

ლევ ტოლსტოი აღდგომა (წიგნი I)

მთარგმნელი პაატა ჩხეიძე

ნაწილი პირველი

მათე, 18, 21. მაშინ მივიდა მასთან პეტრე და უთხრა: უფალო, რამდენგზის შემცოდოს მე ჩემმა ძმამ და მივუტევო მას? შვიდგზის? 22. უთხრა მას იესომ: არ გეუბნები შენ შვიდგზის, არამედ – სამოცდაათჯერ შვიდგზის.

მათე, 7, 3. რად ხედავ ბეწვს შენი ძმის თვალში და შენს თვალში ღირეს არ განიცდი?

იოანე, 8, 7. ...ვინც თქვენს შორის უცოდველია, პირველად მან დაჰკრას ქვა.

ლუკა, 6, 40. მოწაფე მასწავლებელზე მეტი არ არის, ხოლო ყველა სწავლაგასრულებული ისეთივე იქნება, როგორც მისი მასწავლებელი.

I

როგორ არ ცდილობდა ერთ მომცრო ადგილას შეკრებილი ასობით ათასი ადამიანი იმ მიწის დამახინჯებას, რომელზეც მჭიდროდ შეჯგუფულიყო, ქვებით მის დაფარვას, რათა იქ არაფერს ეხარა, ბალახიც კი არ ამოსულიყო, როგორ არ ბოლავდა მათი გამოისობით ქვანახშირი და ნავთობი, როგორც არ გადაესხეპათ ხეები და გაეძევიანათ ცხოველები და ფრინველები, – გაზაფხული ქალაქშიც კი გაზაფხულობდა. მზე ათბობდა, გამოცოცხლებული ბალახი ყველგან იზრდებოდა და მწვანედ ბიბინებდა, თუ სადმე ხელუხლებლად დაეტოვებინათ – არა მარტო ბულვარების გაზონებზე, არამედ ქვის ფილებს შორისაც; არყის, ალვისა და შოთხვის ხეებს უხვად გამოედოთ მწებავი და სურნელოვანი ფოთლები, ცაცხვებს ამოყრილი კვირტები დაებერათ. ჭკები, ბელურები და

მტრედები გაზაფხულის შესაფერისი მზიარულებით შესდგომოდნენ ბუდეების კეთებას, კედლებთან მზით გამთბარი ბუხები ბზუოდნენ. ყველას სიხარულით უცემდა გული – მცენარეებსაც, ჩიტებსაც, მწერებსაც და ბავშვებსაც. მაგრამ ადამიანები – მოზრდილი, უფროსი ადამიანები – ძველებურად ატყუებდნენ და აწვალებდნენ სხვებსაც და საკუთარ თავსაც. მიაჩნდათ, რომ ეს გაზაფხულის დილა კი არ იყო წმიდათაწმიდა და მნიშვნელოვანი, არც ყველა არსების საკეთილდღეოდ შექმნილი ღვთიური სამყაროს სილამაზე, – სილამაზე, რომელიც მშვიდობის, თანხმობისა და სიყვარულისკენ მოუწოდებდა მათ, – წმიდათაწმიდად და მნიშვნელოვნად მხოლოდ იმას თვლიდნენ, რაც თვითონ გამოეგონებინათ ერთმანეთზე საბატონოდ.

ასე მაგალითად, გუბერნიის საჰყრობილის კანტორაში წმიდათაწმიდად და მნიშვნელოვნად ის კი არ მიაჩნდათ, რომ ყველა ცხოველსა და ადამიანს მთელი არსებით შეეგრძნო და დამტკბარიყო გაზაფხულის მშვენიერებით, წმიდათაწმიდად და მნიშვნელოვნად ის ითვლებოდა, რომ წინადადით დანომრილი, ბეჭდიანი და დასათაურებული ქაღალდი მიეღოთ, რომლის თანახმადაც, დღეს, ოცდარვა აპრილს, დილის ცხრა საათისთვის, გამოძიებაში მყოფი სამი პატიმარი – ორი ქალი და ერთი მამაკაცი – საჰყრობილიდან უნდა გადმოეყვანათ. ერთ-ერთი ქალი, როგორც ყველაზე მნიშვნელოვანი დამნაშავე, მარტო უნდა მოეგვარათ. ჰოდა, ოცდარვა აპრილს, დილის რვა საათზე, ქალთა განყოფილების ბნელ, აყროლებულ დერეფანში უფროსი ზედამხედველი შევიდა. მას სახედატანჯული, ჭაღარა, ხუჭუჭთმიანი ქალი შემოჰყვა, რომელსაც მოსირმულსახელოებიან ზედატანზე ცისფრად მოარშიებული ქამარი შემოერტყა. ეს ზედამხედველი გახლდათ.

– მასლოვა გნებავთ? – იკითხა მან და მორიგე ზედამხედველთან ერთად ერთ-ერთი საკნის კართან მივიდა, რომელიც გარეთ იღებოდა.

ზედამხედველმა გასაღების აცმა ააჟღარუნა, საკეტი გახსნა, საკნის კარი გამოაღო, საიდანაც კიდევ უფრო მყრალი სუნის გამოვარდა, და დაიყვირა:

– მასლოვა, სასამართლოში!

შემდეგ კარი მიხურა და დაელოდა.

ქალაქისგან, თუნდაც ციხის ეზოსგან განსხვავებით, სადაც მინდვრებიდან სუფთა, მაცოცხლებელი სიო უბერავდა, დერეფანში განავლის, კუპრისა და სიდამპლის სუნით გაჟღენთილი, გულის დამამძიმებელი, ტიფიანი ჰაერი იდგა, რომელიც ახალმოსულს მაშინვე სევდას ჰგვრიდა და ყველაფრის ხალისს უკარგავდა. ზედამხედველი ამ გარემოს უკვე შესჩვეოდა, ეზოდან დერეფანში შემოსვლისთანავე დაღლილობა იგრძნო და ძილი მოუნდა.

საკანში ფუსფუსი ატყდა: გაისმა ქალების ლაპარაკი და შიშველი ფეხების ტყაპატყუპი.

– ცოტა ცოცხლად, მასლოვა, გაინძერი, შენ გეუბნები! – შესძახა უფროსმა ზედამხედველმა საკნის კარიდან.

ორიოდე წუთის შემდეგ კამერიდან მკვირცხლად გამოვიდა, სწრაფად შეტრიალდა და ზედამხედველის გვერდით დადგა დაბალი და მკერდსავსე ახალგაზრდა ქალი თეთრ ბლუზასა და თეთრ ქვედატანზე მოცმული ნაცრისფერი ხალათით. ფეხებზე ტილოს წინდები ეცვა, წინდებზე – კოტები[1], თავზე თეთრი თავსაფარი წაეკრა, საიდანაც, როგორც ჩანს, განზრახ გამოეჩინა ზვეული შავი თმის კულულები. სახე ისე გასთეთრებოდა, როგორც ეს ჩაკეტილ სივრცეში დიდი ხნის განმავლობაში მყოფ ადამიანებს ახასიათებთ, და რომელიც სარდაფში შენახული კარტოფილის გამონაზარდებს ჰგავს. ასევე გამოიყურებოდა პატარა, ფართო ხელები, აგრეთვე სრული კისერი ხალათის დიდი საყელოს შიგნით. მნახველს უთუოდ გააოცებდა, განსაკუთრებით ფერმკრთალი სახის ფონზე, შავი, მბრწყინავი, ოდნავ შეშუპებული, მაგრამ ძალიან ცოცხალი თვალები, რომელთაგანაც ერთს ცოტათი აელმებდა. წელში გამართული მოდიოდა, სავსე მკერდი წინ გამოეგდო. დერეფანში გამოსულმა თავი ოდნავ ასწია, ზედამხედველს თვალებში მიაჩერდა და შედგა – ჩანდა, რომ მზად იყო, ყველაფერი შეესრულებინა, რასაც უბრძანებდნენ. სანამ ზედამხედველი კარის დაკეტვას მოასწრებდა, იქიდან თავშიშველი, თმაგათეთრებული დედაბრის გაფითრებული, მკაცრი, დანაოჭებული სახე გამოჩნდა. მოხუცი მასლოვასთან ლაპარაკობდა, მაგრამ ზედამხედველმა კარი მიხურა და თავიც გაუჩინარდა. საკანში ქალმა გადაიხარხარა. მასლოვასაც გაელიმა და კარში ჩატანებული გისოსებიანი პატარა

სარკმლისკენ შეტრიალდა. დედაბერი შიგნიდან მიეკრა ფანჯარას და ხრინწიანი ხმით ჩაილაპარაკა:

– მთავარია, ზედმეტი არაფერი წამოგცდეს, ერთი და იგივე ამტკიცე, და მორჩა.

– ასეც მოვიქცევი, უარესი ნამდვილად არ იქნება, – თქვა მასლოვამ და თავი დააქნია.

– ცხადია, ერთი და იმავე, და არა – ორი, – დიდკაცური კილოთი განაცხადა საკუთარ გონებამახვილობაში დარწმუნებულმა უფროსმა ზედამხედველმა, – აბა, გამომყევი!

კარის სარკმელში დედაბრის თვალი გაქრა, მასლოვა დერეფნის შუაში გამოვიდა და სწრაფად, პატარა ნაბიჯებით მიჰყვა უკან უფროს ზედამხედველს. ისინი ქვის კიბეზე დაეშვნენ, გასცდნენ კაცების, ქალებისაზე მეტად აყროლებულ და ხმაურიან საკნებს, რომელთა შუკუმებიდანაც[2] ტუსადთა თვალები მიაცილებდნენ, და კანტორაში შევიდნენ, სადაც უკვე იდგა ორი თოფიანი მცველი. მაგიდასთან მჯდომმა კანცელარიის მწერალმა ერთ-ერთ ჯარისკაცს თამბაქოს კვამლით გაჟღენთილი ქაღალდი მისცა, პატიმარ ქალზე მიუთითა და უთხრა:

– ჩაიბარე.

ჯარისკაცმა – ნიჟნინოვგოროდელმა კაცმა (წითელი, ნაყვავილარი სახით) – ქაღალდი ფარაჯის სახელოს გადანაკეცში ჩააცურა და ფართოყვრიმალებიან ჩუვამ მეგობარს თვალი ღიმილით ჩაუკრა. ჯარისკაცებმა ტუსადთან ერთად კიბე ჩაიარეს და მთავარი გასასვლელისკენ გაემართნენ.

იქ მისულთ ჭიშკარი გაუღეს. ზღურბლს გადააბიჯეს, ეზოში გავიდნენ, გალავანს გასცდნენ და ქალაქის მოკირწყლულ ქუჩებს გაუყვნენ.

მეტლეები, მედუქნეები, მზარეული ქალები, მუშები, ჩინოვნიკები ჩერდებოდნენ და პატიმარს ცნობისმოყვარეობით ათვალიერებდნენ; ზოგიერთი თავს აქნევდა და ფიქრობდა: «აი, სადამდე მიჰყავს ადამიანი ცუდ, ჩვენგან განსხვავებულ საქციელს». ბავშვები ძრწოლით შესცქეროდნენ ავაზაკს და თავს იმით იმშვიდებდნენ, რომ ამ უკანასკნელს ჯარისკაცები მიჰყვებოდნენ და ამიტომ ვერაფერს მოიმოქმედებდა. ერთი

სოფლელი კაცი, რომელსაც ნახშირი გაეყიდა და სამიკიტნოში ჩაი დაეღია, ქალს მიუახლოვდა, პირჯვარი გადაიწერა და კაპიკიანი მისცა. პატიმარი გაწითლდა, თავი ჩალუნა და რაღაც ჩაილაპარაკა.

ქალი გრძნობდა მისკენ მიჰყვრობილ უამრავ მზერას, შეუმჩნევლად, თავის მიუბრუნებლად, ცერად უყურებდა მათ, ვინც მას მისჩერებოდა, და ამგვარი ყურადღება ამხიარულებდა კიდევ. სატუსაღოსთან შედარებით სუფთა, გაზაფხულის ჰაერიც ახალისებდა, მაგრამ სიარულს გადაჩვეულს, პატიმრის მოუხერხებელი ფეხსაცმელებით ქვებზე გადაადგილება ტკივილს ჰგვრიდა. ძირს იყურებოდა და ცდილობდა, რაც შეიძლება მსუბუქად ევლო. ფქვილის დუქანს რომ ჩაუარეს, პატიმარმა კინაღამ ფეხი გაჰკრა ერთ ნაცარა მტრედს. ფრინველი შეფრთხილდა, ფრთები აიქნია, ქალს ზედ ყურის ძირში ჩაუჭროლა და თბილი ჰაერი შეაფრქვია. ტუსაღს გაელიმა, მაგრამ მაშინვე თავისი მდგომარეობა გაახსენდა და ღრმად ამოიოხრა.

II

პატიმარ მასლოვას ამბავი სხვებისგან არაფრით განსხვავდებოდა. იგი გაუთხოვარი ყმის შვილი იყო, რომელიც თავის მესაქონლე დედასთან ერთად სოფელში ორ მემამულე დასთან ცხოვრობდა. ეს გაუთხოვარი ქალი შვილს ყოველწლიურად აჩენდა. სოფელში მიღებული წესის მიხედვით, პატარას ნათლავდნენ, დედა არასასურველ, ზედმეტ ბავშვს არაფერს აჭმევდა და ისიც მალე შიმშილით კვდებოდა.

ასე გარდაიცვალა ხუთი ახალშობილი. ყველა მათგანი მონათლეს, შემდეგ საჭმელი აღარ აჭამეს და ისინიც გარდაიცვალნენ. მეექვსე ბავშვი, რომელიც იმ მხარეში გავლით მყოფი ბოშასგან გაჩნდა, გოგო იყო და მასაც სხვების ბედი უნდა გაეზიარებინა, მაგრამ ისე მოხდა, რომ ერთ-ერთი მოხუცი მემამულე ქალბატონი მესაქონლეთა ქოხში შევიდა, რათა ყმებისთვის ესაყვედურა, ნაღებს ძროხის სუნი ასდისო. იქ მელოგინე ქალი იწვა მშვენიერ ჯანმრთელ ახალშობილთან ერთად. მოხუცმა ქალბატონმა საყვედური გამოთქვა ნაღების

გამო, და უკვე წასვლას აპირებდა, როდესაც თვალი პატარა ბავშვს მოჰკრა, ძალიან მოეწონა და მისი მონათვლის სურვილი გამოთქვა. ასეც მოიქცა, შემდეგ კი თავისი ნათლული შეეცოდა, ბავშვის დედას რძესა და ფულს აძლევდა ხოლმე და გოგონაც გადარჩა. მოხუცმა ქალბატონებმა მას ასეც დაარქვეს – «გადარჩენილი».

ბავშვი სამი წლის იყო, როდესაც დედამისი ავად გახდა და სული დალია. მესაქონლე ქალს შვილიშვილი ზედმეტ ტვირთად აწვა და მოხუცმა ქალბატონებმა გოგონას თავისთან წაყვანა გადაწყვიტეს. შავთვალემა ბავშვი უჩვეულოდ ცოცხალი და საყვარელი არსება აღმოჩნდა და ხანდაზმული დების ნუგეშად იქცა.

მოხუცი დები ორნი იყვნენ: უმცროსი და უფრო კეთილი – სოფია ივანოვნა, რომელმაც მონათლა კიდეც ბავშვი, და უფროსი და უფრო მკაცრი – მარია ივანოვნა. სოფია ივანოვნას გოგონას მორთვა-მოკაზმვა უყვარდა, კითხვას ასწავლიდა და მისი აღზრდა სურდა. მარია ივანოვნას თქმით, ბავშვი შინამოსამსახურე, კარგი მოახლე უნდა გამოსულიყო, ამიტომ მისგან ბევრს მოითხოვდა, არც მის დასჯასა და ცემაზე ამბობდა უარს, როდესაც ცუდ ხასიათზე იყო. ამ ორგვარმა ზეგავლენამ ჩამოაყალიბა გოგონა. სახელიც გასაშუალოებული ერქვა – არა კატკა ან კატენკა, არამედ კატიუშა. კატიუშა კერავდა, ალაგებდა ოთახებს, ცარცით წმენდდა ხატებს, ხალავდა, ფქვავდა და ამზადებდა ყავას, წვრილმან სარეცხსაც რეცხავდა, ზოგჯერ კი ქალბატონებთან ერთად იჯდა და მათ წიგნებს უკითხავდა.

ხელის მთხოვნელი ბევრი ჰყავდა, მაგრამ ყველას უარით ისტუმრებდა, გრძნობდა, რომ ბატონკაცური ცხოვრების სიტკბოებით განებივრებულს მისი შერთვის მოსურნე მშრომელ მამაკაცებთან ერთად ცოლქმრული უღლის გაწევა გაუჭირდებოდა.

ასე შეუსრულდა თექვსმეტი წელი. როდესაც მეჩვიდმეტეში გადავიდა, ქალბატონებს სტუდენტი ძმისშვილი, მდიდარი თავადი ეწვიათ. კატიუშას ყმაწვილი შეუყვარდა, თუმცა ეს ვერც მას გაუმხილა და ვერც – საკუთარ თავს. ორი წლის შემდეგ ომში მიმავალმა იმავე ჭაბუკმა გზად მამიდებს შეუარა, მათთან ოთხი დღე დაჰყო, წასვლის წინ კატიუშა შეაცდინა, ხელში ასმანეთიანი ჩაუდო და გაემგზავრა. ხუთი თვის თავზე

ქალიშვილმა უკვე დანამდვილებით იცოდა, რომ ფეხმძიმედ იყო.

იქიდან მოყოლებული ყველაფერი შესძულდა, მხოლოდ მოსალოდნელი შერცხვენისგან თავის დაღწევაზე ფიქრობდა, საქმეზე გული აიყარა, ქალბატონებს ცუდად ემსახურებოდა. ბოლოს კი, – თვითონაც არ იცოდა, ეს როგორ მოხდა, – მოთმინებიდან გამოვიდა, ქალბატონებს უკმეხად დაელაპარაკა, რასაც მოგვიანებით გულწრფელად ნანობდა, და უთხრა, რომ ანგარიშის გასწორება და მათგან წასვლა სურდა.

უკმაყოფილო დებს სხვა რაღა დარჩენოდათ – გაუშვეს. იგი ჯერ მოახლედ დაუდგა რომელიღაც უბნის უფროსს, მაგრამ იქ მხოლოდ სამი თვე გაძლო, რადგან ეს ორმოცდაათი წლის ბერიკაცი გადაეკიდა, გასაქანს აღარ აძლევდა და ერთხელ, როდესაც ზედმეტი მოინდომა, ქალი გაბრაზდა, კაცს სულელი და ბებერი ეშმაკი უწოდა, ხელი ჰკრა და წააქცია. უხეშობისთვის სახლიდან დაითხოვეს. სამუშაოდ ვეღარსად წავიდოდა – მალე მშობიარობა უწევდა. ამიტომ სოფელში ღვინით მოვაჭრე ქვრივ ბებიაქალთან დასახლდა. ბავშვი ადვილად გააჩინა. მაგრამ ბებიაქალმა, რომელმაც ამშობიარა, კატიუშას მელოგინის ცხელება დამართა და ახალშობილი ბიჭი სააღმზრდელო სახლში გადაგზავნეს, სადაც, ამ საქმის მოთავე დედაბრის თქმით, იგი მიყვანისთანავე გარდაიცვალა.

ბებიაქალთან მისვლისას კატიუშას სულ ას ოცდაშვიდი მანეთი ჰქონდა: გამომუშავებული – ოცდაშვიდი და მაცდუნებლის მიერ ნაჩუქარი – ასი. წამოსვლისას კი ჯიბეში მხოლოდ ექვსი მანეთიღა ედო. ფულის ყადრი არ იცოდა, საკუთარ თავსაც ახარჯავდა და ვერც მთხოვნელებს ეუბნებოდა უარს. ბებიაქალმა ორი თვის საცხოვრებელში, საჭმელსა და ჩაიში ორმოცი მანეთი გამოართვა, ერთი იმდენი ძროხის საყიდლად ესესხა, ოცდახუთი მანეთი ბავშვის გადაყვანა დაჟდა, ოცი მანეთი ტანსაცმელსა და მოსაკითხზე დაიხარჯა. ასე რომ, გამოჯანმრთელებული კატიუშა უფულოდ დარჩა და სამუშაოს ძებნას შეუდგა. მალე მეტყევესთან მოეწყო. მეტყევეს ცოლი ჰყავდა, მაგრამ, უბნის უფროსის მსგავსად, ქალს პირველივე დღიდან თვალი დაადგა. კატიუშას მეტყევეც ეზიზღებოდა და ცდილობდა, მისგან შორს დაეჭირა თავი. მაგრამ კაცი მასზე გამოცდილი და მოხერხებული აღმოჩნდა. რაც მთავარია, მის ბატონად ითვლებოდა და სადაც უნდოდა, იქ გაგზავნიდა.

ჰოდა, დრო შეურჩია და დაეუფლა კიდეც. ამ ამბავმა ცოლის ყურამდე მიაღწია, ერთხელ ოთახში ქმარს კატიუმასთან ერთად ყოფნისას შეუსწრო და ქალის საცემად გაიწია. კატიუმა არ შეეპუა და ჩხუბი გაჩაღდა, რის შემდეგაც იგი სახლიდან გააგდეს და არც კუთვნილი ჯამაგირი მისცეს. კატიუმა ქალაქში გაემგზავრა და დეიდასთან გაჩერდა. დეიდის ქმარი წიგნების მკაზმავი იყო და ერთ დროს კარგადაც ცხოვრობდა, მაგრამ თანდათანობით კლიენტები შემოეცალა და ლოთობდა, თუკი რამ ხელში ჩაუვარდებოდა, სასმელში ხარჯავდა.

დეიდას პატარა სამრეცხაო დაწესებულება ჰქონდა მოწყობილი. იქიდან მიღებული შემოსავლით თავსაც ირჩენდა, შვილებსაც აჭმევდა და ხელიდან წასულ ქმარსაც შველოდა. მან მასლოვას მრეცხავად მუშაობა შესთავაზა, მაგრამ დეიდასთან მომუშავე მრეცხავი ქალების მძიმე ცხოვრების შემყურე მასლოვა დროს აჭიანურებდა და სხვადასხვა კანტორაში მოსამსახურის ადგილს ეძებდა. ასეთს ერთ ქალბატონთან მიაგნო, რომელიც ორ გიმნაზიელ ვაჟიშვილთან ერთად ცხოვრობდა. ერთი კვირის შემდეგ უფროსმა, მეექვსე კლასის უღვაშიანმა მოსწავლემ, სწავლას თავი მიანება და მასლოვას გასაქანს აღარ აძლევდა. დედამ ყველაფერში ქალი დაადანაშაულა და სახლიდან დაითხოვა. ახალი ადგილის შოვნა ადვილი არ აღმოჩნდა, მაგრამ ისე მოხდა, რომ მოსამსახურეების განაწილებით დაკავებულ კანტორაში მისული მასლოვა ერთ ქალბატონს შეხვდა, რომელსაც ფუმფულა შიშველ ხელებზე სამაჯურები და ბეჭდები აესხა. როდესაც ამ ქალმა მასლოვას მდგომარეობის შესახებ შეიტყო, მას თავისი მისამართი მისცა და სახლში მიიწვია. მასლოვა მივიდა. ქალბატონმა მასლოვა ალერსიანად მიიღო, ნამცხვრითა და ტკბილი ღვინით გაუმასპინძლდა, ერთ-ერთ მოახლეს ბარათი მისცა და სადღაც გაგზავნა. საღამოს ოთახში მაღალი კაცი შემოვიდა გრძელი, ჭალარაშერეული თმითა და თეთრი წვერით. ეს მოხუცი მაშინვე მასლოვას მიუჯდა, თვალებგაბრწყინებული ღიმილით ათვალიერებდა და ხუმრობდა. ქალბატონმა მოხუცი მეორე ოთახში გაიყვანა და მასლოვამ მის სიტყვებს მოჰკრა ყური: «ქორფაა, სოფლიდან ჩამოსული». შემდეგ მასლოვას უხმო და უთხრა, რომ ეს კაცი მწერალი იყო, ძალიან ბევრი ფული ჰქონდა და თუ თავს მოაწონებდა, მისთვის არაფერს დაიშურებდა. მწერალს ქალი მოეწონა, ოცდახუთი მანეთი მისცა და შეჰპირდა, რომ ხშირად

ინახულებდა. დეიდასთან ცხოვრების საფასურის გადახდისა და ახალი კაბის, შლაპისა და ბაფთების ყიდვის შემდეგ ამ ფულისგან სულ მალე აღარაფერი დარჩა. რამდენიმე დღეში მწერალმა კვლავ მოისურვა მასთან შეხვედრა. იგი დათანხმდა. კაცმა ისევ ოცდახუთი მანეთი მისცა და ცალკე ბინაში ერთად ცხოვრება შესთავაზა.

მწერლის მიერ ნაჭირავებ ბინაში ყოფნისას მასლოვას იმავე ეზოში მცხოვრები მხიარული ნოქარი შეუყვარდა. ქალმა ამის შესახებ მწერალს განუცხადა და სხვა, პატარა ბინაში გადავიდა. ეს ნოქარი მას ცოლად მოყვანას შეჰპირდა, თუმცა ერთ მშვენიერ დღეს სიტყვის უთქმელად მიატოვა და ნიჟნი ნოვგოროდში გაემგზავრა. მასლოვა მარტო აღმოჩნდა. ბინაში დარჩენა უნდოდა, მაგრამ ამის ნება არ მისცეს. უბნის უფროსმა უთხრა, რომ თუ ასე ცხოვრება სურდა, ყვითელი ბილეთის აღება და სამედიცინო შემოწმების გავლა მოუწევდა. მაშინ ქალი კვლავ დეიდასთან გადავიდა. როდესაც დეიდამ მისი მოდური კაბა, მოსასხამი და შლაპა დაინახა, პატივით მიიღო და მრეცხავის ადგილის შეთავაზება ვეღარ შეჰბედა – ჩათვალა, რომ მას ცხოვრების უმაღლესი საფეხურისთვის მიეღწია. მასლოვა მრეცხავად მუშაობაზე აღარც კი ფიქრობდა. ახლა იგი თანაგრძნობით შეჰყურებდა ოთახებში ფერმკრთალსახიანი, გამხდარხელებიანი მრეცხავების კატორღულ არსებობას – ზამთარ-ზაფხულ ოცდაათგრადუსიან საჰნიან ორთქლში რეცხვა-დაუთოებას ზოგიერთი მათგანი უკვე დაეჭლექებინა. შეძრწუნებული ფიქრობდა, რომ ამ კატორღაში თვითონაც შეეძლო მოხვედრა.

სწორედ ამ გაჭირვებულ მდგომარეობაში იყო მფარველის გარეშე დარჩენილი მასლოვა, როდესაც მას ერთი ქალი (მაძებარი) გამოეცხადა, რომელიც საროსკიპოებს ქალიშვილებით ამარაგებდა.

მასლოვა თამბაქოს უკვე დიდი ხანია ეწეოდა, მაგრამ ბოლო დროს, ნოქართან სასიყვარულო კავშირისა და მარტო დარჩენის შემდეგ, თანდათანობით სმაც დაიწყო. სასმელი იმდენად გემოთი არ მოსწონდა, რამდენადაც იმით, რომ ყოველივე ცუდსა და სამძიმოს ავიწყებდა, ათამამებდა და საკუთარი ღირსების შეგრძნებას უძლიერებდა, რასაც უსასმელოდ ვერ აღწევდა. უღვინოდ უხალისობა ეძალებოდა და სირცხვილით იწვოდა.

მაძებარმა დეიდას მოსაკითხი მიართვა, მასლოვა დაათრო, ქალაქის საუკეთესო დაწესებულებაში მუშაობა შესთავაზა და ამ მდგომარეობის ყველა სარგებელი და უპირატესობა გააცნო. მასლოვა არჩევანის წინაშე აღმოჩნდა: ან მოსამსახურის დამამცირებელი სამუშაო, მამაკაცების მხრიდან გაუთავებელი შეტევები და დროდადრო საიდუმლოდ მრუშობა, ან უზრუნველი, მშვიდი, კანონიერი მდგომარეობა და აშკარა, კანონით დაშვებული, კარგად ანაზღაურებადი მუდმივი მეძავობა. მასლოვამ ეს უკანასკნელი ამჯობინა. თანაც გულის სიღრმეში ფიქრობდა, რომ ამით თავის მაცდუნებელზეც იძიებდა შურს, ნოქარზეც და ყველა ადამიანზე, ვინც კი მას ბოროტება გაუკეთა. ამასთან ისიც ხიბლავდა, და ეს ერთ-ერთი მიზეზი იყო მისი საბოლოო გადაწყვეტილებისა, რომ მაძებრის თქმით, ნებისმიერი კაბის შეკვეთას შეძლებდა, რომელსაც მოისურვებდა – ხავერდის, ფაის, აბრეშუმის, სამეჯლისოს, მოშიშვლებული მხრებითა და ხელებით. როდესაც მასლოვამ საკუთარი თავი დეკოლტეში, ხასხასა ყვითელ, შავი ხავერდით გაწყობილ აბრეშუმის კაბაში წარმოიდგინა, ცდუნებას ველარ გაუძლო და პასპორტი მისცა. იმავე საღამოს მაძებარმა მასლოვა ეტლში ჩასვა და კიტაევას სახელგანთქმულ სახლში წაიყვანა.

იმ დღიდან დაადგა მასლოვა ღვთიური და ადამიანური მცნებების დარღვევის დანაშაულებრივ გზას, რომელსაც ასობით ათასი ქალი მისდევს არა მარტო ხელისუფლების ნებართვით, არამედ მფარველობითაც კი, რომელიც თითქოს საკუთარი მოქალაქეების კეთილდღეობაზე ზრუნავს, და რაც ათიდან ცხრა ქალისთვის საშინელი დაავადებებით, ნაადრევი დაჩაჩანაკებითა და სიკვდილით სრულდება.

დილით და დღისით მოუსვენარი ძილი ღამის ორგეების შემდეგ. სამ-ოთხ საათზე ჭუჭყიანი ლოგინიდან დაღლილი სხეულის წამოწევა, ნაბახუსევზე ზელტერის წყალი, ყავა, პენუარებით, კოფტებითა და ხალათებით ოთახიდან ოთახში ზანტად წოწიალი, ფანჯრებზე ჩამოკიდებული ფარდებიდან გარეთ ყურება, ერთმანეთში მსუბუქად კინკლაობა; შემდეგ ბანაობა, ნელსაცხებლების წასმა, დავარცხნა, კაბების მოზომვა, ამის გამო პატრონთან კამათი, სარკეში საკუთარი თავის თვალიერება, სახის, წარბების შეღებვა, მსუყე საკვები. მერე მკვეთრი, სიშიშვლის გამომჩენი აბრეშუმის კაბის ჩაცმა, გაჩახჩახებულ დარბაზში გასვლა, სტუმრების მოსვლა, მუსიკა,

ცეკვა, კანფეტები, სასმელი, თამბაქო და მრუშობა ახალგაზრდებთან და ასაკიანებთან, ნახევრად ბავშვებთან და დაჩაჩანაკებულ მოხუცებთან, უცოლოებთან, ცოლიანებთან, ვაჭრებთან, ნოქრებთან, სომხებთან, ებრაელებთან, თათრებთან, მდიდრებთან, ღარიბებთან, ჯანმრთელებთან, ავადმყოფებთან, მთვრალებთან, ფხიზლებთან, უხეშებთან, ალერსიანებთან, სამხედროებთან, სამოქალაქო პირებთან, სტუდენტებთან, გიმნაზიელებთან – ყველა შესაძლო ფენის, ასაკისა და ხასიათის კაცთან. ყვირილი და ხუმრობა, ჩხუბი და მუსიკა, თამბაქო და ღვინო, ღვინო და თამბაქო, მუსიკა საღამოდან გათენებამდე. და მხოლოდ დილით – გათავისუფლება და მოუსვენარი ძილი. და ასე ყოველდღე, მთელი კვირის განმავლობაში. კვირის ბოლოს კი მისვლა სახელმწიფო დაწესებულებაში – უბანში, სადაც სახელმწიფო სამსახურში მყოფი ჩინოვნიკები, ექიმები – მამაკაცები, ზოგჯერ სერიოზულად და მკაცრად, ზოგჯერ კი ცელქი მხიარულებით ანადგურებდნენ ბუნების მიერ არა მარტო ადამიანებისთვის, არამედ ცხოველებისთვისაც ბოძებულ, დანაშაულისგან თავდასაცავ სირცხვილს, ამოწმებდნენ ამ ქალებს და აძლევდნენ პატენტს იმავე დანაშაულებების გასაგრძელებლად, რომელთაც თანამზრახველებთან ერთად მთელი კვირის განმავლობაში სჩადიოდნენ. და კვლავაც ისეთივე კვირა. და ასე ყოველდღე, ზამთარსა თუ ზაფხულში, სადაც თუ სადღესასწაულო დღეებში.

ამგვარად გაატარა მასლოვამ შვიდი წელი. ამ დროის განმავლობაში მან ორი სახლი გამოიცვალა და ერთხელ საავადმყოფოშიც მოხვდა. საროსკიპოში ყოფნის მეშვიდე და პირველი დაცემიდან მერვე წელს, ოცდაექვსი წლის ასაკში, მას ისეთი რამ შეემთხვა, რისთვისაც სატუსაღოში მოათავსეს და ახლა სასამართლოში მიჰყავდათ მკვლელებისა და ქურდების გვერდით ციხეში გატარებული ექვსი თვის შემდეგ.

III

იმ დროს, როდესაც ხანგრძლივი გადაადგილებით გაწამებული მასლოვა ბადრაგთან ერთად საოლქო სასამართლოს შენობას უახლოვდებოდა, მისი აღმზრდელების ძმისშვილი, თავადი

დიმიტრი ივანოვიჩი ნეხლიუდოვი, სწორედ ის, ვინც იგი შეაცდინა, თავის მაღალ, ზამბარებიან საწოლზე გაშლილ ბუმბულის ლეიბზე, დაჭმუჭნილ ლოგინზე იწვა, ზედმიწევნით გაუთოებული, სუფთა, ჰოლანდიური ღამის პერანგის საყელო შეეხსნა და პაპიროსს ეწეოდა. თვალგაშტერებული იყურებოდა წინ და იმაზე ფიქრობდა, რაც გუშინ მომხდარიყო და რაც დღეს უნდა გაეკეთებინა.

როდესაც კორჩაგინებთან, ამ მდიდარ და სახელოვან ადამიანებთან გატარებული წუხანდელი საღამო გაახსენდა, რომელთა ქალიშვილზეც, საყოველთაო აზრით, მას უნდა ექორწინა, ამოიხვნეშა, პაპიროსის ნამწვავი გადააგდო და ვერცხლის პორტსიგარიდან ახლის ალება დააპირა, მაგრამ გადაიფიქრა, საწოლიდან გადატკეცილი თეთრი ფეხები გადმოყო, ფეხსაცმელი მოძებნა, სავსე მხრებზე აბრეშუმის ხალათი მოისხა და სწრაფი და მძიმე ნაბიჯებით საძინებელი ოთახის გვერდით მდებარე საპირფარეშოსკენ გაემართა, რომელიც ელექსირების, ოდეკოლონის და სუნამოების ხელოვნური სუნით იყო გაჟღენთილი. იქ განსაკუთრებული ფხვნილით მრავალ ადგილას დაბუენილი კბილები გაიხეხა, სურნელოვანი წყლით გამოირეცხა, შემდეგ კი ყოველი მხრიდან დაბანასა და სხვადასხვაგვარი პირსახოცებით გამშრალებას შეუდგა. ხელები არომატული საპნით დაიბანა, წაგრძელებული ფრჩხილები ჯაგრისებით გულმოდგინედ გაიწმინდა, სახე და მსხვილი კისერი მოიბანა და საძინებლის მეზობელ მესამე ოთახში შევიდა, სადაც შხაპი იყო გამზადებული. დაკუნთულ, ცხიმდადებულ თეთრ სხეულზე ცივი წყალი გადაივლო, სქელბეწვიანი ზეწრით გაიმშრალა, სუფთა, გაუთოებული საცვლები ჩაიცვა, შემდეგ სარკესავით გაპრიალებული ყელიანი ფეხსაცმელი. ბოლოს ტუალეტთან დაჯდა და ორი ჯაგრისით პატარა, ხვეული, შავი წვერისა და თხემის წინა ნაწილში შეთხელებული, ხუჭუჭი თმის დავარცხნა დაიწყო.

ყველაფერი, რასაც ხმარობდა, – ტუალეტის ნივთები: საცვლები, ფეხსაცმელები, ჰალსტუხები, ქინძისთავები, საკინძები, მაღალი ხარისხის იყო, შეუმჩნეველი, სადა, მტკიცე და ძვირფასი.

ნეხლიუდოვმა ათიოდე ჰალსტუხიდან და გულსაბნევიდან ისინი ამოირჩია, რაც ხელთ მოხვდა, – ადრე ეს სიახლედ და

თავშესაქცევად ეჩვენებოდა, ახლა კი სულ არ ადარდებდა, – გაწმენდილი, სკამზე გადაკიდებული ტანსაცმელი ჩაიცვა და სუფთა და სურნელოვანი, გრძელ სასადილო ოთახში გავიდა, რომლის პარკეტიც გუშინ სამ კაცს გაეპრიალებინა, და სადაც უშველებელი მუხის ბუფეტი და ასეთივე დიდი გასაშლელი მაგიდა იდგა, საზეიმო განწყობას რომ ქმნიდა ლომის თათების ფორმის შორიშორ მდებარე მოჩუქურთმებული ფეხებით. ამ მაგიდაზე, რომელზეც თხელი, გახამებული სუფრა გადაეფარებინათ, იდგა სურნელოვანი ყავით სავსე ვერცხლის ყავადანი, ასეთივე საშაქრე, სანაღებე ნადული ნაღებით და კალათა ახალი პურის კვერით, ორცხობილათი და ბისკვიტით. დანა-ჩანგლების გვერდით იდო მიღებული წერილები, გაზეთები და ახალი «Revue des deux mondes[3]». ის იყო ნეხლიუდოვმა წერილის აღება დააპირა, რომ დერეფანში გამავალი კარიდან სქელ-სქელი, ხანდაზმული, შავებში ჩაცმული ქალი შემოცურდა. მაქმანის თავსამკაული თმის შუაზე გამყოფ დაბრეცილ ხაზს უფარავდა. ეს ნეხლიუდოვის განსვენებული, სწორედ ამ ბინაში ცოტა ხნის წინ გარდაცვლილი დედის მოახლე, აგრაფენა პეტროვნა გახლდათ, რომელიც შვილთანაც დარჩენილიყო და ეკონომის მოვალეობას ასრულებდა.

აგრაფენა პეტროვნას სხვადასხვა დროს ათიოდე წელი გაეტარებინა საზღვარგარეთ ნეხლიუდოვის დედასთან ერთად და ქალბატონს შესახედაობითაც და ქცევითაც დამსგავსებოდა. იგი ნეხლიუდოვების სახლში ბავშვობიდან ცხოვრობდა და დიმიტრი ივანოვიჩს ჯერ კიდევ მიტენკათი იცნობდა.

– დილა მშვიდობისა, დიმიტრი ივანოვიჩ.

– გამარჯობა, აგრაფენა პეტროვნა. ახალი რა არის? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა.

– წერილია თავადის ცოლისგან თუ ასულისგან. მოახლემ კარგა ხნის წინ მოიტანა, ჩემთან გელოდებათ, – მიუგო აგრაფენა პეტროვნამ, წერილი მიართვა და მრავლისმეტყველად გაიღიმა.

– კარგი, ახლავე, – თქვა ნეხლიუდოვმა, წერილი გამოართვა, თვალი აგრაფენა პეტროვნას ღიმილს შეასწრო და შუბლი შეიკრა.

აგრაფენა პეტროვნას ღიმილი ნიშნავდა, რომ წერილი კნიაჟნა კორჩაგინასგან იყო, ვისზეც, მისი აზრით, ნეხლიუდოვი

დაქორწინებას აპირებდა. ამ უკანასკნელს კი ნამოახლარის ღიმილით გამოხატული ეს ვარაუდი არაფრად ეჭაშნიკა.

– მაშ, ვეტყვი, რომ დაიცადოს, – თქვა აგრაფენა პეტროვნამ, უადგილო ადგილას დადებულ მაგიდის გადასაწმენდ ჯაგრისს ხელი დაავლო, სხვაგან გადადო და სასადილოდან გავიდა.

ნეხლიუდოვმა აგრაფენა პეტროვნას მიერ მოტანილი სურნელოვანი წერილი გახსნა და კითხვას შეუდგა.

«ვასრულებ რა ნაკისრ ვალდებულებას, – ეწერა წამახვილებული ასოებით და გაკრული ხელით უსწორმასწორონაპირებიან სქელ ნაცრისფერ ფურცელზე, – შეგახსენებთ, რომ დღეს, 28 აპრილს, უნდა გამოცხადდეთ ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოში, და ამიტომ ვერაფრით შეძლებთ ჩვენთან და კოლოსოვთან ერთად სურათების სანახავად წამოსვლას, როგორც ამას, თქვენთვის ჩვეული დაუფიქრებლობით, გუშინ შეგვპირდით; a moins que vous ne soyez dispose a payer a la cour d’assises les 300 roubles d’amende, que vous vous refusez pour votre cheval[4], დროულად გამოუცხადებლობის გამო. ეს გუშინ, თქვენი წასვლისთანავე გამახსენდა. ასე რომ, არ დაგავიწყდეთ.

კნ. მ. კორჩაგინა».

მეორე გვერდზე კი მიემატებინათ:

«Maman vous fait dire que votre couvert vous attendra jusqu’a la nuit. Venez absolument a quelle heure que cela soit[5].

მ. კ.»

ნეხლიუდოვმა შუბლი შეიჭმუხნა. ბარათი იმ დახვეწილი მუშაობის გაგრძელებას წარმოადგენდა, რომელსაც აგერ უკვე ორი თვის განმავლობაში აწარმოებდა მის მიმართ კნიაჟნა კორჩაგინა და იმაში მდგომარეობდა, რომ შეუმჩნეველი ძაფებით სულ უფრო მეტად დაახლოებოდნენ ერთმანეთს. სინამდვილეში კი, ქორწინების მიმართ იმ ადამიანებისთვის დამახასიათებელი გაუბედაობის გარდა, რომლებიც ახალგაზრდებად ძნელად თუ ჩაითვლებოდნენ და არც ვნებიანად იყვნენ შეყვარებული, არსებობდა მნიშვნელოვანი მიზეზი, რის გამოც ნეხლიუდოვი, კიდევ რომ გადაეწყვიტა ხელის თხოვა, ამ ნაბიჯს მაინც ვერ გადადგამდა. არა იმიტომ,

რომ ათი წლის წინ კატიუშა შეაცდინა და ბედის ანაბარა მიატოვა. არა, ეს აღარც კი ახსოვდა და ქორწინებაში ხელს არ უშლიდა. მიზეზი ის იყო, რომ სწორედ ამ დროს სხვის ცოლთან ჰქონდა კავშირი, რომელიც თავის მხრივ კი გაეწყვიტა, მაგრამ ქალს მსგავსი გადაწყვეტილება ჯერ არ მიეღო.

ნეხლიუდოვი ქალებთან ძალიან მორცხვი იყო, მაგრამ სწორედ ამ სიმორცხვემ აღუძრა ამ გათხოვილ ქალს მისი დამორჩილების სურვილი. იგი იმ მაზრის თავადაზნაურობის წინამძღოლის მეუღლე გახლდათ, რომლის არჩევნებშიც მონაწილეობდა ხოლმე ნეხლიუდოვი. ამ ქალმა კი ისეთ კავშირში ჩაითრია, რომელიც დღითი დღე სულ უფრო იტაცებდა და, იმავდროულად, სულ უფრო სძაგდა. თავდაპირველად ნეხლიუდოვმა ცდუნებას ვერ გაუძლო, შემდეგ კი ქალის წინაშე თავს დამნაშავედ გრძნობდა და მისი თანხმობის გარეშე ამ ურთიერთობის გაწყვეტას ვერ ბედავდა. სწორედ ამ მიზეზის გამო თვლიდა, რომ უფლება არ ჰქონდა, სურვილის შემთხვევაშიც კი, კორჩაგინასთვის ხელი ეთხოვა.

ახლა მაგიდაზე ამ ქალის ქმრის მიერ გამოგზავნილი წერილი ედო. ნაცნობი ხელწერისა და შტამპის დანახვაზე ნეხლიუდოვი გაწითლდა და მაშინვე იგრძნო ენერგიის მოზღვაება, რომელსაც ყოველთვის განიცდიდა საფრთხის მოახლოებისას. მაგრამ ამჯერად ტყუილუბრალოდ ღელავდა: ქმარი, სწორედ იმ მაზრის თავადაზნაურობის წინამძღოლი, სადაც ნეხლიუდოვის ძირითადი მამულები მდებარეობდა, ატყობინებდა მას, რომ მაისის ბოლოსთვის საგანგებო საერობო კრება იყო დანიშნული, და სთხოვდა, რომ აუცილებლად დასწრებოდა და donner un coup d'épaule[6] სკოლებსა და მისასვლელ გზებთან დაკავშირებულ მნიშვნელოვან საკითხებში, რადგან რეაქციული პარტიის მხრიდან ძლიერ წინააღმდეგობას ელოდნენ.

წინამძღოლი ლიბერალი იყო და რამდენიმე თანამოაზრესთან ერთად იბრძოდა ალექსანდრე III-ის დროს დამდგარი რეაქციის წინააღმდეგ, მთელი არსებით ამ ბრძოლაში იყო ჩაფლული და არაფერი იცოდა საკუთარი უიღბლო ოჯახური ცხოვრების შესახებ.

ნეხლიუდოვს გაახსენდა ამ ადამიანთან დაკავშირებით გადატანილი მტანჯველი წუთები: როგორ ეგონა ერთხელ, რომ ქმარი ყველაფერს მიხვდა, და მასთან დუელისთვის

ემზადებოდა, რომლის დროსაც ჰაერში გასროლას აპირებდა; ის საშინელი სცენაც არ დავიწყებოდა, როდესაც სასოწარკვეთილი ქალი თავის დასახრჩობად ბაღში მდებარე ტბორისკენ გაიქცა, თვითონ კი აქეთ-იქით დარბოდა მის მოსაძებნად. «სანამ მისგან პასუხს არ მივიღებ, ვერც წავალ და ვერც ვერაფერს მოვიმოქმედებ», – გაიფიქრა ნეხლიუდოვმა. ერთი კვირის წინ მან ქალს გაბედული წერილი მისწერა, რომელშიც თავს დამნაშავედ ცნობდა და მზადყოფნას გამოთქვამდა, დანაშაული ნებისმიერი სახით გამოესყიდა, მაგრამ მისსავე საკეთილდღეოდ, მათი ურთიერთობა მაინც სამუდამოდ დასრულებულად მიაჩნდა. აი, ამ წერილის პასუხს ელოდა და ჯერჯერობით გაურკვევლობაში იმყოფებოდა. პასუხგაუცემლობა ნაწილობრივ კარგს ნიშნავდა. ქალი რომ ურთიერთობის გაწყვეტის წინააღმდეგი ყოფილიყო, პასუხს დიდი ხნის წინ გამოუგზავნიდა ან საკუთარი ფეხით ეახლებოდა, როგორც ეს მანამდეც გაეკეთებინა. ნეხლიუდოვს ყური მოეკრა, რომ მას ახლა ვიღაც ოფიცერი ეარშიყებოდა, და გულს ეჭვიანობის ჭია უღრღნიდა, მაგრამ ეს სიცრუის ჭაობიდან თავის დახსნის იმედითაც აღავსებდა.

მეორე წერილი მამულების მთავარ მმართველს გამოეგზავნა. წერდა, რომ იგი, ნეხლიუდოვი, თვითონ უნდა მისულიყო, რათა მკაფიოდ გარკვეულიყო მემკვიდრეობის უფლებებში და მეურნეობის გაძღოლის საკითხიც გადაეწყვიტა: ისე, როგორც ეს განსვენებული დედამისის სიცოცხლეში ხდებოდა, თუ როგორც აწ გარდაცვლილ თავადის ცოლს ურჩევდა და ახლა ახალგაზრდა თავადსაც იმავეს სთავაზობდა – გაეზარდათ ინვენტარი და გლეხებისთვის დასარიგებელი მიწები თვითონ დაემუშავებინათ. მმართველის აზრით, ამგვარი ექსპლუატაცია გაცილებით ხელსაყრელი იქნებოდა. ამასთან იგი ბოდიშს იხდიდა, რომ ოდნავ შეაგვიანდა განრიგის მიხედვით პირველი რიცხვისთვის გათვალისწინებული სამი ათასი მანეთის გამოგზავნა. ჰპირდებოდა, ფული შემდეგი ფოსტით მოვაო. შეფერხების მიზეზად კი ის მოჰყავდა, რომ ვერაფრით მოეხერხებინა თანხის აგროვება გლეხებისგან, რომლებიც იმდენად არაკეთილსინდისიერად იქცეოდნენ, რომ მათი იძულებისთვის ხელისუფლებას დახმარებაც კი სთხოვა. ამ წერილმა ნეხლიუდოვს ურთიერთსაპირისპირო გრძნობები აღუძრა. ერთი მხრივ, სიამოვნებას ჰგვრიდა მდიდარი მესაკუთრის როლში ყოფნა, მეორე მხრივ კი უსიამოვნო

განცდა არ ასვენებდა იმის გამო, რომ ახალგაზრდობაში ჰერბერტ სპენსერის[7] თავგამოდებული მიმდევარი იყო და, როგორც მსხვილი მიწათმფლობელი, განცვიფრებული დარჩა მისი დებულებით Social statics[8] იმის შესახებ, რომ სამართლიანობა მიწაზე კერძო საკუთრებას გამორიცხავდა. ახალგაზრდობისთვის დამახასიათებელი პირდაპირობითა და გაბედულებით იგი არა მარტო ამტკიცებდა, რომ მიწა კერძო საკუთრების საგანი არ უნდა ყოფილიყო, და არა მარტო უნივერსიტეტში წერდა ნაშრომს ამის თაობაზე, არამედ საქმითაც დაამტკიცა ეს, როდესაც მიწის მცირე ნაწილი (არა დედამისის კუთვნილი, არამედ საკუთარი, მამისგან მემკვიდრეობით მიღებული) გლეხებს გადასცა, რათა თავის შეხედულებებს არ შეწინააღმდეგებოდა. ახლა, როცა დედისგან მემკვიდრეობის მიღების შემდეგ მსხვილი მიწათმფლობელი გახდა, ორიდან ერთი გზა უნდა აერჩია: ან უარი ეთქვა საკუთრებაზე, როგორც ათი წლის წინ მოიქცა მამისეულ ორას დესეტინასთან[9] დაკავშირებით, ან უსიტყვო თანხმობით ელიარებიანა თავისი ყველა უწინდელი აზრის სიმცდარე და უმართეულობა.

პირველს ვერ გააკეთებდა, რადგან, მიწის გარდა, არსებობის სხვა საშუალება არ გააჩნდა. სამსახურში სიარული არ სურდა, არადა უკვე ძვალ-რბილში გასჯდომოდა ფუფუნებით ცხოვრების ჩვეულებები და მათზე უარს ვერ იტყოდა. ეს არც იყო საჭირო, რადგან ახალგაზრდობის დროინდელი არც რწმენა შერჩენოდა, არც გამბედაობა, არც პატივმოყვარეობა და არც ვინმეს გაოცების სურვილი. მეორეს კი – უარის თქმას მიწის ფლობის უკანონობის მკაფიო და უცილობელ მოსაზრებებზე, რომლებიც მაშინ სპენსერის «სოციალური სტატიკიდან» ამოკრიფა და რომელთა ბრწყინვალე დასაბუთებას შემდგომში, გაცილებით გვიან, ჰენრი ჯორჯის[10] თხზულებებში მიაგნო, – ვერაფრით შეძლებდა.

ამიტომაც არ სიამოვნებდა მმართველის მიერ გამოგზავნილი წერილი.

IV

ნეხლიუდოვმა ყავა დალია და კაბინეტისკენ გაემართა, რათა

უწყებაში სასამართლოში გამოცხადების დრო ამოეკითხა და კნიაჟნასთვისაც პასუხი მიეწერა. იქ მოსახვედრად სახელოსნო უნდა გაეცლო, სადაც მოლბერტზე დაუმთავრებელი ნახატი გადაბრუნებული იდო, კედლებზე კი ეტიუდები ეკიდა. ორი წლის განმავლობაში ნაჯახირევმა ტილომ, ეტიუდებმა და მთლიანად სახელოსნომ ბოლო დროს იმის გამძაფრებული განცდა შეახსენა, რომ ფერწერაში წინსვლის ძალა არ შესწევდა, რასაც განსაკუთრებით დახვეწილად განვითარებულ ესთეტიკურ გრძნობას მიაწერდა, თუმცა ამის გაცნობიერება ფრიად არ სიამოვნებდა.

შვიდი წლის წინ ნეხლიუდოვმა გადაწყვიტა, რომ მხატვრობა მისი მოწოდება იყო, სამსახური მიატოვა და მხატვრული შემოქმედების სიმაღლიდან ყველა სხვა საქმიანობას, ცოტა არ იყოს, აგდებულად უყურებდა. ახლა კი აღმოაჩინა, რომ ამის უფლება არ ჰქონდა. ამიტომ ყველაფერი, რაც ამას ახსენებდა, მასში უსიამოვნო შეგრძნებას იწვევდა. გულდამძიმებულმა შეავლო თვალი სახელოსნოში არსებულ ძვირფას ინვენტარს და გუნებაწამნდარი კაბინეტში შევიდა. კაბინეტი ძალიან დიდ, მაღალჭერიან, ნაირგვარი მშვენიერი ნივთებითა და სამარჯვებით კეთილმოწყობილ ოთახს წარმოადგენდა.

უზარმაზარი მაგიდის უჯრაში, განყოფილებაში, სახელწოდებით «სასწრაფო», ნეხლიუდოვმა წამსვე მიაგნო უწყებას, რომელიც ამცნობდა, რომ სასამართლოში თერთმეტ საათზე უნდა გამოცხადებულიყო, დაჯდა და კნიაჟნას მისწერა, რომ მადლობას უხდოდა მიპატიჟებისთვის და სადილად მისვლას შეეცდებოდა. მაგრამ როგორც კი დაასრულა, მაშინვე დახია: ძალიან ინტიმურად მოეჩვენა; დაწერა მეორე – ცივი, თითქმის შეურაცხმყოფელი გამოუვიდა. ისიც ნაკუწებად აქცია და კედელში ჩატანებულ ღილაკს თითო დააჭირა. კარში ნაცრისფერი კოლენკორის[11] წინსაფრიანი, ხანდაზმული, პირქუში შესახედაობის, გაპარსული, ბაკენბარდებიანი ლაქია შემოვიდა.

– თუ შეიძლება, ეტლი იჭირავეთ.

– დიახ.

– და უთხარით – კორჩაგინებიდან გველოდებიან, – რომ მადლობას ვუხდი და შევეცდები მივიდე.

– დიახ.

«არათავაზიანად კი გამომდის, მაგრამ წერა არ შემიძლია. დღეს ისედაც შევხვდები», – გაიფიქრა ნეხლიუდოვმა და ჩასაცმელად წავიდა.

როდესაც გამოეწყო და პარმალზე გამოვიდა, ნაცნობი მეეტლე რეზინისსალტებიანი ეტლის კოფოზე იჯდა და ელოდებოდა.

– გუშინ, როგორც კი თავად კორჩაგინის სახლიდან წამოხვედით, – თქვა მეეტლემ და პერანგის თეთრ საყელოში მოქცეული ძლიერი, მზემოკიდებული კისერი ნახევრად მიაბრუნა, – მეც მოვედი, კარისკაცი კი მეუბნება: «ახლახან წავიდნენ».

«მეეტლეებმაც კი იციან კორჩაგინებთან ჩემი ურთიერთობის შესახებ», – გაიფიქრა ნეხლიუდოვმა და წინ კვლავ დაუდგა გადაუწყვეტელი საკითხი, ბოლო დროს მოსვენებას რომ არ აძლევდა: მოეყვანა თუ არა ცოლად კორჩაგინა. მას კი, იმ დროს მისთვის საინტერესო სხვა საკითხების უმრავლესობის მსგავსად, ვერაფერი გადაეწყვიტა – ვერც ასე, ვერც – ისე.

ქორწინების დადებითი მხარე ის იყო, რომ, ჯერ ერთი, ოჯახის კერის სიამეთა გარდა, არასწორი სქესობრივი კავშირების ნაცვლად, ზნეობრივი ცხოვრების შესაძლებლობას იძლეოდა; მეორე და მთავარი ის, რომ ნეხლიუდოვის აზრით, ოჯახი და ბავშვები მის უშინაარსო არსებობას აზრს მისცემდნენ. ეს ზოგადად. ქორწინების საწინააღმდეგოდ კი ილაშქრებდა არცთუ ახალგაზრდა უცოლო მამაკაცებისთვის დამახასიათებელი შიში თავისუფლების დაკარგვისა, აგრეთვე გაუცნობიერებელი შიში ქალის, როგორც საიდუმლოებით მოცული არსების მიმართ.

სახელდობრ მისიზე (კორჩაგინას მარია ერქვა, მაგრამ, მათი წრის სხვა ოჯახების მსგავსად, მას მეტსახელიც მისცეს) დაქორწინების სასარგებლოდ ის მეტყველებდა, რომ ჯერ ერთი, ის ჯიშინი იყო და ყველაფერში, სამოსით დაწყებული და ლაპარაკის, სიარულისა და სიცილის მანერით დამთავრებული, უბრალო ადამიანებისგან რამე განსაკუთრებულით კი არა, «წესიერებით» გამოირჩეოდა, – ნეხლიუდოვი ამ თვისებას ძალზე აფასებდა, თუმცა მის გამოსახატავად სხვა სიტყვა ვერ მოეძებნა; მეორეც ის, რომ ქალი მას სხვა ადამიანებზე მაღლა აყენებდა, მაშასადამე, ესმოდა კიდევ მისი. ეს გაგება, ანუ ღირსებების აღიარება,

ნეხლიუდოვისთვის კორჩაგინას გონიერებასა და სწორად აზროვნების უნარს მოწმობდა. კონკრეტულად მისიზე დაქორწინების საწინააღმდეგოდ კი ის არგუმენტი მოქმედებდა, რომ, ალბათ, სავსებით შესაძლებელი იყო მისიზე გაცილებით მეტი ღირსების მქონე, და, შესაბამისად, მისთვის უფრო შესაფერისი ქალიშვილის პოვნა. თანაც მისი უკვე ოცდაშვიდი წელი შესრულებოდა და წარსულში სასიყვარულო რომანებიც ექნებოდა – ეს აზრი ნეხლიუდოვს მოსვენებას არ აძლევდა. მისი სიამაყე ვერ შეჰგუებოდა იმას, რომ ქალს ის თუნდაც წარსულში არ უყვარდა. ცხადია, კორჩაგინას წინდაწინ ვერაფრით ეცოდინებოდა მომავალი საქმროს სახელი, მაგრამ კაცს მხოლოდ იმის გაფიქრებაც კი შეურაცხყოფდა, რომ ქალს ოდესმე, შესაძლოა, სხვა ჰყვარებოდა.

ასე რომ, დადებითი და უარყოფითი მოსაზრებების რიცხვი ერთმანეთს ემთხვეოდა; ყოველ შემთხვევაში, ტოლძალოვანი ნამდვილად იყო, და ნეხლიუდოვი საკუთარ თავს სიცილით ბურიდანის ვირს[12] უწოდებდა. და მაინც, იმ ვირად რჩებოდა – არ იცოდა, რომელი თივის გროვა აერჩია.

«თუმცა, სანამ მარია ვასილიევასგან (წინამძღოლის ცოლისგან) პასუხს არ მივიღებ და მასთან ურთიერთობას საბოლოოდ არ დავასრულებ, ვერაფერს მოვიმოქმედებ», – გაიფიქრა ნეხლიუდოვმა.

სიამოვნებდა იმის შეგნება, რომ შეეძლო არ ეჩქარა და არც უნდა ეჩქარა გადაწყვეტილების მიღება.

«ამ ყველაფერს მოგვიანებით ავწონ-დავწონი», – თქვა გუნებაში, როდესაც ღია ეტლი სრულიად უხმაუროდ მიგორდა სასამართლოს მოასფალტებულ შესასვლელთან.

«ახლა კეთილსინდისიერად უნდა მოვიხადო საზოგადოებრივი ვალი, როგორც ყოველთვის ვაკეთებ და საჭიროდ ვთვლი. ხშირად ეს საინტერესოც კი არის ხოლმე», – უთხრა საკუთარ თავს, კარისკაცს გვერდი აუარა და სასამართლოს წინკარში შეაბიჯა.

როდესაც ნეხლიუდოვი სასამართლოს შენობაში შევიდა, დერეფნებში გამალებული მოძრაობა შეინიშნებოდა.

დარაჯები ხან სწრაფად დადიოდნენ, ხან ჩორთით, მაგრამ ფეხებს იატაკს არ აცილებდნენ და დაფლატუნობდნენ, დავალებებითა და ქაღალდებით წინ და უკან დარბოდნენ. ბოქაულები, ადვოკატები და მოსამართლეები აქეთ-იქით მიდი-მოდიოდნენ, მთხოვნელები და დაცვის გარეშე მყოფი განსასჯელები უხალისოდ დაყიალობდნენ კედლების გასწვრივ, ან ისხდნენ და ელოდებოდნენ.

– სად არის საოლქო სასამართლო? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა ერთ-ერთ დარაჯს.

– რომელი გნებავთ? არის სამოქალაქო განყოფილება, არის სასამართლო პალატა.

– მე ნაფიცი მსაჯული ვარ.

– სისხლის სამართლის განყოფილება. თავიდანვე ასე გეთქვათ. აი, აქეთ, მარჯვნივ, შემდეგ მარცხნივ და მეორე კარი.

ნეხლიუდოვი მითითებული მიმართულებით წავიდა.

კართან ორი ადამიანი იდგა და ელოდა: ერთი მათგანი მაღალი, მსუქანი ვაჭარი იყო, გულთბილი კაცი, რომელსაც, როგორც ჩანს, კიდეც გადაეკრა, კიდეც წაეხმსა და ახლა მხიარულ გუნება-განწყობილებაზე იყო; მეორე ებრაული წარმოშობის ნოქარი გახდათ. ისინი ერთმანეთს მატყლის ფასზე ესაუბრებოდნენ, როდესაც მათთან ნეხლიუდოვი მივიდა და ჰკითხა, ნაფიც მსაჯულთა ოთახი აქ ხომ არ არისო.

– აქ არის, ბატონო. თქვენც ჩვენნაირი ხართ, ნაფიცი მსაჯული?

– ჰკითხა გულკეთილმა ვაჭარმა და თვალი მხიარულად ჩაუკრა, – რა გაეწყობა, ერთად ვიშრომებთ, – განაგრძო მან ნეხლიუდოვის დადებითი პასუხის შემდეგ, – მეორე გილდიის ვაჭარი ბაკლაშოვი, – თქვა და რბილი, ფართო ხელი გაუწოდა, – უნდა ვიშრომოთ. ვისთან მაქვს საუბრის პატივი?

ნეხლიუდოვმა თავი წარუდგინა და ნაფიც მსაჯულთა ოთახში შევიდა.

ოთახში ათამდე განსხვავებულ ადამიანს მოეყარა თავი. ყველანი ახლახან მოსულიყვნენ. ზოგი იჯდა, ზოგი ფეხზე

იდგა, ერთმანეთს ათვალიერებდნენ და ეცნობოდნენ. გადამდგარ სამხედროს მუნდირი ეცვა, სხვებს – სერთუკები, პიჯაკები, მხოლოდ ერთი გამოცხადებულიყო ხიფთნით.

მიუხედავად იმისა, რომ თავიანთ საქმეს მოსწყდნენ და ეს დავალება ემძიმებოდათ, სახეზე ყველას ემჩნეოდა გარკვეული კმაყოფილება იმის გაცნობიერებისგან, რომ საზოგადოებისთვის მნიშვნელოვან საქმეს ასრულებდნენ.

ნაფიცი მსაჯულები, რომელთაგანაც ზოგი ერთმანეთს გაეცნო, ზოგიც უბრალოდ მიხვდა, ვინ – ვინ იყო, ამინდის, ნაადრევი გაზაფხულისა და მომავალი საქმეების შესახებ საუბრობდნენ. ისინი, ვინც ნეხლიუდოვს არ იცნობდნენ, სასწრაფოდ გაეცნენ მას, ჩანდა, რომ ეს დიდ პატივად მიაჩნდათ. ნეხლიუდოვი კი, როგორც ყოველთვის, როდესაც უცნობი ადამიანების წრეში აღმოჩნდებოდა, თვლიდა, რომ ეს ასეც უნდა მომხდარიყო. მისთვის რომ ეკითხათ, თუ რატომ აყენებდა თავს ადამიანთა უმრავლესობაზე მაღლა, ვერაფერს უპასუხებდა, რადგან მთელი მისი ცხოვრება რაიმე განსაკუთრებულით არ გამოირჩეოდა. ის, რომ ინგლისურად, ფრანგულად და გერმანულად კარგად საუბრობდა, საცვლები, ტანსაცმელი, ჰალსტუხი და საკინძები ამ საქონლის შემომტანი პირველი ხელიდან შეეძინა, ვერაფრით იქნებოდა საკუთარი უპირატესობის აღიარების მიზეზი – ამას თვითონაც ხვდებოდა. და მაინც, ის ამ უპირატესობას ეჭვქვეშ არ აყენებდა, მის მიმართ გამოხატული პატივისცემა ჩვეულებრივ ამბად მიაჩნდა და თავს შეურაცხყოფილად გრძნობდა, თუ ასე არ ხდებოდა. ახლაც სწორედ ამგვარი უსიამოვნო განცდა დაეუფლა მის მიმართ გამოხატული უპატივცემულობის გამო. ნაფიც მსაჯულთა შორის ნეხლიუდოვის ნაცნობი აღმოჩნდა. ეს გახლდათ პეტრე გერასიმოვიჩი (ნეხლიუდოვი მისი გვარით არასდროს დაინტერესებულა და ეს ცოტათი ეამაყებოდა კიდეც), მისი დისშვილების ყოფილი მასწავლებელი. ამ პეტრე გერასიმოვიჩს კურსი დაემთავრებინა და ამჟამად გიმნაზიაში მასწავლებლობდა. ნეხლიუდოვს იგი ყოველთვის აუტანელ ადამიანად მიაჩნდა ფამილარობის, თვითკმაყოფილი სიცილისა და, საერთოდ, მისი, როგორც ნეხლიუდოვის და ამბობდა, «კომუნობის» გამო.

– აჰა, თქვენც გაბმულხართ, – ხმამაღალი სიცილით შეეგება პეტრე გერასიმოვიჩი ნეხლიუდოვს, – თავი ვერ დაიდვრინეთ?

– თავის დაძვრენა არც კი მიფიქრია, – მკაცრად და უხალისოდ მიუგო ნეხლიუდოვმა.

– ჰო, ეს სამოქალაქო გმირობაა. ცოტა მოითმინეთ და როდესაც შიმშილით კუჭი აგეწვებათ და ძილი მოგენატრებათ, სხვანაირად აჭიკჭიკდებით, – თქვა პეტრე გერასიმოვიჩმა და კიდევ უფრო ხმამაღლა ახარხარდა.

«ეს დეკანოზის შვილი მალე შენობითაც მომმართავს», – გაიფიქრა ნეხლიუდოვმა და ისეთი მწუხარე სახე მიიღო, თითქოს ამწუთას თავისი ყველა ახლობლის დაღუპვის შესახებ შეიტყო, ნაცნობს მოსცილდა და მაღალი, წარმოსადეგი, პირგაპარსული, გაცხოველებით მოლაპარაკე კაცის ირგვლივ შეჯგუფულ ადამიანებს მიუახლოვდა. მამაკაცი სამოქალაქო განყოფილებაში ამჟამად მიმდინარე პროცესის შესახებ საუბრობდა. ეტყობოდა, საქმეს კარგად იცნობდა, მოსამართლეებსა და ცნობილ ადვოკატებს სახელითა და მამის სახელით მოიხსენიებდა. მისი თქმით, სახელგანთქმულმა ადვოკატმა მოახერხა და საქმე ისე საოცრად შემოატრიალა, რომ ერთ-ერთ მხარეს, მოხუც ქალბატონს, მიუხედავად იმისა, რომ ცამდე მართალი იყო, არაფრის გულისთვის მოწინააღმდეგე მხარისთვის დიდი თანხა უნდა გადაეხადა.

– გენიალური ადვოკატია! – ამბობდა იგი.

მას პატივისცემით უსმენდნენ, ზოგიერთი ორიოდ სიტყვით საკუთარი აზრის გამოთქმასაც ცდილობდა, მაგრამ იგი ყველას აწყვეტინებდა, თითქოს სიმართლე მის გარდა არავინ იცოდა.

მიუხედავად იმისა, რომ ნეხლიუდოვი გვიან მივიდა, მაინც დიდხანს მოუწია ლოდინმა. საქმეს სასამართლოს ერთ-ერთი წევრის მოუსვლელობა აჭიანურებდა.

VI

თავმჯდომარე სასამართლოში ადრე გამოცხადდა. ეს გახლდათ მაღალი, მსუქანი მამაკაცი ჭაღარაშეპარული ბაკენბარდებით. დაქორწინებული იყო, მაგრამ აღვირახსნილ ცხოვრებას მისდევდა, ისევე, როგორც მისი ცოლი. ერთმანეთს ხელს არ უშლიდნენ. ამ დილით ბარათი მიეღო შვეიცარიელი გუვერნანტისგან, რომელიც მათთან ზაფხულობით

ჩერდებოდა, ახლა კი სამხრეთიდან პეტერბურგში მოემგზავრებოდა. ქალი ატყობინებდა, რომ მალე ქალაქში იქნებოდა და სამიდან ექვსამდე სასტუმრო «იტალიაში» დაელოდებოდა. ამიტომ თავმჯდომარეს დღევანდელი სხდომის დროულად დაწყება და დასრულება სურდა, რათა ექვსი საათისთვის ამ წითურთმიან კლარა ვასილიევნას სწვებოდა, რომელთანაც შარშან აგარაკზე რომანი გაეჩაღებინა.

კაბინეტში შესულმა, კარი ტკაცუნით მიხურა, ქაღალდებით სავსე კარადის ქვედა თაროდან ორი გალტერი (ორბირთულა) გამოიღო და ზემოთ, წინ, გვერდებზე და ქვემოთ ოცი მოძრაობა შეასრულა, შემდეგ ჰანტელები თავს ზემოთ დაიჭირა და სამჯერ მსუბუქად ჩაბუქნა.

«არაფერი ისე არ უნარჩუნებს ადამიანს ფორმას, როგორც წყლის გადავლება და ტანვარჯიში», – გაიფიქრა მან და მარცხენა ხელით, რომლის ნეკზეც ოქროს ბეჭედი წამოეცვა, მარჯვენა ხელის ზამბარისებური ბიცეპსი მოსინჯა. მულინეს[13] გაკეთებულა რჩებოდა (იგი ყოველთვის აკეთებდა ამ ორ მოძრაობას ხანგრძლივი სხდომის წინ), როდესაც კარი შეინძრა. ვიღაც მის გაღებას ცდილობდა. თავმჯდომარემ კარი გააღო.

– ბოდიშს გიხდით, – თქვა მან.

ოთახში ერთ-ერთი წევრი შემოვიდა – ოქროსსათვალისანი, დაბალი, მხრებაწეული და სახემოღუშული კაცი.

– მატვეი ნიკიტიჩი ისევ არ არის, – ჩაილაპარაკა წევრმა უკმაყოფილოდ.

– ჯერაც არ არის, – მიუგო თავმჯდომარემ და მუნდირი ჩაიცვა, – მუდმივად აგვიანებს.

– საოცარია, როგორ არ რცხვენია, – თქვა წევრმა, გაბრაზებული დაჟდა და პაპიროსი ამოიღო.

ამ წევრს, აკურატულ ადამიანს, დილით ცოლთან უსიამოვნება მოუვიდა იმის გამო, რომ ქალს მისთვის მიცემული ყოველთვიური თანხა დროზე ადრე შემოეხარჯა და ქმარს სთხოვა, ფული წინასწარ მომეციო. კაცმა უარი სტკიცა. გაჩაღდა კინკლაობა. ცოლმა განუცხადა, რახან ასეა, არც სადილი იქნება, ამის იმედი ტყუილუბრალოდ არ გქონდესო. ქმარი სამსახურში

წავიდა და ახლა ის აშფოთებდა, ვაითუ, ქალმა სიტყვა შეასრულოსო, რადგან მისგან ყველაფერი იყო მოსალოდნელი. «მოდით და იცხოვრეთ მშვიდად და ზნეობრივად, – ფიქრობდა იგი და სახეგაბრწყინებულ, ჯანმრთელ, მზიარულ და გულკეთილ თავმჯდომარეს შეჰყურებდა, რომელსაც იდაყვები ფართოდ გაეშალა და ლამაზი თეთრი ხელებით ისწორებდა ხშირ და გრძელ, ჭაღარაშეპარულ ბაკენბარდებს მოქარგული საყელოს ორივე მხარეს, – ეს ყოველთვის კმაყოფილი და მზიარულია, მე კი ვიტანჯები».

შემოვიდა მდივანი და რომელიღაც საქმე შემოიტანა.

– დიდად გმადლობთ, – უთხრა თავმჯდომარემ და პაპიროსი გააბოლა, – რას იტყვით, რით დავიწყეთ?

– ვფიქრობ, მოწამვლით, – თითქოსდა გულგრილად მიუგო მდივანმა.

– კეთილი, იყოს მოწამვლა, – დაეთანხმა თავმჯდომარე, რომელმაც უცებ მოისაზრა, რომ ეს საქმე ოთხ საათამდე მოესწრებოდა, მერე კი წასვლასაც შეძლებდა, – მატყვი ნიკიტინი ხომ არ მოსულა?

– ჯერ არა.

– ბრევე აქ არის?

– აქ გახლავთ, – მიუგო მდივანმა.

– თუ სადმე თვალს მოჰკრავთ, გადაეცით, რომ მოწამვლით ვიწყებთ.

ბრევე პროკურორის ამხანაგი იყო, რომელიც ამ სხდომაზე ბრალდების მხარეს წარმოადგენდა.

მდივანი დერეფანში გავიდა და ბრევეს შეხვდა. მას მხრები მაღლა აეწია, მუნდირი შეეხსნა, პორტფელი ილლიის ქვეშ ამოედო და ქუსლების კაკუნით, თითქმის სირბილით, სწრაფად მოაბიჯებდა დერეფანში და თავისუფალ ხელს ისე იქნევდა, რომ ხელის სიბრტყე მისი სვლის მიმართულების პერპენდიკულარული იყო.

– მიხეილ პეტროვიჩმა მთხოვა გამეგო, მზად თუ ბრძანდებით, – უთხრა მდივანმა.

– რა თქმა უნდა, მე ყოველთვის მზად ვარ, – თქვა პროკურორის ამხანაგმა, – პირველი რომელი საქმე იქნება?

– მოწამვლა.

– შესანიშნავია, – თქვა პროკურორის ამხანაგმა, თუმცა ეს შესანიშნავად სულაც არ მიაჩნდა: მთელი ღამე არ ეძინა. ისინი ამხანაგს აცილებდნენ, ბევრი დალიეს და ორ საათამდე თამაშობდნენ, შემდეგ კი ქალებთან წავიდნენ ზუსტად იმ სახლში, სადაც ექვსი თვის წინ ჯერ კიდევ იმყოფებოდა მასლოვა, ასე რომ, სწორედ მოწამვლის საქმის გაცნობა ვერ მოასწრო და ახლა აპირებდა მის გადაკითხვას. მდივანმა კი იცოდა, რომ მას საქმე არ ჰქონდა წაკითხული და განზრახ ურჩია თავმჯდომარეს, განხილვა მოწამვლის საკითხით დაეწყოთ. მდივანი ლიბერალური, უფრო მეტიც, რადიკალური შეხედულებების ადამიანი იყო. ბრევე კი – კონსერვატიული, და, რუსეთში მომსახურე ყველა გერმანელის მსგავსად, მართლმადიდებლობის მიმართ განსაკუთრებული ერთგულებით გამოირჩეოდა. მდივანს იგი არ უყვარდა და მისი ადგილის ხელში ჩაგდება სურდა.

– სკოპცების[14] შესახებ რას იტყვით? – ჰკითხა მდივანმა.

– უკვე ვთქვი, რომ არ შემიძლია, – თქვა პროკურორის ამხანაგმა, – მოწმეთა არარსებობის გამო. სასამართლოსაც ამას მოვახსენებ.

– განა სულერთი არაა...

– არ შემიძლია, – გაიმეორა პროკურორის ამხანაგმა და ხელის ჩვეული ქნევით თავის კაბინეტში შეირბინა.

იგი სკოპცების საქმის განხილვას სრულიად უმნიშვნელო და უსარგებლო მოწმის არყოლის საბაბით იმიტომ წელავდა, რომ იმ სასამართლოში, სადაც ნაფიცი მსაჯულები ინტელიგენციის წარმომადგენლები იყვნენ, სავარაუდოდ, გამამართლებელი განაჩენი დადგებოდა. თავმჯდომარესთან შეთანხმების თანახმად, საქმე სამაზრო ქალაქის სესიას უნდა გადასცემოდა, იქ უმეტესობა გლეხი იქნებოდა და ბრალდებას მეტი შანსი ჰქონდა.

დერეფანში მოძრაობა სულ უფრო მატულობდა. ყველაზე ბევრი ხალხი სამოქალაქო განყოფილების დარბაზთან

შეგროვილიყო, სადაც იმ საქმეს განიხილავდნენ, რომლის შესახებაც წარმოსადეგი, საინტერესო ისტორიების მოყვარული ბატონი ნაფიცი მსაჯული საუბრობდა. შესვენების დროს ამ დარბაზიდან სწორედ ის მოხუცი ქალი გამოვიდა, რომელსაც გენიალურმა ადვოკატმა ქონება წაართვა იმ საქმოსნის სასარგებლოდ, რომელსაც ამ საკუთრებაზე არანაირი უფლება არ გააჩნდა, – ეს მოსამართლეებმაც, მით უმეტეს მოსარჩელემ და მისმა ადვოკატმაც იცოდნენ; მაგრამ მათ ისეთი სვლა მოეფიქრებინათ, რომ შეუძლებელი იყო მოხუცისთვის ქონება არ წაერთმიათ და საქმოსნისთვის არ გადაეცათ. მოხუცებული ლამაზ კაბაში გამოწყობილი მსუქანი ქალი იყო შლაპაზე დამაგრებული უზარმაზარი ყვავილებით. გარეთ გამოსული დერეფანში შეჩერდა, მსხვილი, მოკლე ხელები გაშალა და ერთსა და იმავეს იმეორებდა:

– ეს რა ხდება? მოწყალება მოიღეთ! ეს როგორ შეიძლება? – იგი თავის ადვოკატს მიმართავდა. ფიქრებში წასული ადვოკატი კი ქალს არ უსმენდა და მის შლაპაზე მიმაგრებულ ყვავილებს მისჩერებოდა.

მოხუცის კვალდაკვალ, სამოქალაქო განყოფილების დარბაზის კარიდან, ღრმად ამოჭრილი ჟილეტის ქვეშ მოლაპლაპე გულისპირითა და თვითკმაყოფილი სახით, სწრაფად გამოვიდა სწორედ ის სახელგანთქმული ადვოკატი, რომელმაც ისე მოახერხა, რომ ყვავილებიანი მოხუცი ქალი ცარიელზე დატოვა, საქმოსანი კი, მას რომ ათი ათასი მანეთი გადაუხადა, შინ ასი ათასით გაუშვა. ყველამ ადვოკატს მიაპყრო მზერა, ის კი ამას გრძნობდა, მთელი თავისი შესახედაობით თითქოს ამბობდა: «ერთგულების გამოხატვა საჭირო არააო», – და სწრაფი ნაბიჯით მიუყვებოდა დერეფანს.

VII

როგორც იქნა, მატვეი ნიკიტიჩსაც ეღირსა მოსვლა, და სასამართლოს ბოქაული, გამხდარი, გრძელკისერა კაცი, რომელიც ცოტათი გვერდულად დადიოდა და ქვედა ტუჩიც გვერდზე მოქცეოდა, ნაფიც მსაჯულთა ოთახში შევიდა.

ეს სასამართლოს ბოქაული პატიოსანი კაცი იყო, საუნივერსიტეტო განათლებით, მაგრამ ერთ ადგილას

დიდხანს ვერ მსახურობდა, რადგან გამბით სმა იცოდა.

– აბა, ბატონებო, ყველანი შეიკრიბეთ? – თქვა მან, პენსნე გაიკეთა და მის ზემოდან გამოიხედა.

– მგონი, ყველანი, – მიუგო მხიარულმა ვაჭარმა.

– ჰოდა, შევამოწმოთ, – თქვა სასამართლოს ბოქაულმა, ჯიბიდან ფურცელი ამოიღო და სიის ამოკითხვას შეუდგა, გამოძახებულებს კი ხან პენსნეს ზემოდან შესცქეროდა, ხანაც შუშებიდან.

– სტატსკი სოვეტნიკი ი. მ. ნიკიფოროვი.

– ვარ, – თქვა წარმოსადგემა ბატონმა, ყველა სასამართლო საქმეს რომ იცნობდა.

– გადამდგარი პოლკოვნიკი ივან სემიონოვიჩ ივანოვი.

– აქ ვარ, – გამოეხმაურა გამხდარი კაცი – მუნდირში გამოწყობილი გადამდგარი სამხედრო.

– მეორე გილდიის ვაჭარი პეტრე ბაკლაშოვი.

– არის, – თქვა გულთბილმა ვაჭარმა და ფართოდ გაიღიმა, – მზად ვართ!

– გვარდიის პორუჩიკი თავადი დიმიტრი ნეხლიუდოვი.

– ვარ, – მიუგო ნეხლიუდოვმა.

სასამართლოს ბოქაულმა პენსნეს ზემოდან გადმოიხედა და განსაკუთრებით თავაზიანად და სასიამოვნოდ დაუკრა თავი, და ამით თითქოს სხვებისგან გამოარჩია.

– კაპიტანი იური დიმიტრიევიჩ დანჩენკო, ვაჭარი გრიგორი ეფიმოვიჩ კულეშოვი, – და ა.შ., და ა.შ.

ორის გარდა ყველას თავი მოეყარა.

– ახლა, ბატონებო, თუ შეიძლება, დარბაზში მიბრძანდით, – თქვა ბოქაულმა და სასიამოვნო ჟესტით კარისკენ მიუთითა.

ყველანი დაიძრნენ, კარში ერთმანეთს გზა დაუთმეს, ჯერ დერეფანში გავიდნენ, იქიდან კი – სხდომათა დარბაზში.

სასამართლოს დარბაზი დიდი და გრძელი იყო. მისი ერთი

ბოლო ამაღლებულ ადგილს ეკავა, რომელთანაც სამსაფეხურიანი კიბე მიდიოდა. შემალლებული ადგილის შუაში მდგარ მაგიდაზე მწვანე მაუდი გადაეფარებინათ კიდეც უფრო მუქი მწვანე ფოჩებით. მაგიდის უკან სამი სავარძელი იდგა მუხის, მოჩუქურთმებული, ძალიან მაღალი საზურგეებით, სავარძლებს მიღმა კი, კედელზე, ოქროს ჩარჩოში ჩასმული ნახატი ეკიდა, საიდანაც ლენტით გაწყობილ მუნდირში გამოწყობილი, მთელი ტანით დახატული გენერალი იყურებოდა, რომელსაც ცალი ფეხი მოეხარა, ხელი კი ხმალზე დაედო. მარჯვენა კუთხეში მოთავსებულ სახატეში იესო ქრისტეს თავზე ეკლიანი გვირგვინი ედგა. იქვე ანალოდია მოჩანდა, მარჯვნივ კი – პროკურორის კანტორულა. მარცხენა მხრიდან, კანტორულას პირდაპირ, სიღრმეში, მდივნის მაგიდა იდგა, მაყურებლებთან ახლოს კი – მუხის თლილი გისოსები და მათ მიღმა – ჯერაც თავისუფალი განსასჯელთა სკამი. შემალლებულ ადგილზე მარჯვენა მხრიდან ორ რიგად ჩაემწკრივებინათ ასევე მაღალსაზურგიანი სკამები ნაფიცი მსაჯულებისთვის, ქვემოთ კი – ადვოკატების მაგიდები. ეს ყველაფერი დარბაზის წინა, გისოსებით ორად გაყოფილ ნაწილში იდგა. უკანა ნაწილი კი სკამებით შეევსოთ, რომელთა ყოველი რიგი წინაზე უფრო მაღლა განეთავსებინათ, და ასე გრძელდებოდა კედლამდე. დარბაზის სიღრმეში, წინა მერნებზე, იჯდა ოთხი ქალი – ფაბრიკის მუშები თუ მოახლეები – და ორი მამაკაცი, ისინიც მუშათა წრიდან. ეტყობოდათ, რომ დარბაზის მორთულობის სიდიადეს დაეთრგუნა, ამიტომ ერთმანეთს მორიდებულად ეჩურჩულებოდნენ.

ნაფიც მსაჯულთა შემოსვლიდან ცოტა ხანში სასამართლოს ბოქაული დარბაზის შუაგულში გამოვიდა და ხმამაღლა, თითქოს დამსწრეთა შეშინება სურსო, დაიყვირა:

– სასამართლო მობრძანდება!

ყველანი წამოდგნენ. დარბაზის შემალლებულ ადგილზე მოსამართლეები გამოვიდნენ: თავმჯდომარე თავისი კუნთებითა და მშვენიერი ბაკენბარდებით; სასამართლოს პირქუში, ოქროსსათვალისანი წევრი, ამჯერად ჩვეულებრივზე უფრო მოღუშული, რადგან ზედ სხდომის დაწყების წინ ცოლისძმას, სასამართლოს თანამდებობებზე დანიშვნის კანდიდატს შეხვედროდა, რომელმაც უთხრა, ჩემს დასთან ვიყავი და ასე განმიცხადა, დღეს სადილი არ გვექნებაო.

– ასე რომ, როგორც ჩანს, დუქანში მოგვიწევს წასვლა, – სიცილით დააყოლა ცოლისძმამ.

– არაფერია სასაცილო, – მიუგო სასამართლოს პირქუშმა წევრმა და კიდევ უფრო მოიღუშა.

დაბოლოს, სასამართლოს მესამე წევრი, სწორედ ის მატვეი ნიკიტიჩი, რომელიც მუდამ აგვიანებდა, – წვერიანი კაცი დიდი, ქვემოთ დაქაჩული კეთილი თვალებით. კუჭის კატარით იტანჯებოდა და, ექიმის რჩევით, ამ დილიდან დაეწყო ახალი რეჟიმით ცხოვრება, რის გამოც სახლში ჩვეულებრივზე დიდხანს შეყოვნებულიყო. ახლა, როცა შემადლებულ ადგილზე გამოდიოდა, დაძაბული გამომეტყველება ჰქონდა, რადგან ჩვეულებად ჰქონდა ყველანაირი საშუალებით ჩაეთქვა იმ შეკითხვებზე, რომლებსაც საკუთარ თავს უსვამდა. ამჯერად მას ჩაეფიქრებინა, რომ თუ კაბინეტის კარიდან სავარძლამდე ნაბიჯების რიცხვი სამზე უნაშთოდ გაიყოფოდა, ახალი რეჟიმი კატარისგან განკურნავდა, თუ არ გაიყოფოდა – არა. სულ ოცდაექვსი ნაბიჯი გამოდიოდა, მაგრამ მან კიდევ ერთი პატარა ნაბიჯის გადადგმა მოახერხა და სავარძელთან ოცდაშვიდ თვლაზე მივიდა.

შემადლებულ ადგილზე გამოსული თავმჯდომარისა და წევრების ფიგურები მუნდირებითა და ოქრომკედით მოქარგული საყელოებით ძალზე შთამბეჭდავად გამოიყურებოდა. ამას თვითონაც გრძნობდნენ და სამივემ, თავისი დიდებულებით თითქოსდა შეცბუნებულებმა, თვალები ნაჩქარევად და მორიდებით დახარეს და მწვანე მაუდგადაფარებულ მაგიდასთან მდგარ მოჩუქურთმებულ სკამებზე დასხდნენ. მაგიდაზე მოჩანდა არწივისგამოსახულებიანი სამკუთხა ინსტრუმენტი, შუშის ლარნაკები, რომლებშიც ბუფეტებში კანფეტები ჰყრია ხოლმე, სამელნე, კალმები, სუფთა, საუცხოო ქაღალდი და სხვადასხვა ზომის ხელმეორედ გათლილი ფანქრები. მოსამართლეებთან ერთად პროკურორის ამხანაგიც გამოვიდა. ისიც ნაჩქარევად, ილლიის ქვეშ ამოჩრილი პორტფელით, მისთვის ჩვეული ხელის ქნევით მივიდა თავის ადგილამდე ფანჯარასთან და მაშინვე ქაღალდების თვალიერებასა და კითხვას შეუდგა, წუთის დაკარგვაც არ სურდა, რათა საქმეს მომზადებული შეხვედროდა. ეს პროკურორი ბრალმდებლად მეოთხედ გამოდიოდა. ძალზე პატივმოყვარე იყო, მტკიცედ გადაეწყვიტა

კარიერის გაკეთება და ამიტომ თვლიდა, რომ აუცილებლად უნდა გაემარჯვა ყველა პროცესში, რომელშიც ბრალდების მხარეს წარმოადგენდა. მოწამვლის საქმის არსი ზოგადად იცოდა და თავისი გამოსვლის გეგმაც უკვე შეედგინა, მაგრამ კიდევ ზოგიერთი მონაცემი სჭირდებოდა და ახლა საქმიდან გამალებით სწორედ მათ იწერდა.

მდივანი შემადლებული ადგილის საპირისპირო მხარეს იჯდა, ყველა საჭირო ქაღალდი მოემზადებინა, რაც კი განხილვის დროს შეიძლებოდა დასჭირვებოდათ, და აკრძალულ სტატიას ათვალიერებდა, რომელიც გუშინ ეშოვა და მხოლოდ ნაწილი წაეკითხა. ამ სტატიის შესახებ მსჯელობას სასამართლოს დიდწვერიან წევრთან აპირებდა, რომელიც მის აზრებს იზიარებდა, და საუბრის დაწყებამდე სურდა, რომ მას ბოლომდე გასცნობოდა.

VIII

თავმჯდომარემ ქაღალდები გადაათვალიერა, სასამართლოს ბოქაულსა და მდივანს რამდენიმე შეკითხვა დაუსვა და დადებითი პასუხების მიღების შემდეგ განსასჯელთა შემოყვანის განკარგულება გასცა. გისოსებს მიღმა კარი მაშინვე გაიღო და ორი ჟანდარმი შემოვიდა ქუდებითა და ქარქაშიდან ამოღებული ხმლებით. მათ რიგრიგობით შემოჰყვანენ განსასჯელები – ჭორფლიანი წითური მამაკაცი და ორი ქალი. კაცს ტუსადის, მისთვის ძალზე განიერი და გრძელი ხალათი ეცვა. ცერა თითები გაეფარჩხა, ნაკერების გასწვრივ დაძაბულად გაეჭიმა და ამგვარად იჭერდა ჩამოშვებულ, ძალიან გრძელ სახელოებს. მას არც მოსამართლეებისთვის შეუხედავს და არც – მაყურებლებისთვის, მხოლოდ ყურადღებით შეჰყურებდა სკამს, რომლისთვისაც უნდა შემოევლო. როდესაც შემოუარა, აკურატულად დაჯდა კიდეზე, ისე, რომ სხვებიც თავისუფლად დამსხდარიყვნენ, თავმჯდომარეს მიაშტერდა და, თითქოს ჩურჩულებსო, სახის კუნთები აამოძრავა. შემდეგ არცთუ ახალგაზრდა, ასევე ტუსადისხალათიანი ქალი შემოვიდა. თავი პატიმრის თავსაფრით წაეკრა, უწარბწამწამოს მონაცრისფრო-მოთეთრო სახე და წითელი თვალები ჰქონდა. სრულიად მშვიდად გამოიყურებოდა. სკამებს შორის გასვლისას ხალათი რაღაცას

გამოსდო, გულმოდგინედ, აუჩქარებლად დაიხსნა და დაჯდა.

მესამე განსასჯელი მასლოვა იყო.

როგორც კი შემოვიდა, დარბაზში მყოფი ყველა მამაკაცი მას მიაჩერდა და დიდხანს ვერ მოაცილა მზერა მის თეთრ სახეს, შავ, კრიალა, მბრწყინავ თვალებსა და ხალათის ქვეშიდან წინ წამოწეულ მაღალ მკერდს. თვით ჟანდარმიც, რომელსაც მასლოვამ გვერდით ჩაუარა, მონუსხულივით შესცქეროდა მანამდე, ვიდრე ქალი სკამზე არ დაჯდა, მერე კი დამნაშავის გამომეტყველებით საჩქაროდ შეტრიალდა, გამოცოცხლდა და ზედ მის ცხვირწინ მდებარე ფანჯარას მიაშტერდა.

თავმჯდომარე დაელოდა, სანამ განსასჯელებმა თავ-თავიანთი ადგილები არ დაიკავეს, და, როგორც კი მასლოვა დაჯდა, მდივანს მიმართა.

დაიწყო ჩვეულებრივი პროცედურა: ნაფიც მსაჯულთა ჩამოთვლა, არგამოცხადებულთა შესახებ მსჯელობა და დაჯარიმება, მათი საკითხის გადაწყვეტა, ვინც თხოვნით მიმართა, რომ გაეთავისუფლებინათ, სათადარიგოთა დამატება. შემდეგ თავმჯდომარემ ბილეთები დაკეცა, შუშის ლარნაკში ჩააწყო, მუნდირის მოქარგული სახელოები ოდნავ დაიკაპიწა, უხვთმიანი ხელები გამოაჩინა და მეფოკუსის მსგავსი ჟესტებით შეუდგა ბილეთების სათითაოდ ამოღებას, მათ გაშლასა და წაკითხვას. ბოლოს სახელოები ჩამოუშვა და მღვდელს სთხოვა, რომ ნაფიცი მსაჯულებისთვის ფიცი დაედებინებინა.

მოხუცმა მღვდელმა, რომელსაც შესივებული, მოყვითალო, ფერმკრთალი სახე ჰქონდა, ყავისფერი ანაფორა ეცვა, მკერდზე ოქროს ჯვარი ეკიდა, სამოსზე კი გვერდიდან რომელიღაც პატარა ორდენი მიემაგრებინა, ანაფორის ქვეშ ფეხები აამოძრავა და ნელა მიუახლოვდა ხატის წინ მდგარ ანალოეს.

ნაფიცი მსაჯულები წამოდგნენ და მისკენ ჯგუფურად დაიდრნენ.

– მობრძანდით, – ჩაილაპარაკა მღვდელმა და მსაჯულების მოახლოების მოლოდინში ფუმფულა ხელი ჯვარს შეავლო.

ეს მღვდელი ღვთისმსახურებას ორმოცდაექვსი წლის განმავლობაში აღასრულებდა და სამი წლის შემდეგ საკუთარი

იუბილეს გადახდას აპირებდა, როგორც ეს ცოტა ხნის წინ ტაძრის დეკანოზს გაეკეთებინა. საოლქო სასამართლოში კი სასამართლოების გახსნის დღიდან მსახურობდა და ძალიან ეამაყებოდა, რომ მის ხელში რამდენიმე ათეულ ათას ადამიანს დაედო ფიცი, აგრეთვე ის, რომ, ხანდაზმულობის მიუხედავად, მაინც შრომობდა ეკლესიისა და სამშობლოს, აგრეთვე ოჯახის საკეთილდღეოდ, რომელსაც სახლის გარდა, არანაკლებ ოცდაათი ათასს დაუტოვებდა პროცენტიანი ქაღალდების სახით. აზრადაც არასოდეს მოსვლოდა, რომ სასამართლოში მის მიერ გაწეული შრომა – ადამიანებისთვის ფიცის დადებინება სახარების წინაშე, რომელიც პირდაპირ კრძალავდა დაფიცებას, – ცუდი შრომა იყო, და ეს ჩვეული საქმიანობა არათუ არ აწუხებდა, არამედ უყვარდა კიდევ, ამასთან ხშირად კარგ ბატონებსაც გაიცნობდა ხოლმე. ამჯერად მან სიამოვნებით გაიცნო სახელგანთქმული ადვოკატი, რომელიც მასში დიდ პატივისცემას იწვევდა იმით, რომ მხოლოდ უშველებელყვავილებიანი შლაპის მქონე მოხუცი ქალის ერთ საქმეში ათი ათასი მანეთი მიიღო.

როდესაც ყველა ნაფიცი მსაჯული ავიდა საფეხურების გავლით შემადლებულ ადგილზე, მღვდელმა მელოტი, ჭაღარა თავი დახარა, ოლარის არცთუ ისე სუფთა ნახვრეტში გაჰყო, თხელი თმა შეისწორა და ნაფიც მსაჯულებს მიმართა:

– მარჯვენა ხელი ასწიეთ, თითები კი ასე მოკეცეთ, – თქვა მან ნელა, ბებრული ხმით, ფუმფულა ხელი ასწია და თითებით, რომელთა თავზეც ფოსოები მოუჩანდა, მწიკვი გააკეთა, – ახლა კი გაიმეორეთ, – დაამატა და დაიწყო: სიტყვას ვიძლევი და ვფიცავ ყოვლისშემძლე ღმერთს, მისი წმინდა სახარებისა და ღვთის ცხოველმყოფელი ჯვრის წინაშე, რომ საქმის შესახებ, რომლის... – ამბობდა იგი და ყოველი წინადადების შემდეგ ისვენებდა, – ხელები არ ჩამოუშვათ, ასე გეჭიროთ, – მიმართა მან ახალგაზრდა კაცს, რომელმაც ხელი დაუშვა, – რომ საქმის შესახებ, რომლის...

წარმოსადგე, ბაკენბარდებიან ბატონს, პოლკოვნიკს, ვაჭარსა და სხვებს თითებმოკეცილი ხელები ისე ეჭირათ, როგორც ამას მღვდელი ითხოვდა, მაღლა, თითქოს განსაკუთრებული სიამოვნებით, სრულიად გარკვევით, დანარჩენებს – თითქოს უხალისოდ და გაურკვევლად. ერთნი ძალზე ხმამაღლა

იმეორებდნენ სიტყვებს, მგზნებარედ და ისეთი გამომეტყველებით, რაც ნიშნავდა: «მე კი მაინც ვილაპარაკებ და ვილაპარაკებ», მეორენი მხოლოდ ჩურჩულებდნენ და მღვდელს ჩამორჩებოდნენ, მერე კი, შეშინებულებით, უდროოდ ეწეოდნენ; ზოგს თითქოს ეშინოდა, რამე არ დავარდნოდა და გამომწვევი ჟესტით ეჭირა თავისი მწიკვი, ზოგი კი თითებს შლიდა და მერე ისევ ერთმანეთთან მიჰქონდა. ყველა უხერხულად გრძნობდა თავს, მხოლოდ მოხუცი მღვდელი იყო მტკიცედ დარწმუნებული, რომ უდავოდ სასარგებლო და მნიშვნელოვან საქმეს აკეთებდა. ფიცის მიღების შემდეგ თავმჯდომარემ ნაფიც მსაჯულებს მამასახლისის არჩევა შესთავაზა. ნაფიცი მსაჯულები ადგნენ და გაჭირვებით გაიკრიფნენ სათათბირო ოთახში, სადაც თითქმის ყველამ მაშინვე ამოიღო პაპიროსი და გააბოლა. ვილაცამ მამასახლისად წარმოსადეგი ბატონი დაასახელა, რასაც წამსვე ერთხმად დაეთანხმნენ, ნამწვავები ჩააქრეს, გადაყარეს და დარბაზში დაბრუნდნენ. წარმოსადეგმა ბატონმა თავმჯდომარეს განუცხადა, რომ მამასახლისად ის აირჩიეს, და ისევ, ერთმანეთის ფეხებზე გადაბიჯებით, ყველანი ორ რიგად დაწყობილ მაღალსაზურგიან სკამებზე მოკალათდნენ.

ყველაფერი შეუფერხებლად მიმდინარეობდა, სწრაფად და ერთგვარი ზეიმურობით, და ჩანდა, რომ ეს სისწორე, თანამიმდევრულობა და ზეიმურობა მონაწილეებს სიამოვნებას ანიჭებდა, მათ გონებაში იმ აზრს განამტკიცებდა, რომ ისინი სერიოზულ და მნიშვნელოვან საზოგადოებრივ საქმეს აკეთებდნენ. ნებლიუდოვიც ამას განიცდიდა.

როგორც კი ნაფიცი მსაჯულები დასხდნენ, თავმჯდომარემ მათი უფლებების, მოვალეობებისა და პასუხისმგებლობის შესახებ ილაპარაკა. სიტყვით გამოსვლისას იგი განუწყვეტლივ იცვლიდა პოზას: ხან მარცხენა ხელს ეყრდნობოდა, ხან – მარჯვენას, ხან – სავარძლის ზურგს, ხან – სახელოს, შიგადაშიგ ან ქაღალდებს ასწორებდა, ან მათ საჭრელ დანას უსვამდა ხელს, ან ფანქრებს ეხებოდა.

მისი სიტყვებით, ნაფიც მსაჯულთა უფლებებს განეკუთვნებოდა განსასჯელებისთვის შეკითხვის დასმა თავმჯდომარის საშუალებით, ქაღალდისა და ფანქრის ქონა და ნივთმტკიცებების დათვალიერება. მოვალეობაში ის იგულისხმებოდა, რომ სამართლიანად უნდა განესაჯათ და არა

– უსამართლოდ. რაც შეეხება პასუხისმგებლობას, ბჭობის საიდუმლოს დაუცველობისა და გარეშე პირებთან ურთიერთობის დამყარების შემთხვევაში მათ სასჯელი ემუქრებოდათ.

ყველანი მოკრძალებული ყურადღებით უსმენდნენ. ვაჭარი ირგვლივ ღვინის სუნს აფრქვევდა, ცდილობდა ხმამაღლა არ დაეხოყინებინა და ყოველი წინადადების შემდეგ მოწონების ნიშნად თავს აქნევდა.

IX

სიტყვის დამთავრების შემდეგ თავმჯდომარემ განსასჯელებს მიმართა.

– სიმონ კარტინკინ, ადექით, – თქვა მან.

სიმონი ნერვიულად წამოხტა. ყბის კუნთები კიდეც უფრო სწრაფად აუმოძრავდა.

– თქვენი სახელი?

– სიმონ პეტროვიჩ კარტინკინი, – სწრაფად თქვა მან ტკაცუნა ხმით, ჩანდა, რომ პასუხისთვის წინასწარ შემზადებულიყო.

– თქვენი წოდება?

– გლეხი.

– რომელი გუბერნიის, მაზრისა?

– ტულის გუბერნიის, კრაპივენსკის მაზრის, კუპიანსკის თემის, სოფელ ბორკის.

– რამდენი წლის ხართ?

– ოცდათოთხმეტის, დავიბადე ათას რვაას...

– რომელი სარწმუნოების?

– ჩვენ რუსული, მართლმადიდებლური სარწმუნოების ვართ.

– ცოლიანი ხართ?

– არა, ბატონო.

- რას საქმიანობთ?
- ჩვენ სასტუმრო «მავრიტანიის» დერეფანში ვსაქმიანობდით.
- ადრე თუ გასამართლებულხართ?
- არასდროს გავსამართლებულვარ, რადგან უწინ ჩვენ ვცხოვრობდით...
- ადრე არ გასამართლებულხართ?
- ღმერთმა დამიფაროს, არასდროს.
- საბრალოდებო აქტის ასლი თუ მიიღეთ?
- მივიღეთ.
- დაჯექით. ევფიმია ივანოვნა ბოჩკოვა, – მიმართა თავმჯდომარემ შემდეგ განსასჯელს.

მაგრამ სიმონი კვლავაც ფეხზე იდგა და ბოჩკოვას ეფარებოდა.

- კარტინკინ, დაჯექით.

კარტინკინი ისევ იდგა.

- კარტინკინ, დაჯექით!

მაგრამ კარტინკინი ისევ ფეხზე იდგა და მხოლოდ მაშინ დაჯდა, როდესაც მასთან ბოქაულმა მიირბინა, თავი გვერდზე გადახარა, თვალები არაბუნებრივად დააჭყიტა და ტრაგიკული ხმით ჩასჩურჩულა: «დაჯექით, დაჯექით!»

კარტინკინი ისევე სწრაფად დაჯდა, როგორც წამოდგა, ხალათში გაეხვია და ყბის კუნთები კვლავ უხმოდ აამოძრავა.

- თქვენი სახელი? – დაღლილი კაცისთვის დამახასიათებელი ამოოხვრით, თავაუწევლად მიმართა თავმჯდომარემ მეორე განსასჯელს, თან მაგიდაზე დადებულ ქაღალდში რაღაცას ამოწმებდა. მისთვის ეს იმდენად ჩვეულებრივი ამბავი იყო, რომ ყველაფრის სწრაფად დასამთავრებლად ერთდროულად ორი საქმის კეთებაც შეეძლო.

ბოჩკოვა ორმოცდასამი წლის იყო, წოდებით – კოლომენსკელი მეშჩანი, საქმიანობა – მეკორიდორე იმავე სასტუმრო «მავრიტანიაში». ადრე არც სამართალში ყოფილა მიცემული და არც გამოძიება დაინტერესებულა მისით. საბრალოდებო აქტის

ასლი მიეღო. ბოჩკოვა შეკითხვებზე ძალიან თამამად პასუხობდა, ისეთი კილოთი, თითქოს ყოველ პასუხს აყოლებდა: «დიახ, ევფიმია, ბოჩკოვა, ასლი მივიღე, და ვამაყობ ამით, დაცინვის უფლებას არავის მივცემ». ბოჩკოვა აღარ დალოდებია, როდის ეტყოდნენ, დაჯექითო, და როგორც კი შეკითხვები დასრულდა, მაშინვე დაჯდა.

– თქვენი სახელი? – განსაკუთრებით თბილად მიმართა მექალთანე თავმჯდომარემ მესამე განსასჯელს, – უნდა წამოდგეთ, – დაამატა მან რბილად და ალერსიანად, როდესაც შეამჩნია, რომ მასლოვა იჯდა.

მასლოვა სწრაფად წამოდგა, მზადყოფნის გამომეტყველებით მაღალი მკერდი წინ წამოსწია, შეკითხვას არ უპასუხა და მოლიმარი, ოდნავ დაელმებული შავი თვალებით თავმჯდომარეს სახეში შეაცქერდა.

– რა გქვიათ?

– ლიუბოვი, – წარმოთქვა ქალმა სწრაფად.

ნეხლიუდოვს პენსნე გაეკეთებინა და განსასჯელებს მაშინ მიაპყრობდა ხოლმე მზერას, როდესაც მათი დაკითხვა იწყებოდა. «შეუძლებელია, – ფიქრობდა იგი და განსასჯელს თვალს არ აცილებდა, – მაგრამ როგორ თუ ლიუბოვი?» – ჰკითხა საკუთარ თავს, როდესაც ქალის პასუხი მოესმა.

თავმჯდომარეს შეკითხვების გაგრძელება სურდა, მაგრამ სათვალთანმა წევრმა რაღაც გაბრაზებით წაიჩურჩულა და იგი შეაჩერა. თავმჯდომარემ თანხმობის ნიშნად თავი დააქნია და განსასჯელს მიმართა:

– როგორ თუ ლიუბოვი? – თქვა მან, – აქ სხვაგვარად ხართ ჩაწერილი.

ქალი დუმდა.

– მე თქვენ ნამდვილ სახელს გეკითხებით.

– ნათლობის დროს რა დაგარქვეს? – ჰკითხა გაბრაზებულმა წევრმა.

– ადრე კატერინას მეძახდნენ.

«შეუძლებელია, – საკუთარ თავს უმეორებდა ნეხლიუდოვი,

ამასთან უკვე ეჭვიც კი არ ეპარებოდა, რომ ეს ის იყო, ის ქალიშვილი, აღსაზრდელი-მოახლე, რომელიც ოდესღაც შეუყვარდა, დიახ, შეუყვარდა, მერე კი, რაღაც საშინელ ბურანში მყოფმა შეაცდინა, მიატოვა და აღარასოდეს იხსენებდა, რადგან ეს ძალზე მტანჯველი მოგონება იყო, აშკარად ამხელდა მას და ცხადყოფდა, რომ იგი, ასე რომ ამაყოფდა თავისი წესიერებით, არა მარტო უწესოდ, არამედ უნამუსოდ მოექცა ამ ქალს.

დიახ, ეს ის იყო. ნეხლიუდოვი ახლა ცხადად ხედავდა იმ განსაკუთრებულ, იდუმალ თავისებურებას, რომელიც ერთ სახეს მეორისგან განასხვავებს, გამორჩეულს, ერთადერთსა და განუმეორებელს ხდის. სახის არაბუნებრივი სითეთრისა და სისავსის მიუხედავად, ეს თავისებურება, საყვარელი, განსაკუთრებული თავისებურება, კვლავაც შეიმჩნეოდა ამ სახეში, ტუჩებში, ოდნავ დაელმებულ თვალებში, ამ გულუბრყვილო, მოღიმარ გამოხედვაში და არა მარტო სახით, არამედ მთელი სხეულით გამოხატულ მზადყოფნაში.

– სწორედ ასე უნდა გეთქვათ, – კვლავ განსაკუთრებით რბილად უთხრა თავმჯდომარემ, – მამის სახელი?

– მე უკანონო ვარ, – წარმოთქვა მასლოვამ.

– ნათლიის სახელით როგორ მოგმართავდნენ?

– როგორც მიხაილოვნას.

«ნეტავ, რა უნდა ჩაედინა?» – ფიქრობდა ამასობაში ნეხლიუდოვი და სუნთქვა ეკვროდა.

– გვარი? რა გვარი გაქვთ?

– დედის მხრიდან მასლოვად მწერდნენ.

– წოდება?

– მეშჩანი.

– მართლმადიდებლური სარწმუნოების?

– მართლმადიდებლურის.

– საქმიანობა? რას საქმიანობდით?

მასლოვა დუმდა.

- რას საქმიანობდით? – გაიმეორა თავმჯდომარემ.
- დაწესებულებაში ვიყავი, – მიუგო ქალმა.
- რომელ დაწესებულებაში? – მკაცრად ჰკითხა სათვალთანა წევრმა.
- თქვენც იცით, რომელში, – თქვა მასლოვამ, გაიღიმა, ერთი კი მიიხედა უკან და წამსვე კვლავ თავმჯდომარეს შეაცქერდა სახეში.

იყო რაღაც ისეთი არაჩვეულებრივი მის გამომეტყველებაში, საშინელი და შესაბრალისი მის მიერ წარმოთქმული სიტყვების მნიშვნელობაში, ამ ღიმილსა და სწრაფ გამოხედვაში, რომელიც მან დარბაზს მოავლო, რომ თავმჯდომარემ თვალები დახარა და დარბაზში წამით სრული სიჩუმე ჩამოვარდა. შემდეგ მაყურებლებიდან ვიღაცამ გაიცინა, ვიღაცამ დაუსტვინა. თავმჯდომარემ თავი ასწია და კითხვების დასმა განაგრძო:

- სამართალში თუ ყოფილხართ მიცემული ან გამოძიება თუ დაინტერესებულა თქვენით?
- არა, – მშვიდად ჩაილაპარაკა მასლოვამ და ამოიოხრა.
- საბრალდებო აქტის ასლი თუ მიიღეთ?
- მივიღე.
- დაჯექით, – უთხრა თავმჯდომარემ.

განსასჯელმა ქვედაკაბა უკნიდან ისეთი მოძრაობით ასწია, როგორითაც მორთულ-მოკაზმული ქალები შლეიფს ისწორებენ ხოლმე, დაჯდა და პატარა ხელები ხალათის სახელოებში დამალა, თან თავმჯდომარეს თვალს არ აშორებდა.

დაიწყო მოწმეთა ჩამოთვლა, მოწმეთა დათხოვნა, ექიმ-ექსპერტის შესახებ გადაწყვეტილების მიღება და სხდომის დარბაზში მისი მოწვევა. შემდეგ წამოდგა მდივანი და საბრალდებო აქტის კითხვას შეუდგა. მკაფიოდ და ხმამაღლა კითხულობდა, მაგრამ ისე სწრაფად, რომ მისი ხმა, რომელიც «ლ» და «რ» ასოებს არასწორად წარმოთქვამდა, ერთ გაუთავებელ, ძილის მომგვრელ გუგუნად ისმოდა. მოსამართლეები ხან სავარძლის ერთ სახელოურს ეყრდნობოდნენ იდაყვით, ხან – მეორეს, ხან – მაგიდას, ხანაც – საზურგეს. თვალებს ხან ხუჭავდნენ, ხან ახელდნენ და

ერთმანეთს ეჩურჩულებოდნენ. ერთმა ჟანდარმმა რამდენჯერმე ძლივს შეიკავა თავი მოქნარებისგან.

რაც შეეხება განსასჯელებს, კარტინკინი გაუთავებლად ამოძრავებდა ყბის კუნთებს. ბოჩკოვა სრულიად მშვიდად და წელგამართული იჯდა, მხოლოდ იშვიათად თუ მოიფხანდა თავს თითოთ თავსაფრის ქვეშ.

მასლოვა ხან გაუნძრევლად იჯდა, წამკითხველს მისჩერებოდა და უსმენდა, ხანაც შეკრთებოდა და თითქოს შეპასუხება სურსო, წითლდებოდა, მერე მძიმედ ოხრავდა, ხელების მდგომარეობას ცვლიდა, უკან იხედებოდა და კვლავ წამკითხველს მიაშტერებდა თვალებს.

ნებლიუდოვი პირველ რიგში იჯდა თავის მაღალ სკამზე, კიდიდან მეორე, დროდადრო პენსნეს იხსნიდა და მასლოვას შესცქეროდა, მის გულში რთული და მტანჯველი მუშაობა მიმდინარეობდა.

X

საბრალდებო აქტი ასეთი იყო:

«188* წლის 17 იანვარს სასტუმრო «მავრიტანიაში» მოულოდნელად გარდაიცვალა ჩამოსული – ყურგანის მეორე გილდიის ვაჭარი ფერაპონტ ემელიანოვიჩ სმელკოვი.

მეოთხე უბნის ადგილობრივმა პოლიციის ექიმმა დაადასტურა, რომ მას გული გაუსკდა, რაც სპირტიანი სასმელების გადაჭარბებით მიღებამ გამოიწვია. სმელკოვი მიწას მიაბარეს.

რამდენიმე დღის შემდეგ პეტერბურგიდან დაბრუნებულმა ვაჭარმა ტიმოხინმა, სმელკოვის თანამემამულემ და ამხანაგმა, შეიტყო რა იმ გარემოებების შესახებ, რომლებიც სმელკოვის გარდაცვალებას წინ უძღოდა, ეჭვი გამოთქვა, ხომ არ იყო ეს მოწამვლა ფულის მიტაცების მიზნით.

ეს ეჭვი დაადასტურა წინასწარმა გამოძიებამ, რომელმაც დაადგინა: 1) რომ სმელკოვმა სიკვდილამდე ცოტა ხნით ადრე ბანკიდან მიიღო 3 800 მანეთი ვერცხლით. ამასთან, განსვენებულის ქონების დაცვის მიზნით ჩატარებული

აღწერისას მხოლოდ 312 მანეთი და 16 კაპიკი იქნა აღმოჩენილი. 2) გარდაცვალებამდე მთელი წინა დღე და ბოლო ღამე სმელკოვმა მეძავ ლიუბკასთან (ეკატერინე მასლოვასთან) გაატარა საროსკიპოსა და სასტუმრო «მავრიტანიაში», სადაც, სმელკოვის დავალებით, მისი არყოფნისას, ეკატერინე მასლოვა საროსკიპოდან ფულის წასაღებად მივიდა, რომელიც ამოიღო კიდეც სმელკოვის ჩემოდნიდან, გახსნა რა იგი სმელკოვის მიცემული გასაღებით სასტუმრო «მავრიტანიის» მეკორიდორე ევფიმია ბოჩკოვასა და სიმონ კარტინკინის თანდასწრებით. სმელკოვის ჩემოდანში მასლოვას მიერ მისი გახსნისას იქ დამსწრე ბოჩკოვამ და კარტინკინმა დაინახეს ასმანეთიანი საკრედიტო ბილეთების რამდენიმე შეკვრა. 3) საროსკიპოდან სასტუმრო «მავრიტანიაში» სმელკოვთან ერთად დაბრუნებულმა მეძავმა ლიუბკამ, მეკორიდორე კარტინკინის რჩევით, სმელკოვს კონიაკში კარტინკინის მიერვე მიცემული თეთრი ფხვნილი ჩაუყარა. 4) მეორე დილით მეძავმა ლიუბკამ (ეკატერინე მასლოვამ) თავის დიასახლისს, საროსკიპოს მეპატრონეს, მოწმე კიტაევას, სმელკოვის ბრილიანტის ბეჭედი მიჰყიდა, რომელიც ვითომდა სმელკოვმა მას თვითონ აჩუქა. 5) სასტუმრო «მავრიტანიის» მეკორიდორე ქალიშვილმა ევფიმია ბოჩკოვამ სმელკოვის გარდაცვალების მეორე დღეს ადგილობრივ კომერციულ ბანკში თავის მიმდინარე ანგარიშზე 1 800 მანეთი შეიტანა ვერცხლით.

სასამართლო-სამედიცინო შემოწმებამ, გვამის გაკვეთამ და სმელკოვის შინაგანი ორგანოების ქიმიურმა გამოკვლევამ განსვენებულის ორგანიზმში საწამლავის არსებობა დაადასტურა, რაც იმის დასკვნის გაკეთების საფუძველს იძლევა, რომ სიკვდილის მიზეზი მოწამვლა გახდა.

ბრალდებულების სახით პასუხისგებაში მიცემულმა მასლოვამ, ბოჩკოვამ და კარტინკინმა თავი დამნაშავედ არ ცნეს და განაცხადეს: მასლოვამ ის, რომ სმელკოვმა იგი მართლაც გაგზავნა საროსკიპოდან, სადაც, მისივე თქმით, მუშაობს, სასტუმრო «მავრიტანიაში» ფულის წამოსაღებად, და რომ ვაჭრის მიერვე მიცემული გასაღებით გახსნა ჩემოდანი, საიდანაც, როგორც უბრძანეს, მხოლოდ 40 მანეთი აიღო ვერცხლით, მეტისთვის ხელი არ უხლია, რისი დადასტურებაც ბოჩკოვასა და კარტინკინს შეუძლიათ, რომელთა თანდასწრებითაც გახსნა და დაკეტა ჩემოდანი და ფულიც აიღო. შემდეგ თქვა, რომ ვაჭარ სმელკოვთან ნომერში მეორედ

მისვლისას, კარტინკინის წაქეზებით, მართლაც ჩაუყარა მას კონიაკში რაღაც, როგორც ეგონა, დასაძინებელი ფხვნილი, რათა ვაჭარს დასძინებოდა და მალე გაეშვა. ბეჭედი თვითონ სმელკოვმა აჩუქა მას შემდეგ, რაც სცემა, მან კი ტირილი დაიწყო და მისგან წასვლა დააპირა.

ევფიმია ბოჩკოვამ ჩვენებაში თქვა, რომ დაკარგული ფულის შესახებ არაფერი იცოდა, და რომ ვაჭრის ნომერში არ შესულა, იქ მხოლოდ ლიუბკა დიასახლისობდა, და თუ ვაჭარს რაიმე მოჰპარეს, ამას ლიუბკა ჩაიდენდა, როდესაც ფულის წასაღებად გასაღები მოიტანა, – ამ ადგილის წაკითხვისას მასლოვა შეკრთა და პირდაღებულმა გადახედა ბოჩკოვას, – როდესაც ევფიმია ბოჩკოვამ ბანკში ანგარიშზე შესატანად 1 800 მანეთი წარადგინა ვერცხლით, – განაგრძობდა კითხვას მდივანი, – და ჰკითხეს, თუ საიდან ჰქონდა ამდენი ფული, მან მიუთითა, რომ ეს თანხა თორმეტი წლის განმავლობაში დააგროვა სიმონ კარტინკინთან ერთად, რომელთანაც დაქორწინებას აპირებდა. თავის მხრივ, სიმონ კარტინკინმა პირველ ჩვენებაში აღიარა, რომ მასლოვას შეგულიანებით, რომელიც საროსკიპოდან გასაღებით მოვიდა, ბოჩკოვასთან ერთად ფული გაიტაცა და ბოჩკოვასა და მასლოვას გაუყო, – აქ მასლოვა კვლავ შეკრთა, შეხტა კიდეც, წამოჭარხლდა და რაღაცის ლაპარაკი დაიწყო, მაგრამ სასამართლოს ბოქაულმა გააწყვეტინა, – საბოლოოდ, – განაგრძო კითხვა მდივანმა, – კარტინკინმა ისიც აღიარა, რომ მასლოვას ვაჭრის დასაძინებლად ფხვნილი მისცა; თავის მეორე ჩვენებაში კი ფულის გატაცებაში მონაწილეობასა და მასლოვასთვის ფხვნილის გადაცემას უარყოფდა და ყველაფერში მხოლოდ მას ადანაშაულებდა. ბანკში ბოჩკოვას მიერ შეტანილ თანხასთან დაკავშირებით, ქალის მსგავსად, განაცხადა, რომ სასტუმროში თორმეტი წლის მუშაობის შედეგად დაეგროვებინათ იმ ბატონების გულუხვობის წყალობით, რომლებიც მომსახურებისთვის ფულს ჩუქნიდნენ».

საბრალდებო აქტში ამას მოჰყვებოდა პირზე წაყენებების, მოწმეთა ჩვენებების, ექსპერტების აზრის აღწერა და ა. შ.

საბრალდებო აქტის დასკვნა კი ლაღადებდა:

«ყოველივე ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, სოფელ ბორკის გლეხ სიმონ პეტროვ კარტინკინს, 33 წლისას, მეშჩან ევფიმია ივანოვა ბოჩკოვას, 43 წლისას, და მეშჩან კატერინა

მიხაილოვა მასლოვას, 27 წლისას, ბრალი ედებათ იმაში, რომ 188* წლის 17 იანვარს, ერთმანეთში წინასწარ შეთანხმების შემდეგ, გაიტაცეს ვაჭარ სმელკოვის ბეჭედი და 2 500 მანეთი ვერცხლით, და, მისი სიცოცხლის ხელყოფის მიზნით, დააღევინეს საწამლავი, რამაც სმელკოვის სიკვდილი გამოიწვია.

ეს დანაშაული ითვალისწინებს სჯულდებას სასჯელთა დებულების 1453-ე მუხლის მე-4 და მე-5 პუნქტების მიხედვით. ამიტომ, სისხლის სამართალწარმოების კოდექსის 201-ე მუხლის საფუძველზე, გლეხი სიმონ კარტინკინი, ევფიმია ბოჩკოვა და მეშჩანი ეკატერინე მასლოვა ექვემდებარებიან საოლქო სასამართლოში გასამართლებას ნაფიც მსაჯულთა მონაწილეობით».

ასე დაამთავრა გრძელი საბრალდებო აქტის კითხვა მდივანმა, ფურცლები შეაგროვა, თავის ადგილზე დაჯდა და გრძელი თმა ორივე ხელით შეისწორა. ყველამ შვებით ამოისუნთქა, სიამოვნებათ იმის გაცნობიერება, რომ გამოძიება დაიწყო და ახლა ყველაფერი გაირკვეოდა, სამართლიანობა დაკმაყოფილდებოდა. მხოლოდ ნეხლიუდოვი არ განიცდიდა ამ გრძნობას: შეძრწუნებული ფიქრობდა იმაზე, თუ რისი გაკეთება შეეძლო მასლოვას, რომელსაც ათი წლის წინ უმანკო და მომხიბლავი ქალიშვილის სახით იცნობდა.

XI

როდესაც საბრალდებო აქტის კითხვა დასრულდა, თავმჯდომარემ, წევრებთან მოთათბირების შემდეგ, კარტინკინს ისეთი სახით მიმართა, რომელიც აშკარად ამბობდა, ახლა ყველაფერს დანამდვილებით და დაწვრილებით გავიგებთო.

– მივმართავ გლეხ სიმონ კარტინკინს, – დაიწყო მან და ოდნავ მარცხნივ გადაიხარა.

სიმონ კარტინკინი წამოდგა, გაიჯგინა და მთელი ტანით წინ გადაიწია, თან ყბის კუნთებს კვლავ უხმოდ ამოძრავებდა.

– თქვენ ბრალი გედებათ იმაში, რომ 188* წლის 17 იანვარს, ევფიმია ბოჩკოვასა და ეკატერინე მასლოვასთან ერთად, ვაჭარ

სმელკოვის ჩემოდნიდან მისი კუთვნილი ფული გაიტაცეთ, მერე კი დარიშხანი მოიტანეთ და დაიყოლიეთ ეკატერინე მასლოვა, რომ ვაჭარ სმელკოვისთვის დასაღევად საწამლავშერეული სასმელი მიეცა, რასაც სმელკოვის სიკვდილი მოჰყვა. აღიარებთ თუ არა თავს დამნაშავედ? – წარმოთქვა მან და ახლა მარჯვნივ გადაიხარა.

– ეს შეუძლებელია, რადგან ჩვენი საქმე სტუმრების მომსახურებაა...

– ამას მერე იტყვით. აღიარებთ თუ არა თავს დამნაშავედ?

– არავითარ შემთხვევაში. მე მხოლოდ...

– შემდეგ იტყვით. აღიარებთ თუ არა თავს დამნაშავედ? – მშვიდად, მაგრამ მტკიცედ გაიმეორა თავმჯდომარემ.

– ამას ვერ გავაკეთებ, რადგან...

სასამართლოს ბოქაული ისევ მიიჭრა სიმონ კარტინკინთან და ტრაგიკული ჩურჩულით გააჩუმა. თავმჯდომარემ, იმგვარი გამომეტყველებით, თითქოს ეს საქმე უკვე დასრულებულად მიაჩნდა, იმ ხელის იდაყვი, რომლითაც ქაღალდები ეჭირა, სხვა ადგილას დადო და ევფიმია ბოჩკოვას მიუბრუნდა.

– ევფიმია ბოჩკოვა, თქვენ ბრალი გედებათ იმაში, რომ 188* წლის 17 იანვარს სასტუმრო «მავრიტანიაში» სიმონ კარტინკინთან და ეკატერინე მასლოვასთან ერთად, ვაჭარ სმელკოვის ჩემოდნიდან მისი ფული და ბეჭედი გაიტაცეთ და ერთმანეთში გაიყავით, შემდეგ, დანაშაულის დაფარვის მიზნით, დაათვრეთ და სასმელში საწამლავი შეურიეთ, რამაც მისი სიკვდილი გამოიწვია. აღიარებთ თუ არა თავს დამნაშავედ?

– ბრალი არაფერში მიმიძღვის, – მკვირცხლად და მტკიცედ ალაპარაკდა ბრალდებული, – ნომერშიც კი არ შევსულვარ... ეს მურღალი კი შესულა და საქმეც მას გაუკეთებია.

– ამას მერე იტყვით, – ძველებურად რბილად და მტკიცედ თქვა თავმჯდომარემ, – მაშ, აღიარებთ თუ არა თავს დამნაშავედ?

– ფული მე არ ამიღია, არც დამითვრია, ნომერშიც კი არ ვყოფილვარ. რომ ვყოფილიყავი, ამ ქალს გამოვაგდებდი.

- თავს დამნაშავედ არ აღიარებთ?
- არასოდეს.
- ძალიან კარგი.
- ეკატერინე მასლოვა, – დაიწყო თავმჯდომარემ მესამე განსასჯელის მისამართით, – თქვენ ბრალი გედებათ იმაში, რომ საროსკიპოდან სასტუმრო «მავრიტანიაში» ვაჭარ სმელკოვის ნომერში მიხვედით, თან მისი ჩემოდნის გასაღები გქონდათ. იმ ჩემოდნიდან ფული და ბეჭედი გაიტაცეთ, – განაგრძობდა იგი გაზეპირებული გაკვეთილივით, თან ყური მარცხნივ მჯდომი წევრისკენ ეჭირა, რომელიც ამბობდა, რომ ნივთმტკიცებების სიის მიხედვით შუშა აკლდა, – ჩემოდნიდან ფული და ბეჭედი გაიტაცეთ, – გაიმეორა თავმჯდომარემ, – შემდეგ გატაცებული გაინაწილეთ, ვაჭარ სმელკოვთან ერთად კვლავ მიხვედით სასტუმრო «მავრიტანიაში» და სმელკოვს საწამლავიანი ღვინო დააღვინეთ, რაც მისი სიკვდილის მიზეზი აღმოჩნდა. აღიარებთ თუ არა თავს დამნაშავედ?
- არაფერში ვარ დამნაშავე, – სწრაფად ჩაილაპარაკა ქალმა, – ადრეც გითხარით და ახლაც გიმეორებთ: არ ამიღია, არ ამიღია და არ ამიღია, არაფერი ამიღია, ბეჭედი კი თვითონ მომცა...
- არ აღიარებთ თავს დამნაშავედ ორი ათას ხუთასი მანეთის გატაცებაში? – ჰკითხა თავმჯდომარემ.
- გეუბნებით, ორმოცი მანეთის გარდა არაფერი ამიღია.
- იმაში მაინც თუ აღიარებთ თავს დამნაშავედ, რომ ვაჭარ სმელკოვს ღვინოში ფხვნილი ჩაუყარეთ?
- ამას ვაღიარებ. მაგრამ მეგონა, როგორც მითხრეს, რომ ის ძილის წამალი იყო და არაფერს დაუშავებდა. არც მიფიქრია და არც მინდოდა. ღმერთის წინაშე გეუბნებით – არ მინდოდა, – თქვა მან.
- მაშასადამე, ვაჭარ სმელკოვის ფულისა და ბეჭდის გატაცებაში თავი უდანაშაულოდ მიგაჩნიათ, – თქვა თავმჯდომარემ, – მაგრამ აღიარებთ, რომ ფხვნილი მიეცით?
- გამოდის, რომ ვაღიარებ, ოღონდ მეგონა, რომ დასაძინებელი ფხვნილი იყო. მხოლოდ იმიტომ მივეცი, რომ ჩასძინებოდა, – არ მინდოდა და ფიქრადაც არ გამივლია...

– ძალიან კარგი, – თქვა თავმჯდომარემ, რომელიც მიღწეული შედეგებით კმაყოფილი ჩანდა, – მაშ, მოჰყევით, როგორ მოხდა ყველაფერი. გულწრფელი აღიარება მდგომარეობას შეგიმსუბუქებთ.

მასლოვა კვლავაც სახეში მისჩერებოდა თავმჯდომარეს და ხმას არ იღებდა.

– მოჰყევით, როგორ იყო საქმე.

– როგორ იყო? – მოულოდნელად სწრაფად დაიწყო მასლოვამ, – მივედი სასტუმროში, ნომერში მიმიყვანეს, იქ ის იყო, უკვე ძალიან მთვრალი, – როდესაც სიტყვა «ის» წარმოთქვა, ქალს თვალები გაუფართოვდა და სახეზე შეძრწუნება გამოესახა, – გამობრუნება მინდოდა, მაგრამ არ გამიშვა.

იგი გაჩუმდა, თითქოს უეცრად ძაფი დაკარგა ან სხვა რამე გაახსენდაო.

– მერე?

– რაღა მერე? მერე დავრჩი, მოგვიანებით კი შინ წავედი.

ამ დროს პროკურორის ამხანაგმა სანახევროდ წამოიწია, თან ცალ იდაყვს არაბუნებრივად ეყრდნობოდა.

– შეკითხვის დასმა გსურთ? – ჰკითხა თავმჯდომარემ და პროკურორის ამხანაგის დადებით პასუხზე ჟესტით მიუთითა, რომ შეკითხვის უფლებას მას გადასცემდა.

– ასეთ შეკითხვას დავსვამდი: იცნობდა თუ არა განსასჯელი სიმონ კარტინკინს ადრე?

მან შეკითხვის დამთავრებისთანავე ტუჩები მოკუმა და მოიღუშა.

თავმჯდომარემ შეკითხვა გაიმეორა. მასლოვა შეშინებული მიაჩერდა პროკურორის ამხანაგს.

– სიმონს? ვიცნობდი, – თქვა მან.

– ახლა იმის გაგებას ვისურვებდი, რაში გამოიხატებოდა ნაცნობობა განსასჯელსა და კარტინკინს შორის. ერთმანეთს ხშირად ხვდებოდნენ?

– რომელი ნაცნობობა? ნაცნობობა კი არა, სტუმრებთან

მიწვევდა, – მიუგო მასლოვამ, თან მოუსვენრად გადაჰქონდა მზერა პროკურორის ამხანაგიდან თავმჯდომარეზე და პირიქით.

– მინდა გავიგო, რატომ იწვევდა კარტინკინი სტუმრებთან მაინცდამაინც მასლოვას და არა სხვა ქალიშვილებს, – თვალმოჭუტულმა, მაგრამ მეფისტოფელის მსუბუქი, ეშმაკური ღიმილით თქვა პროკურორის ამხანაგმა.

– არ ვიცი. საიდან უნდა ვიცოდე, – მიუგო მასლოვამ, ირგვლივ შეშინებულმა მიიხედ-მოიხედა და წამით მზერა ნეხლიუდოვს მიაპყრო, – ვისაც უნდოდა, იმას იწვევდა.

«ნუთუ მიცნო?» – გაიფიქრა შეძრწუნებულმა ნეხლიუდოვმა და იგრძნო, რომ სახეში სისხლი მოაწვა; მაგრამ მასლოვას იგი სხვებისგან არ გამოურჩევია, მაშინვე შეტრიალდა და კვლავ შიშით მიაშტერდა პროკურორის ამხანაგს.

– გამოდის, რომ განსასჯელი უარყოფს კარტინკინთან რაიმე სახის ახლო ნაცნობობას, არა? ძალიან კარგი. მეტი შეკითხვა არ მაქვს.

პროკურორის ამხანაგმა წამსვე ჩამოიღო ხელი კანტორულადაც და რაღაცის წერას შეუდგა. სინამდვილეში კი არაფერს წერდა, მხოლოდ კალმით ამუჭებდა ასოებს თავის ჩანაწერში, ნანახი ჰქონდა, როგორ აკეთებდნენ ამას პროკურორები და ადვოკატები: მარჯვე შეკითხვის შემდეგ თავის სიტყვაში რემარკას ამატებდნენ, რომელსაც მოწინააღმდეგე უნდა გაენადგურებინა.

თავმჯდომარეს მაშინვე არ მიუმართავს განსასჯელისთვის, რადგან ამ დროს სათვალთან წევრს ეკითხებოდა, თანახმა იყო თუ არა იმ შეკითხვების დასასმელად, რომლებიც წინასწარ მოემზადებინათ და ამოეწერათ.

– მაშ, რა მოხდა მერე? – განაგრძობდა კითხვების დასმას თავმჯდომარე.

– სახლში დავბრუნდი, – ჰყვებოდა მასლოვა და სულ უფრო თამამად შესცქეროდა თავმჯდომარეს, – დიასახლისის ფული მივეცი და დასაძინებლად დავწექი. ის იყო ჩამეძინა, რომ, ჩვენი გოგონა ბერტა მალვიძებს. «წადი, შენი ვაჭარი ისევ მოვიდა». გასვლა არ მინდოდა, მაგრამ ქალბატონმა მიბრძანა. ამასობაში

ის, – მან კვლავ აშკარად შეძრწუნებულმა წარმოთქვა ეს სიტყვა: «ის», – ის ჩვენს გოგოებს განუწყვეტლივ სასმელს ასმევდა, შემდეგ კიდევ უნდოდა, რომ ღვინო მოეტანათ, მაგრამ ფული გაუთავდა. დიასახლისი არ ენდო. მაშინ მან თავის ნომერში გამგზავნა. მითხრა, სად ჰქონდა ფული და რამდენი უნდა ამეღო. მეც ავდექი და წავედი.

ამ დროს თავმჯდომარე მარცხნივ მჯდომ წევრს ეჩურჩულებოდა და მასლოვას ნათქვამი არ ესმოდა, მაგრამ იმის საჩვენებლად, რომ ყველაფერი გაიგონა, ქალის ბოლო სიტყვები გაიმეორა.

– თქვენ წახვედით. მერე რა მოხდა? – იკითხა მან.

– წავედი და ისე მოვიქეცი, როგორც მიბრძანა: ნომერში შევედი. მარტო არ შევსულვარ – სიმონ მიხაილოვიჩს და ამას დავუძახე, – თქვა მან და ბოჩკოვაზე მიუთითა.

– იტყუება, ფეხიც არ შემიდგამს... – დაიწყო ბოჩკოვამ, მაგრამ შეაჩერეს.

– მათი თანდასწრებით ოთხი წითელი ავიღე, – განაგრძო მოღუშულმა მასლოვამ ისე, რომ ბოჩკოვასკენ არც კი გაუხედავს.

– ხომ არ შეუმჩნევია განსასჯელს, რამდენი იყო იქ ფული, როდესაც ორმოც მანეთს იღებდა? – იკითხა კვლავ პროკურორმა.

როგორც კი პროკურორმა მას მიმართა, მასლოვა შეკრთა. არ იცოდა, რა ხდებოდა, მაგრამ იმას კი გრძნობდა, რომ ამ კაცს მისთვის ცუდი უნდოდა.

– არ დამითვლია. დავინახე, რომ მხოლოდ ასმანეთიანები იყო.

– განსასჯელმა ასმანეთიანები დაინახა, – მეტი შეკითხვა არ მაქვს.

– მერედა მიიტანეთ ფული? – განაგრძო დაკითხვა თავმჯდომარემ და საათს დახედა.

– მივიტანე.

– მერე? – ჰკითხა თავმჯდომარემ.

- მერე მან ისევ თან წამიყვანა, – თქვა მასლოვამ.
- ფხვნილიანი ღვინო როგორღა მიეცით? – დაინტერესდა თავმჯდომარე.
- როგორ მივეცი? ჩავუყარე ღვინოში და მივეცი.
- ასე რატომ მოიქცით?

ქალმა მძიმედ და ღრმად ამოიოხრა და არაფერი უპასუხა.

– მას ჩემი გაშვება არ სურდა, – თქვა ცოტაოდენი დუმილის შემდეგ. – დავიტანჯე. გავედი დერეფანში და სიმონ მიხაილოვიჩს ვუთხარი: «ნეტავ გამიშვებდეს. დავიღალე». სიმონ მიხაილოვიჩი კი მეუბნება: «ჩვენც თავი მოგვაბეზრა. გვინდა, რომ ეს დასაძინებელი ფხვნილი მივცეთ; დაიძინებს და წახვალ». კარგი-მეთქი, დავეთანხმე. მეგონა, რომ უწყინარი ფხვნილი იყო. ქალაღდიც მან მომცა. შევედი, ის კი ტიხარს იქით იწვა და მაშინვე კონიაკის მოტანა მიბრძანა. მაგიდიდან ფინ-შამპანის[15] ბოთლი ავიღე და ორ ჭიქაში დავასხი – ჩემთვის და მისთვის, მის ჭიქაში კი ფხვნილი ჩავყარე და ისე მივეცი. განა მივცემდი, რომ მცოდნოდა?

– ბეჭედი როგორ აღმოჩნდა თქვენთან? – ჰკითხა თავმჯდომარემ.

– ბეჭედი თვითონ მაჩუქა.

– როდისღა გაჩუქათ?

– როდესაც მის ნომერში მივედი, წასვლა მინდოდა, მან კი თავში ჩამარტყა და სავარცხელი გამიტეხა. გავბრაზდი და წასვლა დავაპირე. თითიდან ბეჭედი წაიძრო და მაჩუქა, რათა დავრჩენილიყავი, – თქვა მასლოვამ.

ამ დროს პროკურორის ამხანაგი კვლავ წამოიწია და იმავე, თვალთმაქცურად გულუბრყვილო სახით კიდევ რამდენიმე შეკითხვის დასმის უფლება ითხოვა, და როდესაც ნებართვა მიიღო, თავი მოქარგულ საყელოზე დახარა და იკითხა:

– მინდა გავიგო, რა დრო გაატარა განსასჯელმა ვაჭარ სმელკოვის ნომერში.

მასლოვა კვლავ შიშმა შეიპყრო, აწრიალებულმა მზერა ხან პროკურორის ამხანაგს მიაპყრო, ხან – თავმჯდომარეს, და

ნაჩქარევად წარმოთქვა:

– არ მახსოვს, რამდენი ხანი ვიყავი.

– მაშინ ის ხომ არ ახსოვს განსასჯელს, ვაჭარ სმელკოვიდან გამოსვლის შემდეგ სასტუმროში სადმე თუ შევიდა.

მასლოვა დაფიქრდა.

– გვერდით მდებარე ცარიელ ნომერში შევედი, – თქვა მან.

– რატომ შეხვედით? – იკითხა პროკურორის ამხანაგმა, რომელიც აზარტში შევიდა და პირდაპირ მას მიმართა.

– რათა თავი მომეწესრიგებინა და მეეტლეს დავლოდებოდი.

– კარტინკინიც იყო ნომერში განსასჯელთან ერთად თუ არა?

– ისიც შემოვიდა.

– რატომ შემოვიდა?

– ვაჭრისგან ფინ-შამპანი დარჩა და ერთად დავლიეთ.

– აჰა, ერთად დალიეთ. ძალიან კარგი.

– თუ ესაუბრა განსასჯელი სიმონს და რაზე?

უეცრად მასლოვა მოიღუშა, წამოჭარხლდა და სწრაფად ჩაილაპარაკა:

– რა ვთქვი? არაფერი მითქვამს. რაც მოხდა, ყველაფერი გაიმბეთ, მეტი არაფერი ვიცი. რაც გინდათ, ის ქენით. დამნაშავე არ ვარ და მორჩა.

– შეკითხვა აღარ მაქვს, – უთხრა პროკურორმა თავმჯდომარეს, მხრები არაბუნებრივად აეწურა და სწრაფად შეუდგა თავისი გამოსვლის კონსპექტში განსასჯელის აღიარების ჩაწერას, რომ იგი სიმონთან ერთად ცარიელ ნომერში შევიდა.

დუმილი ჩამოწვა.

– კიდევ რამის თქმა ხომ არ გსურთ?

– მე ყველაფერი ვთქვი, – ჩაილაპარაკა ქალმა, ამოიხვნეშა და დაჯდა.

ამის შემდეგ თავმჯდომარემ რაღაც ჩაინიშნა, მოისმინა

მარცხნივ მჯდომი წევრის მიერ ჩურჩულით გაკეთებული შეტყობინება, სხდომაზე ათი წუთით შესვენება გამოაცხადა, ნაჩქარევად წამოდგა და დარბაზიდან გავიდა. თავმჯდომარისა და მარცხნივ მჯდომი მაღალი, წვერიანი, დიდ და კეთილთვალეა წევრის საუბარი იმას შეეხებოდა, რომ კუჭის მსუბუქი აშლილობა იგრძნო და მასაჟის გაკეთება და წვეთების დალევა სურდა. სწორედ ეს შეატყობინა მან თავმჯდომარეს და შესვენებაც მისი თხოვნით გამოცხადდა.

მოსამართლეების კვალდაკვალ ნაფიცი მსაჯულები, ადვოკატები და მოწმეებიც წამოდგნენ და სასიამოვნო შეგრძნებით, რომ მნიშვნელოვანი საქმის ნაწილი დაასრულეს, აქეთ-იქით გაიფანტნენ.

ნებლიუდოვი ნაფიც მსაჯულთა ოთახში შევიდა და ფანჯარასთან დაჯდა.

XII

დიახ, ეს კატიუშა გახლდათ.

აი, როგორი ურთიერთობა ჰქონდა ნებლიუდოვს კატიუშასთან.

ნებლიუდოვმა კატიუშა პირველად მაშინ ნახა, როდესაც მესამე კურსის სტუდენტი იყო, მიწის საკუთრების შესახებ ნაშრომს ამზადებდა და ზაფხული თავის მამიდებთან გაატარა. წელიწადის ამ დროს იგი, ჩვეულებრივ, დედასთან და დასთან ერთად მოსკოვთან მდებარე დიდ, დედისეულ მამულში ცხოვრობდა. მაგრამ იმ წელს და გაუთხოვდა, დედა საზღვარგარეთ, მინერალურ წყლებზე გაემგზავრა, თვითონ კი თხზულება უნდა დაეწერა და გადაწყვიტა, მამიდებს სწევოდა. მათ მიყრუებულ სოფელში სიწყნარე სუფევდა, გასართობი არაფერი იყო. მამიდებს თავიანთი ძმისშვილი და მემკვიდრე ნაზად უყვარდათ, ისიც სიყვარულითვე პასუხობდა, მოსწონდა მათი ძველმოდურობა და უბრალოება.

ნებლიუდოვი იმ წელს მამიდებთან აღფრთოვანებას ვერ მაღავდა – ახალგაზრდა კაცი პირველად, არა სხვების მითითებით, არამედ თავისით შეიცნობდა ცხოვრების სილამაზესა და მრავალფეროვნებას, მასში ადამიანისთვის დაკისრებული საქმის მნიშვნელოვნებას, ხედავდა როგორც

საკუთარი თავის, ასევე მთელი სამყაროს სრულყოფის უსაზღვრო შესაძლებლობას, და ამ მიზნით გატაცებულს მხოლოდ იმედი კი არ ასაზრდოებდა, არამედ მტკიცედ იყო დარწმუნებული მის წარმოსახვაში არსებული სრულყოფილების მიღწევის შესაძლებლობაში. იმ წელს ჯერ კიდევ უნივერსიტეტში წაეკითხა სპენსერის «სოციალური სტატიკა» და ავტორის მსჯელობას მიწის საკუთრების შესახებ მასზე დიდი შთაბეჭდილება მოეხდინა, განსაკუთრებით იმიტომ, რომ თვითონაც მსხვილი მიწათმფლობელის შვილი იყო. მამამისი ხელმოკლე კაცი გახლდათ, სამაგიეროდ, დედას გამოატანეს მზითვად ათი ათას დესეტინამდე მიწა. ნებლიუდოვმა მაშინ პირველად შეიცნო კერძო მიწათმფლობელობის მთელი სისასტიკე და უსამართლობა, და რადგან იმ ყაიდის ადამიანებს მიეკუთვნებოდა, რომელთაც ზნეობრივ მოთხოვნილებათა სასარგებლოდ მსხვერპლის გაღება უმაღლეს სულიერ სიამოვნებას ჰგვრით, გადაწყვიტა, არ ესარგებლა მიწაზე საკუთრების უფლებით და მამისგან მემკვიდრეობით მიღებული მიწა მაშინვე გლეხებს დაურიგა. თხზულებასაც ამავე თემაზე წერდა.

აი, როგორ მიმდინარეობდა მისი ცხოვრება იმ წელს სოფელში მამიდებთან: ძალიან ადრე დგებოდა, ზოგჯერ – სამ საათზე, და მზის ამოსვლამდე, ხშირად დილის ნისლშიც კი, მდინარისკენ, მთის ძირში რომ მიედინებოდა, საბანაოდ მიეშურებოდა. უკან კი მაშინ ბრუნდებოდა, როცა ბალახსა და ყვავილებზე ჯერაც ცვარი იდო. ზოგჯერ, დილაობით, ყავის დალევის შემდეგ, თავის თხზულებას ჩაუჯდებოდა ხოლმე ან ნაშრომისთვის საჭირო წყაროებს ეცნობოდა. მაგრამ ძალიან ხშირად, წერა-კითხვის ნაცვლად, კვლავ ტოვებდა სახლს და მინდვრებსა და ტყეებში დახეტიალებდა. სადილობამდე ბაღში სადმე ცოტა ხნით თვალს მოატყუებდა, სადილზე თავისი მხიარულებით მამიდებს ართობდა და აცინებდა. შემდეგ ცხენით ან ნავით სეირნობდა, საღამოს კი კვლავ კითხულობდა ან მამიდებთან იჯდა და პასიანსს შლიდა. ხშირად, განსაკუთრებით მთვარიან ღამით, ძილი არ ეკარებოდა, მხოლოდ იმიტომ, რომ სიცოცხლე უდიდეს, ამაღელვებელ სიხარულს ანიჭებდა და, დაძინების ნაცვლად, თავის ოცნებებსა და აზრებს ბაღში დაატარებდა.

ასე ბედნიერად და მშვიდად გაატარა მამიდებთან თავისი ცხოვრების პირველი თვე, ყურადღებასაც კი არ აქცევდა ნახევრად მოახლე, ნახევრად აღსაზრდელ, შავთვალეა,

ფეხმარდ კატიუშას.

იმ დროს ცხრამეტი წლის, დედის კალთის ქვეშ აღზრდილი ნეხლიუდოვი სრულიად უბიწო ჭაბუკი იყო. ქალზე მხოლოდ ისე ოცნებობდა, როგორც ცოლზე. ყველა ქალი, რომლებიც, მისი გაგებით, ცოლობას ვერ გაუწევდა, მისთვის ქალი კი არა, ადამიანი იყო. მაგრამ ისე მოხდა, რომ იმ ზაფხულს, ამაღლების დღესასწაულზე, მამიდებს მეზობელი ეწვია შვილებთან – ორ ქალიშვილთან და გიმნაზიელ ვაჟთან – და მათთან ერთად სტუმრად მყოფ, გლეხების წრიდან გამოსულ ახალგაზრდა მხატვართან ერთად.

ჩაის შემდეგ სახლის წინ მოთიბულ მდელოზე დაჭერობანას თამაში წამოიწყეს. კატიუშასაც დაუძახეს. მალე ნეხლიუდოვს კატიუშასთან ერთად მოუხდა გაქცევა. მას ყოველთვის სიამოვნებდა კატიუშას დანახვა, მაგრამ აზრადაც კი არასდროს მოსვლია, რომ მათ შორის რაიმე განსაკუთრებული ურთიერთობის ჩამოყალიბება იყო შესაძლებელი.

– ეჰ, ამათ ახლა ვერავინ დაიჭერს, – ამბობდა «დამჭერი», მხიარული მხატვარი, რომელიც ძალზე სწრაფად დარბოდა მოკლე და მოღრეცილი, მაგრამ ღონიერი გლეხური ფეხებით, – თუ არ წაბორძიკდნენ.

– თქვენ მაინც ვერ დაგვიჭერთ!

– ერთი, ორი, სამი!

ტაში სამჯერ შემოჰკრეს. კატიუშა სიცილს ძლივს იკავებდა. მან სწრაფად გაუცვალა ნეხლიუდოვს ადგილი, დიდ ხელზე თავისი აქერცლილი პატარა ხელი მოუჭირა და განამებული კაბის შრიალით მარცხნივ გაიქცა.

ნეხლიუდოვი სწრაფად დარბოდა, არ უნდოდა, რომ მხატვარს დაეჭირა და, რაც ძალა და ღონე ჰქონდა, მოკურცხლა. როდესაც უკან მოიხედა, დაინახა, რომ მხატვარი კატიუშას მისდევდა, ის კი მკვირცხლად გადაადგილდებოდა მოქნილი, ახალგაზრდა ფეხებით, დანებებას არ აპირებდა და მარცხნივ მიიწევდა. წინ იასამნის ბუჩქების კლუმბი მდებარეობდა, რომელსაც არავინ გასცდენოდა, მაგრამ კატიუშამ ნეხლიუდოვს გამოხედა და თავით ანიშნა, კარგი ადგილიაო. ნეხლიუდოვი მიუხვდა და იქით გაიქცა. ბუჩქებს მიღმა მისთვის უცნობი, ჭინჭარმოდებული თხრილი იყო. წაბორძიკდა, ხელები

დაისუსხა, საღამოს ცვრითაც დაისველა და წაიქცა. მაგრამ მაშინვე სიცილით წამოხტა და მოსწორებულ ადგილზე გავიდა.

მისკენ ღიმილით სახეგაბრწყინებული, სველი მოცხარივით შავთვალემა კატიუშა მოჰქროდა. როგორც კი გვერდიგვერდ აღმოჩნდნენ, ერთმანეთს ხელი წაავლეს.

– ალბათ დაისუსხეთ, – უთხრა ქალიშვილმა და თავისუფალი ხელით ნაწნავი გაისწორა, თან მიძიმედ სუნთქავდა და ნეხლიუდოვს ქვემოდან ზემოთ ღიმილით შესცქეროდა.

– არც კი ვიცოდი, აქ თუ თხრილი იყო, – ღიმილითვე მიუგო ნეხლიუდოვმა ხელის გაუშვებლად.

ქალიშვილი მისკენ მიიწია და კაცმა, თვითონაც ვერ გაიგო, ეს როგორ მოხდა, თავი მის სახეს მიუახლოვა. როდესაც კატიუშა არ გაერიდა, ხელზე ხელი უფრო მაგრად მოუჭირა და ტუჩებში აკოცა.

– ესეც ახალი ამბავი! – ჩაილაპარაკა ქალიშვილმა, სწრაფი მოძრაობით ხელი გამოსტაცა და სირბილით გასცილდა.

როდესაც იასამნის ბუჩქთან მიირბინა, თეთრი, უკვე ყვავილჩამოყრილი იასამნის ორი ტოტი მოტეხა, წამოხურებულ სახეზე რამდენჯერმე მიირტყა და ხელების ქნევით მკვირცხლად გაიქცა დანარჩენი მოთამაშეებისკენ, თან შიგადაშიგ კაცისკენ იყურებოდა.

იმ დღიდან ნეხლიუდოვსა და კატიუშას შორის ჩვეულებრივი ურთიერთობა იმ განსაკუთრებულით შეიცვალა, რომელიც უბიწო ჭაბუკსა და ასეთივე უბიწო ქალიშვილს შორის მყარდება ხოლმე, ბუნების ძალით ერთმანეთისკენ რომ მიილტვიან.

როგორც კი კატიუშა ოთახში შედიოდა ან ნეხლიუდოვი თუნდაც შორიდან ხედავდა მის თეთრ წინსაფარს, მისთვის ყველაფერი თითქოს მზის სხივებით ნათდებოდა, უფრო საინტერესო, მხიარული და მნიშვნელოვანი ხდებოდა. ცხოვრებას მეტი სიხარული მოჰქონდა. ქალიშვილიც იმავეს გრძნობდა. ნეხლიუდოვზე ამგვარად არა მარტო კატიუშას ყოფნა ან სიახლოვე მოჰმედებდა. ამას მასში მარტო იმის გაფიქრებაც კი იწვევდა, რომ ეს კატიუშა არსებობდა, ისევე, როგორც ქალში – ნეხლიუდოვის არსებობა. როდესაც

ნეხლიუდოვი დედისგან არასასიამოვნო წერილს მიიღებდა, ან თხზულებაზე მუშაობისას იჭედებოდა, ან ჭაბუკისთვის დამახასიათებელ უმიზეზო სევდას გრძნობდა, გაიფიქრებდა თუ არა, რომ კატიუშა არსებობდა და მისი ნახვა შეეძლო, ეს უსიამოვნებები მაშინვე უკვალოდ ქრებოდა.

კატიუშას სახლში ბევრი საქმე ჰქონდა, მაგრამ ყველაფრის გაკეთებას ასწრებდა, თავისუფალ დროს კი კითხულობდა. ნეხლიუდოვი მას დოსტოევსკისა და ტურგენევის ნაწარმოებებს აძლევდა, რომლებიც თვითონ ეს-ეს არის წაეკითხა. ქალიშვილს ყველაზე მეტად ტურგენევის «ყუჩილი» მოსწონდა. ერთმანეთს შიგადაშიგ ელაპარაკებოდნენ – დერეფანში, აივანზე, ეზოში შეხვედრისას, ზოგჯერ კი მამიდების მოხუც მოახლესთან, მატრონა პავლოვნასთან, რომელთან ერთადაც ცხოვრობდა კატიუშა, ან პატარა ოთახში, სადაც ნეხლიუდოვს შაქრის ნატეხის კვნეტიტ ჩაის სმა უყვარდა. ყველაზე ძალიან მატრონა პავლოვნას თანდასწრებით საუბარი სიამოვნებდათ. ერთმანეთთან პირისპირ დარჩენილებს ლაპარაკი უჭირდათ. თვალებში სულ სხვა სიტყვები იკითხებოდა, გაცილებით მნიშვნელოვანი, ვიდრე პირი ამბობდა, ტუჩები ეპრუწებოდათ, რაღაცის შიში იპყრობდათ და სასწრაფოდ სხვადასხვა მხარეს მიდიოდნენ.

ქალ-ვაჟს შორის ამგვარი ურთიერთობა მამიდებთან ნეხლიუდოვის პირველად ყოფნის მთელი პერიოდის განმავლობაში გაგრძელდა. მამიდებმა ეს შეამჩნიეს, შეშინდნენ და მისწერეს კიდევ ამის შესახებ საზღვარგარეთ კნეინა ელენე ივანოვნას, ნეხლიუდოვის დედას. მამიდა მარია ივანოვნას იმის ეშინოდა, რომ დიმიტრი კატიუშას არ დაახლოებოდა. თუმცა, სულ ტყუილუბრალოდ: ნეხლიუდოვს უყვარდა კატიუშა, თუმცა ეს არც იცოდა. თანაც ისე, როგორც უმანკო ადამიანებს უყვართ, და ეს სიყვარული დაცემისგან ორივე მათგანს იცავდა. მას არათუ სურვილი არ ჰქონდა მისი ფიზიკური დაუფლებისა, ამგვარი ურთიერთიერთობის შესახებ ფიქრიც კი ზარავდა. რაც შეეხება პოეტური სულის მქონე სოფია ივანოვნას წუხილს – ვაითუ, მტკიცე და შეუპოვარი ხასიათის მქონე ნეხლიუდოვს კატიუშა შეუყვარდეს, არაფრად ჩააგდოს მისი წარმოშობა და მდგომარეობა და მასზე დაქორწინება გადაწყვიტოსო, – მას გაცილებით მეტი საფუძველი ჰქონდა.

თუკი ნეხლიუდოვი მიხვდებოდა, რომ კატიუშა უყვარდა, და ამასთან მის დარწმუნებასაც შეეცდებოდნენ, არაფრით შეიძლება და არც უნდა დაუკავშირო შენი ბედი ასეთ ქალიშვილსო, სავსებით შესაძლებელია ისე მომხდარიყო, რომ ყველაფერში სწორხაზოვან ჭაბუკს გადაეწყვიტა, რომ საყვარელ ქალიშვილზე დაუქორწინებლობის არავითარი მიზეზი არ არსებობდა, ვინც უნდა ყოფილიყო იგი. მაგრამ მამიდები თავიანთი შიშის შესახებ მას არაფერს ეუბნებოდნენ, და ყმაწვილიც ისე გაემგზავრა, ვერც კი მიხვდა, ქალიშვილი რომ უყვარდა.

ნეხლიუდოვს ეჭვი არ ეპარებოდა, რომ მისი გრძნობა კატიუშას მიმართ მხოლოდ ერთ-ერთი გამოვლინება იყო მოზღვავებული სიცოცხლის სიხარულისა, რომელსაც ეს საყვარელი, მხიარული გოგონაც იზიარებდა. თუმცა, როდესაც მიემგზავრებოდა, კატიუშა კი მამიდებთან ერთად პარმალზე იდგა და თავისი შავი, ცრემლიანი და ოდნავ დაელმებული თვალებით აცილებდა, ნეხლიუდოვმა იგრძნო, რომ რაღაც მშვენიერს, ძვირფასს ტოვებდა, რომელიც აღარასოდეს განმეორდებოდა და ძალიან დაღონდა.

– მშვიდობით, კატიუშა, ყველაფრისთვის მადლობელი ვარ, – წარმოთქვა მან სოფია ივანოვნას ჩაჩის ზემოდან და ღია ეტლში ჩაჯდა.

– მშვიდობით, დიმიტრი ივანოვიჩ, – უთხრა ქალიშვილმა თავისი სასიამოვნო, ალერსიანი ხმით, თვალებზე მომდგარი ცრემლები შეიკავა და წინკარისკენ გაიქცა, სადაც თავისუფლად შეეძლო, ტირილით გული ეჯერა.

XIII

მომდევნო სამი წლის განმავლობაში ნეხლიუდოვი კატიუშას აღარ შეხვედრია. მხოლოდ მაშინლა ნახა, როდესაც ოფიცრის წოდების მინიჭებისთანავე, ჯარში მიმავალმა მამიდებს შეუარა. ახლა იგი სრულიად განსხვავდებოდა იმ ჭაბუკისგან, რომელმაც სამი წლის წინ მათთან ზაფხული გაატარა.

მაშინ იგი პატიოსანი, ნებისმიერი კეთილი საქმისთვის თავგადადებული ყმაწვილი იყო, – ახლა კი გარყვნილ,

დახვეწილ, მხოლოდ საკუთარ სიამოვნებაზე მოფიქრალ ეგოისტად ქცეულიყო. ადრე ღვთიური სამყარო საიდუმლოებად მიაჩნდა, რომლის შეცნობასაც სიხარულით, აღფრთოვანებით ცდილობდა, – ამჟამად კი ყველაფერი მარტივად და გარკვეულად ეჩვენებოდა და იმ ცხოვრების პირობებით განისაზღვრებოდა, რომელშიც იმყოფებოდა. მაშინ საჭირო და მნიშვნელოვანი იყო ბუნებასთან და მის გაჩენამდე მცხოვრებ, მოაზროვნე და მგრძნობიარე ადამიანებთან (ფილოსოფია, პოეზია) ურთიერთობა, – ახლა კი საჭირო და მნიშვნელოვანი ადამიანის მიერ დაარსებული დაწესებულებები და ამხანაგებთან ურთიერთობა გამხდარიყო. ადრე ქალს იდუმალ და მომხიბლავ არსებად თვლიდა, ახლა კი ქალის, ნებისმიერი ქალის მნიშვნელობა, გარდა თავისი ოჯახის წევრებისა და მეგობრების ცოლებისა, სრულიად გარკვევით წარმოედგინა: ქალი უკვე განცდილი სიამოვნების ერთ-ერთი საუკეთესო საშუალება იყო. მაშინ ფული არ სჭირდებოდა და შეეძლო დედის მიერ მიცემული თანხის მესამედიც კი არ აეღო; შეეძლო უარი ეთქვა მამის მამულზე და გლეხებისთვის გადაეცა, ახლა კი დედის მიერ ყოველთვიურად გამოგზავნილი ათას ხუთასი მანეთი არ ჰყოფნიდა და ფულის გამო მასთან უსიამოვნო საუბრებიც ჰქონდა. მაშინ თავის ნამდვილ «მე»-დ საკუთარ სულიერებას თვლიდა, ახლა კი – ჯანმრთელ, მხნე, ცხოველურ «მე»-ს.

და ეს მთელი საშინელი ცვლილება მხოლოდ იმიტომ განიცადა, რომ საკუთარი თავის ნაცვლად სხვების სჯეროდა. ასე იმიტომ იქცეოდა, რომ, როდესაც საკუთარი თავის სწამდა, ცხოვრება ძალიან რთული იყო: ყოველი საკითხი არა თავისი ცხოველური «მე»-ს სასარგებლოდ უნდა გადაეწყვიტა, იოლ სიხარულს რომ ეძებდა, არამედ თითქმის ყოველთვის მის საწინააღმდეგოდ. როდესაც სხვებს უჯერებდა, გადასაწყვეტი არაფერი ჰქონდა, ყველაფერი უკვე გადაწყვეტილი იყო, და გადაწყვეტილი ყოველთვის სულიერების საწინააღმდეგოდ და ცხოველური «მე»-ს სასარგებლოდ. მეტიც, როდესაც საკუთარ თავს უჯერებდა, ხალხის მხრიდან ყოველთვის გაკიცხვა ხვდებოდა წილად, როდესაც სხვებს, გარშემომყოფთა მოწონებას იმსახურებდა.

ასე მაგალითად, როდესაც ნეხლიუდოვი ფიქრობდა, კითხულობდა, ლაპარაკობდა ღმერთის, სიმართლის, სიმდიდრისა თუ სიღარიბის შესახებ, მის ირგვლივმყოფთ ეს

უადგილოდ და ნაწილობრივ სასაცილოდაც კი მიაჩნდათ. დედა და დეიდა გულკეთილი ირონიით მას *notre cher philosophe*[16]-ს ეძახდნენ; როდესაც რომანებს კითხულობდა, უწმაწურ ანეკდოტებს ჰყვებოდა, ფრანგულ თეატრში სასაცილო ვოდევილებზე დადიოდა. როდესაც საჭიროდ თვლიდა, შეემცირებინა თავისი მოთხოვნილებები, ძველი ფარაჯით დადიოდა და ღვინოს არ სვამდა, ეს ყველას უცნაურობად და თავმომწონე ორიგინალობად მიაჩნდა. როდესაც ბევრ ფულს ხარჯავდა ნადირობაზე ან უჩვეულოდ მდიდრული კაბინეტის მოწყობაზე, გემოვნებას ერთხმად უქებდნენ და ძვირფას ნივთებს ჩუქნიდნენ. როდესაც უბიწო იყო და ცოლის მოყვანამდე ასეთად დარჩენას აპირებდა, ახლობლები მისი ჯანმრთელობის გამო წუხდნენ, და დედამისს არც კი სწყენია, პირიქით, გაუხარდა კიდეც, როცა შეიტყო, რომ იგი ნამდვილი მამაკაცი გახდა და თავის ამხანაგს ვიღაც ფრანგი ქალბატონი წაართვა. რაც შეეხება კატიუშასთან დაკავშირებულ ეპიზოდს, კნეინა დედას იმის გაფიქრებაც კი თავზარს სცემდა, რომ შვილს მასზე დაქორწინება შეეძლო.

ზუსტად ასევე, როდესაც ნეხლიუდოვი სრულწლოვანი გახდა და მამისგან მემკვიდრეობით მიღებული პატარა მამული გლეხებს გადასცა (რადგან მიწის ფლობა უსამართლობად მიაჩნდა), მისმა საქციელმა დედა და ნათესავები შეაძრწუნა და ახლობლების მხრიდან საყვედურისა და დაცინვის საგანიც გახდა. ყმაწვილს გამუდმებით ჩასჩიჩინებდნენ, რომ ის გლეხები, რომლებმაც მიწა მიიღეს, გამდიდრების ნაცვლად კიდეც უფრო გაღარიბდნენ, რადგან სამი დუქანი გახსნეს და მუშაობას თავი მიანებეს. როდესაც ნეხლიუდოვი გვარდიაში შევიდა და მაღალი წრის ამხანაგებთან ერთად ბევრი ფული დახარჯა და წააგო, ელენე ივანოვნა იძულებული გახდა, თავისი კაპიტალიდან მოეხსნა თანხა, თუმცა დიდად არ სწყენია, რადგან ამ ჭირზე (ახალგაზრდობაშივე, კარგ საზოგადოებაში) აცრა ბუნებრივად და სასარგებლოდაც კი მიაჩნდა.

თავდაპირველად ნეხლიუდოვი იბრძოდა, მაგრამ ბრძოლა ძალზე რთული აღმოჩნდა, ვინაიდან ყველაფერი, რაც სწამდა, რომ კარგი იყო, სხვებს ცუდად მიაჩნდათ, და პირიქით, ის, რაც არ მოსწონდა, გარშემო მყოფთა მხრიდან შექებას იმსახურებდა. საბოლოოდ ნეხლიუდოვი დანებდა, რწმენა დაკარგა და სხვებს უჯერებდა. თავდაპირველად საკუთარი

თავიდან ამგვარი განდგომა არ სიამოვნებდა, მაგრამ ეს უსიამოვნო გრძნობა მცირე ხანს თუ აწუხებდა და ძალიან მალე – ამ დროს მან მოწევა და სმაც დაიწყო – სრულიად გაუქრა და დიდი შვებაც კი მოჰგვარა.

და ნეხლიუდოვი, მისი მგზნებარე ბუნებიდან გამომდინარე, თავით გადაეშვა ამ ახალ, მის ირგვლივმყოფთა მიერ მოწონებულ ცხოვრებაში და სრულიად ჩაიხშო შინაგანი ხმა, რომელიც მისგან რაღაც სხვას ითხოვდა. ეს პეტერბურგში გადასვლით დაიწყო და სამხედრო სამსახურში შესვლით დამთავრდა.

სამხედრო სამსახური, როგორც ასეთი, რყვნის ხალხს, და მის რიგებში შესულთ სრული უსაქმურობის პირობებში აყენებს, გონიერი და სასარგებლო შრომის შეთავაზების მაგიერ, მათ ზოგადადამიანური ვალდებულებებისგან ათავისუფლებს და სანაცვლოდ ყველაფერზე წინ მხოლოდ პოლკის, მუნდირის, დროშის ღირსებასა და, ერთი მხრივ, სხვებზე უსაზღვრო ძალაუფლებას, მეორე მხრივ კი – უფროსობის მიმართ მონურ მორჩილებას აყენებს.

მაგრამ როდესაც ზოგადად სამხედრო სამსახურით გარყვნას, მისთვის დამახასიათებელი მუნდირისა და დროშის ღირსებით, ძალადობისა და კაცის კვლის ნების დართვით, სიმდიდრით გახრწნა და სამეფო გვართან ურთიერთობის სიახლოვე ემატება, როგორც ეს გვარდიის რჩეული პოლკების წრეში ხდება, სადაც მხოლოდ მდიდარი და დიდგვაროვანი ოფიცრები მსახურობენ, ამ გარყვნას მის ბადეში გახვეულთა ეგოიზმი სრული სიგიჟის დონემდე აჰყავს. სწორედ სიგიჟემდე მისული ეგოიზმის მდგომარეობაში იმყოფებოდა ნეხლიუდოვი მას შემდეგ, რაც სამხედრო სამსახურში შევიდა და მისი ამხანაგების მსგავსად შეუდგა ცხოვრებას.

მათი საქმე მხოლოდ სხვა ადამიანების მიერ შეკერილი და გაწმენდილი მუნდირით, ჩაჩქნით, ასევე სხვების მიერ დამზადებული, გასუფთავებული და მორთმეული იარაღით, უცხოთა მიერ გაწვრთნილი, გახედნილი და გამოზრდილი ცხენით თავის მსგავსებთან ერთად წვრთნაზე ან დათვალიერებაზე სიარული, ჭენება, ხმლების ტრიალი, სროლა და ამ ყველაფრის სხვებისთვის სწავლება იყო. სხვას არაფერს აკეთებდნენ და ყველაზე მაღალი თანამდებობის პირები, ახალგაზრდები, მოხუცები, მეფე და მასთან დაახლოებული

ადამიანები, არა მარტო იწონებდნენ ამ საქმიანობას, არამედ ამისთვის აქებდნენ და მადლობასაც უხდიდნენ. თავისუფალ დროს მნიშვნელოვნად და კარგ ტონად ითვლებოდა ოფიცერთა კლუბებსა და ყველაზე ძვირიან სამიკიტნოებში თავშეყრა და სადილობა, განსაკუთრებით სმა, ვინ იცის, საიდან მიღებული ფულის ფლანგვა; შემდეგ თეატრები, მეჯლისები, ქალები, მერე კი ისევ ცხენზე ჯდომა, ხმლის ტრიალი, ჭენება, კვლავაც ფულის გადაყრა და ღვინო, ბანქო, ქალები.

ასეთი ცხოვრება სამხედროებს განსაკუთრებით იმიტომ რყვნის, რომ თუ ამგვარად სამოქალაქო პირი იქცევა, შეუძლებელია, რომ მას გულის სიღრმეში თავისი საქციელის არ რცხვენოდეს. სამხედროები კი თვლიან, რომ ეს ასეც უნდა იყოს, ტრაბახობენ, ამაყობენ ასეთი ცხოვრებით, განსაკუთრებით ომის დროს, როგორც ნეხლიუდოვის შემთხვევაში, რომელიც სამხედრო სამსახურში თურქეთისთვის ომის გამოცხადების შემდეგ შევიდა. «მზად ვართ ომში სიცოცხლე შევწიროთ, ამიტომ ასეთი უზრუნველი, მხიარული ცხოვრება არა მარტო გვეპატიება, არამედ აუცილებელიც კი არის ჩვენთვის. ჰოდა, ვცხოვრობთ კიდევ ასე».

ამგვარი არეული აზრები უტრიალებდა თავში ნეხლიუდოვს ცხოვრების აღნიშნულ პერიოდში. და მთელი ამ ხნის განმავლობაში აღფრთოვანებას გრძნობდა ყველა იმ ზნეობრივი დაბრკოლებისგან გათავისუფლების გამო, რომლებსაც უწინ საკუთარ თავს აღუმართავდა ხოლმე, და განუწყვეტლივ შეშლილობამდე მისული ეგოიზმის ქრონიკულ მდგომარეობაში იმყოფებოდა.

სწორედ ასეთ ადამიანად ქცეულიყო ნეხლიუდოვი, როდესაც სამი წლის შემდეგ მამიდებს ეწვია.

XIV

ნეხლიუდოვმა მამიდებს იმიტომ შეუარა, რომ მათი მამული მისი წინ წასული პოლკის გზაზე მდებარეობდა, და იმიტომაც, რომ ისინი ამას ძალიან სთხოვდნენ, მაგრამ მთავარი მიზეზი მაინც კათიუშას ნახვა იყო. შესაძლოა, გულის სიღრმეში უკვე ჰქონდა კიდევ ქალიშვილის მიმართ ცუდი განზრახვა,

რომელსაც მასში ჩაბუდებული აღვირახსნილი, პირუტყვად ქცეული არსება ჩასჩურჩულებდა, მაგრამ ამას ვერ აცნობიერებდა და მხოლოდ იმ ადგილებში ყოფნა სურდა, სადაც უწინ თავს ასე კარგად გრძნობდა, უნდოდა ცოტათი სასაცილო, მაგრამ საყვარელი და გულკეთილი მამიდების მონახულება, მისთვის ყოველთვის შეუმჩნევლად რომ ახერხებდნენ სიყვარულისა და აღტაცების გარემოს შექმნას, აგრეთვე საყვარელი კატიუშას ნახვა, რომელთანაც ძალიან სასიამოვნო მოგონება აკავშირებდა.

იგი მარტის ბოლოს ჩავიდა, წითელ პარასკევს, უგზოობაში, თავსხმა წვიმაში, ასე რომ, სახლში თავიდან ფეხებამდე გალუმპული და გათოშილი, მაგრამ მხნე და აღელვებული მივიდა, როგორადაც ყოველთვის გრძნობდა თავს წელიწადის ამ დროს. «ნეტავ ისევ მათთან თუ არის?» – ფიქრობდა იგი, როდესაც მამიდების ნაცნობ, სახურავიდან ჩამოცვენილი თოვლით დაზვავებულ, ძველებურ, აგურის კედლით გარშემოვლებულ ეზოში შევიდა. ელოდა, რომ ზანზალაკის ხმაზე კატიუშა გარეთ გამოვარდებოდა, მაგრამ სამოახლოს პარმალზე მხოლოდ ორი ფეხშიშველი, კალთააკეცილკაბიანი დედაკაცი გამოვიდა. ხელში სათლები ეჭირათ, ალბათ იატაკს რეცხავდნენ. ქალიშვილი არც მთავარ პარმალზე ჩანდა. ქალებს წინსაფრიალი ლაქია ტიხონი გამოჰყვა, სავარაუდოდ, ისიც დასუფთავებაში მონაწილეობდა. წინკარში აბრეშუმის კაბითა და ჩაჩით სოფია ივანოვნა გამოჩნდა.

– რა კარგია, რომ ჩამოხვედი! – თქვა სოფია ივანოვნამ და ძმისშვილი გადაკოცნა, – მაშენკა ცოტა შეუძლოდაა, ეკლესიაში დაიღალა. ჩვენ ვეზიარეთ.

– გილოცავთ, სონია მამიდა, – უთხრა ნეხლიუდოვმა და ხელზე ეამბორა, – მაპატიეთ, დაგასველეთ.

– შენს ოთახში წადი. სულ მთლად დასველებულხარ. ულვაშებიც ამოგსვლია... კატიუშა! კატიუშა! ჩქარა ყავა მოართვი.

– ახლავე! – გაისმა დერეფნიდან ნაცნობი სასიამოვნო ხმა.

ნეხლიუდოვს გული სიხარულით შეუტოკდა. «აქ არის!» და თითქოს ღრუბლებიდან მზემ გამოანათა. გამხიარულებული ნეხლიუდოვი ტიხონს გაჰყვა თავის ოთახში ტანსაცმლის გამოსაცვლელად.

უნდოდა ლაქიისთვის კატიუშას შესახებ ეკითხა: როგორ იყო? როგორ ცხოვრობდა? გათხოვებას ხომ არ აპირებდა? მაგრამ ტიხონი ისეთი მოკრძალებული და ამასთანავე მკაცრი იყო, ისე მტკიცედ დაეჟინა, პირსაბნიდან წყალს თვითონ დაგისხამო, რომ ნეხლიუდოვმა კატიუშას თაობაზე შეკითხვის დასმა ვერ გაბედა და მხოლოდ მისი შვილიშვილები, ძმის ბებერი ულაყი და ეზოს ძაღლი პოლკანი მოიკითხა. ყველა საღ-სალამათად იყო, გარდა პოლკანისა, რომელიც შარშან გაცოფებულიყო.

ნეხლიუდოვმა სველი ტანსაცმელი გაიძრო და ახლის ჩაცმას შეუდგა. ამ დროს სწრაფი ნაბიჯების ხმა და კარზე კაკუნი გაისმა. მაშინვე ყველაფერს მიხვდა. ასე მხოლოდ კატიუშა დადიოდა და აკაკუნებდა.

ნეხლიუდოვმა სველი ფარაჯა მოისხა და კართან მივიდა.

– შემოდით!

სწორედ ის იყო, კატიუშა. ისეთივე, მაგრამ უწინდელზე უფრო საყვარელი. მოღიმარი, გულუბრყვილო, ოდნავ დაელმებული შავი თვალებით ძველებურად ქვემოდან ზემოთ შესცქეროდა. კვლავაც სუფთა წინსაფარი ეკეთა. მას ქაღალდიდან ახალგამოდებული სურნელოვანი საპონი და ორი პირსახოცი მოეტანა: რუსული – დიდი და ხაოიანი. ჯერაც ხელუხლებელი, ასოებალბეჭდილი საპონიც, პირსახოციცა და თვითონაც – ყველაფერი ერთნაირად სუფთა, ახალი, უბიწო და სასიამოვნო იყო. საყვარელი, მტკიცე, წითელი ტუჩები მის დანახვაზე დაუოკებელი სიხარულისგან ისევ ისე უნაოჭდებოდა.

– ჩამოსვლას გილოცავთ, დიმიტრი ივანოვიჩ! – გაჭირვებით წარმოთქვა ქალიშვილმა და სახე აელეწა.

– გამარჯობა... მოგესალმებით, – ნეხლიუდოვს ვერ გადაეწყვიტა, კატიუშასთვის შენობით მიემართა თუ თქვენობით, და თვითონაც გაწითლდა, – ხომ კარგად ხართ, ჯანმრთელად?

– მადლობა ღმერთს... აი, მამიდამ თქვენი საყვარელი საპონი გამოგიგზავნათ, ვარდისფერი, – უთხრა ქალიშვილმა და საპონი მაგიდაზე დადო, პირსახოცები კი – სავარძლის სახელურებზე.

– თავისი აქვს, – სტუმრის დამოუკიდებლობა დაიცვა ტიხონმა და ამაყად მიუთითა ნეხლიუდოვის დიდ,

ვერცხლისთავსახურავებიან, გახსნილ ნესესერზე, რომელშიც უამრავი შუშა, ჯაგრისი, სუნამო და ნაირგვარი ტუალეტის ინსტრუმენტი იდო.

– მამიდას მადლობა გადაეცით. ძალიან მიხარია, რომ ჩამოვედი, – თქვა ნეხლიუდოვმა და იგრძნო, რომ გული ისევ გაუნათდა და გაუნაზდა, როგორც ეს უწინ ემართებოდა ხოლმე.

პასუხად ქალიშვილმა მხოლოდ გაიღიმა და გავიდა.

მამიდებს ნეხლიუდოვი ყოველთვის უყვარდათ, თუმცა ამჯერად იგი ჩვეულებრივზე მეტი სიხარულით მიიღეს. დიმიტრი ომში მიდიოდა, სადაც შეიძლებოდა დაეჭრათ, მოეკლათ კიდეც, და ეს მათ გულჩვილობას მატებდა.

ნეხლიუდოვს ყველაფერი წინასწარ დაეგეგმა – მამიდებთან მხოლოდ ერთი დღით აპირებდა დარჩენას, მაგრამ კატიუშას დანახვისთანავე დათანხმდა, აღდგომაც მათთან ერთად გაეტარებინა, რომელიც ორ დღეში დგებოდა, და შენბოკს, თავის მეგობარსა და ამხანაგს, ოდესაში რომ უნდა შეხვედროდა, უდეპეშა, მამიდებთან შემომიარეო.

კატიუშას დანახვის პირველივე დღიდან ნეხლიუდოვს მისდამი უწინდებული გრძნობები აღეძრა. ამჯერადაც ღელავდა მისი თეთრი წინსაფრის დანახვისთანავე, უხაროდა მისი ნაბიჯების, ხმის, სიცილის გაგონება, სველი მოცხარივით შავი თვალების გამოკრთომაზე გული სინაზით ევსებოდა, განსაკუთრებით მაშინ, როცა ქალი იღიმებოდა, იბნეოდა, როდესაც მასთან შეხვედრისას კატიუშა წითლდებოდა. გრძნობდა, რომ შეყვარებული იყო, მაგრამ არა ისე, როგორც ადრე – მაშინ სჯეროდა, შეყვარება მხოლოდ ერთხელ შეიძლებოდა, ეს სიყვარული მისთვის საიდუმლოებას წარმოადგენდა და საკუთარი თავისთვისაც ვერ გაემხილა, რომ უყვარდა. ახლა კი სიყვარული სწვეოდა, იცოდა ეს და უხაროდა, ბუნდოვნად ხვდებოდა, თუმცა თავს არ უტყუდებოდა, რა იყო სიყვარული და რა შედეგები შეიძლებოდა მას მოჰყოლოდა..

ნეხლიუდოვში, ყველა ადამიანის მსგავსად, ორი არსება ბუდობდა. ერთი – სულიერი, ისეთი კეთილდღეობის მაძიებელი, რომელიც სხვებსაც არგებდა, და მეორე – პირუტყვული, მხოლოდ საკუთარი კეთილდღეობის მძებნელი, რომელიც მზად იყო, ამის მისაღწევად მთელი სამყაროს

კეთილდღეობა გაეწირა. პეტერბურგული და სამხედრო ცხოვრებით გამოწვეული, სიგიჟემდე მისული ეგოიზმის ამ პერიოდში მასში ეს პირუტყვული არსება ბატონობდა და სულიერება ლამის გაესრისა. მაგრამ როდესაც კატიუშა დაინახა და კვლავ იგრძნო ის, რასაც მის მიმართ ადრე განიცდიდა, სულიერმა ადამიანმა თავი ასწია და თავისი უფლებების შესახებ განაცხადა... ყმაწვილში ამ ორი დღის განმავლობაში, აღდგომამდე, განუწყვეტლივ მიმდინარეობდა შინაგანი, მის მიერ შეუცნობელი ბრძოლა.

გულის სიღრმეში იცოდა, რომ უნდა გამგზავრებულიყო, მამიდებთან დარჩენა არაფერში სჭირდებოდა, იცოდა, რომ ამას კარგი არაფერი მოჰყვებოდა, მაგრამ ისეთ სიხარულსა და სიამოვნებას განიცდიდა, საკუთარ თავს ხატრს ვერ უტეხდა და რჩებოდა.

შაბათ საღამოს, ქრისტეს ბრწყინვალე აღდგომის წინაღღეს, მღვდელმა, დიაკონმა და მედავითნემ, მათივე თქმით, გაჭირვებით გაიარეს მარხილით მიწაზე თუ გუბეებში სამი ვერსი ეკლესიიდან მამიდების სახლამდე ცისკრის ლოცვის აღსავლენად.

მამიდებსა და მოსამსახურესთან ერთად მყოფი ნეხლიუდოვი (თვალს რომ არ აშორებდა კატიუშას, რომელიც კართან იდგა და საცეცხლოური მოჰქონდა), ცისკრის ლოცვას ბოლომდე დაესწრო, მღვდელსა და მამიდებს ეამბორა და უკვე დასაძინებლად წასვლას აპირებდა, როდესაც ყური მოჰკრა, რომ მატრონა პავლოვნა, მარია ივანოვნას მოხუცი მოახლე, კულიჩებისა და პასქების კურთხევისთვის კატიუშასთან ერთად ეკლესიაში წასასვლელად ემზადებოდა. «მეც წავალ», – გაიფიქრა მან.

ეკლესიამდე ვერც ეტლით მივიდოდნენ, ვერც – მარხილით, ამიტომ ნეხლიუდოვმა, რომელიც მამიდებთანაც ისევე გასცემდა განკარგულებებს, როგორც საკუთარ სახლში, ბრძანა, რომ მისთვის ცხენი შეეკაზმათ, ეგრეთ წოდებული «ძმის ულაყი» და დასაძინებლად წასვლის ნაცვლად, გაკრიალებული მუნდირი და შემოჭერილი რეიტუზი ჩაიცვა, ზემოდან ფარაჯა მოისხა და დაჩაჩანაკებული, დამძიმებული და განუწყვეტლივ მოხვიზვინე ბებერი ულაყით სიბნელეში, გუბეებისა და თოვლის გავლით, ეკლესიისკენ გაემართა.

XV

ნეხლიუდოვისთვის ეს ცისკრის ლოცვა მთელი ცხოვრების განმავლობაში ერთ-ერთ ყველაზე ნათელ და შთამბეჭდავ მოგონებად დარჩა.

როდესაც შავ, თოვლით მხოლოდ აქა-იქ განათებულ წყვდიადში, წყალში ტყაპანით, ეკლესიის ირგვლივ ანთებული ჭრაქების დანახვაზე ყურებადგეტილი ულაცით ტაძრის ეზოში შევიდა, წირვა უკვე დაწყებულიყო.

გლახკაცებმა, რომლებმაც მასში მარია ივანოვნას ძმისშვილი ამოიცნეს, იგი ჩამოსაქვეითებლად მშრალ ადგილას გაიყვანეს, ცხენის დაბმა საკუთარ თავზე აიღეს და ნეხლიუდოვი ეკლესიაში შეიყვანეს, რომელიც მოზეიმე ხალხს გაეცხო.

მარჯვენა მხარეს კაცები იდგნენ: მოხუცები შინაკერი ხიფთნებით, ქალამნებითა და სუფთა თეთრი ფეხსახვევებით, ახალგაზრდები ჩექმებითა და ახალი, მაუდის ხიფთნებით, რომლებზეც ხასხასა სარტყლები შემოეჭირათ. მარცხნივ ქალები შეჯგუფდნენ აბრეშუმის თავსაფრებით, პლისეს ხიფთნებით, ხასხასა წითელი სახელოებითა და ლურჯი, მწვანე, წითელი, ჭრელი ქვედაწელებით, ნალდარტყმული ყელიანი ფეხსაცმელებით. მათ უკან მორიდებული დედაბრები იდგნენ თეთრი თავსაფრებითა და ნაცრისფერი ხიფთნებით და ძველებური შალის სარტყლიანი ქვედაკაბებით და ყელიანი ფეხსაცმელებით ან ქალამნებით. ქალებსა და კაცებს შორის კი ლამაზად გამოწყობილი, გაქონილთავიანი ბავშვები მოჩანდნენ. მამაკაცები პირჯვარს იწერდნენ და თავს ხრიდნენ, რომლის დროსაც თმა აქეთ-იქით უმოძრავებდათ. ქალები, განსაკუთრებით მოხუცები, გამოხუნებული თვალებით ერთ სანთლებიან ხატს რომ მისჩერებოდნენ, ერთმანეთთან მიტანილი თითებით ძლიერად აწვებოდნენ შუბლზე წაკრულ თავსაფარს, მხრებსა და მუცელს, და რაღაცის ჩურჩულით ან ფეხზე მდგარნი გადაიხრებოდნენ ხოლმე წინ, ან მუხლებზე ეცემოდნენ. ბავშვები უფროსებს ჰბაძავდნენ და გულმოდგინედ ლოცულობდნენ, როდესაც მათ უყურებდნენ. ოქროს კანკელი სანთლებს გაენათებინა, რომლებიც ყოველი მხრიდან შემორტყმოდა ოქროშემოვლებულ კელაპტრებს.

ქორკანდელიც სანთლებით იყო სავსე, კლიროსებიდან მოხალისე მგალობლების მიერ დაგუგუნებული დვრინითა და ბიჭების წვრილი დისკანტით შესრულებული მხიარული ჰანგები ისმოდა.

ნეხლიუდოვი წინ გავიდა. შუაში არისტოკრატია იდგა: მემამულე ცოლთან და მატროსის ქურთუკში გამოწყობილ ვაჟიშვილთან ერთად, უბნის უფროსი, ტელეგრაფისტი, ვაჭარი მაგარყელიანი ჩექმებით, მამასახლისი მედლით, და ამბიონისგან მარჯვნივ, მემამულე ქალის უკან, მატრონა პავლოვნა ლილისფრად მბზინავი კაბითა და თეთრქობიანი შალით და კატიუშა თეთრი, ნაკეცებიანი კაბით, ცისფერი ქამრითა და შავთმიან თავზე დამაგრებული წითელი ბაფთით.

ყველაფერი სადღესასწაულოდ, საზეიმოდ, მხიარულად და შესანიშნავად გამოიყურებოდა: მღვდლები ღია ვერცხლისფერ, ოქროს ჯვრებით გაწყობილ შესამოსელში; დიაკონი და მედავითნეები დღესასწაულის შესაფერის ვერცხლისფერ და ოქროსფერ სტიქარებში; მორთულ-მოკაზმული მოხალისე მგალობლები გაქონილი თმით; ისმოდა საზეიმო სიმღერების მხიარული საცეკვაო ჰანგები, მღვდლების მიერ ხალხის განუწყვეტელი ლოცვა-კურთხევა სამმაგი, ყვავილებით მორთული სანთლებით; და მუდმივი შეძახილები: «ქრისტე აღდგა! ქრისტე აღდგა!» ყველა და ყველაფერი შესანიშნავად გამოიყურებოდა, მაგრამ კატიუშა ყველასგან გამოირჩეოდა თეთრი კაბითა და ცისფერი ქამრით, წითელი ბაფთით შავ თმაზე და აღტაცებისგან გაცისკროვნებული თვალებით.

ნეხლიუდოვი დარწმუნებული იყო, რომ ქალიშვილი მის იქ ყოფნას უკან მოუხედავდაც გრძნობდა. მან ეს დაინახა, როდესაც ახლოს ჩაუარა საკურთხეველთან მისვლისას. მისთვის სათქმელი არაფერი ჰქონდა, მაგრამ მაინც მოიფიქრა და გვერდით ჩავლისას უთხრა:

– მამიდამ თქვა, რომ გვიანი წირვის შემდეგ გაიხსნილებს.

ნეხლიუდოვის დანახვაზე ქალიშვილს სანდომიანი სახე, როგორც ყოველთვის, ახალგაზრდულმა სისხლმა აუღეწა, გახარებულმა გულუბრყვილოდ აიხედა ქვემოდან ზემოთ და შავი, წყლიანი თვალებით მამაკაცს მიაჩერდა.

– ვიცი, – თქვა მან და გაიღიმა.

ამ დროს მედავითნემ, რომელიც სპილენძის ყავადნით მიიწევდა ხალხში, კატიუმას ჩაუარა და სტიქარის კალთით ისე გაედო, ზედაც არ შეუხედავს. ასე, ცხადია, ნეხლიუდოვის მიმართ პატივისცემის გამო მოიქცა – მას გვერდი აუქცია და ქალიშვილს შეეხო. ნეხლიუდოვი კი იმან გააოცა, თუ როგორ ვერ ხვდებოდა ეს მედავითნე, რომ ყველაფერი, რაც აქ და, საერთოდ, ამქვეყნად არსებობდა, მხოლოდ კატიუმას ეკუთვნოდა, და მის გარდა ყველაფრის უგულებელყოფა შეიძლებოდა, რადგან იგი იყო სამყაროს ცენტრი. მისთვის ბზინავდა კანკელის ოქრო, მისთვის ენთო ყველა სანთელი ქორკანდელსა და შანდლებში, მისთვის გაისმოდა ეს მხიარული ჰანგები: «ქრისტე აღდგა, გიხაროდენ». რაც კი დედამიწის ზურგზე კარგი მოიძევებოდა, მხოლოდ მას შეეფერებოდა. ეჩვენებოდა, რომ კატიუმა ამას მშვენივრად ხვდებოდა. ასე ფიქრობდა ნეხლიუდოვი, როდესაც თეთრ, ნაკეცებიან კაბაში გამოკვალთულ, ქალიშვილის მოხდენილ ტანსა და გულისხმიერ, გახარებულ სახეს შესცქეროდა. ქალიშვილის მზერაშიც გრძნობდა, რომ ისიც ყველაფერს ხვდებოდა. მათი გულები ერთსა და იმავე გრძნობებს უმღეროდა.

დილის და გვიან წირვებს შორის შუალედში ნეხლიუდოვი ეკლესიიდან გამოვიდა. ხალხი მიიწ-მოიწია, ყველა თავს უხრიდა. ზოგი ცნობდა, ზოგიც კითხულობდა: «ნეტავ ვინ არისო?» კარიბჭესთან შეჩერდა. გარს შემოხვეულ მათხოვრებს საფულედან ხურდა დაურიგა და პარმალის კიბის საფეხურები ჩამოიარა.

მომძლავრებულ ალიონში უკვე ყველაფრის გარჩევა შეიძლებოდა, მაგრამ მზე ჯერ არ ამოსულიყო. ხალხი ეკლესიის გარშემო მდებარე საფლავებთან იჯდა. კატიუმა ჯერ ისევ ტაძარში რჩებოდა. ნეხლიუდოვი შეჩერდა და მის გამოსვლას დაელოდა.

მრევლი კი სულ გამოდიოდა და გამოდიოდა, ფილებზე ჩექმის ლურსმნების კაკუნით კიბის საფეხურებზე ჩადიოდა და ეკლესიის ეზოსა და სასაფლაოზე იფანტებოდა.

ღრმად მოხუცებულმა კაცმა, მარია ივანოვნას კონდიტერმა, თავი რომ უცახცახებდა, ნეხლიუდოვი გააჩერა და ეამბორა, მისმა ცოლმა, დანაოჭებული, დაკუჭული ხელსახოციდან ყვითელი, ზაფრანისფერი კვერცხი გამოაძვრინა და ხელში

ჩაუდო. ამ დროს მათთან ახალგაზრდა, მოღიმარი, დაკუნთული, ახალ ხიფთანზე მწვანე სარტყელშემოჭერილი გლეხკაცი მივიდა.

– ქრისტე აღდგა, – თქვა მან, თან თვალები უღიმოდა, თავი ნეხლიუდოვისკენ გაიწვდინა, განსაკუთრებული, გლეხკაცური, სასიამოვნო სუნი შეაფრქვია, ხუჭუჭი წვერით სახეზე შეუღლიტინა და ძლიერი, ცოცხალი ტუჩებით ზუსტად ბაგეების შუაში სამჯერ აკოცა.

სანამ ნეხლიუდოვი ამ რიტუალს ასრულებდა და მისგან მუქყავისფერ კვერცხს იღებდა, გამოჩნდა მატრონა პავლოვნას მბზინავი კაბა და წითელბაფთიანი შავი, საყვარელი თავი.

კათიუშამ წინ მიმავალთა თავებს ზემოდანვე მოჰკრა თვალი ნეხლიუდოვს, მანაც დაინახა, როგორ გაუბრწყინდა სახე ქალიშვილს.

კათიუშა და მატრონა პავლოვნა კარიბჭეს მიუახლოვდნენ და უპოვართათვის მოწყალება გაიღეს. ერთი მათხოვარი, რომელსაც ცხვირის ნაცვლად წითელი შეხორცება მოუჩანდა, კათიუშასთან მივიდა. ქალიშვილმა ხელსახოციდან რაღაც გამოიღო, კაცს მისცა, შემდეგ მისკენ მიიწია და ყოველგვარი ზიზღის გარეშე, პირიქით, სიხარულით თვალებგაბრწყინებულმა, სამჯერ გადაკოცნა. როდესაც ამას აკეთებდა, ნეხლიუდოვის მზერა დაიჭირა და თითქოს ეკითხებოდა: ხომ ასე უნდა, ხომ სწორად ვიქცევით?

«ასე, ასე, საყვარელო, კარგია, მშვენიერია, მიყვარხარ».

ისინი კარიბჭეს მოსცილდნენ და ნეხლიუდოვი კათიუშასთან მივიდა. მასთან სიახლოვე სურდა.

– ქრისტე აღდგა! – უთხრა მატრონა პავლოვნამ ისეთი კილოთი, რომელშიც იგულისხმებოდა, ახლა ყველანი თანასწორნი ვართო, თავი დახარა, გაიღიმა, დაკეცილი ხელსახოცით პირი მოიწმინდა და ტუჩები გაუწვდინა.

– ჭეშმარიტად, – მიუგო ნეხლიუდოვმა და გადაკოცნა.

შემდეგ კათიუშას გახედა. ქალიშვილს სახე წამოენთო, მაგრამ მაშინვე მიუახლოვდა.

– ქრისტე აღდგა, დიმიტრი ივანოვიჩ.

– ჭეშმარიტად აღდგა, – მიუგო მან. მათ ერთმანეთი ორჯერ გადაკოცნეს, მერე თითქოს დაფიქრდნენ, კიდევ ხომ არ არის საჭიროო, გადაწყვიტეს, რომ საჭირო იყო, მესამეჯერაც აკოცეს ურთიერთს და გაიღიმეს.

– მღვდელთან არ წამოხვალთ? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა.

– არა, დიმიტრი ივანოვიჩი, ჩვენ აქ დავსხდებით, – მიუგო კათიუშამ, ღრმად ამოისუნთქა, როგორც სიხარულის მომგვრელი შრომის შემდეგ და თავისი მორჩილი, უმანკო, მოსიყვარულე, ოდნავ დაელმებული თვალებით პირდაპირ სახეში მიაჩერდა.

ქალსა და მამაკაცს შორის სიყვარულის დროს ყოველთვის დგება ერთი წუთი, როდესაც გრძნობა ზენიტს აღწევს, როდესაც მასში არაფერია ცნობიერი, გონივრული და ხორციელი. ასეთი წუთი ნეხლიუდოვისთვის ქრისტეს ბრწყინვალე აღდგომის ეს ღამე იყო. ახლა, როდესაც კათიუშას იხსენებდა, ყველა იმ მდგომარეობას შორის, რომელშიც იგი დაენახა, ამ წუთს ვერაფერი შეედრებოდა. შავი, გადატკეცილი, მბზინავი თავი, თეთრი, ნაკეცებიანი კაბა, უმანკოდ რომ შემორტყმოდა მის მოხდენილ ტანსა და არცთუ ისე მაღალ მკერდს, ეს სიწითლე, ნაზი, ღამისთევისგან ოდნავ დაელმებული, კრიალა შავი თვალები, და მთელ მის არსებაში ორი მთავარი თვისება: უბიწო სიყვარულის სიწმინდე არა მარტო მის მიმართ, – ამაში ეჭვი არ ეპარებოდა, – არამედ ყველაფრისა და ყველას, არა მხოლოდ კარგის მიმართ, რაც ამქვეყნად არსებობს, – იმ მათხოვრისადმიც, რომელიც გადაკოცნა.

მან იცოდა – ქალიშვილში ამ ყველაფერს სიყვარული ერქვა. ამ სიყვარულში თვითონაც სრულად ერწყმოდა მას.

«ოჰ, ნეტავ ყველაფერი იმ ღამით არსებულ გრძნობაზე გაჩერებულიყო! დიახ, ეს საშინელება ქრისტეს ბრწყინვალე აღდგომის მომდევნო ღამეს დაიწყო!» – გაიფიქრა მან ახლა, როდესაც ნაფიც მსაჯულთა ოთახში ფანჯარასთან იჯდა.

XVI

ეკლესიიდან დაბრუნებულმა ნეხლიუდოვმა მამიდებთან

ერთად ივანშმა, ჯანზე მოსასვლელად, პოლკში მიღებული ჩვეულების მიხედვით, არაყი და ღვინო დალია, თავის ოთახში წავიდა და მაშინვე გაუხდელად დაიძინა. კარზე კაკუნმა გააღვიძა. ხმაზე მიხვდა, რომ კატიუშა იყო, წამოიწია, თვალები მოიფშვნიტა და გაიზმორა.

– შენ ხარ, კატიუშა? შემოდი, – თქვა მან და წამოდგა.

ქალიშვილმა კარი შემოაღო.

– საჭმელად გეძახიან, – უთხრა ნეხლიუდოვს.

მას კვლავ ის თეთრი კაბა ეცვა, ოღონდ თმაში გაკეთებული ბაფთის გარეშე. როდესაც კაცს თვალებში შეხედა, სახე ისე გაუცისკროვნდა, თითქოს რაღაც უჩვეულოდ სასიხარულო ამბავი გამოეცხადებინოს.

– ახლავე მოვალ, – მიუგო ნეხლიუდოვმა და თმის დასავარცხნად ხელი სავარცხელს წაავლო.

ქალი წუთით შეყოვნდა. კაცმა ეს შეამჩნია, სავარცხელი დააგდო და მისკენ გაიწია. მაგრამ კატიუშა მაშინვე სწრაფად შეტრიალდა და თავისი ჩვეული მსუბუქი და სწრაფი ნაბიჯებით გაუყვა დერეფანში დაგებულ ნოხს.

«რა სულელი ვარ, – გაიფიქრა ნეხლიუდოვმა, – რატომ არ შევაჩერე?»

სწრაფად წამოდგა და ქალიშვილს დერეფანში დაეწია.

თვითონაც არ იცოდა, მისგან რა უნდოდა. მაგრამ მოეჩვენა, რომ, როდესაც კატიუშა მის ოთახში შემოვიდა, ისეთი რამ უნდა გაეკეთებინა, რასაც ასეთ შემთხვევაში ყველა აკეთებს, ის კი ასე არ მოიქცა.

– გაჩერდი, კატიუშა, – თქვა მან.

ქალიშვილმა მოიხედა.

– რა გნებავთ? – თქვა მან და ნაბიჯი შეანელა..

– არაფერი, მხოლოდ...

ნეხლიუდოვმა თავს ძალა დაატანა და რადგან იცოდა, როგორც იქცევია, ჩვეულებრივ, მის მდგომარეობაში მყოფი ადამიანები, კატიუშას წელზე ხელი მოხვია.

ქალიშვილი შეჩერდა და კაცს თვალებში შეხედა.

– არ გინდათ, დიმიტრი ივანოვიჩ, არ გინდათ, – წარმოთქვა სახელეწილმა და თვალებზე ცრემლმომდგარმა და ნებლიუდოვის მკლავისგან წელი გაითავისუფლა.

ნებლიუდოვი შეეშვა და წამით უხერხულობისა და სირცხვილის გრძნობა დაეუფლა, თავიც კი შეზიზღდა. სწორედ ახლა ჰქონდა იმის შესაძლებლობა, რომ შინაგანი ხმისთვის დაეჯერებინა, მაგრამ ვერ მიხვდა, რომ ეს უხერხულობა და სირცხვილი იყო მის სულში არსებული ყველაზე კეთილი გრძნობები, რომლებიც გარეთY გამოსვლას ითხოვდნენ. პირიქით, მოეჩვენა, რომ მასში უგუნურება მეტყველებდა და სხვების მსგავსად უნდა მოქცეულიყო.

იგი ერთხელაც დაეწია ქალიშვილს, კვლავ მოეხვია და კისერზე აკოცა. ეს კოცნა არაფრით ჰგავდა წინა ორს: შეუცნობელს იასამნის ბუჩქის უკან და დილანდელს ეკლესიის ეზოში. ეს საშინელი იყო, რაც კატიუშამ შესანიშნავად იგრძნო.

– რას სჩადით? – შესძახა მან ისეთი ხმით, თითქოს ნებლიუდოვმა სამუდამოდ დაამსხვრია რაღაც უსაზღვროდ ძვირფასი. გოგონამ მოკურცხლა.

ნებლიუდოვი სასადილო ოთახში შევიდა. მორთულ-მოკაზმული მამიდები, ექიმი და მეზობლის ქალი მაგიდას მისხდომოდნენ. ყველაფერი ჩვეულებრივად იყო, მაგრამ ნებლიუდოვის გულში ქარიშხალი ტრიალებდა. თითქოს არ ესმოდა, რას ეუბნებოდნენ, შეუსაბამოდ პასუხობდა და მხოლოდ კატიუშაზე ფიქრობდა, იმ ბოლო კოცნის შეგრძნებას იხსენებდა, რომელიც დერეფანში გამოსტყუა. თვალწინ მხოლოდ ეს ედგა. როგორც კი კატიუშა ოთახში შემოდიოდა, ამას თავმოუბრუნებლად, მთელი არსებით გრძნობდა და თავს ძალას ატანდა, მისთვის არ შეეხედა.

სადილის შემდეგ ნებლიუდოვი თავისი ოთახისკენ გაეშურა და ძლიერ აღელვებული წინ და უკან სიარულს მოჰყვა, კატიუშას ფეხის ხმის მოლოდინში სახლში ყოველ ჩქამს ყურს უგდებდა. მის სხეულში ჩაბუდებულ პირუტყვულ არსებას ახლა არა მხოლოდ თავი წამოეყო, არამედ ფეხქვეშ გაეთელა ის, სულიერებით სავსე ადამიანი, როგორიც აქ პირველად ჩამოსვლისას ან თუნდაც დღეს დილით ეკლესიაში იყო, და ახლა ყმაწვილიც ამ საშინელი მხეცის ბრძანებებს

ემორჩილებოდა. მიუხედავად იმისა, რომ ერთთავად კატიუშას დარაჯობდა, დღის განმავლობაში მასთან შეხვედრა ვერაფრით მოახერხა. როგორც ჩანს, ქალიშვილი მას გაურბოდა. მაგრამ სალამოს ისე მოხდა, რომ კატიუშა მისი საძინებლის გვერდით მდებარე ოთახში უნდა შესულიყო, რადგან ეჭიმი მათთან დარჩა და სტუმრისთვის ლოგინი უნდა დაეგო. როგორც კი ნეხლიუდოვმა მის ნაბიჯებს ყური მოჰკრა, ფეხაკრეფით და სუნთქვაშეკრული, თითქოს დანაშაულის ჩადენას აპირებდა, კატიუშას ოთახში შეჰყვა.

ქალიშვილს ორივე ხელი სუფთა საურში[17] შეეყო და ბალიში კუთხეებით ეჭირა. ნეხლიუდოვს გამოხედა და გაუღიმა, მაგრამ ეს უწინდებურად მზიარული და სიხარულით აღსავსე კი არა, შეშინებული და შესაბრალისი ღიმილი იყო, რომელიც მამაკაცს თითქოს აფრთხილებდა, რასაც აკეთებ, ცუდი საქციელიაო. ნეხლიუდოვი წამით შეჩერდა. კიდეც არსებობდა გაბრძოლების შესაძლებლობა. მართალია სუსტად, მაგრამ მაინც ისმოდა ქალისადმი ჭეშმარიტი სიყვარულის ხმა. იგი მას კატიუშას გრძნობებისა და ცხოვრების შესახებ უამბობდა. მეორე ხმა კი აქეზებდა: იცოდე, სიამოვნებისა და ბედნიერების შესაძლებლობას ხელიდან უშვებო. და ამ მეორე ხმამ პირველი მთლიანად ჩაახშო. ნეხლიუდოვი გაბედულად მიუახლოვდა კატიუშას. საშინელმა, დაუოკებელმა, მხეცურმა გრძნობამ მოიცვა მთელი მისი არსება.

ისე, რომ ქალისთვის ხელი არ გაუშვია, ნეხლიუდოვმა იგი საწოლზე დასვა. გრძნობდა, რომ კიდეც რაღაც უნდა გაეკეთებინა და გვერდით მიუჯდა.

– დიმიტრი ივანოვიჩ, გამიშვიტ, თუ შეიძლება, – ამბობდა კატიუშა საცოდავი ხმით, – მატრონა პავლოვნა მოდის! – შეჰყვირა მან და თავის დახსნა სცადა. კარისკენ მართლაც მოემართებოდა ვიღაც.

– იცოდე, ღამით მოგაკითხავ, – უთხრა ნეხლიუდოვმა, – შენ ხომ მარტო ხარ?

– რას ბრძანებთ? არავითარ შემთხვევაში! არ გინდათ, – ამბობდნენ მისი ბაგეები, აღელვებული, შეცბუნებული სხეული კი სულ სხვა რამეს მეტყველებდა.

კართან მართლაც მატრონა პავლოვნა მოსულიყო. იგი საბნით ხელში ოთახში შემოვიდა, ნეხლიუდოვს საყვედურით შეხედა,

კატიუშას კი გაუჟავრდა, სხვა საბანი წამოგიღიაო.

ნეხლიუდოვი სიტყვის უთქმელად გავიდა. არც კი რცხვენოდა. მატრონა პავლოვნას სახის გამომეტყველებით ხვდებოდა, რომ ქალი მის საქციელს კიცხავდა და არც გაემტყუნებოდა. იცოდა, რომ ცუდად იქცეოდა, მაგრამ მისი არსება პირუტყვულ გრძნობას მოეცვა, მასზე გაბატონებულიყო და ანგარიშს არაფერს უწევდა, ქალისადმი ადრინდელი, ჭეშმარიტი სიყვარულის გრძნობა კი განედევნა. ახლა ნეხლიუდოვმა მშვენივრად იცოდა, რა უნდა გაეკეთებინა ვნების დასაკმაყოფილებლად, და ამისთვის შესაფერის საშუალებას ეძებდა.

მთელი საღამო უგუნებოდ იყო: ხან მამიდებთან შედიოდა, ხან – თავის ოთახში, ხანაც პარმალზე იდგა, მაგრამ ყველგან მხოლოდ ერთზე ფიქრობდა – როგორ დაემართოხელებინა კატიუშა; მაგრამ ქალიშვილი გაურბოდა, მატრონა პავლოვნა კი ცდილობდა, სულ თვალწინ ჰყოლოდა გოგონა.

XVII

ასე ჩაიარა საღამომ. დაღამდა. ექიმი დასაძინებლად წავიდა. მამიდებიც დაწვნენ. ნეხლიუდოვმა იცოდა, რომ მატრონა პავლოვნა ახლა მამიდების საძინებელში იყო და სამოახლოში კატიუშა მართო დაეტოვებინა. იგი კვლავ პარმალზე გამოვიდა. ეზოში ბნელოდა, ნესტი იგრძნობოდა, თუმცა თბილოდა. ჰაერი იმ თეთრ ნისლს გაეცსო, რომელიც გაზაფხულზე უკანასკნელ თოვლს ერეკება ან ამ უკანასკნელი თოვლის დნობისგან ვრცელდება. მდინარიდან, რომელიც სახლის წინ ასიოდე ნაბიჯში ხრამის ძირში მოედინებოდა, უცნაური ხმები მოისმოდა: ყინული ტყდებოდა.

ნეხლიუდოვი პარმალიდან ჩავიდა, წყლის გუბეებს მოყინულ თოვლზე სიარულით აუარა გვერდი და სამოახლოს ფანჯარასთან მივიდა. მკერდში გული ისე ხმამაღლა უცემდა, რომ ესმოდა კიდეც; ხან არ სუნთქავდა, ხანაც ღრმად ამოიოხრებდა ხოლმე. სამოახლოში პატარა ლამპა ენთო. კატიუშა მაგიდას მისჯდომოდა და ჩაფიქრებული წინ იყურებოდა. ნეხლიუდოვი მას დიდხანს, გაუნძრევლად შესცქეროდა, აინტერესებდა, რას გააკეთებდა იგი, როდესაც

იცოდა, რომ არავინ უყურებდა. კატიუშა ორიოდ წუთის განმავლობაში უმოძრაოდ იჯდა, შემდეგ თვალები ასწია, გაიღიმა, თავი გადააქნია, თითქოს საკუთარ თავს რაღაც უსაყვედურო, პოზა შეიცვალა, მკვეთრი მოძრაობით ორივე ხელი მაგიდაზე დააწყო და კვლავ წინ გაიხედა.

ნეხლიუდოვი იდგა, ქალს შესცქეროდა და უნებლიეთ საკუთარ გულისცემასაც უსმენდა და მდინარიდან წამოსულ უცნაურ ხმებსაც. იქ, მდინარეზე, ნისლში, დაუღალავი მუშაობა მიმდინარეობდა და ხან რაღაც ქშენდა, ხან რაღაც ტკრციალებდა, ხანაც ყინულის თხელი ბელტები შუშასავით წკარუნებდა.

ფეხზე მდგარი ნეხლიუდოვი კატიუშას ჩაფიქრებულ, შინაგანი ბრძოლით გატანჯულ სახეს მისჩერებოდა და ეცოდებოდა იგი, მაგრამ როგორ უცნაურადაც უნდა ჩანდეს, ეს სიბრალოელი მის მიმართ ჟინს მხოლოდ უძლიერებდა.

მთელი მისი არსება ვნებას შეეპყრო.

მან ფანჯარაზე მიაკაკუნა. ქალი დენდარტყმულივით შეხტა და სახეზე შეძრწუნება აღებეჭდა. შემდეგ წამოხტა, ფანჯარასთან მივიდა და სახე მინასთან ახლოს მიიტანა. სახიდან შეძრწუნება არც მაშინ გაუქრა, როდესაც ხელისგულები თვალებთან ცხენის თვალსაფარივით მიიღო და ნეხლიუდოვი იცნო. უჩვეულოდ სერიოზული გამომეტყველება მიეღო – ამგვარი კატიუშა კაცს არასდროს ენახა. ქალმა მხოლოდ მას შემდეგ გაიღიმა, როდესაც ეს ნეხლიუდოვმა გააკეთა. თითქოს დაემორჩილა და სხვა გზა არ ჰქონდა, თუმცა გულის სიღრმეში ღიმილის ნაცვლად შიშს დაესადგურებინა. კაცმა ხელით ანიშნა, რომ გარეთ, მასთან გამოსულიყო. მაგრამ ქალმა უარის ნიშნად თავი გადააქნია და ფანჯარასთან დგომას განაგრძობდა. ნეხლიუდოვმა სახე კვლავ ფანჯარასთან მიიტანა და უნდოდა დაეყვირა, გამოდიო, მაგრამ ამ დროს კატიუშა კარისკენ შეტრიალდა, – როგორც ჩანს, ვიღაცამ დაუძახა. ნეხლიუდოვი ფანჯარას მოსცილდა. ისეთი სქელი ნისლი ჩამოწვა, რომ ხუთი ნაბიჯის მანძილიდან სახლის ფანჯრები აღარ მოჩანდა – მხოლოდ შავი მასა, საიდანაც ლამპა თითქოს მძლავრ წითელ შუქს აფრქვევდა. მდინარიდან ისევ ის უცნაური ქშენა, შარიშური, ტკაცატკუცი და ყინულის წკარუნი ისმოდა. სადღაც ახლოს, ეზოში, ნისლიდან მამალმა დაიყვილა, იქვე მას სხვები აჰყვნენ, მათ სოფლის შორეული ნაწილიდანაც აუბეს მხარი მამლებმა,

რომლებიც ერთმანეთს არ აცლიდნენ, მაგრამ საბოლოოდ ეს ხმაური ერთიან ყვილადა ქდებოდა. ირგვლივ ყველას და ყველაფერს ეძინა, მდინარის გარდა. ეს უკვე მეორე მამლის ყვირილი იყო.

ნეხლიუდოვმა სახლს გვერდზე ორჯერ აუარ-ჩაუარა და ფეხი რამდენჯერმე გუბეშიც ჩააბიჯა. შემდეგ კვლავ სამოახლოს ფანჯარასთან მივიდა. ლამპა ისევ ენთო, კატიუშაც ძველებურად მარტო იჯდა მაგიდასთან. თითქოს ყოყმანობდა. როგორც კი ნეხლიუდოვი ფანჯარას მიუახლოვდა, ქალმა მაშინვე შეხედა მას. კაცმა დააკაკუნა. კატიუშა არც კი დაჰკვირვებია, ეს ვინ გააკეთა, მაშინვე გამოვარდა სამოახლოდან და ნეხლიუდოვს მოესმა, როგორ გაიღო და აჭრაჭუნდა გასასვლელი კარი. იგი ქალს უკვე წინკართან ელოდა და მაშინვე უსიტყვოდ მოეხვია. კატიუშა მიეკრა, თავი ასწია და მის კოცნას ტუჩები შეაგება. ისინი მშრალ ადგილას იდგნენ, სადაც თოვლი უკვე დამდნარიყო. ნეხლიუდოვს კვლავაც დაუკმაყოფილებელი სურვილი ტანჯავდა. უეცრად გასასვლელი კარი ისევ აჭრაჭუნდა და მატრონა პავლოვნას გულმოსული ხმა გაისმა:

– კატიუშა!

კატიუშა ნეხლიუდოვს დაუსხლტა და სამოახლოში დაბრუნდა. კაცს კარის გადარაზვის ხმა მოესმა. შემდეგ ყველაფერი მიჩუმდა, ფანჯარაში წითელი თვალი გაქრა, მხოლოდ ნისლი და მდინარის ფუსფუსილა დარჩა.

ნეხლიუდოვი ფანჯარასთან მივიდა – არავინ ჩანდა. დააკაკუნა – ვერაფერი გაიგო. სადარბაზო პარმალთან სახლში დაბრუნდა, მაგრამ არ დაუძინია. ჩექმები გაიხადა და ფეხშიშველი გაუყვა დერეფანს კატიუშას კარისკენ, მატრონა პავლოვნას ოთახის გვერდით. გაიგონა მოხუცის მშვიდი ხვრინვა და გზის გაგრძელება დააპირა, როდესაც მოულოდნელად ქალს ხველება აუტყდა და ჭრაჭუნა საწოლში გვერდი იცვალა. ნეხლიუდოვი გაიტრუნა და ხუთიოდე წუთი ასე იდგა. ყველაფერი რომ მიწყნარდა და კვლავ ფშვინვა გაისმა, სიარული განაგრძო – ცდილობდა პატარ-პატარა ნოხებზე ევლო, ფეხის ხმა რომ არავის მისწვდომოდა – და კატიუშას კარს მიაღწა. როგორც ჩანს, ქალიშვილს არ ეძინა, რადგან მისი სუნთქვა არ ისმოდა. მაგრამ როგორც კი წაიჩურჩულა: «კატიუშა!» – ქალი წამოხტა, კართან მივიდა და გაჯავრებულმა – ასე მოეჩვენა

ნეხლიუდოვს – სცადა მისი დაყოლიება, რომ წასულიყო.

– აბა, ეს რას ჰგავს? როგორ შეიძლება? მამიდები გაიგონებენ, – წარმოთქვამდა მისი პირი, სხეული კი ამბობდა: «მე მთლიანად შენი ვარ».

ნეხლიუდოვს მეტი არაფერი ესმოდა.

– მხოლოდ ერთი წუთით გამილე, გევედრები, – ჩურჩულებდა კაცი.

ქალიშვილი მიყუჩდა, შემდეგ ხელი აფაჩუნდა, რომელიც რაზას ეძებდა. გაისმა ტკაცუნის და კაცი გაღებულ კარში გაძვრა.

ნეხლიუდოვი კატიუშას მივარდა, რომელსაც უხეში, გახამებული, მკლავებმოშიშვლებული პერანგი ეცვა და ხელში აიტაცა.

– აჰ! რას აკეთებთ? – ჩურჩულებდა ქალიშვილი.

მაგრამ ნეხლიუდოვი მის სიტყვებს ყურადღებას არ აქცევდა და თავისი ოთახისკენ მიჰყავდა.

– ოჰ, არ გინდათ, გამიშვით, – ამბობდა კატიუშა და კაცს ეკვროდა.

როდესაც ათრთოლებული და მდუმარე ქალი, კაცის სიტყვებს უპასუხოდ რომ ტოვებდა, თავის ოთახში წავიდა, ნეხლიუდოვი პარმალზე გავიდა და შეჩერდა, მომხდარში გარკვევას ცდილობდა.

ეზო უფრო მეტად იყო განათებული. მდინარიდან უფრო ხმამაღლა ისმოდა ყინულის ხორგთა ტკაცატკუცი, ჩხარუნი და ქშენა. ძველ ხმებს რაკრაკიც შემატებოდა. ნისლმა ქვემოთ დაიწია და ბურუსის კედლიდან ამოცურებულმა მთვარემ პირქუშად გაანათა რაღაც შავი და საშინელი.

«რა მოხდა: დიდი ბედნიერება მეწვია თუ დიდი უბედურება? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა საკუთარ თავს. ყოველთვის ასეა, სულ ასეა», – გაივლო გულში და დასაძინებლად გაემართა.

მეორე დღეს მბრწყინავმა, მზიარულმა შენბოკმა ნეხლიუდოვს მამიდებთან შეუარა და უზომოდ მოხიბლა ქალბატონები თავისი ელეგანტურობით, თავაზიანობით, მზიარულებით, გულუხვობითა და დიმიტრისადმი გამოვლენილი სიყვარულით. მართალია, მოხუც ქალბატონებს ოფიცრის გულუხვობა ძალიან მოეწონათ, მაგრამ მისმა გადამეტებულობამ, ცოტა არ იყოს, საგონებელში ჩააგდო. უსინათლო მათხოვრებს მან მანეთი უწყალობა, მსახურებს წვრილმან გასამრჯელოდ თხუთმეტი მანეთი დაურიგა, ხოლო როდესაც სიუჟეტკამ, სოფია ივანოვნას ფინიამ, მისი თანდასწრებით ფეხი დაისისხლიანა, დაიჩემა, მე შევუხვევო. უყუყუმანოდ გახია თავისი ქობიანი ბატისტის ცხვირსახოცი (სოფია ივანოვნამ იცოდა, რომ თორმეტი ამგვარი თხუთმეტი მანეთი ღირდა) და მისგან ძაღლისთვის სახვევი გააკეთა. ასეთი ადამიანები მამიდებს არასდროს ენახათ, არც ის იცოდნენ, რომ ამ შენბოკს კისერზე ორასი ათასი ვალი აწვა, რომელსაც – ეს მას მშვენივრად ესმოდა – ვერასდროს გადაიხდიდა, ამიტომ მისთვის მნიშვნელობა არ ჰქონდა, ამ თანხას რაღაც ოცდახუთი მანეთი მიემატებოდა თუ დააკლდებოდა.

შენბოკი მათთან ერთი დღით დარჩა და მომდევნო ღამეს ნეხლიუდოვთან ერთად გაემგზავრა. მეტს ველარ დარჩებოდნენ, რადგან ეს პოლკში მათი გამოცხადების ბოლო ვადა იყო.

ნეხლიუდოვის სულში მამიდებთან გატარებულ ამ უკანასკნელ დღეს, როდესაც ჯერაც თვალწინ ედგა ღამის თავგადასავალი, ერთმანეთს ორი გრძნობა ებრძოდა: ერთი – მწველი, ვნებიანი მოგონებები პირუტყვული სიყვარულისა, რომელიც მთლად ისეთი ვერ აღმოჩნდა, როგორსაც ელოდა, და მიზნის მიღწევით გამოწვეული გარკვეული თვითკმაყოფილება; მეორე – იმის გაცნობიერება, რომ რაღაც ძალიან ცუდი საქციელი ჩაიდინა, და ეს ცუდი უნდა გამოესწორებინა, უნდა გამოესწორებინა არა ქალის, არამედ საკუთარი თავის გამო.

სიგიჟემდე მისული ეგოიზმის ამგვარ მდგომარეობაში მყოფი ნეხლიუდოვი მხოლოდ საკუთარ თავზე ფიქრობდა – იმაზე, გაკიცხავდნენ თუ არა და როგორ მკაცრად, თუ მის საქციელს შეიტყობდნენ, – და არა ქალის მდგომარეობაზე, მის გრძნობებსა და მომავალზე.

ეჭვი არ ეპარებოდა, რომ შენბოკი ზვდებოდა კატიუშასთან მისი ურთიერთობის შესახებ და ეს თავმოყვარეობას უკმაყოფილებდა.

– მე კი ვფიქრობდი, რა მამიდების სიყვარული აუტყდა, რომ მთელი კვირით მათთან დარჩა-მეთქი, – უთხრა შენბოკმა, როდესაც კატიუშას თვალი მოჰკრა, – შენს ადგილას, არც მე წავიდოდი. მშვენიერია!

ნეხლიუდოვს გული წყდებოდა, რომ ჯერ სიყვარულით სრულად ვერ გამძღარიყო და უკვე წასვლა უწევდა, მაგრამ იმასაც ფიქრობდა, რომ გამგზავრების აუცილებლობა ხელს აძლევდა, რადგან ძირშივე წყვეტდა იმ ურთიერთობას, რომლის შენარჩუნებაც რთული იქნებოდა. არც ის დავიწყებია, რომ ქალისთვის ფული უნდა მიეცა, არა იმიტომ, რომ კატიუშას შესაძლოა დასჭირვებოდა, არამედ იმიტომ, რომ ყველა ასე აკეთებდა, და უპატიოსნო ადამიანად ჩაითვლებოდა, თუ დაუფლების შემდეგ არ გადაუხდიდა. მისცა კიდეც ეს ფული – იმდენი, რამდენიც თავისი და კატიუშას მდგომარეობის შესაფერისად მიაჩნდა.

გამგზავრების დღეს, სადილის შემდეგ, ნეხლიუდოვი ქალს წინკარში ელოდებოდა. მის დანახვაზე კატიუშას სახე აელეწა, გვერდის ავლა დააპირა და თვალებით სამოახლოს გაღებულ კარზე მიუთითა, მაგრამ კაცმა იგი შეაჩერა.

– დამშვიდობება მინდოდა, – თქვა მან, თან ხელში კონვერტს ჭმუჭნიდა, რომელშიც ასმანეთიანი იდო, – აი მე...

ქალი მიუხვდა, შეიჭმუნა, თავი გადააქნია და ხელზე უბიძგა.

– არა, აილე, – ჩაიბურტყუნა ნეხლიუდოვმა, კონვერტი კატიუშას უბეში ჩაუდო და, თითქოს ხელი დაეწვაო, სახე დაეღრიჯა და თავისი ოთახისკენ კვნესით გაიქცა.

იქ დიდხანს სცემდა ბოლთას და ამ სცენის გახსენებაზე კიდეც იკრუნჩხებოდა, კიდეც დახტოდა და ხმამაღლაც ოხრავდა, თითქოს ფიზიკურ ტკივილს გრძნობდა.

«რა გაეწყობა? ყოველთვის ასეა. შენბოკსაც ასე დაემართა გუვერნანტთან – თვითონ მომიყვა, – გრიშა ბიძიასაც, მამასაც, როდესაც სოფელში ცხოვრობდა და გლეხის ქალთან უკანონო შვილი, მიტენკა შეეძინა, რომელიც ახლაც ცოცხალია. რადგან

ყველა ამგვარად იქცევა, გამოდის, ასე ყოფილა საჭირო». ნეხლიუდოვი თავს ინუგეშებდა, მაგრამ მაინც ვერ მშვიდდებოდა. მოგონებებისგან სინდისი ქეჯნიდა.

გულის სირღმეში, შორეულ კუნჭულში, იცოდა, რომ საძაგლად, უნამუსოდ, სასტიკად მოიქცა. ამ საქციელის აღიარების შემდეგ ველარავის გაკიცხავდა, ხალხს თვალებშიც კი ველარ შეხედავდა, იმაზე ხომ ლაპარაკიც ზედმეტი იყო, რომ თავი შესანიშნავ, კეთილშობილ, დიდსულოვან ახალგაზრდად ჩაეთვალა, როგორც აქამდე მიაჩნდა. არადა, სჭირდებოდა ეს, რათა კვლავაც მხნედ და მხიარულად ეცხოვრა. მხოლოდ ერთი გამოსავალი არსებობდა: ამაზე არ უნდა ეფიქრა. ასეც მოიქცა.

ამაში ის ცხოვრებაც დაეხმარა, რომელშიც შეაბიჯა – ახალი აღგილები, ამხანაგები, ომი. დროის გასვლასთან ერთად წარსული სულ უფრო იშვიათად ახსენდებოდა და ბოლოს სულ გადაავიწყდა.

მხოლოდ ერთხელ ეტკინა გული, როდესაც, ქალის ნახვის იმედით, ომის დასრულებისთანავე მამიდებს შეუარა და შეიტყო, რომ კატიუშა იქ აღარ იყო – მისი გამგზავრების შემდეგ, მშობიარობის მოლოდინში, საცხოვრებელი შეეცვალა, ბავშვიც გაეჩინა და, როგორც ხმა მოუვიდათ, ხელიდანაც წასულიყო. დროის მიხედვით, ახალშობილი შესაძლოა ნეხლიუდოვის შვილი ყოფილიყო, თუმცა, შესაძლებელია, არც ყოფილიყო. მამიდები ამბობდნენ, კატიუშა სულ გაფუჭდა და დედამისივით გარყვნილების გზას დაადგა, ეს, ალბათ, მემკვიდრეობით ერგოო. ნეხლიუდოვს ამის გაგონება სიამოვნებდა, რადგან ერთგვარად თითქოს ამართლებდა კიდეც მას. თავდაპირველად მაინც დააპირა დედა-შვილის მოძებნა, მაგრამ მერე, სწორედ იმიტომ, რომ გულის სირღმეში ამაზე ფიქრი ტკივილისა და სირცხვილის გრძნობებს უმძაფრებდა, საჭირო ძალისხმევა არ გამოიყენა, საკუთარი ცოდვა უფრო მეტად დაივიწყა და მასზე ფიქრიც კი შეწყვიტა.

მაგრამ ახლა ამ გასაოცარმა შემთხვევითობამ ყველაფერი გაახსენა და მისგან გულქვაობის, სისასტიკისა და სიმდაბლის აღიარებას ითხოვდა, რამაც ათი წლის განმავლობაში ამხელა ცოდვით მშვიდად ცხოვრების შესაძლებლობა მისცა. მაგრამ იგი ჯერ კიდევ შორს იდგა ამის აღიარებისგან და ახლა მხოლოდ იმაზე ფიქრობდა, ნეტავ ყველაფერი არ გაირკვეს, ქალმა ან მისმა დამცველმა პირი არ მოაღონ და ყველას

თვალწინ არ შემარცხვინონო.

XIX

ასეთ სულიერ მდგომარეობაში იმყოფებოდა სასამართლოს დარბაზიდან ნაფიც მსაჯულთა ოთახში შესული ნეხლიუდოვი. იგი ფანჯარასთან იჯდა, მის ირგვლივ სხვათა საუბრებს ყურს უგდებდა და გამუდმებით ეწეოდა.

მხიარული ვაჭარი, როგორც ჩანს, მთელი გულით თანაუგრძნობდა ვაჭარ სმელკოვის დროს ტარებას.

– არა, ძმაო, მაგრად კი მოუღბენია, ციმბირულად. კარგი გემოვნება ჰქონია, რა გოგო შეურჩევია!

მამასახლისის აზრით, ყველაფერი ექსპერტიზას უნდა გადაეწყვიტა. პეტრე გერასიმოვიჩი ებრაელ ნოქართან ერთად ხუმრობდა, რაღაცაზე სიცილიც კი აუტყდათ. ნეხლიუდოვი მისი მისამართით დასმულ შეკითხვებს მოკლედ პასუხობდა და მხოლოდ ის სურდა, რომ მისთვის თავი დაენებებინათ.

როდესაც სასამართლოს ბოქაულმა, სიარულის დროს ცოტათი გვერდზე რომ იხრებოდა, ნაფიცი მსაჯულები კვლავ სხდომის დარბაზში მიიწვია, ნეხლიუდოვი შიშმა შეიპყრო, თითქოს თვითონ კი არ უნდა გაესამართლებინა, არამედ მისთვის უნდა დაედოთ მსჯავრი. გულის სიღრმეში უკვე გრძნობდა, რომ არამზადა იყო, რომელსაც ხალხისთვის თვალი ვერ უნდა გაესწორებინა, ის კი, ჩვეულებისამებრ, მისთვის დამახასიათებელი თავდაჯერებული მოძრაობით ავიდა შემადგენელ ადგილზე და თავის, მამასახლისის შემდეგ მეორე სკამზე დაჯდა, ფეხი ფეხზე გადაიდო და ხელში პენსნე შეათამაშა.

განსასჯელები სადღაც გაეყვანათ და უკან ახლახან შემოეყვანათ.

დარბაზში ახალი სახეებიც მოჩანდა – მოწმეები, და ნეხლიუდოვმა შეამჩნია, რომ მასლოვამ რამდენჯერმე შეხედა, თითქოს თვალს ვერ სწყვეტსო, მოხდენილად ჩაცმულ, აბრეშუმსა და ხავერდში გამოწყობილ მსუქან ქალს, რომელიც დიდბაფთიანი მაღალი შლაპითა და იდაყვამდე მოშიშვლებულ

ხელზე გადაკიდებული ელეგანტური რედიკულით გისოსების წინ, პირველ რიგში იჯდა. როგორც შემდეგ გაიგო, ეს მოწმე იყო იმ დაწესებულების მეპატრონე, სადაც მასლოვა ცხოვრობდა.

დაიწყო მოწმეთა დაკითხვა: სახელი, სარწმუნოება და მისთანები. შემდეგ მხარეებს სთხოვეს, აზრი გამოეთქვათ, თუ როგორ სურდათ კითხვების დასმა: ფიცის დადებით თუ უამისოდ. და კვლავ ის მოხუცი მღვდელი მოვიდა, გაჭირვებით რომ აღგამდა ფეხებს, აბრეშუმის მკერდზე ოქროს ჯვარი შეისწორა და იმავე სიმშვიდითა და თავდაჯერებულობით, რომ სასარგებლო და მნიშვნელოვან საქმეს აკეთებდა, მოწმეებსა და ექსპერტს ფიცი დაადებინა. ამის შემდეგ ყველა მოწმე გაიყვანეს, გარდა ერთისა, კერძოდ კიტაევასი, საროსკიპოს მეპატრონისა. მას ჰკითხეს, თუ რა იცოდა აღნიშნული საქმის შესახებ. ისიც, თვალთმაქცური ღიმილით, გერმანული აქცენტით დაწვრილებით და დალაგებულად მოჰყვა ყველაფერს, თან ყოველი წინადადების წარმოთქმისას თავით ლამის შლაპაში ჩამძვრალიყო.

მასთან, დაწესებულებაში, ჯერ ნაცნობი მეკორიდორე სიმონი მოვიდა მდიდარი ციმბირელი ვაჭრისთვის გოგონას წასაყვანად. მან ლიუბაშა გაგზავნა. გარკვეული დროის შემდეგ ლიუბაშა ვაჭართან ერთად დაბრუნდა.

– ვაჭარი უკვე ექსტაზში იყო, – თქვა კიტაევამ ოდნავი ღიმილით, – და ჩვენთან განაგრძო სმა და გოგონების გამასპინძლება; მაგრამ რადგან ფული არ ეყო, თავის ნომერში სწორედ ის ლიუბაშა გაგზავნა, რომელსაც უპირატესობა მიანიჭა, – დაასრულა მან და განსასჯელს შეხედა.

ნეხლიუდოვს მოეჩვენა, რომ ამ სიტყვებზე მასლოვას გაეღიმა, ეს ღიმილი საზიზღრობად მოეჩვენა და თანაგრძნობასთან შერეული გულზიზღობის უცნაური, გაურკვეველი გრძნობა ეწვია.

– მასლოვაზე რა აზრი გქონდათ? – მორიდებით ჰკითხა სასამართლოს მიერ დანიშნულმა მასლოვას დამცველმა, სასამართლოს თანამდებობის კანდიდატმა და გაწითლდა.

– ძალიან კარგი, – მიუგო კიტაევამ, – განათლებული და პეწიანი გოგო, კარგ ოჯახში აღიზარდა, ფრანგულად კითხვაც შეეძლო. ზოგჯერ ზედმეტს დალევდა ხოლმე, მაგრამ თავს არასდროს კარგავდა. ძალიან კარგი გოგო.

კატიუშა თავიდან პატრონს შესცქეროდა, შემდეგ მოულოდნელად ნაფიც მსაჯულებს გადახედა, მზერა ნეხლიუდოვზე შეაჩერა და სახე დაუსერიოზულდა, გაუმკაცრდა კიდეც. ერთ-ერთ მკაცრ თვალთაგანს ოდნავ აელმებდა. ეს ორი უცნაურად მომზირალი, უთეთრესი გარსის მქონე თვალი საკმაოდ დიდხანს მისჩერებოდა ნეხლიუდოვს, რომელიც, მიუხედავად იმისა, რომ შიშს აეტანა, მათ ვერსად გაქცეოდა და მონუსხულივით გვერდზე ველარ გაეხედა. გაახსენდა ის საზარელი ღამე ყინულის მტვრევით, ნისლითა და, რაც მთავარია, იმ მცხრალი, გადაბრუნებული მთვარით, გათენების წინ რომ ამოვიდა და რაღაც შავსა და საშინელს ანათებდა. ეს ორი შავი თვალი, რომელიც მას უყურებდა და თითქოს არც უყურებდა, ნეხლიუდოვს სწორედ ამ რაღაც შავსა და საშინელს აგონებდა.

«მიცნო!» – გაიფიქრა მან და დარტყმის მოლოდინში თითქოს მოიკუნტა. მაგრამ კატიუშამ იგი ვერ იცნო – მშვიდად ამოისუნთქა და კვლავ თავმჯდომარეს შეხედა. ნეხლიუდოვმაც ამოისუნთქა. «ოჰ, ნეტავ ჩქარა დამთავრდეს», – გაიფიქრა მან. იმავეს განიცდიდა, რასაც ნადირობისას, როდესაც დაჭრილი ფრინველისთვის ბოლო უნდა მოეღო: ეზიზღებოდა, ებრალებოდა და გული წყდებოდა. ჯერაც ცოცხალი ჩიტი ჩანთაში ფართხალებდა: ეზიზღებოდა, ებრალებოდა, სწრაფად წირვის გამოყვანა და დავიწყება სურდა.

ასეთი გრძნობების ტყვეობაში იყო ახლა ნეხლიუდოვი, როდესაც მოწმეების დაკითხვას უსმენდა.

XX

მაგრამ, თითქოს მის ჯიბრზე, საქმე გაჭიანურდა: თითოეული მოწმისა და ექსპერტის სათითაოდ დაკითხვისა და პროკურორის ამხანაგისა და ვეჭილების მიერ, ჩვეულებისამებრ, მრავალმეტყველი სახით დასმული უსარგებლო შეკითხვების შემდეგ, თავმჯდომარემ ნაფიც მსაჯულებს ნივთიერი მტკიცებულებების დათვალიერება შესთავაზა. ეს იყო უზარმაზარი ზომის, როგორც ჩანს, უმსხვილეს საჩვენებელ თითზე წამოსაცმელი ბეჭედი

ბრილიანტებიანი როზეტით და ფილტრი, რომელშიც საწამლავი გამოეკვლიათ. ეს ნივთები დაელუქათ და ზედ იარლიყები მიეკრათ.

ნაფიცი მსაჯულები უკვე მათ ნახვას აპირებდნენ, როდესაც პროკურორის ამხანაგი კვლავ წამოდგა და ნივთმტკიცებების განხილვამდე გვამის სამედიცინო კვლევის შედეგების წაკითხვა მოითხოვა.

თავმჯდომარეს საქმის რაც შეიძლება სწრაფად დასრულება სურდა, რათა თავისი შვეიცარიელი ქალისთვის მიესწრო, იცოდა, რომ ამ ქაღალდის წაკითხვა მხოლოდ მოწყენილობასა და სადილობის დროის გადაწევას გამოიწვევდა, და რომ პროკურორის ამხანაგი ამას მხოლოდ იმიტომ მოითხოვდა, რომ ამის მოთხოვნის უფლება ჰქონდა; მაგრამ უარს ვერ იტყოდა და დათანხმდა. მდივანმა ქაღალდი აიღო და კვლავ თავისი ლიყიანი მეტყველებით – «ლ» და «რ» ასოების არასწორი წარმოთქმით – უხალისო ხმით შეუდგა კითხვას:

– «გარეგანი შემოწმებით აღმოჩნდა, რომ:

1) ფერაპონტე სმელკოვის სიმაღლე 2 არშინი[18] და 12 გოჯია.

– აზოვანი კაცი ყოფილა, – შეწუხებული ხმით ჩასჩურჩულა ვაჭარმა ყურში ნეხლიუდოვს.

2) გარეგნობის მიხედვით, ასაკი დაახლოებით ორმოცი წლით შეფასდა.

3) გვამს გაბერილობა შეემჩნეოდა.

4) კანის საფარი ყველგან მომწვანოა, ალაგ-ალაგ მუქი ფერის ლაქებით აჭრელებული.

5) სხეულის მთელ ზედაპირზე სხვადასხვა ზომის ბუშტუკებია გაჩენილი, ზოგან კი კანი ამძვრალია და დიდი ნაფლეთების სახით ჰკიდია.

6) თმა მუქი ქერაა, ხშირი და შეხებისას კანს ადვილად სცილდება.

7) თვალები ორბიტიდანაა ამოვარდნილი, რქოვანა მიმქრქალეულია.

8) ცხვირის, ორივე ყურისა და პირის ხვრელებიდან ქაფიანი,

ჟუჟღისებრი სითხე მოედინება, პირი ნახევრად ღიაა.

9) სახისა და მკერდის გასივების გამო კისერი თითქმის გამქრალია.

და ა. შ. და ა. შ.

ოთხ გვერდზე ოცდაშვიდი პუნქტის მიხედვით ამგვარად იყო აღწერილი ქალაქში მოქეიფე ვაჭრის საშინელი, უზარმაზარი, მსუქანი და თანაც გასივებული, ხრწნადაწყებული გვამის გარეგნული დათვალიერების ყველა წვრილმანი. გაურკვეველი ზიზღის გრძნობა, რომელსაც ნეხლიუდოვი განიცდიდა, გვამის ამ აღწერის კითხვისას კიდევ უფრო გაძლიერდა. კატიუშას ცხოვრება, და ნესტოებიდან მომდინარე ჟუჟღი, და ორბიტიდან ამოვარდნილი თვალები, და ქალის მიმართ მის მიერ ჩადენილი საქციელი – ეს ყველაფერი ერთი და იმავე რიგის საგნებად ეჩვენებოდა, და ყოველი მხრიდან ამ საგნებით იყო გარშემორტყმული და შთანთქმული. როდესაც გარეგანი დათვალიერების შედეგების კითხვა, როგორც იქნა, დასრულდა, თავმჯდომარემ მძიმედ ამოიოხრა და თავი ასწია, იმის იმედით, რომ ბოლოში გავიდნენ. მაგრამ მდივანი მაშინვე შინაგანი დათვალიერების აღწერის გადმოცემას შეუდგა.

თავმჯდომარემ კვლავ დაუშვა თავი, ხელი შეაშველა და თვალები დახარა. ნეხლიუდოვის გვერდით მჯდომი ვაჭარი ძილს ებრძოდა და შიგადაშიგ ქანაობდა; განსასჯელები, მათ უკან მდგომი ჟანდარმების მსგავსად, გაუნძრევლად ისხდნენ.

– «შინაგანი დათვალიერების შედეგად აღმოჩნდა, რომ:

1) თავის ქალის კანის საფარი ადვილად სძვრებოდა თავის ქალის ძვლებს, სისხლნაჟღენთები არსად შეიმჩნეოდა.

2) თავის ქალის ძვლები საშუალო სისქის და დაუზიანებელი იყო.

3) ტვინის მყარ გარსზე ორი პატარა, პიგმენტირებული, დაახლოებით ოთხი დუიმის სიდიდის ლაქა აღმოჩნდა, თვითონ გარსი უფერული, მქრქალი ფერის იყო», – და ა.შ., და ა.შ., კიდევ ოცდაათი პუნქტი.

ამას მოსდევდა თანამოწმეთა გვარები, ხელმოწერები, ბოლოს კი ექიმის დასკვნა, საიდანაც ჩანდა, რომ კუჭში, ნაწილობრივ ნაწლავებსა და თირკმელებში გაკვეთის დროს აღმოჩენილი და

ოქმში ჩაწერილი ცვლილებები, დიდი ალბათობით, იმის თქმის უფლებას იძლეოდა, რომ სმელკოვის სიკვდილი მის კუჭში ღვინოსთან ერთად მოხვედრილმა საწამლავმა გამოიწვია. კუჭსა და ნაწლავებში მოცემული ცვლილებების მიხედვით საწამლავის სახეობის დადგენა ძნელი იყო. კუჭში საწამლავის ღვინოსთან ერთად მოხვედრის სასარგებლოდ ის მეტყველებდა, რომ სმელკოვის კუჭში დიდი რაოდენობის ღვინო აღმოჩნდა.

– როგორც ჩანს, ბევრის დალევა შეეძლო, – კვლავ წაიჩურჩულა გამოფხიზლებულმა ვაჭარმა.

მაგრამ ამ ოქმის გაცნობამ, რომელიც საათზე მეტხანს გაგრძელდა, პროკურორის ამხანაგი ვერ დააკმაყოფილა. პროცედურის დასრულების შემდეგ თავმჯდომარემ მას მიმართა:

– ვფიქრობ, შიგნეულობის გამოკვლევის აქტების წაკითხვა საჭირო არ არის.

– ჩემი თხოვნა იქნება, რომ ეს გამოკვლევები წავიკითხოთ, – მკაცრად თქვა პროკურორის ამხანაგმა ისე, რომ თავმჯდომარისთვის არ შეუხედავს, გვერდულად წამოიწია და ხმის ტონით აგრძნობინა, რომ ეს მოთხოვნა მის უფლებებში შედიოდა და ამ უფლებაზე ხელს არ აიღებდა, უარი კი კასაციის საბაბი გახდებოდა.

სასამართლოს წევრი დიდი წვერითა და კეთილი, ქვემოთ დაწეული თვალებით, კატარი რომ ტანჯავდა, მთელ ტანში სისუსტეს გრძნობდა, ამიტომ თავმჯდომარეს მიმართა:

– რა საჭიროა ამის წაკითხვა? დროს წელავენ. ეს ახალი ცოცხები უფრო კარგად კი არა, უფრო დიდხანს გვიან.

ოქროსსათვალთანმა წევრმა დუმილი ამჯობინა, მოღუშული სახით წინ შეუპოვრად იყურებოდა და არც თავისი ცოლისგან და არც ცხოვრებისგან კარგს არაფერს ელოდა.

დაიწყო აქტის კითხვა:

– «188* წლის 15 თებერვალს მე, ქვემოთ ხელის მომწერმა, საექიმო განყოფილების #638 დავალებით, – კვლავ გაისმა მდივნის მტკიცე ხმა, რომელსაც ტონალობა აემაღლებინა, თითქოს ყველა იქ დამსწრის შემაწუხებელი ძილის განდევნა

სურდა, – საექიმო ინსპექტორის თანაშემწის თანდასწრებით, შემდეგი შიგნეულობა გამოვიკვლიე:

- 1) მარჯვენა ფილტვი და გული (ექვსგირვანქიან შუშის ქილაში).
- 2) კუჭის შიგთავსი (ექვსგირვანქიან შუშის ქილაში).
- 3) თვითონ კუჭი (ექვსგირვანქიან შუშის ქილაში).
- 4) ღვიძლი, ელენთა და თირკმელები (სამგირვანქიან შუშის ქილაში).
- 5) ნაწლავები (ექვსგირვანქიან შუშის ქილაში).

ამ კითხვის დასაწყისში თავმჯდომარე ჯერ ერთ-ერთი წევრისკენ დაიხარა და რაღაც წასჩურჩულა, შემდეგ – მეორისკენ, და დადებითი პასუხების მიღების შემდეგ ამ ადგილას კითხვა გააწყვეტინა.

– სასამართლოს აქტის წაკითხვა ზედმეტად მიაჩნია.

მდივანი დადუმდა და ქაღალდების შეგროვებას შეუდგა, პროკურორის ამხანაგი კი გაბრაზებული სახით რაღაცას წერდა.

– ბატონ ნაფიც მსაჯულებს შეუძლიათ ნივთიერ მტკიცებულებებს გაეცნონ, – თქვა თავმჯდომარემ.

მამასახლისი და ზოგიერთი ნაფიცი მსაჯული წამოდგნენ და უხერხული მოძრაობით, როდესაც არ იციან, ხელები სად წაიღონ, მაგიდას მიუახლოვდნენ და რიგრიგობით შეავლეს თვალი ბეჭედს, შუშასა და ფილტრს. ვაჭარმა ბეჭედი მოიზომა კიდეც.

– აბა, თითი იმას ჰქონია, – თქვა თავის ადგილზე დაბრუნების შემდეგ, – კიტრივით, – დაამატა მან. როგორც ჩანს, მოწამლული ვაჭარი გოლიათად წარმოიდგინა და ამ შედარებამ გვარიანად გაახალისა.

XXI

ნივთმტკიცებების დათვალიერების დამთავრების შემდეგ თავმჯდომარემ სასამართლო გამოძიება დასრულებულად

გამოაცხადა და რადგან იქაურობის დროულად დატოვება სურდა, შესვენების გარეშე სიტყვა ბრალმძებელს გადასცა. ფიქრობდა, ისიც ხომ ადამიანია, მოწევა ან სადილობა ენდომება და შეგვიბრალებსო. მაგრამ პროკურორის ამხანაგმა არც საკუთარი თავი შეიცოდა, არც – სხვები. იგი ბუნებით ძალზე უგუნური ადამიანი იყო. ამას ისიც ემატებოდა, რომ გიმნაზია ოქროს მედალზე დაემთავრებინა, უნივერსიტეტში ჯილდო მიეღო თხზულებისთვის რომის სამართლის სერვიტუტების[19] შესახებ, ამიტომ უაღესად თავდაჯერებული და თვითკმაყოფილი იყო (თანაც ქალებსაც მოსწონდათ), რის გამოც მის უგუნურებას საზღვარი არ ჰქონდა. როდესაც მას სიტყვა მისცეს, ნელა წამოდგა, მოქარგულ მუნდირში გამოწყობილი გრაციოზული ფიგურა გამოაჩინა, ხელები კანტორულაზე დააწყო, თავი ოდნავ გვერდზე გადახარა, დარბაზს თვალი მოავლო, განსასჯელებს მზერა აარიდა და დაიწყო.

– ბატონო ნაფიცო მსაჯულებო, – დაიწყო მან ოქმებისა და აქტის კითხვისას მომზადებული სიტყვით გამოსვლა, – თქვენს დაქვემდებარებაში მყოფი საქმე, თუ შეიძლება ასე ითქვას, გავრცელებული სახის დანაშაულია.

პროკურორის ამხანაგის სიტყვებს, მისსავე აზრით, სახელგანთქმული ადვოკატების ცნობილი გამოსვლების მსგავსად, საზოგადოებრივი მნიშვნელობა უნდა ჰქონოდა. მართალია, მაყურებლებად მხოლოდ სამი ქალი – მკერავი, მზარეული და სიმონის და, აგრეთვე ერთი მეეტლე ჰყავდა, მაგრამ ეს არაფერს ნიშნავდა. თავის დროზე ის სახელგანთქმული პირებიც ასე იწყებდნენ. პროკურორის ამხანაგს წესად გაეხადა, რომ ყოველთვის მოწოდების სიმალლეზე უნდა ყოფილიყო, ანუ დანაშაულის ფსიქოლოგიური მნიშვნელობის სიღრმეში შეედწია და საზოგადოების იარები გაეშიშვლებინა.

– ბატონო ნაფიცო მსაჯულები, თქვენ წინაშეა, თუ შეიძლება ასე ითქვას, საუკუნის ბოლოსთვის დამახასიათებელი დანაშაული, რომელიც იმ სამწუხარო გახრწნის მოვლენის, ასე ვთქვათ, სპეციფიკურ თვისებებს შეიცავს, რასაც ჩვენს დროში საზოგადოების ის ელემენტები განიცდიან, რომლებიც ამ პროცესის, ასე ვთქვათ, განსაკუთრებით მწველი სხივების ქვეშ იმყოფებიან...

პროკურორის ამხანაგი დიდხანს ლაპარაკობდა, ცდილობდა, ერთი მხრივ, მის მიერ მოფიქრებული ყველა ჭკვიანური სიტყვა გაეხსენებინა, მეორე მხრივ, რაც მთავარია, წუთითაც არ შეჩერებულიყო, ისე მოეხერხებინა, რომ საათისა და თხუთმეტი წუთის განმავლობაში არ დადუმებულიყო. იგი მხოლოდ ერთხელ გაჩერდა და საკმარისად დიდხანს ყლაპავდა ნერწყვს, მაგრამ ამასაც გაუმკლავდა და ეს შენელება გაძლიერებული მჭევრმეტველებით აინაზღაურა. ხან ნაზი, შემპარავი ხმით საუბრობდა, ფეხს ინაცვლებდა და ნაფიც მსაჯულებს შესცქეროდა, ხან – წყნარი, საქმიანი კილოთი, თან თავის რვეულში იყურებოდა, ხანაც – მაღალი, მამხილებელი ხმით მიმართავდა მაყურებლებსა და ნაფიც მსაჯულებს. იმავდროულად, ერთხელაც არ შეუხედავს განსასჯელებისთვის, რომლებიც სამივენი მას მიშტერებოდნენ. მისი სიტყვა ყველაფერს შეიცავდა, რაც იმ დროს მის წრეში იყო გავრცელებული, და რაც მაშინაც მიიჩნეოდა და ახლაც მიიჩნევა მეცნიერული სიბრძნის უკანასკნელ სიტყვად. აქ იყო მემკვიდრეობითობაც, თანდაყოლილი დამნაშავეობაც, ლომბროზოც[20], ტარდიც[21], ევოლუციაც, არსებობისთვის ბრძოლაც, ჰიპნოტიზმიც, ჩაგონებაც, შარკოც[22] და დეკადენტიზმიც[23].

პროკურორის ამხანაგის თქმით, ვაჭარი სმელკოვი მძლავრი, უბიწო, დიდი ბუნების რუსი ადამიანი იყო, რომელიც საკუთარი მიმნდობლობისა და სულგრძელობის გამო საშინლად გარყვნილი პიროვნებების ხელში აღმოჩნდა და მათი მსხვერპლი გახდა.

სიმონ კარტინკინი ბატონყმობის ატავისტური ქმნილება გახლდათ, საცოდავი, გაუნათლებელი, უპრინციპო ადამიანი, ურწმუნოც კი. ევფიმია მისი საყვარელი და მემკვიდრეობითობის მსხვერპლი იყო, დეგენერაციული პიროვნებისთვის დამახასიათებელი ყველა ნიშნით. დანაშაულის მთავარ მამოძრავებელ ზამბარად მასლოვა მიაჩნდა, დეკადენტობის ყველაზე სულმდაბალი წარმომადგენლების განსახიერება.

– ამ ქალმა, – ამბობდა პროკურორის ამხანაგი და განსასჯელს ზედაც არ უყურებდა, – განათლება მიიღო – ეს ჩვენ მისი პატრონისგან მოვისმინეთ. წერა-კითხვის გარდა, მან ფრანგულიც იცის, ობოლია, საკუთარ თავში, ალბათ,

დანაშაულის ჩანასახს ატარებს, ინტელიგენტურ, აზნაურის ოჯახში აღიზარდა და შეეძლო პატიოსნად ეშრომა; მაგრამ მან მიატოვა თავისი კეთილისმყოფელები, ვნებებს აჰყვა და მათ დასაკმაყოფილებლად საროსკიპოში მივიდა, სადაც სხვებისგან განათლებითა და, რაც მთავარია, როგორც მისი დიასახლისისგან მოისმინეთ, ბატონო ნაფიცო მსაჯულებო, მომსვლელებზე იმ საიდუმლო ზეგავლენის უნარით გამოირჩევა, რომელიც ბოლო დროს მეცნიერებამ, განსაკუთრებით, შარკოს სკოლამ შეისწავლა, თვისებით, რომელიც ჩაგონების სახელითაა ცნობილი. სწორედ ეს თვისება გამოიყენა მან რუსი გოლიათის, გულკეთილი, მიმნდობი, სადკოსავით[24] მდიდარი სტუმრის ხელში ჩასაგდებად, ისარგებლა მისი ნდობით, რათა ჯერ გაეჭურდა, შემდეგ კი შეუბრალებლად მოეკლა.

თავმჯდომარე ღიმილით დაიხარა მკაცრი წევრისკენ და უთხრა:

– ეს კი, მგონი, გადაამლაშა.

– ნამდვილი რეგენია, – თქვა მკაცრმა წევრმა.

– ბატონო ნაფიცო მსაჯულებო, – განაგრძობდა ამასობაში პროკურორის ამხანაგი წვრილი წელის გრაციოზული გრეხით, – თქვენს ხელშია ამ ადამიანების ბედი, მაგრამ თქვენსავე ხელში ნაწილობრივ საზოგადოების ბედიცაა, რომელზეც საკუთარი განაჩენით გავლენას ახდენთ. დარწმუნებული ვარ, რომ ჩასწვდებით ამ დანაშაულის მნიშვნელობას, საფრთხეს, რომელსაც საზოგადოებისთვის მასლოვასნაირი პათოლოგიური, ასე ვთქვათ, ინივიდუუმები წარმოადგენენ, და დაიფარავთ მას დასნებოვნებისგან, დაიცავთ ამ საზოგადოების უდანაშაულო, მძლავრ ელემენტებს დასენიანებისა და ხშირად დაღუპვისგანაც კი.

და მომავალი გადაწყვეტილების მნიშვნელობით თითქოსდა დათრგუნვილი პროკურორის ამხანაგი, როგორც ჩანს, უსაზღვროდ აღტაცებული თავისი გამოსვლით, სკამზე დაეშვა.

მისი სიტყვების აზრი, მჭევრმეტყველების ზიზილ-პიპილების გამოკლებით, ის იყო, რომ მასლოვამ ვაჭრის ნდობა მოიპოვა, ჰიპნოზი გაუკეთა მას, გასაღები გამოართვა, ფულის წამოსაღებად ნომერში მივიდა და მთელი თანხის მისაკუთრებას აპირებდა, მაგრამ სიმონმა და ევფიმამ

შეუსწრეს და იძულებული შეიქნა, მათთვისაც გაეყო. შემდეგ, დანაშაულის დაფარვის მიზნით, ვაჭართან ერთად კვლავ სასტუმროში მივიდა და კაცი იქ მოწამლა.

პროკურორის ამხანაგის გამოსვლის შემდეგ ადვოკატის სკამიდან შუახნის, ფრაკში გამოწყობილი მამაკაცი წამოდგა, რომელსაც მკერდზე გახამებული პერანგი ფართო ნახევარწრედ მოუჩანდა და მკვირცხლად ილაპარაკა კარტინკინისა და ბოჩკოვას დასაცავად. ეს მათ მიერ სამას მანეთად დაქირავებული ნაფიცი ვეჭილი გახლდათ. იგი ორივეს ამართლებდა და ყველაფერს მასლოვას აბრალებდა.

მან უარყო მასლოვას ჩვენება იმის შესახებ, რომ ფულის აღების მომენტში კარტინკინი და ბოჩკოვა მის გვერდით იმყოფებოდნენ. დაჟინებით ამტკიცებდა, რომ მოწამვლაში მხილებული მასლოვას ჩვენებას არავითარი წონა არ ჰქონდა. მისი თქმით, ფული, ორი ათას ხუთასი მანეთი, შესაძლოა ორი შრომისმოყვარე და პატიოსანი ადამიანის მიერ ყოფილიყო შეგროვებული, რომლებიც მომსვლელებისგან დღეში ზოგჯერ სამ და ხუთ მანეთს იღებდნენ. ვაჭრის ფული კი მასლოვას მიერ იყო გატაცებული, ვინმესთვის გადაცემული ან სულაც დაკარგული, რადგან იგი ნორმალურ მდგომარეობაში არ იმყოფებოდა. მოწამვლა კი მხოლოდ მასლოვამ განახორციელა.

ამიტომ იგი ნაფიც მსაჯულებს სთხოვდა, ფულის გატაცების საქმეში კარტინკინი და ბოჩკოვა უდანაშაულოდ ეცნოთ; და თუ მათ მაინც მიიჩნევდნენ დამნაშავედ, მოწამვლისა და წინასწარი განზრახვის ბრალდება მოეხსნათ.

დასასრულ, ადვოკატმა, პროკურორის ამხანაგის ჯიბრზე, შენიშნა, რომ თუმცა ბატონი პროკურორის ამხანაგის ბრწყინვალე მსჯელობა მემკვიდრეობითობის შესახებ ამ უკანასკნელის მეცნიერულ საკითხებს მართებულად განმარტავდა, ამ შემთხვევაში უადგილო იყო, რადგან ბოჩკოვა უცნობი მშობლების შვილს წარმოადგენდა.

პროკურორის ამხანაგმა გაბრაზებით, თითქოს იღრინებო, ქაღალდზე რაღაც დაწერა და დამცინავი გაოცებით მხრები აიჩეჩა.

შემდეგ მასლოვას ვეჭილი წამოდგა და მორიდებით, ბორძიკით წარმოთქვა დაცვის სიტყვა. იგი ფულის გატაცებაში მასლოვას მონაწილეობას არ უარყოფდა, მაგრამ ხაზგასმით აღნიშნავდა,

რომ მას სმელკოვის მოწამვლის განზრახვა არ ჰქონია და ფხვნილი მხოლოდ დასაძინებლად მისცა. მერე მჭევრმეტყველება სცადა, მიმოიხილა, თუ როგორ ჩაითრია გარყვნილების მორევში მასლოვა მამაკაცმა, რომელიც დაუსჯელი დარჩა, მას კი თავისი დაცემის მთელი სიმძიმე უნდა ეტვირთა. მაგრამ ფსიქოლოგიის სფეროში ამ ექსკურსიამ ვერ გაამართლა და თავი ყველამ უხერხულად იგრძნო. როდესაც იგი მამაკაცების სისასტიკესა და ქალების უმწეობის შესახებ ლუღლუღებდა, თავმჯდომარემ, მისთვის მდგომარეობის შემსუბუქების მიზნით, სთხოვა, რომ ყურადღება საქმის არსზე გაემახვილებინა.

ამ ვეჭილის შემდეგ კვლავ პროკურორის ამხანაგი წამოდგა და პირველი ვეჭილისგან მემკვიდრეობითობის შესახებ თავისი დებულება დაიცვა. მისი აზრით, ბოჩკოვა უცნობი მშობლების შვილი რომც ყოფილიყო, მემკვიდრეობითობის სწავლების ჭეშმარიტებას ეს ვერ უარყოფდა, ვინაიდან მეცნიერებას იგი უკვე ისეთ დონეზე შეესწავლა, რომ არა მარტო მემკვიდრეობითობიდან შეიძლებოდა დანაშაულის გამოკვეთა, არამედ დანაშაულიდან – მემკვიდრეობითობისა. რაც შეეხება დაცვის ვარაუდს იმის თაობაზე, რომ მასლოვა წარმოსახვითმა (მან განსაკუთრებით გესლიანად წარმოთქვა: წარმოსახვითმა) მაცდუნებელმა გარყვნა, ყველაფერი, პირიქით, იმაზე უფრო მეტყველებდა, რომ სწორედ იგი იყო მის ხელში გავლილი მრავალი და მრავალი მსხვერპლის მაცდუნებელი.

შემდეგ განსასჯელებს თავის მართლება შესთავაზეს.

ევფიმია ბოჩკოვა იმას იმეორებდა, რომ არაფერი იცოდა და არაფერში მონაწილეობდა, ჯიუტად მიუთითებდა, ყველაფერში მასლოვაა დამნაშავეო. სიმონმა რამდენჯერმე თქვა:

– ნება თქვენია, მხოლოდ უდანაშაულოდ, ტყუილად.

მასლოვას არაფერი უთქვამს, შემდეგ დევნით გატანჯული ნადირივით მოავლო თვალი ყველას, თავი დახარა და სლუკუნით ატირდა.

– რა მოგდით? – ჰკითხა ნეხლიუდოვს გვერდით მჯდომმა ვაჭარმა, როდესაც მისი მხრიდან უცნაური ბგერები მოესმა. ეს შეჩერებული ქვითინის ხმა იყო.

ნეხლიუდოვი ჯერაც ვერ გარკვეულიყო თავის ახლანდელ მდგომარეობაში და ძლივს შეკავებული ჭვითინი და თვალებზე მომდგარი ცრემლები ნერვების სისუსტეს მიაწერა. მათ დასაფარავად პენსნე გაიკეთა, შემდეგ კი ცხვირსახოცი ამოიღო და ცხვირი მოიხოცა.

შიში შერცხვენის წინაშე, რომელიც ელოდა, თუ სასამართლოში მყოფი ხალხი მისი საქციელის შესახებ შეიტყობდა, გულში გამალებით მიმდინარე მუშაობას ახშობდა. ჯერჯერობით ეს შიში ყველაფერზე ძლიერი იყო.

XXII

ბრალდებულთა უკანასკნელი სიტყვების, აგრეთვე მხარეთა მიერ შეკითხვების დასმის ფორმის შესახებ მოლაპარაკების გამართვის შემდეგ, რაც საკმაოდ დიდხანს გაგრძელდა, შეკითხვები დაისვა და თავმჯდომარე რეზიუმეს გაკეთებას შეუდგა.

საქმის შინაარსის გადმოცემამდე იგი ძალიან დიდხანს უხსნიდა ნაფიც მსაჯულებს სასიამოვნო შინაურული კილოთი, რომ ძარცვა ძარცვაა, ქურდობა კი ქურდობა, და რომ გატაცება დაკეტილი ადგილიდან არის გატაცება დაკეტილი ადგილიდან, დაუკეტავი ადგილიდან გატაცება კი დაუკეტავი ადგილიდან გატაცებაა. ამის ახსნისას უმეტესწილად ნეხლიუდოვს შეჰყურებდა, თითქოს განსაკუთრებით მისთვის სურდა ამ მნიშვნელოვანი გარემოების შთაგონება, იმის იმედით, რომ თუ იგი ამას გაიგებდა, თავის ამხანაგებსაც აუხსნიდა. შემდეგ, როდესაც ივარაუდა, ნაფიცი მსაჯულები უკვე საკმარისად გაიმსჭვალნენ ამ ჭეშმარიტებითო, სხვა ჭეშმარიტების განვითარებას შეუდგა – რომ მკვლელობას ისეთი მოქმედება ეწოდება, რომლისგანაც ადამიანი კვდება, და ამიტომ მოწამვლაც მკვლელობაა. როდესაც, ნაფიცმა მსაჯულებმა, მისი აზრით, ეს ჭეშმარიტებაც გაითავისეს, აუხსნა, რომ თუ ქურდობა და მკვლელობა ერთადაა ჩადენილი, დანაშაულის შემადგენლობაში ქურდობაც შედის და მკვლელობაც.

მიუხედავად იმისა, რომ თვითონაც უნდოდა აქაურობისთვის თავი სწრაფად დაეღწია, რადგან შვეიცარიელი ქალი უკვე ელოდებოდა, ისე შესჩვეოდა თავის საქმიანობას, დაიწყო თუ

არა ლაპარაკი, შეჩერება ველარ შეძლო და დაწვრილებით უხსნიდა ნაფიც მსაჯულებს, რომ თუ განსასჯელებს დამნაშავედ მიიჩნევდნენ, უფლება ჰქონდათ, ისინი დამნაშავედ გამოეცხადებინათ; თუ – უდანაშაულოდ, უფლებამოსილი იყვნენ, უდანაშაულოდ ეცნოთ. თუ ერთში დამნაშავედ ჩათვლიდნენ, მეორეში კი – უდანაშაულოდ, შეეძლოთ, ერთში დამნაშავედ გამოეცხადებინათ და მეორეში – უდანაშაულოდ. შემდეგ ისიც განუმარტა, მართალია, ეს თქვენი უფლებაა, ამით გონივრულად უნდა ისარგებლოთ. იმის ახსნასაც აპირებდა – თუ დასმულ შეკითხვაზე ბრალდებულები დადებით პასუხს გასცემენ, ამით ყველაფერს აღიარებენ, რაც კითხვაშია მოცემული, და თუ ყველაფრის აღიარება არ სურთ, რასაც შეკითხვა შეიცავს, უნდა გამოყონ ის, რასაც არ აღიარებენო. მაგრამ საათს შეხედა, დაინახა, რომ უკვე სამს ხუთი წუთი აკლდა, და გადაწყვიტა, საქმის გადმოცემას შესდგომოდა.

– ამ საქმეში შემდეგი გარემოებებია, – დაიწყო მან და ყველაფერი გაიმეორა, რაც უკვე რამდენჯერმე ითქვა ვეჭილების, პროკურორის ამხანაგისა და მოწმეების მიერ.

თავმჯდომარე ლაპარაკს განაგრძობდა, მის აქეთ-იქით მსხდომი წევრები მას ღრმააზროვანი გამომეტყველებით უსმენდნენ და დროდადრო საათს შეხედავდნენ ხოლმე – მისი გამოსვლა ძალიან კარგად მიაჩნდათ, ანუ ისეთად, როგორიც უნდა ყოფილიყო, ოღონდ – ცოტათი გრძლად. ასეთივე აზრი ჰქონდა პროკურორის ამხანაგს, აგრეთვე ყველას, ვინც დარბაზში იმყოფებოდა. თავმჯდომარემ რეზიუმე დაასრულა.

თითქოს ყველაფერი ითქვა. მაგრამ თავმჯდომარეს ვერაფრით შეეწყვიტა ლაპარაკი, რისი უფლებაც ჰქონდა – ისე სიამოვნებდა საკუთარი ხმის შთამბეჭდავი კილოს მოსმენა, – და საჭიროდ ჩათვალა, რამდენიმე სიტყვა კიდევ ეთქვა ნაფიცი მსაჯულებისთვის მინიჭებული უფლების მნიშვნელობის შესახებ, და რომ ამ უფლებით სათანადო ყურადღებითა და სიფრთხილით უნდა ესარგებლათ, ბოროტად არ გამოეყენებინათ, რომ ფიცი ჰქონდათ დადებული, საზოგადოების სინდისს წარმოადგენდნენ, რომ სათათბირო ოთახში გაჟღერებული საიდუმლო წმინდა უნდა ყოფილიყო, და ა.შ. და ა.შ.

მას შემდეგ, რაც თავმჯდომარე ლაპარაკს შეუდგა, მასლოვა მას

გაფაციცებით შესცქეროდა, თითქოს ეშინოდა, რაიმე სიტყვა არ გამოჩენოდა, ამიტომ ნეხლიუდოვს ქალის მზერასთან შეხვედრის აღარ ეშინოდა და მას თვალს არ აშორებდა. მის წარმოდგენაში ჩვეულებრივი მოვლენა ხდებოდა – როდესაც დიდი ხნის უნახავი საყვარელი ადამიანი ჯერ განცვიფრებით (იმ გარეგნული ცვლილებებით, რომლებიც ამ დროის განმავლობაში მოხდა), შემდეგ კი თანდათანობით ზუსტად ისეთივე ხდება, როგორიც მრავალი წლის წინ იყო. ყველა მომხდარი ცვლილება ქრება და შინაგანი თვალის პირისპირ მხოლოდ განსაკუთრებული, განუმეორებელი სულიერების მქონე პიროვნების მთავარი გამომეტყველება რჩება.

ნეხლიუდოვშიც სწორედ ეს ხდებოდა.

დიახ, მიუხედავად ტუსადის ხალათისა, გადიდებული სხეულისა და გაზრდილი მკერდისა, მიუხედავად სახის შესივებული ქვედა ნაწილისა, შუბლსა და საფეთქლებზე გაჩენილი ნაოჭებისა და შეშუპებული თვალებისა, ეს უეჭველად ის კათიუშა იყო, რომელიც აღდგომის ბრწყინვალე დღესასწაულზე უმანკოდ შესცქეროდა ქვემოდან ზემოთ მას, საყვარელ ადამიანს თავისი შეყვარებული, სიხარულისგან მოცინარი და სიცოცხლით სავსე თვალებით.

«რა საოცარი შემთხვევითობაა! როგორ მოხდა, რომ ეს საქმე სწორედ ჩემს სესიას დაემთხვა, რათა იგი, რომელსაც ათი წელი არსად შევხვედრივარ, აქ, განსასჯელთა სკამზე მენახა! ნეტავ რით დამთავრდება ეს ყველაფერი? ოჰ, ოღონდ მალე კი დასრულდებოდეს!»

იგი კვლავაც არ ემორჩილებოდა მასში გაჩენილი მონანიების გრძნობას. ყოველივე შემთხვევითობად მიაჩნდა, რომელიც ჩაივლიდა და მყუდროებას აღარ დაურღვევდა. თავს იმ ლეკვივით გრძნობდა, ბინაში რომ ცუდად იქცეოდა, პატრონმა კი ქეჩოში ხელი წაავლო და ცხვირი მის მიერ გაკეთებულ სისაძაგლეში ჩააყოფინა. ლეკვი წკავწკავებდა, უკან იწევდა, რათა, შეძლებისდაგვარად, დაშორებოდა თავისი საქმის შედეგებს და დაევიწყებინა; მაგრამ ულმობელი პატრონი არ უშვებდა. ნეხლიუდოვიც ასევე გრძნობდა როგორც მის მიერ გაკეთებულის მთელ სისაძაგლეს, აგრეთვე გამგებლის ძლიერ ხელს, მაგრამ ჯერაც ვერ გაესიგრძელებინა ჩადენილის მნიშვნელობა, არც გამგებელს ცნობდა. არ უნდოდა იმის დაჯერება, რომ ეს ყველაფერი მისი საქმე იყო. მაგრამ ვიღაცას

მისთვის სასტიკი, უხილავი ხელი ჩაევლო და გული უგრძნობდა, რომ თავს ვერ დაიძვრენდა. იხტიბარს არ იტეხდა და, შეთვისებული ჩვეულების მიხედვით, თავდაჯერებული იჯდა პირველი რიგის მეორე სკამზე, ფეხი ფეხზე გადაედო და ხელში პენსნეს დაუდევრად ათამაშებდა. გულის სიღრმეში კი უკვე გრძნობდა არა მხოლოდ თავისი საქციელის, არამედ საკუთარი ფუჭი, გულქვა და თვითკმაყოფილი ცხოვრების უღმობლობას, უნამუსობასა და სიმდაბლეს. და ის საშინელი ფარდა, რომელიც მისგან მთელი ამ ხნის, თორმეტი წლის განმავლობაში სასწაულებრივად ფარავდა როგორც ამ დანაშაულს, ასევე მის მომდევნო ცხოვრებასაც, უკვე ირხეოდა, და იგი დროდადრო მის მიღმა იჭყიტებოდა კიდეც.

XXIII

თავმჯდომარემ გამოსვლა, როგორც იქნა, დაასრულა, გრაციოზული მოძრაობით კითხვათა ფურცელი აიღო და მასთან მისულ მამასახლისს გადასცა. ნაფიცი მსაჯულები წამოიშალნენ – უხაროდათ, რომ წასვლა შეეძლოთ, მაგრამ არ იცოდნენ, ხელები სად წაეღოთ და, თითქოს რაღაცის რცხვენიათო, ერთიმეორის მიყოლებით სათათბირო ოთახში გაიკრიფნენ. როგორც კი მათ უკან კარი მიიხურა, იქ მაშინვე ჟანდარმი დადგა, რომელმაც ქარქაშიდან ხმალი ამოიღო და მხარზე დაიდო. მოსამართლეები წამოდგნენ და გავიდნენ. განსასჯელებიც გაიყვანეს.

სათათბირო ოთახში შესულმა ნაფიცმა მსაჯულებმა, როგორც პირველ ჯერზე, ახლაც პაპიროსი ამოიღეს და გააბოლეს. მაშინვე გაუქრათ ის არაბუნებრიობა და სიყალბე, რომელსაც დარბაზში ჯდომისას მეტ-ნაკლებად განიცდიდნენ, შვებით განთავსდნენ აქა-იქ და დაუყოვნებლივ გაცხოველებულ საუბარს შეუდგნენ.

– გოგონას ბრალი არ მიუძღვის, უბრალოდ, თავგზა აებნა, – თქვა გულკეთილმა ვაჭარმა, – უნდა შევიწყნაროთ.

– სწორედ ამაზე ვიმსჯელებთ, – განაცხადა მამასახლისმა, – საკუთარ შთაბეჭდილებებს არ უნდა ავყვეთ.

– კარგი რეზიუმე კი გააკეთა თავმჯდომარემ, – შენიშნა

პოლკოვნიკმა.

– კარგი, აბა! კინალამ ჩამეძინა.

– მთავარი ისაა, რომ მოსამსახურეს არ შეეძლო ფულის შესახებ სცოდნოდა მასლოვას თანახმობის გარეშე, – თქვა ებრაული შესახედაობის ნოქარმა.

– თქვენი აზრით, მან მოიპარა? – იკითხა ერთ-ერთმა ნაფიცმა მსაჯულმა.

– ვერაფრით დავიჯერებ, – შესძახა გულკეთილმა ვაჭარმა, – სულ იმ წითელთვალემა გაიძვერას ნაცუღლუტარია.

– ყველა ერთნაირია, – თქვა პოლკოვნიკმა.

– მაგრამ ის ხომ ამბობს, რომ ნომერში არ შესულა.

– თქვენც ენდობით რა! მე მაგ უნამუსოს ცხოვრებაში არაფერს დავუჯერებდი.

– რომ არ დაუჯერებდით, ეს ბევრს არაფერს ნიშნავს, – თქვა ნოქარმა.

– გასაღები მას ჰქონდა.

– მერე რა, რომ ჰქონდა? – შეეკამათა ვაჭარი.

– ბეჭედი?

– მან ხომ თქვა, – კვლავ იყვირა ვაჭარმა, – თავისებური კაცი იყო, თანაც ნასვამი, ქალს წამოართყა. მერე კი, ცხადია, შეებრაღა. აჰა, აიღე, ნუ სტირიო. თანაც როგორი აღნაგობა ჰქონდა: მსმენია, თორმეტი გოჯი ყოფილა[25] და რვა ფუთზე მეტი!

– მთავარი ეგ როდია, – გააწყვეტინა პეტრე გერასიმოვიჩმა, – საკითხი ასე დგას: ეს საქმე მან ჩაიფიქრა და სხვებიც შეაგულიანა, თუ მოსამსახურემ?

– მოსამსახურე ამას მართო ვერ გააკეთებდა. გასაღები არ ჰქონდა.

უთავბოლო საუბარი საკმაოდ დიდხანს გაგრძელდა.

– მოითმინეთ, ბატონებო, – თქვა ზედამხედველმა, – მაგიდას მივუსხდეთ და ისე ვიმსჯელოთ. გთხოვთ, – თქვა მან და

თავმჯდომარის ადგილზე დაჯდა.

– ეს გოგოები ყველანი გაიძვერები არიან, – თქვა ნოქარმა და თავისი აზრის დასამტკიცებლად, რომ მთავარი დამნაშავე მასლოვა იყო, იმის მოყოლას შეუდგა, თუ როგორ მოჰპარა ბულვარზე ერთმა ასეთმა საათი მის ამხანაგს.

პოლკოვნიკმა ამასთან დაკავშირებით ვერცხლის სამოვრის ქურდობის კიდევ უფრო საოცარი შემთხვევა გაიხსენა.

– ბატონებო, გთხოვთ, კითხვებს გავყვეთ, – თქვა მამასახლისმა და მაგიდაზე ფანქარი დააკაკუნა.

ყველანი დადუმდნენ. შეკითხვები ასე იყო ჩამოყალიბებული:

1) დამნაშავეა თუ არა კრაპივენსკის მაზრის სოფელ ბორკიში მცხოვრები გლეხი სიმონ პეტროვ კარტინკინი, ოცდაათი წლისა, იმაში, რომ 188* წლის 17 იანვარს ქალაქ N-ში განიზრახა ვაჭარ სმელკოვის მოკვლა მისი გაძარცვის მიზნით, სხვა პირებთან შეთანხმებით კონიაკში საწამლავი ჩაუყარა, რამაც სმელკოვის სიკვდილი გამოიწვია, და გაიტაცა მისი კუთვნილი ორი ათას ხუთასი მანეთი და ბრილიანტის ბეჭედი?

2) დამნაშავეა თუ არა პირველ შეკითხვაში აღწერილ დანაშაულში მეშჩანი ევფიმია ივანოვა ბოჩკოვა, ორმოცდასამი წლისა?

3) დამნაშავეა თუ არა პირველ შეკითხვაში აღწერილ დანაშაულში მეშჩანი ეკატერინე მიხაილოვა მასლოვა, ოცდაშვიდი წლისა?

4) თუ განსასჯელი ევფიმია ბოჩკოვა პირველი შეკითხვის მიხედვით დამნაშავე არ არის, დამნაშავეა თუ არა იგი იმაში, რომ 188* წლის 17 იანვარს ქალაქ N-ში, მუშაობდა რა მოსამსახურედ სასტუმრო «მავრიტანიაში», ფარულად გაიტაცა ამ სასტუმროს მდგმურის, ვაჭარ სმელკოვის ჩაკეტილი ჩემოდნიდან (რომელიც მის ნომერში იდო) ორი ათას ხუთასი მანეთი, რისთვისაც ჩემოდანი ადგილზე მიტანილი და მის მიერ მორგებული გასაღებით გახსნა?

მამასახლისმა პირველი შეკითხვა წაიკითხა.

– აბა, რას იტყვით, ბატონებო?

ამ შეკითხვაზე პასუხი ძალზე სწრაფად გასცეს. ყველა

შეთანხმდა, რომ ეპასუხათ: «დიახ, დამნაშავეა», – და იგი მოწამვლისა და გატაცების მონაწილედ ცნეს. კარტინკინის დამნაშავედ ცნობას მხოლოდ ერთი მოხუცი არ დაეთანხმა, რომელიც ყველა შეკითხვას გამართლების კუთხით პასუხობდა.

მამასახლისი ფიქრობდა, რომ იგი საქმეში ვერ გარკვეულიყო და აუხსნა, რომ ყველაფერი კარტინკინისა და ბოჩკოვას დანაშაულს ადასტურებდა, რაზეც მოხუცი ამბობდა, რომ ეს მშვენივრად ესმოდა, მაგრამ მაინც შებრალება სჯობდა. «არც ჩვენ ვართ წმინდანები», – თქვა მან და თავის აზრზე დარჩა.

ბოჩკოვასთან დაკავშირებულ მეორე შეკითხვაზე, ხანგრძლივი საუბრებისა და ახსნა-განმარტების შემდეგ, უპასუხეს: «დამნაშავე არ არის», რადგან მოწამვლაში მისი მონაწილეობის აშკარა მტკიცებულება არ არსებობდა, რასაც განსაკუთრებით აღნიშნავდა ადვოკატი.

ვაჭარი, მასლოვას გამართლების მიზნით, დაჟინებით ამტკიცებდა, რომ ყველაფრის მთავარი წამომწყები ბოჩკოვა იყო. მას ბევრი ნაფიცი მსაჯული დაეთანხმა, მაგრამ კანონის ზედმიწევნით დაცვის მოსურნე მამასახლისის თქმით, მოწამვლაში მისი მონაწილეობის აღიარების საფუძველი არ არსებობდა. ხანგრძლივი კამათის შემდეგ მამასახლისის აზრმა გაიმარჯვა.

მეოთხე შეკითხვაზე ბოჩკოვას შესახებ უპასუხეს: «დიახ, დამნაშავეა», – და ერთ-ერთის დაჟინებული მოთხოვნით: «მაგრამ შეწყნარებას იმსახურებს».

მესამე შეკითხვამ, მასლოვასთან დაკავშირებით, ცხარე კამათი გამოიწვია. მამასახლისი ამტკიცებდა, რომ იგი მოწამვლაშიც და ძარცვაშიც დამნაშავე იყო. ვაჭარი არ ეთანხმებოდა, მასთან ერთად – არც პოლკოვნიკი, ნოქარი და მეარტელე (მოხუცი), – დანარჩენები თითქოს ყოყმანობდნენ, მაგრამ მამასახლისის აზრმა თანდათან გადაწონა, განსაკუთრებით იმიტომ, რომ ნაფიცი მსაჯულები დაიღალნენ და მეტი ხალისით ემხრობოდნენ იმ აზრს, რომელიც, სავარაუდოდ, უფრო სწრაფად გამოიწვევდა მათ შეთანხმებას, და, შესაბამისად, დროულად გათავისუფლებასაც.

იმის გათვალისწინებით, რაც სასამართლო გამოძიებისას ხდებოდა, და როგორც ნეხლიუდოვი მასლოვას იცნობდა, მას

სწამდა, რომ ქალს ბრალი არც გატაცებაში მიუძღოდა და არც მოწამვლაში, და დარწმუნებული იყო, რომ ამას ყველა აღიარებდა; მაგრამ როდესაც დაინახა, რომ ვაჭრის მოუქნელი დაცვის შედეგად, რაც აშკარად იმას ემყარებოდა, რომ მას მასლოვა ფიზიკურად მოსწონდა, რასაც არც მალავდა, და სწორედ ამ კუთხით მამასახლისის შეწინააღმდეგების გამო, და, რაც მთავარია, საერთო დადლილობის ფონზე, გადაწყვეტილება ბრალდების სასარგებლოდ გადაიხარა, შეკამათება დააპირა, მაგრამ ეშინოდა მასლოვას მხარდაჭერისა – ეჩვენებოდა, რომ ყველა მაშინვე მიხვდებოდა მათი ურთიერთობის შესახებ. იმავდროულად გრძნობდა, რომ საქმეს ასე ვერ დატოვებდა და ხმა უნდა ამოეღო. იგი ხან წითლდებოდა, ხან ფითრდებოდა და ის იყო, რადაცის თქმა დააპირა, რომ პეტრე გერასიმოვიჩი, რომელიც აქამდე დუმდა, მამასახლისის ავტორიტეტული კილოთი აშკარად გაღიზიანებული, შეეკამათა მას და სწორედ იმის ლაპარაკს შეუდგა, რის თქმასაც ნებლიუდოვი აპირებდა.

– მოითმინეთ, – თქვა მან, – თქვენი სიტყვებით, მასლოვამ იმიტომ მოიპარა, რომ გასაღები ჰქონდა. განა მეკორიდორეებს არ შეეძლოთ მისი წასვლის შემდეგ ჩემოდნის მორგებული გასაღებით გახსნა?

– აბა რა, აბა რა, – კვერი დაუკრა ვაჭარმა.

– მას ხომ არ შეეძლო ფულის აღება, რადგან მის მდგომარეობაში ვერსად წაიღებდა.

– მეც მაგას არ ვამბობ? – დაეთანხმა ვაჭარი.

– უფრო სავარაუდოა, რომ მისმა მისვლამ მეკორიდორეებს თავში მზაკვრული აზრი გაუჩინა, მათ შემთხვევით ისარგებლეს და შემდეგ ყველაფერი მას გადააბრალეს.

პეტრე გერასიმოვიჩი ფიცხად ლაპარაკობდა. ეს გულფიცხოვა მამასახლისისაც გადაედო, რომელიც ამის გამო განსაკუთრებული სიჯიუტით იცავდა საწინააღმდეგო აზრს, მაგრამ პეტრე გერასიმოვიჩი ისე დამაჯერებლად საუბრობდა, რომ უმრავლესობა მას დაეთანხმა. აღიარეს, რომ მასლოვა ფულისა და ბეჭდის გატაცებაში არ მონაწილეობდა, რომ ბეჭედი მას აჩუქეს. როდესაც მოწამვლაში მის მონაწილეობაზე გადავიდნენ, მასლოვას მხურვალე ქომაგმა, ვაჭარმა, თქვა, იგი უდანაშაულოდ უნდა ვცნოთ, რადგან არაფრად ესაჭიროებოდა

მისი მოწამვლაო. მამასახლისმა კი აღნიშნა, არ შეიძლება მისი უდანაშაულოდ ცნობა, ვინაიდან თვითონ აღიარა, ფხვნილი მივეციო.

– მისცა, მაგრამ ეგონა, რომ ეს ოპიუმი იყო, – თქვა ვაჭარმა.

– მოკვლა ოპიუმითაც შეეძლო, – ჩაერთო პოლკოვნიკი, წიაღსვლებისკენ გადახვევის მოყვარული, და ამასთან დაკავშირებით იმის მოყოლას შეუდგა, თუ როგორ მოიწამლა მისი ცოლისძმის ცოლი ოპიუმით და მოკვდებოდა კიდევ, რომ არა შორიახლოს მყოფი ექიმი და დროულად მიღებული ზომები. პოლკოვნიკი ისე შთამბეჭდავად, თავდაჯერებულად და ისეთი ღირსებით ჰყვებოდა, რომ მისთვის სიტყვის გაწყვეტინება ვერავინ გაბედა. მხოლოდ ამ მაგალითით შეგულიანებულმა ნოქარმა დააპირა მისთვის სიტყვის ჩამორთმევა სხვა ისტორიის მოყოლის მიზნით.

– ზოგიერთი ისე ეჩვევა ხოლმე, – დაიწყო მან, – რომ ორმოცი წვეთის მიღებაც კი შეუძლია; ერთი ნათესავი მყავს...

მაგრამ პოლკოვნიკმა სიტყვის წართმევის უფლება არ მისცა და თვითონ განაგრძო თხრობა მისი ცოლისძმის ცოლზე ოპიუმის ზეგავლენის შედეგების შესახებ.

– ბატონებო, უკვე ხუთი საათი დაწყებულია, – თქვა ერთ-ერთმა ნაფიცმა მსაჯულმა.

– აბა, რას იტყვით, – განაცხადა მამასახლისმა, – ვცნობთ დამნაშავედ წინასწარი განზრახვის გარეშე, და არც ქონება გაუტაცია. ასეა?

თავისი გამარჯვებით კმაყოფილი პეტრე გერასიმოვიჩი დაეთანხმა.

– მაგრამ იმსახურებს შეწყნარებას, – დაამატა ვაჭარმა.

წინააღმდეგობა არავის გაუწევია. მხოლოდ მეარტელეს დაეჟინებინა, რომ დაეწერათ: «არა, დამნაშავე არ არის».

– ასე გამოდის კიდევ, – განუმარტა მამასახლისმა, – ძარცვის განზრახვის გარეშე, და არც ქონება გაუტაცია. გამოდის, რომ დამნაშავე არ არის.

– ასე ჩაწერე, და იმსახურებს შეწყნარებას: მაშასადამე, რაც დარჩება, უკანასკნელს კი მოვაცილებთ.

ყველა ისე იყო დაღლილი და კამათისგან თავგზააბნეული, რომ არავის მოაფიქრდა პასუხისთვის მიემატებინა: დიახ, მაგრამ მოკვლის განზრახვის გარეშე.

ეს ვერც აღელვებულმა ნეხლიუდოვმა შეამჩნია. ფორმაში პასუხები ჩაწერეს და სასამართლოს დარბაზში შეიტანეს.

რაბლე წერს, რომ იურისტმა, რომელთანაც მომჩივანები მივიდნენ და მათი განსჯა სთხოვეს, ყველა შესაძლო კანონის მითითებისა და ოცგვერდიანი იურიდიული უაზრო ლათინურის წაკითხვის შემდეგ, მხარეებს კამათლის აგდება შესთავაზა: ლუწი თუ კენტიო. ლუწის შემთხვევაში მართალი მოსარჩელე იქნებოდა, კენტის შემთხვევაში – მოპასუხე.

აქაც ასე იყო. ეს და არა სხვა გადაწყვეტილება იმიტომ კი არ მიიღეს, რადგან ყველა შეთანხმდა, არამედ, ჯერ ერთი იმიტომ, რომ თავმჯდომარეს, რომელიც დიდხანს კითხულობდა თავის რეზიუმეს, ამჯერად გამორჩა იმის თქმა, რასაც ყოველთვის ამბობდა, კერძოდ ის, რომ კითხვაზე პასუხის გაცემისას მათ შეეძლოთ ეთქვათ: «დიახ, დამნაშავეა, მაგრამ მოკვლის განზრახვის გარეშე»; მეორე იმიტომ, რომ პოლკოვნიკი ძალზე გრძლად და მოსაწყენად ჰყვებოდა თავისი ცოლისძმის ცოლის ამბავს; მესამე იმიტომ, რომ ნეხლიუდოვი ძალიან ღელავდა და ვერ შეამჩნია დაუდევრობით გამორჩენილი დათქმა მოკვლის განუზრახველობის შესახებ და ფიქრობდა, რომ დათქმა: «ძარცვის განზრახვის გარეშე» ბრალდებას აბათილებდა; მეოთხე იმიტომ, რომ პეტრე გერასიმოვიჩი ოთახში არ იმყოფებოდა – სწორედ იმ დროს გავიდა, როდესაც მამასახლისმა კითხვები და პასუხები ჩაიკითხა, და, რაც მთავარია, იმიტომ, რომ ყველა დაიღალა. რაც შეიძლება სწრაფად უნდოდათ წასვლა და იმ გადაწყვეტილებას დაეთანხმნენ, რომელიც ამას ხელს უწყობდა.

ნაფიცმა მსაჯულებმა ზარი დარეკეს. კართან მდგომმა ჟანდარმმა გაშიშვლებული ხმალი ქარქაშში ჩააგო და განზე გადგა. მოსამართლეები თავ-თავიანთ ადგილებზე დასხდნენ, ოთახიდან კი ერთიმეორის მიყოლებით გამოვიდნენ ნაფიცი მსაჯულები.

მამასახლისმა ფურცელი, რომელიც საზეიმო სახით მოჰქონდა, თავმჯდომარეს გადასცა. თავმჯდომარემ წაიკითხა, როგორც ჩანს, გაოცდა, ხელები გაშალა და მოსათათბირებლად

ამხანაგებს მიმართა. მისი გაოცება იმას გამოეწვია, რომ ნაფიც მსაჯულებს მხოლოდ ერთი პირობა დაეთქვათ: «ძარცვის განზრახვის გარეშე», მეორე კი – «მოკვლის განზრახვის გარეშე» – უგულებელეყოთ. ნაფიცი მსაჯულების აზრით, ისე გამოდიოდა, რომ მასლოვას არც მოეპარა, არც გაეძარცვა და ადამიანი სულ ტყუილუბრალოდ მოეწამლა.

– შეხედეთ, რა სისულელე დაუწერიათ, – უთხრა მან მარცხნივ მჯდომ წევრს, – ეს ხომ კატორღული სამუშაოებია, ის კი დამნაშავე არ არის.

– აბა, როგორ არ არის დამნაშავე, – თქვა მკაცრმა წევრმა.

– აი ასე, უდანაშაულოა. ჩემი აზრით, ამ შემთხვევას 818-ე მუხლი ესადაგება (818-ე მუხლის მიხედვით, თუ სასამართლო არასამართლიანად ჩათვლის ბრალდებას, მას ნაფიც მსაჯულთა გადაწყვეტილების გაუქმება შეუძლია.).

– თქვენ რას ფიქრობთ? – მიუბრუნდა თავმჯდომარე კეთილ წევრს.

კეთილმა წევრმა პასუხი დააყოვნა, მის წინ დადებულ ქაღალდს დახედა და ციფრები შეკრიბა – სამზე არ იყოფოდა. ჩაფიქრებული ჰქონდა, თუ გაიყოფა, დავეთანხმებიო. მაგრამ, მიუხედავად იმისა, რომ არ გაიყო, გულკეთილობამ სძლია და მაინც დაეთანხმა.

– მეც ვფიქრობ, რომ ასე სჯობია, – თქვა მან.

– თქვენ? – ახლა გულმოსულ წევრს მიმართა თავმჯდომარემ.

– არავითარ შემთხვევაში, – მიუგო მან გადაჭრით, – გაზეთები ისედაც წერენ, ნაფიცი მსაჯულები დამნაშავეებს ათავისუფლებენო. წარმოიდგინეთ, რას იტყვიან, სასამართლომ რომ გაამართლოს. ამას ვერაფრით დავეთანხმები.

თავმჯდომარემ საათს დახედა.

– სამწუხაროა, მაგრამ რა გაეწყობა, – თქვა და კითხვებიანი ქაღალდი წასაკითხად მამასახლისს გადასცა.

ყველანი წამოდგნენ. მამასახლისმა, რომელიც ერთ ადგილს ტკეპნიდა, ჩაახველა და კითხვა-პასუხები წაიკითხა. სასამართლოს მონაწილეებმა: მდივანმა, ადვოკატებმა და

პროკურორმაც კი, გაოცება ვერ დამალეს.

განსასჯელები აუღელვებლად ისხდნენ, როგორც ჩანს, პასუხების მნიშვნელობა არ ესმოდათ. შემდეგ ყველა ისევ დაჯდა და თავმჯდომარემ პროკურორს ჰკითხა, თუ რა სასჯელის დაკისრებას აპირებდა განსასჯელებისთვის.

მასლოვასთან დაკავშირებით მოულოდნელი წარმატებით გახარებულმა პროკურორმა ყველაფერი საკუთარ მჭევრმეტყველებას მიაწერა, სადღაც ჩაიხედა, წამოდგა და განაცხადა:

– სიმონ კარტინკინს – 1452-ე მუხლისა და 1453-ე მუხლის მე-4 პუნქტის, ევფიმია ბოჩკოვას – 1659-ე მუხლის, ეკატერინე მასლოვას კი – 1454-ე მუხლის საფუძველზე.

ეს ყველაზე მკაცრი სასჯელები იყო, რომელთა დაკისრებაც კი შეიძლებოდა.

– სასამართლო გადის განაჩენის გამოსატანად, – თქვა თავმჯდომარემ და წამოდგა.

მას სხვებმაც აუბეს მხარი, შვება და კმაყოფილება იგრძნეს კარგი საქმის გაკეთებით, ზოგი გარეთ გავიდა, ზოგიც დარბაზში დარჩა.

– ეჰ, ძამიკო, სამარცხვინოდ ვიცრუეთ, – თქვა პეტრე გერასიმოვიჩმა და ნეხლიუდოვთან მივიდა, რომელსაც მამასახლისი რაღაცას უყვებოდა, – ჩვენ ხომ იგი კატორღისთვის გავწირეთ.

– რას ამბობთ? – შესძახა ნეხლიუდოვმა და ამჯერად მასწავლებლის უსიამოვნო ფამილარობა ვერც კი შეამჩნია.

– აბა, როგორ, – მიუგო მან, – პასუხში ჩვენ არ ჩაგვიწერია: «დამნაშავეა, მაგრამ მოკვლის განზრახვის გარეშე». ახლახან მდივანმა მითხრა, პროკურორი თხუთმეტწლიან კატორღას ითხოვსო.

– ხომ ასე გადავწყვიტეთ, – თქვა მამასახლისმა.

პეტრე გერასიმოვიჩი შეეკამათა, ამბობდა, ისედაც იგულისხმებოდა, რომ, რადგან ფული არ აუღია, არც მოკვლის განზრახვა შეიძლება ჰქონოდაო.

- მე ხომ გასვლის წინ პასუხები წავიკითხე, – თავს იმართლებდა მამასახლისი, – წინააღმდეგი არავინ ყოფილა.
- ამ დროს ოთახში არ ვიყავი, – თქვა პეტრე გერასიმოვიჩმა, – თქვენ როგორღა გამოგრჩათ?
- ამას რა მომაფიქრებდა, – მიუგო ნეხლიუდოვმა.
- ჰოდა, არ გიფიქრიათ.
- ამის გამოსწორება შეიძლება, – თქვა ნეხლიუდოვმა.
- არა, ახლა ყველაფერი დასრულებულია.

ნეხლიუდოვმა განსასჯელებს შეხედა. ისინი, ვისი ბედიც ახლა წყდებოდა, კვლავინდებურად გაუნძრევლად ისხდნენ გისოსებს მიღმა ჯარისკაცების წინ. ნეხლიუდოვს გულში ცუდი გრძნობა აღედრა. ცოტა ხნის წინ, როდესაც ფიქრობდა, რომ ქალს გაამართლებდნენ და ქალაქში დატოვებდნენ, ვერ გადაეწყვიტა, როგორ მოქცეოდა მას; ეს სირთულეებთან იყო დაკავშირებული. კატორღა და ციმბირი კი მასთან ყოველგვარ ურთიერთობას ძირშივე სპობდა: დაჭრილი ფრინველი მონადირის ჩანთაში ველარ იფართხალებდა და ველარც თავს შეახსენებდა.

XXIV

გამართლდა პეტრე გერასიმოვიჩის ვარაუდი.

სათათბირო ოთახიდან დაბრუნებულმა თავმჯდომარემ ქალღალდი აიღო და წაიკითხა:

- «188* წლის 28 აპრილს, მისი საიმპერატორო უდიდებულესობის ბრძანებულებით, საოლქო სასამართლომ, სისხლის სამართლის განყოფილების განხრით, ბატონ ნაფიც მსაჯულთა გადაწყვეტილების ძალით, სისხლის სამართლის სამართალწარმოების კოდექსის 771-ე მუხლის მე-3, 776-ე მუხლის მე-3 პუნქტებისა და 777-ე მუხლის საფუძველზე, დაადგინა: გლეხ სიმონ კარტინკინს, 33 წლისას, და მეშჩან ეკატერინე მასლოვას, 27 წლისას, აეყაროთ ყოველგვარი წოდებრივი უფლება და გაიგზავნონ კატორღულ სამუშაოებზე: კარტინკინი – 8 წლით, მასლოვა – 4 წლით, ორივესთვის

სასჯელთა დებულების 28-ე მუხლიდან გამომდინარე შედეგებით. მეშჩან ევფიმია ბოჩკოვას, 43 წლისას, აეყაროს მისთვის მინიჭებული ყველა განსაკუთრებული, პირადი და წოდებრივი უფლება და უპირატესობა, და მიესაჯოს სამი წლით პატიმრობა სასჯელთა დებულების 49-ე მუხლიდან გამომდინარე შედეგებით. ამ საქმეზე გაწეული სასამართლო ხარჯები თანაბრად დაეკისროთ მსჯავრდებულთ. საქმეში არსებული ნივთიერი მტკიცებულებები გაიყიდოს, ბეჭედი დაბრუნდეს, შუშები განადგურდეს».

კარტინკინი კვლავ გაჯგიმული იდგა, გაფარჩხულთითებიანი ხელები ნაკერებთან მიეტანა და ყბის კუნთებს ამოძრავებდა. ბოჩკოვას აღელვება სულ არ ეტყობოდა. განაჩენის გაგონებაზე მასლოვა ჭარხალივით გაწითლდა.

– არა ვარ დამნაშავე, არა! – წამოიძახა უეცრად მან მთელი დარბაზის გასაგონად, – ეს ცოდვაა. უდანაშაულო ვარ. არ მინდოდა, არც გამიფიქრია. სიმართლეს გეუბნებით, სიმართლეს, – იგი სკამზე დაეშვა და ხმამაღლა აქვითინდა.

როდესაც კარტინკინი და ბოჩკოვა გავიდნენ, მასლოვა კვლავაც იჯდა და ტიროდა, ასე რომ, ჟანდარმი იძულებული გახდა, ხალათის სახელოზე შეხებოდა.

«არა, შეუძლებელია ამის ასე დატოვება», – გაიფიქრა ნეხლიუდოვმა, სრულიად გადაავიწყდა თავისი ცუდი გრძნობა და არც კი იცოდა, რატომ, სასწრაფოდ დერეფნისკენ გაეშურა, რათა ქალისთვის ერთხელ კიდევ შეეველო თვალი. გამოცოცხლებული, საქმის დასრულებით კმაყოფილი ნაფიცი მსაჯულებისა და ადვოკატების ჯგუფი გასასვლელისკენ მიიწევდა, ასე რომ, ნეხლიუდოვი რამდენიმე წუთით შეყოვნდა. როდესაც დერეფანში გავიდა, ქალი უკვე შორს იყო. იგი სწრაფი ნაბიჯებით დაეწია მასლოვას, არც კი დაფიქრებულა, ყურადღებას თუ იქცევდა, შემდეგ გადაასწრო და გაჩერდა. ქალი აღარ ტიროდა, მხოლოდ სლუკუნებდა და წითლად დალაქავებულ სახეს თავსაფრის ბოლოთი იწმენდდა. მის წინ მდგომ კაცს ისე ჩაუარა, ზედაც არ შეუხედავს. ნეხლიუდოვი კი თავმჯდომარის სანახავად სასწრაფოდ უკან დაბრუნდა, მაგრამ ის უკვე წასულიყო.

ნეხლიუდოვი მას შვეიცარიის ოთახთან დაეწია და სწორედ მაშინ მიუახლოვდა, როდესაც კაცს უკვე ჩაეცვა ღია ფერის

პალტო და შვეიცარიის მიერ გამოწვდილ ვერცხლისბუნიკიან ხელჯოხს იღებდა.

– ბატონო თავმჯდომარევ, – თქვა მან, – შეიძლება თუ არა ახლახან დასრულებულ საქმეზე დაგელაპარაკოთ? მე ნაფიცი მსაჯული გახლავართ.

– რა თქმა უნდა, თავადო ნეხლიუდოვ! ძალზე სასიამოვნოა, ჩვენ უკვე შევხვედრივართ, – თქვა თავმჯდომარემ, ნეხლიუდოვს ხელი ჩამოართვა და სიამოვნებით გაიხსენა, როგორ კარგად და მზიარულად ცეკვავდა – ყველა ახალგაზრდაზე უკეთ – იმ სადამოს, როდესაც მას შეხვდა, – რით შემოიძლია გემსახუროთ?

– მასლოვასთან დაკავშირებულ პასუხში გაუგებრობა მოხდა. იგი მოწამვლის საქმეში უდანაშაულოა, არადა კატორღა მიუსაჯეს, – დაძაბული, მოღუშული სახით უთხრა ნეხლიუდოვმა.

– სასამართლომ გადაწყვეტილება თქვენივე პასუხების მიხედვით მიიღო, – თქვა თავმჯდომარემ, თან გასასვლელისკენ დაიძრა, – თუმცა სასამართლოს პასუხები საქმესთან შეუსაბამოდ მოეჩვენა.

მას გაახსენდა, როგორ უნდოდა ნაფიცი მსაჯულებისთვის იმის ახსნა, რომ მათი პასუხი: «დიახ – დამნაშავეა», განზრახ მკვლელობის უარყოფის გარეშე სწორედ რომ განზრახ მკვლელობას ადასტურებდა, მაგრამ ეჩქარებოდა და ეს არ გააკეთა.

– დიახ, მაგრამ ნუთუ შეცდომის გამოსწორება არ შეიძლება?

– კასაციის საბაბი ყოველთვის მოიძებნება. ადვოკატებს უნდა მიმართოთ, – თქვა თავმჯდომარემ, შლაპა ოდნავ გვერდულად დაიხურა და გასასვლელისკენ გზა განაგრძო.

– მაგრამ ეს ხომ საშინელებაა.

– ალბათ მოგეხსენებათ, რომ მასლოვას ორიდან ერთი ელოდა, – თავმჯდომარეს, როგორც ჩანს, ნეხლიუდოვთან რაც შეიძლება სასიამოვნოდ და თავაზიანად საუბარი სურდა, პალტოს საყელოს ზემოდან ბაკენბარდები გაისწორა, იდაყვზე ხელი მსუბუქად მოჰკიდა, გასასვლელისკენ წაიყვანა და განაგრძო: – თქვენც ხომ მოდიხართ?

– დიახ, – მიუგო ნეხლიუდოვმა, სასწრაფოდ ჩაიცვა და უკან გაჰყვა.

გარეთ კაშკაშა მზე ანათებდა და გამვლელებს ცელქ, მხიარულ სხივებს უშენდა. ქვაფენილზე ბორბლების ხმაური იქაურობას აყრუებდა.

– თვითონაც ხედავთ, უცნაური მდგომარეობაა, – განაგრძო თავმჯდომარემ და ხმას აუწია, – ამ მასლოვას ორიდან ერთი უწევდა: ან თითქმის გამართლება, ციხეში ჩასმა, მხოლოდ პატიმრობაც კი, რაშიც, ალბათ, ნაჯდომ დღეებსაც ჩაუთვლიდნენ, ან კატორღა, – შუალედი არ არსებობდა. თქვენ რომ სიტყვები «მკვლელობის განზრახვის გარეშე» მიგემატებინათ, იგი გამართლდებოდა.

– მიუტევებელი შეცდომა დავუშვი, ეს რომ გამომრჩა, – თქვა ნეხლიუდოვმა.

– სწორედ ამაშია საქმე, – გაიღიმა თავმჯდომარემ და საათს დახედა.

კლარას მიერ დანიშნული ვადის ამოწურვამდე ორმოცდახუთი წუთიღა რჩებოდა.

– ახლა, თუ გნებავთ, ადვოკატს მიმართეთ. კასაციისთვის საბაბის პოვნა დაგჭირდებათ. ეს კი არც ისე რთულია. დვორიანსკიზე, – მიმართა მან მეეტლეს, – ოცდაათი კაპიკი, მეტს არასდროს ვიხდი.

– დაბრძანდით, თქვენო აღმატებულება.

– კარგად ბრძანდებოდეთ. თუ რამეში დაგჭირდეთ, დვორნიკოვის სახლი დვორიანსკიზე, ადვილი დასამახსოვრებელია.

მან ნეხლიუდოვს თავი ღიმილით დაუკრა და გაემგზავრა.

XXV

თავმჯდომარესთან საუბარმა და სუფთა ჰაერმა ნეხლიუდოვი ცოტათი დაამშვიდა. გრძნობა, რომელიც უჩვეულო პირობებში გატარებული დღის შედეგად დაუფლებოდა, ზედმეტად

გაზვიადებული ეჩვენა.

«რასაკვირველია, ეს საოცარი და განსაცვიფრებელი დამთხვევაა! ყველაფერი უნდა გავაკეთო მისი ხვედრის შესამსუბუქებლად. და რაც შეიძლება სწრაფად. ახლავე. დიახ, აქვე, სასამართლოში უნდა გავიგო, სად ცხოვრობს ფანარინი ან მიკიშინი». მას ორი ცნობილი ადვოკატის გვარი გაახსენდა.

ნეხლიუდოვი სასამართლოში დაბრუნდა, პალტო გაიხადა და ზემოთ ავიდა. პირველივე დერეფანში ფანარინს შეხვდა, შეაჩერა და უთხრა, რომ მასთან საქმე ჰქონდა. ფანარინმა, რომელიც მას სახეზეც ცნობდა და გვარიც იცოდა, მიუგო, რომ ძალზე გაუხარდებოდა, თუ მისთვის რაიმეს გაკეთებას შეძლებდა.

– თუმცა დადლილი კი ვარ... მაგრამ თუ დიდ დროს არ მოითხოვს, გამაცანით თქვენი საქმე, – აქეთ წავიდეთ.

ფანარინმა ნეხლიუდოვი ერთ-ერთ ოთახში, სავარაუდოდ, რომელიღაც მოსამართლის კაბინეტში შეიყვანა. მაგიდას მიუსხდნენ.

– აბა, გისმენთ.

– თავდაპირველად, მინდა გთხოვოთ, – უთხრა ნეხლიუდოვმა, – რომ არ მინდა ვინმემ ამ საქმეში ჩემი მონაწილეობის შესახებ გაიგოს.

– ოჰ, ეს თავისთავად. მაშასადამე...

– დღეს ნაფიცი მსაჯული გახლდით და კატორღული სამუშაო მივუსაჯეთ ერთ ქალს – უდანაშაულოს. ეს არ მასვენებს.

ნეხლიუდოვი, მისდა მოულოდნელად, გაწითლდა და შეყოყმანდა.

ფანარინმა მას თვალი შეავლო, შემდეგ მზერა აარიდა და მოსასმენად მოემზადა.

– დიახ, – მხოლოდ ეს ჩაილაპარაკა.

– უდანაშაულო ადამიანს მსჯავრი დავადეთ. კასაციის შეტანა და საქმის უმაღლეს ინსტანციაში გადატანა მსურს.

– სენატში, – შეუსწორა ფანარინმა.

– მინდა გთხოვოთ, რომ ამ საქმეს ხელი მოჰკიდოთ.

ნებლიუდოვს ყველაზე რთული ნაწილის სწრაფად დამთავრება უნდოდა, ამიტომ მაშინვე დაამატა:

– გასამრჯელოსა და ხარჯებს, რამდენიც უნდა იყოს, საკუთარ თავზე ვიღებ, – თქვა და ისევ გაწითლდა.

– ამაზე შევთანხმდებით, – მიუგო ადვოკატმა და მის გამოუცდელობაზე შემწყნარებლურად გაეღიმა.

– აბა, რა საქმეა?

ნებლიუდოვმა უამბო.

– კარგი, ხვალ საქმეს ავიღებ და თვალს გადავავლებ. ზეგ კი, არა, ხუთშაბათს, საღამოს ექვს საათზე შემომიარეთ და პასუხს შეგატყობინებთ. შევთანხმდით? ახლა კი წავიდეთ, მე აქ კიდეც რაღაც ცნობები მაქვს ასაღები.

ნებლიუდოვი დაემშვიდობა და წავიდა.

ადვოკატთან საუბარმა და იმან, რომ მასლოვას დასაცავად ზომები უკვე მიიღო, იგი კიდეც უფრო დაამშვიდა. გარეთ გავიდა. მშვენიერი ამინდი იყო. სიხარულით შეისუნთქა გაზაფხულის ჰაერი. მეეტლეები თავიანთ სამსახურს სთავაზობდნენ, მაგრამ იგი ფეხით გაუყვა გზას და მაშინვე კატიუშასთან და მის მიმართ საკუთარი საქციელთან დაკავშირებული უამრავი აზრი და მოგონება დაატყდა თავს. ხასიათი წაუხდა და ყველაფერი შავად მოეჩვენა. «არა, ამის შესახებ მერე ვიფიქრებ, – გაივლო გულში, – ახლა კი, პირიქით, გართობა აჯობებს მძიმე შთაბეჭდილებების გასაფანტად».

მას კორჩაგინებთან გამართული სადილი გაახსენდა და საათს დახედა. ჯერ გვიან არ იყო, სადილს მიუსწრებდა. იქვე კონკა რეკავდა. სირბილით დაედევნა და შეახტა. მოედანზე ჩამოხტა, კარგი ეტლი დაიჭირავა და ათი წუთის შემდეგ კორჩაგინების დიდი სახლის პარმალთან იდგა.

XXVI

– მობრძანდით, თქვენო ბრწყინვალეზავ, გელოდებიან, –

უთხრა კორჩაგინების დიდი სახლის ალერსიანმა მსუქანმა შვეიცარმა, როდესაც ინგლისურ ანჯამებზე უხმაუროდ მოძრავი, შესასვლელი მუხის კარი გააღო, – მიირთმევენ, ნაბრძანები მაქვს, მიგიპატიჟოთ.

– ვინმე მობრძანდა? – იკითხა ნეხლიუდოვმა, თან იხდიდა.

– ბატონი კოლოსოვი და მიხეილ სერგეევიჩი, ყველა შინაურია, – მიუგო შვეიცარმა.

კიბიდან ფრაკსა და თეთრ ხელთათმანებში გამოწყობილმა ლამაზმა ლაქიამ გამოიხედა.

– მობრძანდით, თქვენო ბრწყინვალეზავ, – თქვა მან, – მიბრძანეს, გთხოვოთ.

ნეხლიუდოვი კიბეზე ავიდა და ნაცნობი ბრწყინვალე და ვრცელი დარბაზის გავლით სასადილო ოთახში შევიდა. აქ, მაგიდასთან, მთელი ოჯახი მაგიდას მისჯდომოდა, დედის, კნეინა სოფია ვასილიევნას გამოკლებით, რომელიც თავისი კაბინეტიდან არასდროს გამოდიოდა. სუფრის თავში მოხუცი კორჩაგინი იჯდა; მის გვერდით, მარცხნივ – ექიმი, მარჯვნივ – სტუმარი, ივან ივანოვიჩი კოლოსოვი, გუბერნიის ყოფილი წინამძღოლი, ამჟამად ბანკის გამგეობის წევრი, კორჩაგინის ლიბერალური ამხანაგი; უფრო მარცხნივ – მის რედერი, მისის პატარა დის გუვერნანტი და თვითონ ოთხი წლის გოგონა; მარჯვნივ, მოპირდაპირე მხარეს, – მისის ძმა, კორჩაგინების ერთადერთი ვაჟი, მეექვსე კლასის გიმნაზიელი პეტია, რომლის გამოცდების მოლოდინშიც ოჯახის ყველა წევრი ქალაქში რჩებოდა, და სტუდენტი-რეპეტიტორი; შემდეგ, მარცხნივ, – კატერინა ალექსეევნა, ორმოცი წლის ქალწული-სლავიანოფილი; პირდაპირ – მიხეილ სერგეევიჩი, ანუ მიშა ტელეგინი, მისის ბიძაშვილი; სუფრის ბოლოში კი – თვით მისი, რომლის გვერდითაც ხელუხლებელი თეფში და დანა-ჩანგალი იდო.

– შესანიშნავია. დაბრძანდით, ჩვენ ჯერ მხოლოდ თევზს შევექცევით, – თქვა მოხუცმა კორჩაგინმა, რომელიც გაჭირვებით და ფრთხილად ღეჭავდა ჩადგმული კბილებით, და ნეხლიუდოვს დასისხლიანებული, თითქმის უხილავკუთუთოებიანი თვალებით შეხედა, – სტეპან, – პირგამოტენილი მიუბრუნდა მსუქან, დიდებულ მეზუფეტეს და თვალთ ცარიელ თეფშზე მიაწვინა.

თუმცა ნეხლიუდოვი კარგად იცნობდა და სადილადაც ბევრჯერ შეხვედროდა მოხუც კორჩაგინს, ახლა განსაკუთრებით ცუდად მოხვდა თვალში ჟილეტში ჩატანებული ხელსახოცის ზემოთ მისი წითელი სახე მგრძნობიარე, მსუნაგი ტუჩებით, მსხვილი კისერი და, რაც მთავარია, გენერლის ჩასუქებული ფიგურა. ნეხლიუდოვს უნებლიეთ გაახსენდა ის, რაც ამ კაცის სისასტიკის შესახებ იცოდა, რომელიც, ღმერთმა იცის, რატომ, – რადგან მდიდარი და დიდგვაროვანი იყო და არავის წინაშე თავის გამოჩენა არ სჭირდებოდა, – როზგავდა და სახრჩობელაზეც კი ჰკიდებდა ხალხს, როდესაც მხარის უფროსის თანამდებობა ეკავა.

– ახლაც მოგართმევენ, თქვენო ბრწყინვალეზავ, – თქვა სტეპანმა, ვერცხლისვაზებიანი ბუფეტიდან დიდი ჩამჩა აიღო და ლამაზ, ბაკენბარდებიან ლაქიას თავი დაუქნია, რომელიც მაშინვე შეუდგა მისის გვერდით ხელუხლებელი დანა-ჩანგლისა და თეფშის გასწორებას, რომელზეც გახამებული და ოსტატურად დაკეცილი, მაღლა აშვერილი ხელსახოცი იდო.

ნეხლიუდოვმა მაგიდას შემოუარა და იქ მსხდომთ ხელი ჩამოართვა. მისი მიახლოებისას ყველა დგებოდა, მოხუცი კორჩაგინისა და ქალების გარდა. მაგიდის ეს გარშემოვლა და დამსწრეთა მისალმება, თუმცა უმრავლესობისთვის სიტყვაც კი არასოდეს უთქვამს, დღეს განსაკუთრებით უსიამოვნო და სასაცილო ეჩვენა. იგი ბოდიშს იხდიდა დაგვიანების გამო და მაგიდის ბოლოში, თავისუფალ ადგილზე სურდა დაჯდომა მისისა და კატერინა ალექსეევნას შორის, მაგრამ მოხუცმა კორჩაგინმა დაჟინებით მოითხოვა, იქ დამჯდარიყო, სადაც ასთაკვით, ხიზილალით, ყველითა და ქაშაყით დანაყრებას შეძლებდა. ნეხლიუდოვი არ ელოდა, ასე მომწივებული თუ იქნებოდა, მაგრამ დაიწყო თუ არა ჰურისა და ყველის ჭამა, გაჩერებას ველარ ახერხებდა და ხარბად ილუკმებოდა.

– აბა, რა ქენით, შეარყიეთ საფუძვლები? – ირონიულად გაიმეორა კოლოსოვმა რეტროგრადული გაზეთის გამონათქვამი, რომელიც ნაფიც მსაჯულთა წინააღმდეგ ილაშქრებდა, – დამნაშავეები გაამართლეთ, უდანაშაულოები კი დასაჯეთ, არა?

– საფუძვლები შეარყიეს... საფუძვლები შეარყიეს... – სიცილით იმეორებდა თავადი, რომელიც უსაზღვროდ ენდობოდა თავისი ლიბერალური ამხანაგისა და მეგობრის გონება-

განსწავლობას.

ნეხლიუდოვმა კოლოსოვს არაფერი უპასუხა, ახალშემოტანილ ოხშივარასულ სუპს მიუჯდა და ღეჭვა განაგრძო, თუმცა ეს, შესაძლოა, უპატივცემულობაში ჩათვლოდა.

– აცალეთ მას ჭამა, – ღიმილით თქვა მისიმ და ამ «მას» ნაცვალსახელით მასთან სიახლოვეს ხაზი გაუსვა.

ამასობაში კოლოსოვი მკვირცხლად და ხმამაღლა ჰყვებოდა ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს წინააღმდეგ მიმართული სტატიის შინაარსს, რასაც მისი აღშფოთება გამოეწვია. მას კვერი ძმისშვილმა, მიხეილ სერგეევიჩმა დაუკრა და იმავე გაზეთის სხვა წერილის შინაარსი მოიყვანა.

როგორც ყოველთვის, მისის ძალიან *distingee*[26] და კარგად, შეუმჩნევლად კარგად ეცვა.

– დაღლილი და მოშვიებული ჩანხართ, – უთხრა მან ნეხლიუდოვს მას შემდეგ, რაც ამ უკანასკნელმა ლუკმა გადაყლაპა.

– არა, არც ისე. თქვენ? წახვედით სურათების სანახავად? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა.

– არა, გადავდეთ. სამაგიეროდ, *lawn tennis*[27]-ზე ვიყავით სალამატოვებთან. მისტერ კრუკსი მართლაც საოცრად თამაშობს.

ნეხლიუდოვი აქ გასართობად მოვიდა, ყოველთვის მოსწონდა ამ სახლში ყოფნა, არა მარტო ფუფუნების კარგი ტონის გამო, რომელიც მის გრძნობებზე სასიამოვნოდ მოქმედებდა, არამედ იმ პირმოთნე ალერსის ატმოსფეროს გამოც, შეუმჩნევლად გარს რომ ერტყმოდა. ამჯერად კი, საოცარია პირდაპირ, აქ ყველაფერი ეზიზღებოდა, ყველაფერი – შვეიცარიით, განიერი კიბით, ყვავილებით, ლაქიებითა და მაგიდის მორთულობით დაწყებული და თვით მისით დამთავრებული, რომელიც ახლა საოცრად ულაზათოდ და არაბუნებრივად ეჩვენებოდა. არ სიამოვნებდა კოლოსოვის თვითდაჯერებული, უხამსი, ლიბერალური კილო; ასევე მოხუცი კორჩაგინის ხარისმაგვარი, თვითდარწმუნებული, მგრძნობიარე ფიგურა; არც სლავიანოფილი კატერინა ალექსეევნას ფრანგული ფრაზები ენატებოდა გულზე, არც – გუვერნანტისა და რეპეტიტორის

შეწუხებული სახეები; განსაკუთრებით მასზე ნათქვამი ნაცვალსახელი «მას» არ მოეწონა... ნეხლიუდოვი ყოველთვის ორგვარ დამოკიდებულებას გრძნობდა მისის მიმართ: ზოგჯერ თითქოს თვალმოჭუტული, მთვარის შუქზე, მასში მხოლოდ მშვენიერს ხედავდა და იგი ნორჩ, ლამაზ, ჭკვიან და ბუნებრივ ქალიშვილად ეჩვენებოდა... მოულოდნელად კი, როგორც მზის კაშკაშა შუქზე, მისი ყველა ნაკლოვანება თვალში გაეჩხირა. ამჩნევდა თითოეულ ნაოჭს მის სახეზე, იცოდა, ხედავდა გაბუებული თმას, წაწვეტებულ იდაყვებს და, რაც მთავარია, ფართო ფრჩხილს ცერა თითზე, რომლითაც საოცრად ამსგავსებდა მამამისს.

– საოცრად მოსაწყენი თამაშია, – თქვა კოლოსოვმა ჩოგბურთის შესახებ, – ჩოგან-ბურთი გაცილებით სახალისო იყო, რომლითაც ბავშვობაში ვერთობოდით.

– არა, თქვენ არ გამოგიცდიათ. საშინლად მომხიბლავია, – შეეპასუხა მისი და, როგორც ნეხლიუდოვს მოეჩვენა, განსაკუთრებით არაბუნებრივად წარმოთქვა სიტყვა «საშინლად».

დაიწყო კამათი, რომელშიც მიხეილ სერგეევიჩი და კატერინა ალექსეევნაც მონაწილეობდნენ. მხოლოდ გუვერნანტი, რეპეტიტორი და ბავშვები დუმდნენ და სახეზე მოწყენილობა გამოხატვოდათ.

– სულ კამათობენ! – ხმამაღალი სიცილით თქვა მოხუცმა კორჩაგინმა, ჟილეტიდან ხელსახოცი ამოიღო, სკამი ხრიგინით გასწია, რომელსაც მაშინვე ლაქიამ სტაცა ხელი, და წამოდგა. დანარჩენებმაც მას მიჰბადეს და პატარა მაგიდასთან გადაინაცვლეს, სადაც თბილი, სურნელოვანი წყლით სავსე ჯამები იდგა, პირი გამოირეცხეს და ყველასთვის უინტერესო თემაზე საუბარი განაგრძეს.

– ზომ ასეა? – მიმართა მისიმ ნეხლიუდოვს და საკუთარი აზრის დასადასტურებლად მოუხმო იმის თაობაზე, რომ ადამიანის ხასიათი ყველაზე უკეთ თამაშის დროს ვლინდება. ქალი მის სახეზე ჩაფიქრებულ და, როგორც ეჩვენებოდა, გამკიცხავ გამომეტყველებას ხედავდა, რომელსაც ასე უფრთხოდა, და ამის მიზეზის დადგენა უნდოდა.

– სიმართლე გითხრათ, არ ვიცი, ამაზე არასდროს დავფიქრებულვარ, – მიუგო ნეხლიუდოვმა.

– წამოხვალთ დედასთან? – ჰკითხა მისიმ.

– დიახ, დიახ, – უპასუხა მან ისეთი კილოთი, რომელიც ცხადყოფდა, რომ წასვლა არ უნდოდა, და პაპიროსი ამოიღო.

ქალმა მას უსიტყვო, კითხვის გამომხატველი მზერა მიაპყრო. ნეხლიუდოვს შერცხვა. «მართლაც, აქ იმიტომ ხომ არ მოვედი, რომ ხალხს ჩემს დანახვაზე მოწყენილობა დაეუფლოს», – გაიფიქრა მან, სცადა უფრო თავაზიანი ყოფილიყო და დაამატა, სიამოვნებით წამოვალ, კნეინა თუ მიმიღებსო.

– დიახ, დიახ, დედას გაუხარდება. მოწევა იქაც შეიძლება. ივან ივანოვიჩიც იქაა.

სახლის მფლობელი, კნეინა სოფია ვასილიევნა, მწოლიარე ქალბატონი გახლდათ. უკვე მერვე წელია, რაც სტუმრების მოსვლისას მაქმანების, ლენტების, ხავერდის, ვარაყის, სპილოსძვლის, ბრინჯაოს, ლაქისა და ყვავილების გარემოცვაში იწვა, არავის სტუმრობდა, მიღებით კი, როგორც ამბობდა, მხოლოდ «თავის მეგობრებს» იღებდა, ანუ მათ, რომლებიც ბრბოდან, მისი აზრით, რაიმეთი მაინც გამოირჩეოდნენ. ამ ხალხის რიცხვში ნეხლიუდოვიც შედიოდა, იმიტომ, რომ ჭკვიან ახალგაზრდად ითვლებოდა, დედამისი კი ოჯახის ახლო მეგობარი იყო, თანაც კარგი იქნებოდა, თუ მისი მას მისთხოვდებოდა.

კნეინა სოფია ვასილიევნას მოსასვენებელი დიდ და პატარა სასტუმრო ოთახებს შორის იყო მოთავსებული. ნეხლიუდოვის წინ მიმავალი მისი დიდ სასტუმრო ოთახში მტკიცედ შედგა, ზურგმოოქრულ სკამს ხელი შეავლო და კაცს შეხედა.

მისის გათხოვება ძალიან უნდოდა და ნეხლიუდოვზე დაქორწინება ხელს აძლევდა. გარდა იმისა, რომ მოსწონდა კიდეც, საკუთარი თავი იმ აზრს შეაჩვია, რომ კაცი მისი იქნებოდა (და არა თავად გახდებოდა მამაკაცის საკუთრება), და გაუცნობიერებელი, მაგრამ ჯიუტი, სულით ავადმყოფებისათვის დამახასიათებელი ეშმაკობით აღწევდა მიზანს. ახლა იმიტომ გამოელაპარაკა, რომ მისგან ახსნა-განმარტება მიეღო.

– ვხედავ, რაღაც მოხდა, – თქვა მან, – რა დაგემართათ?

ნეხლიუდოვს სასამართლოში შეხვედრა გაახსენდა, მოიღუშა

და გაწითლდა.

– დიახ, მოხდა, – მიუგო ქალს, რადგან ტყუილის თქმა არ სურდა, – უცნაური, უჩვეულო და მნიშვნელოვანი მოვლენა.

– მაინც რა? ხომ ვერ მეტყოდით?

– ახლა არ შემიძლია. ნება მიბოძეთ, არაფერი ვთქვა. ისეთი რამ მოხდა, რისი გააზრებაც ჯერ ვერ მოვასწარი, – თქვა მან და უფრო მეტად გაწითლდა.

– და მე არ მეტყვით? – ქალს სახეზე კუნთი შეუტოკდა და სკამი გასწია, რომელზეც ხელი ეკიდა.

– არა, არ შემიძლია, – უპასუხა ნეხლიუდოვმა და იგრძნო, რომ ქალთან ერთად საკუთარ თავსაც პასუხობდა, აღიარებდა, რომ მართლაც ძალიან მნიშვნელოვანი რამ შეემთხვა.

– კარგი, მაშ წავიდეთ.

მან თავი გააქნია, თითქოს უსარგებლო აზრებს თავიდან იცილებდა და ჩვეულებრივზე უფრო სწრაფი ნაბიჯით წავიდა წინ.

ნეხლიუდოვს მოეჩვენა, რომ ქალს პირი არაბუნებრივად მოეკუმა, რათა ცრემლები შეეკავებინა. შერცხვა და გული ეტკინა, რომ აწყენინა, მაგრამ იცოდა, რომ მცირეოდენი სისუსტეც კი დაღუპავდა, ხელ-ფეხს შეუკრავდა. ახლა კი ყველაზე მეტად ამის ეშინოდა, ამიტომ მასთან ერთად კნეინას კაბინეტამდე ხმაამოუღებლად მივიდა.

XXVII

კნეინა სოფია ვასილიევნას უკვე დაემთავრებინა ძალზე დახვეწილი და ნოყიერი სადილი, რომელსაც ყოველთვის მართო შეექცეოდა, რათა არავის დაენახა იგი ამ არაპოეტური მოწამვლის პროცესში. მის ტახტთან პატარა მაგიდა მოჩანდა ზედ დადგმული ყავით, თვითონ კი პაზიტოსკას[28] ეწეოდა. კნეინა სოფია ვასილიევნა გამხდარი, მაღალი, შავგვრემანი ქალი იყო გრძელი კბილებითა და დიდრონი შავი თვალებით. გამუდმებით თავის გაახალგაზრდავებას ცდილობდა.

ექიმთან მისი ურთიერთობის შესახებ ჭორები დადიოდა. ნეხლიუდოვს ადრე ეს ავიწყდებოდა, მაგრამ ახლა არა მარტო გაახსენდა, არამედ, როდესაც ქალის სავარძელთან ექიმი დაინახა ზეთისგან მბზინავი ორად გაყოფილი წვერით, იქაურობა შეზიზღდა.

სოფია ვასილიევნას გვერდით, პატარა მაგიდასთან მდგარ დაბალ რბილ სავარძელში, კოლოსოვი იჯდა და ყავას ურევდა. იქვე ლიქიორის სირჩა იდგა.

მისი დედასთან ნეხლიუდოვთან ერთად შევიდა, მაგრამ ოთახში არ დარჩა.

– როდესაც დედა დაიღლება და გამოგადგებთ, ჩემთან მოდით,
– ისეთი კილოთი მიმართა მან კოლოსოვს და მასთან ერთად ნეხლიუდოვს, თითქოს მათ შორის არაფერი მომხდარიყოს. შემდეგ გაიღიმა, სქელ ხალიჩაზე უხმაუროდ გაიარა და ოთახიდან გავიდა.

– გამარჯობა, ჩემო მეგობარო, დაბრძანდით და მოჰყევით, – თქვა კნეინა სოფია ვასილიევნამ თავისი გაწაფული, პირფერული, ბუნებრივთან ძალზე მიმსგავსებული ღიმილით და მშვენიერი გრძელი კბილები გამოაჩინა, ისე ოსტატურად გაკეთებული, რომ ნამდვილისგან ვერც კი გამოარჩევდა კაცი, – მითხრეს, რომ სასამართლოდან ძალზე ცუდ ხასიათზე მოსულხართ. ვფიქრობ, ეს მძიმე გამოცდაა კეთილი გულის მქონე ადამიანებისთვის, – თქვა მან ფრანგულად.

– დიახ, ეს სიმართლეა, – თქვა ნეხლიუდოვმა, – ხშირად გრძნობ საკუთარ... გრძნობ, რომ უფლება არ გაქვს მსჯავრი დაადო...

– Comme c'est vrai[29], – წამოიძახა მისი ნათქვამის სისწორით თითქოსდა განცვიფრებულმა ქალმა, რათა, თანამოსაუბრისთვის, როგორც ყოველთვის, ოსტატურად ეამებინა.

– რაც შეეხება თქვენს ნახატს... ძალიან მაინტერესებს, – დაამატა მან, – რომ არა ჩემი უძლურება, დიდი ხნის წინ გესტუმრებოდი.

– მე მას თავი მივანებე, – მშრალად მიუგო ნეხლიუდოვმა, რომლისთვისაც ქალის პირფერობა ახლა ისევე აშკარა იყო, როგორც მის მიერ შენიღბული სიბერე. ვერაფრით

მოეხერხებინა, რომ თავი ხელში აეყვანა და მეტი თავაზიანობა გამოეჩინა.

– ძალიანაც შემცდარხართ! იცით, მე თვით რეპინმა[30] მითხრა, მას ნიჭი აქვსო, – ამჯერად კოლოსოვს მიმართა ქალმა.

«როგორ არ რცხვენია, ასე რომ ცრუობს», – შუბლი შეიჭმუხნა ნეხლიუდოვმა.

როდესაც დარწმუნდა, რომ ნეხლიუდოვი უხასიათოდ იყო და სასიამოვნო და ჭკვიანურ საუბარში ვერ აიყოლიებდა, სოფია ვასილიევნა კოლოსოვს მიუბრუნდა და ისეთი კილოთი ჰკითხა, რა აზრის ბრძანდებით ახალ დრამაზეო, თითქოს მის პასუხს ყოველგვარი ეჭვი უნდა გაეფანტა. კოლოსოვი დრამას კიცხავდა და ამ საკითხთან დაკავშირებით ხელოვნებაზეც მსჯელობდა. სოფია ვასილიევნა განცვიფრებას ვერ მალავდა მისი აზრების სისწორის გამო, დრამის ავტორის დაცვას ცდილობდა, მაგრამ ან მაშინვე ნებდებოდა, ან რაღაც შუალედურს პოულობდა. ნეხლიუდოვი უყურებდა და უსმენდა, მაგრამ სულ სხვა რამეს ხედავდა და სხვა რამ ესმოდა.

სოფია ვასილიევნასა და კოლოსოვის მოსმენისას ნეხლიუდოვი ხედავდა, რომ, ჯერ ერთი, არც ერთ მათგანს არც დრამა აინტერესებდა, არც – ერთმანეთი, და თუ ლაპარაკობდნენ, მხოლოდ ჭამის შემდეგ ენისა და ყელის კუნთების მოძრაობით ფიზიოლოგიური მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად; მეორე, კოლოსოვი არყის, ღვინისა და ლიქიორის დაღევის შემდეგ ცოტათი შემთვრალიყო, არა ისე, როგორც იშვიათად მსმელი კაცები თვრებიან, არამედ იმ ადამიანებივით, რომლებსაც ღვინისგან ჩვეულება გამოემუშავებინათ. იგი არ ქანაობდა და არც სისულელეს ამბობდა, მაგრამ არანორმალურ, აღელვებულ, თვითკმაყოფილ მდგომარეობაში იმყოფებოდა; მესამე, ნეხლიუდოვი ხედავდა, რომ კნეინა სოფია ვასილიევნა საუბრის დროს მოუსვენრად გახედავდა ხოლმე ფანჯარას, საიდანაც მისკენ მზის აღმაცერი სხივი მოიწევდა, რომელსაც მისი სიბერის მკვეთრად გამოიჩენა შეეძლო.

– როგორ ზუსტად თქვით, – განაცხადა მან კოლოსოვის რომელიღაც შენიშვნის შესახებ და ტახტის გვერდით კედელში ჩატანებულ ღილაკს ხელი დააჭირა.

ამ დროს ექიმი წამოდგა და შინაურივით, სიტყვის უთქმელად,

ოთახიდან გავიდა. სოფია ვასილიევნამ მას მზერა გააყოლა და საუბარი განაგრძო.

– ფილიპ, თუ შეიძლება ეს ფარდა დაუშვით, – უთხრა მან ზარის ხმაზე შემოსულ ლამაზ ლაქიას და თვალებით ფანჯარასთან ჩამოკიდებულ ფარდაზე მიუთითა.

– არა, რაც გინდათ თქვით, მაგრამ არის მასში მისტიკური, მისტიკურის გარეშე კი პოეზია არ არსებობს, – თქვა მან, თან ცალი თვალით გულმოსულად აკვირდებოდა ლაქიას, რომელიც მის დავალებას ასრულებდა.

– მისტიციზმი უპოეზიოდ ცრურწმენაა, პოეზია მისტიციზმის გარეშე კი – პროზა, – განაგრძო ქალმა, ნაღვლიანად გაიღიმა და კვლავაც თვალს არ აცილებდა ლაქიას, ფარდას რომ ასწორებდა.

– ფილიპ, ეგ ფარდა არა, ის, დიდ ფანჯარასთან, – ტანჯული ხმით ჩაილაპარაკა სოფია ვასილიევნამ, რომელსაც, როგორც ჩანს, საკუთარი თავი ეცოდებოდა ამ სიტყვების წარმოსათქმელად გაწეული ძალისხმევის გამო და დასამშვიდებლად ბეჭდებიანი ხელით პირთან სურნელოვანი, ანთებული პანტოსკა მიიტანა.

ფართომკერდიანმა, კუნთმაგარმა, ლამაზმა ფილიპმა ქალბატონს თავი ოდნავ დაუკრა, თითქოს მოუბოდიშა, მსუბუქად გაიარა ხალიჩაზე თავისი ძლიერი, დაკუნთული ფეხებით, მორჩილად და უსიტყვოდ გადავიდა მეორე ფანჯარასთან და ფარდის გასწორებას შეუდგა, რათა ქალბატონამდე ვერც ერთ სხივს ვეღარ მიეღწია, თან მონდომებით შეჰყურებდა კნეინას. მაგრამ აქაც რაღაც ისე ვერ გააკეთა და გაწამებული სოფია ვასილიევნა იძულებული შეიქნა მისტიციზმთან დაკავშირებული სიტყვა შეეწყვიტა და მიუხვედრელი და სასტიკად შემაწუხებელი ფილიპისთვის შენიშვნა მიეცა. წამით ფილიპის თვალებში ნაპერწკალმა გაიელვა.

«ეშმაკმა წაგიღოს, ნეტავ რა გინდა, – ნამდვილად ამ სიტყვებს იტყოდა, რომ შეეძლოს», – გაიფიქრა ნეხლიუდოვმა, რომელიც ამ თამაშს აკვირდებოდა. მაგრამ ლამაზმა და ღონიერმა ფილიპმა მაშინვე დაფარა მოუთმენლობის გამომხატველი მოძრაობა და მშვიდად შეუდგა იმის გაკეთებას, რაც დაძაბუნებულმა, ღონემიხდილმა და თავიდან ფეხებამდე ყალბმა კნეინა სოფია ვასილიევნამ უბრძანა.

– რა თქმა უნდა, დარვინის სწავლებაში ბევრი რამ სიმართლეა, – ამბობდა დაბალ სავარძელში გაშხლართული კოლოსოვი და ნამძინარევი თვალებით შესცქეროდა კნეინა სოფია ვასილიევნას, – მაგრამ იგი ზღვარს გადადის. დიახ.

– თქვენ თუ გჯერათ მემკვიდრეობითობის? – ჰკითხა ნეხლიუდოვს მისი დუმილით შეწუხებულმა კნეინა სოფია ვასილიევნამ.

– მემკვიდრეობითობის? – შეკითხვა გაიმეორა ნეხლიუდოვმა, – არა, არ მჯერა, – სწორედ ამ დროს იგი მის წარმოსახვაში საიდანღაც გაჩენილ უცნაურ სახეებს გაეტაცებინა. ღონიერი და ლამაზი ფილიპის გვერდით, რომელიც მენატურეს მიაღმსგავსა, შიშველი კოლოსოვი დააყენა საზამთროსმაგვარი მუცლით, მელოტი თავითა და მათრახივით უკუნთო ხელებით. ასევე ბუნდოვნად წარმოიდგინა სოფია ვასილიევნას აბრეშუმითა და ხავერდით დაფარული მხრები, როგორიც სინამდვილეში უნდა ყოფილიყო, მაგრამ ეს ყველაფერი ისე საშინლად ეჩვენა, რომ სასწრაფოდ მათი განდევნა სცადა.

სოფია ვასილიევნამ ნეხლიუდოვს ახედ-დახედა.

– მისი გელოდებათ, – თქვა მან, – მასთან წადით, თქვენთვის შუამანის ახალი ნაწარმოების დაკვრა სურდა... ძალიან საინტერესოა.

«არაფრის დაკვრაც არ სურდა. რაღაც მიზნით სულ ცრუობს», – გაიფიქრა ნეხლიუდოვმა, წამოდგა და სოფია ვასილიევნას გამჭვირვალე, გამზდარ, ბეჭდებით დაფარულ ხელს თავისი შეაგება.

სასტუმრო ოთახში მას კატერინა ალექსეევნა შეხვდა, რომელმაც არ დააყოვნა და ფრანგულად მიმართა:

– როგორც ვხედავ, ნაფიცი მსაჯულის მოვალეობის შესრულება თქვენზე დამთრგუნველად მოქმედებს.

– დიახ, მაპატიეთ, დღეს უხასიათოდ ვარ და უფლება არ მაქვს, სხვებსაც სევდა მოვგვარო, – თქვა ნეხლიუდოვმა.

– რის გამო ხართ უხასიათოდ?

– ნება მომეცით, მიზეზი არ დავასახელო, – უთხრა მან და

შლაპის ძებნას შეუდგა.

– ის თუ გახსოვთ, როგორ ამბობდით, ყოველთვის სიმართლის თქმაა საჭიროო, და ამ სასტიკ სიმართლეს ყველას მოურიდეblად გვეუბნებოდით. ახლა რატომ იკავებთ თავს? გახსოვს, მისი? – მიუბრუნდა კატერინა ალექსეევნა მათთან გამოსულ მისის.

– იმიტომ, რომ ის თამაში იყო, – სერიოზულად მიუგო ნეხლიუდოვმა, – თამაშის დროს შეიძლება. სინამდვილეში კი ჩვენ ცუდად ვიქცევით, ანუ მე ისე ცუდად ვიქცევი, რომ, სულ ცოტა, სიმართლის თქმის უფლება არ მაქვს.

– თავს ნუ იმართლებთ, უმჯობესია გვითხრათ, ასეთი ცუდი რატომ ვართ, – სიტყვების თამაშით თქვა კატერინა ალექსეევნამ და ნეხლიუდოვის სერიოზულობა თითქოს ვერც კი შეამჩნია.

– არაფერია იმაზე ცუდი, როდესაც აღიარებ, რომ უხასიათოდ ხარ, – თქვა მისიმ, – მე საკუთარ თავს ამაში არასდროს ვუტყდები და ამიტომ ყოველთვის კარგ ხასიათზე ვარ. კარგი, ჩემთან წავიდეთ. შევეცდებით გავფანტოთ თქვენი mauvaise humeur[31].

ნეხლიუდოვმა თავი იმ ცხენივით იგრძნო, რომელსაც ხელს უსვამენ და ეფერებიან, რათა ლაგამი ამოსდონ და შესაბამელად წაიყვანონ. მას კი დღეს მეტად, ვიდრე ოდესმე, არავის ტარება არ სიამოვნებდა. მან მოიბოდიშა, სახლში ვარ წასასვლელიო. მისიმ ჩვეულებრივზე დიდხანს შეაყოვნა მისი თითები თავის ხელში.

– გახსოვდეთ, ის, რაც მნიშვნელოვანია თქვენთვის, თქვენი მეგობრებისთვისაც მნიშვნელოვანია, – თქვა მან, – ხვალ მოხვალთ?

– ალბათ არა, – მიუგო ნეხლიუდოვმა, მაშინვე შერცხვა, თვითონაც არ იცოდა, საკუთარი თავის გამო თუ მისის მაგიერ, გაწითლდა და იქაურობა სასწრაფოდ დატოვა.

– რა ხდება? Comme cela m'intrigue[32], – თქვა კატერინა ალექსეევნამ ნეხლიუდოვის წასვლის შემდეგ, – აუცილებლად დავადგენ. რაიმე affaire d'amour-propre: il est tres susceptible, notre cher[33] მიტია.

«Plutôt une affaire d'amour sale[34]» – უნდოდა ეთქვა და არ თქვა მისიმ, თან წინ სრულიად სხვაგვარი, ჩამქრალი სახით იყურებოდა, არა ისეთით, როგორითაც წუთის წინ ნეხლიუდოვს შესცქეროდა, მაგრამ კატერინა ალექსეევნასაც კი არ უთხრა ცუდი ტონის ეს კალამბური, არამედ მხოლოდ ჩაილაპარაკა:

– ყველა ჩვენგანს აქვს ცუდი და კარგი დღეები.

«ნუთუ ესეც მომატყუებს, – გაიფიქრა მან, – ყველაფრის მერე, რაც უკვე იყო, მისი მხრიდან ეს ძალზე ცუდი საქციელი იქნება».

მისისტვის რომ ეკითხათ, რას გულისხმობდა სიტყვებში: «ყველაფრის მერე, რაც უკვე იყო», კონკრეტულს ვერაფერს იტყოდა, ის კი უეჭველად იცოდა, რომ ნეხლიუდოვმა არა მარტო იმედი აღუძრა, არამედ თითქმის დაჰპირდა კიდეც. ოღონდ ეს კონკრეტული სიტყვები კი არა, შეხედულებები, ღიმილი, მინიშნებები თუ დუმილი იყო. მაგრამ იგი მას მაინც თავისად თვლიდა და მისი დაკარგვა ძალიან უმძიმდა.

XXVIII

«სირცხვილია და საძაგლობა, საძაგლობაა და სირცხვილი», – ფიქრობდა ამასობაში ნეხლიუდოვი და ნაცნობ ქუჩებს ფეხით მიუყვებოდა. მისისტან საუბრის შემდეგ მოზღვაებული მძიმე ფიქრები არ ასვენებდა. გრძნობდა, რომ ფორმალურად, თუ შეიძლება ასე ითქვას, მის წინაშე მართალი იყო: მისთვის ისეთი არაფერი უთქვამს, რაც ხელ-ფეხს შეუკრავდა, ხელი არ უთხოვია, მაგრამ აცნობიერებდა, რომ, არსებითად, უკვე მას დაკავშირებოდა, სიტყვა მიეცა, არადა დღეს მთელი არსებით იგრძნო, რომ მასზე დაქორწინება არ შეეძლო. «სირცხვილია და საძაგლობა, საძაგლობაა და სირცხვილი, – უმეორებდა საკუთარ თავს არა მხოლოდ მისისტან, არამედ ყველაფერთან დაკავშირებით, – ყოველივე საძაგლობაა და სირცხვილი», – ამბობდა გუნებაში, როდესაც თავისი სახლის პარმალზე ფეხი შედგა.

– არ ვივანშმებ, – უთხრა კორნეის, რომელიც სასადილოში ფეხდაფეხ შეჰყვა, სადაც ჩაისტვის ყველაფერი გამზადებული

იყო, – თქვენ წადით.

– მესმის, – თქვა კორნეიმ, მაგრამ არ გავიდა და მაგიდის ალაგებას შეუდგა. ნეხლიუდოვი გაბოროტებით შეჰყურებდა – არავის ნახვა აღარ უნდოდა, მაგრამ ეჩვენებოდა, რომ თითქოს განზრახ, თითქოს ჯიბრზე, ყველა მას შეუჩნდა. როდესაც კორნეიმ ჭურჭელი გაიტანა, ნეხლიუდოვმა სამოვართან მისვლა დააპირა ჩაის ჩასაყრელად, მაგრამ აგრაფენა პეტროვნას ფეხის ხმა მოესმა და ნაჩქარევად, რათა არ შესჩენებოდა, სასტუმრო ოთახში გავიდა და კარი გაიხურა. ეს სწორედ ის ადგილი იყო, სადაც სამი თვის წინ დედამისი გარდაიცვალა. ახლა, როდესაც ამ ოთახში შემოვიდა, რომელსაც მშობლების პორტრეტებთან დადგმული ორი რეფლექტორიანი ლამპა ანათებდა, დედასთან თავისი უკანასკნელი ურთიერთობა გაახსენდა და არაბუნებრივად და საზიზღრადაც კი მოეჩვენა. ესეც სირცხვილი და საძაგლობა იყო. კარგად ახსოვდა, რომ დედის ავადმყოფობის ბოლო პერიოდში ჯიუტად სურდა მისი სიკვდილი. საკუთარ თავს არწმუნებდა, ეს იმიტომ მინდა, რომ ტანჯვისგან გათავისუფლდესო, სინამდვილეში კი თვითონ აღარ შეეძლო მისი წვალების ყურება.

კარგი მოგონებების მოსახმობად სახელგანთქმული მხატვრის მიერ ხუთი ათას მანეთად დახატულ მის პორტრეტს შეხედა. ქალს ხავერდის ღრმად გულამოჭრილი შავი კაბა ეცვა. მხატვარს, როგორც ჩანს, განსაკუთრებული გულმოდგინებით დაეხატა მისი მკერდი, ძუძუებს შორის ადგილი და თვალისმომჭრელად ლამაზი მხრები და კისერი. იყო რაღაც საძაგელი და შეურაცხმყოფელი დედის ნახევრად შიშველი ლამაზმანის სახით გამოხატვაში. ეს მით უმეტეს საზიზღრობად მოჩანდა იმ ფონზე, რომ ამ ოთახში სამი თვის წინ ქალი იწვა, რომელიც მუმიასავით გამომშრალიყო, მაგრამ მაინც ავსებდა საშინლად მძიმე სუნით არა მარტო ოთახს, არამედ მთელ სახლსაც და ამას არაფერი შველოდა. ეჩვენებოდა, რომ ახლაც გრძნობდა იმ სუნს. გაახსენდა, რომ სიკვდილამდე ერთი დღით ადრე დედამისმა გაძვალტყავებული, სიშავეშეპარული ხელი მის ძლიერ, თეთრ ხელს მოჰკიდა და უთხრა: «არ განმიკითხო, მიტია, თუ რამე ისე ვერ გავაკეთე», და ტანჯვისგან გამოხუნებულ თვალებზე ცრემლი მოადგა. «რა საზიზღრობაა!» – გაიფიქრა ერთხელაც, როდესაც მარმარილოსებრი საუცხოო მხრებისა და ხელების

მქონე ნახევრად შიშველ ქალს შეხედა, სახეზე გამარჯვებულის ღიმილი რომ გადაჰფენოდა. პორტრეტზე მკერდის სიშიშველემ სხვა ახალგაზრდა ქალი გაახსენა, რომელიც ამ დღეებში ასევე გაშიშველებული ეხილა. ეს მისი იყო. მას საღამოს ნეხლიუდოვის თავისთან მიწვევის მიზეზი მოეფიქრებინა, რათა მეჯლისზე მიმავალი საცეკვაო კაბაში დანახვებოდა. ნეხლიუდოვმა ზიზღი იგრძნო, როდესაც თვალწინ მისი მშვენიერი მხრები და ხელები წარმოუდგა. და ეს უხეში, პირუტყვი მამა თავისი წარსული სისასტიკით, და საეჭვო რეპუტაციის bel esprit[35] დედა. ეს ყველაფერი სისაძაგლედ და, იმავდროულად, სამარცხვინოდ მიაჩნდა, სამარცხვინოდ და სისაძაგლედ, სისაძაგლედ და სამარცხვინოდ.

«არა, არა, – ფიქრობდა იგი, – უნდა გავთავისუფლდე, უნდა გავთავისუფლდე კორჩაგინებთან იმ ყალბი ურთიერთობებისგან, ასევე მარია ვასილიევნასთან, მემკვიდრეობასთან და ყველაფერ დანარჩენთან... და თავისუფლად ვისუნთქო. საზღვარგარეთ წავალ – რომში, ჩემს ნახატს მივუბრუნდები, – მას თავის ნიჭთან დაკავშირებული ეჭვი გაახსენდა, – მერე რა, სულერთია, თავისუფლად მაინც ვისუნთქებ. ჯერ კონსტანტინოპოლში, შემდეგ რომში, ოღონდ ამ ნაფიც მსაჯულობას თავი სწრაფად დავაღწიო. და ადვოკატის საკითხი მოვაგვარო».

მოულოდნელად გონებაში უჩვეულოდ ცოცხლად წარმოუდგა ტუსადი ქალის სახე – შავი, ოდნავ დაელმებული თვალებით. მერედა როგორ ატირდა განსასჯელებისთვის ბოლო სიტყვის მიცემისას... ძირამდე დაყვანილი პაპიროსი ნაჩქარევად საფერფლეში ჩააქრო, მეორეს მოუკიდა და ოთახში ბოლთის ცემას მოჰყვა. გონებაში ერთმანეთს წაეწყო ამ ქალთან ერთად გატარებული წუთები. გაახსენდა ბოლო პაემანი, ის ცხოველური ვნება, იმ დროს რომ დაუფლებოდა და ვნების დაკმაყოფილების შემდეგ განცდილი იმედგაცრუება. გაახსენდა ცისფერლენტიანი თეთრი კაბა, დილის ლოცვა. «მე ხომ მიყვარდა ის, ჭეშმარიტად მიყვარდა კარგი, წმინდა სიყვარულით იმ ღამეს, იქამდეც მიყვარდა, თანაც როგორ, როდესაც პირველად ჩავედი მამიდებთან და თხზულებას ვწერდი!» ნათლად წარმოიდგინა საკუთარი თავი იმ დროს. სინორჩის, ახალგაზრდობის, სისხლსავსე ცხოვრების ქროლვა იგრძნო და საშინლად დანადვლიანდა.

მაშინდელ და ახლანდელ ნეხლიუდოვს შორის უდიდესი განსხვავება არსებობდა: ისეთივე, თუ უფრო დიდი არა, როგორც ეკლესიაში მყოფ კათიუმასა და ვაჭართან მოქეიფე იმ მეძავს შორის, დღეს დილით რომ გაასამართლეს. მაშინ იგი მხნე, თავისუფალი ადამიანი იყო, რომლის წინაშეც უსაზღვრო შესაძლებლობები გადაშლილიყო, – ახლა კი ყოველი მხრიდან სულელური, ფუჭი, უმიზნო, უბადრუკი ცხოვრების ბადეში გახლართული გამოსავალს ვერ პოულობდა, უმეტესწილად იქიდან თავის დახსნა არც კი უნდოდა. გაახსენდა, როგორ ამაყობდა ოდესღაც თავისი პირდაპირობით, როგორ დაიწესა ყოველთვის სიმართლის თქმა, და მართლაც ასე იქცეოდა. ამჟამად კი სიცრუის ჭაობში ჩაძირულიყო – ყველაზე საშინელ სიცრუეში, სიცრუეში, რომელსაც მის გარშემო მყოფი ადამიანები სიმართლედ ასაღებდნენ და ამ სიცრუიდან გამოსავალი არ არსებობდა, ყოველ შემთხვევაში, თვითონ ვერ ხედავდა. და ჩაეფლო მასში, მიეჩვია, ნებივრობდა კიდეც.

როგორ გაეწყვიტა მარია ვასილიევნასთან და მის ქმართან ურთიერთობა ისე, რომ მისთვის და მისი შვილებისთვის თვალეზში შეხედვის არ შერცხვენოდა? როგორ გაერკვია მისისთან ურთიერთობა სიცრუის გარეშე? როგორ დაედწია თავი მიწის საკუთრების უკანონოდ აღიარებასა და დედისგან მიღებული მემკვიდრეობის ფლობას შორის არსებული წინააღმდეგობისთვის? როგორ გამოესყიდა კათიუმას მიმართ ჩადენილი ცოდვა? ამას ასე ვერ დატოვებდა. «არ შეიძლება მივატოვო ქალი, რომელიც მიყვარდა და იმით დავკმაყოფილდე, რომ ადვოკატს ფული გადავუხადო და კატორღისგან დავიხსნა, რომელსაც არც იმსახურებს, დანაშაული ფულით გამოვასწორო, თუმცა მაშინ ვფიქრობდი, სწორად ვიქცევი-მეთქი».

მან უმაღ გაიხსენა ის წუთი, როდესაც კათიუმას დერეფანში დაეწია, ხელში ფული ჩაუდო და გაიქცა. «ოჰ, ეს ფული! – ახლაც წარსულში განცდილი შეძრწუნებითა და ზიზღით იხსენებდა იმ წუთს, – ოჰ, ოჰ! რა საძაგლობაა! – მაშინდელივით ხმამაღლა ჩაილაპარაკა მან, – მხოლოდ არამზადასა და ნამუსგარეცხილს შეეძლო ამის გაკეთება! და მე, მე ვარ ის არამზადა და ნამუსგარეცხილი! – კვლავ ხმამაღლა ლაპარაკობდა იგი, – ნუთუ მართლა, – იგი შეჩერდა, – ნუთუ მე მართლა, ნუთუ ნამდვილად არამზადა ვარ? მაშ, სხვა ვინ? – უპასუხა საკუთარ თავს, – და განა მართლაც ეს? – განაგრძობდა

იგი თვითმხილვას, – განა საძაგლობა არაა შენი დამოკიდებულება მარია ვასილიევნასა და მისი ქმრის მიმართ? ან საკუთრებასთან დაკავშირებით? იმ საბაბით, რომ ფული დედისგან გაქვს, სიმდიდრით სარგებლობა, რომელსაც უკანონოდ თვლი. და მთელი შენი უსაქმური, საძაგელი ცხოვრება. და ყველაფრის გვირგვინი – შენი საქციელი კატიუშას მიმართ. არამზადავ, ნამუსგარეცხილო! დაე, მათ (ადამიანებმა) რაც სურთ, ის ილაპარაკონ ჩემზე, მათ კი გავაცურებ, მაგრამ საკუთარ თავს ხომ ვერ მოვატყუებ».

ნეხლიუდოვი უეცრად მიხვდა, რომ ის ზიზღი, რომელსაც ბოლო დროს, განსაკუთრებით კი დღეს გრძნობდა ადამიანების – თავადის, სოფია ვასილიევნას, მისისა და კორნეის მიმართ, საკუთარი თავის მიმართ ზიზღი იყო. და საოცარია: თუმცა ჩადენილი სიმდაბლის აღიარების ამ გრძნობას მტკივნეულად განიცდიდა, იგი, იმავდროულად, ახარებდა და ამშვიდებდა კიდეც.

ნეხლიუდოვის ცხოვრებაში არაერთხელ მომხდარა ის, რასაც თვითონ «სულის წმენდას» უწოდებდა. მისი გაგებით, ეს ისეთი სულიერი მდგომარეობა იყო, რომლის დროსაც იგი მოულოდნელად, ზოგჯერ დიდი ხნის შუალედის შემდეგ, შინაგანი ცხოვრების შენელებას, შეჩერებასაც კი აცნობიერებდა და სულში დაგროვილი, ამ შეჩერების გამომწვევი ნაგვის გატანას იწყებდა.

ყოველი ასეთი გამოღვიძების შემდეგ ნეხლიუდოვი წესებს აყალიბებდა, რომლებიც ყოველთვის უნდა შეესრულებინა: დღიურის წერასა და ახალ ცხოვრებას იწყებდა და იმედი ჰქონდა, რომ აღარ მოუწევდა მისი შეცვლა, – turning a new leaf[36], როგორც თვითონ ამბობდა. მაგრამ ყოველ ჯერზე ამქვეყნად არსებული საცდურების ბადეში ებმებოდა და, მისდა შეუმჩნევლად, კვლავ ეცემოდა, ხშირად უწინდელზე უფრო დაბლაც კი.

ამგვარად განიწმინდა და წამოდგა რამდენჯერმე; პირველად ეს მაშინ მოხდა, როდესაც ზაფხულში მამიდებს ესტუმრა. ეს ყველაზე ცოცხალი, აღმაფრთოვანებელი გამოღვიძება იყო და მისი შედეგები საკმაოდ სიცოცხლისუნარიანი გამოდგა. ასეთივე გამოღვიძება მოხდა, როდესაც სამოქალაქო სამსახური მიატოვა და სიცოცხლის გაწირვის სურვილით აღვსილი ომის დროს სამხედრო სამსახურში შევიდა. მაგრამ იმ ჯერზე

დანაგვიანება ძალიან სწრაფად მოხდა. შემდეგ იყო გამოღვიძება, როდესაც სამსახურიდან გადადგა, საზღვარგარეთ გაემგზავრა და ხელი ფერწერას მოჰკიდა.

იქიდან მოყოლებული და დღემდე, სულის განუწმენდლად დიდი დრო გავიდა, ამიტომ ასე დაბინძურებული არასდროს ყოფილა, არასდროს ჰქონია ამგვარი უთანხმოება სინდისის მიერ მოთხოვნილსა და იმ ცხოვრებას შორის, რომელსაც მისდევდა... და შეძრწუნდა მათ შორის არსებული მანძილის დანახვაზე.

ეს მანძილი იმდენად დიდი, დაბინძურება კი ისე ძლიერი იყო, რომ თავდაპირველად განწმენდის შესაძლებლობის იმედიც კი გადაეწურა. «ხომ უკვე სცადე გაუმჯობესება და უკეთესობისკენ შეცვლა, მაგრამ არაფერი გამოვიდა, – ჩასჩურჩულებდა ყურში მაცდური, – კიდევ ერთხელ რა საჭიროა? მართო კი არ ხარ, ყველა შენნაირია – ასეთია ცხოვრება», – განაგრძობდა ხმა. მაგრამ ნეხლიუდოვში უკვე გაელვიდა თავისუფალ, სულიერების მქონე არსებას – ერთადერთ ჭეშმარიტს, ძლევამოსილსა და უკვდავს და არ შეეძლო, მისთვის არ დაეჯერებინა. რამხელა მანძილიც უნდა ყოფილიყო მათ შორის, ვინც ახლა იყო და ვინც უნდოდა, რომ გამხდარიყო, გამოღვიძებულ, სულიერების მქონე არსებას ყველაფერი შესაძლებლად ეჩვენებოდა.

«რადაც უნდა დამიჯდეს, გავწყვეტ ამ სიცრუის ბაღეს, რომელიც მბორკავს, ყველაფერს ვაღიარებ, ყველას ვუამბობ სიმართლეს და სიმართლით ვიცხოვრებ, – მტკიცედ და ხმამაღლა მიმართა საკუთარ თავს, – არ დავუმაღლავ მისის, რომ გარყვნილი ვარ, მასზე ვერ დავქორწინდები და ტყუილუბრალოდ ავაფორიაქე; მარია ვასილიევნასაც ვეტყვი (წინამძღოლის ცოლს). თუმცა აჯობებს, მას კი არა, მის ქმარს ვუთხრა, რომ არამზადა ვარ და ვატყუებდი. მემკვიდრეობასაც ისე განვკარგავ, რომ სიმართლემ იზეიმოს. კატიუშას ვეტყვი, რომ ნამუსგარეცხილი ვარ, მის წინაშე ბრალი მიმიძღვის, და რაც შემიძლია, ყველაფერს გავაკეთებ მისი ხვედრის შესამსუბუქებლად. დიახ, ვნახავ მას და ვთხოვ, რომ მაპატიოს. დიახ, პატარა ბავშვივით ვთხოვ პატიებას, – იგი შეჩერდა, – ცოლადაც მოვიყვან, თუ საჭირო იქნა».

მან ხელები გულზე დაიკრიფა, როგორც ამას ბავშვობაში აკეთებდა, თვალები მაღლა აღაპყრო და ვიღაცას მიმართა:

– ღმერთო, დამეხმარე, მასწავლე, მოდი, ჩასახლდი ჩემში და გამწმინდე ყოველგვარი უკეთურებისგან!

ყმაწვილი ლოცულობდა, ღმერთს შეწევნას, მასში ჩასახლება სა და განწმენდას სთხოვდა, ამასობაში კი ის, რასაც ევედრებოდა, უკვე განხორციელებულიყო. მასში მცხოვრებ ღმერთს მის გონებაში გაღვიძებოდა. ახლა იგი თვითონ იყო ღმერთი და არა მარტო თავისუფლება, სიმხნევე და სიცოცხლის სიხარული იგრძნო, არამედ – სიკეთის ძლევამოსილებაც. და ისიც, რომ ვერაფერი შეუშლიდა ხელს იმ ყოველივე საუკეთესოს გაკეთებაში, რაც კი ადამიანს შეეძლო.

როდესაც ამ სიტყვებს წარმოთქვამდა, თვალებზე ცრემლები ჰქონდა მომდგარი – კარგი და ცუდი ცრემლებიც; კარგი იმიტომ, რომ ეს იმ სულიერების მქონე არსების გამოღვიძებით გამოწვეული სიხარულის ცრემლები იყო, რომელიც მასში ყოველთვის თვლემდა; ცუდი კი იმიტომ, რომ ეს საკუთარი თავის, საკუთარი ზნეობრიობის გამო გულის აჩუყებას მოასწავებდა.

ნეხლიუდოვს დასცხა. ფანჯარასთან მივიდა და გამოაღო. იგი ბაღს გადაჰყურებდა. მთვარიანი, წყნარი, გრილი ღამე იდგა. ქუჩაში ბორბლებმა დაიგრუხუნა, მერე ყველაფერი მიჩუმდა. ზუსტად ფანჯრის ქვემოთ გაშიშვლებული მაღალი ალვის ხის ტოტების ჩრდილი მოჩანდა, რომლის ყველა ნაწილიც მკაფიოდ გაწოლილიყო გასუფთავებული მოედნის ქვიშაზე. მთვარის კაშკაშა შუქს მარცხნივ მდებარე ფარდულის სახურავი გაეთეთრებინა. წინ, ერთმანეთში გადახლართული ხეების ტოტების მიღმა, ღობის შავი ჩრდილი იხედებოდა. ნეხლიუდოვი მთვარით განათებულ ბარს, სახურავსა და ალვის ხის ჩრდილს გასცქეროდა და მაცოცხლებელ სუფთა ჰაერს ისუნთქავდა.

«რა კარგია! რა კარგია, ღმერთო ჩემო, რა კარგია!» – ამბობდა იგი იმის შესახებ, რაც მის გულში ტრიალებდა.

XXIX

მასლოვა თავის კამერაში მხოლოდ საღამოს ექვს საათზე დაბრუნდა, ქვებზე თხუთმეტი ვერსის გავლის შემდეგ

მიუჩვევლობისგან დაღლილი და ფეხებატკივებული, მოულოდნელი მკაცრი განაჩენით გულში ლახვარჩასობილი და თანაც მშვიერი.

როდესაც ერთ-ერთი შესვენების დროს დარაჯები მის სიახლოვეს პურს და მოხარშულ კვერცხს შეეჭცოდნენ, პირი ნერწყვით აევსო და მიხვდა, რომ შიოდა, მაგრამ ორიოდელუკმის თხოვნა დამამცირებლად ჩათვალა. სამი საათის გასვლის შემდეგ კი შიმშილმა გადაუარა და მხოლოდ სისუსტეს გრძნობდა. სწორედ ამ მდგომარეობაში მოისმინა მისთვის მოულოდნელი განაჩენი. თავდაპირველად ეს ვერაფრით დაიჯერა, იფიქრა, ხომ არ მომეყურაო, ვერ ახერხებდა კატორღელთან თავის გაიგივებას. მაგრამ, როდესაც მოსამართლეებისა და ნაფიცი მსაჯულების მშვიდი, საქმიანი სახეები დაინახა, რომელთაც ეს სრულიად ბუნებრივ ამბად აღიქვეს, აღშფოთდა და მთელი დარბაზის გასაგონად შესძახა, რომ ბრალი არ მიუძღოდა. მაშინვე მიხვდა, რომ მისი ყვირილი ყველამ ასევე ბუნებრივ, მოსალოდნელ, ველარაფრის შემცვლელ მოვლენად ჩათვალა და ტირილი აუვარდა, იგრძნო, რომ მის მიმართ განხორციელებულ უღმობელ და გამაოგნებელ უსამართლობას უნდა დამორჩილებოდა. განსაკუთრებით იმან გააოცა, რომ ასეთი სასტიკი მსჯავრი მამაკაცებმა დასდეს – ბებრებმა კი არა, ახალგაზრდებმა, სწორედ მათ, ყოველთვის ალერსიანად რომ უმზერდნენ. ერთი მათგანი – პროკურორის ამხანაგი – მას სრულიად განსხვავებულ ხასიათზე ენახა. როდესაც სასამართლოს მოლოდინში პატიმრებისთვის განკუთვნილ ადგილზე იჯდა, ასევე სხდომაზე გამოცხადებული შესვენებების დროს, ხედავდა, რომ ეს მამაკაცები, ვითომ რაიმე საქმით დაკავებულები, მის კართან ჩაივლიდნენ ხოლმე ან სულაც ოთახში შემოდისოდნენ მხოლოდ იმიტომ, რომ მისთვის თვალი შეევლოთ. და მოულოდნელად სწორედ ამ ადამიანებმა მას რატომღაც კატორღა მიუსაჯეს, მიუხედავად მისი უდანაშაულობისა იმაში, რაშიც ბრალს სდებდნენ. თავიდან ტიროდა, მერე კი მიუჩიდა და წასვლის მოლოდინში პატიმრებისთვის განკუთვნილ ოთახში გამოთაყვანებულივით იჯდა. ახლა მხოლოდ ერთი რამ სურდა: მოწევა. ასეთ მდგომარეობაში მყოფს წაადგნენ თავს ბოჩკოვა და კარტინკინი, რომლებიც განაჩენის გამოცხადების შემდეგ იმავე ოთახში შეიყვანეს. ბოჩკოვა მაშინვე მის ლანძღვას მოჰყვა და

კატორღელი უწოდა.

– რაო, გაიმარჯვე? სული მოითქვი? ხომ ვერ დაიძვრინე თავი, შე უნამუსო ბოზო. რაც დაიმსახურე, ის მიიღე. იმედია, კატორღაში მაინც გადაეჩვევი კონტაობას.

მასლოვა იჯდა, ხელები ხალათის სახელოებში შეეყო, თავი ძირს დაეხარა, მისგან ორიოდ ნაბიჯში გაცრეცილ იატაკს მისჩერებოდა და ამბობდა:

– თქვენ არ გეხებით, ჰოდა, თავი დამანებეთ. არ გეხებით, – მან ეს რამდენჯერმე გაიმეორა, მერე კი სულაც გაჩუმდა. ოდნავ მხოლოდ მაშინ გამოცოცხლდა, როდესაც კარტინკინი და ბოჩკოვა გაიყვანეს და დარაჯმა მას სამი მანეთი მოუტანა.

– მასლოვა შენ ხარ? – ჰკითხა მან, – აჰა, ქალბატონმა გამოგიგზავნა, – ეს თქვა და ფული გაუწოდა.

– რომელმა ქალბატონმა?

– აიღე, აიღე, ახლა ლაპარაკიც მომინდომა.

ფული კიტაევას, საროსკიპოს მეპატრონეს გამოეგზავნა. მან შენობიდან გასვლამდე სასამართლოს ბოქაულს ჰკითხა, შეიძლებოდა თუ არა მასლოვასთვის ფულის გადაცემა. სასამართლოს ბოქაულმა დადებითად უპასუხა. ნებართვის მიღების შემდეგ ქალმა ფუმფულა თეთრი ხელიდან სამღილიანი ნატის ხელთათმანი გაიძრო, აბრეშუმის კაბის უკანა ნაკეციებიდან მოდური საფულე ამოიღო, მის სახლში მასლოვას მიერ გამომუშავებული ბილეთებიდან ახლახან ჩამოჭრილი საკმაოდ მრავალრიცხოვანი კუპონებიდან ერთი – ორი მანეთისა და ორმოცდაათი კაპიკის ღირებულების – აირჩია, ორი აბაზიანი და ერთი ორშაურიანი დაამატა და ბოქაულს მიაწოდა. მან, თავის მხრივ, დარაჯს დაუძახა და ეს თანხა შემომწირველის თანდასწრებით გადასცა.

– თუ შეიძლება, ზუსტად მიუტანეთ, – უთხრა კაროლინა ალბერტოვნამ დარაჯს.

დარაჯს ეს უნდობლობა ეწყინა, ამიტომაც იყო გაჯავრებული მასლოვასთან ურთიერთობისას.

მასლოვას ფული გაუხარდა, რადგან იმის ყიდვა შეეძლო, რაც ახლა ყველაზე მეტად სურდა.

«ოღონდ პაპიროსი მაშოვნინა, რომ მოვწიო», – გაიფიქრა მან. აზრები მხოლოდ ამ სურვილის გარშემო უტრიალებდა. მოწევა ისე ძლიერ უნდოდა, რომ ხარბად ისუნთქავდა ჰაერს, როდესაც მასში სხვადასხვა კარიდან გამოსული თამბაქოს კვამლის სუნს გრძნობდა. მაგრამ კიდეც დიდხანს მოუხდა ლოდინი, რადგან მდივანს, რომელსაც იგი უნდა გაეგზავნა, განსასჯელები დავიწყებოდა და ერთ-ერთ ადვოკატთან საუბარი და კამათიც კი გაეჩაღებინა რომელიღაც აკრძალულ სტატიასთან დაკავშირებით. რამდენიმე ახალგაზრდა და ხანში შესული ადამიანი სასამართლოს დამთავრების შემდეგაც შემოვიდნენ ოთახში მისთვის თვალის შესავლელად, თან ერთმანეთს ეჩურჩულებოდნენ.

ბოლოს, ხუთი საათისთვის, იგი გაუშვეს და მცველებმა – ნიჟნინოვგოროდელმა და ჩუვაშმა – სასამართლოს შენობიდან უკან იმავე გზით წაიყვანეს. მასლოვამ ჯერ კიდეც სასამართლოს წინკარში გადასცა მათ ოცი კაპიკი და ორი კვერისა და პაპიროსის ყიდვა სთხოვა. ჩუვაშს გაეცინა, ფული გამოართვა და უთხრა:

– კარგი, გიყიდით, – და მართლაც პატიოსნად უყიდა პაპიროსი და კვერი და ხურდაც დაუბრუნა.

გზაში მოწევა არ შეიძლებოდა, ასე რომ, მასლოვა ციხეს კვლავაც მოწევის დაუკმაყოფილებელი სურვილით მიუახლოვდა. კარებთან მათი მისვლისას იქ მატარებლიდან კიდეც ასამდე პატიმარი მიიყვანეს. შესასვლელში მასლოვა მათ შეეჩეხა.

ტუსაღები – წვერმოშვებულები, გაპარსულები, მოხუცები, ახალგაზრდები, რუსები, არარუსები, ზოგი ნახევრად გადაპარსული თავით, ხმაურიანი ნაბიჯებით, ფეხბორკილების გრუხუნით, ლაპარაკითა და ოფლის მძაფრი სუნით ავსებდნენ. მასლოვას რომ ჩაუვლიდნენ, ხარბად ათვალიერებდნენ, ზოგიერთები კი ჟინმორეული სახით უახლოვდებოდნენ და გვერდს გაჰკრავდნენ ხოლმე.

– უჰ, კარგი გოგო კია, – ამბობდა ერთი.

– დეიდას გაუმარჯოს, – ამბობდა მეორე და თვალს უკრავდა.

ვიღაც შავი პატიმარი ტიტველი ლურჯი კეფით, პირგაპარსული და უღვაშებიანი, ბორკილებში რომ გახლართულიყო და

გრუხუნით დადიოდა, მასთან მიიჭრა და ხელი მოხვია.

– რაო, მეგობარი ვერ იცანი? მორჩი მოდაზე სიარულს! – შესძახა მან და როდესაც მასლოვამ ხელი ჰკრა, კბილები დაკრიჭა და თვალები დააკვესა.

– რას აკეთებ, არამზადავ? – დაუყვირა უკნიდან მოახლოებულმა უფროსის თანაშემწემ.

პატიმარი ერთიანად მოიბუზა და საჩქაროდ გვერდზე გახტა. თანაშემწე ახლა მასლოვას ეცა:

– შენ რაღას აკეთებ აქ?

მასლოვას უნდოდა ეთქვა, აქ სასამართლოდან მომიყვანესო, მაგრამ ისე დადლილიყო, ლაპარაკიც კი ეზარებოდა.

– სასამართლოდანაა, თქვენო კეთილშობილებავ, – თქვა უფროსმა ბადრაგმა, მოსიარულეებს გამოეყო და ხელი ქუდთან მიიტანა.

– შენც ადექი და უფროსს ჩააბარე. თორემ რას ჰგავს ეს!

– მესმის, თქვენო კეთილშობილებავ.

– სოკოლოვ! ჩაიბარე, – შესძახა თანაშემწემ.

უფროსი მოვიდა, მასლოვას მხარში გულმოსულმა უბიძგა, თავით ანიშნა და ქალთა დერეფანში გაიყვანა. აქ იგი თავიდან ფეხებამდე ხელებით გასინჯეს, გაჩხრიკეს, ვერაფერი უპოვეს (პაპიროსის კოლოფი კვერში ჩაეტენა) და იმავე საკანში შეიყვანეს, საიდანაც დილით გამოვიდა.

XXX

საკანი, რომელშიც მასლოვა იმყოფებოდა, გრძელი ოთახი იყო, სიგრძით ცხრა და სიგანით ექვსი არშინი, ორი ფანჯრით, წინ გამოწეული ღუმლითა და დამსკდარფიცრებიანი ნარებით, რომლებსაც მთელი სივრცის ორი მესამედი ეკავა. შუაგულში, კარის პირდაპირ, მუქი ხატი დაებრძანებინათ ზედ მიკრული ცვილის სანთლითა და მის ქვეშ დაკიდებული მტვრიანი ნეგოების[37] თაიგულით. კარს უკან, მარცხნივ, გაშავებულ იატაკზე, აყროლებული კასრი იდგა. გამოძახება ახლახან

დამთავრებულიყო და ქალები ღამისთვის უკვე ჩაეკეტათ.

საკანში სულ თხუთმეტი ადამიანი ცხოვრობდა: თორმეტი ქალი და სამი ბავშვი. უკვე კარგად იყო განათებული და ნარზე მხოლოდ ორი ქალი იწვა: ერთს, მოსულელოს – იგი უპასპორტობისთვის დაეკავებინათ, – თავზე ხალათი წაეხურა და თითქმის ყოველთვის ეძინა; მეორე, ჭლეჩიანი, ქურდობისთვის იხდიდა სასჯელს. ამას არ ეძინა, იწვა, თავქვემ ხალათი ამოედო, თვალები ფართოდ გაეხილა და გაჭირვებით ცდილობდა ყელში მომდგარი მოღიტიწე ნახველის შეკავებას, რათა არ დაეხველებინა. დანარჩენი ქალებიდან – ყველა ქერათმიანი იყო და მხოლოდ უხეში ქსოვილისგან შეკერილი პერანგები ეცვათ – ზოგი ნარზე იჯდა და კერავდა, ზოგი კი ფანჯარასთან იდგა და ეზოში მიმავალ პატიმრებს უყურებდა. იმ სამი ქალიდან, რომლებიც კერავდნენ, ერთ-ერთი სწორედ ის დედაბერი იყო, მასლოვა რომ გააცილა, – კორაბლიოვა, პირქუში შესახედაობის, წარბშეკრული, მაღალი, ძლიერი ქალი დანაოჭებული, ნიკაპქვემ ჩამოკიდებული კანით, მოკლე ნაწნავით, საფეთქლებში ჭადრაშეპარული თმითა და ლოყაზე თმიანი მეჭეჭით. მოხუცს კატორღა ჰქონდა მისჯილი ნაჯახით ქმრის მოკვლისათვის. იმიტომ მოეკლა, რომ მის ქალიშვილს გასაქანს არ აძლევდა. იგი საკნის მამასახლისი იყო და ღვინითაც ვაჭრობდა. სათვალე ეკეთა და კერავდა. დიდ, მუშა ხელებში ნემსი სოფლურად ეჭირა – სამი თითით და წვერით თავისკენ. მის გვერდით დაბალი, ცხვირპაჭუა, შავგვრემანი ქალი იჯდა პატარა შავი თვალებით, გულკეთილი და ლაქლაქა. ტილოსგან ისიც ტომრებს კერავდა. ადრე იგი დარაჯად მუშაობდა რკინიგზის ჯიხურში. შემდეგ კი სამი თვით ჩაესვათ იმის გამო, რომ მატარებელს ალამი არ აუწია და უბედური შემთხვევა მოხდა. მესამე მკერავი ქალი ფედოსია – ფენიჩკა იყო – ასე ეძახდნენ მას ამხანაგები, – თეთრი, ღაჟღაჟა, სრულიად ახალგაზრდა, სასიამოვნო შესახედაობის ქალი ბავშვივით ნათელი ცისფერი თვალებითა და პატარა თავის გარშემო დახვეული ორი გრძელი ქერა ნაწნავით. იგი ქმრის მოწამვლის მცდელობისთვის დაეპატიმრებინათ. თექვსმეტი წლის ქალიშვილი იყო, როცა გაათხოვეს და ქორწინების დღესვე სცადა ამის გაკეთება. იმ რვა თვის განმავლობაში, თავდებად რომ ედგნენ და სასამართლოს ელოდებოდა, არა მარტო შეურიგდა ქმარს, არამედ შეუყვარდა კიდეც და თანაც ისე, რომ ერთმანეთს სულში იძვრენდნენ. მიუხედავად იმისა,

რომ ქმარი და მამამთილი, განსაკუთრებით კი მასზე შეყვარებული დედამთილი, სასამართლოში არაფერს იშურებდნენ მის გასამართლებლად, ციმბირში გადასახლება და კატორღა მიუსაჯეს. ეს კეთილი, მხიარული, ხშირად მოღიმარი ფედოსია ნარებზე მასლოვას მეზობელი იყო, უყვარდა იგი და ამასთანავე მასზე ზრუნვა და მომსახურება თავის მოვალეობად მიაჩნდა. ნარებზე უსაქმოდ კიდევ ორი ქალი იჯდა. ერთი – ორმოცი წლის, ოდესღაც, როგორც ჩანს, ძალიან ლამაზი, მაგრამ ახლა გამზდარი და ფერმიხდილი. ხელში ბავშვი ეჭირა და თეთრ, გრძელ ძუძუს აწოვებდა. მისი დანაშაული ის იყო, რომ, როდესაც მათი სოფლელი სამხედრო ბეგარით რეკრუტად მიჰყავდათ, გლეხკაცობის აზრით, უკანონოდ, ხალხმა ბოქაული გააჩერა და ახალგაზრდა წაართვა. ამ ქალმა კი, უკანონოდ წაყვანილი ყმაწვილის დეიდამ, პირველმა სტაცა აღვირში ხელი იმ ცხენს, რომელზეც რეკრუტი შემოესვათ. მეორე – დაბალი, ერთიანად დანაოჭებული, გულკეთილი მოხუცი ჭაღარა თმითა და კუზით ღუმელთან მდგარ ნარზე იჯდა და ისეთი სახე მიეღო, თითქოს მის გვერდით მორბენალი, მოკლედ თმაშეკრეჭილი, დიდმუცლიანი, თავშეუკავებლად მოცინარი, ოთხი წლის ბიჭის დაჭერა სურდა. ბალდი პერანგისამარა დარბოდა აქეთ-იქით და ერთსა და იმავეს იმეორებდა: «ხომ ვერ დამიჭირე!» ეს მოხუცი ვაჟიშვილთან ერთად ხანძრის გაჩენაში იყო დადანაშაულებული და სრულიად უწყინრად იტანდა პატიმრობას, მხოლოდ შვილის გამო წუხდა, რომელიც აგრეთვე ციხეში იჯდა, მაგრამ უფრო მეტად ქმრის მდგომარეობას განიცდიდა, ეშინოდა, რომ მის გარეშე სულ გატილიანდებოდა, რადგან რძალი წასულიყო და ველარავინ დაბანდა.

ამ შვიდი ქალის გარდა კიდევ ოთხი ერთ-ერთ ღია ფანჯარასთან იდგა, ხელები გისოსებისთვის ჩაევლოთ და ყვირილით ესაუბრებოდნენ ეზოში მიმავალ სწორედ იმ პატიმრებს, რომლებსაც მასლოვა შეეჩეხა. ერთი მათგანი სასჯელს ქურდობისთვის იხდიდა. ეს იყო დიდი, ზორზოხი, წითური ქალი მოშვებული სხეულით, მოყვითალო-მოთეთრო ჭორფლით დაფარული სახითა და ხელებით, და მსხვილი კისრით, რომელიც შეხსნილი საყელოდან მოუჩანდა. იგი ხრინწიანი ხმით ყვიროდა ფანჯრიდან უხამს სიტყვებს. გვერდით ცხრა წლის გოგონას სიმაღლის მოშავგვრემანო, უშნო აგებულების ტუსადი ედგა გრძელი კისრითა და ძალიან მოკლე

ფეხებით. წითელი, ლაქებიანი სახე ჰქონდა, ფართოდ განლაგებული შავი თვალები და მსხვილი, მოკლე ტუჩები, რომლებიც წინ წამოწეულ კბილებს ვერ უფარავდა. დროდადრო გამყინავად იცინოდა იმის გამო, რაც ეზოში ხდებოდა. ამ პატიმარს, რომელსაც პეწიანობის გამო კონტაპრუწას ეძახდნენ, ბრალი ქურდობასა და ცეცხლის წაკიდებაში ედებოდა. მათ უკან ძალიან ჭუჭყიანი ნაცრისფერი პერანგით – გამზდარი, ძარღვიანი და უზარმაზარმუცლიანი ფეხმძიმე ქალი მოჩანდა. იგი ქურდობის დაფარვისთვის დაედანაშაულებინათ. დუმდა, მაგრამ, მოწონების ნიშნად, სულ გულაჩუყებით ელიმებოდა ეზოში მომზდარ ამბებზე. ფანჯარასთან მდგომი მეოთხე ქალი – დაბალი, ჯმუხი, სოფლელი ქალი ძალზე გამობურცული თვალებითა და კეთილი სახით, სასჯელს ღვინის უკანონო დამზადება-გასაღებისთვის იხდიდა. იგი მოხუც ქალთან მოთამაშე ბიჭისა და შვიდი წლის გოგონას დედა იყო, რომლებიც მასთან ერთად ციხეში ცხოვრობდნენ, რადგან არავინ ჰყავდა, ვისაც მათ დაუტოვებდა. სხვების მსგავსად, ისიც ფანჯარაში იყურებოდა, მაგრამ შეუჩერებლივ ქსოვდა წინდას, თვალებს ხუჭავდა და გამკიცხავად იჭმუხნებოდა იმაზე, რასაც ეზოში მიმავალი ტუსადი მამაკაცები გაიძახოდნენ. მისი ქალიშვილი, შვიდი წლის გოგონა გაშლილი თეთრი თმით, წითურას გვერდით პერანგისამარა იდგა, პატარა, გაზდარი ხელი მისთვის ქვედაწელში ჩაევლო, თვალგაშტერებული ყურადღებით უგდებდა ყურს იმ სალანძღავ სიტყვებს, რომლებითაც კაცები და ქალები ერთმანეთს ამკობდნენ და ჩურჩულით იმეორებდა, თითქოს მათი გაზეპირება სურსო. მეოთხრმეტე პატიმარი მედავითნის ქალიშვილი იყო, რომელსაც ვიღაცისგან გაჩენილი ბავშვი ჭაში დაეხრჩო. ეს გახლდათ მაღალი, ტანადი ქალი მოკლე, მსხვილი, ქერა ნაწნავიდან ამოვარდნილი აბურდული თმით. იგი ყურადღებას არაფერს აქცევდა, რაც მის გარშემო ხდებოდა, ჭუჭყიანი ნაცრისფერი პერანგი ეცვა და ფეხშიშველი დადიოდა წინ და უკან საკნის თავისუფალ სივრცეში, კედელთან მისული კი მკვეთრად და სწრაფად ტრიალდებოდა.

XXXI

როდესაც საკეტმა დაიჩხარუნა და მასლოვა საკანში შეუშვეს,

ყველა მას მიაჩერდა. წუთით მედავითნის ქალიშვილიც კი შეჩერდა, წარბები ასწია და შემოსულს შეხედა, მაგრამ არაფერი უთქვამს და კვლავ განაგრძო გზა მტკიცე ნაბიჯებით. კორაბლიოვამ ნემსი უხეშ ტილოში შეარჭო და სათვალის ზემოდან მასლოვას გაოცებული მზერა მიაპყრო.

– ეჰ, დალახვროს ეშმაკმა! დაბრუნდი? მე კი ვფიქრობდი, გაამართლებენ-მეთქი, – თქვა მან თავისი ხრინწიანი, ბოხი, თითქმის მამაკაცური ხმით, – ვხედავ, ისევ ციხეში გიკრეს თავი.

მან სათვალე მოიხსნა და საკერავი ნარზე გვერდით მოიღო.

– მე და დეიდა, გვრიტო, ვლაპარაკობდით კიდეც, იქნებ პირდაპირ გაათავისუფლონ-თქო. ამბობენ, ასეც ხდებაო. თან ფულსაც აძლევენ, თუ გაგიმართლა, – მაშინვე ალაპარაკდა ჟღერადი ხმით ნადარაჯალი, – მაგრამ, აი, რა გამოვიდა. როგორც ჩანს, ვერ გამოვიცანით. ღმერთმა უკეთ იცის, გვრიტო, – გაუჩერებლად განაგრძობდა იგი ალერსიან და კეთილხმოვან საუბარს.

– ნუთუ მოგისაჯეს? – ჰკითხა ფედოსიამ და ნაზად, თანაგრძნობით შეხედა მასლოვას თავისი ბავშვურად ნათელი ცისფერი თვალებით და მზიარული, ახალგაზრდა სახე ისე შეეცვალა, თითქოს ტირილს აპირებო. მასლოვამ არაფერი უპასუხა, უსიტყვოდ მივიდა თავის ადგილამდე, კიდიდან მეორემდე, კორაბლიოვას გვერდით და ნარის ფიცარზე ჩამოჯდა.

– მე ხომ არც კი მიჭამია, – თქვა ფედოსიამ, წამოდგა და მასლოვას მიუახლოვდა.

მასლოვამ ხმის ამოუღებლად დაადო კვერი სასთუმალთან და გახდას შეუდგა: გაიძრო მტვრიანი ხალათი, თავსაფარი მოიხსნა და დაჯდა.

ნარის მეორე ბოლოში ბიჭთან მოთამაშე კუზიანი დედაბერიც მოვიდა და მასლოვას წინ დადგა.

– ნწ, ნწ, ნწ, – ააწლაკუნა მან ენა და თავი სიბრაღულით გადააქნია.

დედაბერს ბიჭუნაც მოჰყვა, ფართოდ თვალებგახელილმა ზედა ტუჩი წინ წამოსწია და მასლოვას მიერ მოტანილ კვერს

მიაჩერდა. თავსდამტყდარი უბედურების შემდეგ ამდენი თანამგრძნობი სახის დანახვაზე მასლოვას ტირილი მოუწდა და ტუჩები აუცახცახდა. მაგრამ თავის შეკავებას ცდილობდა და ამას იქამდე ახერხებდა, სანამ დედაბერი და ბიჭი არ მოუახლოვდნენ. როგორც კი მოხუცის კეთილი, შესაბრალისი წლაკუნი მოესმა და, რაც მთავარია, ბავშვს შეხედა, რომელიც სერიოზული გამომეტყველებით ხან კვერს უყურებდა და ხანაც მას, ველარ გაუძლო, სახე აუთრთოლდა და აქვითინდა.

– გეუბნებოდი, ნამდვილი ადვოკატი მოძებნე-მეთქი, – თქვა კორაბლიოვამ, – რაო, გადასახლება? – ჰკითხა მან.

მასლოვას პასუხის გაცემა უნდოდა, მაგრამ ვერ მოახერხა, კვერიდან პაპიროსის კოლოფი ამოიღო, რომელზეც ძალიან მაღალი ვარცხნილობის და მკერდზე სამკუთხა ჭრილის მქონე ლაჟღაჟა ქალი იყო გამოსახული და კორაბლიოვას მისცა. კორაბლიოვამ სურათს დახედა, თავი გამკიცხავად გადააქნია, ძირითადად იმიტომ, რომ მასლოვა ფულს ასე ფლანგავდა, შემდეგ ერთი პაპიროსი ამოიღო, ლამპის თავზე მოუკიდა, მოქაჩა და მასლოვას შეაჩეჩა. ამ უკანასკნელს ტირილი არ შეუწყვეტია, ზედიზედ რამდენჯერმე დაარტყა ნაფაზი და თამბაქოს კვამლი გამოუშვა.

– კატორღა, – თქვა სლუკუნით.

– ღმერთის როგორ არ ეშინიათ მაგ სოფლის წურბელებს, დაწყევლილ სისხლისმსმელებს, – ჩაილაპარაკა კორაბლიოვამ, – გოგო არაფრის გულისთვის დაადანაშაულებს.

ამ დროს ფანჯარასთან დარჩენილ ქალებს ხარხარი აუტყდათ. გოგონაც იცინოდა და მისი ბავშვური, წვრილი ხმა სამი მოზრდილის ხრინწიან და გამყინავ სიცილს ერწყმოდა. ეზოში მყოფ პატიმარს რაღაც ისეთი გაეკეთებინა, რომ თავი ველარ შეიკავეს.

– ოჰ, შე გაპარსულო ძაღლო! შეხედეთ, რას აკეთებს, – თქვა წითურმა, მსუქანი ტანი აუცახცახდა, სახით გისოსებს მიეკრო და რაღაც უხამსი სიტყვები უაზროდ წამოიძახა.

– რაღა დოლის ცემა და რაღა მაგის ხარხარი! – თქვა კორაბლიოვამ, თავით წითურაზე მიუთითა და კვლავ მასლოვას მიუბრუნდა: – ბევრი მოგცეს?

– ოთხი, – მიუგო მასლოვამ და თვალებიდან იმდენი ცრემლი წასკდა, რომ ერთი პაპიროსის ღერზეც კი დაეცა.

გულმოსულმა მასლოვამ პაპიროსი დაჭმუჭნა, გადააგდო და მეორე აიღო.

ნადარაჯალმა, თუმცა არ ეწეოდა, მაშინვე აიღო ნამწვავი და მის გასწორებას შეუდგა, თან ლაპარაკს განაგრძობდა.

– როგორც ჩანს, გვრიტო, სამართალი მართლაც სანთლით ყოფილა საძებნი, – ამბობდა იგი, – რაც მოეპრიანებათ, იმას აკეთებენ. მატკეევნა მეუბნებოდა, გაათავისუფლებენო, მე კი ვეუბნებოდი: არა, გვრიტო, გული მიგრძნობს, მაგ საბრალოს თავბედს აწყევლინებენ-მეთქი, ასეც გამოვიდა, – ქალი ენას არ აჩერებდა და თავისივე ხმით ტკბებოდა.

ამ დროს ეზოში პატიმარი კაცები ჩაატარეს, მათთან მოსაუბრე ქალებიც მოსცილდნენ ფანჯარას და მასლოვასკენ გამოემართნენ. პირველი თვალებგადმოკარკლული ღვინით მოვაჭრე მოვიდა თავის გოგონასთან ერთად.

– რატომ ასე მკაცრად? – იკითხა მან, მასლოვას მიუჯდა და სწრაფად განაგრძო წინდის ქსოვა.

– ფული არ ჰქონდა, ამიტომაც მკაცრად. ფული რომ ჰქონოდა და ვინმე მოხერხებული კაცი დაექირავებინა, იქნებ, გაემართლებინათ კიდეც, – თქვა კორაბლიოვამ, – ის, რა ჰქვია, თმაგაბურძგნილი, დიდცხვირა, – ის, ჩემო ქალბატონო, წყლიდან ფეხდაუსველებელს ამოგიყვანს. მაგრამ სად შესწვდები.

– შესწვდები, აბა, – კბილების კრეჭით თქვა მათ გვერდით დამჯდარმა კონტაპრუწამ, – ის ათასზე ნაკლებად შენი გულისთვის არც კი გადააფურთხებს.

– ასეთი ყოფილა შენი ხვედრი, – ჩაერთო დედაბერი, რომელიც ცეცხლის წაკიდებისთვის იჯდა, – ახლა ჩემი თქვით: ბიჭს ცოლი წაართვა, თვითონ კი ტილების საჯიჯგნად ციხეში უკრა თავი და მეც ზედ მიმაყოლა ამ სიბერეში, – მეასეჯერ დაიწყო მან თავისი ამბის მოყოლა, – არასდროს თქვა, საციხოდ და სამათხოვროდ საქმე არ გამიხდებოდა. თუ მათხოვრობა არა – მაშინ ციხე.

– როგორც ჩანს, ყველანი ასეთები არიან, – თქვა ღვინით

მოვაჭრემ, გოგონას თავზე შეხედა, წინდა გვერდზე გადადო, ბავშვი ფეხებს შორის დაიყენა და სწრაფად შეუდგა თავში რაღაცის ძებნას, – «ღვინით რატომ ვაჭრობ?» აბა, რა ვაჭამო შვილებს? – ამბობდა იგი და თან ჩვეულ საქმიანობას განაგრძობდა.

ამ სიტყვებმა მასლოვას ღვინო გაახსენა.

– კარგი კი იქნებოდა ღვინო, – უთხრა კორაბლიოვას და პერანგის სახელოთი ცრემლები მოიწმინდა – ახლა იშვიათადღა სლუკუნებდა.

– გამირკა[38]? ასე იყოს, – თქვა კორაბლიოვამ.

XXXII

მასლოვამ კვერიდან ფული ამოიღო და კორაბლიოვას კუპონი გაუწოდა. კორაბლიოვამ გამოართვა და, თუმცა კითხვა არ იცოდა, ყოვლისმცოდნე კონტაპრუწას დაუჯერა, რომ ეს ქაღალდი ორი მანეთი და ორმოცდაათი კაპიკი ღირდა და ღუმლის სასულისკენ გაემართა, სადაც ღვინით სავსე ჭურჭელი ჰქონდა გადამალული. ამის დანახვაზე ქალები (ოღონდ არა მეზობელ ნარებზე მჯდომნი) თავ-თავიანთ ადგილებს დაუბრუნდნენ. ამასობაში კი მასლოვამ თავსაფარი და ხალათი მტვრისგან გაწმინდა, ნარზე აძვრა და კვერის ჭამას შეუდგა.

– შენთვის ჩაი შევინახე, ალბათ, გაცივდა კიდეც, – უთხრა ფედოსიამ და თაროდან ფეხსახვევში გახვეული თუნუქის ჩაიდან და ჭიქა ჩამოიღო. სასმელი გაცივებულიყო და ჩაიზე მეტად თუნუქის გემო უფრო ჰქონდა, მაგრამ მასლოვამ ჭიქა მაინც გაავსო და კვერს მიაყოლა.

– აჰა, ფინაშკა, – შესძახა მან, კვერს მოატეხა და ბიჭს მისცა, რომელიც პირში მისჩერებოდა.

ღვინით მოვაჭრემ სავსე ჭურჭელი და ჭიქა მიაწოდა. მასლოვამ სასმელი კორაბლიოვასა და კონტაპრუწას შესთავაზა. ეს სამნი საკნის არისტოკრატიას წარმოადგენდნენ, რადგან ფული მოეძევებოდათ და რაც ჰქონდათ, სხვებსაც უყოფდნენ.

რამდენიმე წუთის შემდეგ მასლოვა გამოცოცხლდა და

მკვირცხლად შეუდგა სასამართლოსა და იმის შესახებ მოყოლას, რასაც ყველაზე მეტად გაეოცებინა, თან პროკურორის გამოჯავრებას ცდილობდა. უამბო, რომ სასამართლოში ყველა აშკარა კმაყოფილებით შესცქეროდა მას და ამისთვის ხშირად განზრახ შედიოდნენ პატიმრებისთვის განკუთვნილ ოთახში.

– ბადრაგმაც კი თქვა, ეს სულ შენ სანახავად მოდიანო. მოვიდოდა ვინმე ვითომ რაღაც ქალაქის წასაღებად, მე კი ვხედავდი, რომ ქალაქი არაფერში სჭირდებოდა და ლამის თვალებით შევეჭამე, – ამბობდა იგი, იღიმებოდა და გაოცებული თავს აქნევდა, – გამომივიდნენ მსახიობები.

– ეგრეცაა, – კვერი დაუკრა ნადარაჯალმა და მაშინვე მისი ჟღერადი ხმა გაისმა, – შაქარზე მოსული ბუზებივით არიან. ამით მაინც შეიძლება მათი გამოჭერა. ნურც აჭმევ და ნურც ასმევ, ოღონდ...

– აქაც ასეა, – გააწყვეტინა მასლოვამ, – საკუთარ თავზე გამოვცადე. როგორც კი მომიყვანეს, სადგურიდან ახალი პარტია შემოვიდა. ისე შემიჩნდნენ, ძლივს მოვიცილე. მაღლობა ღმერთს, თანაშემწემ გაყარა. ერთი ისე გადამეკიდა, ძალის გამოყენება მომიხდა.

– როგორ გამოიყურებოდა? – ჰკითხა კონტაპრუწამ.

– შავგვრემანი იყო, ულვაშით.

– ნამდვილად ის იქნებოდა.

– ვინ ის?

– ვინ და შჩეგლოვი. აი ის, ახლახან რომ ჩაიარა.

– შჩეგლოვი ვინლა?

– შჩეგლოვი კატორიდან ორჯერ გაიქცა. ახლა დაიჭირეს, მაგრამ ისევ გაიპარება. მისი ზედამხედველებსაც კი ეშინიათ, – ამბობდა კონტაპრუწა, რომელიც ტუსალებს ბარათებს გადასცემდა და ყველაფერი იცოდა, რაც ციხეში ხდებოდა, – უეჭველად გაიპარება.

– ჰო, წავა, ჩვენ კი აქ დაგვტოვებს, – თქვა კორაბლიოვამ, – შენ ის მითხარი, – მიუბრუნდა შემდეგ მასლოვას, – ადოკატმა რა გითხრა თხოვნის შესახებ, ახლა ხომ ასე უნდა მოიქცე?

მასლოვამ მიუგო, რომ ამის თაობაზე არაფერი იცოდა.

ამ დროს წითურმა ქალმა ჭორფლიანი ხელები ხშირ, აწეწილ, წითურ თმაში შეიყო და თავის ფხანით არისტოკრატებს მიუახლოვდა, რომლებიც ღვინოს სვამდნენ.

– ყველაფერს გეტყვი, კატერინა, – დაიწყო მან, – თავდაპირველად დაწერ, რომ სასამართლოთი უკმაყოფილო ხარ, მერე კი პროკურორს განუცხადებ.

– შენ რაღა გინდა? – გულმოსული კილოთი უთხრა მას კორაბლიოვამ, – თვალს ნუ გვიხვევ – ღვინო იყნოსე, არა? უშენოდაც იციან, როგორ მოიქცნენ. არაფერში სჭირდებით.

– შენ არ გელაპარაკებიან, ნუ ეჩრები.

– ღვინო მოგინდა? ნელ-ნელა უჩოჩდები.

– კარგი რა, მიეცი, – თქვა მასლოვამ, რომელიც, თუკი რამ ჰქონდა, ყოველთვის ყველას უნაწილებდა.

– მაგას ისეთ რამეს მივცემ...

– აბა, აბა! – კორაბლიოვასკენ გაიწია წითურმა, – შენი არ მეშინია.

– ციხის მყვლეფელო!

– ასეთისგან მესმის.

– მოხარშულო შიგანო!

– მე ვარ შიგანი?.. კატორღელო, მკვლელო! – იყვირა წითურმა.

– წადი, გეუბნები, – პირქუშად ჩაილაპარაკა კორაბლიოვამ.

მაგრამ წითური კიდევ უფრო უახლოვდებოდა და კორაბლიოვამ გახსნილ მსუქან მკერდში ხელი ჰკრა. თითქოს ამას ელოდებოდაო, მოულოდნელად, სწრაფი მოძრაობით, წითური ცალი ხელით მას თმაში სწვდა, მეორით კი სახეში დარტყმა სურდა, თუმცა კორაბლიოვამ არ დაანება. მასლოვა და კონტაპრუწა წითურს ეცნენ, უნდოდათ, აქეთ გამოეყვანათ, მაგრამ იგი ისეთი ძალით ჩაბლაუჭებოდა ნაწნავს, რომ ეს ვერაფრით მოახერხეს. მხოლოდ წამით გაუშვა ხელი, ისიც იმისთვის, რომ მუჭზე დაეხვია. კორაბლიოვას თავი მოღრეცოდა, წითურს ცალ ხელს ტანზე უბაგუნებდა და

მეტოქის კბენას ცდილობდა. ქალები მოჩხუბრებს შემოხვეოდნენ, ყვიროდნენ და აშველებდნენ. ჭლეჩიანიც კი მივიდა მათთან და ორთაბრძოლას ხველებ-ხველებით მიაშტერდა. ბავშვები ერთმანეთს ეკვროდნენ და ტიროდნენ. ხმაურზე ზედამხედველი ქალი შემოვიდა კაცთან ერთად. მოჩხუბრები დააშორიშორეს. კორაბლიოვამ ჭაღარა ნაწნავი გაიშალა და იქიდან ამოგლეჯილი თმის გამოხშირვას შეუდგა, წითური კი ხელით იჭერდა დაფხრეწილ პერანგს ყვითელ მკერდზე, – ორივენი ყვიროდნენ, ახსნა-განმარტებას ცდილობდნენ და ჩიოდნენ.

– კარგად ვიცი, რომ ყველაფერი ღვინის ბრალია. აი, ხვალ მთავარ ზედამხედველს ვეტყვი და ის მოგივლით. ვხვდები – სუნი მცემს, – ამბობდა ზედამხედველი, – იცოდეთ, აქაურობა მიალაგეთ, თორემ მერე ცუდად წაგივათ საქმე. თქვენ-თქვენი ადგილები დაიკავეთ და ხმა აღარ გავიგო.

მაგრამ ხმაური კიდევ დიდხანს არ მიწყნარებულა. ქალები ლანძღვა-გინებას განაგრძობდნენ, ერთმანეთს უყვებოდნენ, რა როგორ მოხდა და ვისი ბრალი იყო. ბოლოს ზედამხედველი კაცი და ქალი წავიდნენ, ყველანი ნელ-ნელა დაშოშმინდნენ და დასაწოლად მზადებას შეუდგნენ. დედაბერი ხატის წინ დადგა და ლოცვას შეუდგა.

– შეიყარა ორი კატორღელი, – მოულოდნელად ხრინწიანი ხმით ჩაილაპარაკა წითურმა ნარების მეორე ბოლოდან, თან ყოველ სიტყვას ათასგვარ უხამს გამონათქვამს აყოლებდა.

– ფრთხილად, კიდევ არ მოგხვდეს, – წამსვე გამოეხმაურა კორაბლიოვა და ისეთივე ლანძღვა-გინება გაუგზავნა. შემდეგ ორივენი მიჩუმდნენ.

– ხელი რომ არ შეეშალათ, მაგ თავს მოგაძრობდი... – კვლავ დაიწყო წითურმა. კორაბლიოვას შესაფერისი პასუხის გაცემა არ დაუყოვნებია.

მომდეგნო ლანძღვა უფრო დიდი ხნის დუმილის შემდეგ გაისმა. ეს შუალედები თანდათან გაიზარდა და ბოლოს სიწყნარემ დაისადგურა.

ყველა იწვა, ზოგი ხვრინავდა, მხოლოდ დედაბერი, რომელიც ყოველთვის დიდხანს ლოცულობდა, ხატს თავს ისევ უხრიდა, მედავითნის ქალიშვილი კი ზედამხედველის წასვლისთანავე

საკანში წინ და უკან სიარულს მოჰყვა.

მასლოვას არ ეძინა და სულ იმაზე ფიქრობდა, რომ კატორღელი იყო, – მას უკვე ორჯერ უწოდეს ასე: ერთხელ ბოჩკოვამ და ერთხელაც – წითურმა. ვერაფრით შეჰგუებოდა ამ აზრს. კორაბლიოვა, რომელიც ზურგით იწვა, მისკენ შებრუნდა.

– არ მეგონა, გულში ფიქრადაც არ გამივლია, – ჩუმად თქვა მასლოვამ, – სხვები რასაც აკეთებენ, ეგ არაფერია, მე კი ტყუილუბრალოდ უნდა დავიტანჯო.

– ასე ნუ დარდობ, გოგო. ციმბირშიც ხალხი ცხოვრობს. შენ არც იქ დაიკარგები, – ანუგეშებდა კორაბლიოვა.

– ვიცი, რომ არ დავიკარგები, მაგრამ მაინც გული მწყდება. კარგ ცხოვრებას ვარ მიჩვეული და ასეთ ბედთან შეგუება გამიჭირდება.

– თუ ღმერთს ასე უნდა, მის წინააღმდეგ ვერ წახვალ, – ამოიოხრა კორაბლიოვამ.

– ვიცი, დეიდა, მაგრამ მაინც ძნელია.

ორივენი დადუმდნენ.

– გესმის? ის ენაგრძელი, ისა, – ჩაილაპარაკა კორაბლიოვამ და მასლოვას ყურადღება ნარების მეორე მხრიდან წამოსულ უცნაურ ბგერებს მიაპყრო.

ეს ხმები წითური ქალის თავშეკავებულ ქვითინს გამოეწვია. იგი იმას მისტიროდა, რომ გამოლანძღეს, სცემეს და არც ღვინო მისცეს, რომელიც ასე ძალიან უნდოდა. ისიც ატირებდა, რომ ცხოვრებაში ლანძღვა-გინების, დაცინვის, შეურაცხყოფისა და ცემა-ტყუპის მეტი არაფერი ენახა. უნდოდა, თავი ფაბრიკის მუშის, ფედკა მოლოდიონკოვის მიმართ პირველი სიყვარულის გახსენებით ენუგეშებინა, მაგრამ ამასთან ერთად ამ სიყვარულის დასასრულიც გაახსენდა. მისი რომანი იმით დამთავრდა, რომ ამ მოლოდიონკოვმა სიმთვრალეში, გახუმრების მიზნით, ყველაზე მგრძნობიარე ადგილას აჯახსპი[39] წაუსვა, მერე კი უყურებდა, როგორ იკრუნჩხებოდა იგი ტკივილისგან და ამხანაგებთან ერთად გულიანად იცინოდა. ამის გახსენებაზე საკუთარი თავის მიმართ სიბრალულის ალღის, ეგონა, რომ ვერავინ გაიგონებდა, ატირდა და ბავშვივით ტიროდა, გოდებდა, ცხვირში

სრუტუნებდა და მარილიან ცრემლებს ყლაპავდა.

– ცოდოა, – თქვა მასლოვამ.

– ცხადია, ცოდოა, მაგრამ თავისთვის დაეთიოს.

XXXIII

პირველი გრძნობა, რომელიც ნეხლიუდოვს მეორე დღეს, გაღვიძებისთანავე დაეუფლა, იმის გაცნობიერება იყო, რომ რაღაც დაემართა, და სანამ ამას გაიხსენებდა, უკვე იცოდა, რომ მნიშვნელოვანი და კარგი რამ მოხდა. «კატიუშა, სასამართლო». დიახ, სიცრუეს თავი უნდა დაანებოს და სრული სიმართლე თქვას. და, როგორც გასაოცარი დამთხვევა, სწორედ ამ დილით მიიღო ბოლოს და ბოლოს წერილი მარია ვასილიევნასგან, წინამძღოლის ცოლისგან, ასე დიდხანს რომ ელოდა; წერილი, რომელიც ახლა განსაკუთრებით სჭირდებოდა. იგი მას სრულ თავისუფლებას აძლევდა და სავარაუდო ქორწინებაში ბედნიერებას უსურვებდა.

– ქორწინება! – წარმოთქვა ირონიულად, – როგორ შორს ვარ ამისგან ახლა!

მას გაახსენდა თავისი გუშინდელი განზრახვა, ყველაფერი ეთქვა ქალის ქმრისთვის, დანაშაული ეღიარებინა და ყოველგვარი დაკმაყოფილებისთვის მზადყოფნა გამოეხატა. მაგრამ დღეს დილით ეს არც ისე ადვილი მოეჩვენა, როგორც გუშინ. «რატომ უნდა გავაუბედურო ადამიანი, თუ მან არაფერი იცის? თუ მკითხავს, დიახაც, ვეტყვი. მაგრამ ამის სათქმელად საგანგებოდ ვეწვიო? არა, ეს საჭირო არ არის».

ასევე რთულად მოეჩვენა სიმართლის თქმა მისისთვისაც. არც ამ შემთხვევაში შეიძლებოდა საუბრის წამოწყება – ეს შეურაცხმყოფელი იქნებოდა. ერთი რამ კი გადაწყვიტა: მათთან არ წავიდოდა, მაგრამ თუ შეეკითხებოდნენ, სიმართლეს ეტყოდა.

სამაგიეროდ, კატიუშასთან არ უნდა დარჩენოდა რაიმე უთქმელი.

«წავალ ციხეში და ვეტყვი, ვთხოვ, რომ მაპატიოს. და თუ

საჭირო გახდება, დიახ, თუ საჭირო გახდება, ცოლად მოვიყვან»,
– გაიფიქრა მან.

ეს აზრი იმის შესახებ, რომ ზნეობრივი დაკმაყოფილებისთვის ყველაფერი უნდა გაეწირა და მასზე დაქორწინებულიყო, დღეს დილით განსაკუთრებით უჩვილებდა გულს.

კარგა ხანია, ასეთი ენერგიით დღე არ დაეწყო. მასთან შემოსულ აგრაფენა პეტროვნას იმ სიმტკიცით, რომელსაც თვითონაც არ ელოდა, განუცხადა, რომ ეს ბინა და მისი მომსახურება აღარ სჭირდებოდა. უტყვი შეთანხმებით დადგენილი იყო, რომ იგი ამ დიდ და ძვირფას ბინას იმისთვის იტოვებდა, რომ აქ ექორწინა. მაშასადამე, ბინის გაქირავებას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ჰქონდა. აგრაფინა პეტროვნამ გაოცებით შეხედა.

– დიდად გმადლობთ, აგრაფინა პეტროვნა, ჩემზე გაწეული ამაგისთვის, მაგრამ ასეთი დიდი ბინა და მომსახურება აღარ მჭირდება. თუ ჩემი დახმარება გსურთ, ქენით სიკეთე და უბრძანეთ, ისე შეინახონ ნივთები, როგორც ეს დედის სიცოცხლეში ხდებოდა. მერე კი ნატაშა ჩამოვა და ის მოუვლის. (ნატაშა ნეხლიუდოვის და იყო.)

აგრაფენა პეტროვნამ თავი გადააქნია.

– როგორ ვუბრძანო? ხომ დაგჭირდებათ, – თქვა მან.

– არა, არ დამჭირდება, აგრაფენა პეტროვნა, ალბათ, არ დამჭირდება, – უთხრა ნეხლიუდოვმა და იმაზეც უპასუხა, რასაც ქალის თავის დაქნევა გამოხატავდა, – თუ შეიძლება, კორნეისაც უთხრით, რომ ორი თვის ჯამაგირს წინასწარ მივცემ და დავითხოვ.

– ტყუილად იქცევით ასე, დიმიტრი ივანოვიჩ, – ჩაილაპარაკა ქალმა, – კარგი, ვთქვათ, საზღვარგარეთ წახვედით, საცხოვრებელი ხომ მაინც დაგჭირდებათ?

– არ ფიქრობთ სწორად, აგრაფენა პეტროვნა. საზღვარგარეთ არ გავემგზავრები. თუ წავალ, სულ სხვა ადგილას.

უეცრად ნეხლიუდოვს სახე აელეწა.

«დიახ, ამასაც უნდა ვუთხრა, – გაიფიქრა მან, – კი არ უნდა დავფარო, არამედ ყველას ყველაფერი უნდა ვუთხრა».

– გუშინ ძალზე უცნაური და მნიშვნელოვანი რამ შემემთხვა. კატიუშა თუ გახსოვთ მამიდა მარია ივანოვასთან?

– როგორ არა, მე მას კერვას ვასწავლიდი.

– ჰოდა, გუშინ ამ კატიუშას ასამართლებდნენ, მე კი ნაფიცი მსაჯული ვიყავი.

– ოჰ, ღმერთო ჩემო, რა საცოდაოაა! – თქვა აგრაფენა პეტროვნამ, – რისთვის ასამართლებდნენ?

– მკვლელობისთვის... და ეს ყველაფერი მე გავაკეთე.

– თქვენ ამას როგორ გააკეთებდით? ძალზე უცნაურად ლაპარაკობთ, – თქვა აგრაფენა პეტროვნამ და ბებრულ თვალბში მხიარული ნაპერწკლები აუკიაფდა.

მან იცოდა კატიუშასთან დაკავშირებული ამბავი.

– დიახ, მე ვარ ყველაფრის მიზეზი და სწორედ ამან შემაცვლევინა გეგმები.

– ამას თქვენთვის რა ცვლილება შეიძლება მოჰყვეს? – ღიმილი შეიკავა აგრაფენა პეტროვნამ.

– რა და ის, რომ თუ ჩემი მიზეზით დაადგა ამ გზას, მის დასახმარებლად არაფერს დავიშურებ.

– ეს თქვენი კეთილი ნებაა და არა დანაშაული. ვის არ მოსვლია, მაგრამ თუ გონიერია, თანდათანობით ყველაფერი გამოსწორდება, დავიწყებას მიეცემა და ცხოვრებაც გაგრძელდება... ამის საკუთარ თავზე აღება არ გმართებთ. ადრეც მსმენია, რომ გზას ასცდა, მაგრამ ეს ვისი რა ბრალია?

– ჩემი ბრალია. ამიტომაც მინდა, რომ გამოვასწორო.

– ძნელია ამის გამოსწორება.

– ეს ჩემი საქმეა. მაგრამ თუკი საკუთარ თავთან დაკავშირებით ფიქრობთ, რომ ის, რაც დედას სურდა...

– საკუთარ თავთან დაკავშირებით არაფერს ვფიქრობ. განსვენებულისგან იმდენი სიკეთე მახსოვს, რომ აღარაფერი მინდა. ლიზანკა სულ მეპატიჟება (ეს მისი გათხოვილი ძმისშვილი იყო), ასე რომ, როცა აღარ დაგჭირდებით, მასთან წავალ. ოღონდ ტყუილუბრალოდ მიგაქვთ ეს გულთან ასე

ახლოს, ამგვარი რამ ყველას შეიძლება დაემართოს.

– აი, მე კი ასე არ ვფიქრობ. მაგრამ მაინც გთხოვთ, რომ დამეხმაროთ ბინის გაქირავებასა და ნივთების შენახვაში... და ნუ მიბრაზდებით. თქვენგან ძალიან დავალებული ვარ.

საოცარი იყო: მას შემდეგ, რაც ნეხლიუდოვი მიხვდა, რომ აქამდე ცუდად იქცეოდა და საკუთარი თავი შეზიზღდა, სხვების მიმართ ზიზღი გაუქრა. პირიქით, აგრაფენა პეტროვნასა და კორნეის მიმართ ნაზი და პატივისცემის გამომხატველი გრძნობა გაუჩნდა. კორნეის წინაშეც აპირებდა ყველაფრის აღიარებას, მაგრამ ამ უკანასკნელს ისეთი მოკრძალებული გამომეტყველება ჰქონდა, რომ ამის გაკეთება ვერ გაბედა.

როდესაც სასამართლოში იმავე გზით და იმავე ეტლით მიდიოდა, ნეხლიუდოვმა გაოცებით აღმოაჩინა, რომ ახლა თავს სრულიად სხვა ადამიანად გრძნობდა.

მისიზე დაქორწინება, რაც წუხანდლამდე სულ ახლო მომავლის საქმე ეგონა, ამჟამად შეუძლებლად ეჩვენებოდა. გუშინ თავის მდგომარეობას ისე აფასებდა, ეჭვიც არ ეპარებოდა, რომ მასზე გათხოვებით ქალიშვილი ბედნიერი იქნებოდა. ახლა კი გრძნობდა, რომ არა მარტო მისიზე დაქორწინების, მასთან ახლოს ყოფნის ღირსიც კი არ იყო. «რომ იცოდეს, რას წარმოვადგენ, არც კი მიმიღებდა. მე კი იმ ბატონთან კეკლუცობას ვსაყვედურობდი. არა, ცოლად რომც გამომყვეს, როგორ უნდა ვიყო ბედნიერი ან თუნდაც დამშვიდებული, როცა მეცოდინება, რომ ის იქ, ციხეშია და ხვალ ეტაპით კატორღაში გაგზავნიან. მე დავლუპე ეს ქალი, რომელიც კატორღაში წავა, მე კი აქ მილოცვებს მივიღებ და ახალგაზრდა მეუღლესთან ერთად სტუმრად ვივლი. ან წინამძღოლთან ერთად, რომელსაც ურცხვად ვატყუებდი მის ცოლთან ურთიერთობით, სხდომაზე სკოლების საეროხო შემოწმების დადგენილებისა და სხვა მსგავსი საკითხების მომხრეებისა და მოწინააღმდეგეების ხმებს დავითვლი, შემდეგ კი მის ცოლს პაემანს დავუნიშნავ (რა სისაძაგლეა!); ანდა სურათის ხატვას გავაგრძელებ, რომელიც, ამკარაა, რომ არასდროს დასრულდება, რადგან ამგვარი წვრილმანებით არ უნდა დავკავდე და ახლა არაფრის კეთების თავი არ მაქვს», – ეუბნებოდა ნეხლიუდოვი საკუთარ თავს და უხაროდა ის შინაგანი ცვლილება, რომელსაც ამკარად გრძნობდა.

– უპირველეს ყოვლისა, – ფიქრობდა იგი, – ადვოკატის ნახვა და მისი გადაწყვეტილების გაგებაა საჭირო, შემდეგ კი... შემდეგ ციხეში უნდა ვნახო ის, გუშინდელი ტუსადი, და ყველაფერი ვუთხრა».

და როდესაც წარმოიდგენდა, როგორ ნახავდა მას და გულის ნადებს ეტყოდა, როგორ აღიარებდა ბრალს მის წინაშე და გამოუცხადებდა, რომ, რაც შეეძლო, ყველაფერს იღონებდა, ცოლადაც კი მოიყვანდა დანაშაულის გამოსასწორებლად, ისეთ აღფრთოვანებას გრძნობდა, თვალზე ცრემლი ადგებოდა.

XXXIV

სასამართლოში მისული ნეხლიუდოვი დერეფანში წინა დღით ნანახ სასამართლოს ბოქაულს შეხვდა და გამოჰკითხა, თუ სად იმყოფებოდნენ სასჯელმისჯილი პატიმრები, და ვინ გასცემდა მათი ნახვის ნებართვას. სასამართლოს ბოქაულმა აუხსნა, რომ ტუსალებს სხვადასხვა ციხეში ანაწილებდნენ და საბოლოო ფორმით გადაწყვეტილების გამოცხადებამდე პაემნების ნებართვა პროკურორზე იყო დამოკიდებული.

– მე გეტყვით და თვითონვე მიგიყვანთ სხდომის შემდეგ. პროკურორი ჯერ არც კი მოსულა. ახლა კი სასამართლოში მიბრძანდით. საცაა დაიწყება.

ნეხლიუდოვმა თავაზიანობისთვის მაღლობა გადაუხადა ბოქაულს, რომელიც დღეს განსაკუთრებით გასაცოდავებული მოეჩვენა, და ნაფიც მსაჯულთა ოთახისკენ გაემართა.

როდესაც კარს მიუახლოვდა, ნაფიცი მსაჯულები უკვე გამოდიოდნენ იქიდან სხდომის დარბაზში გადასასვლელად. ვაჭარი კვლავაც მხიარულ გუნებაზე იყო, გუშინდელივით წაებმსა, გადაეკრა კიდეც, და ნეხლიუდოვს ძველი მეგობარივით შეხვდა. აღარც პეტრე გერასიმოვიჩს აღუძრავს მასში რაიმე უსიამოვნო გრძნობა თავისი ფამილარობითა და სიცილით.

ნეხლიუდოვს სურდა, ყველა ნაფიცი მსაჯულისთვის ეთქვა გუშინდელ განსასჯელთან თავისი ურთიერთობის შესახებ. «კაცმა რომ თქვას, – ფიქრობდა იგი, – სასამართლოს მსვლელობისას უნდა წამოვმდგარიყავი და დანაშაული

სახალხო მელღარებინა». მაგრამ როდესაც სხვა ნაფიც მსაჯულებთან ერთად შევიდა სხდომის დარბაზში და იგივე პროცედურა დაიწყო: ისევ «სასამართლო მოდის», კვლავაც სამნი შემადლებულზე თავიანთი საყულოებით, კვლავაც დუმილი, ნაფიცი მსაჯულების მაღალსაზურგიან სკამებზე მოკალათება, ჟანდარმები, პორტრეტი, მღვდელი, – იგრძნო, რომ, თუმცა ამის გაკეთება საჭირო იყო, ამ ზეიმურობას გუშინაც ვერ შეაწყვეტინებდა.

სასამართლოსთვის ისეთივე მზადება მიმდინარეობდა, როგორც წინააღმდეგ (ნაფიცი მსაჯულების მიერ ფიცის დადებისა და მათ მიმართ თავმჯდომარის მიმართვის გამოცხადებით).

დღეს ჭურდობის საქმე განიხილებოდა. განსასჯელი, რომელსაც ორი ხმალომდებულები ჟანდარმი დარაჯობდა, გამხდარი, ვიწრომხრებიანი, ოცი წლის ჭაბუკი იყო ხალათითა და ნაცრისფერი, გაფითრებული სახით. იგი განსასჯელთა სკამზე იჯდა და შემოსულებს წარბშეკრული უყურებდა. ბრალად ამხანაგთან ერთად ფარდულის გატეხა და იქიდან სამი მანეთისა და სამოცდაშვიდი კაპიკის ღირებულების ფეხსაწმენდების წაღება ედება. საბრალდებო აქტის მიხედვით, პოლიციელმა ბიჭი მაშინ გააჩერა, როდესაც იგი ამხანაგთან ერთად მიდიოდა, რომელსაც მხარზე ფეხსაწმენდები გადაეკიდა. ორივემ მაშინვე აღიარა დანაშაული, რის გამოც ციხეში ჩაესვათ. ბიჭის ამხანაგი, ზეინკალი, საპატიმროში მომკვდარიყო, ამიტომ მხოლოდ მას ასამართლებდნენ. ძველი ფეხსაწმენდები ნივთიერი მტკიცებულებების სახით მაგიდაზე დაედოთ.

საქმე ზუსტად ისე მიმდინარეობდა, როგორც გუშინ, მტკიცებულებებისა და სამხილების მთელი არსენალით, მოწმეებით, ფიცის დადებით, დაკითხვით, ექსპერტებითა და ჯვარედინი შეკითხვებით. მოწმე პოლიციელი თავმჯდომარის, ბრალმდებლისა და დამცველის შეკითხვებზე უსიცოცხლოდ მოჭრიდა ხოლმე: «დიახ», «არ ვიცი» და კვლავ «დიახ»... მაგრამ, ჯარისკაცული გამოთაყვანებისა და უსიცოცხლო პასუხების მიუხედავად, ჩანდა, რომ ბიჭი ებრალებოდა და ძუნწად ჰყვებოდა მისი დაკავების შესახებ.

მეორე მოწმემ, დაზარალებულმა მოხუცმა კაცმა, სახლის პატრონმა და ფეხსაწმენდების მესაკუთრემ, აშკარად

გულღვარძლიანმა ადამიანმა, შეკითხვაზე, ცნობდა თუ არა თავის ფეხსაწმენდებს, უხალისოდ აღიარა, რომ მისი იყო; როდესაც პროკურორის ამხანაგი დაინტერესდა, თუ როგორ აპირებდა მათ გამოყენებას და ძალიან სჭირდებოდა თუ არა, იგი გაბრაზდა და ასე მიუგო:

– ჯანდაბას ეს ფეხსაწმენდები, სულაც არ მჭირდება. რომ მცოდნოდა, რომ მათ გამო გულს გამიწვრილებდნენ, ძეხნას კი არ დავუწყებდი, ამ დაკითხვების თავიდან ასაცილებლად იქით მივცემდი ერთ წითელს[40], ორსაც. მარტო გზაში მეეტლეებს უკვე ხუთი მანეთი გადავუხადე. არადა, ჯანმრთელობა ხელს არ მიწყობს. თიაქარი და რევმატიზმი მაწუხებს.

ასე ლაპარაკობდნენ მოწმეები, თვითონ ბრალდებული კი ყველაფერს აღიარებდა, დაჭერილი ცხოველივით აქეთ-იქით უაზროდ იყურებოდა და ჩამწყდარი ხმით ჰყვებოდა მომხდარის შესახებ.

საქმე დღესავით ნათელი იყო, მაგრამ პროკურორის ამხანაგი ისევე, როგორც გუშინ, დახვეწილ კითხვებს სვამდა, რომელთაც მარჯვე დამნაშავე კუთხეში უნდა მიემწყვდია.

თავის გამოსვლაში იგი ამტკიცებდა, რომ ქურდობა ჩადენილი იყო საცხოვრებელ სახლში, თანაც გატეხით, ამიტომ ბიჭი უმკაცრესად უნდა დაესაჯათ.

სასამართლოს მიერ დანიშნული ვეჭილი კი ასაბუთებდა, რომ ქურდობა საცხოვრებელ სახლში არ იყო ჩადენილი და ამიტომ, თუმცა დანაშაულის უარყოფა არ შეიძლებოდა, დამნაშავე საზოგადოებისთვის არც ისეთ საფრთხეს წარმოადგენდა, როგორც ამას პროკურორის ამხანაგი ამტკიცებდა.

მოსამართლე, გუშინდელივით, ცდილობდა თავი მიუკერძოებელ და სამართლიან მხარედ წარმოეჩინა და დაწვრილებით უხსნიდა და შთააგონებდა ნაფიც მსაჯულებს იმას, რაც მათ იცოდნენ, და შეუძლებელია, რომ არ სცოდნოდათ. ისევ ისე ცხადდებოდა შესვენება, ისევე ეწეოდნენ, სასამართლოს ბოჭაული უწინდებურად შესძახებდა ხოლმე «სასამართლო მობრძანდებაო», ორი ჟანდარმი კი დამნაშავის დასაშინებლად ხმალამოღებული იჯდა და ძილს ებრძოდა.

საქმიდან გაირკვა, რომ ეს ბიჭი მამამისს პატარაობიდანვე

თამბაქოს ფაბრიკაში მიეყვანა, სადაც მას ხუთი წელი გაეტარებინა. წელს კი მეპატრონეს მუშებთან უსიამოვნება მოსვლოდა, მისთვის ანგარიში გაესწორებინა და სამუშაოდან დაეთხოვა. უმუშევრად დარჩენილი ქალაქში უსაქმოდ დახეტიალებდა და რაც ჰქონდა, სასმელში ხარჯავდა. დუქანში მისნაირი კაცი გაიცნო, ზეინკალი, რომელსაც მასზე ადრე დაეკარგა სამუშაო და სმაზე გადასულიყო. ერთხელაც, ღამით, მთვრალებმა ფარდულის ბოქლომი გატეხეს და ის აიღეს, რაც ხელში მოხვდათ. ორივე დაიჭირეს. მათ ყველაფერი აღიარეს. შემდეგ ციხეში ჩასვეს, სადაც ზეინკალმა, სასამართლოს მოლოდინში, სული უფალს მიაბარა. ბიჭს კი ახლა ასამართლებდნენ, როგორც საშიშ არსებას, რომლისგანაც საზოგადოება უნდა დაეცვათ.

«ისეთივე საშიშია, როგორიც გუშინდელი დამნაშავე ქალი, – ფიქრობდა ნეხლიუდოვი, როცა ამ ყველაფერს უსმენდა, – ისინი საშიში არიან, ჩვენ კი არა?.. მე – გარყვნილი, მრუში და ცრუ ვარ, ასევე ჩვენ ყველანი, ყველა, ვინც ისეთად მიცნობდა, როგორიც ვიყავი, და მათ არათუ შემიძულეს, არამედ პატივსაც მცემდნენ. ეს ბიჭი მართლაც რომ იყოს საზოგადოებისთვის ყველაზე საშიში ადამიანი ამ დარბაზში მყოფთაგან, როგორ უნდა მოვიქცეთ საღი აზრის მიხედვით ახლა, როდესაც ის ჩავარდა?

ხომ აშკარაა, რომ ეს ბიჭი ვიღაც განსაკუთრებული ბოროტმოქმედი კი არა, ჩვეულებრივზე ჩვეულებრივი – ამას ყველა ხედავს – ადამიანია და დამნაშავედ იმიტომ იქცა, რომ ისეთ პირობებში ცხოვრობდა, რომელიც ასეთებს აჩენს. ამიტომაც, ალბათ, აშკარაა – მისნაირები რომ არ მომრავლდნენ, იმ პირობების მოსპობას უნდა შევეცადოთ, რომლებშიც ასეთი უბედური არსებები იქმნება.

ჩვენ კი რას ვაკეთებთ? ვიჭერთ ერთ-ერთ მათგანს, რომელიც შემთხვევით ხელში ჩაგვივარდა, მშვენივრად ვიცით, რომ ათასობით მისნაირი გარეთ თავისუფლად დასეირნობს, ვსვამთ მას ციხეში, მისი მსგავსი, დასუსტებული და გზააბნეული ადამიანების საზოგადოებაში, სადაც ან სრულიად უქმად არიან, ან არაჯანსაღი და უაზრო შრომა უწევთ, შემდეგ კი სახელმწიფოს ხარჯზე მოსკოვის გუბერნიიდან ირკუტსკის გუბერნიაში ყველაზე გარყვნილ ხალხთან ვგზავნით.

ჩვენ არა მარტო არაფერს ვაკეთებთ იმ პირობების

გასანადგურებლად, რომელშიც ასეთი ადამიანები ჩნდებიან, არამედ კიდევ წავახალისებთ ხოლმე დაწესებულებებს, სადაც მათი ჩამოყალიბება ხდება. ესენია: ფაბრიკა-ქარხნები, სახელოსნოები, დუქნები, სამიკიტნოები, საროსკიპოები. ჩვენ არა მარტო არ ვსპობთ მათ, მათი არსებობა აუცილებლად მიგვაჩნია, ხელს ვუწყობთ და ვარეგულირებთ.

აღვზრდით არა ერთ, არამედ მილიონობით ასეთ ადამიანს, შემდეგ დავიჭერთ ერთ-ერთს და გვგონია, რომ რაღაც გავაკეთეთ, თავი დავიცავით და მეტი აღარაფერი მოგვეთხოვება. მოსკოვიდან ირკუტსკის გუბერნიაში გადავგზავნით, – უჩვეულოდ მკვირცხლად და ენერგიულად ფიქრობდა ნეხლიუდოვი, როდესაც სკამზე პოლკოვნიკის გვერდით იჯდა, ვეჟილის, პროკურორისა და თავმჯდომარის ხმათა განსხვავებულ ინტონაციებს ყურს უგდებდა და მათ თავდაჯერებულ ჟესტებს შეჰყურებდა, – მერედა რამდენი ძალისხმევა სჭირდება ამ პირფერობას, – განაგრძობდა ფიქრს ნეხლიუდოვი, თან ამ უზარმაზარ დარბაზს ათვალიერებდა, პორტრეტებს, ლამპებს, სავარძლებს, მუნდირებს, სქელ კედლებს, ფანჯრებს, აგონდებოდა კიდევ უფრო დიდი დაწესებულებები, ჩინოვნიკების მთელი არმია, მწერლები, დარაჯები, კურიერები, არა მარტო აქ, არამედ მთელ რუსეთში, ამ უსარგებლო კომედიისთვის ჯამაგირსაც რომ იღებდნენ, – რა მოხდებოდა, ამ ძალისხმევის თუნდაც ერთი მეასედი უპატრონოდ მიტოვებული არსებების დასახმარებლად რომ მიგვემართა, რომლებიც ჩვენთვის მხოლოდ ჩვენივე სიმშვიდისა და კეთილდღეობისთვის აუცილებელი ხელები და სხეულებია. არადა, ერთი ადამიანი მაინც რომ აღმოჩენილიყო, – ფიქრობდა ნეხლიუდოვი, როდესაც ბიჭის ავადმყოფურ, შეშინებულ სახეს შესცქეროდა, – რომელიც მას შეიცოდებდა, როდესაც გაჭირვების გამო სოფლიდან ქალაქში მიჰყავდათ და ამ გასაჭირში დაეხმარებოდა; ან თუნდაც, როდესაც უკვე ქალაქში იყო და ფაბრიკაში თორმეტსაათიანი მუშაობის შემდეგ უფროს ამხანაგებს დუქანში მიჰყვებოდა, ვინმეს მაინც რომ ეთქვა: «ნუ მიდიხარ, ვანია, ეს ცუდია», – ბიჭი არ წავიდოდა, გზას არ ასცდებოდა და ცუდსაც არაფერს ჩაიდენდა.

მაგრამ არავინ მოიძებნა ისეთი, ვინც მას შეიცოდებდა მთელი იმ დროის განმავლობაში, როდესაც ქალაქში შეგირდობისას პატარა ნადირივით ცხოვრობდა და მოკლედ თმაშეკრეჭილი, ტილები რომ არ გასჩენოდა, ოსტატებს წვრილმან სამსახურსაც

უწევდა; პირიქით, ქალაქში ცხოვრების დროს ოსტატებისა და ამხანაგებისგან მხოლოდ ის ესმოდა, ყოჩაღი ის არის, ვინც მოატყუებს, დალევს, გამოლანძღავს, გალახავს, იმრუშებსო.

როდესაც მავნე სამუშაოსგან, ლოთობისგან, მრუშობისგან დაავადებული და ხელიდან წასული, გამოთაყვანებული და დამთხვეული ქალაქში მთვარეულივით, უმიზნოდ დაეხეტებოდა და თავისი სისულელით რომელიღაც ფარდულში შეიპარა და იქიდან ყოვლად უსარგებლო ფეხსაწმენდები მოიპარა, ჩვენ, შეძლებულ, მდიდარ, განათლებულ ადამიანებს თავი არ შეგვიწუხებია იმ მიზეზების გასანადგურებლად, რომლებმაც ეს ბიჭი მის ამჟამინდელ მდგომარეობამდე მიიყვანა და საქმის გამოსწორებას მისი დასჯით ვაპირებთ.

საშინელებაა! არც კი იცი, აქ რა ჭარბობს – სისასტიკე თუ უმეცრება. როგორც ჩანს, ერთიცა და მეორეც უმაღლეს ხარისხამდეა აყვანილი».

ასე ფიქრობდა ნეხლიუდოვი და სულ აღარ უსმენდა იმას, რაც მის წინ ხდებოდა. თვითონაც შეძრწუნებული იყო იმით, რაც მის წინ გადაიშალა. უკვირდა, აქამდე ან თვითონ რატომ ვერ ხედავდა ამას, ან სხვები როგორ ვერ ხედავდნენ.

XXXV

პირველი შესვენების გამოცხადებისთანავე ნეხლიუდოვი ადგა და დერეფანში იმ განზრახვით გავიდა, რომ სასამართლოში აღარ დაბრუნებულიყო. ფიქრობდა, რაც უნდათ ის მიქნან, მაგრამ ამ საშინელ და საზიზღარ სისულელეს ვეღარ გავუძლებო.

ნეხლიუდოვმა გაიგო, სად იყო პროკურორის კაბინეტი და იქით გაემართა. კურიერს მისი შეშვება არ უნდოდა, განუცხადა, იგი ახლა დაკავებულიაო. მაგრამ ნეხლიუდოვმა მის სიტყვებს ყურადღება არ მიაქცია, კარს გასცდა და შიგნით მყოფ ერთ-ერთ ჩინოვნიკს სთხოვა, პროკურორისთვის გადაეცა, რომ ნაფიცი მსაჯული მასთან ძალზე მნიშვნელოვან საქმეზე იყო მოსული. თავადის ტიტულმა და კარგმა სამოსმა გაჭრა. ჩინოვნიკმა პროკურორს მოახსენა და ნეხლიუდოვი შეუშვეს. პროკურორი

მას ფეხზე ამდგარი შეხვდა, როგორც ჩანს, უკმაყოფილო იმ დაჟინებით, რომლითაც ნეხლიუდოვი მასთან შეხვედრას ითხოვდა.

– რა გნებავთ? – მკაცრად ჰკითხა მან.

– ნაფიცი მსაჯული გახლავართ, გვარად ნეხლიუდოვი... აუცილებლად უნდა შეხვდე განსასჯელ მასლოვას, – სწრაფად და მტკიცედ თქვა ნეხლიუდოვმა, თან გაწითლდა და იგრძნო, რომ ისეთ ნაბიჯს დგამდა, რომელიც მის ცხოვრებაზე გადამწყვეტ გავლენას მოახდენდა.

პროკურორი დაბალი, შავგვრემანი კაცი იყო მოკლე ჭაღარაშეპარული თმით, მბრწყინავი, პატარა თვალებითა და შეკრეჭილი ხშირი წვერით, წინ წამოწეულ ქვედა ყბას რომ უფარავდა.

– მასლოვას? დიახ, ვიცი, მოწამვლაში ედებოდა ბრალი, – მშვიდად თქვა პროკურორმა, – რატომ გსურთ მასთან შეხვედრა? – შემდეგ კი თითქოსდა შესარბილებლად, დაამატა: – თუ არ მეცოდინება, ეს რისთვის გჭირდებათ, ამის ნებას ვერ მოგცემთ.

– ჩემთვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვან საქმესთან დაკავშირებით, – მოუგო სახეწამონთებულმა ნეხლიუდოვმა.

– გასაგებია, – თქვა პროკურორმა და ნეხლიუდოვი ყურადღებით შეათვალიერა, – მისი საქმე უკვე მოისმინეს თუ არა?

– გუშინ გაასამართლეს და სრულიად არასწორად ოთხი წლით კატორღა მიუსაჯეს. იგი უდანაშაულოა.

– მართლა? თუ მას მხოლოდ გუშინ მიუსაჯეს, – ჩაილაპარაკა პროკურორმა ისე, რომ მასლოვას უდანაშაულობის შესახებ ნეხლიუდოვის განცხადებისთვის ყურადღება არ მიუქცევია, – განაჩენის საბოლოო ფორმით გამოცხადებამდე იგი წინასწარი პატიმრობის სახლში უნდა იმყოფებოდეს. გირჩევთ, იქ მიმართოთ.

– მაგრამ მე ის რაც შეიძლება სწრაფად უნდა ვნახო, – ნეხლიუდოვს ქვედა ყბა აუცახცახდა და იგრძნო, რომ გადამწყვეტი წუთი ახლოვდებოდა.

– ეს რატომ გსურთ?

– იმიტომ, რომ იგი უდანაშაულოა და კატორღა აქვს მისჯილი. ყველაფერში კი დამნაშავე მე ვარ, – თქვა ნეხლიუდოვმა აკანკალებული ხმით და თავში გაუელვა, რომ იმას ამბობდა, რაც საჭირო არ იყო.

– ეგ როგორ? – ჰკითხა პროკურორმა.

– მე იგი მოვატყუე და იმ მდგომარეობამდე მოვიყვანე, რომელშიც ახლა იმყოფება. იქ რომ არ ყოფილიყო, სადაც, ჩემი გამოისობით მოხვდა, არც ამ ბრალდებასთან ექნებოდა რაიმე კავშირი.

– მე მაინც ვერ ვხედავ, რა კავშირი აქვს ამას პაემანთან.

– ის, რომ მსურს თან გავყვე და მასზე ვიქორწინო, – თქვა ნეხლიუდოვმა. და, როგორც ყოველთვის, როდესაც ამ საკითხზე საუბრობდა, თავაღზე ცრემლი მოადგა.

– მართლა? აი, თურმე რა ყოფილა? – თქვა პროკურორმა, – ეს ნამდვილად განსაკუთრებული შემთხვევაა. თქვენ, თუ არ ვცდები, კრასნოპერსკის ერობის არჩეული წევრი ბრძანდებით, არა? – ჰკითხა პროკურორმა, თან თითქოს იხსენებდა, სად სმენოდა ამ ნეხლიუდოვის შესახებ, ახლა რომ ასეთი უცნაური გადაწყვეტილების შესახებ აცხადებდა.

– მომიტევეთ, მაგრამ არა მგონია, ამას ჩემს თხოვნასთან რაიმე კავშირი ჰქონდეს, – ღვარძლიანად მიუგო სახელეწილმა ნეხლიუდოვმა.

– რა თქმა უნდა, არა, – ოდნავ შესამჩნევი ღიმილით და ყოველგვარი შეცბუნების გარეშე თქვა პროკურორმა, – ოღონდ თქვენი სურვილი იმდენად უჩვეულოა, ისე არ ჰგავს ჩვეულებრივ ფორმებს...

– მაშ, შემოიძლია ნებართვის აღება?

– ნებართვის? დიახ, ახლავე მოგცემთ საშვს. თუ შეიძლება, დაბრძანდით.

პროკურორი მაგიდასთან მივიდა, დაჯდა და წერას შეუდგა.

– დაბრძანდით, გეთაყვა.

ნეხლიუდოვი იდგა.

პროკურორმა საშვი გამოწერა, ნეხლიუდოვს გადასცა და ცნობისმოყვარეობით შეხედა.

– ისიც უნდა განგიცხადოთ, რომ სესიაში მონაწილეობას ვეღარ გავაგრძელებ.

– ამისათვის, მოგესენებათ, სასამართლოს საპატიო მიზეზი უნდა წარუდგინოთ.

– მიზეზი ისაა, რომ ყოველგვარი სასამართლო არა მხოლოდ უსარგებლოდ, არამედ უზნეობადაც კი მიმაჩნია.

– ასე, – თქვა პროკურორმა კვლავაც იმ ძლივს შესამჩნევი ღიმილით, რომლითაც თითქოს აგრძნობინებდა, რომ ამგვარი განცხადებები მისთვის ნაცნობი იყო და თავშესაქცევთა რიგს მიაკუთვნებდა, – ასე... მაგრამ თქვენ, ალბათ, გესმით, რომ მე, როგორც სასამართლოს პროკურორი, ვერ დაგეთანხმებით. ამიტომ გირჩევთ, ამის შესახებ სასამართლოზე განაცხადოთ. სწორედ ის განიხილავს თქვენს განცხადებას და საპატიოდ ან არასაპატიოდ ჩათვლის, ამ უკანასკნელ შემთხვევაში კი სასჯელს დაგადებთ.

– მე უკვე განვაცხადე და არსად წასვლას აღარ ვაპირებ, – გულმოსულად ჩაილაპარაკა ნეხლიუდოვმა.

– კარგად ბრძანდებოდეთ, – თქვა პროკურორმა და თავი დაუკრა, ჩანდა, რომ მისგან თავის სწრაფად დაღწევა სურდა.

– ეს ვინ ბრძანდებოდა თქვენთან? – იკითხა სასამართლოს წევრმა, რომელიც პროკურორის კაბინეტში ნეხლიუდოვის გამოსვლისთანავე შევიდა.

– ნეხლიუდოვი, აი ის, რომელიც ჯერ კიდევ კრასნოპერსკის სამაზრო ერობაში სხვადასხვა უცნაურ განცხადებებს აკეთებდა. და წარმოიდგინეთ, იგი ნაფიცი მსაჯულია, განსასჯელთა შორის კი ქალი თუ ქალიშვილი აღმოჩნდა, რომელსაც კატორღა მიუსაჯეს და რომელიც, როგორც იგი აცხადებს, თვითონ შეაცდინა და ახლა მასზე დაქორწინება სურს.

– შეუძლებელია!

– თვითონ ასე მითხრა... უცნაურად აღელვებული კი ჩანდა.

- არის რაღაც არანორმალური ახლანდელ ახალგაზრდებში.
- ის არცთუ ისე ახალგაზრდაა.
- ოჰ, ღმერთო ჩემო, როგორ მომაბეზრა თავი თქვენმა სახელგანთქმულმა ივაშენკოვმა. სულს ამოგხდის: გაუთავებლად ლაპარაკობს.
- ისინი უბრალოდ უნდა შეაჩეროთ, თორემ ნამდვილი ობსტრუქციონისტები არიან...

XXXVI

პროკურორიდან ნეხლიუდოვი პირდაპირ წინასწარი პატიმრობის სახლში წავიდა. მაგრამ მასლოვა იქ არ აღმოჩნდა. ზედამხედველმა აუხსნა, რომ იგი, შესაძლოა, ძველ გადასაგზავნ ციხეში იყო. ნეხლიუდოვმაც იქით გასწია.

ეკატერინე მასლოვა მართლაც იქ აღმოჩნდა. პროკურორს დაავიწყდა, რომ ექვსიოდე თვის წინ ჟანდარმებმა, როგორც ჩანს, უკიდურესად გაბერილი პოლიტიკური საქმე აღძრეს და წინასწარი დაკავების შენობაში ყველა ადგილი სტუდენტებს, ექიმებს, მუშებს, კურსისტ ქალებსა და ფერშლებს შეევსოთ.

წინასწარი დაკავების დაწესებულებიდან გადასაგზავნ ციხემდე უშველებელი მანძილი იყო, ამიტომ ნეხლიუდოვი იქ მხოლოდ სადამოსთვის მივიდა. უზარმაზარი პირქუში შენობის კართან მიახლოება სურდა, თუმცა გუშაგმა არ გაუშვა და ზარი დარეკა. ზარის ხმაზე ზედამხედველი გამოვიდა. ნეხლიუდოვმა საშვი აჩვენა, მაგრამ მან უთხრა, რომ უფროსის გარეშე ვერ შეუშვებდა. ნეხლიუდოვი უფროსისკენ გაემართა. კიბეზე ასვლისას გაიგონა, რომ კარს იქით, ფორტეპიანოზე, რომელიღაც რთულ პიესას უკრავდნენ. როდესაც გულმოსულმა თვალახვეულმა მოახლოემ კარი გაუღო, ბგერები თითქოს ოთახიდან გამოიჭრა და მის ყურებს ეძგერა. ეს იყო ლისტის მომაბეზრებელი რაფსოდია, რომელსაც შესანიშნავად უკრავდნენ, ოღონდ მხოლოდ ერთ ადგილამდე. იქ კი ყველაფერი ისევ თავიდან იწყებოდა. ნეხლიუდოვმა თვალახვეულ მოახლეს ჰკითხა, ზედამხედველების უფროსი

შინ ხომ არ არისო.

– არა, – მიუგო მოახლემ.

– მალე იქნება?

რაფსოდია შეწყდა, შემდეგ კი ბრწყინვალედ და ხმაურით განმეორდა მოჯადოებულ ადგილამდე.

– წავალ, შევეკითხები.

და მოახლე გავიდა.

ის იყო რაფსოდია კვლავ გაჟღერდა, რომ მოულოდნელად, მოჯადოებელ ადგილამდე მიუსვლელად, პიანისტმა დაკვრა შეწყვიტა.

– უთხარი, რომ არ არის და დღეს არ იქნება. სტუმრადაა წასული, თავი მოგვაბეზრეს, – გაისმა კარიდან ქალის ხმა და რაფსოდია ისევ გაგრძელდა, მაგრამ მაშინვე კვლავ შეწყდა. ვიღაცამ სკამი ხრიგინით გასწია. როგორც ჩანს, გაბრაზებულ პიანისტს პირადად სურდა საყვედურის თქმა უდროოდ დროს მოსული აბეზარი სტუმრისთვის.

– მამა არ არის, – გულმოსულად თქვა ოთახიდან გამოსულმა აფუებულთმიანმა, საცოდავი შესახედაობის ფერმკრთალმა ქალიშვილმა, რომელსაც უსიცოცხლო თვალები ჩაშავებოდა. ახალგაზრდა, კარგ პალტოში გამოწყობილი კაცის დანახვაზე კილო შეარბილა, – იქნებ შემობრძანდეთ... რას შეუწუხებინართ?

– ციხეში პატიმარი ქალის ნახვა მინდა.

– ალბათ პოლიტიკურის, არა?

– არა, პოლიტიკური არაა. პროკურორის ნებართვა მაქვს.

– ვერაფერს გეტყვით, მამა კი არ არის. შემოდით, გთხოვთ, – კვლავ დაუძახა პატარა წინკარიდან, – უმჯობესია, თანაშემწეს მიმართოთ, ახლა კანტორაშია, მას დაელაპარაკეთ. თქვენი გვარი?

– მადლობელი ვარ, – თქვა ნებლიუდოვმა, შეკითხვას არ უპასუხა და გავიდა.

კარი ჯერ დაკეტილი არ იყო, რომ ისევ გაისმა ცოცხალი,

მზიარული ბგერები, რომლებიც სრულიად არ უხდებოდა არც იმ ადგილს, სადაც უკრავდნენ, და არც საცოდავი ქალიშვილის სახეს, რომელიც ჯიუტად ცდილობდა მათ დაზეპირებას. ეზოში ნეხლიუდოვი გაფშეკილ, შეღებილულვაშიან ახალგაზრდა ოფიცერს შეხვდა და უფროსის თანაშემწის შესახებ ჰკითხა. ოფიცერი სწორედ თანაშემწე აღმოჩნდა. მან საშვი გამოართვა, დახედა და უთხრა, რომ საშვით წინასწარი დაკავების შენობაში ვერ შეუშვებდა. თანაც გვიან იყო...

– ხვალ გიჯობთ მოსვლა. ათ საათზე ნახვის უფლებას ყველას აძლევენ. მობრძანდით და უფროსიც შინ იქნება. შეხვედრები საერთო ოთახში იმართება, მაგრამ თუ ზედამხედველი ნებას დაგრთავთ, კანტორაშიც შეიძლება.

იმ დღეს ნეხლიუდოვი პაემანს ვერ ეღირსა და შინ წავიდა. ქალის ნახვის ფიქრით აფორიაქებული ქუჩებს მიუყვებოდა და სასამართლოს კი არა, პროკურორთან და ზედამხედველებთან საუბარს იხსენებდა. ის, რომ ქალთან შეხვედრას ესწრაფოდა, თავისი განზრახვა პროკურორს გაანდო და ორ ციხეშიც მივიდა, ისე აღელვებდა, რომ დიდხანს ვერ დამშვიდდა. შინ მისულმა მაშინვე დიდი ხნის შენახული, ხელუხლებელი დღიურები გადმოიღო, ზოგიერთი ადგილი გადაიკითხა და შემდეგი რამ დაწერა: «ორი წელია, დღიურში არაფერი ჩამიწერია და მეგონა, ამ ბავშვურ გასართობს აღარასოდეს დავუბრუნდებოდი. მაგრამ ეს ბავშვური გასართობი კი არა, საუბარი იყო საკუთარ თავთან, იმ ღვთიურ არსებასთან, რომელიც ყოველ ადამიანში სახლობს. მთელი ამ დროის განმავლობაში მეძინა, დამლაპარაკებელი არავინ მყავდა. ეს არსება უჩვეულო მოვლენამ 28 აპრილს სასამართლოში გამოაღვიძა, სადაც ნაფიცი მსაჯული ვიყავი. განსასჯელთა სკამზე ის დავინახე, ტუსადის ხალათში ჩაცმული, ჩემ მიერ მოტყუებული კატიუშა. უცნაური გაუგებრობისა და ჩემი შეცდომის გამო, მას კატორღა მიუსაჯეს. ახლახან პროკურორთან და ციხეში ვიყავი. კატიუშასთან არ შემიშვეს, მაგრამ გადავწყვიტე, მის სანახავად ყველაფერი ვიღონო, ბრალი ვაღიარო და დანაშაულის გამოსასწორებლად თუნდაც ცოლად მოვიყვანო. ღმერთო, შენ მიშველე! თავს ძალიან კარგად ვგრძნობ, სულს უხარია».

იმ ღამით კატიუშამ დიდხანს ვერ დაიძინა, თვალღია იწვა, კარს გასცქეროდა, რომელსაც დროდადრო წინ და უკან მოსიარულე მედავითნის ცოლი ეფარებოდა, წითური ქალის ქმენას უსმენდა და ფიქრს მისცემოდა.

იმაზე ფიქრობდა, რომ სახალინზე კატორელს ცოლად არაფრის დიდებით არ გაჰყვებოდა, როგორმე სხვანაირად მოეწყობოდა, – რომელიმე უფროსთან, კანცელარიის მწერალთან, თუნდაც ზედამხედველთან, თუნდაც თანაშემწესთან. ამაზე უარს არავინ ამბობდა. «ოღონდ არ გახდე, თორემ დაიღუპები». გაახსენდა, როგორ მისჩერებოდა დამცველი, როგორ უყურებდა თავმჯდომარე, როგორ შესცქეროდნენ სასამართლოში მის გვერდით განზრახ ჩავლილი მამაკაცები. ციხეში მის სანახავად მოსული ბერტას ნაამბობიც ახსოვდა იმის შესახებ, რომ სტუდენტი, რომელიც კიტაევასთან ყოფნის დროს უყვარდა, მათთან მოსულიყო, კატიუშა მოეკითხა და ძალზე შესცოდებოდა. წითურთან ჩხუბიც გაახსენდა და გულით შეებრაღა. არც მეფუნთუშე დავიწყებია, რომელმაც ზედმეტი კვერი გამოუგზავნა. ბევრი გაახსენდა, ოღონდ არა ნეხლიუდოვი. საკუთარ ბავშვობასა და ყმაწვილქალობაზე არასდროს ფიქრობდა, რადგან დიდ ტკივილს გრძნობდა. ეს მოგონებები ხელუხლებლად ეწყო მისი სულის შორეულ კუნჭულში, ნეხლიუდოვი სიზმარშიც კი არასდროს უნახავს. დღეს სასამართლოში იმიტომ კი ვერ იცნო, რომ ბოლო ნახვისას იგი სამხედრო იყო, უწვერო, პატარა უღვაშითა და მოკლე, მაგრამ მაინც ხშირი ხუჭუჭი თმით, ახლა კი – ასაკიანი და წვერით, არამედ იმიტომ, რომ მასზე არასდროს ფიქრობდა. მასთან დაკავშირებული წარსულის მოგონებები იმ საშინელ, ბნელ ღამეს დამარხა, როდესაც ჯარიდან დაბრუნებისას ნეხლიუდოვმა მამიდებს არ შეუარა.

იმ ღამემდე, სანამ იმედი ჰქონდა, რომ იგი შემოივლიდა, სულაც არ ამძიმებდა ბავშვი, რომელსაც სხეულით ატარებდა, პირიქით, ხშირად გულს უჩვილებდა მუცელში მისი რბილი, ზოგჯერ კი მკვეთრი მოძრაობა. მაგრამ იმ ღამის შემდეგ ყველაფერი შეიცვალა და მომავალი შვილი მისთვის მხოლოდ დაბრკოლებად იქცა.

მამიდები ნეხლიუდოვს ელოდებოდნენ, სთხოვდნენ, რომ შემოევლო, მაგრამ მან უდეპეშა, რომ ვერ შეძლებდა, რადგან პეტერბურგში დროზე უნდა ჩასულიყო. ეს რომ შეიტყო,

კატიუშამ მის სანახავად სადგურზე წასვლა გადაწყვიტა. მატარებელი ღამის ორ საათზე უნდა ჩამომდგარიყო. კატიუშამ ქალბატონები დასაძინებლად გაისტუმრა, ერთი გოგო, მზარეულის ქალიშვილი მაშკა დაიყოლია, ძველი, ყელიანი ფეხსაცმელი ჩაიცვა, თავსაფარი გაიკეთა, გამოეწყო და სადგურისკენ გაიქცა.

შემოდგომის ბნელი, წვიმიანი ღამე იყო. წვიმა ხან თბილ და მსხვილ წვეთებს წამოუშენდა, ხანაც გადაიღებდა ხოლმე. მინდორში, ფეხებქვეშ, გზა არ ჩანდა, ტყეში კი ისე ბნელოდა, როგორც ღუმელში და კატიუშას, თუმცა აქაურობა კარგად იცოდა, გზა მაინც აებნა და პატარა სადგურს, სადაც მატარებელი სამ წუთს ჩერდებოდა, ადრინად კი არ მიაღწია, რისი იმედიც ჰქონდა, არამედ მეორე ზარის შემდეგ. იგი პლატფორმაზე შევარდა და მაშინვე მოჰკრა მას თვალი პირველი კლასის ვაგონის ფანჯარაში, რომელიც ყველაზე მეტად იყო განათებული. ხავერდგადაკრულ სავარძლებში ერთმანეთის პირდაპირ ორი უსერთუკო ოფიცერი იჯდა და კარტს თამაშობდა. ფანჯარასთან, მაგიდაზე, მსხვილი, ჩამოღვენთილი სანთელი ენთო. ის შემოტკეცილი რეიტუზითა და თეთრი პერანგით სავარძლის სახელურზე ჩამომჯდარიყო, იდაყვით საზურგეს დაყრდნობოდა და რაღაცაზე იცინოდა. როგორც კი კატიუშამ ნეხლიუდოვი იცნო, გათოშილი ხელით ფანჯარაზე დააკაკუნა. მაგრამ სწორედ ამ დროს მესამე ზარიც გაისმა და მატარებელი ნელა დაიძრა, ჯერ უკან, შემდეგ კი ყველა ვაგონი ერთიმეორის მიყოლებით ერთმანეთს შეეჯახა. ერთ-ერთი მოთამაშე კარტიანად წამოდგა და ფანჯარაში გაიხედა. ქალმა ერთხელაც დააკაკუნა და სახე შუშას მიაღო. ვაგონი შეტოკდა და წავიდა. კატიუშა მიჰყვა, თან ფანჯარაში იყურებოდა. ოფიცერმა მისი გაღება სცადა, მაგრამ ვერ მოახერხა. ნეხლიუდოვი წამოდგა, თანამგზავრს ხელი ჰკრა და ფანჯარას დაეჭიდა. მატარებელმა სვლას უმატა. ქალი მკვირცხლად მიჰყვებოდა და არ ჩამორჩებოდა, მაგრამ მატარებელი სულ უფრო სწრაფად მოძრაობდა და ზუსტად მაშინ, როდესაც ფანჯარა ძირს დაეშვა, კონდუქტორმა კატიუშას მუჯლოგუნის გაჰკრა და ვაგონში შეხტა. ქალი ჩამორჩა, მაგრამ მაინც გარბოდა პლატფორმის სველ ფიცრებზე; შემდეგ პლატფორმა დასრულდა და კატიუშამ თავი ძლივს შეიმაგრა, რომ არ წაქცეულიყო და საფეხურები ჩაირბინა. სირბილი განაგრძო, მაგრამ პირველი კლასის ვაგონი უკვე

შორს იყო. ქალს გვერდით მეორე კლასის ვაგონებმა ჩაუარა, შემდეგ მესამე კლასის ვაგონებმა ჩაუქროლა, ის კი მაინც გარბოდა. როდესაც ბოლო, ფარნიანმა ვაგონმაც გადაასწრო, იგი წყალსაქაჩთან იმყოფებოდა, სრულიად დაუცველი. ქალს ქარი ჯიქურ ეძგერა, თავსაფარი მოაძრო და კაბა ფეხებზე ერთი მხრიდან შემოაკრა. თავსაფარი ჰაერის ტალღამ წაიღო, კატიუშა კი კვლავ გარბოდა.

– დეიდა, მიხაილოვნა! – ეძახდა ჩამორჩენილი გოგონა, – თავსაფარი მოგძვრათ!

«ის განათებულ ვაგონში ხავერდგადაკრულ სავარძელში ზის, ხუმრობს, სვამს, მე კი აქ ვარ, ტალახში, სიბნელეში, წვიმასა და ქარში – ვდგავარ და ვტირი», – გაიფიქრა კატიუშამ, შეჩერდა, ხელები უკან გადაწეულ თავში იტაცა და აქვითინდა.

– წავიდა! – იყვირა მან.

გოგონას შეეშინდა და სველ კაბაზე მოეხვია.

– დეიდა, შინ წავიდეთ.

«ჩაივლის მატარებელი, ჩავხტები ვაგონქვეშ და მორჩა...», – ფიქრობდა ამ დროს კატიუშა და გოგონას არ პასუხობდა.

გადაწყვიტა, რომ ასეც მოიქცეოდა. მაგრამ მაშინვე, როგორც ყოველთვის ხდება ხოლმე აღელვების შემდეგ ჩამომდგარი მყუდროების პირველ წუთს, ბავშვი – მისი ბავშვი, რომელსაც მუცლით ატარებდა, შეკრთა, უბიძგა და ნელა გაიჭიმა, შემდეგ კვლავ დაიწყო კვრა რაღაც წვრილით, ნაზითა და მახვილით და მოულოდნელად ყველაფერი, რაც წუთის წინ ისე ტანჯავდა, რომ სიცოცხლეც კი უჭირდა, ნეხლიუდოვისკენ მიმართული მთელი ღვარძლი და სურვილი, რომ თუნდაც თავისი სიკვდილით ეძია მასზე შური, – ეს ყველაფერი უეცრად დაშორდა. დამშვიდდა, წელში გაიმართა, თავშალში გაეხვია და შინისკენ აჩქარებით გაემართა.

გატანჯული, სველი, ტალახში ამოვლებული კატიუშა სახლში დაბრუნდა და იმ დღიდან დაიწყო მასში ძირეული სულიერი ცვლილება, რომლის შედეგადაც გახდა ისეთი, როგორიც ახლა იყო. იმ საშინელი ღამის შემდეგ დაკარგა სიკეთის რწმენა. იქამდე სიკეთისავე სჯეროდა და იმისაც, რომ სხვებიც ასე ფიქრობდნენ, მაგრამ ახლა დარწმუნდა, რომ ეს არავის სწამდა

და ყველა, ვინც ღმერთისა და სიკეთის შესახებ საუბრობდა, ამას მხოლოდ სხვა ადამიანების მოსატყუებლად აკეთებდა. კაცი, ვინც უყვარდა და ვისაც უყვარდა, – მან ეს იცოდა, – დატკბა მისით, შებილწა მისი გრძნობები და მიატოვა. ის კი ყველაზე კარგი იყო მათ შორის, ვისაც იცნობდა. დანარჩენები უარესები იყვნენ. და ყველაფერი, რაც თავს გადახდა, ყოველ ფეხის ნაბიჯზე ამას ადასტურებდა. ნეხლიუდოვის მამიდეშმა, მლოცველმა მოხუცებმა, გააგდეს იგი, როდესაც უწინდებურად კარგად აღარ შეეძლო მათი მომსახურება. ისინი, ვისთანაც ამის შემდეგ ცხოვრებამ შეახვედრა, – ქალები – მისგან ფულის დაციცვლას ცდილობდნენ, მამაკაცები კი, ბებერი უბნის უფროსიდან დაწყებული და ციხის ზედამხედველებით დამთავრებული, მას ისე უყურებდნენ, როგორც მხოლოდ სიამოვნების მიღების საშუალებას და არავისთვის სხვა არაფერი არსებობდა ამქვეყნად, გარდა სიამოვნებისა, სწორედ ასეთი სიამოვნებისა. ამაში კიდევ უფრო დაარწმუნა ხანში შესულმა მწერალმა, რომელსაც თავისუფალი ცხოვრების მეორე წელს შეხვდა. იგი პირდაპირ ეუბნებოდა, რომ სწორედ ეს იყო ბედნიერების არსი, რასაც თვითონ პოეზიასა და ესთეტიკას უწოდებდა.

ყველა მხოლოდ თავისთვის, საკუთარი სიამოვნებისთვის ცხოვრობდა და ღმერთისა და სიკეთის შესახებ საუბარი სიცრუეს წარმოადგენდა. თუკი შეკითხვა გაჩნდებოდა, რატომ იყო დედამიწა ისე ცუდად მოწყობილი, რომ ერთმანეთის მიმართ ყველა ბოროტებას სჩადიოდა და ყველა იტანჯებოდა, ამაზე არც უნდა ეფიქრათ. მოგეწყინა? – მოწიე, დალიე ან, რაც ყველაფერს სჯობია, კაცთან გაერთე და გაგივლის.

XXXVIII

მეორე დღეს, კვირას, დილის ხუთ საათზე, ადრე ამდგარმა კორაბლიოვამ მასლოვა გააღვიძა.

«კატორღელი», – გაიფიქრა შეძრწუნებულმა მასლოვამ, თვალები მოიფშვნიტა, უნებურად შეისუნთქა დილისთვის უკვე საშინლად აყროლებული ჰაერი და კვლავ დაძინება და არაცნობიერის სფეროში გადასვლა დააპირა, მაგრამ შიშის ჩვევამ სძლია, წამოიწია, ფეხები მოიკეცა, დაჯდა და მიიხედ-

მოიხედა. ქალები ამდგარიყვნენ, მხოლოდ ბავშვებს ეძინათ. გადმოკარკლულთვალებიანი ღვინით მოვაჭრე, პატარები რომ არ გაელვდიებინა, მათ თავქვე ამოდებულ ხალათს ფრთხილად იღებდა. ბუნტისთავი ღუმელთან ნაჭრებს ჰფენდა, რომლებსაც სახვევებად იყენებდა, ცისფერთვალება ფედოსია კი ტირილით გაჭაჭულ ბავშვს ხელში არწევდა და ნაზი ხმით ნანინას უმღეროდა. ჭლეჩიანს მკერდზე ხელი ეტაცა, სახეზე სისხლმოწოლილი ახველებდა და შუალედებში ოხრავდა, თითქმის ყვიროდა. გამოღვიძებული წითური პირაღმა იწვა, მსუქანი ფეხები მოეკეცა და ხმამაღლა და მხიარულად ჰყვებოდა ნანახ სიზმარს. ცეცხლის წამკიდებელი დედაბერი კვლავ ხატის წინ იდგა, ერთსა და იმავე სიტყვებს ბუტბუტებდა, პირჯვარს იწერდა და თავს დაბლა ხრიდა. მედავითნის ცოლი გაუნძრევლად იჯდა ნარზე და ნამძინარევი წინ უაზროდ იყურებოდა. კოხტაპრუწა გაქონილ ხეშეშ შავ თმას თითზე იხვევდა.

დერეფანში ფეხსაცმლის ფრატუნი გაისმა, კლიტემ დაიგრუხუნა და ორი პატიმარი-მეპარაშე შემოვიდა ქურთუკებითა და მოკლე, წვივებამდე ნაცრისფერი შარვლებით, სერიოზული, გაბრაზებული სახით შემოდგეს წყლის საზიდარზე აყროლებული კასრი და კამერიდან გაიტანეს. ქალები დერეფანში გავიდნენ და ონკანებთან განლაგდნენ. იქ ჩხუბი ატყდა წითურსა და მეორე, მეზობელი საკნიდან გამოსულ ქალს შორის. ისევ ლანძლვა-გინება, ყვირილი, ჩივილი...

– კარცერი მოგენატრათ? – იყვირა ზედამხედველმა კაცმა და წითურს მსუქან, შიშველ ზურგზე ხელი ისე დაჰკრა, რომ ტკაცუნი მთელ დერეფანში გაისმა, – შენი ხმა არ გავიგო.

– შეხე, როგორ გაუტია ამ ბებერმა, – თქვა წითურმა, რომელმაც მისი მიმართვა მოფერებად მიიღო.

– აბა, ცოცხლად! წირვაზე წადით.

მასლოვამ დავარცხნაც კი ვერ მოასწრო, როდესაც უფროსი ზედამხედველი მოვიდა ამაღასთან ერთად.

– ამოკითხვაზე! – შესძახა ზედამხედველმა.

მეორე საკნიდან სხვა პატიმარი ქალები გამოვიდნენ და დერეფანში ორ რიგად დაეწყვნენ, ამასთან უკანა რიგში მდგომ

ტუსაღებს მათ წინ მდგომთათვის ხელები მხრებზე უნდა დაეწყოთ. ყველა გადათვალეს.

ამოკითხვის შემდეგ ზედამხედველი ქალი მოვიდა და პატიმრები ეკლესიაში წაიყვანა. მასლოვა და ფედოსია ყველა კამერიდან გამოსული ასზე მეტი ქალისგან შემდგარი კოლონის შუაში მოხვდნენ. ყველა თეთრ თავსაფარში, კოფთასა და ქვედატანში გამოწყობილიყო, მხოლოდ რამდენიმეს ეცვა თავისი ფერადი ტანსაცმელი. ეს ბავშვიანი ქალები იყვნენ, რომლებიც ქმრებს მიჰყვებოდნენ. კიბე მთლიანად ამ მსვლელობას მოეცვა. ისმოდა ბაგვების[41] რბილი ბაკუნი, ლაპარაკი, ზოგჯერ სიცილიც. მოსახვევში მასლოვამ თავისი მტრის, ბოჩკოვას ბოროტ სახეს მოჰკრა თვალი, რომელიც მის წინ მიდიოდა და ფედოსიას დაანახვა. ქვემოთ ჩასვლის შემდეგ ქალები დადუმდნენ და თავდახრილებმა პირჯვრის წერით ოქროსფრად მბზინავი, ჯერაც ცარიელი ეკლესიის გაღებულ კარში დაიწყეს შესვლა. მათი ადგილი მარჯვნივ იყო და დადგნენ კიდეც იქ ერთმანეთის მიწევ-მოწევისა და შევიწროების ხარჯზე. ქალებს კვალდაკვალ ნაცრისფერხალათიანი გადასაგზავნები შემოჰყვნენ, რომლებიც საზოგადოების განაჩენით გაესამართლებინათ და გადასახლებას ექვემდებარებოდნენ. ისინი ხმამაღალი ხველით მჭიდრო ჯგუფად დადგნენ მარცხნივ და ეკლესიის შუაგულში. ზემოთ კი, ქორედზე, უკვე იდგნენ ადრე მოყვანილები – ერთი მხრიდან ნახევრად თავგადაპარსული კატორღელები, რომლებიც იქ ყოფნას ბორკილების ჟღარუნით ამჟღავნებდნენ, მეორიდან კი თავგადაუპარსავი და ბორკილებდაუდებელი, გამოძიებაში მყოფი პირები. ციხის ეკლესია ერთ მდიდარ ვაჭარს ხელმეორედ აეშენებინა და მოეპირკეთებინა – ამ საქმეზე რამდენიმე ათეული ათასი მანეთი დაეხარჯა და ახლა იგი ხასხასა ფერებითა და ოქროთი აელვარებულიყო.

ცოტა ხანს ეკლესიაში სიჩუმე ჩამოწვა და მხოლოდ ცხვირის მოხოცვა, ხველება, ახალშობილების ყვირილი და იშვიათად, ბორკილების ჩხარუნი ისმოდა. მაგრამ აი, შუაში მდგომმა ტუსაღებმა უკან დაიხიეს, შევიწროვდნენ და გზა გაათავისუფლეს. სწორედ იქ გამოიარა ზედამხედველების უფროსმა და ყველაზე წინ, ეკლესიის შუაგულში დაიკავა ადგილი.

დაიწყო ღვთისმსახურება.

ეს ღვთისმსახურება იმაში მდგომარეობდა, რომ განსაკუთრებულად უცნაურ და ძალზე მოუხერხებელ ფარჩის სამოსში გამოწყობილი მღვდელი პურს პატარ-პატარა ნაჭრებად ჭრიდა და ლამბაქზე აწყობდა, შემდეგ კი მათ ღვინით სავსე თასში ათავსებდა, თან სხვადასხვა სახელსა და ლოცვას წარმოთქვამდა. ამასობაში მედავითნე შეუჩერებლივ ჯერ კითხულობდა, მერე კი ის და ტუსალებისგან შემდგარი გუნდი მონაცვლეობით მღეროდნენ სხვადასხვა სლავურ სიმღერებს, რომლებიც თავისთავად ძნელი გასაგები იყო და სწრაფი კითხვისა და მღერისგან კიდევ უფრო ნაკლებად გასაგებ ლოცვებს. ლოცვები შინაარსით უპირატესად ხელმწიფე იმპერატორისა და მისი ოჯახის კეთილდღეობის სურვილს გამოხატავდა. მათ სხვა ლოცვებთან ერთადაც და ცალკეც მუხლმოყრილნი მრავალჯერ წარმოთქვამდნენ. გარდა ამისა, მედავითნემ მოციქულთა საქმეებიდან რამდენიმე ამონარიდი ისეთი უცნაური, დაძაბული ხმით წაიკითხა, რომ კაცი ვერაფერს გაიგებდა, მღვდელმა კი გარკვევით გადმოსცა ადგილი მარკოზის სახარებიდან, რომელშიც ნათქვამი იყო, თუ როგორ გამოეცხადა მკვდრეთით აღმდგარი ქრისტე, სანამ ცაში გაფრინდებოდა და მამა ღმერთის მარჯვენა ხელზე დაჯდებოდა, ჯერ მარიამ მაგდალინელს, რომლისგანაც შვიდი ეშმაკეული განდევნა, შემდეგ კი – თერთმეტ მოწაფეს და როგორ უბრძანა, ექადაგათ სახარება ყველა არსებისთვის, თან გამოუცხადა, რომ ის, ვინც არ ირწმუნებდა, დაიღუპებოდა, ვინც ირწმუნებდა და მოინათლებოდა, გადარჩებოდა და, გარდა ამისა, ადამიანებზე ხელის დასხმით მათგან ეშმაკების განდევნასა და ავადმყოფობისგან მათ განკურნებას შეძლებდა, ახალი ენით ილაპარაკებდა, გველებს აიყვანდა და თუ საწამლავს შესვამდა, არ მოკვდებოდა და ჯანმრთელი დარჩებოდა.

რაც შეეხება ღვთისმსახურების არსს, ივარაუდებოდა, რომ მღვდლის მიერ დაჭრილი და ღვინოში ჩადებული ნაჭრები, გარკვეული მანიპულაციებისა და ლოცვების შედეგად, ღმერთის ხორცად და სისხლად გადაიქცევა. ამ მანიპულაციებში ის იგულისხმებოდა, რომ მღვდელმსახური

ორივე ხელს ზევით თანაბრად სწევდა, თუმცა ამაში ფარჩის ტომარა უშლიდა ხელს. შემდეგ მუხლებზე ეშვებოდა და კოცნიდა მაგიდას და იმას, რაც ზედ იდო. უმთავრესი მოქმედება კი ის გახლდათ, რომ, როდესაც მღვდელი ორივე ხელით ხელსახოცს იღებდა, თანაბრად და ნარნარად აქნევდა მას ლამბაქისა და ოქროს თასის თავზე. იგულისხმებოდა, რომ სწორედ ამ დროს კეთდებოდა პურისა და ღვინისგან ხორცი და სისხლი და ამიტომ ღვთისმსახურების ეს ადგილი განსაკუთრებული ზეიმურობით გამოირჩეოდა.

– «განსაკუთრებით ყოვლადწმინდა, ღვთივკურთხეული ქალწული ღვთისმშობლისთვის», – ხმამაღლა შესძახა ამის შემდეგ მღვდელმა ტიხრის მეორე მხრიდან და გუნდმა საზეიმო სიმღერით აუწყა იქ მყოფთ, რომ ძალიან კარგია უბიწოების დაურღვევლად ქრისტეს მშობი მარიამის დიდებით შემოსვა, რომელსაც ამისთვის მეტი პატივი ერგო, ვიდრე რომელიღაც ქერუბიმებს და მეტი დიდება, ვიდრე ვიღაც სერაფიმებს. ამის შემდეგ მიიჩნეოდა, რომ გარდასახვა განხორციელდა, მღვდელმა ლამბაქიდან ხელსახოცი აიღო, შუაში მდებარე ნაჭერი ოთხად გაჭრა და ჯერ ღვინოში ჩააწო, მერე კი პირში ჩაიდო. იგულისხმებოდა, რომ მან ღმერთის სხეულის ნაწილი შეჭამა და მისი სისხლი მოსვა. შემდეგ მღვდელმა ფარდა გადასწია, შუა კარი გააღო, მოოქრული თასი ხელში დაიჭირა, მასთან ერთად გამოვიდა და მსურველებს მოუწოდა, თასიდან ღმერთის სისხლი და ხორცი მიეღოთ.

მსურველი რამდენიმე ბავშვი აღმოჩნდა.

მღვდელმა თავდაპირველად მათ სახელები ჰკითხა, შემდეგ კი ფრთხილად იღებდა თასიდან კოვზით ღვინოში ჩამბალ პურის ნატეხს და ბავშვებს პირში რიგრიგობით ღრმად სჩრიდა, მედავითნე კი მათ მაშინვე ტუჩებს სწმენდდა და მხიარული ხმით მღეროდა იმის შესახებ, რომ ისინი ღმერთის სხეულს მიირთმევდნენ და ღმერთის სისხლს სვამდნენ. ამის მერე მღვდელმა თასი ტიხრის იქით გაიტანა, დარჩენილი სისხლი ბოლომდე დაცალა, ღმერთის სხეულის ყველა ნატეხი მიირთვა, ულვაშები და პირი გულმოდგინედ მოიწმინდა, თასიც გაწმინდა და თხელძირიანი თალათინის ჩექმების ჭრაჭუნით მხიარულად და მხნე ნაბიჯებით ტიხრის აქეთ გამოვიდა.

ამით მთავარი ქრისტიანული მღვდელმსახურება დასრულდა. მაგრამ მღვდელს საბრალო პატიმრების ნუგეშისცემა სურდა

და ჩვეულებრივ წირვას განსაკუთრებულად მიუმატა. ეს განსაკუთრებულობა იმით გამოიხატებოდა, რომ მღვდელი სწორედ იმ ღმერთის სავარაუდო, ათობით ცვილის სანთლით განათებული, ოქროთი დაფერილი გამოსახულების (შავი სახე შავი ხელებით) წინ დადგა, რომელსაც ჭამდა, და უცნაური და ყალბი ხმით შემდეგი სიტყვების სიმღერას თუ ლაპარაკს შეუდგა:

– «იესო, ყოვლადტკბილო, მოციქულთა დიდებო, მოწამეთა მეუფეო, სიქადულო ჩემო ყოვლადძლიერო იესო, მაცხოვრე, მაცხოვარო ჩემო, მშვენიერო და სასურველო, ქრისტე, შემიწყალე ოხითა მშობლისა შენისაითა, და ყოველთა წმიდათა შენთაითა, წინასწარმეტყველთა და წმიდათა ზეცისა ძალთა მეოხებითა, იესო, სამოთხის შვებასა ღირსმყავ, იესო, კაცთმოყვარეო!»

აქ ის ცოტა ხნით შეჩერდა, სული მოითქვა, პირჯვარი გადაიწერა და თავი მიწამდე დახარა. ყველამ მას მიჰბაძა – ზედამხედველების უფროსმაც, ზედამხედველებმაც, ტუსალებმაც, და იქაურობა ბორკილების ჟღარუნმა მოიცვა.

– «ანგელოსთა შემოქმედო და უფალო ძალთაო, – განაგრძობდა იგი, – იესო, ყოვლადსაკვირველო, ანგელოსთა განკვირვებო; იესო, ყოვლადძლიერო, პირველ მშობელთა გამომხსნელო; იესო, ყოვლადტკბილო, მამამთავართა დიდებო; იესო, ყოვლადდიდებულო, მეფეთა სიმტკიცეო; იესო, ყოვლადსაყვარელო, წინასწარმეტყველთა აღსრულებო; იესო, ყოვლადსაკვირველო, მოწამეთა სიმტკიცეო; იესო, ყოვლადმშვიდო, მონაზონთა სიხარულო; იესო, ყოვლადმოწყალეო, მღვდელთა სიტკბოებო; იესო, ყოვლადშემწყნარებელო, მმარხველთა მოთმინებო; იესო, ყოვლადტკბილო, ღირსთა მხიარულებო; იესო, ყოვლადპატიოსანო, ქალწულთა სიწმიდეო; იესო, პირველსაუკუნეთაო, ცოდვილთა ცხოვნებო; იესო, ძეო ღვთისაო, შემიწყალე მე“, – მან, როგორც იქნა, ბოლოში გააღწია, თან სულ უფრო და უფრო მეტი სტვენით იმეორებდა სიტყვა «იესოს», ხელით აბრეშუმისსარჩულიანი ანაფორა ოდნავ ასწია, ცალ მუხლზე დაიჩოქა და თავი მიწას შეახო. გუნდმა ბოლო სიტყვები აიტაცა: «იესო, ძეო ღვთისაო, შემიწყალე მე“, ტუსალები კი მუხლებზე ეცემოდნენ და დგებოდნენ, ბორკილებს აჟღარუნებდნენ, რომლებიც მათ გამხდარ ფეხებს

უხეზავდა.

ასე გაგრძელდა ძალიან დიდხანს. ჯერ ქებით მოხსენიება მოდიოდა, რომელიც შემდეგი სიტყვებით მთავრდებოდა: «შემიწყალე მე», ამას ახალი ქება მოჰყვებოდა და, დასასრულს, «ალილუია». პატიმრები პირჯვარს იწერდნენ, წელში იხრებოდნენ, მიწაზე ეცემოდნენ. თავიდან ისინი თავს ყოველი პაუზის დროს ხრიდნენ, შემდეგ – ერთის გამოტოვებით, შემდეგ – ორის, და ყველას ძალიან გაუხარდა, როდესაც ყველა ქება დასრულდა. მღვდელმა შვებით ამოისუნთქა, წიგნი დახურა და ტიხრის მიღმა გავიდა. რჩებოდა ბოლო მოქმედება – მღვდელმა დიდი მაგიდიდან იქ დადებული ოქროთი დაფერილი, ბოლოებზე ემაღისმედალიონებიანი ჯვარი აიღო და ტაძრის შუაგულში გამოვიდა. მასთან ჯერ ზედამხედველების უფროსი მივიდა და ჯვარს ემთხვია, მერე – თანაშემწე, მერე – ზედამხედველები, ბოლოს კი – პატიმრები, რომლებიც ერთმანეთს უკნიდან აწვებოდნენ და ჩურჩულით იგინებოდნენ. მღვდელი ზედამხედველების უფროსს ესაუბრებოდა, მოახლოებულ ტუსაღებს კი ჯვარსა და ხელს ხან პირში სჩრიდა, ხან – ცხვირში, ისინი, თავის მხრივ, ცდილობდნენ, ჯვარსაც მთხვეოდნენ და მღვდლის ხელსაც. ასე დამთავრდა გზასაცდენილი ძმების სანუგეშებლად და დასარიგებლად გამართული ქრისტიანული მღვდელმსახურება.

XL

იქ დამსწრეთაგან არავის, მღვდლითა და ზედამხედველების უფროსით დაწყებული და მასლოვათი დამთავრებული, თავში აზრადაც არ მოსვლია, რომ სწორედ იმ იესომ, რომლის სახელსაც სტვენით უთვალავჯერ იმეორებდა მღვდელი და ნაირგვარი უცნაური სიტყვებით ქებას ასხამდა, აკრძალა ყველაფერი ის, რაც აქ ხდებოდა; აკრძალა არა მარტო მღვდელ-მასწავლებლების უაზრო მრავალსიტყვაობა და მკრეხელური მოგვობა პურსა და ღვინოზე, არამედ სრულიად გარკვეული სახით აუკრძალა ცალკეულ ადამიანებს მასწავლებლებად სხვების მოხსენიება, აკრძალა ლოცვები ტაძარში, თითოეულ ადამიანს კი განმარტოებით ლოცვა უბრძანა. აკრძალა თვით ტაძრებიც, როდესაც თქვა, რომ მათ დასანგრევად მოვიდა, რომ

ლოცვა არა ტაძარში უნდა, არამედ – სულსა და ჭეშმარიტებაში. რაც მთავარია, არა მართო ადამიანთა გასამართლება და ციხეში ჩასმა, წვალება, შერცხვენა და სიკვდილით დასჯა აკრძალა, როგორც ამას აქ აკეთებდნენ, არამედ – ყოველგვარი ძალადობა ადამიანებზე, და თქვა, დატყვევებულთა გასათავისუფლებლად მოვედიო.

იქ დამსწრეთაგან არავის მოსვლია თავში, რომ ის, რაც აქ ხდებოდა, უდიდესი მკრეხელობა და სწორედ იმ ქრისტეს დაცინვა იყო, რომლის სახელითაც ეს კეთდებოდა. არავინ დაფიქრებულა იმაზე, რომ მღვდლის მიერ გამოტანილი და ადამიანებისთვის სამთხვევად გაწვდილი, ის ოქროთი დაფერილი, ბოლოებზე მინანქრისმედალიონებიანი ჯვარი სხვა არაფერი იყო, თუ არა იმ სახრჩობელას გამოსახულება, რომელზეც ქრისტე სიკვდილით დასაჯეს სწორედ იმიტომ, რომ ის აკრძალა, რაც ახლა აქ მისი სახელით ხდებოდა. არავის გაუფიქრებია, რომ ის მღვდლები, რომლებსაც წარმოუდგენიათ, თითქოს პურიისა და ღვინოს სახით ქრისტეს ხორცს ჭამენ და ქრისტეს სისხლს სვამენ, მართლაც ჭამენ მის ხორცს და სვამენ მის სისხლს, ოღონდ არა პურიისა და ღვინოს სახით, არამედ იმით, რომ თან აცდუნებენ «იმ მდაბალთ», რომლებთანაც აიგივებდა თავს ქრისტე, თან უდიდეს სიკეთესაც ართმევენ და უსასტიკესადაც აწამებენ, როდესაც ადამიანებს მის მიერ მათთვის მოტანილი სიკეთის შესახებ არაფერს ეუბნებიან.

მღვდელი გულდამშვიდებით აკეთებდა ყველაფერს, რადგან მისთვის ბავშვობიდანვე ჩაენერგათ, რომ ეს ერთადერთი ჭეშმარიტი სარწმუნოება იყო, რომელიც იქამდე მცხოვრებ ყველა წმინდანს სწამდა, ახლა კი – სასულიერო და საერო უფროსობას. მას ის კი არ სჯეროდა, რომ პურიდან სხეული შეიქმნა, რომ სულისთვის მრავალსიტყვაობა სასარგებლო იყო, ან რომ მან მართლაც შეჭამა ღმერთის ნაწილი, – ამას როგორ დაიჯერებდა, – მას სწამდა, რომ ამ რელიგიის რწმენა უნდა ჰქონოდა. რაც მთავარია, მასში ამ სარწმუნოებას ის განამტკიცებდა, რომ მისი მოთხოვნების შესრულებისთვის უკვე თვრამეტი წელია, შემოსავალი ჰქონდა, რომლითაც ოჯახს ინახავდა, ვაჟიშვილი გიმნაზიაში სწავლობდა, ქალიშვილი – სასულიერო სასწავლებელში. მედავითნესაც ასევე სწამდა და მღვდელზე უფრო მეტადაც, რადგან სრულიად დავიწყებოდა ამ სარწმუნოების დოგმატების აზრი, მხოლოდ ის იცოდა, რომ

სითბოს, სულის მოხსენიებას, დროს, ჩვეულებრივ თუ აკათისტოთი[42] პარაკლისს, ყველაფერს გარკვეული ფასი ედო, რომელსაც ნამდვილი ქრისტიანები ხალისით იხდიდნენ. ამიტომაც გაიძახოდა თავის «შემიწყალე, შემიწყალეს», იმას მღეროდა და კითხულობდა, რაც მიღებული იყო, ამის აუცილებლობაში ისევე მშვიდად გულდაჯერებული, როგორც ადამიანები შეშას, ფქვილს ან კარტოფილს ყიდიან. ციხის უფროსსა და ზედამხედველებს კი, თუმცა არასდროს იცოდნენ და არც ჩაკვირვებოდნენ იმას, თუ რა იყო ამ სარწმუნოების დოგმატები და რას ნიშნავდა ის ყველაფერი, რაც ეკლესიაში განხორციელდა, – სჯეროდათ, რომ აუცილებლად უნდა მიჰყოლოდნენ ამ რწმენას, რადგან ეს უმაღლეს უფროსობასა და თვით მეფესაც სწამდა. გარდა ამისა, თუმცა ბუნდოვნად (ვერაფრით აეხსნათ, ეს როგორ კეთდებოდა), მაგრამ მაინც გრძნობდნენ, რომ ეს რწმენა მათ სასტიკ სამსახურს ამართლებდა. რომ არა ეს რწმენა, მათთვის არა მხოლოდ უფრო რთული, არამედ, ალბათ, შეუძლებელიც კი იქნებოდა მთელი თავისი ძალა ხალხის სატანჯველად გამოეყენებინათ, როგორც ამას ახლა სრულიად გულმშვიდად აკეთებდნენ. ზედამხედველების უფროსი ისეთი კეთილი გულის ადამიანი იყო, რომ ამ რწმენის მხარდაჭერის გარეშე ვერასდროს შეძლებდა ასე ცხოვრებას. ამიტომ გაუნძრევლად, წელში გამართული იდგა, გულმოდგინედ ხრიდა თავს და პირჯვარს იწერდა, ცდილობდა, გული აჩვილებოდა, როდესაც «ქერუბიმები» იმღერეს, ბავშვების ზიარებისას კი წინ გამოვიდა და თავისი ხელით ასწია და ეჭირა ბავშვი, რომელსაც აზიარებდნენ.

ტუსადთა უმრავლესობას, რამდენიმეს გამოკლებით (რომლებიც ნათლად ხედავდნენ ამ ადამიანებისთვის თავს მოხვეულ სიცრუეს და გუნებაში ეცინებოდათ), უმრავლესობას სწამდა, რომ ამ ოქროთი დაფერილ ხატებში, სანთლებში, თასებში, მღვდლის შესამოსელში, ჯვრებში, გაუგებარი სიტყვების – «ყოვლადტკბილი იესო» და «შემიწყალე» – გამეორებაში იდუმალი ძალა იყო, რომლის მეოხებითაც ამ და მომავალ ცხოვრებაში ხელსაყრელი პირობების შექმნა შეიძლებოდა. და თუმცა მათმა უდიდესმა ნაწილმა ლოცვების, პარაკლისებისა და სანთლების მეშვეობით ამ ცხოვრებაში ხელსაყრელი პირობების მიღება რამდენჯერმე სცადა და საწადელს ვერ მიაღწია, – მათი ლოცვები არ შესრულდა, –

ყოველ მათგანს მტკიცედ სჯეროდა, რომ ეს წარუმატებლობა შემთხვევითი იყო, ნასწავლი ხალხისა და მიტროპოლიტებისგან მოწონებულ დაწესებულებას ძალიან დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა და ამ ან მომავალ ცხოვრებაში აუცილებელი იქნებოდა.

მასლოვასაც ასე სწამდა. ღვთისმსახურებისას, სხვების მსგავსად, მასაც მოწიწებისა და მოწყენილობის შერეული განცდა დაუფლებოდა. თავდაპირველად ტიხრის იქით შეჯგუფული ხალხის შუაში იდგა და მხოლოდ თავის ამხანაგებს ხედავდა; როდესაც ზიარების მიღების მსურველები დაიძრნენ, მან ფედოსიასთან ერთად წინ წაიწია და ზედამხედველების უფროსი დაინახა, მასსა და ზედამხედველებს შორის კი – მამაკაცი ღია თეთრი წვერითა და ქერა თმით – ფედოსიას ქმარი, რომელიც ცოლს მიშტერებოდა. აკათისტოს დროს მასლოვა მას ათვალიერებდა, ფედოსიას ეჩურჩულებოდა და მხოლოდ მაშინ ასრულებდა პირჯვრისწერისა და თაყვანისცემის რიტუალს, როდესაც ამას ყველა აკეთებდა.

XLI

ნეხლიუდოვი შინიდან ადრიანად გავიდა. შესახვევში ჯერაც მიდიოდა სოფლელი კაცი და უცნაური ხმით გაიძახოდა:

– რძე, რძე, რძე!

წინადღით გაზაფხულის პირველი თბილი წვიმა წამოვიდა. ყველგან, სადაც კი ქვაფენილი არ ეგო, უეცრად ბალახი აბიბინდა; არყის ხეები ბაღებში მწვანე ბუსუსებით დაიფარა, შოთხვმა და ალვამ გრძელი, სურნელოვანი ფოთლები გაშალა, ხალხს სახლებიდან და მაღაზიებიდან ჩარჩოები გამოჰქონდა და წმენდდა. ძველმანების ბაზარში, რომლის გვერდითაც ნეხლიუდოვს ჩავლამ მოუწია, ჩამწკრივებულ ფარდულებთან უამრავი ხალხი ფუსფუსებდა, აქეთ-იქით დაკონკილი ადამიანები დადიოდნენ ილღიაში ამოდებული ჩექმებითა და მხარზე გადაკიდებული გაუთოებული შარვლებითა და ჟილეტებით.

სამიკიტნოებთან უკვე შეჯგუფულიყვნენ ფაბრიკებიდან

გათავისუფლებული მამაკაცები ზიფტნებსა და გაპრიალებულ ჩეჩმებში და ქალები თავზე წაკრული აბრეშუმის ხასხასა თავსაფრებითა და მინისმძივებიანი პალტოებით. ალაგ-ალაგ პოლიციელები იდგნენ ყვითელთასმიანი პისტოლეტებით და ცდილობდნენ რაიმე არეულობა არ გამორჩენოდათ, რომელიც გულის გამაწვრილებელ მოწყენილობას გააქარვებდა. ბულვარების გზებსა და ახლად აბიბინებულ გაზონზე ბავშვები და ძაღლები დარბოდნენ და თამაშობდნენ, მზიარული ძიძები კი ძელსკამებზე დამსხდარიყვნენ და ერთმანეთს ესაუბრებოდნენ.

ქუჩებში დაგებულ ქვაფენილზე, რომელიც ჩრდილში, მარცხენა მხრიდან, გრილი და სველი იყო, შუაში კი – გამშრალი, განუწყვეტლივ გრუხუნებდა ცხენშებმული, მძიმედ დატვირთული ურმები, ჟღრიალებდა ღია ეტლები, «კონკები» კი ზარს აწკარუნებდნენ. ჰაერი ყოველი მხრიდან თრთოდა სხვადასხვაგვარი ზარების რეკვისა და გუგუნისგან, რომლებიც ხალხს მოუწოდებდა ისეთივე წირვას დასწრებოდა, როგორიც ციხეში იმართებოდა. მორთულ-მოკაზმული ადამიანები თავ-თავიანთი სამწყსოსკენ მიემართებოდნენ.

მეტლემ ნეხლიუდოვი უშუალოდ ციხესთან კი არ ჩამოსვა, არამედ იქვე მდებარე მოსახვევში.

აქ, ციხიდან დაახლოებით ასიოდე ნაბიჯის დაშორებით, რამდენიმე კაცი და ქალი იდგა, უმრავლესობა პატარა ბოხჩებით. მარჯვნივ დაბალი ხის შენობები მოჩანდა, მარცხნივ კი – ორსართულიანი სახლი რაღაც აბრით. თვითონ ციხის უზარმაზარი, ქვის შენობა წინ იყო წამოწეული. მნახველებს მასთან მიახლოების საშუალებას არ აძლევდნენ. თოფით შეიარაღებული გუშაგი აქეთ-იქით დადიოდა და მკაცრი ხმით უყვიროდა მათ, ვინც მისთვის გვერდის აქცევას ცდილობდა.

ხის ნაგებობების ჭიშკართან, მარჯვენა მხრიდან, გუშაგის პირდაპირ, მერხზე სირმებიან მუნდირში გამოწყობილი ზედამხედველი იჯდა და ხელში უბის წიგნაკი ეჭირა. მნახველები მასთან მიდიოდნენ და პატიმრის გვარს ეუბნებოდნენ, ის კი იწერდა. ნეხლიუდოვიც მიუახლოვდა მას და კატერინა მასლოვა დაასახელა. სირმებიანმა ზედამხედველმა ჩაიწერა.

– რატომ არ უშვებენ? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა.

– წირვა მიდის. დამთავრდება და შეუშვებენ.

ნეხლიუდოვმა მომლოდინე ხალხთან გადაინაცვლა. მათ ვიღაც კაცი გამოეყო, რომელსაც მთელი სახე წითელი ზოლებით დაჰფარვოდა, დაძონძილი, დახეული ტანსაცმელი ეცვა და დაჰმუჭნილი ქუდი ეხურა, და ციხისკენ გაემართა.

– შენ სადღა მიძვრები? – დაუყვირა თოფიანმა ჯარისკაცმა.

– რა გაყვირებს? – მიუგო კონკიაჟდარუნამ, რომელიც ოდნავადაც არ შეუცბუნებია გუშაგის შეძახილს და უკან დაბრუნდა, – რახან არ მიშვებ – დავიცდი. ისე ყვირის, თითქოს გენერალი იყოს.

ხალხში მოწონების ნიშნად გაიცინეს. მნახველების უმეტესობას ძველი ტანსაცმელი ეცვა, დაკონკილიც კი, მაგრამ მათ შორის რიგიანად გამოწყობილი მამაკაცები და ქალებიც იყვნენ. ნეხლიუდოვის გვერდით კარგად ჩაცმული, სუფთად გაპარსული, ჩასუქებული, ლოყებლაჟლაჟა კაცი იდგა, ხელში, როგორც ჩანს, თეთრეულით სავსე პატარა ფუთა ეჭირა. ნეხლიუდოვმა ჰკითხა, აქ პირველად ხომ არ ხართო. ბოხჩიანმა კაცმა მიუგო, რომ აქ ყოველ კვირას მოდიოდა. გაიბა საუბარი. აღმოჩნდა, რომ კაცი ბანკში შვეიცარად მუშაობდა, ძმის სანახავად მოსულიყო, რომელიც გაყალბებისთვის გაესამართლებინათ. გულდია თანამოსაუბრემ ნეხლიუდოვს თავისი ისტორია უამბო და მისთვისაც დააპირა შეკითხვის დასმა, მაგრამ ამ დროს მათი ყურადღება ღია ეტლმა მიიპყრო, რომელშიც ზორბა, ჯიშიანი, ცხენი ება. შიგნით სტუდენტი და პირბადიანი ქალბატონი ისხდნენ. კაცს ხელში დიდი ფუთა ეჭირა. იგი ნეხლიუდოვს მიუახლოვდა და ჰკითხა, შეიძლებოდა თუ არა და როგორ უნდა მოქცეულიყო მოწყალეების გასაცემად – მათ კალაჩი მოეტანათ.

– ამას საცოლის სურვილით ვაკეთებ. აი, ჩემი საცოლე. მისმა მშობლებმა გვირჩიეს, რომ პატიმრებისთვის მოგვეტანა.

– აქ მეც პირველად ვარ და არ ვიცი, მაგრამ ვფიქრობ, რომ ამ კაცს უნდა ჰკითხოთ, – ურჩია ნეხლიუდოვმა და სირმებიან ზედამხედველზე მიუთითა, მარჯვნივ რომ იჯდა წიგნაკით ხელში.

სწორედ ამ დროს, როდესაც ნეხლიუდოვი სტუდენტს ელაპარაკებოდა, ციხის დიდი, შუაში სარკმელჩატანებული

რკინის კარი გაიღო და იქიდან მუნდირში გამოწყობილი ოფიცერი გამოვიდა სხვა ზედამხედველთან ერთად, ხოლო წიგნაკიანმა ზედამხედველმა გამოაცხადა, რომ მნახველთა შეშვებას იწყებდნენ. გუშაგი გვერდზე გადგა და ყველა მნახველი, თითქოს დაგვიანების ეშინიათო, სწრაფი ნაბიჯით, ზოგი ძუნძულითაც კი, ციხის კარისკენ გაეშურა. იქ ერთი ზედამხედველი იდგა, რომელიც მის გვერდით ჩავლილ მნახველებს ითვლიდა და ხმამაღლა წარმოთქვამდა: «თექვსმეტი, ჩვიდმეტი» და ა. შ. შენობის შიგნით მყოფი მეორე ზედამხედველი თითოეულს ხელით ეხებოდა და მეორე კარში შესულებს ითვლიდა, რათა გამოშვებისას მათი რაოდენობა შეემოწმებინა და არც ციხეში დაეტოვებინა რომელიმე მნახველი და არც ტუსადი გაჰპაროდა. ამ მთვლელმა, რომელიც ზედაც არ უყურებდა მათ, ვინც შედიოდა, ნეხლიუდოვს ზურგზე ხელი დაჰკრა. ზედამხედველის ხელის მოულოდნელმა შეხებამ ნეხლიუდოვი წამით გააბრაზა, მაგრამ მაშინვე გაახსენდა, აქ რისთვისაც მოსულიყო და საკუთარი უკმაყოფილების მაშინვე შერცხვა.

კარს მიღმა დიდი თაღოვანი ოთახი იყო პატარა ფანჯრებზე რკინის გისოსებით. ამ ოთახში, რომელსაც შესაკრებელი ერქვა, ნეხლიუდოვმა სრულიად მოულოდნელად ნიშაში ჯვარზე გაკრული ქრისტეს გამოსახულება შენიშნა.

«აქ რატომ არის?» – გაიფიქრა მან და ეს გამოსახულება უნებურად დაპატიმრებულებს კი არა, გათავისუფლებულებს დაუკავშირა.

ნეხლიუდოვი ნელა მიაბიჯებდა, აჩქარებით მიმავალ მნახველებს გზას უთმობდა, ერთდროულად შეძრწუნებასაც გრძნობდა აქ გამოკეტილ ბოროტმოქმედთა გამო, თანაგრძნობასაც იმ უდანაშაულო ადამიანების მიმართ, რომლებიც, გუშინდელი ჭაბუკისა და კატიუშას მსგავსად, აქ უთუოდ იქნებოდნენ, აგრეთვე რიდსაც და გულჩვილობასაც მოსალოდნელი პაემნის წინაშე. პირველი ოთახიდან გამოსვლისას მის მეორე ბოლოში ზედამხედველმა რაღაც ჩაილაპარაკა, მაგრამ საკუთარი აზრებით შეპყრობილმა ნეხლიუდოვმა ამას ყურადღება არ მიაქცია და იქით განაგრძობდა სიარულს, საითკენაც მნახველების უმეტესობა მიდიოდა, ანუ მამაკაცთა და არა ქალთა განყოფილებისკენ, სადაც უნდა მოხვედრილიყო.

რადგან ყველას გზას უთმობდა, პაემნებისთვის განკუთვნილ დარბაზში ბოლო შევიდა. პირველი, რამაც განაცვიფრა, როდესაც კარი შეაღო და ოთახში მოხვდა, ასობით ხმის ერთიან გუგუნად შერწყმული ყურისწამლები ყვირილი იყო. ნეხლიუდოვი ხალხს მიუახლოვდა, რომლებიც ოთახის ორად გამყოფ ბადეს ისე მისხდომოდნენ, როგორც შაქარზე მისეული ბუზები და ყველაფერს მიხვდა. უკანა კედელზე უფანჯრო ოთახი არა ერთი, არამედ ორი, ჭერსა და იატაკს შორის გაჭიმული მავთულიანი ბადით იყო გატიხრული. ბადეებს შორის ზედამხედველები დადიოდნენ. ერთ მხარეს პატიმრები იმყოფებოდნენ, მეორე მხარეს – მნახველები. მათ ორი ბადე და სამი არშინი მანძილი ჰყოფდათ, ასე რომ, არა მარტო ერთმანეთისთვის რამის გაგებინება, სახის გარჩევაც კი ჭირდა, განსაკუთრებით ახლომხედველი ადამიანისთვის. ლაპარაკიც რთული იყო – მთელი ხმით უნდა გეყვირა, რათა მეორე მხარეს ნათქვამი გაეგოთ. აქეთ-იქიდან ბადეებს ცოლები, ქმრები, მამები, დედები, შვილები მიჰკვროდნენ, რომლებიც ერთმანეთის გარჩევასა და საჭირო სიტყვების თქმას ცდილობდნენ. მაგრამ ვინაიდან ყველას უნდოდა ისე ელაპარაკა, რომ თანამოსაუბრეს გაეგო და მეზობლებსაც იგივე სურდათ, თითოეული მათგანი მცდელობას არ აკლებდა, სხვებზე ხმამაღლა ეყვირა, ამიტომ მათი ხმები ერთმანეთს ხელს უშლიდა. სწორედ ამის გამო იდგა ის გუგუნი და ყვირილი, რამაც ნეხლიუდოვი აქ მოხვედრისთანავე განაცვიფრა. რაიმეს გაგება შეუძლებელი იყო. მხოლოდ გამომეტყველების მიხედვით თუ გაარჩევდა კაცი, რაზე საუბრობდნენ და რა კავშირი არსებობდა მათ შორის. ნეხლიუდოვმა იქვე ერთ თავსაფრიან დედაბერს მოჰკრა თვალი, რომელიც ბადეს მიჰკვროდა, ნიკაპი უცახცახებდა და ნახევრად თავგადაპარსულ ფერმკრთალ ჭაბუკს რაღაცას უყვიროდა. პატიმარს წარბები აეწია, შუბლი შეეჭმუხნა და ყურადღებით უსმენდა მას. დედაბრის გვერდით ხიფთიანი ახალგაზრდა კაცი იჯდა, ნათქვამის უკეთ გასაგონად ხელები ყურებთან მიეტანა და თავის ქნევით უსმენდა მის მსგავს, სახეგატანჯულ და წვერში ჭაღარაშეპარულ ტუსადს. უფრო იქით კონკიაჟღარუნა იდგა, ხელებს იქნევდა, ყვიროდა და იცინოდა. იქვე, იატაკზე, შალისთავსაფრიანი ბავშვიანი ქალი იჯდა და ქვითინებდა. როგორც ჩანს, აქამდე არ ენახა ის ჭაღარა კაცი, რომელიც მეორე მხარეს იყო პატიმრის ქურთუკით, გადაპარსული თავითა და ბორკილებით. ამ ქალის

თავზემოდან ის შვეიცარი, ნეხლიუდოვს რომ გამოელაპარაკა, მთელი ძალით გასძახოდა რაღაცას მეორე მხარეს მყოფ მელოტ, თვალეზგაბრწყინებულ ტუსადს. როდესაც ნეხლიუდოვი მიხვდა, რომ მასაც ასეთ პირობებში უნდა ელაპარაკა, აღშფოთდა იმ ადამიანების წინააღმდეგ, რომლებსაც ამ ყველაფრის მოწყობა და ხალხისთვის ხელშეწყობა შეეძლოთ. უკვირდა, რომ ასეთი საშინელი ვითარება, ხალხის მასხრად აგდება არავის შეურაცხყოფდა. ჯარისკაცები, ზედამხედველები, მნახველებიცა და პატიმრებიც ამ ყველაფერს ისე აკეთებდნენ, თითქოს აღიარებდნენ, რომ ეს ასეც უნდა ყოფილიყო.

ნეხლიუდოვმა ამ ოთახში ხუთიოდე წუთი დაჰყო და რაღაც უცნაური სევდის, საკუთარი უღონობისა და მთელ ქვეყანასთან უთანხმოების განცდა დაეუფლა. მისი არსება ზნეობრივი გულის რევის შეგრძნებას მოეცვა, რომელიც ზღვაზე გემის რწევას ჰგავდა.

XLII

«ეს კარგი, მაგრამ რისთვისაც მოვედი, ის უნდა გავაკეთო, – შეუძახა მან საკუთარ თავს, – როგორ მოვიქცე?»

მან თვალებით უფროსობის მოძებნა სცადა, დაბალ, გამხდარ, უღვაშიან, ოფიცრისსამხრეებიან კაცს მოჰკრა თვალი და მას მიმართა:

– ხომ ვერ მეტყვით, მოწყალეო ხელმწიფევ, – თქვა ხაზგასმული თავაზიანობით, – სად იმყოფებიან ქალები და სად არის ნებადართული მათთან პაემანი?

– თქვენ განა ქალთაში გნებავთ?

– დიახ, ერთი პატიმარი ქალის ნახვა მინდოდა, – იმავე დაძაბული თავაზიანობით მიუგო ნეხლიუდოვმა.

– თავიდანვე გეთქვათ, როდესაც შესაკრებელ ოთახში იყავით. ვისი ნახვა გსურთ?

– ეკატერინე მასლოვასი.

– პოლიტიკურზე ზის? – ჰკითხა ზედამხედველების უფროსის

თანაშემწემ.

– არა, უბრალოდ...

– ის რა, მსჯავრდადებულია?

– დიახ, გუშინწინ მიუსაჯეს, – ნეხლიუდოვი მორჩილად პასუხობდა, ეშინოდა, შემთხვევით ხასიათი არ გაეფუჭებინა ამ საქმეში ვითომდა მონაწილე ზედამხედველისთვის.

– რადგან ქალთა გვინდა, აქეთ მობრძანდით, – თქვა ზედამხედველმა, რომელმაც ნეხლიუდოვის გარეგნობის მიხედვით, როგორც ჩანს, გადაწყვიტა, რომ იგი ყურადღების ღირსი იყო, – სიდოროვ, – მიუბრუნდა იგი ულვაშიან, მედლებიან უნტერ-ოფიცერს, – ქალთაში გააცილე.

– არის, გავაცილო.

ამ დროს გისოსებთან ვილაცის სულისშემძვრელი ქვითინი გაისმა.

ნეხლიუდოვს ყველაფერი უცნაურად ეჩვენებოდა, განსაკუთრებით ის, რომ მადლობის თქმა უნდებოდა და თავს დავალებულად გრძნობდა ზედამხედველების უფროსისა და მისი თანაშემწისგან, იმ ადამიანებისგან, რომლებსაც უშუალო კავშირი ჰქონდათ იმ სისასტიკესთან, რაც ამ სახლში ხდებოდა.

ზედამხედველმა ნეხლიუდოვი მამაკაცთა განყოფილებიდან დერეფანში გამოიყვანა, მაშინვე შეაღო მოპირდაპირე მხარეს მდებარე კარი და მას ქალთა პაემნების ოთახში შეუძღვა.

ეს ოთახი, ისევე, როგორც მამაკაცებისა, ორი ბადით სამად გაეყოთ, მაგრამ გაცილებით პატარა იყო, მნახველებიცა და პატიმრებიც ნაკლებნი იყვნენ, მაგრამ ისეთივე გუგუნნი და ყვირილი ისმოდა. ბადეებს შორის აქაც უფროსობა დადიოდა. მას ზედამხედველი ქალი წარმოადგენდა მოსირმულსახელოებიანი და ცისფერკანტიანი მუნდირითა და ისეთივე სარტყლით, როგორსაც ზედამხედველი კაცები ატარებდნენ. მამაკაცთა ოთახის მსგავსად, ხალხი ორივე მხრიდან ბადეებს მიჰკვროდა: აქედან – მრავალფეროვან სამოსში გამოწყობილი ქალაქის მცხოვრებნი, იქიდან – პატიმარი ქალები, ზოგი თეთრი, ზოგიც საკუთარი ტანსაცმლით. ბადის მთელ გაყოლებაზე ხალხის ტევა არ იყო. ზოგიერთი თითის წვერებზე დგებოდა, რადგან სხვების თავს

ზემოთ უკეთ გაეგონა. ისეთებიც იყვნენ, რომლებიც იატაკზე ისხდნენ და ისე საუბრობდნენ.

ქალ პატიმრებს შორის ყველაზე მეტად განსაცვიფრებელი ყვირილითა შესახედაობით გამხდარი, თმაგაჩეჩილი ბოშა გამოირჩეოდა, რომელსაც ხუჭუჭი თმიდან თავსაფარი ჩამოსცურებოდა, თითქმის შუა ოთახში იდგა, გისოსებს მიღმა, ბოძთან და ხელების სწრაფი ქნევით რაღაცას უყვიროდა ლურჯსერთუკიან ბოშა კაცს დაბლა და მჭიდროდ შემოჭერილი ქამრით. ბოშა კაცის გვერდით ჯარისკაცი ჩაცუცქულიყო და ტუსად ქალს ელაპარაკებოდა, შემდეგ ბადეზე მიკრული ახალგაზრდა, ქერაწვერიანი, ქალამნებიანი კაცი იდგა, სახე გასწითლებოდა, ეტყობოდა, რომ ცრემლებს ძლივს იკავებდა. მას სანდომიანი ქერა ტუსადი ესაუბრებოდა და ნათელი ცისფერი თვალებით შესცქეროდა. ესენი ფედოსია და მისი ქმარი იყვნენ. მათ გვერდით გაწეწილთმიან, ფართოსახიან დედაკაცთან მოლაპარაკე კონკიაჟლარუნა მოჩანდა. უფრო იქით – ორი ქალი, მამაკაცი და ისევ ქალი. თითოეულის წინ პატიმარი იდგა. მასლოვა მათ შორის არ იყო. მაგრამ ტუსადების უკან, იქითა მხარეს, კიდევ იდგა ერთი ქალი და ნეხლიუდოვი გუმანით მაშინვე ყველაფერს მიხვდა. წამსვე გამალებით აუძგერდა გული, სუნთქვა შეუჩერდა, გადამწყვეტი წუთი ახლოვდებოდა. იგი ბადეს მიუახლოვდა და კატიუშა იცნო, რომელიც ცისფერთვალება ფედოსიას ამოჰფარებოდა და მის ნათქვამზე ეღიმებოდა. გუშინწინდელივით ხალათი კი არ ეცვა, არამედ თეთრი კოფთა, მკერდზე მაღლა აწეული, ზედ მჭიდროდ შემოჭერილი ქამრით. თავსაფარს ქვემოდან, როგორც სასამართლოში, ხუჭუჭი შავი თმის კულუღი ჩამოეშვა.

«ახლა გადაწყდება, – ფიქრობდა ნეხლიუდოვი, – როგორ დავუძახო? იქნებ თვითონ მოვიდეს?»

კატიუშა არ მოდიოდა. იგი კლარას ელოდებოდა და რას წარმოიდგენდა, თუ ეს კაცი მასთან იყო.

– თქვენ ვინ გნებავთ? – ჰკითხა ნეხლიუდოვს მოახლოებულმა ზედამხედველმა, რომელიც ბადეებს შორის მიდი-მოდიოდა.

– ეკატერინა მასლოვა, – ძლივს ამოღერდა ნეხლიუდოვმა.

– მასლოვა, შენთან არიან! – დაიძახა ზედამხედველმა ქალმა.

XLIII

მასლოვამ მიიხედ-მოიხედა, თავი ასწია, მკერდი წინ გამოსწია, ნეხლიუდოვისთვის ნაცნობი მზადყოფნის გამომეტყველებით მიუახლოვდა გისოსებს, რისთვისაც ორ ტუსაღს შორის გაძრომა მოუხდა და მას გაოცებული მზერა მიაპყრო. ჩანდა, რომ ვერ იცნო.

მაგრამ როდესაც ტანსაცმლის მიხედვით დაასკვნა, რომ მის წინაშე მდიდარი ადამიანი იდგა, გაიღიმა.

– ჩემთან ხართ? – ჰკითხა მან და მოღიმარი სახე ოდნავ დაელმებული თვალებით გისოსებს მიუახლოვა.

– მე... ნახვა მინდოდა... – ნეხლიუდოვმა არ იცოდა, რა ეთქვა: «თქვენი» თუ «შენი» და პირველზე შეჩერდა, – თქვენი ნახვა მინდოდა... მე...

– სიტყვას ბანზე ნუ მიგდებ, – გაჰყვიროდა მის გვერდით კონკიაჟლარუნა, – აიღე თუ არა?

– გეუბნებიან, კვდებაო, მეტი რა გინდა? – მოისმოდა მეორე მხრიდან.

მასლოვას ნეხლიუდოვის სიტყვები არ ესმოდა, მაგრამ ლაპარაკის დროს მისი სახის გამომეტყველება ეცნო. ეცნო და არ დაიჯერა. ოღონდ სახიდან ღიმილი გაუქრა და შუბლი ტანჯვით შეეჭმუნა.

– არ ისმის, რას ამბობთ, – დაიყვირა, თვალები მოჭუტა და შუბლი კიდევ უფრო შეეკრა.

– მე მოვედი...

«დიახ, მე იმას ვაკეთებ, რაც საჭიროა, ვინანიებ», – გაუელვა თავში ნეხლიუდოვს. ამის გაფიქრება იყო და თვალებზე ცრემლი მოადგა, ყელში ბურთი მოაწვა, ხელები გისოსებს ჩაავლო, გაჩუმდა და თავს ძალა დაატანა, რომ არ აქვითინებულიყო.

– გეუბნები: რატომ ერევი იქ, სადაც საჭირო არ არის... – ყვიროდნენ ერთი მხრიდან.

– თუ ღმერთი გწამს, მე არაფერი ვიცი, – გაიძახოდა ტუსადი

მეორე მხრიდან.

როდესაც კაცი აღელდა, მასლოვამ იგი იცნო.

– ჰგავხართ, მაგრამ მიჭირს დაჯერება, – დაიყვირა მან ისე, რომ კაცისთვის არ შეუხედავს და მოულოდნელად აწითლებული სახე კიდევ უფრო მოელუშა.

– იმისთვის მოვედი, რომ პატიება გთხოვო, – გასძახა ნეხლიუდოვმა ხმამაღლა, უინტონაციოდ, გაზეპირებული გაკვეთილივით.

როგორც კი ეს სიტყვები გაისმა, მას შერცხვა და მიიხედ-მოიხედა. მაგრამ მაშინვე გაიფიქრა, თუ მრცხვენია, ეს უკეთესიც კი არის, რადგან ღირსი ვარ, სირცხვილი თან ვატაროო და ხმამაღლა განაგრძო:

– მაპატიე, დამნაშავე ვარ... – შესძახა ერთხელაც.

ქალი გაუნძრევლად იდგა და აღმაცერად შეჰყურებდა.

ნეხლიუდოვმა საუბრის გაგრძელება ვეღარ შეძლო და გისოსებს მოსცილდა, ყელში მოწოლილი ქვითინის შეკავებას ცდილობდა.

ზედამხედველი (სწორედ ის, რომელმაც ნეხლიუდოვი ქალთა განყოფილებაში გამოუშვა) როგორც ჩანს, მისით დაინტერესდა, პაემნების ოთახში შემოვიდა და ნეხლიუდოვი გისოსებთან რომ ვერ აღმოაჩინა, ჰკითხა, რატომ არ ესაუბრებოდა მას, ვის სანახავადაც მოსულიყო. ნეხლიუდოვმა ცხვირი მოიწმინდა, თავი გადააქნია, შეეცადა, მშვიდი სახე მიეღო და უპასუხა:

– გისოსებიდან ვერ ვლაპარაკობ, არაფერი ისმის.

ზედამხედველი ჩაფიქრდა.

– რახან ასეა, დროებით აქეთ გამოვიყვანო.

– მარია კარლოვნა! – მიუბრუნდა იგი ზედამხედველ ქალს, – მასლოვა გარეთ გამოიყვანეთ.

წუთის შემდეგ გვერდითი კარიდან მასლოვა გამოვიდა, რბილი ნაბიჯებით ნეხლიუდოვს მიუახლოვდა, შეჩერდა და წარბშეკვრით შეხედა. შავი თმის კუთულები თავსაფრიდან გუშინწინდელივით გამოვარდნოდა; არაჯანსაღ, ფუმფულა და

თეთრ სახეზე სანდომიანობა და სიმშვიდე აღბეჭდოდა; მხოლოდ კრიალა, შავი, ელამი თვალები უბრწყინავდა შეშუპებული ქუთუთოებიდან განსაკუთრებულად.

– აქ ისაუბრეთ, – თქვა ზედამხედველმა და განზე გადგა.

ნეხლიუდოვი კედელთან მდგარ ძელსკამს მიუახლოვდა.

მასლოვამ ზედამხედველის თანაშემწეს კითხვის გამომხატველი მზერა მიაპყრო, შემდეგ მხრები თითქოს გაოცებით აიჩეჩა, ნეხლიუდოვს სკამისკენ გაჰყვა, ქვედაკაბა გაისწორა და მის გვერდით დაჯდა.

– ვიცი, რომ გიჭირთ პატიება, – დაიწყო ნეხლიუდოვმა და ისევ გაჩერდა, რადგან იგრძნო, რომ ცრემლები ხელს უშლიდა, – მაგრამ თუ წარსულს ველარაფერს მოვუხერხებთ, ახლა მაინც გავაკეთებ ყველაფერს, რაც შესაძლებელია. მითხარით...

– როგორ მომძებნეთ? – პასუხგაუცემლად დაუბრუნა ქალმა კითხვა, თან უყურებდა და არც უყურებდა თავისი ელამი თვალებით.

«ღმერთო, დამეხმარე! მასწავლე, როგორ მოვიქცე!» – ამბობდა ნეხლიუდოვი გუნებაში და ქალის შეცვლილ, სილამაზედაკარგულ სახეს შესცქეროდა.

– გუშინწინ ნაფიცი მსაჯული ვიყავი, – თქვა მან, – როდესაც თქვენ გასამართლებდნენ. ვერ მიცანით?

– არა, ვერ გიცანით. ამის დრო არ მქონდა. ისე, არც ვიყურებოდი, – მიუგო ქალმა.

– ბავშვი იყო, არა? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა და იგრძნო, რომ გაწითლდა.

– მადლობა ღმერთს, მაშინვე მოკვდა, – მოკლედ და ღვარძლიანად უპასუხა მასლოვამ და მზერა აარიდა.

– როგორ, რისგან?

– თვითონაც ავად ვიყავი, კინალამ მოკვკდი, – თქვა ქალმა თავაუღებლივ.

– მამიდებმა როგორღა გამოგიშვეს?

– ვინ შეინახავს ფეხმძიმე მოახლეს? როგორც კი შემამჩნიეს,

მაშინვე გამომაგდეს. ახლა რაღა სალაპარაკოა... არაფერი მახსოვს, ყველაფერი დამავიწყდა. ის ამბავი დასრულებულია.

– არა, არ არის დასრულებული. ამას ასე ვერ დავტოვებ. მინდა, რომ ჩემი ცოდვა გამოვისყიდო.

– არაფერია გამოსასყიდი. რაც იყო, იყო და გაქრა, – თქვა ქალმა, უეცრად ნეხლიუდოვს შეხედა და უსიამოვნოდ, მაცდურად და შესაბრალოისად გაუღიმა, რაც კაცისთვის სრული მოულოდნელობა აღმოჩნდა.

მასლოვა არაფრით ელოდა მის ნახვას, განსაკუთრებით ახლა და აქ, ამიტომ თავდაპირველად მისმა გამოჩენამ განაცვიფრა და იმის გახსენება აიძულა, რასაც არასდროს იხსენებდა. პირველივე წუთიდან ბუნდოვნად გრძნობებისა და ფიქრების ის ახალი, საუცხოო სამყარო მოაგონდა, მშვენიერმა ჭაბუკმა რომ გადაუშალა წინ, რომელსაც უყვარდა იგი და თვითონაც იმავე გრძნობით პასუხობდა, შემდეგ – მისი გაუგებარი სისასტიკე და უამრავი დამცირება და ტანჯვა, ამ ჯადოსნურ ბედნიერებას რომ მოჰყვა და მისგან მომდინარეობდა. და ტკივილი იგრძნო. თუმცა ამ ყველაფერში გარკვევის თავი არ ჰქონდა, ისე მოიქცა, როგორც ყოველთვის იქცეოდა: ეს მოგონებები განდევნა და შეეცადა, გარყვნილი ცხოვრების განსაკუთრებული ბურუსით დაეფარა. ახლაც ზუსტად იგივე გზა აირჩია. თავდაპირველად მის წინ მჯდომი კაცი იმ ჭაბუკთან დააკავშირა, რომელიც უყვარდა, მაგრამ მერე, როცა დაინახა, რომ ეს დიდ ტკივილს აყენებდა, ამას თავი მიაწება. ახლა ეს სუფთად ჩაცმული, ნაპატივები ბატონი მისთვის ის ნეხლიუდოვი კი არ იყო, რომელიც უყვარდა, არამედ ერთ-ერთი იმ ადამიანთაგანი, საჭიროების შემთხვევაში მისნაირი არსებებით რომ სარგებლობდნენ. ასეთებისგან კათიუშასნაირებსაც შეძლებისდაგვარად მეტი ხეირი უნდა ენახათ. ამიტომ მან მაცდუნებლად გაუღიმა ნეხლიუდოვს, თან დუმდა და იმის მოფიქრებას ცდილობდა, თუ რა სარგებლის მიღება შეეძლო მისგან.

– ის ამბავი დასრულებულია, – გაიმეორა მან, – ახლა კი კატორღა მომისაჯეს.

ამ საშინელი სიტყვის წარმოთქმისას ქალს ტუჩები აუცანცანდა.

– ვიცოდი, დარწმუნებული ვიყავი, რომ ბრალი არაფერში

მიგიძღოდათ, – თქვა ნეხლიუდოვმა.

– ცხადია, არ მიმიძღოდა. სადაური ქურდი ან მძარცველი ვარ. ჩვენთან ამბობენ, ყველაფერი ადვოკატზეა დამოკიდებულიო, – განაგრძობდა ქალი, – ამბობენ, თხოვნაა საჭიროო. ოღონდ თურმე ძალიან ძვირი ჯდება...

– დიახ, აუცილებლად, – თქვა ნეხლიუდოვმა, – ადვოკატს უკვე მივმართე.

– კარგი ადვოკატია საჭირო, ფული არ უნდა დაინანოს კაცმა, – ჩაილაპარაკა ქალმა.

– ყველაფერს გავაკეთებ, რაც შესაძლებელია.

დუმილი ჩამოვარდა.

ქალმა ისევ ისე გაიღიმა.

– მინდა, რომ გთხოვოთ... ფული, თუ შეგიძლიათ. ცოტა... ათი მანეთი, მეტი საჭირო არ არის, – თქვა მან მოულოდნელად.

– დიახ, დიახ, – დარცხვენით მიუგო ნეხლიუდოვმა და ჯიბეზე ხელი გაივლო.

მასლოვამ სწრაფად გახედა ზედამხედველს, რომელიც საკანში წინ და უკან ბოლთას ცემდა.

– მისი თანდასწრებით არ მომცეთ, თორემ წამართმევენ, როდესაც ჩაივლის, მერე.

ნეხლიუდოვმა საფულე ამოიღო და, როგორც კი ზედამხედველი შეტრიალდა, ის იყო, ქალისთვის თუმნიანი უნდა გადაეცა, რომ კაცი სახით ისევ მისკენ მობრუნდა. ნეხლიუდოვმა ქალალდი ხელში დამალა.

«ეს ხომ მკვდარი ქალია», – გაიფიქრა მან, როდესაც ამ ოდესღაც სანდომიან, ახლა კი შებილწულ ფუმფულა სახეს შესცქეროდა. მასლოვა შავი, დაელმებული, ელვარებამიმქრალი თვალებით ზედამხედველსა და მის ფულიან ხელს აკვირდებოდა. ნეხლიუდოვი წამით შეუყოყმანდა.

მის სულში ისევ ის მაცდუნებელი ალაპარაკდა, რომელიც წუხელაც ეწვია და, როგორც ყოველთვის, ახლაც სცადა მისი ყურადღების იმაზე გადატანა, თუ რა შეიძლებოდა მის

საქციელს მოჰყოლოდა და რა უფრო სასარგებლო იყო.

«მაგ ქალთან ვერაფერს გახდები, – ეუბნებოდა ეს ხმა, – მხოლოდ ლოდს ჩამოიკიდებ კისერზე, რომელიც დაგახრჩობს და სხვებისთვის სიკეთის გაკეთებას ვეღარ შეძლებ. იქნებ სჯობდეს, მისცე, რაც ფული გაქვს, დაემშვიდობო და ამით ეს ამბავი სამუდამოდ დაასრულო?»

მაგრამ მაშინვე იგრძნო, რომ ახლა, ამჟამად, მის სულში რაღაც ყველაზე მნიშვნელოვანი ხდებოდა, რომ მისი შინაგანი ცხოვრება ამწუთას თითქოს სასწორზე იდო და უმცირესი ძალისხმევის შედეგადაც კი რომელიმე მხარეს გადაიხრებოდა. და მან გააკეთა ეს ძალისხმევა, თან იმ ღმერთს მოუხმო, რომელიც გუშინ თავის სულში აღმოაჩინა, და ეს ღმერთი მას წამსვე გამოეხმაურა. ნეხლიუდოვმა გადაწყვიტა, ქალისთვის ყველაფერი ეთქვა.

– კატიუშა! შენთან პატიების სათხოვნელად მოვედი, შენ კი არ მიპასუხე, მაპატიე თუ არა, ან ოდესმე მაინც თუ მაპატიებ, – მოულოდნელად «შენობით» დაიწყო ლაპარაკი მან.

ქალი არ უსმენდა და ხან მის ხელს უყურებდა, ხანაც – ზედამხედველს. როდესაც ზედამხედველი შეტრიალდა, სწრაფად გაიწვდინა ხელი, ნეხლიუდოვს ქალაღი გამოსტაცა და ქამარში ჩაიდო.

– უცნაურად ლაპარაკობთ, – თქვა კატიუშამ და როგორც კაცს მოეჩვენა, დამცინავად გაიღიმა.

ნეხლიუდოვი გრძნობდა, რომ ქალში მის მიმართ რაღაც მტრული არსებობდა, რომელიც მას იცავდა – ისეთს, როგორიც იგი ახლა იყო, და კატიუშას გულამდე მიღწევაში ხელს უშლიდა.

მაგრამ საოცარია, ნეხლიუდოვს ეს კი არ განიზიდავდა, არამედ უფრო მეტად განსაკუთრებული, ახალი ძალით ეჭაჩებოდა მისკენ. გრძნობდა, რომ თვითონ უნდა გაეღვიძებინა იგი სულიერად და რომ ეს საშინლად ძნელი იყო. თუმცა საქმის სირთულე, პირიქით, იზიდავდა მას. კატიუშასადმი ისეთი შეგრძნებები გაუჩნდა, რომლებიც არასდროს უგრძნია არც მის და არც ვინმე სხვის მიმართ და მათში არაფერი იყო პირადული: ქალისგან არაფერი უნდოდა, მხოლოდ ის, რომ ახლანდელი ცხოვრების წესი შეეცვალა, გამოღვიძებოდა და უწინდელ

კატიუშად ქცეულიყო.

– კატიუშა, ასე რატომ ამბობ? მე ხომ გიცნობ, მახსოვხარ, მაშინ პანოვო...

– ძველის გახსენება რა საჭიროა, – ცივად გააწყვეტინა ქალმა.

– იმიტომ ვიხსენებ, რომ საკუთარი ცოდვა გამოვასწორო, გამოვისყიდო, კატიუშა, – დაიწყო მან და უნდოდა ეთქვა, რომ ცოლად მოიყვანდა, მაგრამ მის მზერას წააწყდა და მასში ისეთი საშინელი, უხეში და საზიზღარი დაინახა, რომ სიტყვის დასრულება ვეღარ მოახერხა.

ამ დროს მნახველები ნელ-ნელა გაიკრიფნენ. ზედამხედველი ნეხლიუდოვთან მივიდა და პაემნის დროის ამოწურვა ამცნო. მასლოვა წამოდგა და მორჩილად ელოდებოდა, როდის გაუშვებდნენ.

– მშვიდობით, თქვენთვის კიდევ ბევრი რამ მაქვს სათქმელი, მაგრამ, როგორც ხედავთ, ახლა არ შეიძლება, – თქვა ნეხლიუდოვმა და ხელი გაუწოდა, – მე კიდევ მოვალ.

– მგონი, ყველაფერი თქვით...

კატიუშამ ხელი შეაგება, მაგრამ არ ჩამოურთმევია.

– არა, შევეცდები, კიდევ გნახოთ, რათა დაგელაპარაკოთ და მაშინ... ყველაზე მნიშვნელოვანს მაშინ გეტყვით... – თქვა ნეხლიუდოვმა.

– რა გაეწყობა, მობრძანდით, – მიუგო მასლოვამ და სახეზე ისეთი ღიმილი გადაეფინა, როგორითაც უმასპინძლებოდა ხოლმე მამაკაცებს, როდესაც მათთვის თავის მოწონება სურდა.

– ჩემთვის დაზე ახლობელი ხართ, – თქვა ნეხლიუდოვმა.

– საკვირველია, – გაიმეორა ქალმა და თავის ქნევით გისოსებს მიღმა გაუჩინარდა.

XLIV

პირველი პაემნის დროს ნეხლიუდოვი ელოდებოდა, რომ მის დანახვაზე, მისი მონანიებისა და იმ განზრახვის მოსმენის

შემდეგ, რომ მზად იყო მისთვის არაფერი დაეშურებინა, ქალს გაუხარდებოდა, გული აუჩვილდებოდა და ისევ ძველებური კატიუშა განდებოდა. მაგრამ შეძრწუნებულმა კატიუშა ვერსად აღმოაჩინა, მხოლოდ მასლოვა არსებობდა. ამან გააოცა და თავზარი დასცა.

ყველაზე მეტად იმან განაცვიფრა, რომ მასლოვას არა მხოლოდ არ რცხვენოდა თავისი მდგომარეობისა – არა პატიმრის (ამისი რცხვენოდა), არამედ მეძავის, – თითქოს კმაყოფილიც კი იყო, თითქმის ამაყობდა კიდეც ამით. ამასთან ეს სხვაგვარად ვერც იქნებოდა. იმისათვის, რომ იმოქმედოს, ყოველი ადამიანისათვის აუცილებელია, თავისი საქმიანობა მნიშვნელოვნად და კარგად მიაჩნდეს. ამიტომ, როგორც მდგომარეობაშიც უნდა იმყოფებოდეს ადამიანი, იგი უსათუოდ შეიქმნის ცხოვრებაზე ისეთ აზრს, რომ საკუთარი საქმიანობა მნიშვნელოვნად და კარგად მოეჩვენება.

ჩვეულებრივ, ფიქრობენ, რომ თუ ქურდი, მკვლელი, ჯაშუში ან მეძავი აღიარებს, რომ ცუდ საქმიანობას მისდევს, მას კიდეც უნდა შერცხვეს მისი. არადა სრულიად საპირისპირო რამ ხდება. ბედის, საკუთარი ცოდვებისა და შეცდომების გამო გარკვეულ მდგომარეობაში მყოფი ადამიანები, როგორც მცდარიც უნდა იყოს ეს, ცხოვრებაზე ისეთ აზრს იქმნიან, რომელშიც თავიანთი ადგილი მნიშვნელოვნად და კარგად წარმოუდგებათ. ამგვარი შეხედულების შესანარჩუნებლად ისინი ინსტინქტურად იმ წრესთან ურთიერთობენ, რომელიც აღიარებს მათ მიერ ჩამოყალიბებულ აზრს ცხოვრებისა და მასში საკუთარი ადგილის შესახებ. ქურდები თავიანთი სიმარჯვით ტრაბახობენ, მეძავები – გარყვნილებით, მკვლელები – სისასტიკით. ჩვენ ეს გვაოცებს, თუმცა მხოლოდ იმიტომ, რომ ამ ადამიანების წრე, გარემო, შეზღუდულია და, რაც მთავარია, მის გარეთ ვიმყოფებით. მაგრამ განა სხვებიც ასევე არ იქცევიან? მდიდრებს სიმდიდრით, ანუ ძარცვით მოაქვთ თავი, მხედართმთავრებს – გამარჯვებებით, ანუ მკვლელობით, მბრძანებლებს – ძლევამოსილებით, ანუ ძალადობით. ჩვენ მათში საკუთარი მდგომარეობის გასამართლებლად ცხოვრების, სიკეთისა და ბოროტების ცნებების გაუკუღმართებას მხოლოდ იმიტომ ვერ ვხედავთ, რომ ასეთი გაუკუღმართებული ცნებების მქონე ადამიანების წრე უფრო დიდია და ჩვენც მას ვეკუთვნი.

ამგვარად ფიქრობდა მასლოვა პირადი ცხოვრებისა და ამქვეყნად თავისი ადგილის შესახებ. იგი მეძავი იყო, კატორღამისჯილი, და მიუხედავად ამისა, ისეთი მსოფლმხედველობა ჩამოიყალიბა, რომლის მიხედვითაც შეეძლო საკუთარი საქციელიც მოსწონებოდა და ხალხთან თავისი მდგომარეობით ეამაყა კიდევ.

ამ მსოფლმხედველობის არსი ის გახლდათ, რომ განურჩევლად ყველა მამაკაცისთვის – მოხუცებისთვის, ახალგაზრდებისთვის, გიმნაზიელებისთვის, გენერლებისთვის, განათლებულებისთვის, გაუნათლებლებისთვის, – მთავარი სიკეთე მიმზიდველ ქალებთან სქესობრივი ურთიერთობა იყო. ამიტომ ყველა მამაკაცს, თუმცადა თავს იკატუნებდა, რომ სხვა საქმიანობას მისდევდა, სინამდვილეში მხოლოდ ეს სურდა. მას კი – მიმზიდველ ქალს – შეეძლო დაეკმაყოფილებინა ან არ დაეკმაყოფილებინა მათი სურვილი, ამიტომაც მნიშვნელოვანი და საჭირო ადამიანი იყო. მთელი მისი განვლილი და ახლანდელი ცხოვრება ამ შეხედულების სამართლიანობას ადასტურებდა.

ათი წლის განმავლობაში ყველგან, სადაც უნდა ყოფილიყო, ნეხლიუდოვითა და მოხუცი უბნის უფროსით დაწყებული და ციხის ზედამხედველებით დამთავრებული, კატიუშა ხედავდა, რომ იგი ყველა მამაკაცს სჭირდებოდა; მათ, ვისაც იგი არ უნდოდათ, ვერ ხედავდა და ვერ ამჩნევდა. ამიტომ მთელი სამყარო ავხორცი, ჟინმორეული ადამიანების ერთიანობად წარმოედგინა, რომლებიც გაფაციცებით სდარაჯობდნენ მას და ყველანაირი ხერხით – მოტყუებით, ძალით, ფულით, ეშმაკობით – ცდილობდნენ მის დაუფლებას.

ასე ესმოდა ცხოვრება მასლოვას და ამ გაგებით ვიღაც მაჩანჩალა კი არა, ძალიან მნიშვნელოვანი ადამიანი იყო. იგი ძალზე აფასებდა ამგვარ მიდგომას, სხვაგვარად არც შეეძლო, რადგან აზრის შეცვლით იმ მნიშვნელობას დაკარგავდა, რომელიც ამ შეხედულების მიხედვით ხალხში ჰქონდა. საზოგადოებაში საკუთარი ადგილის შესანარჩუნებლად ინსტინქტურად იმ წრეში ყოფნას ცდილობდა, სადაც ცხოვრებას მისნაირად უყურებდნენ. როდესაც იგრძნო, რომ ნეხლიუდოვს მისი სხვა სამყაროში გადაყვანა სურდა, შეეწინააღმდეგა, მიაჩნდა, რომ ამ გადასვლით საზოგადოებაში იმ ადგილს დაჰკარგავდა, რომელიც მას გულდაჯერებულობას

და თავისი თავის პატივისცემას მატებდა. ამავე მიზეზით გულთან ახლოსაც არ უშვებდა ყმაწვილქალობისა და ნეხლიუდოვთან პირველი ურთიერთობების მოგონებებს. ისინი ვერაფრით უთავსდებოდა მის ახლანდელ მსოფლმჭვრეტელობას და ამიტომ ან სრულიად უნდა ამოეშალა მეხსიერებიდან, ან შორეულ კუნჭულში ხელუხლებლად შეენახა, მაგრამ ისე ჩაეკეტა, ისე დაეგმანა, როგორც ფუტკრები გლესენ სკის პეპლის (ჭუპრების) ბუდეებს, რათა მათ გარეთ ვერ გამოადწიონ და მთელი შრომა წყალში არ ჩაუყარონ. ახლანდელი ნეხლიუდოვი მისთვის ის კაცი კი არ იყო, რომელიც ოდესღაც წმინდა გრძნობით უყვარდა, არამედ მდიდარი ბატონი, ვისითაც შეეძლო და კიდევ უნდა ესარგებლა და მხოლოდ ისეთი ურთიერთობა ჰქონოდა, როგორიც სხვა მამაკაცებთან.

«არა, მთავარი ვერ ვუთხარი, – ფიქრობდა ნეხლიუდოვი და ხალხის ნაკადს გასასვლელისკენ მიჰყვებოდა, – არ მითქვამს, რომ ცოლად მოვიყვან. არ მითქვამს, მაგრამ ამას გავაკეთებ».

კარებთან მდგომი ზედამხედველები გამოშვებისას კვლავაც ორი ხელით ითვლიდნენ მნახველებს, რათა ზედმეტი არავინ გამოსულიყო ან ციხეში არ დარჩენილიყო. ამჯერად ნეხლიუდოვს ზურგზე ხელის დაკვრა აღარ შეურაცხყოფდა – ამას ვერც კი ამჩნევდა.

XLV

ნეხლიუდოვს თავისი ცხოვრების გარეგნული მხარის შეცვლა სურდა: დიდი ბინის გაქირავება, მოსამსახურეების გაშვება და სასტუმროში გადასვლა. მაგრამ აგრაფინა პეტროვნამ დაუმტკიცა, რომ ზამთრამდე ყოველდღიურობაში რაიმე ცვლილების შეტანას აზრი არ ჰქონდა. ზაფხულში ბინით არავინ დაინტერესდებოდა, თანაც სადმე ხომ უნდა ეცხოვრა და ავეჯიცა და ნივთებიც შეენახა. ასე რომ, ამ მხრივ ნეხლიუდოვის ყველა მცდელობა (მას უნდოდა, რომ უბრალოდ, სტუდენტურად ეცხოვრა) უშედეგოდ დასრულდა. მეტიც, გარდა იმისა, რომ ყველაფერი ძველებურად დარჩა, სახლში გამალებული საქმიანობა შეიმჩნეოდა: ყოველგვარი შალეულისა და ბეწვეულის განიავება, ჩამოკიდება და

გაბერტყვა, რაშიც მეეზოვე, მისი თანაშემწე, მზარეული ქალი და თვით კორნეი მონაწილეობდნენ. თავდაპირველად რაღაც მუნდირები და ბეწვის სამოსი გამოიტანეს და თოკზე გაკიდეს, რომლებსაც არავინ არასდროს ხმარობდა; შემდეგ ხალიჩებსა და ავეჯზე გადავიდნენ – მეეზოვემ და თანაშემწემ დაკუნთული ხელები დაიკაპიწეს და გულმოდგინედ შეუდგნენ ბერტყვას. ყველა ოთახში ნაფტალინის სუნი გავრცელდა. ეზოში გავლისას ან ფანჯრიდან ყურებისას ნეხლიუდოვი გაოცებას ვერ მალავდა ამდენი უსარგებლო ნივთის დანახვაზე. «მათი ერთადერთი დანიშნულება ყოველთვის მხოლოდ ის იყო, – ფიქრობდა ნეხლიუდოვი, – რომ აგრაფინა პეტროვნას, კორნეის, მეეზოვეს, მის თანაშემწესა და მზარეულ ქალს ვარჯიშის შესაძლებლობა ჰქონოდათ».

«არ ღირს ცხოვრების ფორმის შეცვლა მანამდე, სანამ მასლოვას საქმე ჯერ არ გადაწყვეტილა, – განაგრძობდა იგი ფიქრს, – თანაც ეს ძალიან ძნელია. ყველაფერი ისედაც შეიცვლება, როდესაც მას ან გაათავისუფლებენ, ან გადაასახლებენ და მასთან ერთად გავემგზავრები».

დანიშნულ დღეს ნეხლიუდოვი ადვოკატ ფანარინს ეწვია. როდესაც სახლის ბრწყინვალე დარბაზში შევიდა, დაინახა, რომ ფანჯრებზე გასაოცარი ფარდები ჩამოეკიდათ, ძვირფასი ავეჯი კი უშრომლად მიღებულ ფულზე მეტყველებდა, რაც მხოლოდ უეცრად გამდიდრებულებს აქვთ. ნეხლიუდოვმა მისაღებში მომლოდინე მნახველთა რიგს მოჰკრა თვალი, რომლებიც უხალისოდ ისხდნენ მაგიდებთან და თავს იქ გაფანტული ილუსტრირებული ჟურნალებით იქცევდნენ. მაღალ კანტორულასთან ადვოკატის თანაშემწე იჯდა. მან ნეხლიუდოვი იცნო, მიუახლოვდა, მიესალმა და უთხრა, რომ ახლაცე მოახსენებდა პრინციპალს[43]. მაგრამ ჯერ კაბინეტამდეც არ იყო მისული, როცა კარი გაიღო და იქიდან გამომავალი არცთუ ახალგაზრდა, ჯმუხი, წითელსახიანი, ხშირულვაშიანი და სრულიად ახალ სამოსში გამოწყობილი კაცისა და თვით ფანარინის ხმამაღალი, გაცხოველებული საუბარი გაისმა. ორივეს ისეთი გამომეტყველება ჰქონდა, როგორიც იმ ადამიანებს აქვთ, ახლახან ხელსაყრელი, მაგრამ საეჭვო სიწმინდის გარიგება რომ დადეს.

- თქვენი ბრალია, ძამიკო, – ღიმილით ამბობდა ფანარინი.
- სამოთხეზე უარს როგორ ვიტყვოდი, მაგრამ ცოდვები არ

მიშვებს.

– ჰო, ჰო, ვიცით.

და ორივემ არაბუნებრივად გაიცინა.

– აჰ, თავადო, მობრძანდით, – თქვა ფანარინმა ნეხლიუდოვის დანახვაზე, მისაღებიდან მიმავალ ვაჭარს თავი ერთხელაც დაუქნია და სტუმარს მკაცრი სტილის საქმიან კაბინეტში შეუძღვა, – მოწიეთ, თუ გნებავთ, – დაამატა მან და ნეხლიუდოვის წინ დაჯდა, თან წინა საქმის წარმატებით გამოწვეული ღიმილის შეკავებას ცდილობდა.

– გმადლობთ. მასლოვას საქმეზე გეახელით.

– დიახ, დიახ, ახლავე. უჰ, როგორი არამზადები არიან ეს ჯიბესქელები! – თქვა მან, – ხომ ნახეთ ის ვაჟკაცი? თორმეტი მილიონის კაპიტალი აქვს. თან ამბობს, არ მიშვებსო. არადა, ვინმესგან ოცდახუთმანეთიანი ბილეთის დაცინცვლის შესაძლებლობა რომ მიეცეს, კბილებით ჩააფრინდება.

«მან თქვა – «არ მიშვებსო», შენ ამბობ – «ოცდახუთმანეთიანი ბილეთიო», – ფიქრობდა ამასობაში ნეხლიუდოვი და ამ მოურიდებელი ადამიანის მიმართ დაუძლეველ ზიზღს გრძნობდა, რომელიც ხმის ტონით ცდილობდა ნეხლიუდოვისთვის ეჩვენებინა, რომ ისინი ერთი ბანაკიდან იყვნენ, სხვა კლიენტები და დანარჩენი ხალხი კი – მეორე, მათთვის უცხო ბანაკიდან.

– ძალიან გამაწვალა – საშინელი არამზადაა. მინდოდა ცოტა გული გადამეყოლებინა, – თქვა ადვოკატმა, თითქოს თავს იმართლებდა, საქმეზე რომ არ გადადიოდა, – მაშასადამე, თქვენს საქმეზე... ყურადღებით გავეცანი და «ხსენებული შინაარსი არ მომეწონა», როგორც ტურგენევი ამბობს, ანუ უვარგისი ადვოკატი იყო და კასაციის ყველა საბაბი ხელიდან გაუშვა.

– მერედა რა გადაწყვიტეთ?

– მოგახსენებთ. უთხარით, – მიუბრუნდა იგი შემოსულ თანაშემწეს, – რომ, როგორც ვთქვი, ისე იქნება; თუ შეუძლია – კარგია, თუ არ შეუძლია – არც გვინდა.

– თანახმა არაა.

– ჰოდა, არც გვინდა, – თქვა ადვოკატმა და მხიარული და გულთბილი სახე უეცრად მოელუშა.

– ყველა გაიძახის, ადვოკატები ფულს არაფერში იღებენო, – მიმართა მან ნეხლიუდოვს და კვლავ სასიამოვნო გამომეტყველება აღებეჭდა სახეზე, – ერთი გაკოტრებული მოვალე სრულიად არასწორი ბრალდებისგან ვიხსენი და ახლა ყველას ჩემთან უნდა. ყოველი ასეთი საქმე კი დიდ შრომას მოითხოვს. რომელიღაც მწერლის ნათქვამის არ იყოს, სამელნეში ხორცის ნაჭერს ჩვენც ვტოვებთ. ახლა კი თქვენი საქმე, ანუ საქმე, რომელიც გაინტერესებთ, – განაგრძო ფანარინმა, – ცუდადაა წაყვანილი, კასაციისთვის კარგი საბაბი არ გვაქვს, მაგრამ მაინც შეიძლება გასაჩივრება ვცადოთ. აი, მე აქ შემდეგი დავწერე.

მან ნაწერით სავსე ფურცელი აიღო და კითხვას შეუდგა, თან ზოგიერთ უინტერესო ფორმალურ სიტყვას სხაპასხუპით ჩაივლიდა ხოლმე, ზოგს კი განსაკუთრებით შთამბეჭდავად წარმოთქვამდა:

– «სისხლის სამართლის საკასაციო დეპარტამენტში და ა. შ. და ა. შ., ასეთი და ასეთი საჩივარი და ა. შ. სასამართლოს გადაწყვეტილებით და ა. შ., ვერდიქტით და ა. შ., ასეთი და ასეთი მასლოვა მიჩნეულ იქნა დამნაშავედ ვაჭარ სმელკოვის მოწამვლით სიკვდილში და სასჯელთა დებულების 1454-ე მუხლის საფუძველზე მიესაჯა და ა. შ., კატორღა და ა. შ.»

იგი შეჩერდა. ჩანდა, რომ, ხანგრძლივი პრაქტიკის მიუხედავად, თავის ქმნილებას მაინც სიამოვნებით უსმენდა.

– «ეს განაჩენი იმდენად მნიშვნელოვანი პროცესუალური დარღვევებისა და შეცდომების შედეგს წარმოადგენს, – განაგრძობდა შთამბეჭდავად, – რომ უნდა გაუქმდეს. ჯერ ერთი, სასამართლო ძიების დროს სმელკოვის შინაგანი ორგანოების გამოკვლევის აქტის კითხვა თამჯდომარემ დასაწყისშივე გააწყვეტინა», – ეს ერთი.

– წაკითხვას ხომ სწორედ ბრალმდებელი ითხოვდა, – თქვა გაოცებულმა ნეხლიუდოვმა.

– სულერთია, ასეთივე მოთხოვნის საფუძველი დაცვასაც შეიძლებოდა ჰქონოდა.

– მაგრამ ეს არავის არაფერში სჭირდებოდა.

– და მაინც, ეს საბაბია. შემდეგ: «მეორე, – განაგრძობდა კითხვას, – როდესაც მასლოვას დამცველი თავის გამოსვლაში, მასლოვას პიროვნების დახასიათების მიზნით, მისი დაცემის შინაგან მიზეზებს შეეხო, თავმჯდომარემ მას სიტყვა გააწყვეტინა იმ მოტივით, რომ ამას, თითქოსდა, საქმესთან პირდაპირი კავშირი არ ჰქონდა, მაშინ, როცა სისხლის სამართლის საქმეებში, როგორც არაერთხელ მიუთითა სენატმა, განსასჯელის ხასიათისა და, საერთოდ, ზნეობრივი სახის გარკვევას უპირატესი მნიშვნელობა აქვს, თუნდაც დანაშაულად შერაცხვის საკითხის სწორად დასადგენად» – ეს ორი, – თქვა მან და ნეხლიუდოვს შეხედა.

– მაგრამ ის ისე ცუდად ლაპარაკობდა, რომ კაცი ვერაფერს გაიგებდა, – კიდეც უფრო მეტი გოცებით მიუგო ნეხლიუდოვმა.

– ის კაცი გვარიანი ჩერჩეტია და, ცხადია, ჭკვიანურს ვერაფერს იტყოდა, – სიცილით თქვა ფანარინმა, – მაგრამ მაინც საბაბია. კარგი, შემდეგ. «მესამე – თავის დასკვნით სიტყვაში თავმჯდომარემ, სისხლის სამართალწარმოების კოდექსის 801-ე მუხლის 1-ლი პუნქტის კატეგორიული მოთხოვნის მიუხედავად, ნაფიც მსაჯულებს არ განუმარტა, რომელი იურიდიული ელემენტებისგან დგება ბრალეულობის ცნება და არ უთხრა მათ, რომ უფლება ჰქონდათ, დამტკიცებულ ფაქტად ეცნოთ მასლოვას მიერ სმელკოვისთვის საწამლავის მიცემა, მაგრამ ეს ქმედება დანაშაულად არ ჩაეთვალათ მისთვის მკვლელობის განზრახვის არარსებობის გამო და ამგვარად, დამნაშავედ ეცნოთ არა სისხლის სამართლის დანაშაულში, არამედ გადაცდომაში – გაუფრთხილებლობაში, რასაც შედეგად, მასლოვასთვის მოულოდნელად, ვაჭრის სიკვდილი მოჰყვა». ეს მთავარია.

– ამას ჩვენც უნდა მივმხვდარიყავით. ეს ჩვენი შეცდომაა.

– «დაბოლოს, მეოთხე, – განაგრძობდა ადვოკატი, – სასამართლოს შეკითხვაზე მასლოვას ბრალეულობის შესახებ ნაფიცმა მსაჯულებმა აშკარად წინააღმდეგობრივად უპასუხეს. მასლოვას ბრალად ედებოდა სმელკოვის განზრახ მოწამვლა მხოლოდ და მხოლოდ ანგარების მიზნით, რაც მკვლელობის ერთადერთი მოტივი იყო. ნაფიცმა მსაჯულებმა კი თავის

პასუხში უარყვეს მასლოვას მიზნად ძარცვის არსებობა და ძვირფასეულობის გატაცებაში მისი მონაწილეობა, საიდანაც გამომდინარეობდა, რომ მათ მხედველობაში ჰქონდათ მკვლელობაში განსასჯელის განზრახვის უარყოფაც და მხოლოდ გაუგებრობით, რაც თავმჯდომარის არასრულმა დასკვნითმა სიტყვამ გამოიწვია, არ გამოხატეს ეს სათანადოდ თავის პასუხში, ამიტომ ნაფიც მსაჯულთა ასეთი პასუხი უპირობოდ ითხოვდა სისხლის სამართალწარმოების კოდექსის 816-ე და 808-ე მუხლების გამოყენებას, ანუ თავმჯდომარის მხრიდან ნაფიცი მსაჯულებისთვის მათ მიერ დაშვებული შეცდომის ახსნას, ახალი თათბირის დანიშვნას განსასჯელის ბრალეულობის დასადგენად და ახალი პასუხის გამოტანას.», – წაიკითხა ფანარინმა.

– რატომ არ მოიქცა თავმჯდომარე ასე?

– ნეტავ ეგ მაცოდინა, – სიცილით მიუგო ფანარინმა.

– მაშასადამე, სენატი შეცდომას გამოასწორებს?

– გააჩნია, მოცემულ მომენტში სხდომას რომელი დავრდომილები დაესწრებინ.

– როგორ თუ დავრდომილები?

– დავრდომილები დავრდომილთა თავშესაფრიდან. ჰოდა, ასე. შემდეგ ვწერთ: «ასეთი ვერდიქტი, – სწრაფად განაგრძო მან, – სასამართლოს არ აძლევდა მასლოვას სისხლის სამართლებრივად დასჯის უფლებას და მის მიმართ სისხლის სამართალწარმოების 771-ე მუხლის მე-3 პუნქტის გამოყენება ჩვენი სისხლის სამართლის პროცესის ძირითადი დებულებების აშკარა და მნიშვნელოვანი დარღვევაა. ზემოთ ჩამოთვლილის საფუძველზე, მაქვს პატივი, ვიშუამდგომლო და ა. შ. და ა. შ. განაჩენის გაუქმებისთვის სისხლის სამართალწარმოების 909-ე, 910-ე და 928-ე მუხლებისა და 912-ე მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად და ა. შ. და ა. შ. და ამ საქმის გადაცემისთვის ამავე სასამართლოს სხვა განყოფილებაში ხელახლა განსახილველად». დიახ, რისი გაკეთებაც შეიძლებოდა, ყველაფერი გაკეთებულია. მაგრამ გულახდილად გეტყვით, რომ წარმატების შესაძლებლობა მცირეა. თუმცა ყოველივე სენატის დეპარტამენტის შემადგენლობაზეა დამოკიდებული. თუ ხელი მიგიწვდებათ, ნაცნობობა გამოიყენეთ.

– ვილაც-ვილაცებს ვიცნობ.

– იჩქარეთ, თორემ ყველანი ჰემოროის სამკურნალოდ გაემგზავრებიან და სამი თვე მოგიწევთ ლოდინი... წარუმატებლობის შემთხვევაში ხელმწიფე-იმპერატორის სახელზე შეიძლება თხოვნის შეტანა. ესეც კულისებსიქითა მუშაობაზეა დამოკიდებული. ამაშიც მზად ვარ გემსახუროთ, ანუ არა კულისებსიქითაში, არამედ თხოვნის შედგენაში.

– მაღლობელი ვარ, მაშასადამე, ჰონორარი...

– თანაშემწე გადმოგცემთ გადათეთრებულ საჩივარს და მოგახსენებთ.

– კიდეც მინდოდა რაღაცის კითხვა: პროკურორმა საშვი მომცა ამ პირთან შესახვედრად, ციხეში კი მითხრეს, რომ დადგენილისგან განსხვავებულ დღესა და ადგილზე პაემნის გამართვისთვის გუბერნატორის ნებართვაა საჭირო. მართლა ასეა?

– ვფიქრობ, კი. მაგრამ ამჟამად გუბერნატორი არ გვყავს. მის ნაცვლად ვიცეა. ის კი ისეთი ჩამოყალიბებული სულელია, მეეჭვება, მასთან რამე მოახერხოთ.

– მასლენიკოვი ხომ არა?

– დიახ.

– ვიცნობ, – თქვა ნეხლიუდოვმა და წასასვლელად მოემზადა.

ამ დროს ოთახში სწრაფი ნაბიჯით შემოვარდა პატარა, საოცრად უშნო, ცხვირპაჭუა, გამხდარი, ყვითელი ქალი – ადვოკატის ცოლი, რომელსაც, როგორც ჩანს, თავისი სიუშნოვე სულ არ ადარდებდა. იგი არა მარტო უჩვეულოდ ორიგინალურად გამოწყობილიყო – ხავერდის და აბრეშუმის ხასხასა ყვითელი და მწვანე სამოსი ეცვა, – არამედ თხელი თმაც კი დაეხვია. გამარჯვებულის იერით შემოიჭრა მისაღებში, თან მაღალი, მოღიმარი კაცი ახლდა მიწისფერი სახით, აბრეშუმის გადანაკეცებიანი სერთუკითა და თეთრი ჰალსტუხით. ეს მწერალი იყო. ნეხლიუდოვი მას სახეზე ცნობდა.

– ანატოლი, – ჩაილაპარაკა ქალმა კარის შემოდებისთანავე, – ჩემთან წავიდეთ. სემიონ ივანოვიჩი საკუთარი ლექსების

წაკითხვას გვპირდება, შენ კი გარშინის[44] შესახებ უნდა წაკითხო აუცილებლად.

ნეხლიუდოვს წასვლა უნდოდა, მაგრამ ადვოკატის ცოლმა ქმარს რაღაც გადაუჩურჩულა და მაშინვე მას მიმართა.

– გთხოვთ, თავადო, – მე თქვენ გიცნობთ და წარდგენა ზედმეტად მიმაჩნია, – ჩვენს ლიტერატურულ დილას დაესწარიო. ფრიად საინტერესო იქნება. ანატოლი შესანიშნავად კითხულობს.

– ხომ ხედავთ, რა მრავალფეროვანი საქმეებით ვარ დაკავებული, – თქვა ანატოლიმ, ხელები გაშალა, გაიღიმა და ცოლზე მიანიშნა, რაც იმას გამოხატავდა, რომ ასეთი მომნიშლავი ქალისთვის წინააღმდეგობის გაწევა შეუძლებელი იყო.

ნეხლიუდოვმა დაღვრემილი და მკაცრი სახით და უაღრესად თავაზიანად ადვოკატის მეუღლეს მიწვევისთვის მადლობა გადაუხადა, მოუცლელობის გამო დარჩენაზე უარი განაცხადა და მისაღებში გავიდა.

– როგორი სახემანჭიაა! – თქვა მასზე ადვოკატის ცოლმა მისი გასვლისთანავე.

მისაღებში თანაშემწემ ნეხლიუდოვს გამზადებული თხოვნა გადასცა, ჰონორარის შესახებ დასმულ შეკითხვაზე კი მიუგო, რომ ანატოლი პეტროვიჩს გაწეული სამსახური ათას მანეთად შეეფასებინა, თან დაამატა, რომ, ჩვეულებრივ, ასეთ საქმეებზე ანატოლი პეტროვიჩი უარს ამბობდა, მაგრამ ამას მის გამო აკეთებდა.

– თხოვნას ვინ უნდა მოაწეროს ხელი? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა.

– განსასჯელმა, ხოლო თუ ეს ძნელია, ანატოლი პეტროვიჩსაც შეუძლია მისგან მინდობილობის მიღების შემდეგ.

– არა, წავალ და თვითონ მოვაწერინებ, – უთხრა ნეხლიუდოვმა – უხაროდა, კატიუშას ნახვას დანიშნულ დღეზე ადრე რომ შეძლებდა.

ციხის დერეფნებში ჩვეულ დროს ზედამხედველების სასტვენების ხმა გაისმა. დერეფნებისა და საკნების კარები რკინის ჩხარუნით გაიღო, ატყაპუნდა შიშველი ფეხები და კოტების ქუსლები, მეპარაშეებმა ჩაიარეს და ჰაერში საზიზღარი სიმყრალე დადგა. პატიმარმა კაცებმა და ქალებმა დაიბანეს, ჩაიცვეს და დერეფნებში ამოკითხვაზე გამოვიდნენ, შემდეგ კი ჩაის გასამზადებლად მდულარე წყლისთვის გაეშურნენ.

ამ დღეს, ჩაის სმის დროს, ციხის ყველა საკანში გაცხოველებით საუბრობდნენ იმის შესახებ, რომ ორი პატიმარი უნდა გაეროზგათ. ერთი მათგანი საკმაოდ წიგნიერი ახალგაზრდა კაცი, ნოქარი ვასილიევი იყო, რომელსაც ეჭვიანობის ნიადაგზე საყვარელი მოეკლა. თანამოსაკნეებს იგი მხიარული ხასიათის, გულუხვობისა და უფროსობასთან ურთიერთობაში სიმტკიცისთვის უყვარდათ. მან კანონები იცოდა და მათ შესრულებას მოითხოვდა. ამის გამო უფროსობას აეთვალწუნებინა. სამი კვირის წინ ზედამხედველმა მეპარაშეს იმისთვის დაარტყა, რომ მან ახალი მუნდირი შჩით[45] დაუსვარა. ვასილიევი მეპარაშეს გამოექომაგა და თქვა, რომ კანონით პატიმრების ცემა არ შეიძლებოდა. «მე შენ გაჩვენებ კანონს», – უთხრა ზედამხედველმა და შეაგინა. ვასილიევმაც იმითვე უპასუხა. ზედამხედველმა დარტყმა სცადა, მაგრამ ვასილიევმა ხელები გაუკავა, სამიოდე წუთი ასე ეჭირა, მერე შეატრიალა და კარში გააგდო. ზედამხედველმა უჩივლა და უფროსმა პატიმრის კარცერში ჩასმა ბრძანა.

კარცერები ჩაბნელებული საკუჭნაოების რიგი გახლდათ, რომლებიც გარედან საკეტიტ იკეტებოდა. ბნელ, ცივ კარცერში არც საწოლი იდგა, არც – მაგიდა, არც – სკამი, ასე რომ, ტუსადი ჭუჭყიან იატაკზე იჯდა ან იწვა, სადაც უამრავი ვირთხა დარბოდა, რომლებიც ხშირად ადამიანს ზედაც გადაუვლიდნენ ხოლმე, ზოგი კი ისეთი გაბედული იყო, რომ სიბნელეში კაცი მათგან პურსაც ვერ გადაარჩენდა – პატიმრებს ხელიდან სტაცებდა და თავსაც ესხმოდა, თუ იგი გაუნძრევლად იჯდა. ვასილიევმა განაცხადა, რომ კარცერში არ წავიდოდა, რადგან უდანაშაულო იყო. მას ძალით დაუპირეს წაყვანა. იგი გაუძალიანდა, მას ორი სხვა პატიმარიც მიეშველა და თავი დაახსნევინა. შემდეგ ზედამხედველები მოგროვდნენ, მათ შორის ღონით გამორჩეული პეტროვიც იყო. ტუსადები გადათელეს და კარცერებში შეყარეს. გუბერნატორს მაშინვე

მოახსენეს, რომ რაღაც ბუნტისმაგვარი მოხდა. მიიღეს ქალაქი, რომლის მიხედვითაც, ორ მთავარ დამნაშავეს – ვასილიევსა და მაწანწალა ნეპომნიაშჩის – ოცდაათ-ოცდაათი როზგი მიესაჯა.

აღსრულება ქალთა პაემნების ოთახში უნდა მომხდარიყო.

საღამოსთვის ეს ამბავი ციხის ყველა მკვიდრმა იცოდა და მომავალ დასჯასთან დაკავშირებით საკნებში გაცხოველებით მსჯელობდნენ.

კორაბლიოვა, კოხტაპრუწა, ფედოსია და მასლოვა თავიანთ კუთხეში ისხდნენ, უკვე დაელიათ არაყი, რომელიც ახლა მასლოვას აღარ ელეოდა და რომლითაც გულუხვად უმასპინძლდებოდა ამხანაგებს. სახეგაწითლებულები და გამოცოცხლებულები ჩაის მიირთმევდნენ და იმავე თემაზე საუბრობდნენ.

– განა შფოთი ატეხა, – ამბობდა კორაბლიოვა ვასილიევის შესახებ და მაგარი კბილებით შაქრის ნატეხს ცოტ-ცოტას აკვნეტდა, – მხოლოდ მეგობარს დაუდგა გვერდით. ამიტომ ჩხუბი აკრძალულია.

– ამბობენ, კარგი კაციაო, – დაამატა ფედოსიამ, თავშიშველმა, გრძელნაწნავებიანმა ქალმა, რომელიც შეშის ნაპობზე იჯდა ნარების წინ, სადაც ჩაიდანი იდგა.

– აი, მისთვის რომ გვათქმევინა, მიხაილოვნა, – მიუბრუნდა ნადარაჯალი მასლოვას და ამ «მისთვის»-ში ნეხლიუდოვი იგულისხმებოდა.

– ვეტყვი. ჩემი გულისთვის ყველაფერს გააკეთებს, – ღიმილით უპასუხა მასლოვამ და თავი გადააქნია.

– ჰო, მაგრამ ის როდის მოვა, იმათ კი, როგორც ამბობენ, ახლა მოიყვანენ, – თქვა ფედოსიამ, – საშინელებაა, – დაამატა ამოოხვრით.

– ერთხელ ვოლოსტში[46] შევესწარი კაცის გაროზგვას. მამამთილმა მამასახლისთან გამგზავნა, მივედი, ის კი... – დაიწყო ნადარაჯალმა გრძელი ამბის მოყოლა.

ამ დროს ზედა დერეფანში ნაბიჯებისა და ლაპარაკის ხმა

გაისმა და მან თხრობა შეწყვიტა.

ქალები მიუყუჩდნენ და სმენად იქცნენ.

– წაიყვანეს მაგ საზიზღრებმა, – თქვა კოხტაპრუწამ, – როზგის ცემით სულს ამოხდია. ზედამხედველები ძალზე გაბრაზებული იყვნენ მასზე, რადგან არაფერს შეარჩენდა ხოლმე.

ზემოთ ყველაფერი მიწყნარდა და ნადარაჯალი ბოლომდე მოჰყვა, როგორ შეეშინდა ვოლოსტში, ლამის მთელი შიგნეულობა ამოუტრიალდა, როდესაც ფარდულში კაცს როზგავდნენ. კოხტაპრუწამ ის გაიხსენა, თუ როგორ გალახეს შჩეგლოვი მათრახით, მას კი ერთი არ დაუკვნესია. შემდეგ ფედოსიამ ჩაი წაიღო, კორაბლიოვამ და ნადარაჯალმა საკერავს მოჰკიდეს ხელი, მასლოვა კი ნარზე დაჯდა, ხელები მუხლებზე შემოიჭდო და უსაქმურობისგან მოიწყინა. ის იყო, დასაძინებლად დაწოლას აპირებდა, რომ ზედამხედველმა ქალმა დაუძახა, კანტორაში შენთან მნახველიაო.

– აუცილებლად უთხარი ჩვენ შესახებ, – ეუბნებოდა მოხუცი მენშოვა, სანამ მასლოვა თავსაფარს ისწორებდა სანახევროდ ვერცხლისწყალშემოცლილი სარკის წინ, – ჩვენ არ წაგვიკიდია ცეცხლი, ეს თვითონ გააკეთა მაგ უკეთურმა, მოჯამაგირემაც დაინახა; სულს არ წაიწყმედს. უთხარი, მიტრია გამოიძახოს. მიტრია ყველაფერს ხელისგულზე გადმოულაგებს; თორემ რა გამოდის, ციხეში დაამწყვდიეს, მისი არაფერი ვიცით, ის ავკაცი კი სხვის ცოლთან ერთობა, სამიკიტნოში ზის.

– ეს სადაური კანონია! – კვერი დაუკრა კორაბლიხამ.

– ვეტყვი, აუცილებლად ვეტყვი, – პასუხობდა მასლოვა, – გამბედაობისთვის კიდევ ხომ არ დამელია? – დაამატა მან და ამხანაგს თვალი ჩაუკრა.

კორაბლიხამ ნახევარი ჭიქა დაუსხა. მასლოვამ დალია, პირი მოიწმინდა და მხიარულ გუნება-განწყობილებაზე მყოფი თავის ქნევითა და ღიმილით ზედამხედველს დერეფანში გაჰყვა, თან მის მიერვე ნათქვამ სიტყვას – «გამბედაობისთვის» – იმეორებდა.

XLVII

ნეხლიუდოვი უკვე დიდხანს ელოდებოდა წინკარში.

ციხეში მისვლისთანავე შესასვლელ კარზე დარეკა და მორიგე ზედამხედველს პროკურორის ნებართვა მიაწოდა.

– ვინ გნებავთ?

– პატიმარ მასლოვას ნახვა მინდოდა.

– ახლა არ შეიძლება: ზედამხედველების უფროსს არ სცალია.

– კანტორაშია? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა.

– არა, აქ, მნახველების ოთახში, – მიუგო, როგორც ნეხლიუდოვს მოეჩვენა, შეცბუნებულმა ზედამხედველმა.

– განა დღეს მიღებაა?

– არა, საგანგებო საქმეა, – თქვა მან.

– როგორ მოვახერხებ მის ნახვას?

– გამოვლენ და მაშინ ეტყვი. მოიცადეთ.

ამ დროს გვერდითა კარიდან მბზინავი სირმებით, გაბრწყინებული, ალაპლაპებული სახით თამბაქოს კვამლით გაჟღენთილი ულვაშებიანი ფელდფებელი გამოვიდა და ზედამხედველს მკაცრად მიმართა:

– აქ რატომ შემოუშვით?.. კანტორაში...

– როგორც მითხრეს, ზედამხედველთა უფროსი აქ ყოფილა, – თქვა ნეხლიუდოვმა და კიდევ უფრო გაუკვირდა ის მოუსვენრობა, რომელიც ფელდფებელსაც ეტყობოდა.

შიდა კარი გაიღო და იქიდან გაოფლიანებული, გაცეცხლებული პეტროვი გამოვიდა.

– დაიმახსოვრებს, – უთხრა მან ფელდფებელს. ფელდფებელმა თვალთ ნეხლიუდოვზე ანიშნა, პეტროვი გაჩუმდა, მოიღუშა და უკანა კარში გავიდა.

«ვინ დაიმახსოვრებს? რატომ შეცბუნდა ყველა? რატომ ანიშნა ფელდფებელმა მას რაღაც?» – ფიქრობდა ნეხლიუდოვი.

– აქ დალოდება არ შეიძლება, კანტორაში მიბრძანდით, – კვლავ

მიუბრუნდა ფელდფებელი ნეხლიუდოვს და ის იყო, ამ უკანასკნელმა წასვლა დააპირა, რომ უკანა კარიდან ხელქვეითებზე უფრო შეცბუნებული ზედამხედველების უფროსი გამოვიდა. შეუჩერებლად ოხრავდა. ნეხლიუდოვის დანახვაზე ზედამხედველს მიუბრუნდა.

– ფედოტოვ, მასლოვა ქალთა მეხუთედან – კანტორაში, – თქვა მან.

– მობრძანდით, – მიმართა მან ნეხლიუდოვს. ისინი დახვეული კიბით პატარა, ერთფანჯრიან ოთახში შევიდნენ, სადაც საწერი მაგიდა და რამდენიმე სკამი იდგა. უფროსი დაჯდა.

– მძიმე, მძიმე მოვალეობებია, – მიმართა მან ნეხლიუდოვს და მსხვილი პაპიროსი ამოიღო.

– როგორც ჩანს, დაიღალეთ, – უთხრა ნეხლიუდოვმა.

– დამღალა ამ სამსახურმა, ძალიან მძიმე მოვალეობებია. გინდა, რომ ხვედრი შეუმსუბუქო, მაგრამ პირიქით გამოდის; მხოლოდ წასვლაზე ვფიქრობ; მძიმე მოვალეობებია, მძიმე.

ნეხლიუდოვმა არ იცოდა, განსაკუთრებით რა ემძიმებოდა ზედამხედველების უფროსს, მაგრამ ხედავდა, რომ იგი დღეს რაღაც სხვანაირ, სიბრაულის აღმძვრელ, უსიცოცხლო და უიმედო განწყობაზე იყო.

– დიახ, ვფიქრობ, რომ ეს მართლაც მძიმეა, – თქვა მან, – რატომღა ასრულებთ ამ მოვალეობას?

– სხვა შემოსავალი არ მაქვს, ოჯახი, მოგეხსენებათ...

– მაგრამ თუ ასე გიმძიმთ...

– ასეა, მაგრამ უნდა გითხრათ, რომ, შეძლებისდაგვარად, სარგებლობა მაინც მომაქვს, რაც შემოიძლია, ყოფას ვუადვილებ მათ. სხვა ჩემს ადგილზე ასე არ მოიქცეოდა. ადვილი სათქმელია: ორი ათას კაცზე მეტი, თანაც როგორი. უნდა იცოდე, როგორ მოექცე. ისინიც ხომ ადამიანები არიან, გეცოდება. გაშვებითაც ვერ გაუშვებ.

ზედამხედველების უფროსი პატიმრებს შორის ცოტა ხნის წინ ამტყდარი ჩხუბის შესახებ შეუდგა თხრობას, რომელიც მკვლელობით დასრულებულიყო.

სიტყვა მასლოვას შემოსვლამ გააწყვეტინა, რომელსაც წინ ზედამხედველი მოუძღვებოდა.

ნეხლიუდოვმა ქალი კარში დაინახა, როდესაც კატიუშა ზედამხედველების უფროსს ჯერ ვერ ხედავდა. სახე გასწითლებოდა. მკვირცხლად მიჰყვებოდა ზედამხედველს, იღიმებოდა და თავს აქნევდა. უფროსის დანახვაზე მას შეშინებული მზერა მიაპყრო, მაგრამ თავს მაშინვე მოერია და ნეხლიუდოვს ცქვიტად და მზიარულად მიმართა.

– გამარჯობა, – თქვა მან წამღერებით, გაიღიმა და ძლიერად, არა ისე, როგორც მაშინ, ხელი ჩამოართვა.

– თხოვნა მოგიტანეთ ხელმოსაწერად, – უთხრა ნეხლიუდოვმა და ცოტათი გააოცა იმ ხალისიანმა განწყობამ, რომლითაც ქალი მას შეხვდა, – ადვოკატმა შეადგინა, ხელს მოაწერთ და პეტერბურგში გავგზავნით.

– ხელის მოწერას წინ რა უდგას. ყველაფერი შეიძლება, – თქვა ქალმა, ცალი თვალი მოჭუტა და კვლავ გაიღიმა.

ნეხლიუდოვმა ჯიბიდან დაკეცილი ფურცელი ამოიღო და მაგიდასთან მივიდა.

– შეიძლება, აქ მოაწეროს? – ჰკითხა მან ზედამხედველების უფროსს.

– მოდი, დაჯექი, – უთხრა უფროსმა მასლოვას, – აი, კალამი. წერა-კითხვა იცი?

– ოდესღაც ვიცოდი, – მიუგო ქალმა, გაიღიმა, ქვედაწელი და კოფთის სახელო გაისწორა, მაგიდას მიუჯდა, პატარა, ენერგიული ხელით კალამი უხერხულად აიღო, გაიცინა და ნეხლიუდოვს გამოხედა.

მან მიუთითა, სად უნდა დაეწერა.

ქალმა თავისი სახელი და გვარი დაწერა, თან გულმოდგინედ აწობდა და ფერთხავდა კალამს.

– მეტი არაფერია საჭირო? – იკითხა მან და ხან ნეხლიუდოვს შესცქეროდა, ხან უფროსს და კალმისტარს ხან სამელნეზე დებდა, ხან – ქაღალდზე.

– თქვენთვის რაღაც მაქვს სათქმელი, – უთხრა ნეხლიუდოვმა

და კალამი გამოართვა.

– რა გაეწყობა, მითხარით, – თქვა ქალმა და უეცრად, თითქოს რაღაცაზე ჩაფიქრდა თუ ძილი მოუნდაო, დასერიოზულდა.

ზედამხედველების უფროსი ადგა და გავიდა, ნეხლიუდოვი კატიუშასთან პირისპირ დარჩა.

XLVIII

ზედამხედველი, რომელმაც მასლოვა მოიყვანა, მაგიდიდან ცოტა მოშორებით, ფანჯრის რაფაზე ჩამოჯდა. ნეხლიუდოვისთვის გადამწყვეტი წუთი დადგა, იგი გამუდმებით საყვედურობდა საკუთარ თავს იმისთვის, რომ პირველ პაემანზე ქალს მთავარი – მასზე დაქორწინების განზრახვა არ გაუმხილა და ახლა ამის თქმა მტკიცედ გადაეწყვიტა. მასლოვა მაგიდის ერთ მხარეს იჯდა. ნეხლიუდოვი მის პირდაპირ მოთავსდა. ოთახი განათებული იყო და მან პირველად დაინახა მკაფიოდ ახლო მანძილიდან ქალის სახე – ნაოჭები თვალებთან და პირთან და შეშუპებული თვალები. დაინახა და ქალი კიდევ უფრო მეტად შეეცოდა.

შემდეგ მაგიდას იდაყვით ისე დაეყრდნო, რომ მისი ნათქვამი მხოლოდ ქალს გაეგო, ფანჯარასთან მჯდომ ებრაელ ზედამხედველს ჭაღარაშეპარული ბაკენბარდებით კი – ვერა, და თქვა:

– თუ ეს თხოვნა უშედეგო აღმოჩნდება, ხელმწიფე-იმპერატორის სახელზეც შევიტანთ. ყველაფერს გავაკეთებთ, რაც შესაძლებელია.

– აი, ჯერ რომ კარგი ადვოკატი... – გააწყვეტინა ქალმა, – თორემ ჩემი დამცველი ნამდვილი ჩერჩეტი იყო. სულ კომპლიმენტებს მეუბნებოდა, – თქვა მან და გაეცინა, – მაშინ რომ სცოდნოდათ, რომ მიცნობდით, საქმე სხვაგვარად წავიდოდა. თორემ რა გამოდის? ყველა ფიქრობს, ქურდიანო.

«როგორი უცნაური გამხდარა», – გაიფიქრა ნეხლიუდოვმა და განზრახულის თქმა დააპირა, მაგრამ ქალმა დაასწრო.

– აი, რას ვგულისხმობ. ჩვენთან ერთი დედაბერია, ისეთია,

გაოცებას ვერავინ მაღავს. შესანიშნავი მოხუცია, არაფრის გულისთვის კი ზის, ისიც და მისი ვაჟიშვილიც. ყველამ იცის, რომ უდანაშაულონი არიან, მათ კი ბრალი დასდეს, ცეცხლი გააჩინესო და ჩააყუდეს. ქალმა გაიგო, რომ გიცნობთ, – თქვა მასლოვამ, თან თავს ატრიალებდა და კაცს შესცქეროდა, – და მითხრა: «უთხარი, გადასცეს, რომ შვილი გამოიძახონ, ის მათ ყველაფერს მოუყვება». გვარად მენშოვები არიან, რას იტყვით, გააკეთებთ? რომ იცოდეთ, რა საუცხოო მოხუცია; ჩანს, რომ უბრალოა. გეთაყვა, იქნებ უშუამდგომლოთ, – მასლოვა კაცს ხან შეხედავდა, ხან თვალებს ძირს ხრიდა და იღიმებოდა.

– კარგი, გავაკეთებ, გავიგებ, – მიუგო ნეხლიუდოვმა, თან სულ უფრო უკვირდა მისი მოურიდელობა, – მაგრამ მე ჩემს საქმეზე მინდოდა თქვენთან დალაპარაკება. გახსოვთ, მაშინ რა გითხარით? – ჰკითხა მან.

– ბევრს ლაპარაკობდით. რა მითხარით მაშინ? – თქვა მასლოვამ. იგი კვლავაც იღიმებოდა და თავს აქეთ-იქით ატრიალებდა.

– მე ვთქვი, პატიების სათხოვნელად მოვედი-მეთქი, – შეახსენა ნეხლიუდოვმა.

– აგიჩემებიათ, პატიება, პატიებაო, რა საჭიროა... აჯობებს...

– რომ დანაშაულის გამოსწორება მინდა, – განაგრძო ნეხლიუდოვმა, – და გამოსწორება არა სიტყვით, არამედ საქმით. გადავწყვიტე, ცოლად მოგიყვანოთ.

მოულოდნელად ქალს სახეზე შიში აღებეჭდა. ელამი თვალები ერთ ადგილას გაუჩერდა და კაცს უყურებდა კიდევ და არც უყურებდა.

– ეს რაღაში დაგჭირდათ? – ჩაილაპარაკა მან და ღვარძლიანად მოიღუშა.

– ვგრძნობ, რომ ეს ღმერთის წინაშე უნდა გავაკეთო.

– ეგ რომელი ღმერთი გამოძებნეთ? აბა, რას ამბობთ. ღმერთი? რომელი ღმერთი? ღმერთი მაშინ უნდა გაგხსენებოდათ... – თქვა მასლოვამ და პირდაღებული შეაჩერდა.

ნეხლიუდოვმა ახლადა იგრძნო ქალის პირიდან წამოსული ღვინის სუნის და მისი ადელვების მიზეზს მიხვდა.

– დამშვიდდით, – თქვა მან.

– დასამშვიდებელი არაფერი მჭირს. გგონია, მთვრალი ვარ? მთვრალი კი ვარ, მაგრამ მახსოვს, რასაც ვამბობ, – უეცრად წამოჭარხლდა და სწრაფად ალაპარაკდა: – მე კატორღელი ვარ, ბ..., თქვენ კი ბატონკაცი, თავადი, და თავს ნუ გაისვრი. წადი შენს კნიაჟნებთან, ჩემი ფასი კი – წითელია.

– როგორ სასტიკადაც უნდა ილაპარაკო, იმას ვერ იტყვი, რასაც განვიცდი, – წყნარად ჩაილაპარაკა აცახცახებულმა ნეხლიუდოვმა, – ვერც კი წარმოიდგენ, რაოდენ დამნაშავედ ვგრძნობ თავს შენ წინაშე!..

– დამნაშავედ ვგრძნობ... – ღვარძლიანად გამოაჯავრა ქალმა, – მაშინ არ გრძნობდი და ასი მანეთი შემომაჩეჩე. აი – შენი ფასი...

– ვიცი, ვიცი, მაგრამ ახლა რაღა ვქნა? – თქვა ნეხლიუდოვმა, – გადავწყვიტე, რომ აღარ მიგატოვებ, – გაიმეორა მან, – და რაც ვთქვი, იმას გავაკეთებ.

– მე კი ვამბობ, რომ არ გააკეთებ! – ჩაილაპარაკა ქალმა და ხმამაღლა გაიცინა.

– კატიუშა! – დაიწყო კაცმა და ხელზე შეეხო.

– მომშორდი. მე კატორღელი ვარ, შენ კი – თავადი. აქ არაფერი გესაქმება, – შესძახა სიბრაზისგან სახეშეცვლილმა მასლოვამ და ხელი გამოსტაცა, – საკუთარი თავის გადასარჩენად გჭირდები, – განაგრძობდა იგი და ჩქარობდა ყველაფერი ეთქვა, რაც გულზე მოსწოლოდა, – სააქაოში ხომ დატკბი ჩემით, ახლა საიქიოში გადასარჩენად ცდილობ ჩემს გამოყენებას! მეზიზღები – შენც, შენი სათვალეც და შენი მსუქანი, ბილწი სიფათი. წადი, წადი-მეთქი! – დაიყვირა მან და ენერგიული მოძრაობით წამოხტა.

მათთან ზედამხედველი მივიდა.

– რა ამბავში ხარ? განა ასე შეიძლება...

– თავი დაანებეთ, თუ შეიძლება, – უთხრა ნეხლიუდოვმა.

– ძალიანაც არ გაუტეოს, – თქვა ზედამხედველმა.

– არა, დაგველოდეთ, გეთაყვა, – დაამშვიდა ნეხლიუდოვმა.

ზედამხედველი ისევ ფანჯარასთან მივიდა.

მასლოვა დაჯდა, თვალები დახარა და თითებგადაჭდობილი პატარა ხელები ერთმანეთს მაგრად მოუჭირა.

ნეხლიუდოვი თავზე ადგა და არ იცოდა, როგორ მოქცეულიყო.

– ჩემი არ გჯერა, – თქვა ბოლოს.

– ცოლად მოყვანა რომ გინდათ – ეს არასდროს მოხდება. მაგას ჩამოხრჩობა მირჩევნია! ესეც თქვენ.

– მე მაინც გემსახურები.

– ეგ უკვე თქვენი საქმეა. ოღონდ თქვენი არაფერი მინდა. სიმართლეს გეუბნებით, – თქვა მან, – ნეტავ რატომ არ მოგკვდი მაშინ? – დაამატა მან და საცოდავად ატირდა.

ნეხლიუდოვი ხმას ვერ იღებდა: ცრემლები ახრჩობდა.

ქალმა თავი ასწია, მას შეხედა, თითქოს გაკვირვებული დარჩა და თავსაფრით ლოყებზე ჩამოგორებული ცრემლების წმენდას შეუდგა.

ზედამხედველი კვლავ მივიდა მათთან და შეახსენა, რომ განშორების დრო დამდგარიყო. მასლოვა წამოდგა.

– ახლა აღელვებული ხართ. თუ შესაძლებელი იქნა, ხვალ მოვალ. თქვენ კი იფიქრეთ, – თქვა ნეხლიუდოვმა.

ქალმა არაფერი უპასუხა და ზედამხედველს ისე გაჰყვა, რომ მისთვის აღარ შეუხედავს.

...

– გეშველა, გოგო, ახლა კი იცხოვრებ, – უთხრა კორაბლიოვამ მასლოვას, როდესაც იგი საკანში დაბრუნდა, – როგორც ჩანს, გვარიანად შევარდნია შენზე გული; ხელიდან არ გაუშვა, სანამ ასეა. გადაგარჩენს. მდიდრებისთვის ყველაფერი შეიძლება.

– ასეა, ასე, – ჟღერადი ხმით წარმოთქვა ნადარაჯალმა, – ღარიბისთვის ქორწილის ღამეც კი მოკლეა, მდიდარი კი როგორც ჩაიფიქრებს, ჩაუთქვამს, ყველაფერი აუხდება, რასაც კი მოისურვებს...

– ჩემს საქმეზე თუ უთხარი რამე? – ჰკითხა დედაბერმა.

მაგრამ მასლოვა თავის ამხანაგებს არ პასუხობდა, ნარზე გაწვა და კუთხეში მიშტერებული ელამი თვალებით საღამომდე არ ამდგარა. ნეხლიუდოვის ნათქვამი იმ სამყაროსკენ ეძახდა, რომელმაც ასე გააწამა და საიდანაც ისე წამოვიდა, რომ ვერაფერი გაუგო და შეიძულა. მივიწყებულმა წარსულმა თავი შეახსენა, გაშიშვლებული მეხსიერებით ცხოვრება კი უდიდეს ტკივილს ჰგვრიდა. საღამოს კვლავ იყიდა ღვინო და ამხანაგებთან ერთად გამოთვრა.

XLIX

«აი, თურმე რა ყოფილა. აი, რა», – ფიქრობდა ნეხლიუდოვი ციხიდან გამოსვლისას. მხოლოდ ახლა გაისიგრძეგანა თავისი დანაშაული. რომ არა მისი გამოსწორების, გამოსყიდვის მცდელობა, ვერასდროს ჩასწვდებოდა მის სიღრმეს. მეტიც, ვერც ქალი შეიგრძნობდა, თუ რამდენი უბედურება მოუტანა ამათ. ახლა კი შემადრწუნებელი რეალობა გამოაშკარავდა. კაცმა ის დაინახა, რაც ქალის სულს დამართა, ქალმა კი დაინახა და მიხვდა, რაც დამართეს. თუ აქამდე ნეხლიუდოვი თითქოს ეთამაშებოდა საკუთარ გრძნობებს, მონანიებას, ამჟამად შიშს აეტანა. კატიუშას მიტოვებას – იგი ამას გრძნობდა – ახლა ვერ შეძლებდა, მაგრამ, იმავდროულად, ვერც ის წარმოედგინა, მათი ურთიერთობიდან რა გამოვიდოდა.

ზედ გასასვლელთან ნეხლიუდოვს ჯვრებითა და მედლებით მკერდდამშვენებული ზედამხედველი მიუახლოვდა და უსიამოვნო, შემპარავი და იდუმალი სახით ბარათი გადასცა.

– მიიღეთ, თქვენო ბრწყინვალეზავ, ბარათი ერთი პიროვნებისგან, – თქვა მან და ნეხლიუდოვს კონვერტი გაუწოდა.

– რომელი პიროვნების?

– წაიკითხეთ და მიხვდებით. პატიმარია, პოლიტიკური. მე მათ ვდარაჯობ. ჰოდა, მან მთხოვა. და თუმცა ნებადართული არაა, ადამიანური თვალსაზრისით... – არაბუნებრივად ჩაილაპარაკა ზედამხედველმა.

ნეხლიუდოვი გულწრფელად გააოცა იმან, რომ პოლიტიკურებზე მიჩენილი ზედამხედველი მას ბარათს

გადასცემდა, თანაც ციხეში, ყველას თვალწინ; მაშინ ჯერ არ იცოდა, რომ ეს კაცი ზედამხედველიც იყო და ჯაშუშიც, მაგრამ წერილი გამოართვა და გარეთ გამოსვლის შემდეგ თვალი გადაავლო. ბარათში ფანქრით, გაკრული ხელით, შემდეგი რამ ეწერა:

«როდესაც ციხეში თქვენი მოსვლისა და სისხლის სამართლის დამნაშავეთ დაინტერესების შესახებ შევიტყვე, თქვენთან შეხვედრის სურვილი გამიჩნდა, ჩემთან პაემანი ითხოვეთ. უარს არ გეტყვიან, მე კი ბევრ მნიშვნელოვანს მოგაწვდით როგორც თქვენი პროტესტის, ასევე ჩვენი ჯგუფის შესახებ. თქვენი მაღლიერი ვერა ბოგოდუხოვსკაია».

ვერა ბოგოდუხოვსკაია მასწავლებელი იყო ნოვგოროდის გუბერნიის მიყრუებულ სოფელში, სადაც ნეხლიუდოვმა ამხანაგებთან ერთად დათვზე ნადირობისას შეიარა. ამ მასწავლებელმა ნეხლიუდოვს სთხოვა, რომ მისთვის კურსებზე გასამგზავრებელი ფული მიეცა. ნეხლიუდოვმა ფული მისცა და მას შემდეგ იგი აღარ გახსენებია. ახლა კი აღმოჩნდა, რომ ეს ქალბატონი პოლიტიკური დამნაშავე იყო, ციხეში იჯდა, სადაც, როგორც ჩანს, მისი ამბავი შეიტყო და ახლა თავის სამსახურს სთავაზობდა. მაშინ ყველაფერი ადვილი და მარტივი იყო. ახლა კი – მძიმე და რთული. ნეხლიუდოვმა ცოცხლად და სიხარულით გაიხსენა მაშინდელი დრო და ბოგოდუხოვსკაიასთან ნაცნობობა. ეს ყველიერის წინ მოხდა, მივარდნილ მხარეში, რკინიგზიდან სამოციოდე ვერსის დაშორებით. ილბლიანი ნადირობა გამოუვიდათ, ორი დათვი მოკლეს, სადილობდნენ და წასასვლელად ემზადებოდნენ, როდესაც იმ ქოხის პატრონმა, სადაც გაჩერდნენ, შეატყობინა, დიაკვნის ქალიშვილს თავად ნეხლიუდოვის ნახვა სურსო.

– ეშხიანია? – იკითხა ვილაცამ.

– აბა, გეყოფათ! – თქვა ნეხლიუდოვმა, სერიოზული სახე მიიღო, მაგიდიდან წამოდგა, პირი მოიწმინდა და გაოცებული, ნეტავ დიაკვნის ქალიშვილს რაში დავჭირდიო, მასპინძლის ქოხისკენ გაემართა.

ოთახში ქეჩის შლაპასა და ქურქში გამოწყობილი, ძარღვმაგარი ქალიშვილი დახვდა, რომლის გამხდარ, ულამაზო სახეზე მხოლოდ თვალებისა და მათ ზემოთ აზიდული წარბების გამორჩევა შეიძლებოდა.

– ვერა ეფრემოვნა, დაელაპარაკე, – თქვა მოხუცმა დიასახლისმა, – ეს ის თავადია. მე კი წავალ.

– რით შემოიძლია გემსახუროთ? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა.

– მე... მე... მოგეხსენებათ, მდიდარი ხართ. ფულის წვრილმანებში, ნადირობაზე ფლანგავთ, ვიცი, – დაიწყო ქალიშვილმა ძალზე მორცხვად, – მე კი მხოლოდ ერთი რამ მინდა – ხალხს გამოვადგე, მაგრამ ვერაფერს ვაკეთებ, რადგან არაფერი ვიცი.

მას მართალი, კეთილი თვალები და სიმტკიცისა და მოკრძალების გამომხატველი ისეთი ამაღელვებელი გამომეტყველება ჰქონდა, რომ ნეხლიუდოვი, როგორც ეს ემართებოდა ხოლმე, მის მდგომარეობაში შევიდა, გაუგო და დახმარების სურვილით აღივსო.

– რისი გაკეთება შემოიძლია?

– მე მასწავლებელი ვარ. კურსებზე წასვლა მინდა და არ მიშვებენ. უფრო სწორად, მიშვებენ, მაგრამ საამისო სახსრები არ მაქვს. მომეცით ეს თანხა, კურსს დავამთავრებ და გადაგიხდით. ჩემი აზრით, ის, რომ მდიდრები დათვებს ზოცავენ და გლეხკაცობას ათრობენ, ცუდია. კეთილ საქმეს რატომ არ აკეთებენ? მე მხოლოდ ოთხმოცი მანეთი მინდა. თუ არ გინდათ დახმარება გამიწიოთ, ჩემთვის სულერთია, – დაამატა გაბრაზებულმა.

– პირიქით, თქვენი მადლობელი ვარ, შესაძლებლობა რომ მომეცით... ახლავე მოვიტან, – თქვა ნეხლიუდოვმა.

იგი წინკარში გავიდა და იქ ამხანაგს შეეჩეხა, რომელიც მათ საუბარს ყურს უგდებდა, მის ხუმრობას ყურადღება არ მიაქცია, ჩანთიდან ფული ამოიღო და ქალიშვილს წაუღო.

წარსულის მოგონებამ ნეხლიუდოვს კმაყოფილება მოჰგვარა. სიამოვნებდა იმის გახსენება, რომ კინალამ ეჩხუბა ოფიცერს, რომელმაც უშნოდ გაიხუმრა, მეორე ამხანაგმა კი მხარი დაუჭირა, რის გამოც მას უფრო დაუახლოვდა. ნადირობა იღბლიანი და მხიარული გამოდგა. თვითონაც საუცხოოდ გრძნობდა თავს, როდესაც ღამით რკინიგზის სადგურისკენ ბრუნდებოდნენ. მარხილების ქარავანი წყვილ-წყვილად, ერთიმეორის მიყოლებით, უხმაუროდ, ჩორთით მოძრაობდა

ვიწრო გზებზე ზოგჯერ მაღალ, ზოგჯერ კი დაბალ ტყეებში, სადაც ნაძვები ერთიანად დაეფარა თოვლს. სიბნელეში რომელიმე მათგანი წითელ ცეცხლს ააკიაფებდა ხოლმე და სურნელოვან პაპიროსს ეწეოდა. ოსიპი, მარეკი, მუხლამდე თოვლში მარხილიდან მარხილისკენ გადარბოდა და ხელს წაჰკრავდა ხოლმე, თან ცხენირმების შესახებ ჰყვებოდა, რომლებიც ახლა ღრმა თოვლში დადიოდნენ და ვერხვის ქერქს ღრღნიდნენ, ხანაც – დათვების შესახებ, რომლებიც თავიანთ დაბურულ ბუნაგებში იწვნენ, ჭმინავდნენ და სასულედან თბილ ჰაერს უშვებდნენ.

სწორედ ეს გაახსენდა ნეხლიუდოვს, ყველაზე მეტად კი ჯანმრთელობის, ძალის მოზღვავებისა და უზრუნველობის განცდის ბედნიერება. სუსხიანი ჰაერის შესუნთქვით დაბერილი ფილტვები ჯუბაჩას უძაგრავდა, მორკალული ტოტების შეხებისას თავზე თოვლი ეყრებოდა, ტანში სითბოს გრძნობდა, სახეზე – მაცოცხლებელ სიგრილეს, გულს არაფერი უმძიმებდა – არც საზრუნავი, არც საყვედური, არც შიში, არც სურვილი. რა კარგი იყო! და ახლა? ღმერთო ჩემო, როგორ უმძიმდა და იტანჯებოდა!..

როგორც ჩანს, ვერა ეფრემოვნა რევოლუციონერი იყო და ციხეშიც რევოლუციური საქმიანობისთვის იჯდა. უნდა ენახა იგი, განსაკუთრებით იმიტომ, რომ მასლოვას მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად რჩევების მიცემას დაჰპირდა.

L

მეორე დილით, გაღვიძებისთანავე, ნეხლიუდოვს ყველაფერი გაახსენდა, რაც წინაღღეს თავს გადახდა და შეძრწუნდა.

მაგრამ ამ შიშის მიუხედავად, უფრო მტკიცედ, ვიდრე ოდესმე, დაწყებული საქმის გაგრძელება გადაწყვიტა.

სახლიდან მოვალეობის შეგნების ამ გრძნობით გამოვიდა და მასლენიკოვისკენ გაემართა, რათა ციხეში, მასლოვას გარდა, იმ მოხუცი მენშოვასა და მისი ვაჟიშვილის ნახვის ნებართვა ეთხოვა, რომელთა შესახებაც კატიუშამ უამბო. თანაც ბოგოდუხოვსკაიასთან შეხვედრაც სურდა – იქნებ მასლოვას საქმეში დახმარებოდა.

ნეხლიუდოვი მასლენიკოვს ჯერ კიდევ არმიიდან იცნობდა, რომელიც მაშინ პოლკის ხაზინადარი იყო. ეს გახლდათ ძალზე გულკეთილი და მოვალეობის პირნათლად შემსრულებელი ოფიცერი. პოლკისა და სამეფო გვარის გარდა ამჟვეყნად არაფერი იცოდა და არც აინტერესებდა. ახლა კი ნეხლიუდოვს იმ ადმინისტრატორთან შეხვედრა ელოდა, პოლკი რომ გუბერნიითა და გუბერნიის მართვით შეეცვალა. მას ცოლად მდიდარი და მარჯვე ქალი ჰყავდა – სწორედ მან აიძულა სამხედრო სამსახურიდან სამოქალაქოში გადასვლა.

ეს ქალი დასცინოდა ქმარს, თან ისე ეფერებოდა, როგორც მოშინაურებულ ცხოველს. გასულ ზამთარს ნეხლიუდოვი მათ ერთხელ ესტუმრა, მაგრამ წყვილი ძალზე უინტერესოდ მოეჩვენა და მეტჯერ აღარ სწევია.

ნეხლიუდოვის დანახვაზე მასლენიკოვს სახე გაუბრწყინდა. კვლავაც ისეთი მსუქანი და წითელი სახე ჰქონდა, ისეთივე კორპულენცია[47] და შესანიშნავი სამოსი, როგორიც სამხედრო სამსახურში. თუ იქ ყოველთვის სუფთა, მხრებსა და მკერდზე უკანასკნელ მოდაზე მომდგარი მუნდირი ან ქურთუკი ეცვა, აქ ასევე უკანასკნელ მოდაზე შეკერილი სამოქალაქო ტანსაცმელი უფარავდა გამაძლარ სხეულსა და წინ წამოწეულ ფართო მკერდს. ვიცმუნდირში გამოწყობილიყო. ასაკში სხვაობის მიუხედავად (მასლენიკოვი სადაცაა ორმოცის გახდებოდა), ისინი ერთმანეთს «შენობით» მიმართავდნენ.

– აი, მადლობა, რომ გამომიარე. ჩემს ცოლთან წავიდეთ. სხდომის დაწყებამდე სწორედ ათი წუთი მაქვს თავისუფალი. პრინციპალი ზომ გაემგზავრა. ახლა გუბერნიას მე ვმართავ, – თქვა მან დაუფარავი კმაყოფილებით.

– შენთან საქმეზე მოვედი.

– რა მოხდა? – მოულოდნელად, თითქოს ყურადღება დაძაბო, შეშინებული და ოდნავ მკაცრი კილოთი ჰკითხა მასლენიკოვმა.

– ციხეში ერთი პიროვნება ზის, რომელიც ძალზე მაინტერესებს (ციხის ხსენებაზე მასლენიკოვს სახე კიდევ უფრო მეტად გაუმკაცრდა), მინდა, რომ მას არა საერთო ოთახში, არამედ კანტორაში შევხვდე, თანაც არა დადგენილ დღეებში, არამედ უფრო ხშირად. მითხრეს, რომ ეს შენზეა დამოკიდებული.

– რა თქმა უნდა, mon cher[48], მზად ვარ, შენთვის ყველაფერი

გავაკეთო, – თქვა მასლენიკოვმა და ორივე ხელით ნეხლიუდოვს მუხლებზე შეეხო, თითქოს ამით თავისი სიდიადის გაუბრალოება სურდა, – ეს შესაძლებელია, მაგრამ, რომ იცოდე, მხოლოდ ერთი საათით ვარ ხალიფა.

– მაშ, მომცემ საბუთს, რათა მასთან შეხვედრა შევძლო?

– ქალია?

– ჰო.

– რაზე ზის?

– მოწამვლისთვის. მაგრამ არასწორად მიუსაჯეს.

– ესეც შენი სამართლიანი სასამართლო, ils n'en font point d'autres[49], – თქვა მასლენიკოვმა რატომღაც ფრანგულად, – ვიცი, რომ არ მეთანხმები, მაგრამ რა ვქნა, c'est mon opinion bien arretee[50], – დაამატა მან და ის აზრი გამოხატა, რომელსაც წლის განმავლობაში სხვადასხვა სახით რეტროგრადულ, კონსერვატიულ გაზეთში კითხულობდა, – ვიცი, შენ ლიბერალი ხარ.

– არ ვიცი, ლიბერალი ვარ, თუ რამე სხვა, – ღიმილით უთხრა ნეხლიუდოვმა, რომელსაც ყოველთვის უკვირდა, რომ მას ყველა რატომღაც რომელიმე პარტიას მიაკუთვნებდა ხოლმე, და ლიბერალს მხოლოდ იმიტომ ეძახდნენ, რომ ადამიანის გასამართლებისას აცხადებდა, ჯერ მას უნდა მოვუსმინოთ, სასამართლოს წინაშე ყველა თანასწორია, საერთოდ არ არის საჭირო ხალხის წამება და ცემა, განსაკუთრებით კი მათი, ვისაც მსჯავრი არ ადევსო, – არ ვიცი, ლიბერალი ვარ თუ არა, ის კი ვიცი, რომ ახლანდელი სასამართლოები, როგორი ცუდიც უნდა იყოს ისინი, უწინდელზე უკეთესი მაინც არის.

– ადვოკატად ვინ აიყვანე?

– ფანარინს მივმართე.

– აჰ, ფანარინი! – კოპები შეიკრა მასლენიკოვმა. მას გაახსენდა, როგორ დაჰკითხა ამ ფანარინმა შარშან იგი სასამართლოში მოწმის სახით და უდიდესი თავაზიანობით ნახევარი საათის განმავლობაში მასხრად იგდებდა, – არ გირჩევ მასთან საქმის დაჭერას. ფანარინი – est un home tare[51].

– შენთან კიდევ ერთი თხოვნა მაქვს, – რჩევაზე არაფერი თქვა

ნეხლიუდოვმა, – დიდი ხნის წინ ერთ ქალიშვილს ვიცნობდი – მასწავლებელს. ძალიან საცოდავი არსებაა, ახლა ციხეში ზის და ჩემთან შეხვედრა უნდა. შეგიძლია, მის სანახავადაც გამიკეთო საშვი?

მასლენიკოვმა თავი ცოტა გვერდზე გადახარა და დაფიქრდა.

– პოლიტიკურია?

– ჰო, ასე მითხრეს.

– საქმე ისაა, რომ პოლიტიკურების ნახვის უფლებას მხოლოდ ნათესავებს აძლევენ, მაგრამ მე შენ საერთო საშვს მოგცემ. Je sais que vous n’abuserez pas[52]... რა ჰქვია შენს protivnye-ს?.. ბოგოდუხოვსკაია? Elle est jolie[53]?

– Hideuse[54].

მასლენიკოვმა თავი გამკიცხავად გადააქნია, მაგიდასთან მივიდა და დაბეჭდილსათაურიან ფურცელზე მკვირცხლად დაწერა: «ამის წარმომდგენს, თავად დიმიტრი ივანოვიჩ ნეხლიუდოვს, პაემნის ნებას ვრთავ ციხის კანტორაში მეშჩან მასლოვასთან, ასევე ფერშალ ბოგოდუხოვსკაიასთან». როცა დაასრულა, საკუთარი გვარი გაკრული ხელით მოაწერა.

– თვითონ ნახავ, იქ როგორი წესრიგია. არადა, ამის მიღწევა ძალზე ძნელია, ვინაიდან გადავსებულია, განსაკუთრებით გადასაგზავნი პატიმრებით. მაგრამ მე მაინც მკაცრად ვუყურებ ამ საქმეს და მიყვარს კიდევ იგი. დარწმუნდები, რომ იქ თავს კარგად გრძნობენ, კმაყოფილი არიან. ოღონდ უნდა იცოდე, როგორ მოექცე. აი, სულ ახლახან უსიამოვნო რამ მოხდა – დაუმორჩილებლობა. სხვა ამას ბუნტად ჩათვლიდა და ბევრს გააუბედურებდა. ჩვენთან კი ყველაფერმა კარგად ჩაიარა. ერთი მხრივ, ზრუნვაა საჭირო, მეორე მხრივ – მტკიცე ძალაუფლება, – თქვა მან და ოქროსსაკინძიანი პერანგის თეთრი სახელოდან გამოყოფილი ფირუზისბეჭდიანი თეთრი, ფუმფულა ხელი მომუშტა, – ზრუნვა და მტკიცე ძალაუფლება.

– ამდენი არ ვიცი, – თქვა ნეხლიუდოვმა, – იქ ორჯერ ვიყავი და მძიმე განცდა დამეუფლა.

– იცი, რა? გრაფინია პასეკს უნდა შეხვდე, – განაგრძობდა საღერღელაშლილი მასლენიკოვი, – იგი ამ საქმეში თავით გადაეშვა. Elle fait beaucoup de bien[55]. მისი და, შესაძლოა, ჩემი

წყალობითაც, ამას ყალბი თავმდაბლობის გარეშე გეუბნები, ყველაფრის შეცვლა მოხერხდა, თანაც ისე, რომ უწინდელი საშინელებები აღარ ხდება, და ისინი იქ თავს ძალიან კარგად გრძნობენ. აი, ნახავ. რაც შეეხება ფანარინს, მას პირადად არ ვიცნობ, ჩემი საზოგადოებრივი მდგომარეობის გამო ჩვენი გზები არცთუ ხშირად იკვეთება, მაგრამ იგი ნამდვილად ცუდი ადამიანია, ამასთან სასამართლოზე საკუთარ თავს ისეთი სიტყვების თქმის უფლებას აძლევს, ისეთის, რომ...

– აბა, მაღლობელი ვარ, – თქვა ნეხლიუდოვმა, ქალაღი აიღო, თანამოსაუბრეს აღარ დაელოდა და ყოფილ ამხანაგს დაემშვიდობა.

– ჩემს ცოლს არ ინახულებ?

– არა, ბოდიშს გიხდი, ახლა არ მცალია.

– ის ამას არ მაპატიებს, – ამბობდა მასლენიკოვი და ნეხლიუდოვს კიბის პირველ ბაქნამდე ისე მიჰყვებოდა, როგორც არა უმნიშვნელოვანეს, არამედ ნაკლებად მნიშვნელოვან ადამიანებს მიაცილებდა ხოლმე, რომელთა რიცხვსაც მიაკუთვნა სტუმარი, – არა, გეთაყვა, ერთი წუთით მაინც შეუარე.

მაგრამ ნეხლიუდოვი მტკიცედ იდგა თავის აზრზე და როდესაც ლაქიამ და შვეიცარმა მასთან მიირბინეს, პალტო და ხელჯოხი მიაწოდეს და კარი გაუღეს, რომელსაც მეორე მხრიდან პოლიციელი იცავდა, თქვა, რომ ახლა ამას ვერაფრით შეძლებდა.

– კარგი, მაშინ ხუთშაბათს, გთხოვ. ეს მისი მიღების დღეა. მე ვეტყვი! – გამოსძახა მას მასლენიკოვმა კიბიდან.

LI

იმავე დღეს ნეხლიუდოვი მასლენიკოვიდან პირდაპირ ციხისკენ გაეშურა და ზედამხედველების უფროსის ნაცნობ ბინას მიადგა. როგორც პირველ ჯერზე, ახლაც გაისმა ასაწყობი პიანინოს ხმა, ოღონდ ამჯერად არა რაფსოდიას, არამედ კლემენტის[56] ეტიუდებს უკრავდნენ, ისევ უჩვეულო ძალით, სიმკვეთრითა და სისწრაფით. კარი თვალახვეულმა მოახლემ

გაულო, რომელმაც უთხრა, რომ კაპიტანი შინ იყო და ნეხლიუდოვს პატარა სასტუმრო ოთახში შეუძღვა, სადაც დივანი, მაგიდა და შალის მოქსოვილ ხელსახოცზე მოთავსებული დიდი ლამპა იდგა ცალი მხრიდან მიმწვარი ვარდისფერი ქაღალდის ქუდით. ამ დროს მთავარი ზედამხედველიც გამოვიდა გაწამებული, სევდიანი სახით.

– უმორჩილესად გთხოვთ. რა გნებავთ? – თქვა მან და მუნდირის შუა ღილი შეიკრა.

– ვიცე-გუბერნატორთან ვიყავი, აი, ნებართვა, – უთხრა ნეხლიუდოვმა და ქაღალდი გაუწოდა, – მასლოვას ნახვა მინდოდა.

– მარკოვასი? – ჩაეკითხა ზედამხედველი, რომელსაც მუსიკის ხმაურში გვარი შეცდომით მოესმა.

– მასლოვასი.

– აჰა! დიახ, დიახ!

ზედამხედველი წამოდგა და კართან მივიდა, რომლის მიღმაც ფორტეპიანოს ხმა ისმოდა.

– მარუსია, ცოტა ხანს მაინც გვაცალე, – თქვა მან ისეთი ხმით, აშკარად ჩანდა, ეს მუსიკა მისი ცხოვრების მძიმე ჯვარი იყო, – არაფერი ისმის.

ფორტეპიანო დადუმდა, გაისმა უკმაყოფილო ნაბიჯების ხმა და ვიღაცამ კარში შემოიხედა.

ზედამხედველმა, თითქოს მუსიკის შეწყვეტით შვება იგრძნო, სუსტი თამბაქოთი შეკეთებული მსხვილი პაპიროსი აიღო და ნეხლიუდოვსაც შესთავაზა. ნეხლიუდოვმა უარი თქვა.

– დიახ, მასლოვას ნახვა მინდოდა.

– მასლოვას ნახვა ახლა უხერხულია, – თქვა ზედამხედველმა.

– რატომ?

– იმიტომ, რომ თქვენივე ბრალია, – ოდნავ გაელიმა ზედამხედველს, – თავადო, ნუ უდებთ ხელში ფულს. თუ გნებავთ, მე მომეცით. არაფერი დაეკარგება. როგორც ჩანს,

გუშინ ფული მიგიციათ, მან ღვინო იშოვა – ამ ბოროტებას ვერაფერი მოვუხერხეთ, – და ისე გამოთვრა, რომ იქაურობა აიკლო.

– რას მეუბნებით?

– დიახ, სიმკაცრის გამოყენებაც მომიხდა – სხვა საკანში გადავიყვანეთ. საერთოდ წყნარი ქალია, მაგრამ, თუ შეიძლება, ფულს ნუ მისცემთ. ეს ისეთი ხალხია...

ნეხლიუდოვს მაშინვე გაახსენდა გუშინდელი და კვლავ შეძრწუნდა.

– ბოგოდუხოვსკაიას, პოლიტიკურის ნახვა თუ შეიძლება? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა ხანმოკლე დუმილის შემდეგ.

– ეს შეიძლება, – თქვა ზედამხედველმა, – შენ რაღა გინდა, – მიუბრუნდა იგი ხუთი-ექვსი წლის გოგოს, რომელიც ოთახში შემოსულიყო და მამისკენ მიდიოდა, თან თავი ისე მოებრუნებინა, რომ ნეხლიუდოვს თვალს არ აცილებდა, – არ დაეცე, – გააფრთხილა ბავშვი და გაეღიმა, როდესაც მან ნოხს ფეხი წამოჰკრა და მასთან მიირბინა.

– მაშ, თუ შეიძლება, წავიდეთ.

– რატომაც არა, შეიძლება, – თქვა ზედამხედველმა, ნეხლიუდოვს მიმტერებულ შვილს მოეხვია, ადგა, გოგონა ნაზად გვერდზე გასწია და წინკარში გავიდა.

ვერც კი მოასწრო თვალახვეული ქალიშვილის მიერ მოწოდებული პალტოს ჩაცმა და კარში გასვლა, რომ კვლავ ფორტეპიანოს ხმა გაისმა.

– კონსერვატორიაში იყო, მაგრამ იქ არეულობაა. ისე კი ძალიან ნიჭიერია, – თქვა ზედამხედველმა კიბეზე ჩასვლისას, – კონცერტების გამართვა სურს.

მთავარი ზედამხედველი და ნეხლიუდოვი ციხისკენ გაემართნენ. მათ მიახლოებაზე ჭიმკარი მაშინვე გაიღო. ზედამხედველები მხედრულად მიესალმნენ და უფროსს თვალი გააყოლეს. მისაღებში ოთხ ნახევრად თავგადაპარსულ ტუსადს შეეჩეხნენ, რომლებსაც კასრებით რაღაც მიჰქონდათ. ზედამხედველის დანახვაზე ყველა აიწურა. ერთი განსაკუთრებით დაიხარა და პირქუშად შეიჭმუნა წარბები,

თან შავ თვალებს აკვესებდა.

– ცხადია, ტალანტი სრულყოფას მოითხოვს, არ შეიძლება მისი ჩამარხვა, მაგრამ პატარა ბინაში, მოგეხსენებათ, ეს რთულია, – განაგრძო ზედამხედველმა, ტუსალებს ყურადღება არ მიაქცია და დაღლილი ფეხების თრევით, ნეხლიუდოვთან ერთად შესაკრებელ ოთახში შევიდა.

– ვისი ნახვა გსურთ? – ჰკითხა მთავარმა ზედამხედველმა.

– ბოგოდუხოვსკაიასი.

– ეს კოშკიდანაა. მოცდა მოგიწევთ, – უთხრა მან ნეხლიუდოვს.

– იქამდე მენშოვების – დედა-შვილის ნახვა ხომ არ შეიძლება? ცეცხლის წაკიდება ბრალდებათ.

– ისინი ოცდამეერთეში არიან. კი ბატონო, გამოვიძახებთ.

– კამერაში რომ ვნახო მენშოვა?

– შესაკრებელ ოთახში მეტი სიმშვიდეა.

– არა, მაინტერესებს.

– თქვენც ნახეთ, რა, საინტერესო.

ამ დროს გვერდითა კარიდან თანაშემწე, კოპწია ოფიცერი გამოვიდა.

– თავადი მენშოვას საკნამდე მიაცილეთ. ოცდამეერთე კამერაა, – უთხრა მას მთავარმა ზედამხედველმა, – შემდეგ კი კანტორამდე. მე კი გამოვიძახებ. რა გვარია?

– ვერა ბოგოდუხოვსკაია, – მიუგო ნეხლიუდოვმა.

მთავარი ზედამხედველის თანაშემწე ქერა, ულვაშშეღებილი ახალგაზრდა იყო, ირგვლივ ყვავილოვანი ოდეკოლონის სუნს აფრქვევდა.

– მობრძანდით, – სასიამოვნო ღიმილით მიმართა მან ნეხლიუდოვს, – ჩვენი დაწესებულება გაინტერესებთ?

– დიახ, ეს ადამიანი მაინტერესებს, რომელიც, როგორც მითხრეს, სრულიად უდანაშაულოა.

თანაშემწემ მხრები აიჩეჩა.

– ხდება ხოლმე, – მშვიდად თქვა მან და აყროლებულ დერეფანში სტუმარი წინ თავაზიანად გაუშვა, – თუმცა ისეც ხდება, რომ იტყუებიან. გთხოვთ.

საკნების კარები ღია იყო და რამდენიმე პატიმარი დერეფანში იდგა. თანაშემწე ზედამხედველებს თავს ოდნავ უკრავდა და ტუსალებს ალმაცერად გასცქეროდა, რომლებიც ან კედელ-კედელ შედიოდნენ თავ-თავიანთ საკნებში, ან გაჯგიმული ჩერდებოდნენ კართან და უფროსობას ჯარისკაცებივით აყოლებდნენ თვალს. ოფიცერმა ერთი დერეფანი გაიარა და ნეხლიუდოვი მეორე, მარცხნივ მდებარე, რკინის კარით ჩაკეტილ დერეფანთან მიიყვანა.

ეს დერეფანი პირველზე უფრო ვიწრო, ბნელი და აყროლებული იყო. ორივე მხარეს ჩაკეტილი კარი მოჩანდა. შიგ ნახვრეტები გაეკეთებინათ, ნახევარი გოჯი დიამეტრის ეგრეთ წოდებული საჭვრეტი. დერეფანში მხოლოდ ნაღვლიანი, დანაოჭებულსახიანი მოხუცი ზედამხედველი იყო.

– მენშოვა რომელშია? – ჰკითხა მთავარი ზედამხედველის თანაშემწემ.

– მარცხნიდან მერვეში.

LII

– შეიძლება შევიხედო? – იკითხა ნეხლიუდოვმა.

– გთხოვთ, – სასიამოვნო ღიმილით მიუგო თანაშემწემ და ზედამხედველის გამოკითხვას შეუდგა. ნეხლიუდოვმა ერთ ნახვრეტში შეიხედა: მაღალი ახალგაზრდა კაცი პატარა შავი წვერით, საცვლების ამარა სწრაფად დადიოდა წინ და უკან; კართან ფაჩუნის გაგონებაზე უკან მოიხედა, შუბლი შეიკრა და სიარული განაგრძო.

ნეხლიუდოვმა ახლა მეორე ნახვრეტში შეიჭყიტა: იქიდან მას ვიღაცის დიდი, შეშინებული თვალი შეეფეთა. ნეხლიუდოვი კარს სასწრაფოდ მოსცილდა და მესამე საჭვრეტისკენ გადაინაცვლა. საწოლზე ძალიან პატარა ტანის ადამიანს ეძინა, მოკუნთულიყო და თავზე ხალათი წაეფარებინა. მეოთხე საკანში ფართოსახიანი, ფერმკრთალი კაცი იჯდა, თავი დაბლა

დაეხარა და იდაყვებით მუხლებს დაყრდნობოდა. ნაბიჯების გაგონებაზე თავი ასწია და კარისკენ გაიხედა. ამ სახეზე, განსაკუთრებით დიდ თვალებში, უსაზღვრო სევდა ჩანდა. მას, როგორც ჩანს, არ აინტერესებდა, ვინ იყურებოდა საკანში. ვინც უნდა ყოფილიყო, კარგს არავისგან ელოდა. ნეხლიუდოვი შიშმა აიტანა, საკნებში ჭვრეტას თავი დაანება და მენშოვის ოცდამეერთე საკანთან მივიდა. ზედამხედველმა კლიტე გახსნა და კარი გააღო. ახალგაზრდა, დაკუნთული, გრძელკისრიანი მამაკაცი მრგვალი კეთილი თვალებითა და პატარა წვერით საწოლთან იდგა, შეშინებული სახით ხალათს სწრაფად იცვამდა და შემოსულებს შესცქეროდა. ნეხლიუდოვი განსაკუთრებით მისმა კეთილმა, მრგვალმა თვალებმა განაცვიფრა, რომელიც გაოცებითა და შიშით განუწყვეტლივ ხან ზედამხედველს შესცქეროდა, ხან – თანაშემწეს.

– ამ ბატონს შენი საქმის შესახებ უნდა კითხვის დასმა.

– უმორჩილეს მადლობას მოგახსენებთ.

– დიახ, მიაშვებს თქვენი ამბავი, – თქვა ნეხლიუდოვმა, საკნის სიღრმეში შევიდა და გისოსებიან, ჭუჭყიან ფანჯარასთან შეჩერდა, – მაგრამ უშუალოდ თქვენგან მინდოდა მოსმენა.

მენშოვიც ფანჯარასთან მივიდა და მაშინვე მოყოლას შეუდგა. თავიდან მორიდებით გახედავდა ხოლმე ზედამხედველს, მერე კი უფრო გათამამდა. როდესაც ზედამხედველი საკნიდან დერეფანში გავიდა რაღაც ბრძანებების გასაცემად, სულ უფრო მეტად გათამამდა. სიტყვებითა და მანერით ეს იყო ძალზე უბრალო, კარგი გლეხი ჭაბუკის მონაყოლი და ნეხლიუდოვს განსაკუთრებით უკვირდა ამის მოსმენა ციხეში, სამარცხვინო ტანსაცმელში გამოწყობილი პატიმრის პირიდან. იგი უსმენდა, თან დაბალ საწოლს, ჩალის ლეიბს, მსხვილგისოსებიან ფანჯარას, ჭუჭყიან, დანესტიანებულ, გადაგლესილ კედლებს ათვალიერებდა, აგრეთვე უბედური, დასახიჩრებული კაცის საცოდავ სახესა და ფიგურას, თბილი ფეხსაცმელები და ხალათი რომ ეცვა; სევდა ემატებოდა; არ უნდოდა დაეჯერებინა, რომ ამ გულკეთილი კაცის მონაყოლი სიმართლე იყო, რომ შეიძლებოდა დაზარალებული ადამიანი არაფრის გამო დაეჭირათ, ტუსადის ტანსაცმელში გამოეწყოთ და ამ საშინელ ადგილას გამოეკეტათ. იმის გაფიქრებაც კი ზარავდა, რომ ამ გულკეთილი კაცის მიერ ალაღად მოყოლილი ამბავი სიცრუე და გამონაგონი იყო. მენშოვის თქმით, ქორწინებიდან

ცოტა ხანში მიკიტანმა ცოლი წაართვა. ყველგან ეძება კანონი, მაგრამ მიკიტანიც ყველგან ქრთამავდა უფროსობას და მართლდებოდა. ერთხელ ცოლი ძალით წამოიყვანა, მაგრამ მეორე დღეს ქალი ისევ გაიქცა. მაშინ მივიდა და ცოლი მოითხოვა. მიკიტანმა უთხრა, რომ მისი ცოლი აქ არ იყო (მან კი დაინახა, როგორ შედიოდა) და წასვლა უბრძანა. იგი არ დაემორჩილა. მიკიტანმა მოჯამაგირესთან ერთად ცემით დაასისხლიანა, მეორე დღეს კი მის ეზოს ცეცხლი გაუჩნდა. ამაში ახალგაზრდა კაცი და დედამისი დაადანაშაულებს, თუმცა იგი ნათლიასთან იყო და ამას ვერ ჩაიდენდა.

– მართლა არ წაგიკიდია ცეცხლი?

– გულშიც არ გამივლია, ბატონო. ალბათ თვითონ გააჩინა იმ არამზადამ. ამბობდნენ, ახალი დაზღვეული ჰქონდაო. მე და დედაჩემს კი გვითხრეს, თითქოს ვცემდით მას და ვაშინებდით. ერთი რამ სიმართლეა, ვაღიარებ, რომ მაშინ გამოვლანძღე, გულმა აღარ მომითმინა. ცეცხლი კი არ წამიკიდია. არც იქ ვყოფილვარ ხანძრის გაჩენისას. ეს მან განზრახ ჩაიდინა იმ დღეს, როდესაც დედასთან ერთად იქ ვიყავი. დაზღვევის მისაღებად თვითონ გადაწვა, ჩვენ კი დაგვაბრალა.

– სიმართლეს ამბობ?

– სიმართლეს, ღვთის წინაშე გეუბნები, ბატონო. გთხოვთ, მამასავით მომექცეთ! – მან მიწამდე დააპირა თავის დახრა, მაგრამ ნეხლიუდოვმა არ დაანება, – დამიხსენით, არაფრის გულისთვის ვიღუპები, – განაგრძო მან.

მოულოდნელად ახალგაზრდა კაცს ლოყები აუთრთოლდა და ტირილი წასკდა, ხალათის სახელო აიკაპიწა და ჭუჭყიანი პერანგის სახელოთი ცრემლები მოიწმინდა.

– დაამთავრეთ? – იკითხა ზედამხედველმა.

– დიახ. გული არ გაიტეხოთ. რაც შესაძლებელია, ყველაფერს გავაკეთებთ, – თქვა ნეხლიუდოვმა და გავიდა. მენშოვი გასასვლელში იდგა, ასე რომ, დახურვისას ზედამხედველმა კარისკენ უბიძგა. სანამ იგი საკეტში გასაღებს ატრიალებდა, მენშოვი კარის საჭვრეტში იყურებოდა.

ნეხლიუდოვი ფართო დერეფანს მიუყვებოდა (სადილის დრო იყო და საკნები გაეღოთ) ღია ყვითელ ხალათებში, მოკლე, განიერ შარვლებსა და კოტებში გამოწყობილ ტუსაღებს შორის, რომლებიც მას ხარბად მისჩერებოდნენ. უცნაური გრძნობები ეწვია – თანაგრძნობა პატიმრების მიმართ და იმ ადამიანებით შედრწუნება და გაოცება, რომლებმაც ისინი აქ ჩასვეს, აგრეთვე სირცხვილი საკუთარი საქციელის გამო, რადგან ამ ყველაფერს ასე მშვიდად აღიქვამდა.

ერთ-ერთ დერეფანში ვილაცამ გაირბინა და საკნის კარს კოტები მიარტყა. იქიდან ხალხი გამოვიდა, ნეხლიუდოვს წინ გადაუდგა და თავი მდაბლად დაუკრა.

– უბრძანეთ, თქვენო კეთილშობილებავ, არ ვიცი, როგორ მოგმართოთ, ჩვენი საქმე როგორმე გადაწყვიტონ.

– მე უფროსი არ ვარ, არაფერი ვიცი.

– სულერთია, უთხარით ვინმეს, უფროსობას, – თქვა აღშფოთებულმა ხმამ, – თვეზე მეტია, სრულიად უდანაშაულო ხალხი ვიტანჯებით.

– როგორ? რატომ? – იკითხა ნეხლიუდოვმა.

– აი, ციხეში გამოგვკეტეს. მეორე თვეა, ვზივართ, თვითონაც არ ვიცით, რატომ.

– მართალია, ასე გამოვიდა, – ჩაერთო მთავარი ზედამხედველის თანაშემწე, – ეს ხალხი უპასპორტობისთვის აიყვანეს, გუბერნიაში უნდა გაეგზავნათ, მაგრამ იქ ციხე დაიწვა და გუბერნიის მმართველობამ მოგვმართა, რომ მათთვის ჯერ არავინ გაგვეგზავნა. სხვა გუბერნიებში ყველა დავაბრუნეთ, ესენი კი აქ გვყავს.

– როგორ, მხოლოდ ამისთვის? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა და კარში შეჩერდა.

ნეხლიუდოვსა და თანაშემწეს ტუსაღის ხალათებში გამოწყობილი ორმოცამდე კაცი შემოეხვია. ერთდროულად რამდენიმე ხმა გაისმა. თანაშემწემ შეაჩერა.

– ერთმა ილაპარაკოს.

ჯგუფს ორმოცდაათიოდე წლის მაღალი, სათნო გლეხკაცი გამოეყო, მან ნეხლიუდოვს აუხსნა, რომ ისინი უპასპორტობის გამო გაესახლებინათ და ციხეში ჩაესვათ. პასპორტები ჰქონდათ, მაგრამ ორი კვირით ვადაგადაცილებული. მსგავსი რამ ყოველ წელს ხდებოდა და მათ არავინ სჯიდა, ახლა კი დააკავეს და უკვე მეორე თვე მიდიოდა, რაც დამნაშავეებივით გარეთ არ უშვებდნენ.

– ყველანი ქვაზე ვმუშაობთ, ერთი არტელიდან ვართ. ამბობენ, გუბერნიაში ციხე დაიწვაო. ეს ხომ ჩვენი ბრალი არ არის. გაიღეთ ღვთიური წყალობა.

ნეხლიუდოვი უსმენდა და სათნო მოხუცის ნაამბობიდან თითქმის არაფერი ესმოდა, რადგან მისი ყურადღება დიდ, მუქნაცრისფერ, მრავალფეხა ტილს მიეპყრო, რომელიც კეთილსახიერი კალატოზის ლოყაზე ბეწვებს შორის მიხობავდა.

– ეს როგორ? ნუთუ მხოლოდ ამისთვის? – მიმართა ნეხლიუდოვმა მთავარ ზედამხედველს.

– დიახ, უფროსობა წინდაუხედავად მოიქცა. ესენი უნდა გაეგზავნა და საცხოვრებელი ადგილების მიხედვით განეთავსებინა, – თქვა თანაშემწემ.

როგორც კი მთავარმა ზედამხედველმა სიტყვა დაასრულა, ბრბოს ტუსადის ხალათიანი პატარა კაცი გამოეყო და ტუჩების უცნაური მანჭვით მოჰყვა იმის შესახებ, რომ აქ არაფრის გულისთვის აწამებდნენ.

– ძაღლებზე უარესად... – დაიწყო მან.

– აბა, აბა, გაჩუმდი, ზედმეტი არაფერი თქვა, თორემ ხომ იცი...

– რა უნდა ვიცოდე, – შესძახა სასოწარკვეთილმა პატარა კაცმა, – განა რამე დავაშავეთ?

– ჩუმად! – იყვირა უფროსმა და პატარა კაცი გაჩუმდა.

«ეს რაღა?» – ამბობდა გუნებაში უკან მიმავალი ნეხლიუდოვი და ეჩვენებოდა, რომ საკნებიდან მომზირალი და დერეფანში მყოფი პატიმრების თვალები ალაიაში[57] ატარებდნენ.

– ნუთუ მართლა ასე ჰყავთ გამომწყვდეული უდანაშაულო ადამიანები? – თქვა ნეხლიუდოვმა, როდესაც დერეფნიდან

გამოვიდნენ.

– აბა, როგორ მოვიქცეთ. მაგრამ ეგენიც ბევრს იტყუებიან. მაგათ რომ დაუჯერო, ყველა უდანაშაულოა, – მიუგო ზედამხედველის თანაშემწემ.

– მაგრამ ამათ ხომ ბრალი არაფერში მიუძღვით.

– ამათ არა, დავუშვათ. მაგრამ ხელიდან წასული ხალხია. სიმკაცრე აუცილებელია. ზოგიერთი ისეა გათამამებული, რომ დიდი სიფრთხილეა საჭირო. აი, გუშინაც იძულებული გავხდით, ორი მათგანი დაგვესაჯა.

– როგორ დაგვესაჯათ? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა.

– როზგებით...

– მაგრამ ფიზიკური დასჯა ხომ გაუქმებულია.

– არა უუფლებოებისთვის. ამათ ეკუთვნით.

ნეხლიუდოვს ყველაფერი გაახსენდა, რაც გუშინ ნახა, როდესაც წინკარში იდგა და ელოდებოდა, და მიხვდა, რომ დასჯა სწორედ მაშინ ხდებოდა. განსაკუთრებული ძალით შემოუტია ცნობისმოყვარეობის, სევდის, გაოცებისა და ზნეობრიობის შერეულმა გრძნობამ და თითქმის ფიზიკურ ტკივილად, გულისრევად ექცა, რომელიც ადრეც სწვეოდა ხოლმე, მაგრამ ასე გაშმაგებით – არასდროს.

იგი ზედამხედველის თანაშემწეს აღარ უსმენდა, არც აქეთ-იქით იხედებოდა, აჩქარებით გაიარა დერეფნები და კანტორისკენ გაემართა. მთავარი ზედამხედველი დერეფანში იყო, სხვა საქმით გართულს ბოგოდუხოვსკაიას გამოძახება დავიწყებოდა. დანაპირები მხოლოდ მაშინ გაახსენდა, როდესაც ნეხლიუდოვი კანტორაში შევიდა.

– ახლავე დაუძახებენ, თქვენ კი დაბრძანდით, – თქვა მან.

LIV

კანტორა ორი ოთახისგან შედგებოდა. პირველში, სადაც წინ წამოწეული დიდი, ძველი ღუმელი და ორი ჭუჭყიანი ფანჯარა მოჩანდა, ერთ კუთხეში პატიმრების სიმაღლის შავი საზომი

იდგა, მეორეში კი ქრისტეს მოზრდილი ხატი ეკიდა – ყველა საწამებელი ადგილის შეუცვლელი ნივთი, თითქოსდა მისი სწავლების დასაყინად. ამ პირველ ოთახში რამდენიმე ზედამხედველი იმყოფებოდა, მეორეში კი, კედლების გასწვრივ, ცალკეულ ჯგუფებად ან წყვილებად ოცამდე მამაკაცი და ქალი იჯდა და ჩუმად საუბრობდა. ფანჯარასთან საწერი მაგიდა იდგა.

მთავარი ზედამხედველი საწერ მაგიდას მიუჯდა და ნეხლიუდოვს იქვე მდგარი სკამი შესთავაზა. ნეხლიუდოვი დაჯდა და ოთახში მყოფ ხალხს თვალი მოავლო.

მისი ყურადღება, პირველ რიგში, მოკლე ჟაკეტში გამოწყობილმა ყმაწვილმა კაცმა მიიქცია, რომელიც არცთუ ახალგაზრდა შავწარბიანი ქალის წინ იდგა და გაცხარებული, ხელების ქნევით, რაღაცას ჰყვებოდა. მის გვერდით ლურჯსათვალისანი მოხუცი იჯდა, ხელი ტუსადის ხალათით შემოსილი ახალგაზრდა ქალისთვის ჩაევლო და გაუნძრევლად უსმენდა. შემინებული გამომეტყველების რეალისტი[58] ბიჭი მოხუცს თვალს არ აცილებდა. მათ ახლოს, კუთხეში, შეყვარებული წყვილი იჯდა: ქერა, სანდომიანი, მოდურ კაბაში გამოწყობილი ძალიან ახალგაზრდა ქალიშვილი მოკლე თმითა და ენერგიული სახით და გუტაპერჩის ჟურთუკმოსხმული ლამაზი ჭაბუკი დახვეწილი სახის ნაკვთებითა და ტალღოვანი თმით. კუთხეში მიყუჟულიყვნენ და ჩურჩულებდნენ, როგორც ჩანს, სიყვარულისგან დნებოდნენ. მაგიდასთან ყველაზე ახლოს შავკაბიანი ჭადარა ქალი, ალბათ დედა იჯდა. თვალებგაფართოებული შესცქეროდა ჭლეჩიანი შესახედაობის ახალგაზრდა კაცს, რაღაცის თქმა სურდა, მაგრამ ცრემლები აკავებდა: იწყებდა და ჩერდებოდა. ჭაბუკს ხელში ქალღალდი ეჭირა, არ იცოდა, როგორ მოქცეულიყო და ამ ფურცელს კეცავდა და ჭმუჭნიდა. მათ გვერდით მსუქანი, ლოყაწითელი, ამობურცულთვალეებიანი ლამაზი ქალიშვილი იჯდა ნაცრისფერი კაბითა და პელერინით და ატირებულ დედას მხარზე ხელს ნაზად უსვამდა. ამ ქალიშვილში ყველაფერი ლამაზი იყო: დიდი თეთრი ხელები, შეკრეჭილი ტალღოვანი თმა, ძლიერი ცხვირი, ტუჩები და მისი სახის მთავარი მშვენება – თაფლისფერი, კეთილი, მართლის მთქმელი, ბატკნის თვალები. მან წამით მოსწყვიტა დედას მზერა და ლამაზი თვალები ოთახში შემოსულ ნეხლიუდოვს შეანათა, მაგრამ მაშინვე შეტრიალდა და საუბარი განაგრძო. შეყვარებული

წყვილის ახლოს შავი, თმაგაბურძგნილი, მოღუშულსახიანი კაცი გულმოსული ეუბნებოდა რაღაცას საჭურისის მსგავს უწვერულვაშო მნახველს. ნეხლიუდოვი მთავარი ზედამხედველის გვერდით დაჯდა და დაძაბული ცნობისმოყვარეობით მიიხედ-მოიხედა. იგი მასთან მისულმა სადად თმაშეკრეჭილმა პატარა ბიჭმა გაახალისა, რომელმაც წვრილი ხმით ჰკითხა:

– თქვენ ვის ელოდებით?

ნეხლიუდოვი შეკითხვამ გააკვირვა, მაგრამ როდესაც ბიჭს შეხედა და სერიოზული, აზრიანი სახე და ყურადღებიანი, ცოცხალი თვალები დაინახა, სერიოზულადვე უპასუხა, რომ ნაცნობ ქალს ელოდებოდა.

– თქვენი დაა? – არ მოეშვა ბიჭი.

– არა, და არ არის, – მიუგო გაოცებულმა ნეხლიუდოვმა, – შენ ვისთან ერთად ხარ? – ჰკითხა, თავის მხრივ, ბიჭს.

– დედასთან. იგი პოლიტიკურია, – ამაყად წარმოთქვა ბიჭმა.

– მარია პავლოვნა, წაიყვანეთ კოლია, – თქვა მთავარმა ზედამხედველმა, რომელმაც ნეხლიუდოვისა და ბავშვის საუბარი, როგორც ჩანს, კანონის დარღვევად მიიჩნია.

მარია პავლოვნა, სწორედ ის ლამაზი ქალი ბატკნის თვალებით, ნეხლიუდოვს რომ მიაპყრო, წამოდგა, წელში გაიმართა და მათ ძლიერი, ფართო, თითქმის მამაკაცური ნაბიჯებით მიუახლოვდა.

– რას გეკითხებათ, ვინ ხართო? – მიმართა მან ნეხლიუდოვს, ოდნავ გაუღიმა და ისეთი ნდობით შეხედა, თითქოს ეჭვი არავის უნდა შეჰპაროდა იმაში, რომ იგი ყველასთან ყოველთვის უბრალო, ალერსიან, ძმურ ურთიერთობაში იყო და იქნებოდა, – ყველაფერი აინტერესებს, – თქვა მან და ბავშვს ისეთი კეთილი და სასიამოვნო ღიმილით შეხედა, რომ ბიჭმაც და ნეხლიუდოვმაც უნებურად ღიმილითვე უპასუხეს.

– დიახ, მკითხა, ვისთან ერთად მოხვედიო.

– მარია პავლოვნა, ხომ იცით, გარეშე პირებთან ლაპარაკი არ შეიძლება, – თქვა ზედამხედველების უფროსმა.

– კარგი, კარგი, – მიუგო მან, დიდი თეთრი ხელი კოლიას

ჩაავლო, რომელიც მას თვალს არ აცილებდა და ჭლეჩიანის დედასთან დაბრუნდა.

– ვისი ბიჭია? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა მთავარ ზედამხედველს.

– ერთი პოლიტიკურის, სხვათა შორის, ციხეში დაიბადა, – თქვა ზედამხედველმა გარკვეული კმაყოფილებით, რითაც თითქოს ხაზი გაუსვა თავისი დაწესებულების განსაკუთრებულობას.

– რას მეუბნებით?

– დიახ, ახლა კი დედასთან ერთად ციმბირში მიემგზავრება.

– ეს ქალიშვილი?

– ვერაფერს მოგახსენებთ, – უპასუხა მთავარმა ზედამხედველმა და მხრები აიჩეჩა, – აი, ბოგოდუხოვსკაიაც მოვიდა.

LV

უკანა კარიდან პატარა, თმაგაკრეჭილი, გამხდარი, ყვითელი ვერა ეფრემოვნა შემოფუსფუსდა თავისი უშველებელი კეთილი თვალებით.

– აი, გმადლობთ, რომ მოხვედით, – თქვა მან და ნეხლიუდოვს ხელი ჩამოართვა, – გაგახსენდით? დავსხდეთ.

– არ მეგონა, აქ თუ შეგხვდებოდით.

– ოჰ, მშვენივრად ვარ! ისე კარგად, ისე კარგად, რომ უკეთესს ვერაფერს ვინატრებ, – ამბობდა ვერა ეფრემოვნა და, როგორც ყოველთვის, შეშინებული შეჰყურებდა ნეხლიუდოვს ვეებერთელა თვალებით და ყვითელ, ძალზე წვრილ, ძარღვიან კისერს ატრიალებდა, რომელიც კოფთის საცოდავი, დაჭმუჭნილი და ჭუჭყიანი საყელოდან მოუჩანდა.

ნეხლიუდოვმა მას აქ მოხვედრასთან დაკავშირებით დაუსვა რამდენიმე შეკითხვა. ქალი გაცხოველებით შეუდგა თავისი ამბის მოყოლას. მის მონათხრობში უხვად იყო უცხოური სიტყვები პროპაგანდის, დეზორგანიზაციის, ჯგუფების, სექციებისა და ქვესექციების შესახებ. როგორც ჩანს, დარწმუნებული იყო, რომ მათ შესახებ ყველამ იცოდა, თუმცა

ნეხლიუდოვს ეს ყველაფერი პირველად ესმოდა.

ბოგოდუხოვსკაიას ეჭვი არ ეპარებოდა, რომ კაცს ძალზე აინტერესებდა და სიამოვნებდა ნაროდოვოლცების[59] ყველა საიდუმლო. ნეხლიუდოვი კი მისჩერებოდა ქალის საცოდავ კისერს, მეჩხერ, აბურდულ თმას და უკვირდა, რატომ იქცეოდა იგი ასე და ამდენს რატომ უყვებოდა. ეცოდებოდა, მაგრამ არა ისე, როგორც გლეხკაცი მენშოვი, არაფრის გულისთვის რომ იჯდა ამ აყროლებულ ციხეში. მის სიბრალულს ქალის ტვინში არსებული აშკარა დომხალი იწვევდა. ბოგოდუხოვსკაიას თავი გმირად მიაჩნდა, რომელიც მზად იყო საქმის წარმატებისთვის სიცოცხლაც კი გაეწირა, მაგრამ ხეირიანად, ალბათ, იმასაც კი ვერ ახსნიდა, თუ რა იყო ეს საქმე და რაში გამოიხატებოდა მისი წარმატება.

აი, რის შესახებ სურდა ვერა ეფრემოვნას ნეხლიუდოვთან საუბარი: მისი ერთი ამხანაგი, ვინმე შუსტოვა, თუმცა მათი, როგორც თვითონ უწოდა, ქვეჯგუფის წევრი არც კი იყო, ხუთი თვის წინ მასთან ერთად შეეპყროთ და პეტროპავლოვსკის სიმაგრეში მხოლოდ იმიტომ ჩაესვათ, რომ მის მიერ შესანახად გადაცემული წიგნები და ქაღალდები აღმოეჩინათ. ვერა ეფრემოვნას შუსტოვას დაპატიმრებაში საკუთარი თავი ნაწილობრივ დამნაშავედ მიაჩნდა და ნეხლიუდოვს ევედრებოდა, ნაცნობობა გამოეყენებინა და მის გასათავისუფლებლად ყველაფერი ელონა. მეორე საქმე, რომელშიც ბოგოდუხოვსკაია ნეხლიუდოვს თანადგომას სთხოვდა ის იყო, რომ პეტროპავლოვსკის სიმაგრეში მოთავსებული გურკევიჩისთვის ნებართვა გაეხერხებინა მშობლებთან შესახვედრად და სამეცნიერო საქმიანობისთვის წიგნების მისაღებად.

ნეხლიუდოვი დაჰპირდა, ყველაფერს ვიღონებ, რაც შესაძლებელია, როდესაც პეტერბურგში ვიქნებიო.

ვერა ეფრემოვნა საკუთარი თავის შესახებაც მოჰყვა. სამეანო კურსების დამთავრების შემდეგ ნაროდოვოლცების პარტიას დაახლოებოდა და მათთან ერთად მუშაობდა. თავიდან ყველაფერი კარგად მიდიოდა, პროკლამაციებს წერდნენ, ფაბრიკებში პროპაგანდას ეწეოდნენ, მაგრამ შემდეგ ერთი გამოჩენილი პიროვნება შეიპყრეს, ქაღალდები ხელში ჩაიგდეს და სხვების დაკავებასაც შეუდგნენ.

– მეც ამიყვანეს და ახლა მასახლებენ... – დაასრულა თავისი ამბავი, – მაგრამ ეს არაფერია. თავს შესანიშნავად ვგრძნობ, ოლიმპიური გუნება-განწყობილება მაქვს, – თქვა მან და საცოდავად გაიღიმა.

ნეხლიუდოვმა მას ბატკნისთვალეობა ქალიშვილზე ჰკითხა. ვერა ეფრემოვნამ უამბო, რომ ეს გენერლის შვილი იყო, რომელიც, დიდი ხანია, რევოლუციურ პარტიას მიეკუთვნებოდა და იმიტომ დაეჭირათ, რომ ჟანდარმის მკვლელობის მცდელობა საკუთარ თავზე აეღო. იგი კონსპირაციულ ბინაში ცხოვრობდა, სადაც სასტამბო დაზგა იდგა. როდესაც ღამით გასაჩრევად მოვიდნენ, ბინაში მყოფებმა წინააღმდეგობის გაწევა სცადეს, შუქი ჩააქრეს და სამხილების განადგურებას შეუდგნენ. პოლიციელები შემოიჭრნენ. ერთ-ერთმა შეთქმულმა ისროლა და ჟანდარმი სასიკვდილოდ დაჭრა. დაკითხვაზე ქალმა თქვა, რომ ეს თვითონ გააკეთა, თუმცა რევოლვერი ხელში არასდროს სჭერია და ობობასაც კი ვერ მოკლავდა. ასე დარჩა. ახლა კი კატორღაში მიდიოდა.

– ალტრუისტული, კარგი პიროვნებაა... – თქვა ვერა ეფრემოვნამ მოწონების ნიშნად.

მესამე საქმე, რომლის შესახებაც ვერა ეფრემოვნას საუბარი სურდა, მასლოვას შეეხებოდა. მან იცოდა – ციხეში არაფერი იმალებოდა – მასლოვას ისტორია და მის მიმართ ნეხლიუდოვის დამოკიდებულება, და ურჩევდა, როგორმე ან პოლიტიკურებთან გადაეყვანა, ან მომვლელად – საავადმყოფოში, სადაც ახლა განსაკუთრებით ბევრი ავადმყოფი იყო და დამხმარე ქალები სჭირდებოდათ. ნეხლიუდოვმა რჩევისთვის ქალს მადლობა გადაუხადა და უთხრა, რომ ამას აუცილებლად სცდიდა.

LVI

მათ საუბარი ზედამხედველმა გააწყვეტინა, რომელიც წამოდგა და განაცხადა, ნახვის დრო ამოიწურა და დაიშალეთო. ნეხლიუდოვი წამოდგა, ვერა ეფრემოვნას დაემშვიდობა, კართან დადგა და იქიდან აკვირდებოდა, რაც ოთახში ხდებოდა.

– დროა, ბატონებო, დროა, – ამბობდა ზედამხედველი და ხან დგებოდა და ხან ჯდებოდა.

ზედამხედველის მოთხოვნამ ოთახში მყოფ პატიმრებსა და მნახველებში მხოლოდ განსაკუთრებული გამოცოცხლება გამოიწვია, წასვლას კი არავინ აპირებდა. ზოგი წამოდგა და ისე განაგრძობდა საუბარს, ზოგი კვლავაც იჯდა და ისე ლაპარაკობდა, ზოგიც დამშვიდობებასა და ტირილს მოჰყვა. ყველაზე გულისამაჩუყებელი დედისა და ჭლეჩიანი შვილის ურთიერთობა იყო. ახალგაზრდა კაცი ხელში გაუთავებლად ქაღალდს ატრიალებდა, სახე სულ უფრო უბოროტდებოდა, – უდიდესი ძალისხმევის ფასად ახერხებდა, რომ დედის გრძნობებს არ აჰყოლოდა. დედა კი, როგორც კი გაიგონა, რომ დამშვიდობების დრო მოსულიყო, მას მხარზე მიეკრა და აქვითინდა, თან სრუტუნებდა. ბატკნისთვალეა ქალიშვილი – ნეხლიუდოვი აკვირდებოდა მას – ატირებულ ქალს წინ ედგა და რაღაც დამამშვიდებელს ეუბნებოდა. ფეხზე ამდგარ ლურჯსათვალიან მოხუცს შვილისთვის ხელი ჩაეკიდა და მის სიტყვებს თავის ქნევით ეთანხმებოდა. ახალგაზრდა შეყვარებულები წამოდგნენ და ხელიხელჩაკიდებულები ერთმანეთს თვალებში უსიტყვოდ შესცქეროდნენ.

– მხოლოდ ამათ უხარიათ, – თქვა და შეყვარებულ წყვილზე მიუთითა მოკლეჟაკეტიანმა ახალგაზრდა კაცმა, რომელიც ნეხლიუდოვის გვერდით იდგა და დამშვიდობების პროცესს მასავით აკვირდებოდა.

როდესაც შეყვარებულებმა ნეხლიუდოვისა და მის გვერდით მდგომის მზერა იგრძნეს, გუტაპერჩის ქურთუკში გამოწყობილმა ახალგაზრდა კაცმა და კეთილსახოვანმა ქერა ქალიშვილმა გადაჰდობილი ხელები გაჭიმეს, უკან გადაიზნიქნენ და სიცილით დაიწყეს ტრიალი.

– დღეს სადამოს ქორწინდებიან აქ, ციხეში, ქალი კი მას ციმბირში მიჰყვება, – თქვა ახალგაზრდა კაცმა.

– საქმრო ვინ არის?

– კატორღელია. მათ მაინც იმხიარულონ, თორემ ძნელია სხვების მოსმენა, – დაამატა ჟაკეტიანმა ახალგაზრდა კაცმა, როდესაც ჭლეჩიანის დედის ქვითინი მოესმა.

– ბატონებო! გთხოვთ, გთხოვთ! ნუ მაიძულებთ, რომ სიმკაცრე

გამოვიჩინო, – ერთსა და იმავეს იმეორებდა მთავარი ზედამხედველი, – გთხოვთ, აბა, გთხოვთ! – ამბობდა დაბალი ხმით და გაუბედავად, – აბა, ეს რას ჰგავს? უკვე დიდი ხანია, დროა. ასე ხომ არ შეიძლება. უკანასკნელად გეუბნებით, – იმეორებდა უსიცოცხლოდ და ხან ეწეოდა მარილანდურ[60] პაპიროსს, ხანაც აქრობდა.

როგორი დახვეწილი, ძველი და ჩვეული უნდა ყოფილიყო ის მოსაზრებები, რომელთა საფუძველზეც ადამიანები ერთმანეთს ბოროტებას უკეთებდნენ და ამისთვის პასუხისმგებლობას არ გრძნობდნენ, მთავარ ზედამხედველს არ შეეძლო არ გაეცნობიერებინა, რომ მასაც მიუძღოდა გარკვეული ბრალი იმაში, რაც ამ ოთახში ხდებოდა. ჩანდა, რომ ამ ყველაფერს ისიც მძიმედ განიცდიდა.

როგორც იქნა, პატიმრები და მნახველები ერთმანეთს დაშორდნენ. ერთნი შიდა კარს მიღმა გაუჩინარდნენ, მეორენი გარეთა კარში გამოვიდნენ. ჩაიარეს მამაკაცებმა – გუტაპერჩის ქურთუკიანმა, ჭლექიანმა და თმაგაბურძგნილმა შავმა; მარია პავლოვნაც წავიდა ციხეში დაბადებულ ბიჭთან ერთად.

გამოსვლა მნახველებმაც დაიწყეს. ჯერ ლურჯსათვალიანი მოხუცი დაიდრა მძიმე ნაბიჯებით, მას ნეხლიუდოვი მიჰყვა.

– დიახ, საოცარი წესებია, – თითქოს შეწყვეტილი საუბარი განაგრძო ენამახვილმა ახალგაზრდა კაცმა, როდესაც ნეხლიუდოვთან ერთად კიბეზე ჩამოდიოდა, – მადლობა კაპიტანს – კეთილი ადამიანია, წესებს არ მისდევს. გალაპარაკებს, გულს მოგაოხებინებს.

– განა სხვა ციხეებში არ შეიძლება ნახვა?

– რას ამბობთ! მსგავსი არაფერია. მხოლოდ სათითაოდ და ისიც გისოსებიდან.

როდესაც ნეხლიუდოვი მედინცევთან – ასე გაეცნო მას ახალგაზრდა კაცი – ლაპარაკ-ლაპარაკით წინკარში ჩავიდა, მათ მთავარი ზედამხედველი მიუახლოვდა. დაღლილი სახე ჰქონდა.

– თუ მასლოვას ნახვას ინებებთ, ხვალ მობრძანდით, – თქვა მან, ჩანდა, რომ ნეხლიუდოვთან თავაზიანობის გამოჩენა სურდა.

– ძალიან კარგი, – თქვა ნეხლიუდოვმა და სწრაფად გავიდა.

უდავოდ თავზარდამცემი იყო უდანაშაულო მენშოვის ტანჯვა – არა იმდენად ფიზიკური ტანჯვა, რამდენადაც ის გაოცება, ის უნდობლობა სიკეთისა და ღმერთის მიმართ, რომელსაც, ალბათ, განიცდიდა, როდესაც მისი უმიზეზოდ მწვალებელი ადამიანების სისასტიკეს ხედავდა. საშინელება იყო ამ ასობით სრულიად უდანაშაულო ადამიანის შერცხვენა და წამება მხოლოდ იმიტომ, რომ ქალაქში რაღაც ისე არ ეწერა. საზარლები იყვნენ ეს გამოთაყვანებული ზედამხედველები, თანამოძმეებს რომ აწვალებდნენ და სწამდათ, რომ კარგ და მნიშვნელოვან საქმეს აკეთებდნენ. მაგრამ ყველაზე დიდ საშინელებად ეს სიბერეშეპარული, ჯანმრთელობაშერყეული და კეთილი მთავარი ზედამხედველი მოეჩვენა, რომელსაც ერთმანეთისთვის დედა და ვაჟიშვილი, მამა და ქალიშვილი უნდა დაეშორებინა – ზუსტად მისი და მისი შვილების მსგავსი ადამიანები.

«რა საჭიროა?» – ეკითხებოდა საკუთარ თავს ნეხლიუდოვი, რომელიც ახლა უკიდურესად მწვავედ გრძნობდა ზნეობრივ, ფიზიკურში გარდამავალ გულისრევას, ციხეში ყოფნისას მუდამ თან რომ სდევდა და პასუხს ვერ პოულობდა.

LVII

მეორე დღეს ნეხლიუდოვი ადვოკატთან გაემგზავრა, მენშოვების საქმე გააცნო და მათი დაცვა სთხოვა. ადვოკატმა მოუსმინა და თქვა, რომ თუ ყველაფერი ისე იყო, როგორც ნეხლიუდოვი ამბობდა, ალბათ ასეც მოიქცეოდა, თანაც ყოველგვარი ანაზღაურების გარეშე. ნეხლიუდოვმა მას, სხვათა შორის, გაუგებრობის გამო დაკავებული ას ოცდაათი კაცის შესახებაც უამბო და ჰკითხა, ვის უნდა დაედგინა, ვინ იყო ამაში დამნაშავე. ადვოკატი ჩაფიქრდა, ეტყობოდა, ზუსტი პასუხის გაცემა სურდა.

– ვინ არის დამნაშავე? არავინ, – თქვა გადაჭრით, – თუ პროკურორს მიმართავთ, იტყვის, რომ გუბერნატორია დამნაშავე. გუბერნატორს შეეკითხებით, და პროკურორს გადააბრალებს. არავინაა დამნაშავე.

– ახლა მასლენიკოვთან მივდივარ, ყველაფერს მოვუყვები.

– ეჰ, ფუჭი მცდელობაა, – ღიმილით შეეპასუხა ადვოკატი, – ის ნამდვილი... თქვენი ნათესავი ან მეგობარი ხომ არ არის? – ის ნამდვილი... ბოდიში მომიხდია, ყეყეჩია და, ამასთანავე, ეშმაკი პირუტყვი.

ნეხლიუდოვს მასლენიკოვის ნათქვამი გაახსენდა ადვოკატის შესახებ, აღარაფერი თქვა და მასთან გაემგზავრა.

მასლენიკოვისთვის ნეხლიუდოვს ორი რამ უნდა ეთხოვა: მასლოვას საავადმყოფოში გადაყვანა და ციხეში უდანაშაულოდ გამოკეტილი ას ოცდაათი უპასპორტო კაცის ბედის გარკვევა. როგორც არ უმძიმდა იმ ადამიანთან თხოვნით მისვლა, რომელსაც პატივს არ სცემდა, ეს მიზნის მიღწევის ერთადერთი გზა იყო და სხვას ვერაფერს იღონებდა.

მასლენიკოვის სახლის პარმალთან ნეხლიუდოვმა რამდენიმე ეკიპაჟს მოჰკრა თვალი: ღია და დახურულ ეტლებს, კარეტებს, და გაახსენდა, რომ დღეს მასლენიკოვის ცოლს დარბაზობა ჰქონდა, რომელზეც მიპატიჟებული იყო. იმ დროს, როდესაც ნეხლიუდოვი სახლს მიუახლოვდა, ერთი კარეტა შესასვლელთან იდგა, კოკარდიან შლაპასა და პელერინში გამოწყობილი ლაქია ზღურბლიდან ჩაჯდომაში ეხმარებოდა ვიღაც ქალბატონს, რომელსაც შლეიფი აეწია და ფეხსაცმელი და შავი წვრილი კოჭები მოუჩანდა. ჭალარა, ლოყებლაჟლაჟა მეეტლე შლაპის მოხდით მოკრძალებითა და თბილად მიესალმა მას, როგორც განსაკუთრებით კარგად ნაცნობ ბატონს. ის იყო, ნეხლიუდოვს შვეიცარიისთვის მიხეილ ივანოვიჩის (მასლენიკოვის) ადგილსამყოფელი უნდა ეკითხა, რომ იგი თვითონ გამოჩნდა ხალიჩადაფენილ კიბეზე ძალზე მნიშვნელოვან სტუმართან ერთად, ისეთთან, რომელსაც არა კიბის ბაქნამდე, არამედ ბოლომდე მიაცილებდა. ეს ძალიან მნიშვნელოვანი სტუმარი კიბეზე ჩამოსვლისას ფრანგულად საუბრობდა ქალაქში მოწყობილი თავშესაფრების დასახმარებლად ალეგრის[61] გამართვის სარგებლობის შესახებ. მისი აზრით, ეს ქალბატონებისთვის კარგი გასართობი იყო: «თან იმხიარულებენ, თან ფულიც აგროვდება».

– Qu’elles s’amusent et que le bon Dieu les benisse[62]... ა-ა, ნეხლიუდოვ, გამარჯობა! რატომ არ ჩანდით ამდენ ხანს? – მიესალმა იგი ნეხლიუდოვს, – Allez presenter vos devoirs a

madame[63]. კორჩაგინებიც აქ არიან. Et Nadine Bukshevden. Toutes les jolies femmes de la ville[64], – თქვა მან, მხრები ოდნავ ასწია და ბრწყინვალე, ოქროსსირმებიანი ლაქიის მიერ მოწოდებულ ფარაჯას შეუშვია, – Au revoir, mon cher[65]! – დაემშვიდობა მასლენიკოვს და ხელი ერთხელაც ჩამოართვა.

– აბა, ზევით ავიდეთ, როგორ მიხარია! – აღელვებით დაიწყო მასლენიკოვმა, ნეხლიუდოვს ხელკავი გაუკეთა და სწრაფად წაიყვანა.

მასლენიკოვი მომეტებულ სიხარულს აელღვებინა, რომლის მიზეზიც მნიშვნელოვანი პირის მიერ მის მიმართ გამოჩენილი ყურადღება იყო. თითქოს სამეფო გვართან ახლოს მყოფ გვარდიის პოლკში მსახურობისას მასლენიკოვი დიდგვაროვნებთან ურთიერთობას უნდა მისჩვეოდა, მაგრამ, როგორც ჩანს, უნამუსობა განმეორებით მხოლოდ ძლიერდება და ყოველი ასეთი ყურადღება მასლენიკოვს ისევე აღაფრთოვანებდა, როგორც მოსიყვარულე ფინიას პატრონის მოფერება, ხელის გადასმა და ყურს უკან მოფხანა. იგი კუდს აქიცინებს, იკუნტება, იკლაკნება, ყურებს ძაბავს და წრეზე გაგიჟებით დარბის. მასლენიკოვიც მზად იყო, ასე მოქცეულიყო. იგი ვერ ამჩნევდა ნეხლიუდოვის სერიოზულ გამომეტყველებას, არ უსმენდა მას და ისე მიაქანებდა სასტუმრო დარბაზისკენ, რომ იგი უარის თქმას ვერ ახერხებდა და მორჩილად მიჰყვებოდა.

– საქმეზე მერე ვილაპარაკოთ. რასაც მიბრძანებ, ყველაფერს გავაკეთებ, – ამბობდა მასლენიკოვი და ნეხლიუდოვთან ერთად დარბაზს მიუყვებოდა, – მოახსენეთ გენერლის ცოლს, რომ თავადი ნეხლიუდოვია, – უთხრა გზად ლაქიას. ლაქიამ მათ გადაუსწრო და წინ თოხარიკით დაიდრა, – Vous n’avez qu’a ordonner[66]. მაგრამ ცოლი აუცილებლად ინახულე. ერთხელ უკვე მომხვდა იმის გამო, რომ არ მიგიყვანე,

როდესაც შევიდნენ, ლაქიას უკვე მოეხსენებინა და დივანზე მჯდომი, შლაპებითა და თავებით გარშემორტყმული ანა იგნატიევნა, ვიცე-გუბერნატორის, გენერლის ცოლი (ასე უწოდებდა იგი საკუთარ თავს) ნეხლიუდოვისკენ ღიმილით სახეგაბრწყინებული დაიხარა. სასტუმროს მეორე ბოლოში მდგარ ჩაის მაგიდასთან ქალბატონები ისხდნენ, მამაკაცები – სამხედროები და სამოქალაქოები – იდგნენ, განუწყვეტლივ ისმოდა კაცებისა და ქალების ტკრციალი.

- Enfin[67]! ნუთუ აღარ გვკადრულობთ? ასეთი რა გაწყენინეთ?
- ამ სიტყვებით შეეგება ანა იგნატიევნა შემოსულ სტუმარს, რაც მასა და ნეხლიუდოვს შორის ინტიმურობას გულისხმობდა, თუმცა მსგავსი რამ არასდროს ყოფილა.
- იცნობთ ერთმანეთს? იცნობთ?
- მისი, venez donc a notre table. Ou vous apportera votre thй[68]... და თქვენ, – მიმართა მან მისისთან მოსაუბრე ოფიცერს, რომლის სახელიც, როგორც ჩანს, დავიწყებოდა, – აქეთ მობრძანდით. თავადო, ჩაის ხომ არ ინებებთ?
- ამას ვერაფრით დავეთანხმები, ვერაფრით: მას, უბრალოდ, არ უყვარდა, – ისმოდა ქალის ხმა.
- სამაგიეროდ, ღვეზელი უყვარდა.
- მუდამ სულელური ხუმრობა, – სიცილით ჩაერთო სხვა, მაღალშლაპიანი ქალი, აბრეშუმი, ოქრო და ძვირფასი ქვები რომ უბრწყინავდა.
- C'est excellent[69] – ეს ვაფლი, თან მსუბუქია. კიდევ მოიტანეთ.
- რას იტყვით, მალე მიდიხართ?
- დიახ, ხვალ ვაპირებთ. ამიტომაც გეწვიეთ.
- მშვენიერი გაზაფხულია, რა კარგია ახლა სოფელში!
- შლაპითა და მუქზოლიანი კაბით, უნაკეცებოდაც მშვენივრად რომ წარმოაჩენდა წელს, მისი ძალიან ლამაზად გამოიყურებოდა. ნეხლიუდოვის დანახვაზე იგი გაწითლდა.
- მეგონა, რომ გაემგზავრეთ, – უთხრა მან ნეხლიუდოვს.
- თითქმის გავემგზავრე, – მიუგო ნეხლიუდოვმა, – საქმეები მაყოვნებს. აქაც საქმეზე მოვედი.
- დედას შეუარეთ. მას ძალიან უნდა თქვენი ნახვა, – თქვა ქალმა და კიდევ უფრო მეტად გაწითლდა, როდესაც იგრძნო, რომ ცრუობდა.
- მეეჭვება, რომ მოვასწრო, – დაღვრემილი სახით უპასუხა ნეხლიუდოვმა და შეეცადა ისეთი გამომეტყველება მიეღო, თითქოს ეს გაწითლება ვერ შეამჩნია.

გაბრაზებული მისი მოიღუშა, მერე მხრები აიჩეჩა და ელეგანტურ ოფიცერს მიუბრუნდა, რომელმაც მას ცარიელი ფინჯანი გამოართვა და ვაჟკაცურად გადაიტანა მეორე მაგიდაზე, თან გზადაგზა ხმლით დივნებს ედებოდა.

– თქვენც უნდა გაიღოთ დახმარება თავშესაფრისთვის.

– რა თქმა უნდა, თანახმა ვარ, მაგრამ ჩემი გულუხვობა ალეგრიმდე არ უნდა გამოვაჩინო. იქ კი ვაჩვენებ, რა შემოიძლია.

– აბა, შეხედეთ! – გაისმა აშკარად პირფერულად მოცინარი ხმა.

შესანიშნავი დარბაზობა იყო, ანა იგნატიევნა აღფრთოვანებას ვერ მალავდა.

– მიკამ მითხრა, რომ ციხეებით ხართ დაკავებული. თქვენი კარგად მესმის, – ეუბნებოდა იგი ნეხლიუდოვს, – მიკას (ეს მისი მსუქანი ქმარი იყო, მასლენიკოვი), შესაძლოა, ჰქონდეს კიდევ რაიმე ნაკლი, მაგრამ ხომ იცით, როგორი კეთილია. ეს საბრალო პატიმრები ყველანი მისი შვილები არიან. ის მათ სხვაგვარად არც აღიქვამს. Il est d'une bonte[70]...

იგი შეჩერდა, სიტყვებს ეძებდა, რათა უკეთ გამოეხატა ბონტე თავისი ქმრისა, რომლის განკარგულებითაც როზგავდნენ ადამიანებს და მაშინვე ღიმილით მიუბრუნდა დარბაზში შემოსულ იისფერბაფთებიან, ნაოჭებიან მოხუც ქალს.

როდესაც იმდენი ილაპარაკა, რამდენიც საჭირო იყო და ისე უშინაარსოდ, როგორც ასევე საჭირო იყო (რათა ზრდილობის წესები არ დაერღვია), ნეხლიუდოვი წამოდგა და მასლენიკოვს მიუახლოვდა.

– რას იტყვი, ხომ არ შეგიძლია, რომ დრო დამითმო და მომისმინო?

– ჰო, მართლა! კარგი. იქით წავიდეთ.

ისინი პატარა იაპონურ კაბინეტში შევიდნენ და ფანჯარასთან დასხდნენ.

LVIII

– აბა, je suis a vous[71]. ხომ არ მოწევ? ოღონდ მოიცა, რამე არ

გავაფუჭოთ, – თქვა მან და საფერფლე მოიტანა, – აბა?

– შენთან ორი საქმე მაქვს.

– აი, თურმე რა ყოფილა.

მასლენიკოვი მოიღუშა და დანაღვლიანდა. იმ ფინიის ალგზნება, რომელსაც პატრონმა ყურებს უკან მოფხანა, უკვალოდ გაქრა. სასტუმრო ოთახიდან ხმები აღწევდა. ქალის ხმა ამბობდა: «Jamais, jamais ne croirais[72]», მეორე ბოლოდან ვიღაც კაცი რაღაცას ჰყვებოდა და იმეორებდა: «La comterre Voronzoff დაVictor Apraksine[73]». მესამე მხრიდან მხოლოდ გუგუნის და სიცილის ისმოდა. მასლენიკოვს ცალი ყური სასტუმროსკენ ჰქონდა, მეორით კი ნეხლიუდოვს უსმენდა.

– ეს ისევ იმ ქალს ეხება, – თქვა ნეხლიუდოვმა.

– დიახ, უდანაშაულოდ მსჯავრდადებულს. ვიცი, ვიცი.

– მინდა გთხოვო, რომ საავადმყოფოში გადაიყვანონ მოახლედ. მითხრეს, რომ ამის გაკეთება შესაძლებელია.

მასლენიკოვმა ტუჩები მოკუმდა და ჩაფიქრდა.

– ძალიან საეჭვოა, – თქვა მან, – თუმცა გავიკითხავ და ხვალ გიდეჰეშებ.

– ამბობენ, იქ ბევრი ავადმყოფია და დამხმარეები ესაჭიროებათო.

– შესაძლოა, შესაძლოა. ყოველ შემთხვევაში, შეგატყობინებ.

– თუ არ შეწუხდები, – თქვა ნეხლიუდოვმა.

ამჯერად სასტუმრო ოთახში ერთობლივი სიცილი გაისმა.

– ეს სულ ვიქტორია, – თქვა მასლენიკოვმა ღიმილით, – როცა ფორმაშია, საოცრად ენამოსწრებულია.

– და კიდევ, – უთხრა ნეხლიუდოვმა, – ახლა ციხეში ას ოცდაათი კაცი მხოლოდ იმიტომ ზის, რომ მათ ვადაგადაცილებული პასპორტები აქვთ. უკვე ერთი თვეა პატიმრობაში იმყოფებიან.

შემდეგ იმ მიზეზებს მოჰყვა, რომელთა გამოც მათ არ ათავისუფლებდნენ.

– ამის შესახებ როგორ შეიტყვე? – ჰკითხა მასლენიკოვმა და სახეზე მოულოდნელად წუხილი და უკმაყოფილება აღებეჭდა.

– განსასჯელის სანახავად ვიყავი, დერეფანში შემომეხვივნენ და მთხოვეს...

– რომელ განსასჯელთან იყავი?

– ერთი გლეხია, რომელსაც ტყუილუბრალოდ ადანაშაულებენ და რომლისთვისაც დამცველი ავიყვანე. მაგრამ მთავარი ეს როდია. ნუთუ ეს სრულიად უდანაშაულო ხალხი ციხეში მხოლოდ ვადაგადაცილებული პასპორტების გამო ზის და?..

– ეს პროკურორს ეხება, – გააწყვეტინა მასლენიკოვმა და ხმაში წყენა გაერია, – აი, შენ ამბობ: სწრაფი და სამართლიანი სასამართლო. პროკურორის ამხანაგი ვალდებულია ეწვიოს ციხეს და შეიტყოს, იქ პატიმრები კანონიერად არიან თუ უკანონოდ. ისინი კი არაფერს აკეთებენ: ვინტს[74] თამაშობენ.

– მაშასადამე, შენ ვერაფერს გააკეთებ? – დაღვრემილი სახით თქვა ნეხლიუდოვმა, თან ადვოკატის ნათქვამი გაახსენდა: გუბერნატორი ყველაფერს პროკურორს დააბრალებსო.

– არა, გავაკეთებ. ახლაც გადავამოწმებ.

– მისთვისაა ცუდი. C'est un souffre-douleur[75], – ისმოდა სასტუმრო ოთახიდან ქალის ხმა, რომელსაც, როგორც ჩანს, სულაც არ ადარდებდა ის, რის შესახებაც საუბრობდა.

– მით უკეთესი, ამასაც ავიღებ, – ისმოდა მეორე მხრიდან მამაკაცის მხიარული ხმა და ქალის კეკლუცი სიცილი, რომელიც მას რაღაცას არ აძლევდა.

– არა, არა, არაფრის გულისთვის, – ამბობდა ქალი.

– კარგი, ყველაფერს გავაკეთებ, – გაიმეორა მასლენიკოვმა და ფირუზისბეჭდიანი თეთრი ხელით პაპიროსი ჩააქრო, – ახლა კი ქალბატონებთან წავიდეთ.

– კიდევ არის რაღაც, – თქვა ნეხლიუდოვმა. იგი სასტუმრო ოთახში არ შევიდა და კართან შეჩერდა, – გავიგე, გუშინ ციხეში პატიმრები ფიზიკურად დაუსჯიათ. ეს სიმართლეა?

მასლენიკოვი გაწითლდა.

– აჰ, შენ იმაზე ამბობ? არა, mon cher, ნამდვილად არ შეიძლება შენი შეშვება, ყველაფერი გაინტერესებს. წამოდი, წამოდი, Annette გვეძახის, – თქვა მან, კვლავ ხელკავი გამოსდო და ისევ ისეთი ალელვება გამოხატა, როგორიც მნიშვნელოვანი პერსონის მხრიდან ყურადღების გამოვლინების შემდეგ, ოღონდ ამჯერად ეს წუხილს გამოეწვია და არა – სიხარულს.

ნეხლიუდოვმა ხელი გამოსტაცა და ისე, რომ არავის დამშვიდობებია და არაფერი უთქვამს, მოღუშული სახით გადაჭრა სასტუმრო ოთახი და დარბაზი, გვერდი აუარა წინკარში გამოცვენილ ლაქიებს და ქუჩაში გავიდა.

– რა დაემართა? რა უქენი? – ჰკითხა Annette-მ ქმარს.

– ეს a la francaise[76] არის, – თქვა ვილაცამ.

– ეს a la francais არ არის, ეს a la zoulu[77].

– ის ყოველთვის ასეთი იყო.

ვილაც წამოდგა, ვილაც მოვიდა და ტიკტიკი თავისი გზით წავიდა: საზოგადოება ცდილობდა ნეხლიუდოვთან დაკავშირებული ეპიზოდით ესარგებლა და დღევანდელი joir fixe[78] საუბრის თემად გამოეყენებინა.

...

მასლენიკოვთან ვიზიტის მეორე დღეს ნეხლიუდოვმა მისგან სქელ, პრიალა, გერბიან და ბეჭდებიან ქაღალდზე შესანიშნავი მტკიცე ხელით გამოყვანილი წერილი მიიღო იმის შესახებ, რომ მან ექიმს საავადმყოფოში მასლოვას გადაყვანის შესახებ მისწერა და მისი სურვილი, სავარაუდოდ, დაკმაყოფილდებოდა. ბოლოში ეწერა: «შენი მოსიყვარულე უფროსი ამხანაგი», «მასლენიკოვის» ქვეშ კი საოცრად ოსტატური, დიდი და მტკიცე ხვეული ხელმოწერა მოჩანდა.

– სულელი! – თავი ვერ შეიკავა და წამოსცდა ნეხლიუდოვს, განსაკუთრებით იმიტომ, რომ სიტყვა «ამხანაგი» მასლენიკოვის მხრიდან მოწყალებას უფრო ჰგავდა, ანუ, მიუხედავად იმისა, რომ ზნეობრივად ყველაზე ბინძურ და სამარცხვინო თანამდებობაზე მუშაობდა, საკუთარი თავი ძალიან მნიშვნელოვან ადამიანად მიაჩნდა და როდესაც ეუბნებოდა, შენი ამხანაგი ვარო, თუ არ ეპირფერებოდა, იმის ჩვენება მაინც სურდა, რომ თავისი სიდიადით ვითომ ძალიანაც

არ ამაყობდა.

LIX

ერთ-ერთი ყველაზე ჩვეულებრივი და გავრცელებული ცრურწმენა ისაა, რომ ყოველ ადამიანს თავისი გარკვეული თვისებები აქვს, რომ იგი შეიძლება იყოს კეთილი, ბოროტი, ჭკვიანი, სულელი, ენერგიული, აპათიური და ა. შ. ეს ასე არ არის. ადამიანის შესახებ ჩვენ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ის უფრო კეთილია, ვიდრე ბოროტი, უფრო ხშირად ჭკვიანი, ვიდრე სულელი, უფრო ენერგიული, ვიდრე აპათიური, და პირიქით; მაგრამ ტყუილი იქნება, თუ ვინმეზე ვიტყვით, რომ ის კეთილია ან ჭკვიანი, სხვაზე კი, რომ ის ბოროტია ან სულელი. ჩვენ ყოველთვის ასე ვყოფთ ადამიანებს. და ეს არასწორია. ადამიანები მდინარეს ჰგვანან: წყალი ყველაში ერთნაირია და ყველგან ერთი და იგივე, მაგრამ თითოეული მდინარე ხან ვიწროა, ხან სწრაფი, განიერი, წყნარი, სუფთა, ცივი, ამღვრეული, თბილი. ხალხიც ასეთია. ადამიანში ყველა ადამიანური თვისების ჩანასახი არსებობს და იგი ზოგჯერ ერთს გამოავლენს, ზოგჯერ სხვებს, ხშირად იგი სულ არ ჰგავს საკუთარ თავს და იმ ერთსა და ამ საკუთარ თავს შორისაა. ზოგიერთ ადამიანში ეს ცვლილებები განსაკუთრებით მკვეთრად ვლინდება. ნეხლიუდოვი მათ რიცხვს მიეკუთვნებოდა. ამ ცვლილებებს მასში როგორც ფიზიკური, ისე სულიერი მიზეზები იწვევდა. ახლა მასში სწორედ ასეთი ცვლილება მოხდა.

სასამართლოსა და კატიუშას პირველი ნახვის შემდეგ განცდილი ზეიმურობისა და განახლების სიხარულის გრძნობა სრულიად გაუქრა და ბოლო ნახვის მერე შიშით, მისდამი ზიზღითაც კი შეეცვალა. გადაწყვიტა, რომ არ მიატოვებდა, მასზე დაქორწინების გადაწყვეტილებას არ შეცვლიდა, თუ ქალი ამას მოინდომებდა, მაგრამ ეს უმძიმდა და ტანჯავდა.

მასლენიკოვთან ვიზიტის მეორე დღეს კვლავ ციხეში წავიდა კატიუშას სანახავად.

მთავარმა ზედამხედველმა ნახვის ნება კი მისცა, მაგრამ არა კანტორაში ან საადვოკატოში, არამედ ქალებთან შეხვედრის ოთახში. მიუხედავად გულკეთილობისა, იგი ნეხლიუდოვთან

უწინდელზე უფრო თავშეკავებული იყო. როგორც ჩანს, მასლენიკოვთან საუბრების შემდეგ მითითება მიიღო, რომ ამ მნახველთან მეტი სიფრთხილე გამოეჩინა.

– ნახვა შეიძლება, – თქვა მან, – ოღონდ, გეთაყვა, ფულის შესახებ, როგორც გთხოვთ... საავადმყოფოში მის გადაყვანას რაც შეეხება, როგორც მისმა აღმატებულებამ დაწერა, ეს შესაძლებელია, და ეჭიმიც თანახმაა. ოღონდ თვითონ ქალია უარზე, ამბობს: «სულაც არ მჭირდება იმ ქეციანების ქოთნების აქეთ-იქით ტარება...» ეს ხომ სხვა ჯურის ხალხია, თავადო, – დაამატა მან.

ნეხლიუდოვმა არაფერი უპასუხა და მხოლოდ ნახვა სთხოვა. უფროსმა ზედამხედველი გაგზავნა და ნეხლიუდოვი მას ქალებთან შეხვედრის ცარიელ ოთახში შეჰყვა.

მასლოვა უკვე იქ იყო, გისოსებს იქიდან ნელა და მორიდებით გამოვიდა, ნეხლიუდოვს მიუახლოვდა და ჩუმად ჩაილაპარაკა:

– მაპატიეთ, დიმიტრი ივანოვიჩ, გუშინწინ ცუდად გელაპარაკეთ.

– მე კი არ უნდა გაპატიოთ... – დაიწყო ნეხლიუდოვმა.

– მაგრამ მაინც თავი დამანებეთ, – უთხრა ქალმა და მის დაელმებულ თვალებში, რომლებიც მას შესცქეროდა, ნეხლიუდოვმა კვლავ დაძაბულობა და ბრაზი ამოიკითხა.

– რატომ უნდა დაგანებოთ თავი?

– იმიტომ.

– რატომ იმიტომ?

ქალმა მას, როგორც ნეხლიუდოვს მოეჩვენა, კვლავ გაბოროტებით შეხედა.

– აი, რას გეტყვით, – თქვა მასლოვამ, – თავი დამანებეთ, სიმართლეს გეუბნებით. არ შემოიძლია. ის კი სულაც დაივიწყეთ, – განაგრძო მან აცახცახებული ტუჩებით და დადუმდა, – ასეა. მაგას სიკვდილი მირჩევნია.

ნეხლიუდოვმა ამ უარში მისდამი სიძულვილი, უპატიებელი წყენა იგრძნო, მაგრამ მასში სხვა რამეც იყო – კარგი და მნიშვნელოვანი. თავისი წინანდელი უარის სრულიად

მშვიდად დადასტურებამ მაშინვე მოსპო ნეხლიუდოვის გულში არსებული ყველა ეჭვი და ისინი კვლავ სერიოზულობამ, ზეიმურობამ და გულის აჩვილებამ ჩაანაცვლა.

– კატიუშა, რაც ვთქვი, იმასვე გავიმეორებ, – თქვა მან განსაკუთრებული სერიოზულობით, – გთხოვ, ცოლად გამომყვე. თუ არ გინდა ან ჯერ არ გინდა, მე, როგორც ადრე ვაპირებდი, იქ ვიქნები, სადაც – შენ, იქ წამოვალ, სადაც წაგიყვანენ.

– ეს თქვენი საქმეა, მეტს აღარაფერს ვიტყვი, – მიუგო ქალმა და ტუჩები კვლავ აუცახცახდა.

ნეხლიუდოვიც ღუმდა, გრძნობდა, რომ ლაპარაკი აღარ შეეძლო.

– ახლა სოფელში მივემგზავრები, იქიდან პეტერბურგში წავალ, – თქვა მან, როდესაც სული მოითქვა, – თქვენს საქმეზე, ჩვენს საქმეზე ვიზრუნებ და თუ ღმერთმა ინება, განაჩენსაც შეცვლიან.

– თუ არ შეცვლიან, ნუ შეცვლიან. ამ მხრივ თუ არა, სხვა მხრივ მაინც ვიმსახურებ... – თქვა ქალმა და ნეხლიუდოვმა დაინახა, თუ რა ძალისხმევის ფასად იკავებდა იგი ცრემლებს, – მენშოვები თუ ნახეთ? – ჰკითხა მოულოდნელად მასლოვამ, რათა აღელვება დაეფარა, – ხომ მართლა უდანაშაულოები არიან?

– დიახ, მე ასე ვფიქრობ.

– საოცარი მოხუცია, – ჩაილაპარაკა ქალმა.

ნეხლიუდოვი მას ყველაფერს მოუყვა, რაც მენშოვებისგან შეიტყო, მერე კი ჰკითხა, რამე ხომ არ სჭირდებოდა. ქალმა უარით უპასუხა.

ისინი კვლავ დადუმდნენ.

– ჰო, საავადმყოფოს რაც შეეხება, – დაიწყო უეცრად მასლოვამ და კაცს თავისი ალმაცერი მზერა მიაპყრო, – თუ თქვენ გინდათ, გადავალ იქ და აღარც ღვინოს დავლევ...

ნეხლიუდოვი უსიტყვოდ მიაჩერდა მას. ქალი თვალებით იღიმებოდა.

– ეს ძალიან კარგია, – მხოლოდ ამის თქმაღა მოახერხა კაცმა და დაემშვიდობა.

«დიახ, დიახ, ეს სულ სხვა ადამიანია», – ფიქრობდა ნეხლიუდოვი და ამდენი ეჭვის შემდეგ პირველად ეწვია სრულიად ახალი, აქამდე უცნობი გრძნობა, რომელმაც სიყვარულის უძლეველობის რწმენა განუმტკიცა.

...

აყროლებულ საკანში დაბრუნებულმა მასლოვამ ხალათი გაიხადა, ნარზე ჩამოჯდა და ხელები მუხლებზე დაიწყო. კამერაში ცოტანი იყვნენ: ჭლეჩიანი ვლადიმირელი ქალი ძუძუთა ბავშვით, მოხუცი მენშოვა და ნადარაჯალი ორი პატარით. მედავითნის გოგოსთვის გუშინ სულით ავადმყოფობა დაედგინათ და საავადმყოფოში გადაეყვანათ. დანარჩენი ქალები რეცხავდნენ. მოხუცი ნარზე იწვა და ეძინა. კარი ღია იყო და ბავშვები დერეფანში თამაშობდნენ. ვლადიმირელი ქალი ხელში ატატებული ბავშვით და ნადარაჯალი, განუწყვეტლივ წინდას რომ ქსოვდა, მასლოვას მიუახლოვდნენ.

– აბა, რას იტყვი, შეხვდით ერთმანეთს? – ჰკითხეს მათ.

მასლოვამ არაფერი უპასუხა, იჯდა მაღალ ნარზე და ფეხებს აქანავებდა, რომლებსაც იატაკს ვერ აწვდენდა.

– რას წუწუნებ? – უთხრა ნადარაჯალმა, – მთავარია, სულით არ დაეცე. ეჰ, კატიუნა! აბა! – შეუძახა მან, თითებს კი კვლავაც სწრაფად ამოძრავებდა.

მასლოვა არ პასუხობდა.

– ჩვენები სარეცხს რეცხავენ. ამბობენ დღეს მოწყალებას უხვად გასცემენო. ბევრი შემოუტანიათ, – თქვა ვლადიმირელმა.

– ფინაშკა! – დაიძახა ნადარაჯალმა კარის მიმართულებით, – სად გაიქცა ის ყაჩაღანა.

მან ერთი ჩხირი გამოაძრო, გორგალსა და წინდაში ჩაარჭო და დერეფანში გავიდა.

ამ დროს იქიდან ნაბიჯების ხმა და ქალების ლაპარაკი გაისმა, თანამესაკნეები შიშველ ფეხებზე წამოცმული კოტებით შიგნით შემოლაგდნენ, ზოგს ერთი კვერი მოჰქონდა, ზოგს –

ორი. ფედოსია მაშინვე მასლოვასთან მივიდა.

– რა მოხდა, ცუდი ამბავია? – იკითხა მან და ნათელი ცისფერი თვალებით მასლოვას სიყვარულით შეხედა, – ეს ჩვენ, ჩაისტვის, – დაამატა და კვერი თაროზე შემოდო.

– რაო, დაქორწინება ხომ არ გადაიფიქრა? – დაინტერესდა კორაბლიოვა.

– არა, არ გადაუფიქრებია, მაგრამ მე არ მინდა, – მიუგო მასლოვამ, – ასეც ვუთხარი.

– სულელი ხარ! – მოუჭრა კორაბლიოვამ ბოხი ხმით.

– მაშ, თუ ერთად ვერ იცხოვრებენ, დაქორწინება რაღა საჭიროა?
– თქვა ფედოსიამ.

– შენ ხომ მოგყვება ქმარი, – უთხრა ნადარაჯალმა.

– ჩვენ იქამდეც კანონიერად ვცხოვრობდით ერთად, – თქვა ფედოსიამ, – იმას კი რატომღა უნდა დაკანონება, თუ ვერ იცხოვრებენ?

– აი სულელი! რატომ? ცოლად რომ მოიყვანოს, ოქროში ჩასვამს.

– ასე თქვა: «სადაც უნდა გადაგასახლონ, შენთან ერთად წამოვალ», – თქვა მასლოვამ, – თუ წამოვა, წამოვიდეს, არ წამოვა და ნუ წამოვა. ხვეწნას არ დავუწყებ. ახლა პეტერბურგში მიდის, იქნებ რამე გაახერხოს. იქ ყველა მინისტრი მისი ახლობელია, – განაგრძო მან, – მაგრამ მე მაინც არ მჭირდება.

– ეგ თავისთავად! – დაეთანხმა მოულოდნელად კორაბლიოვა, თან თავის ტომარას ალაგებდა და როგორც ჩანს, სხვა რამეზე ფიქრობდა, – რას იტყვით, ღვინო ხომ არ დაგველია?

– მე არ მინდა, – თქვა მასლოვამ, – თქვენ დალიეთ.

ნაწილი მეორე

ორი კვირის შემდეგ საქმეს სავარაუდოდ სენატში განიხილავდნენ და იმ დროისთვის ნეხლიუდოვი პეტერბურგში გამგზავრებას აპირებდა, რათა, წარუმატებლობის შემთხვევაში, ხელმწიფე-იმპერატორის სახელზე შეეტანა თხოვნა, როგორც ამას ამ თხოვნის შემდგენელი ადვოკატი ურჩევდა. თუ საჩივარს შედეგი არ მოჰყვებოდა (რისთვისაც, ადვოკატის აზრით, მზად უნდა ყოფილიყვნენ, რადგან საკასაციო მოტივაცია ძალზე სუსტი იყო), კატორღელების პარტია, მათ შორის მასლოვაც, შესაძლოა, ივნისის დასაწყისში გაეგზავნათ. ნეხლიუდოვს მტკიცედ გადაეწყვიტა, რომ მასლოვას ციმბირში გაჰყვებოდა, ამიტომ უნდა მომზადებულიყო, ახლავე უნდა ჩასულიყო სოფლებში და იქ საქმეები მოეგვარებინა.

პირველ რიგში ნეხლიუდოვი კუზმინსკოეში, უახლოეს დიდ, შავმიწანიადაგიან მამულში გაემგზავრა, საიდანაც ძირითადი შემოსავალი შემოსდიოდა. იგი აქ ბავშვობაში და ჭაბუკობისას ცხოვრობდა. მას შემდეგ, რაც წამოიზარდა, ორჯერ ჩავიდა იქ, ერთხელ კი, დედის თხოვნით, გერმანელი მმართველი ჩაიყვანა მეურნეობის შესამოწმებლად. ასე რომ, დიდი ხანია, იქაური მდგომარეობისა და კანტორისადმი, ანუ მემამულისადმი, გლეხების დამოკიდებულების შესახებ იცოდა. ამ ურთიერთობის მიხედვით, გლეხები, თავაზიანად რომ ვთქვათ, სრულად იყვნენ დამოკიდებული კანტორაზე, უბრალო ენით კი – მონობაში იმყოფებოდნენ. ეს ის მონობა კი არ იყო, რომელიც სამოცდაერთ წელს გაუქმდა – კონკრეტული ადამიანების ბატონის მონად ყოფნა, არამედ ყველა უმიწო და მიწამცირე გლეხების მონობა მსხვილი მემამულების ხელში ზოგადად და უპირატესად, ზოგჯერ კი მხოლოდ მათ მიმართ, ვის შორისაც გლეხები ცხოვრობდნენ. ნეხლიუდოვმა იცოდა ეს, შეუძლებელია, არ სცოდნოდა. ასე რომ, მისი მეურნეობა ამ მონობას ეფუძნებოდა, თვითონ კი ამ მეურნეობის გამართვას ხელს უწყობდა. ამის ცოდნა კიდევ არაფერი, მან ისიც იცოდა, რომ ეს უსამართლობა და სისასტიკე იყო, თანაც ჯერ კიდევ სტუდენტობის დროიდან, როდესაც ჰენრი ჯორჯის სწავლებას აღიარებდა და ქადაგებდა და სწორედ მის საფუძველზე გადასცა მამისეული მიწა გლეხებს, რადგან ჩვენს დროში მიწათმფლობელობა ისეთივე ცოდვად მიაჩნდა, როგორც ორმოცდაათი წლის წინ ყმების ყოლა. მართალია, სამხედრო სამსახურის შემდეგ, როდესაც წელიწადში ოცი ათასის ხარჯვას

დაეჩვია, ეს ცოდნა ცხოვრებაში აუცილებლად აღარ მიაჩნდა, დაივიწყა, არასდროს ეკითხებოდა თავს საკუთრებასთან დამოკიდებულებისა და იმის შესახებ, თუ საიდან ჩნდებოდა დედის მიერ გამოგზავნილი ფული, ცდილობდა, ამაზე არც კი ეფიქრა. მაგრამ დედის გარდაცვალებამ, მემკვიდრეობამ და თავისი ქონების განკარგვის აუცილებლობამ კვლავ წამოჭრა მასში მიწის საკუთრებასთან დამოკიდებულების საკითხი. ერთი თვის წინ ნეხლიუდოვი საკუთარ თავს ეტყოდა, რომ არსებული წესების შეცვლა მის ძალებს აღემატებოდა, რომ მამულს თვითონ არ მართავდა და მეტ-ნაკლებად დამშვიდდებოდა, რადგან იქიდან შორს ცხოვრობდა და ფულს ისე იღებდა. ახლა კი გადაწყვიტა, რომ, თუმცა წინ ციმბირში გამგზავრება და ციხეების სამყაროსთან რთული და მძიმე ურთიერთობა ელოდა (რისთვისაც ფული აუცილებლად დასჭირდებოდა), ყველაფერს უცვლელად ვერ დატოვებდა და თავისდა საზიანოდ, რამე უნდა შეეცვალა. ამიტომაც გადაწყვიტა, რომ მიწა თვითონ კი აღარ დაემუშავებინა, არამედ იაფად გადაეცა გლეხებისთვის და შესაძლებლობა მიეცა, საერთოდ აღარ ყოფილიყვნენ დამოკიდებული მიწათმფლობელებზე. მიწისა და ყმების მფლობელების მდგომარეობის შედარებისას ნეხლიუდოვს არაერთხელ გაუტოლებია მოჯამაგირეების მიერ მიწის დამუშავების ნაცვლად გლეხებისთვის მისი გადაცემა და საბატონო ბეგარიდან ღალაზე გადასვლა იმისთვის, რასაც მონათმფლობელები აკეთებდნენ. ეს იყო არა საკითხის საბოლოო გადაწყვეტა, არამედ ნაბიჯი მისი გადაწყვეტისკენ: უხეში ძალადობიდან ნაკლებად უხეშ ფორმაზე გადასვლა. სწორედ ასე აპირებდა მოქცევას.

ნეხლიუდოვი კუზმინსკოეში შუადღისთვის ჩავიდა. რადგან ყველანაირად იმარტივებდა ცხოვრებას, დეპეშა არ გაგზავნა, სადგურზე წყვილცხენა ტარანტასი აიყვანა. მეეტლე ახალგაზრდა იყო, ნაშური[79] ხიფთნით, წელს ქვემოთ გრძელი ქამარი შემოერთყა, კოფოზე გვერდულად, გამოცდილი კაცივით იჯდა და ხალისიანად ელაპარაკებოდა ბატონს.

მეეტლე კუზმინსკოეს მმართველის შესახებ ჰყვებოდა და არ იცოდა, რომ აქაურობის ბატონი მიჰყავდა. ნეხლიუდოვმა ეს განზრახ არ გაუმხილა.

– მდიდარი გერმანელია, – ამბობდა ქალაქში ნაცხოვრები და

რომანებნაკითხი მეეტლე. იგი მგზავრისაკენ ნახევრად შებრუნებულიყო, გრძელ მათრახს ხან ზემოდან გადაუჭერდა ხოლმე ცხენებს, ხან ქვემოდან შემოჰკრავდა და თავისი განათლებით თავი მოჰქონდა, – სამცხენა ეტლი შეიძინა, ჩალისფერი ბედაურები შეაბა, ცოლთან ერთად რომ ჩაჯდება, ცა ქუდად არ მიაჩნია! – განაგრძობდა იგი, – ზამთარში, საშობაოდ, სახლში დიდი ნაძვის ხე დადგა, ელექტრული ნაპერწკლებით. ასეთ რამეს მთელ გუბერნიაში ვერსად ნახავ! ძარცვით იმდენი ფული მოიხვეჭა – არც კი დაითვლება! რა ენადვლება: ძალა მაგის ხელშია. იმასაც ამბობენ, კარგი მამულიც იყიდაო.

ნეხლიუდოვს ეგონა, რომ სრულიად არ ადარდებდა ის, თუ როგორ მართავდა გერმანელი მის მამულს და როგორ იყენებდა მას. მაგრამ გრძელწელიანი მეეტლის ნაამბობი არ სიამოვნებდა. იგი შეხაროდა საუცხოო დღეს, სქელ, სიშავეშეპარულ ღრუბლებს, ზოგჯერ მზეს რომ ფარავდა, საგაზაფხულონათესებიან მინდვრებს, რომლებშიც ყველგან კავებიანი გლეხები დადიოდნენ და შვრიის ყანებს აოშებდნენ, ხასხასა სიმწვანეს მათ თავზე მოტრიალე ტოროლებით, ტყეებს, სადაც თითქმის ყველა ხე ახლად შეფოთლილიყო გვიანი მუხების გარდა, ნახირითა და ცხენებით აჭრელებულ საძოვრებს, მდელოებს... მაგრამ ზოგჯერ გულში რაღაც უსიამოვნოდ მაინც გაჰკრავდა ხოლმე და როცა საკუთარ თავს ეკითხებოდა, ნეტავ რაო? – მეეტლის მონათხრობი ახსენდებოდა, თუ როგორ მბრძანებლობდა გერმანელი კუზმინსკოეში.

როდესაც სოფელში ჩავიდა და საქმეებით დაკავდა, ნეხლიუდოვს ეს გრძნობა გადაავიწყდა.

კანტორის წიგნების დათვალიერებისა და მოურავთან საუბრის შემდეგ, რომელიც მიამიტურად ცდილობდა გლეხების მცირემიწიანობისა და მათ გარშემო ბატონის მიწების არსებობის უპირატესობების წარმოჩენას, ნეხლიუდოვს კიდევ უფრო განუმტკიცდა აზრი, რომ საკუთარი მეურნეობის წარმოება უნდა შეეწყვიტა და მთელი მიწა გლეხებისთვის გადაეცა. ისიც გაიგო, რომ, როგორც ადრე, საუკეთესო სახნავი მიწების ორ მესამედს მისი მოჯამაგირეები ამუშავებდნენ გაუმჯობესებული შრომის იარაღებით, დანარჩენ ერთ მესამედს კი დაქირავებული გლეხები – დესეტინას ხუთ მანეთად, ანუ ამ ხუთ მანეთად გლეხი ვალდებული იყო,

დესეტიანა სამჯერ დაეხნა, სამჯერ დაეფარცხა და დაეთესა, შემდეგ მოეთიბა და შეეკრა, ან მოემკა და კალოზე წაეღო, ანუ ის სამუშაო შეესრულებინა, რაშიც თავისუფალი დაქირავებული დესეტიანაზე სულ ცოტა, ათ მანეთს აიღებდა. და თუკი გლესს კანტორისგან რაიმე დასჭირდებოდა, ძალიან ძვირს უფასებდნენ, რაც მუშაობით უნდა აენაზღაურებინა. ისინი მუშაობდნენ მინდვრისთვის, ტყისთვის, კარტოფილის ღეროფოჩებისთვის და კანტორის მიმართ ყველას ვალი ჰქონდა დაგროვილი. მაგალითად, განაპირა სახნავი მიწების ქირით ალებისას გლესს დესეტიანაზე იმაზე ოთხჯერ მეტი უნდა გადაეხადა, რაც მის ფასს შეეძლო მოეტანა ხუთ პროცენტზე გაანგარიშებით.

ეს ყველაფერი ნეხლიუდოვმა ადრეც იცოდა, მაგრამ ამჯერად ისე აღიქვამდა, როგორც ახალს და გაკვირვებას ვერ მალავდა, თუ როგორ შეეძლო მას და მის მდგომარეობაში მყოფ ყველა ადამიანს იმის დაუნახაობა, თუ რაოდენ არანორმალური იყო ამგვარი ურთიერთობები. მმართველის მოსაზრებებმა, რომ გლეხებისთვის მიწის გადაცემის შემთხვევაში ინვენტარი ტყუილუბრალოდ გაფუჭდებოდა და მეოთხედ ფასადაც აღარ გაიყიდებოდა, რომ გლეხები მიწას გააფუჭებდნენ, თვითონ კი ბევრს იზარალებდა, მხოლოდ დაარწმუნა იმაში, ჩანაფიქრის განხორციელება, რაც მას შემოსავლის დიდ ნაწილს დააკარგვინებდა, მისი მზრიდან კარგი საქციელი იყო. გადაწყვიტა, საქმე ახლავე, ამ ჩამოსვლაზე დაემთავრებინა. რაც შეეხება დათესილი ხორბლის აღებას, მისი, ინვენტარისა და უსარგებლო შენობების გაყიდვას, ეს ყველაფერი მმართველს მერე უნდა გაეკეთებინა. ახლა კი სთხოვა, რომ მეორე დღისთვის კუზმინსკოეს მიწებით გარშემორტყმული სამი სოფლის გლეხოზა შეეკრიბა, რათა მათთვის თავისი განზრახვა შეეტყობინებინა და გადაცემული მიწის ფასზე შეთანხმებოდა.

ნეხლიუდოვს სიამოვნებდა იმის გაცნობიერება, რომ მმართველის მოსაზრებებს მტკიცედ შეეწინააღმდეგა და მზად იყო გლეხების გულისთვის მსხვერპლი გაეღო. იგი კანტორიდან გამოვიდა და ხვალინდელ საქმეზე ფიქრებში გართულმა სახლს შემოუარა, მივიდა ყვავილნართან, რომელიც წელს მოუვლელი იყო (ყვავილნარი მმართველის სახლის წინ მდებარეობდა), ეწვია ვარდკაჭკაჭებით გადავლილ lawn-tennis-სა და ცაცხვების ხეივანს, სადაც, ჩვეულებისამებრ, სიგარას

ეწეოდა ზოლმე, და სადაც სამი წლის წინ დედასთან სტუმრად მყოფი ეშხიანი კირიმოვა ეკეკლუცებოდა. ნეხლიუდოვმა მოიფიქრა, თუ რა უნდა ეთქვა ზვალ გლეხებისთვის, მერე კი მმართველთან წავიდა, მასთან ჩაის სმის დროს ერთხელ კიდეც განიხილა მთელი მეურნეობის ლიკვიდაციის საკითხი და ამ მხრივ სრულიად დამშვიდებული, მისთვის დიდ სახლში გამზადებულ ოთახში შევიდა, რომელიც ყოველთვის სტუმრებისთვის იყო განკუთვნილი.

ამ პატარა, სუფთა ოთახში კედლებზე ვენეციისხედებიანი სურათები ეკიდა. ორ ფანჯარას შორის სარკე მოეთავსებინათ, ზამბარებიანი საწოლის გვერდით მომცრო მაგიდა იდგა წყლიანი გრაფინით, ასანთითა და საჭრობით. სარკესთან, დიდ მაგიდაზე, მისი ღია ჩემოდანი იდო, საიდანაც ტუალეტის ნესესერი და თან წამოღებული წიგნები მოჩანდა: რუსული – დანაშაულებრიობის კანონების კვლევის გამოცდილების შესახებ, და იმავე თემაზე დაწერილი ერთი გერმანული და ერთიც ინგლისური წიგნი. მათი წაკითხვა სოფლებში მგზავრობისას თავისუფალ დროს ჰქონდა განზრახული, მაგრამ დღეს უკვე გვიან იყო და დაწოლასა და დაძინებას აპირებდა, რათა ზვალ ადრინად მომზადებულიყო გლეხებთან სალაპარაკოდ.

ოთახის კუთხეში წითელი ხის ძველებური სავარძელი იდგა. მისმა დანახვამ, რომელიც დედის საძინებლიდან ახსოვდა, ნეხლიუდოვში სრულიად მოულოდნელი გრძნობა გააღვიძა. უეცრად დაენანა სახლი, რომელიც დაინგრეოდა, ბაღი, რომელიც გავერანდებოდა, ტყეები, რომლებიც გაიჩეხებოდა, ბაკები, თავლები, ხელსაწყო-იარაღების ფარდულები, სხვადასხვაგვარი მანქანები, ცხენები, ძროხები, რომელთა შეძენა-შენახვა-გასამრავლებლად, მართალია, არა მისი, მაგრამ (მან ეს იცოდა) დიდი ძალისხმევა იხარჯებოდა. ადრე ეიოლებოდა ამ ყველაფერზე უარის თქმა, ახლა კი არა მარტო ეს დაენანა, არამედ მიწაც და შემოსავლის ნახევარიც, რომელიც, შესაძლოა, ძალიან დასჭირვებოდა. და მას მაშინვე ეწვია მსჯელობა, რომლის მიხედვითაც, გლეხებისთვის მიწის გადაცემა და საკუთარი მეურნეობის მოსპობა არაკეთილგონივრული ნაბიჯი იყო და ასე არ უნდა მოქცეულიყო.

«მიწას არ უნდა ვფლობდე. უმიწოდ კი ამ მეურნეობას

ვერაფრით დავეხმარები. გარდა ამისა, ახლა ციმბირში მივემგზავრები და ამიტომ არც სახლი მჭირდება და არც ადგილ-მამული», – ამბობდა ერთი ხმა. «ეს ასეა, – ეუბნებოდა მეორე ხმა, – მაგრამ, ჯერ ერთი, მთელ ცხოვრებას ციმბირში არ გაატარებ. თუ ცოლს მოიყვან, ალბათ შვილები გეყოლება და როგორც შენ მიიღე მოწესრიგებული მამული, მათაც ასეთივე უნდა გადასცე. ეს მიწისადმი ვალდებულებაა. მიცემა და განადგურება ძალიან ადვილია, ყველაფრის შეძენა და მოშენება კი ძალიან ძნელი. მთავარია, საკუთარ ცხოვრებაზე დაფიქრდე და გადაწყვიტო, რას და როგორ აპირებ, მერე კი ქონებასაც ამის მიხედვით განკარგავ. რამდენად მტკიცედ ზის შენში ეს გადაწყვეტილება? შემდეგ – ამას ჭეშმარიტად გულით, სუფთა სინდისით აკეთებ თუ იმისთვის, რომ ამ ადამიანების წინაშე დაიტრაბახო? – ეკითხებოდა ნეხლიუდოვი საკუთარ თავს და არ შეეძლო არ ეღიარებინა, რომ მის გადაწყვეტილებაზე გავლენას ახდენდა ის, თუ რას იტყოდა ხალხი მის შესახებ. და რაც მეტს ფიქრობდა, მით მეტი პასუხგაუცემელი კითხვა უჩნდებოდა. ამ ფიქრებისგან თავის დასაღწევად ახალ ლოგინში ჩაწვა და დაძინება დააპირა, რათა მეორე დღეს, დასვენებულზე გადაეწყვიტა ის საკითხები, რომლებშიც ასე გაიხლართა. მაგრამ ძილი დიდხანს არ ეწვია. ღია ფანჯრებიდან, სუფთა ჰაერთან და მთვარის შუქთან ერთად, ბაყაყების ყიყინიც შემოდისოდა, რასაც შორიდან, პარკიდან მონაბერი იასამნების სურნელი და ფანჯარასთან აყვავილებული იასამნის ბუჩქიდან კი – ერთი ბუღბუღლის კვნესა და სტვენა ერთვოდა. ბუღბუღლებმა და ბაყაყებმა ნეხლიუდოვს მთავარი ზედამხედველის ქალიშვილის მუსიკა მოაგონა, ზედამხედველმა – მასლოვმა, რომლის აცანცანებულ ტუჩებსაც, როდესაც ამბობდა: «იმაზე კი არც იფიქროთო», მოყიყინე ბაყაყს ამსგავსებდა. შემდეგ გერმანელი მმართველი ბაყაყებისკენ გაემართა. უნდოდა შეეჩერებინა, მაგრამ იგი არა მარტო ჩავიდა მათთან, არამედ მასლოვად იქცა და გაუთავებლად საყვედურობდა: «მე კატორღელი ვარ, თქვენ კი თავადი ბრძანდებით». «არა, არ დავნებდები», – გაიფიქრა ნეხლიუდოვმა, გამოფხიზლდა და საკუთარ თავს ჰკითხა: «კარგად ვიქცევი თუ ცუდად? არ ვიცი და არც მაინტერესებს. სულერთია. მხოლოდ ძილი მინდა». და თვითონაც იქით დაეშვა, სადაც მმართველი და მასლოვა იყვნენ და იქ ყველაფერი დასრულდა.

II

მეორე დღეს ნეხლიუდოვმა დილის ცხრა საათზე გაიღვიძა. კანტორის ახალგაზრდა მოსამსახურემ, რომელიც მისთვის მიეჩინათ, როგორც კი მის ფაჩუნს უური მოჰკრა, სარკესავით გაპრიალებული ფეხსაცმელი (როგორიც ის არასდროს ყოფილა) და წყაროს ცივი, ანკარა წყალი მოუტანა, თან მოახსენა, რომ გლეხები უკვე იკრიბებოდნენ. ნეხლიუდოვი საწოლიდან წამოხტა და გამოერკვა. მიწის გადაცემითა და მეურნეობის მოსპობით გამოწვეული სინანულის გრძნობა, გუშინ რომ ეწვია, უკვალოდ გამქრალიყო. ახლა გაცეცხილ იხსენებდა მას. უზაროდა ის საქმე, წინ რომ ელოდა და უნებურად ეამაყებოდა კიდეც. ოთახის ფანჯრიდან ვარდკაჭკაჭებით გადავლილი lawn-tennis-ის მოედანი მოჩანდა, სადაც, მმართველის მითითებისამებრ, გლეხები იკრიბებოდნენ. ტყუილად როდი ყიყინებდნენ ბაყაყები წუხელ. მოღრუბლული ამინდი იყო. დილიდან წყნარი, უქარო, თბილი წვიმა წამოსულიყო და ფოთლებზე, ტოტებსა და ბალახზე წვეთები ეკიდა. ფანჯარაში მცენარეების გარდა, მიწის სუნიც შემოდიოდა. ნეხლიუდოვმა ჩაცმისას რამდენჯერმე გაიხედა ფანჯარაში და დაინახა, როგორ იკრიბებოდნენ გლეხები მოედანზე. ისინი ერთიმეორის მიყოლებით მოდიოდნენ, ერთმანეთს ქუდებისა და კარტუზების მოხდით ესალმებოდნენ, წრეზე დგებოდნენ და ჯოხებს ეყრდნობოდნენ. მმართველი – მწვანე, დამდგარსაყელოიან და უზარმაზარღილებიან მოკლე პიჯაკში გამოწყობილი ტანსრული, დაკუნთული, ძლიერი ახალგაზრდა კაცი – ნეხლიუდოვს გამოეცხადა და მოახსენა, რომ ყველანი შეკრებილიყვნენ, მაგრამ დაელოდებოდნენ, თუ მას ჯერ ყავის ან ჩაის დალევა სურდა.

– არა, მათთან გასვლა მირჩევნია, – თქვა ნეხლიუდოვმა და მისთვის სრულიად მოულოდნელად მოკრძალებისა და სირცხვილის გრძნობა გაუჩნდა გლეხებთან მოსალოდნელი საუბრის გაფიქრებაზე.

იგი გლეხების იმ სურვილის შესასრულებლად მიდიოდა, რომლის რეალობად ქცევაზე ისინი ფიქრსაც კი ვერ ბედავდნენ, – მიწის იაფად გადასაცემად, ანუ სიკეთის გასაკეთებლად, მას კი რატომღაც რცხვენოდა. როდესაც ნეხლიუდოვი შეკრებილ გლეხებთან მივიდა და ქუდების მოხდის შემდეგ ქერა,

ხუჭუჭი, მელოტი და ჭაღარა თავები დაინახა, ისე შეცბა, რომ დიდხანს ველარაფერს ამბობდა. ცრიდა და გლეხების თმა-წვერსა და ხიფთნების ხაოზე წვიმის წვრილი წვეთები რჩებოდა, გლეხები ბატონს შესცქეროდნენ და მის სიტყვას ელოდნენ, ის კი დაბნეულობისგან ხმის ამოღებას ვერ ახერხებდა. უხერხული დუმილი მშვიდმა, თავდაჯერებულმა გერმანელმა მმართველმა დაარღვია, რომელიც რუსულადაც შესანიშნავად, გამართულად საუბრობდა. ეს ძლიერი და ზედმეტად ნაპატივები კაცი, ნეხლიუდოვის მსგავსად, საოცარ კონტრასტს ქმნიდა გლეხების გამხდარ, ნაოჭებით დაღარულ სახეებთან და ხიფთნების ქვემოდან გამოჩრილ გაბრტყელებულ ბეჭებთან.

– აი, თავადს თქვენთვის სიკეთის გაკეთება სურს – მიწის მოცემა, თუმცა ამის ღირსი არ ხართ, – თქვა მმართველმა.

– როგორ თუ ღირსი არ ვართ, ვასილი კარლიჩ, განა შენთვის არ ვმუშაობდით? ძალიან კმაყოფილი ვიყავით განსვენებული ქალბატონებისა, ღმერთმა დაუმკვიდროთ მათ სასუფეველი ცათა შინა, აგერ კი, მადლობელი ვართ ახალგაზრდა თავადისა, რომ არ მიგვატოვა, – დაიწყო წითურმა ენაწყლიანმა გლეხმა.

– ამიტომაც მოგიწვიეთ, რომ, თუ თანახმა იქნებით, მიწა მთელი მიწა თქვენ გადმოგცეთ, – თქვა ნეხლიუდოვმა.

ხალხი ღუმდა, თითქოს არ ესმოდათ ან არ სჯეროდათ.

– რა აზრით, რატომ უნდა გადმოგცეთ? – იკითხა ერთმა საშუალო ასაკის ხიფთნიანმა გლეხმა.

– იაფად მოგაქირავოთ, რათა მისით სარგებლობა შეძლოთ.

– ძალიან სასიამოვნოდ კი ჟღერს, – თქვა ერთმა მოხუცმა კაცმა.

– ოღონდაც გადასახადი ტვირთად არ დაგვაწვეს, – თქვა მეორემ.

– მიწას რატომ არ ავიღებთ!

– ამას მიჩვეული ვართ – მიწა გვასაზრდოებს!

– თქვენც მშვიდად იქნებით, მხოლოდ ფულს აიღებთ, თორემ რამდენი ცოდვა ახლავს თან! – გაისმა ხმები.

– ცოდვა მხოლოდ თქვენგან მოდის, – თქვა გერმანელმა, –

მუშაობა და წესრიგი რომ გიყვარდეთ...

– რა ვქნათ, ვასილი კარლიჩ, – ხმა ამოიღო ცხვირწაწვეტილებულმა გამხდარმა მოხუცმა, – გვეუბნები, ცხენი ყანაში რატომ შეუშვითო, მერედა ვინ შეუშვა: მთელი დღე, რაღა დღე და წელი არა, ცელის ქნევით დავიღალე და ღამით ჩამეძინა, შენ იქ შვრია გითესია, მე კი ტყავს მაძრობ.

– თქვენც ამდგარიყავით და იქაურობა რაღაცნაირად მოგეწესრიგებინათ.

– მოგეწესრიგებინათ! შენთვის ადვილი სათქმელია. ჩვენ რა შეგვიძლია, – შეეპასუხა მაღალი, შავთმიანი, ბანჯგვლიანი, საშუალო ასაკის გლეხი.

– ხომ გითხარით, შემოღობეთ-მეთქი.

– მოგვეცი მერე ხეტყე, – ჩაერთო უკნიდან დაბალი შეუხედავი კაცი, – შარშან მინდოდა შემოღობვა, შენ კი სამი თვით ციხეში გამომკეტე ტილების საჭმელად. ჰოდა, შემოვღობე.

– რას ამბობს? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა მმართველს.

– Der erste Dieb im Dorfe[80], – გერმანულად მიუგო მმართველმა მას, მერე კი იმ კაცს მიმართა: – ყოველ წელს ტყეში გიჭერდით. სხვისი ქონების პატივისცემას უნდა მიეჩვიო.

– განა შენ პატივს არ გცემთ? – თქვა მოხუცმა, – სხვა რა გზა გვაქვს, გამოჭერილი გყავართ; რასაც გინდა, იმას გვაკეთებინებ.

– ეჰ, ძმაო, თქვენ თავს არავის დააჩაგვრინებთ; აქეთ არ დაგვჩაგროთ.

– აბა, კი, დაგჩაგროთ! შარშან ცხვირი გამიტეხე, ასეც დამრჩა. ნათქვამია, მდიდრებთან სამართალს ვერ მიაგნებო.

– შენც ადექი და კანონს ნუ დაარღვევ.

ასე მიმდინარეობდა სიტყვების შეჯიბრება, რომლის მონაწილეებსაც კარგად არ ესმოდათ რას და რატომ ლაპარაკობდნენ. ერთი მხრივ შიშით შეკავებული გაბოროტება შეიმჩნეოდა, მეორე მხრივ კი – საკუთარი ძალაუფლებისა და უპირატესობის გაცნობიერება. ნეხლიუდოვს უმძიმდა ამის მოსმენა და სცადა, რომ საქმეს დაბრუნებოდა: ფასები და

გადახდის ვადები დაედგინა.

– აბა, რას იტყვით მიწის შესახებ? გინდათ თუ არა? და რა ფასს დაადებთ, მთელი მიწა რომ მოგცეთ?

– საქონელი თქვენია, ფასიც თქვენ გვითხარით.

ნეხლიუდოვმა ფასი დაასახელა. როგორც ყოველთვის, მიუხედავად იმისა, რომ ეს ღირებულება გავრცელებულზე გაცილებით ნაკლები იყო, გლეხებმა იძვირეს და ვაჭრობა დაიწყეს. ნეხლიუდოვი მოელოდა, რომ მის შეთავაზებას სიხარულით მიიღებდნენ, მაგრამ ოდნავი კმაყოფილებაც კი ვერავის შეამჩნია. მისთვის შეთავაზებული წინადადების სარგებლიანობას ისიც მოწმობდა, რომ, როდესაც საკითხი იმას შეეხო, თუ ვის უნდა აეღო მიწა – ყველას თუ ამხანაგობას, გაცხარებული კამათი ატყდა განაწილების პროცესიდან სუსტი და ცუდი გადამხდელების გამოკლების მომხრე გლეხებსა და მათ შორის, ვისი ამოღებაც სურდათ. ბოლოს, მმართველის დახმარებით, ფასიც დაადგინეს და ვადებიც და გლეხები ხმაურიანი ლაპარაკ-ლაპარაკით მთის ძირში მდებარე სოფლისკენ გაემართნენ, ნეხლიუდოვი კი კანტორაში წავიდა მმართველთან ერთად პირობების პროექტის შესადგენად.

ყველაფერი ისე მოეწყო, როგორც ნეხლიუდოვს უნდოდა და ელოდა კიდევ: გლეხებმა მიწა ოლქში მიღებულ ფასთან შედარებით ოცდაათი პროცენტით იაფად მიიღეს; მას მიწიდან შემოსავალი თითქმის გაუნახევრდა, მაგრამ ეს მაინც საკმარისზე მეტი იყო, განსაკუთრებით იმ თანხის დამატებით, რომელიც ტყის გაყიდვით მიიღო და რაც ინვენტარის გაყიდვით შემოვიდოდა. თითქოს ყველაფერი მშვენივრად მოგვარდა, მაგრამ ნეხლიუდოვს სირცხვილის გრძნობა არ ასვენებდა. ხედავდა, რომ გლეხები, მიუხედავად იმისა, რომ ზოგიერთი მათგანი სამადლობელ სიტყვებს ეუბნებოდა, უკმაყოფილო იყვნენ და რაღაც უფრო მეტს ელოდნენ. ისე გამოდიოდა, რომ საკუთარ თავს ბევრი წაართვა, გლეხებისთვის კი ის არ გააკეთა, რისი მოლოდინიც ჰქონდათ.

მეორე დღეს შეთანხმებას ხელი მოეწერა და ნეხლიუდოვი, რომელიც მასთან მოსულმა არჩეულმა მოხუცებმა გააცილეს, დაემშვიდობა გაოცებულ გლეხებს, თავს მაინც უკმაყოფილოდ რომ აქნევდნენ, რაღაც დაუმთავრებლის უსიამოვნო გრძნობით შეპყრობილი ჩაჯდა მმართველის მდიდრულ, როგორც

ამასწინანდელი მეეტლე ამბობდა, სამცხენიან ეტლში და სადგურისკენ გაემგზავრა. ნეხლიუდოვი საკუთარი თავით უკმაყოფილო იყო. კერძოდ, რით, ეს თვითონაც არ იცოდა, მაგრამ გამუდმებით ნალველი აწვებოდა და რაღაცის რცხვენოდა.

III

კუზმინსკოედან ნეხლიუდოვი მამიდებისგან მემკვიდრეობით მიღებულ მამულში გაემგზავრა – სწორედ იქ, სადაც კატიუშა გაიცნო. აქაც ისევ სურდა მიწის საკითხის გადაწყვეტა, როგორც ეს კუზმინსკოეში გამოუვიდა. გარდა ამისა, თუკი რამ ჯერ კიდევ შეიძლებოდა, ყველაფრის გაგება უნდოდა კატიუშასა და მისი, მათი შვილის შესახებ: მართალი იყო თუ არა, რომ მოკვდა და ეს როგორ მოხდა. პანოვოში დილით ადრე ჩავიდა და ეზოში შესვლისთანავე განცვიფრებული დარჩა: ყველა შენობას, განსაკუთრებით კი სახლს, გაუკაცრიელებისა და დაძველების დაღი ესვა. ოდესღაც მწვანე, დიდი ხნის შეუღებავი სახურავი ჟანგს გაეწითლებინა, რამდენიმე ფურცელი აპრეხილიყო, სავარაუდოდ, ძლიერი ქარისგან. ყავარი, რომლითაც ოდესღაც მთელი სახლი შემოეფიცრათ, ალაგ-ალაგ ვიღაცებს აეგლიჯათ იმ ადგილებში, სადაც დაჟანგული ლურსმნები ადვილად ძვრებოდა და ამის გაკეთება იოლად შეიძლებოდა. ორივე პარმადი (წინა და უკანა) დამპალი და დამტვრეული იყო. ზოგიერთ უშუშო ფანჯარაზე ყავარი გაეკრათ. დაძველებულ ფლიგელს, სადაც მოურავი ცხოვრობდა, სამზარეულოსა და თავლებს ნაცრისფერი დასდებოდა. მხოლოდ ბაღს არ ეტყობოდა არაფერი. პირიქით, გაზრდილ-გაფართოებული ერთიანად ყვაოდა; ღობის მიღმა თეთრი ღრუბლებივით მოჩანდა აყვავილებული ალუბლის, ვაშლისა და ქლიავის ხეები. იასამნის ზღუდე კი ზუსტად ისე გაფურჩქნილიყო, როგორც მაშინ, თოთხმეტი წლის წინ, როდესაც ნეხლიუდოვი თვრამეტი წლის კატიუშას დაჭეობანას ეთამაშებოდა. სოფია ივანოვნას მიერ სახლთან დარგული სარისსიმსხო, ახლა კი დიდ ხედ ქცეული ლარიქსი, უკვე მორადაც რომ გამოდგებოდა, მოყვითალო-მომწვანო, ნაზ და ფაფუკ წიწვებს შეემოსა. მდინარე კალაპოტში მოედინებოდა და თავდაღმართში წისქვილთან ხმაურს

იწყებდა. გაღმა მინდორზე გლეხების შერეული ჭრელი ნახირი ძოვდა. მოურავი, კურსდაუმთავრებელი სემინარიელი, ნეხლიუდოვს ეზოში ღიმილით შეეგება, ასევე ღიმილ-ღიმილ შეიპატიჟა კანტორაში და ღიმილითვე, თითქოს ამით რაღაც განსაკუთრებულს ჰპირდებოდა, ტიხარს მიღმა გავიდა. იქ ვიღაცასთან ცოტა ხანს ჩურჩულებდა და მერე გაჩუმდა. მეეტლემ წვრილმანი გასამრჯელო მიიღო, ეჭვნების რახრახით ეზოდან გავიდა და ყველაფერი მიწყნარდა. შემდეგ ფანჯარას ფეხშიშველმა, მოქარგულპერანგიანმა, ყურებზე ბუმბულდადებულმა ქალიშვილმა ჩაურბინა, მას კვალდაკვალ კაცი მიჰყვა დატკეპნილ ბილიკზე სქელი ჩექმების ლურსმნების კაკუნით.

ნეხლიუდოვი ფანჯარასთან დაჯდა, ბაღს გახედა და სმენად იქცა. პატარა, საგდულებიან სარკმელში მოხნული მიწის სუნი შემოდინდა, გაზაფხულის სუფთა სიო ოდნავ არხევდა თმას მის ოფლიან შუბლზე და ბარათებს დანით დასერილ რაფაზე. მდინარეზე ქალების თეთრეულის საჯანდრავები ერთმანეთს – «ტრა-პა-ტაპ, ტრა-პა-ტაპ» – ტყაპანში ეცილებოდა, ეს ხმები დაგუბებული მდინარის მზეზე მბზინავ მუხლში ვრცელდებოდა, თანაბრად ისმოდა წისქვილზე წყლის ვარდნა, შემდეგ ყურთან წკრიალა ზუზუნით ჩაუქროლა შეშინებულმა ბუზმა.

უეცრად ნეხლიუდოვს გაახსენდა, რომ ოდესღაც, როდესაც ახალგაზრდა და უბიწო იყო, ზუსტად ასე ესმოდა წისქვილის თანაბარი ხმაურის ფონზე მდინარიდან სველ თეთრეულზე საჯანდრავების მიერ წარმოქმნილი ხმები და ზუსტად ასე არხევდა გაზაფხულის ნიავი თმას მის ოფლიან შუბლზე და ფურცლებს დანით დასერილ რაფაზე, მაშინაც ჩაუფრინა ყურთან შეშინებულმა ბუზმა, და მას არა მარტო გაახსენდა საკუთარი თავი თვრამეტი წლის ასაკში, ისეთი, როგორიც იყო, არამედ იგრძნო კიდევ თავი ისეთად იმავე სინორჩით, სიწმინდითა და უდიდესი შესაძლებლობებით აღსავსე მომავლით. ამასთანავე, როგორც ძილში ხდება ხოლმე, იცოდა, რომ ეს ყველაფერი წარსულში დარჩა და საოცრად დასევდიანდა.

– როდის მოგართვით საჭმელი? – ჰკითხა მოურავმა ღიმილით.

– როცა გენებოთ, – არ მშია. წავალ, სოფელში გავივლი.

– სახლში ხომ არ შემოხვიდოდით? შიგნით ყველაფერი წესრიგში მაქვს. დაათვალიერეთ, იქნებ რამე...

– არა, შემდეგ იყოს, ახლა კი მითხარით, თუ შეიძლება, თქვენთან მატრონა ხარინა თუ ცხოვრობს?

ეს კატიუშას დეიდა იყო.

– როგორ არა, სოფელშია, ვერაფერი მოვუხერხე. სამიკიტნო აქვს გახსნილი. ვიცი, ვამხელ, ვლანძღავ კიდეც, აქტს კი არ ვუდგენ, მეცოდება: ბებერია, შვილიშვილები ჰყავს, – თქვა მოურავმა იმავე ღიმილით, რომელიც ბატონისთვის სიამოვნების მინიჭების სურვილსაც გამოხატავდა და იმის რწმენასაც, რომ ნეხლიუდოვი მასავით ყველაფერში კარგად ერკვეოდა.

– სად ცხოვრობს? მასთან შევლა მინდა.

– დაბის ბოლოდან მესამე ქოხში. მარცხნივ აგურის ქოხს დაინახავთ, იმას აქეთ მისი ქოხმახია. გაგაცილებთ, ასე აჯობებს, – სიხარულით აღსავსე ღიმილით თქვა მოურავმა.

– არა, გმადლობთ, მივაგნებ, თქვენ კი, გეთაყვა, უბრძანეთ, გლეხებს შეატყობინონ, რომ ყველანი მოვიდნენ: მათ მიწის შესახებ უნდა დაველაპარაკო, – უთხრა ნეხლიუდოვმა, რომელსაც განზრახული ჰქონდა, რომ აქაც ისევე მოემთავრებინა საქმე გლეხებთან, როგორც კუზმინსკოეში და თუ მოხერხდებოდა, ამ სადამოსვე.

IV

ეზოდან გასული ნეხლიუდოვი მრავალძარღვებითა და წიწმატელებით მოფენილ მდელოზე გამავალ ბილიკზე სოფელს ქალიშვილს შეხვდა, რომელიც აჩქარებით უნაცვლებდა ერთმანეთს მსხვილ, შიშველ ფეხებს, ჭრელი თავშალი მოესხა, ყურებზე ბუმბული მოუჩანდა. უკვე უკან ბრუნდებოდა, მარცხენა ხელს სწრაფად აქნევდა გზის გარდიგარდმო, მარჯვნივ კი მაგრად იკრავდა მუცელზე წითელ მამალს, რომელსაც წითელი ბიბილო აქეთ-იქით კი უქანავებდა, მაგრამ სრულიად დამშვიდებული ჩანდა, მხოლოდ თვალებს გადაატრიალებდა ხოლმე ზოგჯერ, ან ცალ

შავ ფეხს ასწევდა და ბრწყალებით გოგონას თავსაფარს ებლაუჭებოდა. ბატონთან მიახლოებისას ქალიშვილმა ჯერ სისწრაფეს უკლო და სირბილიდან სიარულზე გადავიდა, ხოლო როცა გაუსწორდა, შეჩერდა, თავი მდაბლად დაუკრა და მხოლოდ მას შემდეგ განაგრძო გზა თავის მამალთან ერთად, როდესაც კაცმა ჩაუარა. ჭასთან ჩასვლამდე ნეხლიუდოვს გზად ერთი დედაბერიც შემოხვდა. ხამი ტილოს ჭუჭყიანი პერანგი ეცვა, წელში მოკაკული წყლით სავსე სათლებს ეზიდებოდა. დედაბერმა ფრთხილად დაუშვა სათლები და, ქალიშვილის მსგავსად, ნეხლიუდოვს მანაც მდაბლად დაუკრა თავი.

ჭის იქით სოფელი იწყებოდა. მზიანი, ცხელი დღე იყო. ათი საათისთვის უკვე აცხუნებდა, ღრუბლები იშვიათად თუ ფარავდა მზეს. მთელ ქუჩაზე ნაკელის მკვეთრი, მძაფრი, ოღონდ არა უსიამოვნო სუნი იდგა, რომელიც მთაში მიმავალ, საგულდაგულოდ გატკეპნილ გზაზე გაჭიმული ურმებიდანაც მოდიოდა, თუმცა უფრო მეტად კარლიად დატოვებულ ეზოებში გაშლილი ნაკელის გროვებიდან, სადაც ნეხლიუდოვს გავლა უწევდა. აღმართში საზიდრებს ფეხშიშველა გლეხები მისდევდნენ ტალახში მოსვრილი შარვლებითა და პერანგებით, შიგადაშიგ გამოხედავდნენ ხოლმე მაღალ მსუქან ბატონს, რომელსაც ნაცრისფერი შლაპა ეხურა და ზედ შემოვლებული აბრეშუმის ლენტი მზეზე უბრწყინავდა, მბზინავბუნიკიანი პეწიანი ხელჯოხით კი მიწას ნაბიჯგამოშვებით ეხებოდა. მინდვრიდან ჩორთით მომავალი ცარიელი ურმების კოფოებზე შემომსხდარი მოჯაყჯაყე გლეხები ქუდს უხდიდნენ და გაოცებით აყოლებდნენ თვალს მათ ქუჩაზე მოხვედრილ უჩვეულო ადამიანს. დედაკაცები პარმალზე ან ჭიშკარში გამოდიოდნენ და ერთმანეთს მასზე ხელით მიანიშნებდნენ.

როდესაც მეოთხე ჭიშკარს ჩაუარა, ნეხლიუდოვი იქიდან ჭრივით გამომავალმა, ნაკელით დატვირთულმა ურემმა შეაჩერა, რომელზეც ჭილოფი დაეფინათ. საზიდარს უკან აღელვებული ექვსი წლის ბიჭი მოსდევდა. ქალამნიანი ახალგაზრდა გლეხი ფართოდ მოაბიჯებდა და ცხენს მოერეკებოდა. გრძელფეხება ცისფერი კვიცი ჭიშკარში გამოვარდა, მაგრამ ნეხლიუდოვის შეეშინდა, ურემს მიეკრა, ბორბლებს გაედო და მძიმე ტვირთს შეჭიდებული, შეწუხებული და მსუბუქად მოჭიხვინე დედის წინ გახტა. შემდეგი ცხენი გამხდარ მხნე მოხუცს გამოჰყავდა, ისიც ფეხშიშველა იყო, ზოლიანი შარვალი და გრძელი, ჭუჭყიანი

პერანგი ეცვა, ზურგზე გამხდარი ბეჭისთავები გამოსჩროდა.

აი, ცხენები გატკეპნილ, ნაცრისფერ, თითქოს დამწვარი ნაკელით მოფენილ გზაზე გამოვიდნენ. მოხუცი ჭიშკართან დაბრუნდა და ნეხლიუდოვს თავი დაუკრა.

– ჩვენი ქალბატონების ძმისშვილი ხომ არ ხარ?

– დიახ, მათი ძმისშვილი განლავარ.

– კეთილი იყოს შენი მობრძანება. ჩვენი მონახულება გადაწყვიტე? – საუბარს მოწყურებულივით ალაპარაკდა მოხუცი.

– დიახ, დიახ. აბა, როგორ ცხოვრობთ? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა, რადგან არ იცოდა, სხვა რა ეთქვა.

– ჩვენი ცხოვრება რაღაა! ძალიან ცუდი ცხოვრებაა, – თითქოს სიამოვნებით, მღერით მიუგო მოხუცმა.

– ცუდი რატომაა? – თქვა ნეხლიუდოვმა და ჭიშკარში შევიდა.

– აბა, ეს ცხოვრებაა? ძალიან ცუდი ცხოვრებაა, – გაიმეორა მოხუცმა, გასუფთავებული გზით მიმავალ სტუმარს გაჰყვა და ფარდულის შესასვლელთან მივიდა.

ნეხლიუდოვიც იქ შედგა.

– აი, თორმეტი სული მყავს, – განაგრძო მოხუცმა და ორ გაოფლილ ქალზე მიუთითა, რომლებსაც თავსაფრები გვერდზე მოქცეოდნენ, კაბის კალთები აეკეცათ, ნაკუთალები ნახევრამდე წუნწუხით დასვროდათ, ჯერ კიდევ გასატანი ნაკელის ბეჭზე იდგნენ და ხელში ფიწალი ეჭირათ, – თვე გავა და ექვსი ფუთი უნდა ვიყიდო. საიდან მოვიტანო?

– განა საკუთარი არ გყოფნით?

– საკუთარი?! – ზიზღნარევი ღიმილით თქვა მოხუცმა, – მიწა მხოლოდ სამ სულზე მაქვს, წლეულს კი მხოლოდ შვიდი ბულული შევაგროვეთ, – შობამდეც კი არ გვეყო.

– აბა, თავი როგორ გაგაქვთ?

– როგორც მოგვიხერხდება... აი, ერთი მოჯამაგირედ გავუშვი, ცოტა თქვენს მოწყალებას გამოვართვი. ყველაფერი ჯერ კიდევ დაურწყებამდე[81] წაიღეს, გამოსაღები[82] კი გადაუხდელი

გვაქვს.

– გამოსაღები რამდენია?

– ჩემი კომლიდან ჩვიდმეტი მანეთი მესამედზე მიდის. ოჰ, ღმერთმა დაგიფაროთ ასეთი ცხოვრებისგან, თვითონაც არ ვიცით, რას როგორ ვახერხებთ!

– ქოხში თუ შეიძლება შესვლა? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა, წინ წაიწია და გასუფთავებული ადგილიდან ჯერაც ხელუხლებელ, წიფლებით აქეთ-იქით მიყრილ-მოყრილ მოყვითალო, ზაფრანისფერი, მძაფრსუნიანი ნაკელის ფენაზე გადავიდა.

– რატომაც არა, შემოდი, – უთხრა მოხუცმა და სწრაფი ნაბიჯით ნეხლიუდოვს გადაასწრო და ქოხის კარი შეუღო.

დედაკაცებმა თავსაფრები შეისწორეს, შინნაქსოვი შალის ქვედაწელის კალთები ჩამოუშვეს და შიშნარევი ცნობისმოყვარეობით მიაცქერდნენ სუფთა, სახელოებზე ოქროსსაკინძებიან ბატონს, რომელიც მათ სახლში შედიოდა.

ქოხიდან ორი პერანგისამარა გოგო გამოვარდა. ნეხლიუდოვმა შლაპა მოიხადა, თავი დახარა და წინკარში შევიდა, იქიდან კი – ჭუჭყიან, ვიწრო, ორად გაყოფილ ქოხში, სადაც მჟავე საჭმლის მძაფრი სუნი იდგა. ღუმელთან მდგარ დედაბერს სახელოები დაეკაპიწებინა და გამხდარი, ძარღვიანი, მზემოკიდებული ხელები მოუჩანდა.

– აი, ჩვენი ბატონი სტუმრად გვეწვია, – თქვა მოხუცმა კაცმა.

– მობრძანდით, ბატონო, გთხოვთ, – ალერსიანად უთხრა დედაბერმა და აკაპიწებული სახელოები ჩამოუშვა.

– მინდოდა მენახა, როგორ ცხოვრობთ, – უთხრა ნეხლიუდოვმა.

– როგორც ხედავთ, ისე ვცხოვრობთ. ქოხი მალე თავზე დაგვენგრევა, ნეტავ, ვინმე არ მოკლას და... მოხუცი კი ამბობს, ასეც კარგიაო. ჰოდა, ვცხოვრობთ... მეფეებივით, – ამბობდა მკვიცხლი დედაბერი და თავს ნერვიულად აქნევდა, – ახლა ყველას სადილზე შევკრებ, მშრომელ ხალხს დავაპურებ.

– სადილად რა გექნებათ?

– რა გვექნება? კარგი საჭმელი გვაქვს. პირველი კერძი პურია ბურახით, მეორე კი ბურახი პურით, – მიუგო დედაბერმა და

ნახევრად შეჭმული კბილები გამოაჩინა.

– არა, ხუმრობის გარეშე, მაჩვენეთ, დღეს რის ჭამას აპირებთ.

– ჭამას? – გაეცინა მოხუც კაცს, – ჩვენი საჭმელი უბრალოა. აჩვენე, დედაკაცო.

დედაბერმა თავი დააქნია.

– გლეხური საჭმლის დანახვა მოგენატრათ? როგორც ვხედავ, კირკიტა კაცი ყოფილხარ. ყველაფერი გაინტერესებს. ხომ გითხარი – პური ბურახით-მეთქი, კიდეც შჩი, მერე კარტოფილი.

– და მეტი არაფერი?

– მეტი რაღა, შეგვიძლია, რძით შევათეთროთ, – თქვა დედაბერმა, გაიცინა და კარს გახედა.

ღია კარიდან ხალხით სავსე წინკარი მოჩანდა. ბავშვები, ქალიშვილები და დედაკაცები ძუძუს ბავშვებით ერთმანეთს აწვებოდნენ. ყველას უნდოდა თვალის შევლება გლეხური საჭმლის სანახავად მოსული უცნაური ბატონისთვის. დედაბერი აშკარად ამაყობდა ბატონთან ურთიერთობით.

– დიახ, ბატონო, ცუდად ვცხოვრობთ, ცუდად, სხვა რა გითხრათ, – თქვა მოხუცმა კაცმა, – სად მოძვრებით! – დაუტატანა მან კარებში მდგომთ.

– აბა, მშვიდობით, – უთხრა ნეხლიუდოვმა, რომელიც უხერხულობასა და სირცხვილს გრძნობდა, თუმცა ამის მიზეზს ჯერ ვერ ჩასწვდომოდა.

– მონახულებისთვის უმორჩილეს მადლობას მოგახსენებთ, – თქვა მოხუცმა.

წინკარში მყოფი ხალხი შემჭიდროვდა და ნეხლიუდოვი გაატარა. ბატონი გარეთ გავიდა და ქუჩას ზემოთ აუყვა. ორი ფეხშიშველა ბიჭი გამოჰყვა: უფროსს ჭუჭყიანი, ოდესღაც თეთრი, უმცროსს კი ვიწრო და გაცვეთილი, ვარდისფერი პერანგი ეცვა. ნეხლიუდოვმა მათ გახედა.

– ახლა სად უნდა წახვიდე? – ჰკითხა თეთრპერანგიანმა ბიჭმა.

– მატრონა ხარინასთან, – მიუგო მან, – იცნობთ?

პატარა, ვარდისფერპერანგიან ბიჭს რატომღაც გაეცინა, უფროსი კი სერიოზულად ჩაეკითხა:

– რომელი მატრონა? ბებერია?

– ჰო, ბებერია.

– ო-ო, – განაგრძო მან, – ეს სემენიხა იქნება, სოფლის ბოლოში ცხოვრობს. ჩვენ გამოგყვებით. აბა, ფედკა, გავაცილოთ.

– მერედა ცხენები?

– არაფერი მოუვათ!

ფედკა დაეთანხმა და სამივენი სოფლის გზას აუყვნენ.

V

ნეხლიუდოვი ბიჭებთან უფრო კარგად გრძნობდა თავს, ვიდრე ღიდეებთან და გზაში საუბარი გაუბა. პატარა, ვარდისფერპერანგიანი ბიჭი აღარ იცინოდა და უფროსივით ჭკვიანურად და დალაგებულად ლაპარაკობდა.

– ყველაზე ღარიბი ვინ არის თქვენთან? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა.

– ღარიბი ვინ არის? მიხაილაა ღარიბი, სემიონ მაკაროვი, მართაც ძალიან ღარიბია.

– ანისია კიდეც უფრო. ანისიას ძროხაც კი არ ჰყავს, მათხოვრობენ, – თქვა პატარა ფედკამ.

– ძროხა არ ჰყავს, სამაგიეროდ სულ სამნი არიან, მართასთან კი ხუთნი.

– რაც უნდა იყოს, ქვრივია, – დაიცვა ანისია ვარდისფერპერანგიანმა ბიჭმა.

– ამბობ, ანისია ქვრივიაო, ასე მართაც ქვრივია, – განაგრძო უფროსმა ბიჭმა, – რა მნიშვნელობა აქვს... ქმარი მაინც არ ჰყავს.

– ქმარი სად არის? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა.

– ციხეში ტილებს ასუქებს, – მიღებული გამოთქმა გამოიყენა

უფროსმა ბიჭმა.

– შარშან ბატონის ტყეში ორი არყის ხე მოჭრა, ჰოდა ჩასვეს, – იჩქარა თქმა უმცროსმა ბიჭმა, – უკვე მეექვსე თვეა, რაც ზის, ცოლი კი მათხოვრობს – სამი შვილი და საპყარი დედაბერი ჰყავს, – დაწვრილებით გადმოაღაგა მან.

– სად ცხოვრობს? – დაინტერესდა ნეხლიუდოვი.

– აი, ის სახლია, – თქვა ბიჭმა და სახლზე მიუთითა, რომლის წინაც ნამცეცა თეთრთავიანი ბავშვი სწორედ იმ ბილიკზე იდგა, რომელსაც ნეხლიუდოვი მიუყვებოდა, მუხლებში გაზნეჟილ, დაბრეცილ ფეხებზე ქანაობდა და თავს ძლივს იკავებდა.

– ვასკა, შე ყაჩაღანავ, სად გაიქეცი? – დაიძახა ქოხიდან გამოვარდნილმა ქალმა, რომელსაც ჭუჭყიანი, ნაცრისფერი, თითქოს ნაცარში ამოვლებული პერანგი ეცვა, დამფრთხალი სახით ნეხლიუდოვის წინ მდგარ ბავშვს ხელი სტაცა და ქოხში გააქანა, თითქოს ეშინოდა, რომ ამ უცხო კაცს მისთვის რამე არ დაეშავებინა.

ეს სწორედ ის ქალი იყო, რომლის ქმარიც ნეხლიუდოვის ტყიდან წამოღებული არყის ხეების გამო ციხეში იჯდა.

– მატრონაზე რას იტყვით... ისიც ღარიბია? – იკითხა ნეხლიუდოვმა, როდესაც უკვე ქალის ქოხს უახლოვდებოდნენ.

– ღარიბი რატომ იქნება: ღვინოს ყიდის, – გადაჭრით მიუგო ვარდისფერპერანგიანმა ბიჭუნამ.

მატრონას სახლთან მისულმა ნეხლიუდოვმა ბიჭები გაუშვა და ჯერ წინკარში შევიდა, იქიდან კი ქოხში. მოხუცი მატრონას სახლი სიგრძით ექვსი არშინი იყო, ასე რომ, საწოლზე, ღუმლის გვერდით რომ იდგა, მაღალი ადამიანი წესიერად ფეხს ვერ გაშლიდა. «სწორედ ამ საწოლზე იმშობიარა და იავადმყოფა კათიუშამ», – გაიფიქრა ნეხლიუდოვმა. თითქმის მთელი ოთახი დანადგარს ეჭირა, რომელიც იმ დროს, როდესაც ნეხლიუდოვი შიგნით შევიდა და თავი დაბალი კარის ჩარჩოს მიართყა, მოხუცს თავის უფროს შვილიშვილ გოგონასთან ერთად წესრიგში მოჰყავდა. კიდეც ორი შვილიშვილი გოგონა კისრისტეხით შემოჰყვა ქოხში ბატონს, ისინი მის უკან დადგნენ და ხელებით წირთხლს ჩაეჭიდნენ.

– ვინ გინდა? – გაბრაზებით ჰკითხა ნეხლიუდოვს დედაბერმა,

რომელიც ცუდ გუნებაზე იყო მწყობრიდან გამოსული დანადგარის გამო. გარდა ამისა, რადგან ღვინით ჩუმად ვაჭრობდა, უცხო ადამიანებს ძალზე უფრთხოდა.

– მემამულე ვარ. თქვენთან საუბარი მინდოდა.

ქალი ღუმდა, კაცს დაჟინებით მისჩერებოდა, მერე კი უეცრად სრულიად გარდაიქმნა.

– შენ ხარ, ჩემო გვრიტო? მე კი, სულელმა, ვერ გიცანი: ვიფიქრე, გამვლელია-მეთქი, – პირფერულად ალერსიანი ხმით ალაპარაკდა დედაბერი, – ოჰ, ჩემო მზეჭაბუკო...

– იქნებ ხალხის გარეშე გველაპარაკა, – უთხრა ნეხლიუდოვმა და ღია კარისკენ გაიხედა, სადაც ბავშვები იდგნენ, მათ უკან კი გამხდარი ქალი – ავადმყოფობისგან ჩამომჰკნარი და გაფითრებული, მაგრამ მოღიმარი ბავშვით, რომელსაც თავზე ძონძებისგან შეკერილი არახჩინი[83] ეხურა.

– რა უნახავებივით იყურებით... ერთი ის ყავარჯენი მომაწოდე!

– უყვირა დედაბერმა კარში მდგომით, – ახლავე მოხურეთ!

ბავშვები წავიდნენ, ბავშვიანმა ქალმა კარი მოხურა.

– მე კი ვფიქრობ, ნეტავ, ვინ მოვიდა-მეთქი? თვითონ ბატონი ყოფილა, ჩემი ოქრო, ჩემი ლამაზი თვალისჩინი! – განაგრძობდა მოხუცი, – მოვიდა, არ იუკადრისა. ოჰ, ჩემო ბრილიანტო! აქ დაბრძანდი, თქვენო ბრწყინვალეზავ, აი აქ, ძელსკამზე, – თქვა მან და სკამი ფარდით გადაწმინდა, – ვამბობდი, ვინ ეშმაკია-მეთქი და თურმე თქვენი ბრწყინვალეზა ყოფილა, კარგი ბატონი, ჩვენი მარჩენალი და მწყალობელი. მაჰატიე, ბებერ სულელს, თვალში ვეღარ ვიხედები.

ნეხლიუდოვი დაჯდა, მოხუცი წინ დაუდგა, მარჯვენა ხელი ლოყაზე შემოიღო, წვეტიან იდაყვს მარცხენა ამოუდო და მჟღერი ხმით წარმოთქვა:

– დაბერებულხართ, თქვენო ბრწყინვალეზავ. კარგი ბირკავასავით იყავი, ახლა კი... ალბათ შენც ბევრი საზრუნავი გაქვს.

– აი, რისთვის მოვედი: კატიუშა მასლოვა თუ გახსოვს?

– კატერინა? როგორ არ მახსოვს – ჩემი დისშვილია... მახსოვს,

აბა! რამდენი ცრემლი დამიღვრია მის გამო. მე ხომ ყველაფერი ვიცი. ეჰ, ძამიკო, ვის არ შეუცოდავს, ვის არ დაუშავებია? ახალგაზრდები იყავით, ჩაის და ყავას სვამდით, ჰოდა, შეგიჩნდათ უწმინდური, ისიც ხომ ძლიერია. რა გაეწყობა! ბედის ანაბარა ხომ არ მიგიტოვებია, პირიქით, დაასაჩუქრე: ასი მანეთი მიეცი. მან კი რა ქნა. უჭკუოდ მოიქცა. ჩემთვის რომ დაეჯერებინა, იცხოვრებდა. თუმცა ჩემი დისშვილია, პირდაპირ გეტყვი – უწესო ქალია. მე ხომ შემდეგ როგორ კარგ ადგილზე მოვაწყვე: არ დაემორჩილა და ბატონი გამოლანძღა. განა ჩვენთვის ბატონების ლანძღვა შეიძლება? ჰოდა, დაითხოვეს. მერე მეტყუევსთან შეეძლო ცხოვრება, მაგრამ არ მოინდომა.

– ბავშვის შესახებ მინდოდა მეკითხა. მან ხომ თქვენთან იმშობიარა? ბავშვი სად არის?

– ბავშვის საკითხი, ჩემო კარგო, მაშინ კარგად გადავწყვიტე. დედა მძიმედ იყო, არ გვეგონა, თუ გადარჩებოდა. მე ბიჭი, როგორც წესია, მოვნათლე კიდეც და სააღმზრდელო დაწესებულებაშიც გავგზავნე. პატარა ანგელოზი რატომ უნდა დაიტანჯოს, როდესაც დედა კვდება. ზოგი როგორ აკეთებს: დაიტოვებენ ბავშვს და არ აჭმევენ... ისიც ნელ-ნელა კვდება. მე კი ვიფიქრე: ასე რატომ მოვიქცე, მოდი, ცოტას გავიჭირებ და სააღმზრდელოში გავგზავნი-მეთქი. ფული იყო და ასეც მოვიქცეით.

– ნომერი თუ ჰქონდა?

– ნომერი კი ჰქონდა, მაგრამ მაშინვე მოკვდა. ქალმა თქვა: მიყვანისთანავე გარდაიცვალაო.

– რომელმა ქალმა?

– ის ქალი სკოროდნოში ცხოვრობდა. ასეთ საქმეებს აგვარებდა. მალანია ერქვა. ცოცხალი აღარაა. ჭკვიანი ქალი იყო, საქმე იცოდა! როდესაც ბავშვს მოუყვანდნენ, სახლში დაიტოვებდა და აჭმევდა. მანამდე აჭმევდა, სანამ სამს ან ოთხს არ შეაგროვებდა. მერე კი ერთად მიჰყავდა. ყველაფერს ჭკვიანურად აკეთებდა: დიდი აკვანი ჰქონდა, ორსაწოლიანის მსგავსი, აქეთაც აწვენდა და იქითაც. სახელურიც მიამაგრა. ჩააწვენდა ოთხივეს – ფეხებით ერთად, თავებით შორს, რათა ერთმანეთისთვის არ მიერთყათ და ასე მიჰყავდა. პირში საწოვარას უდებდა და ის საცოდავებიც ხმას არ იღებდნენ.

- მერე რა მოხდა?
 - კატერინას ბავშვიც ასე წაიყვანა. ორი კვირა მაინც ჰყავდა თავისთან. ჯერ კიდევ სახლში ყოფნისას დაუძლოურდა.
 - კარგი ბავშვი იყო? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა.
 - ისეთი, ისეთი, რომ თვალი უკეთესს ვერ ნახავდა. სულ შენ გგავდა, – დაამატა ქალმა და ბებრული თვალი ჩაუკრა.
 - რატომ დასუსტდა? ალბათ ცუდად აჭმევდნენ, არა?
 - ჭამა კი არა ის. ამას თუ ჭამა ერქვა. თავისი ბავშვი ხომ არ იყო. ოღონდ კი ცოცხალი ჩაეყვანა. ამბობდა, მოსკოვში ჩასვლისთანავე მოკვდაო. მოწმობაც მოიტანა, ყველაფერს წესისამებრ აკეთებდა. ჰკვირნი ქალი იყო.
- აი, სულ ამის გაგება მოახერხა ნეხლიუდოვმა თავისი შვილის შესახებ.

VI

გარეთ გასვლისას ნეხლიუდოვმა თითოჯერ კიდევ მიარტყა თავი კარს, ქოხსა და წინკარს. ბიჭები: თეთრი – ნისლა და ვარდისფერი, გარეთ ელოდებოდნენ. მათ სხვებიც შემატებოდნენ. აქ იყო რამდენიმე ქალი ჩვილით, მათ შორის ის გამზდარიც, მსუბუქად რომ ეჭირა ხელში ფერწასული ბავშვი თავზე ნაჭრებისგან შეკერილი არახჩინით. ბავშვი განუწყვეტლივ იღიმებოდა უცნაურად და დაბრეცილ ცერა თითებს დაძაბულად ამოძრავებდა. ნეხლიუდოვმა იცოდა, რომ ასეთ ღიმილს ტანჯვა იწვევდა. მან ქალის ვინაობა გაიკითხა.

– ეს ის ანისიაა, მე რომ გიყვებოდი, – უთხრა უფროსმა ბიჭმა.

ნეხლიუდოვი ანისიას მიუბრუნდა.

– როგორ ცხოვრობ? – ჰკითხა მან, – თავი რით გაგაქვს?

– როგორ ვცხოვრობ? ვმათხოვრობ, – მიუგო ანისიამ და ატირდა.

ბებრული შესახედაობის ბავშვმა კვლავ ფართოდ გაიღიმა და ჭიაყელასავით წვრილი ფეხები დაბრიცა.

ნეხლიუდოვმა საფულე ამოიღო და ქალს ათი მანეთი მისცა. ორი ნაბიჯის გადადგმაც ვერ მოასწრო, რომ ჯერ სხვა ბავშვიანი ქალი დაეწია, შემდეგ – დედაბერი, მერე – კიდევ ერთი ქალი. ყველანი თავიანთი სილატაკის შესახებ უყვებოდნენ და დახმარებას სთხოვდნენ. ნეხლიუდოვმა, რაც კი საფულეში თანხა გააჩნდა, სამოცი მანეთი, წვრილ კუპიურებად, სულ დაარიგა და საშინლად დადარდიანებული დაბრუნდა სახლში, ანუ მოურავის ფლიგელში. მოურავი ღიმილით შეეგება და აუწყა, რომ გლეხები საღამოს შეიკრიბებოდნენ. ნეხლიუდოვმა მადლობა გადაუხადა, სახლში აღარ შევიდა და აყვავილებული ვაშლის ხეების თეთრი ფურცლებით მოფენილ ბაღში ბალახგადავლილ გზას გაუყვა, რათა ნანახი კარგად გაეაზრებინა.

თავდაპირველად ფლიგელის სიახლოვეს სიჩუმე იყო, მაგრამ მალე ნეხლიუდოვს ორი ქალის გაბოროტებული ხმა მოესმა, ერთმანეთს სიტყვას რომ აწყვეტინებდნენ. მოღიმარი მოურავი კი, ჩვეულებისამებრ, წყნარად საუბრობდა. ნეხლიუდოვმა მიაყურადა.

– ძალა აღარ მაქვს, ასე უღმერთოდ რატომ იქცევი? – ამბობდა ერთი გაბრაზებული დედაკაცი.

– სულ ერთი წუთის შესული იყო, – ამბობდა მეორე, – მომეცი, გეუბნები. საქონელსაც აწვალე და ბავშვებსაც ურძეოდ ტოვებ.

– გადაიხადე ან მუშაობით აანაზღაურე, – მშვიდად პასუხობდა მოურავი.

ნეხლიუდოვი ბაღიდან გამოვიდა და პარმალს მიუახლოვდა. იქ ორი თმააწეწილი ქალი დაინახა, რომელთაგანაც ერთს აშკარად ეტყობოდა, რომ დღე-დღეზე მოილოგინებდა. პარმალის საფეხურებზე ტილოს პალტოს ჯიბეებში ხელჩაწყობილი მოურავი იდგა. ბატონის დანახვაზე ქალები გაჩუმდნენ და გვერდზე მოქცეული თავსაფრების გასწორებას შეუდგნენ, მოურავმა კი ჯიბეებიდან ხელები ამოიღო და გაიღიმა.

საქმე ის იყო, რომ, მოურავის თქმით, გლეხები განზრახ უშვებდნენ თავიანთ ხბოებსა და ძროხებს ბატონის მდებლობაზე. ამ ქალების თითო ძროხა ძოვისას დაეჭირათ და დაემწყვდიათ. მოურავი თითოეულის გამოშვების სანაცვლოდ ოცდაათ კაპიკს ან ამ თანხის ორი დღის მუშაობით ანაზღაურებას ითხოვდა.

დედაკაცები, თავის მხრივ, ამტკიცებდნენ, რომ, ჯერ ერთი, ძროხები მდელოზე სულ ახალი შესულები იყვნენ, მეორე ის, რომ ფული არ ჰქონდათ და მესამე – ანაზღაურების დაპირების სანაცვლოდ, ძროხების დაუყოვნებლივ დაბრუნებას მოითხოვდნენ, რომლებიც დილიდან მზეზე იხრუკებოდნენ და უსაკვებოდ დარჩენილები, საწყალობლად ბლაოდნენ.

– რამდენჯერ ვთხოვე, – ღიმილით ამბობდა მოურავი და ნეხლიუდოვს ისე შეხედავდა ხოლმე, თითქოს მოწმედ იხმობდა, – თუ სადილობისას გამორეკავთ, კიდევ მიხედეთ-მეთქი.

– ბავშვთან გავიქეცი, ისინი კი წასულან.

– რახან დაუდექი, აღარ უნდა წახვიდე.

– პატარას ვინლა აჭამოს? შენ ხომ არ მისცემ ძუძუს?

– თითქოს მართლა გადაეჭამოს მინდორი და გამძლარიყოს, სულ ახალი შესული იყო, – ჩაერთო მეორე ქალი.

– ბალახი აღარსად დატოვეს, – მიუბრუნდა მოურავი ნეხლიუდოვს, – რომ არ დავსაჯოთ, თივა აღარ გვექნება.

– ეჰ, ღმერთს ნუ სცოდავ, – უყვირა ფეხმძიმემ, – ჩემებისთვის არასდროს წაგისწრიათ.

– ჰოდა, ახლა წავასწარიტ. გადაიხადე ან გამოიმუშავე.

– გამოვიმუშავებ, ძროხა კი გამოუშვი, შიმშილით ნუ კლავ! – ღვარძლიანად დაიძახა ქალმა, ისედაც დღედაღამ მოსვენება არ გვაქვს. დედამთილი ავადაა, ქმარი სმას გადაჰყვა. ყველა საქმეს მარტო ვაკეთებ, ძალა აღარ მყოფნის. ყელში გაგეჩხიროს ეგ შენი გამომუშავება.

ნეხლიუდოვმა მოურავს ძროხების გაშვება სთხოვა, თვითონ კი კვლავ ბაღში წავიდა, რათა ფიქრი განეგრძო, მაგრამ საფიქრალი აღარაფერი ჰქონდა. ახლა მისთვის ყველაფერი ისე ცხადი იყო, გაოცებას ვერ მაღავდა, ან ხალხი რამ დააბრმავა, ან მე როგორ ვერ ვხედავდი იმას, რაც ხელისგულზე იდოო.

«ხალხი იღუპება, მიეჩვია საკუთარ ამოწყდომას, მათში ცხოვრების ისეთი მიმართულებები გაჩნდა, რაც გადაშენებისთვისაა დამახასიათებელი: ბავშვების მოკვდინება, ქალების გაუსაძლისი შრომა, საკვების ნაკლებობა ყველასთვის,

განსაკუთრებით მოხუცებისთვის. ხალხი ამ მდგომარეობამდე ისე მივიდა, რომ მის საშინელებას ვეღარ ამჩნევს და აღარც ჩივის. ჩვენც ამიტომ მიგვაჩნია, რომ მათი მდგომარეობა ბუნებრივია და სწორედ ასეთი უნდა იყოს». მისთვის დღესავით ნათელი იყო, რომ მთავარი მიზეზი ხალხის გაჭირვებისა, რომელსაც ისინი ყოველთვის აცნობიერებდნენ და წინ წამოსწევდნენ ხოლმე, მიწათმფლობელების მიერ მათთვის იმ მიწის წართმევა იყო, რომლითაც თავის გატანა შეეძლოთ. ამასთან არც იმას სჭირდებოდა ბევრი მტკიცება, რომ ბავშვები და მოხუცები ურძეობის გამო ილუპებოდნენ, ურძეობის მიზეზი კი უმიწობა იყო, საქონელს ვერსად აძოვებდნენ. არც პური და თივა ჰქონდათ. აშკარად ჩანდა, რომ ხალხის ყველა უბედურება, ან გაჭირვების მთავარი მიზეზი მაინც, რაც ზედაპირზე იდო, ის იყო, რომ მიწა, რომელსაც იგი უნდა გამოეკვება, იმათ ხელში იყო, ვინც მიწაზე უფლების გამოყენებით სარგებლობდა და ამ ხალხის შრომის ხარჯზე ცხოვრობდა. ხალხისთვის აუცილებელ მიწას კი, ურომლისოდაც ისინი ილუპებოდნენ, ისევ ეს უკიდურეს გაჭირვებამდე მიყვანილი ხალხი ამუშავებდა, რათა ამ მიწის მფლობელებს იქ მოწეული ხორბალი საზღვარგარეთ გაეყიდათ და მიღებული შემოსავლით თავისთვის შლაპები, ხელჯოხები, ეტლები, ბრინჯაოს ნაკეთობები და სხვა მისთანები შეეძინათ. მისთვის ეს ისევე აშკარა იყო, როგორც ის, რომ შემოდგომილში გამოკეტილი ცხენები, მათ ფეხქვეშ არსებული ბალახის შეჭმის შემდეგ გახდებოდნენ და შიმშილით დაიხოცებოდნენ, სანამ იმ მიწით სარგებლობის უფლებას მისცემდნენ, სადაც საკვების მოპოვებას არ შეძლებდნენ... ამ საშინელების ასე დატოვება არ შეიძლებოდა. რაიმე უნდა ეღონა ამის შესაცვლელად, ან, უკიდურეს შემთხვევაში, თვითონ მაინც არ უნდა მიეღო მასში მონაწილეობა. «აუცილებლად მოვიფიქრებ რამეს, – ფიქრობდა იგი და არყის ხეივანში წინ და უკან დადიოდა, – სამეცნიერო წრეებში, სამთავრობო დაწესებულებებსა და გაზეთებში ბევრს ვსაუბრობთ ხალხის სიღატაკის მიზეზებსა და მისი გამოსწორების საშუალებებზე, მაგრამ არა იმ ერთადერთ აშკარა საშუალებაზე, ხალხისთვის აუცილებელი მიწის წართმევის შეწყვეტაზე, რომელიც მათ უთუოდ წამოაყენებდა ფეხზე. მას უმაღლესად გაახსენდა თავისი გატაცება – ჰენრი ჯორჯის ძირითადი დებულებები და გაუკვირდა, ეს როგორ დამავიწყდაო. «მიწა არ შეიძლება იყოს საკუთრებისა და ყიდვა-გაყიდვის საგანი, ისევე, როგორც წყალი, ჰაერი და მზის

სხივები. ყველას ერთნაირი უფლება აქვს მიწაზე და იმ უპირატესობებზეც, რომლებსაც იგი ხალხს აძლევს». ახლავს მიხვდა, რატომ რცხვენოდა კუზმინსკოეში მის მიერ მოგვარებული საქმის გახსენება. იგი საკუთარ თავს ატყუებდა. იცოდა, რომ ადამიანს მიწაზე განსაკუთრებული უფლება არ უნდა ჰქონოდა, მაგრამ მან ეს უფლება მიითვისა და გლეხებს იმის ნაწილი აჩუქა, რაზეც, გულის სიღრმეში იცოდა, რომ უფლება არ ჰქონდა. ახლა იგი ასე აღარ მოიქცევა და შეცვლის იმას, რაც კუზმინსკოეში გააკეთა. მან გონებაში პროექტი შეადგინა, რომლის მიხედვითაც გლეხებს მიწას რენტით მიაქირავებდა, რენტას კი მათსავე საკუთრებად აღიარებდა, რათა მათ ამ ფულის ნაწილით გამოსაღები დაეფარათ, ნაწილი კი საზოგადოებისთვის საჭირო საქმეში გამოეყენებინათ. ეს Single-tax[84] არა, მაგრამ ამჟამინდელ მდგომარეობაში მასთან ყველაზე უფრო შესაძლო მიახლოება კი იყო. რაც მთავარია, იგი მიწის საკუთრების უფლების გამოყენებაზე უარს ამბობდა.

სახლში მისულს მოურავი განსაკუთრებული სიხარულის გამომხატველი ღიმილით შეეგება და სუფრასთან მიიწვია, ემინოდა, ზედმეტად არ ჩახარშულ-მოხრაკულიყო ყურებბუმბულიანი გოგოს დახმარებით მისი ცოლის მიერ ბატონის საპატივცემულოდ მომზადებული სადილი.

მაგიდაზე ხამი ტილოს სუფრა ეფინა, ხელსახოცის ნაცვლად მოქარგული პირსახოცი იდო, ძველებური საქსონური ფაიფურის ყურმოტეხილ თასში იმ მამლისგან მომზადებული კარტოფილის სუპი ესხა, რომელიც ხან ერთ შავ ფეხს გამოსწევდა ხოლმე, ხან – მეორეს. ახლა კი დაეჭრათ, დაენაკუწებინათ კიდევ და ზედ ბევრგან ბეწვებიც კი მოუჩანდა. სუპის შემდეგ იყო იგივე მამალი მოხრაკული ბეწვებით და ხაჭოკვერები ბლომად კარაქითა და შაქრით. როგორი უგემური იყო ეს ყველაფერი, ნეხლიუდოვი ვერც კი ამჩნევდა, რას ჭამდა. ახალ აზრს გაეტაცა, სოფელში ნანახისგან გაჩენილი დარდი რომ გაუქარვა.

მოურავის ცოლი შიგადაშიგ კარიდან შემოიხედავდა ხოლმე, ყურებბუმბულიან გოგონას შეშინებული სახით შემოჰქონდა კერძები, მეუღლის ხელოვნებით ამაყი მოურავი კი სულ უფრო და უფრო გახარებული იღიმებოდა.

სადილის შემდეგ ნეხლიუდოვმა ძალით დასვა მოურავი, რათა საკუთარი თავი შეემოწმებინა და ვინმესთვის გაეზიარებინა

ის, რაც მოსვენებას არ აძლევდა, შემდეგ მას გლეხებისთვის მიწის გადაცემის პროექტი გადასცა და აზრის გამოთქმა შესთავაზა. მოურავი ისეთი სახით იღიმებოდა, თითქოს ეს ყველაფერი დიდი ხნის წინ მოეფიქრებინა და ამის სხვისგან გაგონება უხაროდა, მაგრამ სინამდვილეში არაფერი ესმოდა, არა ნეხლიუდოვის გაუგებარი ლაპარაკის გამო, არამედ იმიტომ, რომ, ამ პროექტის მიხედვით, ნეხლიუდოვი უარს ამბობდა თავის სარგებელზე სხვების სასარგებლოდ. ჭეშმარიტება, რომლის თანახმადაც, ყოველი ადამიანი მხოლოდ თავის გამორჩენაზე ფიქრობს სხვების საზიანოდ, მოურავს ისე ჰქონდა ძვალ-რბილში გამჯდარი, რომ ეგონა, რაღაცას ვერ მიხვდა, როდესაც ნეხლიუდოვმა უთხრა, მიწიდან მიღებული მთელი შემოსავალი გლეხების საზოგადოებრივ კაპიტალს შეემატებო.

– გავიგე. მაშასადამე, თქვენ ამ კაპიტალიდან პროცენტს მიიღებთ, არა? – ჰკითხა მან და სახე გაუნათდა.

– არა, არა. გაიგეთ, რომ მიწა არ შეიძლება ცალკეულ პირთა საკუთრების საგანი იყოს.

– მართალია!

– ამიტომ ყველაფერი, რასაც მიწა იძლევა, ყველას უნდა ეკუთვნოდეს.

– ასე ხომ შემოსავალი აღარ გექნებათ? – იკითხა მოურავმა და ღიმილი გაუქრა.

– ამაზე თვითონ ვამბობ უარს.

მოურავმა მძიმედ ამოიოხრა, მერე კი სახეზე კვლავ ღიმილი გადაეფინა. ის ახლა ყველაფერს მიხვდა. მიხვდა, რომ მიწაზე უარის მთქმელი ნეხლიუდოვი მთლად საღ-სალამათად ვერ იყო და პროექტში ისეთი ადგილების ძებნას შეუდგა, რომელთა სათავისოდ გამოყენებასაც შეძლებდა, ცდილობდა, პროექტი ისე გაეგო, რომ რაიმე სარგებელი თვითონაც მიეღო.

როდესაც მიხვდა, რომ ეს შეუძლებელი იყო, განაწყენდა. პროექტის მიმართ ინტერესი დაკარგა და მხოლოდ იმიტომ იღიმებოდა, რომ ბატონისთვის ესიამოვნებინა. ნეხლიუდოვი მიხვდა, რომ მოურავს მისი არ ესმოდა და გაუშვა, თვითონ კი დასერილ და მელნით მოთხვრილ მაგიდას მიუჯდა და

პროექტის ქალაქში გადატანას შეუდგა.

მზე უკვე ახალაყვავებულ ცაცხვის ხემდე ჩასულიყო, ოთახში გუნდ-გუნდად შემოფრენილმა კოლოებმა ნეხლიუდოვს თავი მოაბეზრეს. როდესაც წერას მორჩა და იმავდროულად სოფლიდან ნახირის ბლავილი, ჭიშკრების ჭრიალი და შეკრებაზე მიმავალი გლეხების ლაპარაკი შემოესმა, ნეხლიუდოვმა მოურავს უთხრა, რომ ხალხი კანტორასთან არ მოეყვანა, რადგან თვითონ აპირებდა იმ ადგილას მისვლას, სადაც ისინი შეიკრიბებოდნენ. შემდეგ მოურავის მიერ შემოთავაზებული ჩაი ნაჩქარევად დალია და სოფლისკენ გაემართა.

VII

მამასახლისის ეზოში შეკრებილი ბრბო გაუთავებლად ყაყანებდა, მაგრამ ნეხლიუდოვის მისვლისთანავე ლაპარაკი შეწყდა და ყველა გლეხმა, როგორც კუზმინსკოეში, ერთმანეთის მიყოლებით ქუდი მოიხადა. აქაური გლეხები, კუზმინსკოელებისგან განსხვავებით, გაცილებით უფერულები იყვნენ; ყველა ქალსა თუ ქალიშვილს ყურზე ბატის ბუმბული მიემაგრებინა^[85], კაცების უმრავლესობას კი ქალამნები, თვითნაკეთი პერანგები და ხიფთნები ეცვა. ზოგიერთი პირდაპირ სამუშაოდან, ფეხშიშველა და პერანგისამარა მოსულიყო.

ნეხლიუდოვმა თავს ძალა დაატანა და საუბარი იმით დაიწყო, რომ გლეხებს გამოუცხადა, განზრახული მაქვს, მიწა მთლიანად თქვენ გადმოგცეთო. ყველა დუმდა, გამომეტყველება ოდნავადაც არავის შეცვლია.

– მიმაჩნია, – განაგრძო ნეხლიუდოვმა და სახეზე წამოწითლდა, – რომ მიწა არ უნდა ეკუთვნოდეს იმას, ვინც მასზე არ მუშაობს და ყველას აქვს მიწით სარგებლობის უფლება.

– ეგრეა, მართალია, ასეა, – გაისმა აქეთ-იქიდან.

შემდეგ ნეხლიუდოვმა თქვა, რომ მიწიდან მიღებული შემოსავალი ყველაზე თანაბრად უნდა გადანაწილებულიყო, რისთვისაც სთავაზობდა გლეხებს, მიწა აეღოთ და მასში მათ მიერვე დაწესებული ფასი საზოგადოებრივ კაპიტალში

შეეტანათ, რომლითაც თვითონვე ისარგებლებდნენ. კვლავ გაისმოდა მოწონებისა და თანხმობის შეძახილები, მაგრამ გლეხებს სერიოზული სახეები კიდევ უფრო დაუსერიოზულდათ. თვალებს კი, იქამდე ბატონისტვის რომ მიეპყროთ, სულ უფრო ძირს ხრიდნენ, თითქოს არ უნდოდათ შეერცხვინათ იმით, რომ ეშმაკობას მიუხვდნენ და ვერავის მოატყუებდა.

ნეხლიუდოვი საკმაოდ გასაგებად ლაპარაკობდა, გლეხებიც გონიერი ადამიანები იყვნენ, მაგრამ მისი არ ესმოდათ და ვერც გაუგებდნენ იმავე მიზეზის გამო, რა მიზეზითაც დიდხანს ვერც მოურავი მიხვდა რამეს. ისინი დარწმუნებული იყვნენ, რომ ყველა ადამიანი პირველ რიგში თავის სარგებელზე ფიქრობდა. მემამულეების შესახებ უკვე რამდენიმე თაობის გამოცდილებით იცოდნენ, რომ ისინი ყოველთვის გლეხების ხარჯზე ცდილობდნენ გამდიდრებას. ამიტომ, რადგან მემამულე მათ მოუწოდებდა და რაღაც ახალს სთავაზობდა, მხოლოდ იმიტომ, რომ უბრალო ხალხი კიდევ უფრო ეშმაკურად გაეცურებინა.

– აბა, რამდენად ფიქრობთ მიწის დაბეგვრას? – იკითხა ნეხლიუდოვმა.

– ჩვენ რატომ უნდა დავბეგროთ? რა ჩვენი საქმეა. მიწაც თქვენია და ნებაც, – გაისმა ბრბოდან.

– არა, არა, ამ ფულს თქვენვე გამოიყენებთ საზოგადოებრივი საჭიროებისთვის.

– ჩვენ ეს არ შეგვიძლია. საზოგადოება საზოგადოებაა, ეს კი ესაა.

– გაიგეთ, – ღიმილით სცადა ახსნა ნეხლიუდოვის კვალდაკვალ მოსულმა მოურავმა, – რომ თავადი მიწას გარკვეულ საზღაურად გთავაზობთ, ეს ფული კი ისევ თქვენს კაპიტალს, საზოგადოებას შეემატება.

– ძალიან კარგად გვესმის, – თავაუწევლად თქვა უკბილო გულმოსულმა მოხუცმა, – როგორც ბანკში, მხოლოდ ვადას არ უნდა გადავაცილოთ. ჩვენ ეს არ გვინდა, ამიტომაც გვიჭირს ასე, გამოდის, რომ სულ უნდა გავკოტრდეთ.

– არ გვჭირდება. ძველებურად გვირჩევნია, – გაისმა

უკმაყოფილო და უხეში ხმებიც კი.

განსაკუთრებით ჯიუტად მაშინ დადგნენ უარზე, როდესაც ნეხლიუდოვმა უთხრა, რომ პირობას შეადგენდა, რომელსაც თვითონაც მოაწერდა ხელს და მათაც უნდა მოეწერათ.

– ხელი რატომ უნდა მოვაწეროთ? როგორც ვმუშაობდით, ისევე ვიმუშაობთ. რა საჭიროა? უბირი ხალხი ვართ.

– თანახმა არ ვართ, უჩვეულო საქმეა. ძველებურად დარჩეს. ოღონდ კი თესლი გაგვაუქმებინა, – გაისმა ხმები.

თესლის გაუქმება იმას ნიშნავდა, რომ, ახლანდელი წესით, საზიარო ნაკვეთზე თესლი გლეხის კისერზე იყო, ისინი კი ითხოვდნენ, რომ ბატონს გაეღო.

– მაშ, უარს ამბობთ? არ გინდათ მიწის აღება? – იკითხა ნეხლიუდოვმა და მზერა არცთუ ხანდაზმულ, გაბრწყინებული სახის მქონე ფეხშიშველა გლეხს მიაპყრო, რომელსაც დაგლეჯილი ხიფთანი ეცვა, მოხრილ მარცხენა ხელში კი დახეული ქუდი ისე ეჭირა, როგორც ჯარისკაცებს უჭირავთ მოხდის ბრძანების შემდეგ.

– სწორედ! – წარმოთქვა ამ გლეხმა, რომელიც, როგორც ჩანს, ჯერაც ვერ გათავისუფლებულიყო ჯარისკაცობის ჰიპნოტიზმისგან.

– გამოდის, საკმარისი მიწა გქონიათ, არა? – ჩაეკითხა ნეხლიუდოვი.

– არავითარ შემთხვევაში, – ხელოვნურად მზიარული სახით მიუგო ყოფილმა ჯარისკაცმა, თან თავისი დახეული ქუდი ისე მონდომებით გაეშვირა წინ, თითქოს მზად იყო, ნებისმიერი მსურველისთვის უყოყმანოდ დაეთმო.

– თუ ასეა, კიდევ მოიფიქრეთ, რაც გითხარით, – თქვა გაოცებულმა ნეხლიუდოვმა და შეთავაზება ერთხელაც გაიმეორა.

– საფიქრალი რა არის: როგორც ვთქვით, ისე იქნება, – ბრაზიანად ჩაილაპარაკა უკბილო პირქუშმა მოხუცმა.

– ხვალ მთელი დღე აქ ვიქნები, თუ გადაიფიქრებთ, სათქმელად ვინმე გამოგზავნეთ.

გლეხებმა არაფერი უპასუხეს.

გაწბილებული ნეხლიუდოვი კანტორისკენ გაემართა.

– მოგახსენებთ, თავადო, – უთხრა მოურავმა სახლში დაბრუნების შემდეგ, – რომ მათთან ვერ მორიგდებით; ჯიუტი ხალხია. როდესაც თავყრილობაზე არიან, ვირზე შესხდებიან და ადგილიდან ვერ დაძრავ. იმიტომ, რომ ყველაფრის ეშინიათ. არადა, იგივე გლეხები, თუნდაც ის ჭალარა ან მოშავო, უარზე რომ იდგნენ, გონიერი ადამიანები არიან. ხდება ხოლმე, რომ კანტორაში მოვა, დასვამ, ჩაის დაუსხამ, – ღიმილით ამბობდა მოურავი, – დაელაპარაკები – ჭკუის კოლოფია, მინისტრი, ყველაფერზე საფუძვლიანად მსჯელობს. თავყრილობაზე კი უკვე სულ სხვა კაცია. რამეს რომ აიჩემებს...

– მაშინ იქნებ რამდენიმე ყველაზე ალღოიან გლეხს დავუძახოთ, – თქვა ნეხლიუდოვმა, – მათ დაწვრილებით ავუხსნიდი.

– ეს შეიძლება, – ღიმილით დაეთანხმა მოურავი.

– ჰოდა, თუ შეიძლება, ხვალისთვის დაუძახეთ.

– ბატონი ბრძანდებით, ხვალისთვის შევკრებ, – თქვა მოურავმა და კიდევ უფრო მხიარულად გაიღიმა.

...

– შეხედე, როგორი მოხერხებული ყოფილა! – ეუბნებოდა გამაძღარ ფაშატზე მოქანავე, მუდამ დაუვარცხნელი, წვერგაბურძენილი შავი გლეხი მის გვერდით რკინის დუშაყების წკარუნით მიმავალ გამხდარ, დაგლეჯილხიფთნიან მოხუც კაცს.

გლეხები ფართო გზას მიუყვებოდნენ ღამით საძოვარზე ცხენების გამოსაკვებად და ფარულად ბატონის ტყეშიც აპირებდნენ შესვლას.

– მიწას მუქთად მოგცემ, ოღონდ ხელი მოაწერეო. რამდენი ჩვენისთანა გაუსულელებიათ. არა, ძმობილო, ვერ მოგართვი, ახლა ჩვენც გამოვიქექეთ, – დაამატა მან და ჩამორჩენილ ფაფარშეკრეჭილ კვიცს უხმო, – ლურჯავ, ლურჯავ! – შესძახა ხმამაღლა, ცხენი გააჩერა და უკან მიიხედა, მაგრამ კვიცი აღარ მოსდევდა, განზე, მინდვრებში გადასულა.

– შეხედე ამ ძაღლისშვილს, როგორ დაეჩვია ბატონის მდელოებს, – ჩაილაპარაკა წვერგაბურძგნილმა შავმა გლეხმა, როდესაც ცხენის მჟაუნას ტკაცატკუცი მოესმა, – ჩამორჩენილი ფაფარშეკრეჭილი კვიცი ცვრიან, ჭაობის სუნით კარგად გაჟღენთილ მდელოებზე ჭიხვინით მიქროდა.

– ხომ ხედავ, რამხელა ბალახი იზრდება, უქმეზე დედაკაცები გამოვავნავნოთ საზიაროს გასამარგლად, თორემ ცელს გავაფუჭებთ, – თქვა გამხდარმა, დახეულხიფთიანმა გლეხმა.

– ხელი მოაწერეთო, გვითხრა, – განაგრძობდა წვერგაბურძგნილი გლეხი ბატონის სიტყვებზე მსჯელობას, – მოაწერ და ცოცხლად გადაგყლაპავს.

– მაგას წყალი არ გაუვა, – დაეთანხმა მოხუცი.

მეტი აღარაფერი უთქვამთ. გატკეპნილ გზაზე მხოლოდ ცხენების თქარათქური ისმოდა.

VIII

შინ დაბრუნებულ ნეხლიუდოვს კანტორაში ღამის გასათევად მისთვის გამზადებული მაღალი ლოგინი დახვდა ორი ბალიშითა და ორსაწოლიანი, შინდისფერი, აბრეშუმით წვრილად და ხატულად დალიანდაგებული უდრეკი საბნით, – ეს, როგორც ჩანდა, მოურავის ქალიშვილის მზითევი იყო. მოურავმა ნეხლიუდოვს სადილის ნარჩენები შესთავაზა, ცუდი მასპინძლობისა და მორთულობისთვის მოუბოდიშა, წავიდა და სტუმარი მარტო დატოვა.

გლეხების უარს ნეხლიუდოვი ოდნავადაც არ შეუშფოთებია. პირიქით, მიუხედავად იმისა, რომ იქ, კუზმინსკოეში, მისი შეთავაზება მიიღეს და წამდაუწუმ მადლობას უხდიდნენ, აქ კი უნდობლად და მტრულადაც კი განეწყვნენ, თავს მაინც მშვიდად და მხიარულად გრძნობდა. კანტორაში სუფთა ჰაერისა და სისუფთავის ნაკლებობა შეიმჩნეოდა. ნეხლიუდოვი გარეთ გავიდა და ბაღში გავლა დააპირა, მაგრამ ის ღამე, სამოახლოს ფანჯარა და უკანა პარმალე გაახსენდა. დანაშაულებრივი მოგონებებით შებილწულ ადგილებში სეირნობა გულზე არ ეხატებოდა, ამიტომ კიბეზე ჩამოჯდა. იგი ახალგაზრდა არყის ხის ფოთლების სუნით გაჯერებულ ჰაერს

ისუნთქავდა, დიდხანს გასცქეროდა ჩამოხნელებულ ბარს და წისქვილს, ბუღბუღებსა და კიდევ რომელიღაც ჩიტს უსმენდა, სადღაც იქვე, ბუჩქებში, ერთფეროვნად რომ უსტვენდა. მოურავის ფანჯარაში შუქი ჩააქრეს, აღმოსავლეთით, ფარდულის თავზე, ამომავალი მთვარე გამოჩნდა, მისი ციალი სულ უფრო მეტად ანათებდა გაბარდულ, აყვავილებულ ბაღსა და რღვევადაწყებულ სახლს. სადღაც დაიჭუნა, ცის მესამედი შავმა ღრუბელმა დაფარა, ბუღბუღები და სხვა ჩიტები დადუმდნენ. წისქვილზე ახმაურებულ წყალს ბატების ყიყინი მოჰყვა, ცოტა ხანში სოფელსა და მოურავის ეზოში ადრეული მამლების გადაძახილი გაისმა, როგორც ამას ცხელ, ავდრიან ღამეში აკეთებენ ხოლმე. არსებობს ანდაზა: მამლების ადრეული ყივილი მხიარულ ღამეს მოასწავებსო. ნეხლიუდოვისთვის ეს ღამე მხიარულზე მეტი იყო – სახარულით აღსავსე, ბედნიერი ღამე. წარმოსახვამ უბიწო ჭაბუკის მიერ გატარებული იმ საოცარი ზაფხულის შთაბეჭდილებები გაუცოცხლა. თავი ისეთად იგრძნო, როგორიც არა მარტო მაშინ, არამედ ცხოვრების საუკეთესო წუთებში იყო. დიახ, არა მხოლოდ გაიხსენა, არამედ სწორედ რომ შეიგრძნო, როგორ ევედრებოდა ღმერთს თოთხმეტი წლის ბიჭი, რომ მისთვის ჭეშმარიტება გაემხილა; როგორ ტიროდა დედასთან განშორებისას მის მუხლებში თავჩარგული ბავშვი და ჰპირდებოდა, ყოველთვის კეთილი ვიქნები და არასდროს გაწყენინებო; როგორ შეთანხმდნენ ის და ნიკოლენკა ირტენევი, რომ კეთილ საქმეებში ერთმანეთს ყოველთვის დაეხმარებოდნენ და ყველა ადამიანის გაბედნიერებასაც შეეცდებოდნენ.

გაახსენდა, როგორ ეწვია კუზმინსკოეში ცდუნება და სახლის, ტყის, მეურნეობისა და მიწის გამო გული დაწყდა. საკუთარ თავს შეეკითხა, კიდევ თუ ჰქონდა სინანულის განცდა, და გაუკვირდა, ასეთი რამ როგორ დამემართაო. ყველაფერი გაახსენდა, რაც ცოტა ხნის წინ ენახა: ბავშვებიანი ქალი, რომლის ქმარიც მის, ნეხლიუდოვის, ტყეში ხის მოჭრისთვის ციხეში ჩაესვათ; საშინელი მატრონა, რომელსაც მიაჩნდა ან, ყოველ შემთხვევაში, ამბობდა მაინც, რომ მათ ყოფაში მყოფი ქალები ბატონების საყვარლებად უნდა ქცეულიყვნენ; გაახსენდა მისი დამოკიდებულება ახალშობილების მიმართ, სააღმზრდელო სახლში მათი წაყვანის საშუალებები და ის უბედური, ბებრული სახის, მუდამ მოღიმარი, საკვების

ნაკლებობისგან მომაკვდავი, არახჩინიანი ბავშვი; გაახსენდა ფეხმძიმე, დასუსტებული ქალი, რომელსაც იმის გამო აიძულებდნენ მისთვის მუშაობას, რომ ნაჯაფარმა მშვიერ ძროხას სათანადო ყურადღება ვერ მიაქცია. მაშინვე თვალწინ წარმოუდგა ციხე, გადაპარსული თავები, საკნები, საზიზღარი სუნი, ბორკილები და მათ გვერდით, როგორც საკუთარი, ასევე ქალაქური, დედაქალაქური, ბატონკაცური ცხოვრების განუზომელი სიმდიდრე და ფუფუნება. ყველაფერი სრულიად ცხადი და გარკვეული იყო.

ნათელი, თითქმის ბადრი მთვარე ფარდულის თავზე ამალლდა და ეზოში შავი ჩრდილები ჩამოწვა, რღვევადაწყებული სახლის სახურავზე რკინა აელვარდა.

თითქოს ამ სინათლის ხელიდან გაშვება არ სურსო, ბაღიდან დადუმებული ბუღბუღლის სტვენა და რაკრაკი გაისმა.

ნეხლიუდოვს გაახსენდა, როგორ ფიქრობდა კუზმინსკოეში საკუთარ მომავალ ცხოვრებაზე, თუ რა და როგორ უნდა გაეკეთებინა, როგორ გაიხლართა ამ შეკითხვებში და ვერაფრით გასცა მათ პასუხი მოსაზრებათა მრავალფეროვნების გამო. ეს შეკითხვები ხელმეორედ დაუსვა თავს და გაუკვირდა კიდეც, ისე მარტივად მოეჩვენა ყველაფერი. ამის მთავარი მიზეზი ის იყო, რომ საკუთარ მომავალზე კი აღარ ფიქრობდა. ეს აღარც აინტერესებდა. ფიქრობდა იმაზე, რაც უნდა გაეკეთებინა. საოცარია, მაგრამ ვერაფრით გადაეწყვიტა, თვითონ მას რა სჭირდებოდა. სხვების საჭიროება კი ცხადად წარმოედგინა. დანამდვილებით იცოდა, რომ მიწა გლეხებისთვის უნდა გადაეცა, მისი შენარჩუნება უზნეობად მიაჩნდა. არც იმაში ეპარებოდა ეჭვი, რომ კათიუმას მიტოვება არ შეიძლებოდა. პირიქით, უნდა დახმარებოდა და ყველაფერი ეღონა მის წინაშე საკუთარი დანაშაულის გამოსასყიდად. დარწმუნებული იყო, რომ უნდა შეესწავლა, მისხალ-მისხალ გაერჩია და გარკვეულიყო ყველა საქმეში, რომელთა განხილვასაც სასამართლოში ესწრებოდა და განაჩენების გამოტანაშიც მონაწილეობდა. გრძნობდა, რომ რაღაც ისეთს ხედავდა, რასაც სხვები ვერ ამჩნევდნენ. არ იცოდა, ეს ყველაფერი რა შედეგს მოიტანდა, მაგრამ სჯეროდა, რომ პირველიც, მეორეცა და მესამეც აუცილებლად უნდა გაეკეთებინა. ეს გულდაჯერებულობა გულს სიხარულით უვსებდა.

შავი ღრუბელი მოახლოვდა. ახლა ციალი კი არა, ელვა ანათებდა ეზოსა და პარმალებმონგრეულ, რღვევადაწყებულ სახლს, ქუხილი უკვე თავს ზემოთ ისმოდა. ჩიტები მიჩუმდნენ, სამაგიეროდ, ფოთლები აშრიალდა, ქარმა პარმალზე მჯდომ ნეხლიუდოვამდეც მიაღწია და თმა აუთამაშა. ჯერ ერთმა წვეთმა მოაღწია, მერე მეორემ და ატყდა წკაპაწკუპი ოროვანდებსა და სახურავის რკინაზე. უეცრად არემარე გაკაშკაშდა, სიჩუმე ჩამოვარდა. ნეხლიუდოვმა სამამდე დათვლაც ვერ მოასწრო, რომ ზედ ყურის ძირში რაღაცამ საშინლად გაიტკაცუნა და ცას გადაუარა.

ნეხლიუდოვი სახლში შევიდა.

«დიახ, დიახ, – ფიქრობდა იგი, – საქმე, რომელიც ჩვენს ცხოვრებად იქცევა, მთელი საქმე და მისი მთავარი აზრი ჩემთვის გაუგებარია და არც შეიძლება, გასაგები იყოს: რატომ არსებობდნენ მამიდები? რატომ მოხდა, რომ ნიკოლენკა ირტენევი მოკვდა, მე კი ცოცხალი ვარ? რატომ გაჩნდა კათიუშა? ჩემი შემოიღობა? ან ეს ომი რა საჭირო იყო? ან ჩემი შემდგომი უწესო ცხოვრება? ამ ყველაფრის გაგება, ჩვენი გამგებლის საქმეებში გარკვევა ჩემს ძალას აღემატება, მაგრამ მისი ნების აღსრულება, რაც ჩემს სინდისზეა, ნამდვილად შემოიძლია და ეს დანამდვილებით ვიცი. როდესაც ვაკეთებ, სიმშვიდე მეუფლება».

უკვე კოკისპირულად წვიმდა და წყალი სახურავიდან კასრში ჩქრიალით ჩაედინებოდა. ახლა ელვა იშვიათად ანათებდა ეზოსა და სახლს. ნეხლიუდოვი ოთახში დაბრუნდა, გაიხადა და ლოგინში ჩაწვა, თან ბალლინჯოების შიში არ ასვენებდა, რომელთა არსებობაზეც კედლიდან ამძვრალი ჭუჭყიანი ქაღალდები მიაწინებდა.

«დიახ, თავი ბატონად კი არა, მოსამსახურედ უნდა იგრძნო», – გაიფიქრა მან და ამ აზრმა სიხარული მოჰგვარა.

მისი შიში გამართლდა. როგორც კი სანთელი ჩააქრო, მკბენარები დაესია.

«მიწის გადაცემა, ციმბირში გამგზავრება, რწყილები, ბალლინჯოები, სიბინძურე... რა გაეწყობა, თუ ესაა ჩემი ხვედრი, ავიტან». დიდი სურვილის მიუხედავად, ეს ვერ აიტანა. წამოდგა, ღია ფანჯარასთან დაჯდა. იქიდან ტკბებოდა გაქცეული ღრუბლისა და კვლავ გამოჩენილი მთვარის ცქერით.

IX

ნეხლიუდოვს მხოლოდ დილისთვის ჩაეძინა, ამიტომ გვიან გამოეღვიძა.

შუადღისას მოურავის მიერ მოწვეული შვიდი არჩეული გლეხი ვაშლების ბაღში ხის ქვეშ შეგროვდა, სადაც მიწაში ჩარჭობილ ბოძებზე მაგიდა და ძელსკამები მოეწყობო. საკმაოდ დიდი დრო გავიდა, სანამ მოსულებს დაითანხმებდნენ, რომ ქუდი დაეხურათ და დამსხდარიყვნენ. განსაკუთრებით ჯიუტად, დაკრძალვის ცერემონიის წესისამებრ, თავისი დახეული ქუდი წინ ნასაღდათარს გაეშვირა, რომელიც ამჯერად სუფთა ფეხსახვევებსა და ქალამნებში გამოწყობილიყო. როდესაც ერთმა მათგანმა, დარბაისლური გარეგნობის მხარბეჭიანმა მოხუცმა, ხვეული, ნახევრად ჭაღარა წვერით მიქელანჯელოს მოსეს[86] რომ ჰგავდა და მზემოკიდებული, მოშიშვლებული შუბლის ირგვლივ ხშირი, ჭაღარა, ხუჭუჭი თმა ჰქონდა, დიდი ქუდი დაიხურა, ახალი, შინ შეკერილი ხიფთანი ქამარში ჩაიტანია, მაგიდისკენ დაიძრა და ძელსკამზე დაჯდა, დანარჩენებმაც მას მიჰბაძეს.

როდესაც ყველა განთავსდა, ნეხლიუდოვი მათ წინ მოკალათდა, იდაყვებით მაგიდას დაეყრდნო, იქვე ქაღალდი დადო, რომელზეც პროექტი დაეკონსპექტებინა და დაწერილის გადმოცემას შეუდგა.

იქნებ იმიტომ, რომ დღეს გლეხების მხოლოდ მცირე ნაწილს ხვდებოდა, ან იმ მიზეზით, რომ საკუთარ თავზე კი არა, საქმეზე ფიქრობდა, ამჯერად ნეხლიუდოვს ოდნავი შეცბუნებაც კი არ ეტყობოდა. იგი უნებურად, ძირითადად, იმ ფართომკერდიან მოხუცს მიმართავდა, რომელსაც თეთრი, ხვეული წვერი ჰქონდა და მისგან მოწონებას ან შეკამათებას ელოდა, მაგრამ ნეხლიუდოვს მის შესახებ მცდარი წარმოდგენა შეჰქმნოდა. მართალია, ეს კეთილსახოვანი მოხუცი ზოგჯერ მოწონების ნიშნად აქნევდა პატრიარქალურ თავს, ან, როცა სხვები არ ეთანხმებოდნენ, გადააქნევდა და იღუშებოდა, ჩანდა, რომ ნეხლიუდოვის ნათქვამი გაჭირვებით ესმოდა, ისიც მას შემდეგ, რაც გლეხები ამ სიტყვებს თავის ენაზე განმარტავდნენ. ყველაზე კარგად ნეხლიუდოვის აზრებს

პატრიარქალური მოხუცის გვერდით მჯდომი ტანდაბალი, ცალი თვალით ბრუციანი, ნაშურის დაკემსილ ხიფთანსა და ძველ, ქუსლმოქცეულ ჩექმებში გამოწყობილი, თითქმის მელუმელე უწვერო ბერიკაცი იგებდა. ეს ადამიანი წარბებს სწრაფად ამოძრავებდა და ბატონის ნათქვამს მაშინვე თავისებურად იმეორებდა. ასევე სხარტად აზროვნებდა დაბალი, ჩასკვნილი, თეთრწვერა მოხუცი გაცისკროვნებული, ჭკვიანი თვალებით, რომელიც შემთხვევას არ უშვებდა ხელიდან, რათა ნეხლიუდოვის სიტყვებისთვის სახუმარო, ირონიული შენიშვნები არ მოეყოლებინა და ამით, როგორც ჩანს, თავს იწონებდა კიდეც. საქმეში გარკვევას ყოფილი ჯარისკაციც შეძლებდა, სალდათობას რომ არ გამოეთაყვანებინა და ძვალ-რბილში გამჯდარ უაზრო ჯარისკაცულ ფრაზებში თავგზა არ აბნეოდა. საქმეს ყველაზე სერიოზულად ბოხი, დაბალი ხმით მოსაუბრე, გრძელცხვირა, მოკლეწვერიანი, მაღალი კაცი უდგებოდა, რომელსაც სუფთა, შინ შეკერილი ტანსაცმელი და ახალი ქალამნები ეცვა. მას ყველაფერი ესმოდა და მხოლოდ მაშინ ლაპარაკობდა, როცა საჭირო იყო. დარჩენილი ორი მოხუცი – ერთი სწორედ ის უკბილო, გუშინდელ თავყრილობაზე ნეხლიუდოვის ყოველ წინადადებას ხმამაღალი უარით რომ ხვდებოდა, მეორე კი მაღალი, თეთრი, გულკეთილი კოჭლი მამაკაცი გამხდარ ფეხებზე მჭიდროდ შემოჭერილი ფეხსახვევებითა და არყის ხის ქერქისგან დაწნული ქალამნებით, თითქმის სულ დუმდა, თუმცა ყურადღებით უსმენდა.

თავდაპირველად ნეხლიუდოვმა მათ თავისი შეხედულება გააცნო მიწის საკუთრებასთან დაკავშირებით.

– ჩემი აზრით, – თქვა მან, – მიწის არც გაყიდვა შეიძლება და არც ყიდვა. თუ მის გაყიდვას დავუშვებთ, ფულიანები მას მთლიანად შეისყიდიან, შემდეგ კი მიწათსარგებლობის უფლებისთვის უმიწოებს იმდენს მოსთხოვენ, რამდენიც მოესურვებათ. მიწაზე დგომაშიც კი ფულს აიღებენ, – დაამატა მან სპენსერის არგუმენტი.

– ერთადერთი საშუალება ფრთების მიმაგრება და ფრენაა, – თქვა თეთრწვერა და თვალმოცივნარმა მოხუცმა.

– მართალია, – დაეთანხმა დაბალი ბოხი ხმით გრძელცხვირა.

– ეგრეა, – კვერი დაუკრა ნასალდათარმა.

– დედაკაცმა ძროხისთვის ბალახი მოგლიჯა, დაიჭირეს და ციხეში უკრეს თავი, – თქვა კოჭლმა, გულკეთილმა მოხუცმა.

– მიწა ხუთ ვერსზეა გაჭიმული, მაგრამ ვერ იქირავებ, იმხელა ფასი ადევს, ახლოს ვერ მიეკარები, აზრი არა აქვს, – დაამატა უკბილო, გულმოსულმა ბერიკაცმა, – თავის ჭკუაზე გვატარებენ, საბატონო ბეგარაზე უარესია.

– მეც თქვენსავით ვფიქრობ, – თქვა ნეხლიუდოვმა, – და მიწის ფლობა ცოდვად მიმაჩნია. ამიტომაც მინდა, რომ თქვენ მოგცეთ.

– ვერაფერს იტყვი, კეთილი საქმეა, – თქვა მოსეს მსგავსი ხვეული წვერის მქონე მოხუცმა, რომელსაც ეგონა, რომ ნეხლიუდოვს ქირით მიცემა სურდა.

– სწორედ ამისთვის ჩამოვედი. აღარ მინდა, მიწა მქონდეს; მაგრამ მოსაფიქრებელია, როგორ მოვიშორო თავიდან.

– გლეხებს მიეცი და მორჩა, – უთხრა უკბილო, გულმოსულმა მოხუცმა.

თავდაპირველად ნეხლიუდოვმა ამ სიტყვებში მათი მხრიდან მისი განზრახვის გულწრფელობაში დაეჭვება იგრძნო და შეცბა. მაგრამ იხტიბარი არ გაიტეხა და ეს შენიშვნა საკუთარი აზრის უკეთ გადმოსაცემად გამოიყენა.

– სიხარულით მივცემდი, – თქვა მან, – მაგრამ ვის და როგორ? რომელ გლეხებს? რატომ თქვენს თემს და არა დემინსკოესას (ეს მეზობელი, მცირემიწიანი სოფელი იყო)?

ყველა დუმდა. მხოლოდ ნასალდათარმა თქვა:

– დიახ.

– აი, რა, – დაიწყო ნეხლიუდოვმა, – თქვენ ის მითხარით, მეფეს რომ ეთქვა, მემამულეებს მიწა წაართვით და გლეხებს დაურიგეთო...

– ხმა გავრცელდა? – იკითხა იმავე მოხუცმა.

– არა, მეფისგან არაფერი ისმის, ამას ჩემით ვამბობ: მეფეს რომ ეთქვა: მემამულეებს მიწა წაართვით და გლეხებს გადაეცითო, ამას როგორ გააკეთებდით?

– როგორ გავაკეთებდით? სულადობის მიხედვით ყველას თანაბრად გავუნაწილებდით, გლესაც და ბატონსაც, – განაცხადა მელუმელემ და წარბები სწრაფად ასწი-დასწია.

– აბა, მაშ, როგორ? სულადობის მიხედვით, – კვერი დაუკრა გულკეთილმა, თეთრფეხსახვევებიანმა, კოჭლმა მოხუცმა.

ეს გადაწყვეტილება ყველამ დამაკმაყოფილებლად მიიჩნია და მოიწონა.

– როგორ თუ სულადობით? – ჩაეკითხა ნეხლიუდოვი, – შინაყმებსაც გაუნაწილებთ?

– არავითარ შემთხვევაში, – თქვა ნასალდათარმა და მხიარული გამომეტყველების მიღება სცადა.

მაგრამ გონებადამჯდარი მაღალი გლეხი არ დაეთანხმა.

– თუ გაყოფაა, ყველას თანაბრად, – თქვა თავისი დაბალი, ბოხი ხმით ცოტაოდენი ფიქრის შემდეგ.

– არ შეიძლება, – მიუგო ნეხლიუდოვმა, რომელსაც საწინააღმდეგო აზრი წინასწარ ჰქონდა მოფიქრებული, – თუ ყველას თანაბრად გაუნაწილებთ, ისინი, ვინც თვითონ არ მუშაობენ, არ ხნავენ, ბატონები, ლაქიები, მზარეულები, ჩინოვნიკები, კანცელარიის მწერლები, ქალაქელები, თავის წილს აიღებენ და მდიდრებს მიჰყიდიან. მდიდრებს კვლავ დიდი მამულები გაუჩნდებათ. ისინი კი, ვისაც მხოლოდ თავისი წილი ექნება, გამრავლდებიან, მაგრამ მიწა აღარ შეხვდებათ. ასე, რომ მდიდრები კვლავ თავის ჭკუაზე ატარებენ მათ, ვისაც მიწა სჭირდებათ.

– დიახ, – ნაჩქარევად დაეთანხმა ჯარისკაცი.

– მიწის გაყიდვის უფლება მხოლოდ მას ჰქონდეს, ვინც ხნავს, – გააწყვეტინა ჯარისკაცს გაბრაზებულმა მელუმელემ.

ამაზე ნეხლიუდოვი შეეპასუხა, რომ ვერავინ დაადგენდა, კაცი თავისთვის ხნავდა თუ სხვისთვის.

მაშინ მაღალმა, გონებადამჯდარმა გლეხმა წინადადება წამოაყენა, ისე მოეწყობოთ, რომ მთელ არტელს ერთად მოეხნა.

– ვინც ხნავს, მხოლოდ იმათზე გაიყოს. ვინც არ ხნავს, იმას არაფერი, – მტკიცედ, ბოხი ხმით განაცხადა მან.

ნეხლიუდოვს ამ კომუნისტურ პროექტთან დაკავშირებითაც მოეფიქრებინა არგუმენტები. მან განმარტა, რომ ამისათვის ყველას გუთანი უნდა ჰქონოდა, აგრეთვე ერთნაირი ცხენები, რათა ერთმანეთს არ ჩამორჩენოდნენ. ანდა ყველაფერი, ცხენებიც, გუთნებიც, სალექი მანქანებიცა და მთელი მეურნეობაც, საერთო უნდა ყოფილიყო, ამის შესაძენად კი ყველას თანხმობა იყო საჭირო.

– ამაზე ჩვენი ხალხი არასდროს დათანხმდება, – თქვა გულმოსულმა მოხუცმა.

– ჩხუბს ვერ აუხვალთ, – ჩაუბრუნა თეთრწვერა, თვალმოცინარმა მოხუცმა, – დედაკაცები ერთმანეთს თვალეხს დასთხრიან.

– არ დაგავიწყდეთ, რომ მიწა სხვადასხვა ხარისხისაა, – შეახსენა ნეხლიუდოვმა, – ზოგს შავმიწა ნიადაგი შეხვდეს, ზოგსაც კი – თიხა და ქვიშა?

– ყველას წილობრივად დავურიგოთ, თანაბრად რომ შეხვდეთ, – მიუგო მელუმელემ.

ამაზე ნეხლიუდოვმა უთხრა, რომ გაყოფა მარტო ერთ თემში კი არ მოხდებოდა, არამედ მთელი მიწა გუბერნიებზე უნდა განაწილებულიყო. თუ მიწა გლეხებს მუქთად გადაეცემოდათ, რატომ უნდა ჰქონოდა ერთს კარგი, მეორეს კი ცუდი მიწა? ყველას კარგი მიწა მოუნდებოდა.

– დიახ, – თქვა ჯარისკაცმა.

სხვები დუმდნენ.

– ასე რომ, ეს არც ისე ადვილია, როგორც ერთი შეხედვით ჩანს, – დაასკვნა ნეხლიუდოვმა, – და ამის შესახებ ჩვენ გარდა სხვებიც ფიქრობენ. არის ერთი ამერიკელი, ჯორჯი. აი, მან რა მოიფიქრა და მეც ვეთანხმები.

– პატრონი შენ ხარ, შენვე მიეცი. მეტი რა გინდა? – თქვა გულმოსულმა მოხუცმა.

ამ შესვენებამ ნეხლიუდოვი შეაცბუნა, მაგრამ ის კი ესიამოვნა, რომ მარტო თვითონ არ იყო უკმაყოფილო ამ პაუზით.

– მოიცა, სემიონ ბიძია, ჯერ დაამთავროს, – შთამბეჭდავი ბანით თქვა გონებადამჯდარმა გლეხმა.

ამან ნეხლიუდოვი გაამხნევა და იმის ახსნას შეუდგა, რასაც ჰენრი ჯორჯის ერთიანი გამოსაღები გულისხმობდა.

– მიწა არავისია, ღვთისაა, – დაიწყო მან.

– ეგრეა, მართალია, – გაისმა რამდენიმე ხმა.

– მიწა საერთოა. მასზე ყველას თანაბარი უფლება აქვს. მაგრამ ზოგი მიწა უკეთესია, ზოგი უარესი. ყველას კარგი მიწა სურს. როგორ მოვიქცეთ მის გასათანაბრებლად? როგორ და მან, ვისაც კარგი მიწა აქვს, მათ, ვინც მიწას არ ფლობს, თავისი მიწის ღირებულება გადაუხადოს, – საკუთარ თავს უპასუხა ნეხლიუდოვმა, – მაგრამ, ვინაიდან ძნელი დასადგენია, ვინ ვის უნდა გადაუხადოს და რადგან საზოგადოებრივი საჭიროებისთვის ფული უნდა აგროვდეს, მიწის მფლობელმა ეს თანხა სწორედ ამ საზოგადოებას მისცეს. ასე ყველა თანაბარ მდგომარეობაში აღმოჩნდება. თუ მიწა გინდა, კარგში მეტი გადაიხადე, ცუდში – ნაკლები. საზოგადოებრივი საჭიროებისთვის აუცილებელ გამოსაღებს კი შენ მაგივრად ის გადაიხდის, ვისაც მიწა აქვს.

– ეს სწორია, – თქვა მელუმელემ და წარბები აამოძრავა, – ვისაც უკეთესი მიწა აქვს, მეტი გადაიხადოს.

– რა თავი ჰქონია იმ ჟორჟს, – თქვა კულულებიანმა წარმოსადგემა ბერიკაცმა.

– ოღონდ კი გადასახადს შევწვდეთ, – ბანი დააგუგუნა მაღალმა. როგორც ჩანს, მიხვდა, საქმე საითაც მიდიოდა.

– ისეთი გადასახადი უნდა დაწესდეს, რომ არც ძვირი იყოს და არც – იაფი... თუ ძვირი იქნა, ვერ გადაიხდიან, იზარალებენ; სიიაფის შემთხვევაში კი მიწის ყიდვა-გაყიდვა და ვაჭრობა დაიწყება. სწორედ ამის გაკეთება მინდა თქვენთან.

– ეს კარგია, ნაღდია, ვერაფერს იტყვი, არა უშავს, – ამბობდნენ გლეხები.

– რა თავი ჰქონია იმ ჟორჟს! – იმეორებდა ფართომკერდიანი, კულულებიანი მოხუცი, – კარგად მოუფიქრებია!

– როგორ მოვიქცე, მეც რომ მომინდეს მიწის აღება? – ღიმილით იკითხა მოურავმა.

– თუ თავისუფალი ნაკვეთი იქნება, აიღეთ და იმუშავეთ, –

მიუგო ნეხლიუდოვმა.

– შენ რად გინდა? ისედაც მაძლარი ხარ, – უთხრა თვალმოცინარმა მოხუცმა.

ამით თათბირი დასრულდა.

ნეხლიუდოვმა კიდევ გაიმეორა თავისი შეთავაზება, მაგრამ პასუხი მაშინვე არ მოუთხოვია. ურჩია, ჯერ ყველას მოელაპარაკეთ, გადაწყვეტილება კი მერე შემატყობინეთო.

აღელვებული გლეხები დაჰპირდნენ, რომ ასეც მოიქცეოდნენ, დაემშვიდობნენ და წავიდნენ. გზიდან კიდევ დიდხანს ისმოდა მათი ხმამაღალი საუბარი. თუმცა არც მერე შეჩერებულან და გლეხების საუბრის გუგუნი ნეხლიუდოვის ყურამდე გვიანობამდე აღწევდა.

...

მეორე დღეს გლეხები, მუშაობის ნაცვლად, ბატონის შეთავაზებაზე მსჯელობდნენ. საზოგადოება ორ ნაწილად გაიყო: ერთი ნეხლიუდოვის წინადადებას ხელსაყრელად და უზიფათოდ მიიჩნევდა, მეორე კი მასში რაღაც ხრიკს ხედავდა, რომელშიც ვერ გარკვეულიყო და ეს მათ შიშს უძლიერებდა. მესამე დღეს ყველანი მაინც დაეთანხმნენ შემოთავაზებულ პირობებს და ნეხლიუდოვს საკუთარი გადაწყვეტილების გამოსაცხადებლად ეწვივნენ. ამ თანხმობაზე გადამწყვეტი გავლენა ერთი დედაბრის ნათქვამმა იქონია, რომელმაც განაცხადა, ბატონი თავის სულზე ფიქრობს და ასე მისი გადარჩენისთვის იქცევაო. ამ ყველასთვის მისაღებმა აზრმა საბოლოოდ გააქარწყლა ბატონის მხრიდან რაიმე ხაფანგის დაგების ყოველგვარი შიში. მით უმეტეს, რომ პანოვოში ყოფნისას იგი უხვად გასცემდა მოწყალებას ფულის სახით. ნეხლიუდოვი ასე იმიტომ იქცეოდა, რომ აქ პირველად დაინახა გლეხების უკიდურესი სიღატაკე და გაუსაძლისი ყოფა. გრძნობდა, რომ მოწყალების გაცემა უგუნურება იყო, ფულის გაცემაზე უარს ვერ ამბობდა. ამას ხელს ისიც უწყობდა, რომ გვარიანი თანხა შემოსვლოდა კუზმინსკოეში შარშან გაყიდული ტყიდან და ინვენტარის მყიდველსაც ბე დაეტოვებინა.

როგორც კი ხმა გავრცელდა, ბატონი მთხოვნელებს ფულს აძლევსო, მის სახლს შემწეობის მისაღებად მთელი ოლქიდან

ზღვა ხალხი მოაწყდა, უპირატესად ქალები. აღარ იცოდა, როგორ მოქცეულიყო, რით ეხელმძღვანელა საკითხის გადაწყვეტისას, ვისთვის რამდენი მიეცა. გრძნობდა, რომ მთხოვნელებს, როგორც ჩანს, ღარიბ ადამიანებს, უარს ვერ ეტყოდა იმ ფულის მიცემაზე, რომელიც ბევრი ჰქონდა. თუმცა ნებისმიერის დაუფიქრებლად დაკმაყოფილება სისულელედ მიაჩნდა. ამ მდგომარეობიდან თავის დაღწევის ერთადერთი საშუალება გამგზავრება იყო. მანაც სასწრაფოდ სწორედ ეს გზა აირჩია.

პანოვოში ყოფნის ბოლო დღეს ნეხლიუდოვმა სახლში იქ დარჩენილი ნივთების გადარჩევა დაიწყო. მამიდების წითელი ხის ძველ, დიდ შიფონერში, რომელსაც ლომისთავიანი ბრინჯაოს რგოლები ეკეთა, ქვედა უჯრაში, ბევრ წერილსა და ერთ სურათს მიაგნო. მასზე ოთხი ადამიანისგან შემდგარი ჯგუფი იყო გამოსახული: სოფია ივანოვნა, მარია ივანოვნა, თვითონ ნეხლიუდოვი და სუფთა, ნორჩი, ლამაზი და სიცოცხლით სავსე კატიუშა. მან მხოლოდ ეს წერილები და სურათი აიღო. დანარჩენი ყველაფერი მეწისქვილეს დაუტოვა, რომელმაც მოღიმარი მოურავის შუამდგომლობით მეათედ ფასად შეიძინა მთელი ავეჯი და სახლის დაშლისა და გაზიდვის უფლება.

როდესაც კუზმინსკოეში საკუთრების დაკარგვის შიშით გამოწვეულ სინანულს იხსენებდა, ნეხლიუდოვი გაოცებას ვერ ფარავდა, ეს როგორ დამემართაო; ახლა მუდმივად თან სდევდა გათავისუფლების სიხარული და სიახლის შეგრძნება. სწორედ ამას განიცდიდა, ალბათ, მოგზაური ახალი მიწების აღმოჩენისას.

I ტომის დასასრული

[1] კოტები – ტუსადის მოკლევადიანი თბილი ფეხსაცმელი.

[2] შუკუმი – აქ: ფანჯარაში დატანებული მომინული პატარა კარი სუფთა ჰაერის შემოსაშვებად.

[3] Revue des deux mondes – «ორი მსოფლიოს მიმოხილვა» (ან «ძველი და ახალი სამყაროს მიმოხილვა») – ფრანგული ლიბერალური მიმართულების ჟურნალი, გამოდიოდა ორ

კვირაში ერთხელ. დაარსდა 1829 წელს პარიზში.

[4] თუ, რა თქმა უნდა, არ აპირებთ გადაიხადოთ საოლქო სასამართლოში ჯარიმის სახით 300 მანეთი, რომელიც ცხენის საყიდლად გენანებათ (ფრ.).

[5] დედამ მიბრძანა გადმომეცა, რომ თქვენთვის სუფრა შუალამემდე გაწყობილი იქნება. აუცილებლად მობრძანდით, როდესაც მოისურვებთ (ფრ.).

[6] მხარი დაეჭირა (ფრ.).

[7] ჰერბერტ სპენსერი (1820-1903) – ინგლისელი ფილოსოფოსი და სოციოლოგი.

[8] სოციალური სტატიკა.

[9] დესეტიანა – ძველებური მიწის საზომი ერთეული რუსეთში; უდრის 2400 კვადრატულ საჟენს (1,09 ჰექტარს).

[10] ჰენრი ჯორჯი (1839-1897) – ამერიკელი ეკონომისტი და პოლიტიკური მოღვაწე.

[11] კოლენკორი – ბამბის ერთგვარი, წებოთი გაჟღენთილი ქსოვილი, იყენებენ წიგნის კაზმვისას ყუაზე ან ყდაზე გადასაკრავად.

[12] ბურიდანის ვირი – ფრანგი ფილოსოფოსის, ჟან ბურიდანის (1300-1358) მიერ მოყვანილი მაგალითი იმის შესახებ, რომ თუ ვირს აქეთ-იქით თივის ზუსტად ერთნაირ ზვინს დავუდგამთ, არჩევანს ვერ გააკეთებს და შიმშილით მოკვდება.

[13] მულინე – ერთგვარი ფერადი საქარგავი ძაფი.

[14] სკოპცები – მისტიკური სექტის – «სულიერი ქრისტიანების» მიმდევრები, რომლებიც დასაჭურისების ოპერაციას ღვთისთვის სასურველ საქმედ მიიჩნევდნენ.

[15] ფინ-შამპანი – უმაღლესი ხარისხის კონიაკი, დამზადებული დაძველებული ან ამღვრეული შამპანურისგან.

[16] ჩვენი ძვირფასი ფილოსოფოსი (ფრ.).

[17] საური – ბალიშისპირი.

[18] არშინი – ძველებური რუსული სიგრძის საზომი, უდრის 16

ვერშოკს (71,12 სანტიმეტრს).

[19] სერვიტუტები – ანტიკურ, ფეოდალურ და კაპიტალისტურ საზოგადოებაში სხვისი ქონებით სარგებლობის უფლება გარკვეულ ფარგლებში.

[20] ჩეზარე ლომბროზო (1835-1909) – იტალიელი მეცნიერი, სასამართლო ფსიქიატრი და ანთროპოლოგი.

[21] გაბრიელ ტარდი (1843-1904) – ფრანგი სოციოლოგი, ფსიქოლოგი და კრიმინალისტი.

[22] ჟან მარტენ შარკო (1825-1893) – ფრანგი ნევროპათოლოგი და ფსიქიატრი, ჰიპნოზისა და შთაგონების მკვლევარი.

[23] დეკადენტიზმი – დაცემა, კულტურული რეგრესი.

[24] სადკო – მდიდარი სტუმარი, ნოვგოროდული თქმულებების გმირი.

[25] თორმეტი გოჯი ყოფილა – დაახლოებით 196 სმ.

[26] დახვეწილი (ფრ.)

[27] ჩოგბურთი (ინგლ.)

[28] პახიტოსკა – ერთგვარი პაპიროსი, სიმინდის ფურცელში გახვეული თამბაქო.

[29] საოცარი სიმართლეა (ფრ.)

[30] რეპინი ილია (1844-1930 წწ.) – ცნობილი რუსი მხატვარი.

[31] ცუდი განწყობილება (ფრ.)

[32] როგორ მაინტერესებს (ფრ.)

[33] რაიმე საქმე, რაც თავმოყვარეობას ეხება: ძალიან წყენიაა ჩვენი მეგობარი (ფრ.).

[34] უფრო სწორად, საქმე, რომელიც ბინძურ სიყვარულს ეხება (ფრ.).

[35] გონებამახვილობა (ფრ.).

[36] სუფთა ფურცლიდან დაწყება (ინგლ.).

[37] ნეგო – მცენარე, იკეთებს ჯგუფ-ჯგუფად შეკრებილ პატარა

ყვითელ ყვავილებს.

[38] გამირკა – გაზავებული სპირტი.

[39] აჯასპი – მძიმე ლითონის გოგირდმჟავა მარილის (სულფატის) კრისტალჰიდრიტის ტექნიკური სახელწოდება.

[40] წითელი – ქალაღდის ფული – 10 მანეთი.

[41] ბაგვი – ნაბღის თბილი, ყელიანი ფეხსაცმელი.

[42] აკათისტო – დაუჯღომელი საგალობელი, რომლის შესრულების დროს მღვდელმსახურიც და მრევლიც ფეხზე უნდა იდგნენ (ბერძნ. a – არ, xaqistu – ვზივარ).

[43] პრინციპალი – ფიზიკური ან იურიდიული პირი, რომელიც სხვა პირს უფლებას გადასცემს, რომ მისი აგენტის სახით იმოქმედოს.

[44] ევგენი გარშინი (1960-1931) – რუსი პედაგოგი, ლიტერატორი, კრიტიკოსი, საზოგადო მოღვაწე.

[45] შჩი – ერთგვარი სუპი, რუსული ეროვნული კერძი.

[46] ვოლოსტი – ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეული მეფის რუსეთში; თემი.

[47] კორპულენცია – მსხვილი აგებულება, ტანადობა, აზოვანება; სიმსუქნე.

[48] ჩემო ძვირფასო (ფრ.).

[49] ისინი სხვას არაფერს აკეთებენ (ფრ.).

[50] ეს მე მტკიცედ მწამს (ფრ.).

[51] შელაზული რეპუტაციის მქონე კაცი (ფრ.).

[52] ვიცი, რომ ბოროტად არ ისარგებლებ (ფრ.).

[53] ლამაზია? (ფრ.)

[54] მაზინჯი (ფრ.).

[55] ბევრ სიკეთეს აკეთებს (ფრ.).

[56] მუციო კლემენტი (1752-1832) – იტალიელი კომპოზიტორი და პიანისტი.

[57] ალაია – ალაიაში, ბერაში გატარება – ზეამართული და გადაჯვარედინებული ხმლები, შუბები, რომელთა ქვეშაც გაატარებდნენ ხოლმე დამარცხებულ მტერს.

[58] რეალისტი – რუსეთში 1917 წლამდე რეალური სასწავლებლის მოსწავლე.

[59] ნაროდოვოლცები – რევოლუციური ხალხოსნური ორგანიზაციის წევრები მეფის რუსეთში, რომელთა მიზანიც იყო ხელისუფლების იძულება დემოკრატიული რეფორმების გასატარებლად.

[60] მარილანდური თამბაქო – თამბაქოს ჯიში.

[61] ალეგრი – ლატარია მოგების დაუყოვნებლივ გაცემით.

[62] იმხიარულონ და ღმერთმა დალოცოთ... (ფრ.).

[63] წადით და დიასახლისს პატივისცემა გამოუცხადეთ (ფრ.).

[64] da nadin buqSevdeni. ქალაქის ყველა ლამაზმანი (ფრ.).

[65] ნახვამდის, ჩემო კარგო (ფრ.).

[66] შენ მხოლოდ მიბრძანე (ფრ.).

[67] როგორც იქნა! (ფრ.).

[68] ჩვენს მაგიდასთან მობრძანდით. აქ ჩაის მოგართმევენ (ფრ.).

[69] შესანიშნავია (ფრ.).

[70] ის ისეთი კეთილია... (ფრ.).

[71] შენს განკარგულებაში ვარ (ფრ.).

[72] ვერასოდეს, ვერასოდეს დავიჯერებ (ფრ.).

[73] გრაფინია ვორონცოვა და ვიქტორ აპრასკინი (ფრ.).

[74] ვინტი – ბანქოს ერთგვარი თამაში.

[75] ტანჯულია (ფრ.).

[76] ფრანგულად (ფრ.).

[77] ზულუსურად (ფრ.).

[78] კვირის წინდაწინ შერჩეული დღე სტუმრების მისაღებად (ფრ.).

[79] ნაშური – უბრალო ქსოვილი.

[80] სოფლის პირველი ქურდი (გერმ.).

[81] დაურწყება – მრავალდღიანი მარხვის დაწყების წინა დღე.

[82] გამოსაღები – ფულადი გადასახადი მეფის რუსეთში, რომელსაც გლეხებსა და მეშჩანებს ახდევინებდნენ.

[83] არახჩინი – თხელი ქსოვილის საშინაო ქუდი.

[84] ერთიანი გადასახადი (ინგლ.).

[85] ბატის ბუმბული მიემაგრებინა – მეფის რუსეთის ზოგიერთ მხარეში ქალების ერთგვარი მორთულობა.

[86] მიქელანჯელოს მოსე – აღორძინების ეპოქის მოქანდაკის, მიქელანჯელო ბუანაროტის (1475-1564 წ.წ.) მიერ შექმნილი მარმარილოს ქანდაკება, სახელწოდებით «მოსე», რომელშიც გადმოცემულია ადამიანის ფიზიკური და სულიერი სილამაზე.

ლევ ტოლსტოი აღდგომა (წიგნი II)

მთარგმნელი პაატა ჩხეიძე

ნაწილი მეორე

X

ამ ჩასვლაზე ქალაქმა ნეხლიუდოვი განსაკუთრებით უცნაურად და ახლებურად განაცვიფრა. საღამოს, ანთებული ფარნების შუქზე, სადგურიდან თავის ბინაში მივიდა. ოთახებში ნაფტალინის სუნი იდგა. აგრაფენა პეტროვნასა და კორნეის დაღლილი და უკმაყოფილო სახეები ჰქონდათ, ისინი წაკამათდნენ კიდევ ამდენი ნივთის მიღაგებისას, რომელთა დანიშნულება თითქოს მხოლოდ გამოფენა, გაშრობა და თავის ადგილზე დაბრუნება იყო. ნეხლიუდოვს თავის ოთახში დარჩენა კი შეეძლო, მაგრამ მას მოწესრიგება სჭირდებოდა, თანაც ყოველ ფეხის ნაბიჯზე სკივრი იდო, რაც გადაადგილებას აძნელებდა. მისმა ჩამოსვლამ, როგორც ჩანს, ხელი შეუშალა იმ საქმეებს, რომლებიც ამ სახლში რაღაც უცნაური ინერციით ზორციელდებოდა. ეს ყველაფერი, ეს აშკარა სიგიჟე, რომელშიც ადრე თვითონაც მონაწილეობდა, სოფელში ნანახი სილატაკისგან მიღებული შთაბეჭდილებების შემდეგ, ნეხლიუდოვს იმდენად არ ესიამოვნა, გადაწყვიტა, მეორე დღესვე სასტუმროში გადასულიყო და შესაძლებლობა მიეცა აგრაფენა პეტროვნასთვის, ნივთები თავისებურად მიეღაგებინა. მერე კი მისი, ნეხლიუდოვის, და ჩამოვიდოდა და საბოლოო გადაწყვეტილებას ის მიიღებდა.

ნეხლიუდოვი დილიდანვე გავიდა სახლიდან, ციხესთან ახლოს, ძალზე უბრალო, ცოტა უსუფთაო, ავეჯით გაწყობილი რამდენიმე ოთახი იქირავა, განკარგულება გასცა, რომ მის მიერ შერჩეული ნივთები სახლიდან იქ გადაეტანათ და ადვოკატისკენ გაემართა.

გარეთ ციოდა. ავდრისა და წვიმების შემდეგ ისეთი სიცივეები დაიჭირა, როგორიც გაზაფხულზე იცის ხოლმე. ამას თან

გამყინავი ქარიც დაემატა და ნეხლიუდოვი მსუბუქ პალტოში ისე გაითოშა, რომ გასახურებლად გამუდმებით ნაბიჯს უმატებდა.

მის მოგონებებში სოფლად მცხოვრებთა სახეები ჭარბობდა: ქალები, ბავშვები, მოხუცები, აგრეთვე ის სიღატაკე და ტანჯვა-წვალება, რომელიც თითქოს პირველად იხილა. განსაკუთრებით, ბებრულად მოდიმარი ბაღლი, უნაკუთალო ფეხებს რომ ასავსავებდა და უნებლიეთ ქალაქში ნანახს ადარებდა. საყასბოებთან, თევზისა და მზა ტანსაცმლის დუქნებთან ჩავლისას განცვიფრებას ვერ მალავდა, აქამდე როგორ ვერ ამჩნევდა უამრავ გამაძღარ, სუფთა და მსუქან მედუქნეს, რომელთა მსგავსი სოფელში ერთიც კი არ მოიძებნებოდა. ეს ადამიანები, როგორც ჩანს, მტკიცედ იყვნენ დარწმუნებული იმაში, რომ მათი მცდელობა იმ ხალხის მოტყუებისა, შეთავაზებულ საქონელში რომ ვერ ერკვეოდნენ, არა ფუჭი, არამედ ძალზე სასარგებლო საქმიანობა იყო. ასევე მაძღრისად გამოიყურებოდნენ გასივებულსაჯდომიანი და ზურგზე ღილებშეკრული მეეტლეები, მოსირმულქუდიანი შვეიცრები, წინსაფრიანი და კულულებიანი მოახლეები. განსაკუთრებით ცხენმალი, კეფაგაპარსული მეეტლეები გამოირჩეოდნენ, არხეინად რომ გამზლართულიყვნენ თავიანთ ღია ეტლებში და გამვლელებს დამცინავად და უხამსად ათვალიერებდნენ. მათში იგი ახლა უნებურად იმ სოფლელებს ხედავდა, რომლებსაც მიწა წაართვეს და ამ წართმევით ქალაქში გამორეკეს. ზოგიერთი მათგანი ქალაქურ პირობებს მოერგო, ბატონებს დაემსგავსა და თავისი მდგომარეობით ხარობდა, სხვები კი ქალაქში უარეს დღეში ჩაცვივდნენ და კიდევ უფრო გასაცოდავდნენ. ასეთებად მოეჩვენა ნეხლიუდოვს ის მეწაღეები, რომელთა მუშაობასაც რომელიღაც სარდაფის ფანჯარაში მოჰკრა თვალი; აგრეთვე გალეული, ფერმკრთალი, თმაგაწეწილი მრეცხავები, გამხდარი, ტიტველი ხელებით რომ აუთოებდნენ ღია ფანჯრებთან, საიდანაც საპნიანი ორთქლი გამოდიოდა. მათვე მიაშგავსა ქუჩაში მიმავალი ორი წინსაფრიანი, შიშველ ფეხებზე ჯღანწამოცმული, ერთიანად საღებავით მოთხვრილი მღებავი. იდაყვებზემოთ აკაპიწებული, მზემოკიდებული, ძარღვიანი, სუსტი ხელებით საღებავით სავსე ვედროს მიათრევდნენ და სულ ილანძღებოდნენ. გატანჯული და ბრაზიანი სახეები ჰქონდათ, ისევე, როგორც მტვრიან, გამურულ, დროგებზე

მოჯაყჯაყე მეფორნეებს, ჩამოძონძილ, შესივებულ კაცებსა და ქალებს, ბავშვებთან ერთად ქუჩის კუთხეებში რომ იდგნენ და მოწყალებას ითხოვდნენ. ასეთივე სახეებს მოჰკრა თვალი ნეხლიუდოვმა ღია ფანჯრებში სამიკიტნოსთან ჩავლისას. ჭუჭყიან, ბოთლებითა და ჩაის ჭურჭლით სავსე მაგიდებთან, რომელთა შორისაც რწევა-რწევით მიდი-მოდიოდნენ თეთრებში გამოწყობილი ხელზე მოსამსახურეები, გაოფლილი, გაწითლებული, შეშლილსახიანი კაცები ისხდნენ, ყვიროდნენ და მღეროდნენ. ერთი ფანჯარასთან იჯდა, წარბები აეზიდა, ტუჩები წინ წამოეწია და სივრცეს გასცქეროდა, თითქოს რაღაცის გახსენებას ცდილობდა.

«ნეტავ, ყველანი აქ რატომ შეგროვდნენ?» – ფიქრობდა ნეხლიუდოვი და მტვერთან ერთად, რომელსაც ქარი აყრიდა, უნებურად იქაურობას მოდებული ახალი საღებავის დამძაღებული ზეთის სუნსაც იყნოსავდა.

ერთ-ერთ ქუჩაზე საფორნე ცხენებშებმული ალალი გაუსწორდა, რომელზეც რაღაც რკინა უსწორმასწორო ქვაფენილზე ისე საშინლად გრუხუნებდა, რომ ნეხლიუდოვს ყურები და თავი ასტკივდა. მან ალალის გასასწრებად ნაბიჯს მოუჩქარა, როდესაც რკინის ხმაურში საკუთარი სახელი მოესმა. შეჩერდა და ცოტა მოშორებით სამხედროს მოჰკრა თვალი, რომელსაც ერთიმეორეზე მიწებებული, წაწვეტებული ულვაში ამშვენებდა, პეწიანი, გაციხვრევებული სახით ცხენმალ ღია ეტლში იჯდა, მისალმების ნიშნად ხელს უქნევდა და გაღიმებულს უჩვეულოდ თეთრი კბილები მოუჩანდა.

– ნეხლიუდოვ! ეს შენ ხარ?

პირველი, რაც ნეხლიუდოვმა იგრძნო, სიამოვნება იყო.

– ა! შენბოკ! – სიხარულით თქვა მან, მაგრამ მაშინვე მიხვდა, რომ სასიხარულო არაფერი ჰქონდა.

ეს სწორედ ის შენბოკი გახლდათ, რომელმაც მაშინ მამიდებთან შემოუარა. ნეხლიუდოვს იგი დიდი ხნის განმავლობაში აღარ ენახა, მაგრამ ყური მოეკრა, რომ პოლკიდან გასვლისა და კავალერიაში დარჩენის შემდეგ, ვალების მიუხედავად, მდიდარი ხალხის წრეში ყოფნას როგორღაც მაინც ახერხებდა. ამას მისი კმაყოფილი, მხიარული გამომეტყველებაც მოწმობდა.

– რა კარგია, რომ დაგიჭირე! თორემ მთელი ქალაქი დაცარიელებულია. ეჰ, ძმაო, დაბერებულხარ, – თქვა მან, ეტლიდან გადმოვიდა და მხრებში გაიმართა, – მხოლოდ სიარულით გიცანი. რას იტყვი, ვისადილოთ ერთად? სად აკეთებენ კარგ საჭმელს?

– არ ვიცი, თუ მოვასწრებ, – მიუგო ნეხლიუდოვმა, თან მხოლოდ იმაზე ფიქრობდა, როგორ მოეცილებინა თავიდან მეგობარი ისე, რომ არ ეწყენინებინა, – შენ აქ რატომ ხარ? – ჰკითხა მან.

– საქმე, ძმაო, საქმე. მეურვეობის შესახებ. მე ხომ მეურვე ვარ. სემიონოვის საქმეებს ვუძღვები. მდიდარი კაცია. მაგრამ რამოლი[1]. ორმოცდაათობმეტი ათასი დესეტინა მიწა კი აქვს, – თქვა მან განსაკუთრებული სიამაყით, თითქოს ეს მისი ყოფილიყოს, – ყველაფერი თავის ნებაზე იყო მიშვებული. მთელი მიწა გლეხებზე მიეჭირავებინა, მაგრამ ისინი არაფერს იხდიდნენ. მარტო გადასახადის ნარჩენი ოთხმოცი ათასზე მეტს შეადგენდა. ერთ წელიწადში ყველაფერი შევცვალე და სამოცდაათი პროცენტით მეტი შემოვიტანე. როგორია? – ამაყად იკითხა მან.

ნეხლიუდოვს გაახსენდა, რომ, როგორც ამბობდნენ, ეს შენბოკი სწორედ საკუთარი ქონების გაფლანგვისა და გადაუხდელი ვალების გამო, რაღაც განსაკუთრებული პროტექციით, მდიდარი მოხუცის ქონების მეურვედ დაენიშნათ, რომელიც ყველაფერს ანიაკებდა, და ახლა ამით ცხოვრობდა.

«როგორ მოვიცილო თავიდან და თან არც ვაწყენინო?» – ფიქრობდა ნეხლიუდოვი და ამხანაგს პრიალა, სისხლსავსე სახეში შესცქეროდა, რომელსაც დაყენებული ულვაში ამშვენებდა, თან გულდია, მეგობრულ ლაქლაქსა და ტრაბახს ისმენდა კარგი საჭმელებისა და სამეურვეო საქმეების კარგად მოწყობის შესახებ.

– მაშ, სად ვსადილობთ?

– რომ არ მცალია? – თქვა ნეხლიუდოვმა და საათს დახედა.

– აი, რას გეტყვი. დღეს სადამოს დოღია. იქნები?

– არა, არ ვიქნები.

– მოდი. ჩემი უკვე აღარ მყავს, მაგრამ გრიშას ცხენებზე ვდებ.

გახსოვს? კარგი თავლა აქვს. ჰოდა, მოდი, თან ვივარდებით.

– არც ვახშობა შემიძლია, – გაელიმა ნეხლიუდოვს.

– ეს რას ჰგავს? ახლა საით? თუ გინდა, მიგიყვან.

– ადვოკატთან. აქვეა, კუთხეში, – თქვა ნეხლიუდოვმა.

– აჰ, შენ ხომ ციხეში რაღაცას აკეთებ? ციხის რწმუნებული გახდი? კორჩაგინებმა მითხრეს, – სიცილით თქვა შენბოკმა, – ისინი უკვე გაემგზავრნენ. აბა, რა არის? მომიყევი!

– ჰო, ჰო, ეს სიმართლეა, – უპასუხა ნეხლიუდოვმა, – მაგრამ ქუჩაში ხომ ვერ მოგიყვები!

– რა თქმა უნდა, რა თქმა უნდა, შენ ხომ ყოველთვის უცნაური იყავი. მაშ, მოხვალ დოღზე?

– არა, არ შემიძლია და არც მინდა. არ გეწყინოს, გეთაყვა.

– რა უნდა მეწყინოს? შენ სად ცხოვრობ? – ჰკითხა მან და უეცრად სახე დაუსერიოზულდა, თვალები გაუშტერდა, წარბები აეზიდა. როგორც ჩანს, გახსენება უნდოდა და ნეხლიუდოვმა მასში სწორედ ისეთივე უაზრო გამომეტყველება დაიჭირა, როგორც იმ წარბებაწეულ და პირდაღებულ კაცს დაუნახა სამიკიტნოს ფანჯარაში, მისი გაოცება რომ გამოიწვია.

– როგორი სიცივეა, არა?

– ჰო, ჰო.

– ნავაჭრი შენთანაა? – მიმართა მან მეეტლეს.

– აბა, მშვიდობით. ძალიან, ძალიან მიხარია, რომ შეგხვდი, – თქვა შენბოკმა, ნეხლიუდოვს ხელი მაგრად ჩამოართვა, ეტლში შეხტა, პრიალა სახის წინ ფართო ხელი დაუქნია, რომელზეც ახალი, თეთრი, ნატის ხელთათმანი ეცვა, ჩვეულებისამებრ გაუღიმა და უჩვეულოდ თეთრი კბილები გამოაჩინა.

«ნუთუ მეც ასეთი ვიყავი? – ფიქრობდა ნეხლიუდოვი და ადვოკატისკენ მიეშურებოდა, – დიახ, თუმცა არც მთლად ასეთი, მაგრამ მინდოდა, რომ მისნაირი ვყოფილიყავი და მეგონა, ცხოვრებას ასე გავატარებდი».

XI

ადვოკატმა ნეხლიუდოვი ურიგოდ მიიღო და მაშინვე მენშოვების საქმეზე ლაპარაკს შეუდგა, რომელიც წაეკითხა და ბრალდების უსაფუძვლობით აღშფოთებას ვერ მალავდა.

– აღმაშფოთებელი საქმეა, – ამბობდა იგი, – დიდი ალბათობით, ცეცხლი თვითონ მფლობელმა წაუკიდა დაზღვევის თანხის მისაღებად. მაგრამ საქმე ისაა, რომ მენშოვების ბრალეულობა საერთოდ არ არის დამტკიცებული. არც რაიმე სამხილი არსებობს. ეს გამომძიებლის ზედმეტი გულმოდგინებისა და პროკურორის ამხანაგის დაუდევრობის ბრალია. თუკი საქმის მოსმენა აქ შედგება და არა მაზრაში, თავს ვდებ, რომ მოვიგებ და არც ჰონორარი მინდა. მეორე საქმე, ფედოსია ბირიუკოვას თხოვნა, ხელმწიფე-იმპერატორის სახელზეა დაწერილი; თუ პეტერბურგში გაემგზავრებით, თან წაიღეთ, თვითონ მიიტანეთ და სთხოვეთ, თორემ იუსტიციის სამინისტროში შეკითხვას გაგზავნიან, იქ კი ისე უპასუხებენ, რომ სასწრაფოდ თავიდან მოიცილონ, ანუ უარით და არაფერი გამოვა. ეცადეთ, ძალიან მაღალ ჩინებზე გახვიდეთ.

– ხელმწიფეზე? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა.

ადვოკატს გაეცინა.

– ეს უკვე უმაღლესია, უზენაესი ინსტანცია. მაღალი კი, ესე იგი, თხოვნის კომისიის მდივანი ან გამგე. აბა, დავამთავრეთ?

– არა, აი, სექტანტები მწერენ, – უთხრა ნეხლიუდოვმა და ჯიბიდან წერილი ამოიღო, – და თუ ეს სიმართლეა, ნამდვილი საოცრებაა. დღეს მათ ნახვასა და საქმეში გარკვევას შევეცდები.

– თქვენ, როგორც ვხედავ, ერთგვარი ძაბრი, ყელი გახდით, საიდანაც ციხის ყველა საჩივარი მოედინება, – გაელიმა ადვოკატს, – ძალზე ბევრ საქმეს ეჭიდებით, ვერ მოერევი.

– არა, ეს განსაცვიფრებელი ამბავია, – თქვა ნეხლიუდოვმა და მოკლედ გააცნო საქმის არსი: ხალხი სოფელში სახარების წასაკითხად შეიკრიბა, მოვიდა უფროსობა და ყველა დაიფრინა. მომდევნო კვირას ისევ მოიყარეს ერთად თავი. მაშინ ურიადნიკს უხმეს, აქტი გააფორმეს და სამართალში მისცეს. სასამართლოს გამომძიებელმა დაჰკითხა, პროკურორის

ამხანაგმა საბრალდებო აქტი შეადგინა, სასამართლო პალატამ ბრალდება დაამტკიცა და ისინი გაასამართლეს. ბრალმდებელი პროკურორის ამხანაგი იყო, მაგიდაზე ნივთიერი მტკიცებულება, სახარება, იდო. ყველას გადასახლება მიუსაჯეს, – ეს რაღაც საშინელებაა, – ამბობდა ნეხლიუდოვი, – ნუთუ სიმართლეა?

– მერედა, რა გაოცებით?

– ყველაფერი. კარგი, ბატონო, იმ ურიადნიკის მესმის, რომელსაც უბრძანეს, მაგრამ პროკურორის ამხანაგი, რომელმაც აქტი შეადგინა, ის ხომ განათლებული ადამიანია.

– სწორედ ესაა შეცდომა. მივეჩვიეთ, რომ პროკურატურა და, საერთოდ, მოსამართლეები, რაღაც ახალი, ლიბერალური ადამიანები არიან. ოდესღაც მართლაც იყვნენ ასეთები, ახლა კი სრულიად შეიცვალნენ და ჩინოვნიკებად იქცნენ, რომელთაც მხოლოდ ყოველი თვის ოცი რიცხვი ადარდებთ. ჯამაგირს იღებენ, მაგრამ მეტი სჭირდებათ. აი, სულ ეს არის მათი პრინციპი. ვისაც გინდათ, იმას დაადანაშაულებენ, გაასამართლებენ და მიუსჯიან.

– ნუთუ არსებობს კანონი, რომლის ძალითაც შეიძლება ადამიანის გადასახლება იმის გამო, რომ იგი სხვებთან ერთად სახარებას კითხულობდა?

– მხოლოდ არათუ შორეულ მხარეში გადასახლება, არამედ კატორღაში გაგზავნაც, თუ დამტკიცდება, რომ სახარების კითხვისას თავს უფლება მისცეს, სხვებისთვის ისე არ აეხსნათ, როგორც ნაბრძანებია და ამით ეკლესიის ახსნა-განმარტება დაგმეს. მართლმადიდებლური რწმენის სახალხოდ ძაგება, 196-ე მუხლის მიხედვით, ახალშენში გადასახლებით ისჯება.

– შეუძლებელია.

– ასეა, დამიჯერეთ. პატივცემულ მოსამართლეებს ხშირად ვეუბნები, – განაგრძობდა ადვოკატი, – რომ მათი დანახვისას გული ყოველთვის მაღლობის სათქმელად მიმიწევს, რადგან თუ ციხეში არ ვზივარ, ისევე, როგორც თქვენ, სხვათა შორის და ჩვენ, ყველანი, მხოლოდ მათი გულკეთილობის გამო. თითოეული ჩვენგანისთვის განსაკუთრებული უფლების ჩამორთმევა და შორეულ მხარეში გადასახლება უადვილესი საქმეა.

– თუ ასეა და ყველაფერი პროკურორისა და იმ ადამიანების თვითნებობაზეა დამოკიდებული, რომელთაც შეუძლიათ გამოიყენონ ან არ გამოიყენონ კანონი, სასამართლო რაღა საჭიროა?

ადვოკატმა მხიარულად გადაიხარხარა.

– როგორ შეკითხვებს იძლევიტ! ეს, ჩემო ბატონო, უკვე ფილოსოფიაა. თუმცა ამაზეც შეიძლება ლაპარაკი. აი, შაბათს მეწვიეთ. ჩემთან მეცნიერებს, ლიტერატორებს, მხატვრებს შეხვდებით. საზოგადო საკითხებზეც მაშინ ვისაუბროთ, – «საზოგადო საკითხები» მან ირონიული პათოსით წარმოთქვა, – მეუღლეს იცნობთ. ასე რომ, მობრძანდით.

– დიახ, შევეცდები, – მიუგო ნეხლიუდოვმა და იგრძნო, რომ ცრუობდა და თუ რაიმეს შეეცდებოდა, მხოლოდ იმას, რომ სადამოს ადვოკატთან სტუმრად მისული მეცნიერების, ლიტერატორებისა და მხატვრების წრეში არ მოხვედრილიყო.

ადვოკატის სიცილმა ნეხლიუდოვის შენიშვნასთან დაკავშირებით – რა მნიშვნელობა აქვს სასამართლოს, თუ ზოგიერთ ადამიანს თვითნებურად შეუძლია კანონის გამოყენება-გამოუყენებლობაო, აგრეთვე ინტონაციამ, რომლითაც მან სიტყვები «ფილოსოფია» და «საზოგადო საკითხები» წარმოთქვა, – ნეხლიუდოვს დაანახვა, რომ ის და ადვოკატი, სავარაუდოდ, მისი ამხანაგებიც, საგნებს სრულიად განსხვავებულად უყურებდნენ. თუმცა ცდილობდა, შენბოკისნაირი ძველი მეგობრებისგან თავი შორს დაეჭირა, ადვოკატისა და მისი წრის ადამიანებისგან გაცილებით დიდი მანძილი ჰყოფდა.

XII

ვინაიდან უკვე გვიან იყო, ციხემდე მისვლას კი დიდი დრო სჭირდებოდა, ნეხლიუდოვმა ეტლი იჭირავა. ერთ-ერთ ჭუჩაზე შუახნის, ჭკვიანი და გულკეთილი შესახედაობის მეეტლემ ნეხლიუდოვს მიმართა და უზარმაზარ მშენებარე სახლზე მიუთითა.

– აი, რამხელა სასახლე აღმართეს, – ისე თქვა მან, თითქოს თვითონაც მიუძღოდა წვლილი ამ მშენებლობაში და ეს

ეამაყებოდა.

მართლაც, უშველებელ, თანაც რთული და უჩვეულო სტილის სახლს აშენებდნენ. ირგვლივ რკინის სამაგრებით შეკრული ფიჭვის მორებისგან აგებული მტკიცე ხარაჩოები იდგა, ქუჩისგან კი მას ყავრის ზღუდე ჰყოფდა. ხარაჩოების ფიცრებზე ჭიანჭველებივით მიდი-მოდიოდნენ კირით მოთხვრილი მუშები: ზოგი ქვას აწყობდა, ზოგი – თლიდა, ზოგიც ზევით მძიმე ჯალამბარსა და კასრს ეზიდებოდა და მერე ცარიელი ჩამოჰქონდა.

ხარაჩოებთან მსუქანი, საუცხოოდ ჩაცმული კაცი, სავარაუდოდ, არქიტექტორი იდგა, ხელი ზევით აეშვირა და რაღაცას ეუბნებოდა ვლადიმირელ მენარდეს, რომელიც მოკრძალებით უსმენდა. იქვე, ჭიშკრიდან, ცარიელი საზიდრები გაჰყავდათ და დატვირთული შემოჰყავდათ.

«როგორ არიან ყველანი დარწმუნებული, ისინი, ვინც მუშაობენ და ისინიც, ვინც მათ მუშაობას აიძულებენ, რომ ეს ასეც უნდა იყოს და მაშინ, როცა სახლში მათი მუცელგაბერილი დედაკაცები გაუსაძლის ყოფაში არიან, არახჩინიანი ბავშვები კი მოსალოდნელი შიმშილით სიკვდილის წინ ბებრულად იღიმებიან და ფეხებს ასავსავენ, ეს სულელური, უსარგებლო სასახლე ვიღაც სულელ და უსარგებლო ადამიანს უნდა აუშენონ, ერთ-ერთ იმათგანს, რომლებიც მათ აკოტრებენ და ძარცვავენ», – ფიქრობდა ამ სახლის შემყურე ნეხლიუდოვი.

– დიახ, სულელური სახლია, – ხმამაღლა გამოთქვა მან თავისი აზრი.

– როგორ თუ სულელური? – ეწყინა მეეტლეს, – სულელური კი არა, მაღლობა, რომ ხალხს ასაქმებს.

– სამუშაო ხომ უსარგებლოა.

– რახან აშენებენ, სასარგებლო ყოფილა, – შეეპასუხა მეეტლე, – ხალხი სარჩოს შოულობს.

ნეხლიუდოვი გაჩუმდა, მით უმეტეს, რომ ბორბლების ხმაურში აღარაფერი ისმოდა. ციხის მახლობლად მეეტლე ქვაფენილიდან გზატკეცილზე გადავიდა და რადგან იქ ლაპარაკი ადვილი იყო, კვლავ ნეხლიუდოვს მიმართა.

– რაღაც ამ ბოლო დროს ყველა ქალაქს მოაწყდა, – თქვა მან,

კოფოზე შემოტრიალდა და ნეხლიუდოვს ხელით სოფლიდან ჩამოსული მუშების არტელზე მიუთითა. გლეხებს მხარზე ხერხი, ნაჯახი, ჯუბაჩა და ტომრები მოეგდოთ და მათკენ მოემართებოდნენ.

– განა წინა წლებზე მეტია? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა.

– რა შედარებაა! ჭირივით მოედვნენ აჭაურობას. მეპატრონეები ხალხს ნაფოტებივით ისვრიან. ყველგან არიან.

– ასე რატომ ხდება?

– გამრავლდნენ, წასასვლელი კი არსად აქვთ.

– მერე რა, რომ გამრავლდნენ? სოფელში რატომ არ რჩებიან?

– სოფელში რა აკეთონ? მიწა არ აქვთ.

ნეხლიუდოვმა ის განიცადა, რაც ნატკენ ადგილს ახასიათებს. გეჩვენება, რომ თითქოს განზრახ ურტყამ მას, მიზეზი კი ისაა, რომ მტკივნეულ ადგილზე დარტყმა შესამჩნევია.

«ნუთუ ყველგან ერთი და იგივეა?» – გაიფიქრა მან და მეეტლეს კითხვები დააყარა – თქვენს სოფელში რამდენი მიწაა, თვითონ რამდენს ფლობ, ქალაქში რატომ ცხოვრობო.

– სულზე, ბატონო, ერთი დესეტიანა გვაქვს. სამ სულზე მოგვცეს, – ხალისიანად ალაპარაკდა მეეტლე, – სახლში მამა და ერთი ძმა მყავს, მეორე სალდათად წაიყვანეს. ისინი უძღვებიან სოფელს, თუმცა გასაძღოლი არაფერია. აი, ძმასაც მოსკოვში წასვლა ჩაუდევს გულში.

– მიწის ჭირაობა არ შეიძლება?

– სადაა დასაჭირავებელი მიწა? ბატონებმა, რაც ჰქონდათ, გაფლანგეს. ყველაფერი ვაჭრებმა ჩაიგდეს ხელში. მათ ვერაფერს გამორჩები, თვითონ მუშაობენ. ჩვენთან ფრანგი ფლობს, ბატონისგან შეიძინა. არ აჭირავებს და მორჩა.

– რომელი ფრანგი?

– დიუფარი, იქნებ გსმენიათ. დიდ თეატრში აქტიორებისთვის პარიკებს ამზადებს. კარგი საქმეა, ჰოდა, გამდიდრდა. ჩვენი ბატონის ქალიშვილისგან მთელი მამული იყიდა. ახლა მის ხელში ვართ. თავის ჭკუაზე გვატარებს. იმაზეც მაღლობა, რომ

კარგი ადამიანია. ეგაა, რომ ცოლი ჰყავს რუსი. ისეთი ძაღლია, ღმერთმა დაგიფაროთ. ხალხს ძარცვავს. ნამდვილი ჭირია. აი, ციხეც. სად მიგიყვანოთ, შესასვლელთან? არა მგონია, შეგიშვან.

XIII

ნეხლიუდოვი გულისფანცქალითა და ძრწოლით ფიქრობდა იმაზე, თუ რა მდგომარეობაში დახვდებოდა კატიუშა, რომელიც ციხეში მყოფ სხვა ადამიანებთან ერთად მისთვის ჯერაც საიდუმლოს წარმოადგენდა. მან ზარი დარეკა და გარეთ გამოსულ ზედამხედველს მასლოვას შესახებ ჰკითხა. ზედამხედველმა გადაამოწმა და უთხრა, რომ იგი საავადმყოფოში გადაეყვანათ. ნეხლიუდოვიც იქით გაეშურა. გულკეთილმა მოხუცმა, საავადმყოფოს დარაჯმა, იგი მაშინვე შეუშვა. მან შეიტყო, ვისი ნახვა იყო საჭირო და ბავშვთა განყოფილებისკენ გაემართა.

კარბოლმჟავით ერთიანად გაჟღენთილი ახალგაზრდა ექიმი დერეფანში გამოვიდა და მკაცრი კილოთი ნეხლიუდოვს მოსვლის მიზეზი ჰკითხა. ეს კაცი პატიმრების მიმართ შემწყნარებლობას იჩენდა, რის გამოც გამუდმებით ჰქონდა უსიამოვნო შეხლა-შემოხლა ციხის უფროსობასა და უფროს ექიმთანაც კი. იმის შიშით, რომ მოსულს რაიმე უკანონოს გაკეთება არ მოეთხოვა და იმის საჩვენებლადაც, რომ გამონაკლისს არავისთვის უშვებდა, ნეხლიუდოვს თავი გაბრაზებულად მოაჩვენა.

– აქ ქალები არ არიან, ბავშვთა პალატებია, – თქვა მან.

– ვიცი, მაგრამ აქ ციხიდან გადმოყვანილი მომვლელი-მოახლე უნდა იყოს.

– დიახ, ასეთი ორია. თქვენ რა გნებავთ?

– ერთ-ერთ მათგანს, მასლოვას, ახლოს ვიცნობ, – უთხრა ნეხლიუდოვმა, – მისი ნახვა მინდოდა: პეტერბურგში მივემგზავრები მის საქმესთან დაკავშირებით საკასაციო საჩივრის შესატანად. ამის გადაცემა მინდოდა. ჩვეულებრივი ფოტოსურათია, – დაამატა მან და ჯიბიდან კონვერტი ამოიღო.

– ეგ კი შესაძლებელია, – გული მოუღბა ექიმს,

თეთრწინსაფრიან დედაბერს მიუბრუნდა და მომვლელი პატიმრის, მასლოვას, მოყვანა სთხოვა, – იქნებ დამჯდარიყავით ან მისაღებში გასულიყავით?

– გმადლობთ, – თქვა ნეხლიუდოვმა, ექიმში მომხდარი მისთვის სასიკეთო ცვლილებით ისარგებლა და საავადმყოფოში მასლოვას ქცევით დაინტერესდა.

– არა უშავს, საკმაოდ კარგად მუშაობს, იმ პირობების გათვალისწინებით, რომელშიც აქამდე იყო, – მიუგო ექიმმა, – თუმცა, აი, ისიც.

ერთ-ერთი კარიდან მოხუცი მომვლელი გამოვიდა, უკან მასლოვა მოჰყვებოდა. ზოლიან კაბაზე თეთრი წინსაფარი გაეკეთებინა, თმას თავსაფარი უფარავდა. ნეხლიუდოვის დანახვაზე წამოენთო, თითქოს გაუბედავად შეჩერდა, მერე შუბლი შეიკრა, თვალები დახარა და დერეფანში დაგებული ზოლიანი ტილოს გავლით მისკენ სწრაფი ნაბიჯით გაემართა. მიახლოებულს ხელის ჩამორთმევა არ უნდოდა, მაგრამ მერე მაინც გაუწვდინა და უფრო მეტად გაწითლდა. ნეხლიუდოვს იგი მას შემდეგ არ ენახა, რაც ქალმა გაცხარებისთვის ბოდიში მოუხადა. მასში რაიმე ცვლილებას არ ელოდა, მაგრამ დღეს იგი სხვანაირი მოეჩვენა, გამომეტყველებაშიც რაღაც ახალი დაიჭირა: თავშეკავებული, მორცხვი და, როგორც შეატყო, მისდამი არაკეთილმოსურნე. ნეხლიუდოვმა მასაც იგივე უთხრა, რაც ექიმს, – რომ პეტერბურგში მიემგზავრებოდა და კონვერტში ჩადებული, პანოვოდან წამოღებული ფოტოსურათი გადასცა.

– ეს პანოვოში ვიპოვე, ძველი სურათია, იქნებ სიამოვნება მოგგვაროთ. აიღეთ.

ქალმა შავი წარბები ასწია, ირიბი თვალებით გაოცებით შეხედა, თითქოს ეკითხებოდა, რა საჭიროაო, კონვერტი უსიტყვოდ გამოართვა და წინსაფრის უკან ჩაიდო.

– იქ თქვენი დეიდა ვნახე, – უთხრა ნეხლიუდოვმა.

– ნახეთ? – გულგრილად გამოეხმაურა ქალი.

– აქ თავს როგორ გრძნობთ? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა.

– არა უშავს, კარგია, – მიუგო ქალმა.

- ძალიან ხომ არ გიმძიმთ?
 - არა, არაფერია. ჯერ ვერ მივეჩვიე.
 - მოხარული ვარ თქვენ გამო. ყველგან უკეთესია, ვიდრე იქ.
 - ვიდრე სად იქ? – ჰკითხა ქალმა და სახე აელეწა.
 - იქ, ციხეში, – ნაჩქარევად თქვა ნეხლიუდოვმა.
 - რით არის უკეთესი? – ჩაეკითხა მასლოვამ.
 - ვფიქრობ, აქ უკეთესი ხალხია. იქაურებს არ ჰგვანან.
 - იქ ბევრი კარგი ადამიანია, – თქვა ქალმა.
 - მენშოვების დახმარება ვცადე და იმედი მაქვს, რომ გაათავისუფლებენ, – შეატყობინა ნეხლიუდოვმა.
 - ღმერთმა ქნას, შესანიშნავი მოხუცია, – გაიმეორა მასლოვამ დედაბრის საკუთარი დახასიათება და ოდნავ გაელიმა.
 - დღეს პეტერბურგში მივემგზავრები. თქვენი საქმის მოსმენა მალე შედგება. ვიმედოვნებ, გადაწყვეტილებას შეცვლიან.
 - შეცვლიან თუ არ შეცვლიან, ჩემთვის ახლა უკვე სულერთია, – თქვა ქალმა.
 - რატომ ახლა?
 - ისე, – მიუგო მან და კაცს სახეში წამით კითხვის გამომხატველი მზერა მიაპყრო.
- ნეხლიუდოვის აზრით, ეს სიტყვა და გამოხედვა იმას ნიშნავდა, რომ ქალს აინტერესებდა, იგი კვლავ თავის გადაწყვეტილებაზე იდგა თუ მისი უარი მიეღო და განზრახვა შეეცვალა.
- არ ვიცი, რატომ არის თქვენთვის სულერთი, – თქვა მან, – მაგრამ ჩემთვის კი ნამდვილად არა აქვს მნიშვნელობა, გაგამართლებენ თუ არა. ნებისმიერ შემთხვევაში მზად ვარ იმის შესასრულებლად, რაც ვთქვი, – დაამატა მან მტკიცედ.
- ქალმა თავი ასწია, შავი ირიბი თვალები ნაწილობრივ კაცზე შეაჩერა, ნაწილობრივ მის მიღმა მდებარე სივრცეს მიაპყრო და სახე სიხარულით გაუნათდა. მაგრამ ის არ თქვა, რასაც მისი თვალები გამოხატავდა.

– ამას ტყუილად ამბობთ, – ჩაილაპარაკა მან.

– იმიტომ ვამბობ, რომ იცოდეთ.

– ამის შესახებ ყველაფერი ვთქვით, სალაპარაკო აღარაფერია, – დაიჟინა ქალმა და ღიმილი ძლივს შეიკავა.

პალატაში რაღაცამ გაიხმაურა. გაისმა ბავშვის ტირილი.

– მგონი, მეძახიან, – თქვა მასლოვამ და მოუსვენრად მიიხედ-მოიხედა.

– თუ ასეა, მშვიდობით, – უთხრა ნეხლიუდოვმა.

ქალმა ისეთი სახე მიიღო, თითქოს კაცის გამოწვდილი ხელი ვერ შეამჩნია, არ ჩამოართვა, სიხარულის დასაფარავად შეტრიალდა და სწრაფი ნაბიჯებით გაუყვა დერეფანში დაგებული ზოლიან ტილოს.

«რა ემართება? რას ფიქრობს? რას გრძნობს? ჩემი გამოცდა უნდა თუ მართლა ვერ მპატიობს? არ შეუძლია ნაფიქრალ-განცდილის თქმა თუ არ უნდა? მოუღბა გული თუ გაბოროტდა?» – ეკითხებოდა საკუთარ თავს ნეხლიუდოვი და ვერაფერს პასუხობდა. ერთი რამ კი დანამდვილებით იცოდა: ქალი შეიცვალა და მასში მისი სულისთვის მნიშვნელოვანი ცვლილება მიმდინარეობდა, რაც ნეხლიუდოვს არა მარტო მასთან აკავშირებდა, არამედ იმასთანაც, რისი გულისთვისაც ის ხორციელდებოდა. ეს შეერთება კაცს ახარებდა, აღელვებდა და გულსაც უჩვილებდა.

მასლოვა პალატაში დაბრუნდა, სადაც რვა საბავშვო საწოლი იდგა და მედდის ბრძანებით ლოგინების ხელახლა დაგებას შეუდგა, ზეწრით ხელში ძალიან გადაიხარა, ფეხი დაუსხლტა და კინალამ დაეცა. ამის დანახვაზე გამოჯანმრთელების გზაზე მყოფ, კისრამდე შეხვეულ ბიჭს გაეცინა, მასლოვამაც თავი ველარ შეიკავა, საწოლზე ჩამოჯდა და ისე ხმამაღლა და გადამდებად ახარხარდა, რომ რამდენიმე ბავშვსაც გაეცინა, მედდამ კი ბრაზიანად შეუძახა:

– რას ხორხოცობ? იქ ხომ არ გგონია თავი, სადაც იყავი? წადი, კერძი მოიტანე.

მასლოვა გაჩუმდა, ჭურჭელი აიღო და იქით გაემართა, საითაც მიუთითეს, მაგრამ შეხვეულ ბიჭს რომ გადახედა, რომელსაც

სიცილი აკრძალული ჰქონდა, ისეც წაიფრუტუნა. დღის განმავლობაში რამდენჯერმე, როგორც კი დროს იხელთებდა, მასლოვა კონვერტიდან სურათს ამოსწევდა ხოლმე და მისი ცქერით ტკბებოდა; მაგრამ მხოლოდ საღამოს, მორიგეობის შემდეგ, როდესაც იმ ოთახში მარტო დარჩა, სადაც მომვლელთან ერთად ეძინა, მან მთლიანად ამოიღო სურათი კონვერტიდან და დიდხანს, გაუნძრევლად ესიყვარულებოდა ყოველ წვრილმანს: სახეებს, ტანსაცმელს, აივნის საფეხურებს, ბუჩქებს, რომელთა ფონზედაც მოჩანდნენ ოთხივენი – თვითონ, ნეხლიუდოვი და მისი მამიდები, უყურებდა გახუნებულ, გაყვითლებულ ფოტოსურათს და განსაკუთრებით საკუთარი თავის, ახალგაზრდა, ლამაზი სახისა და შუბლის გარშემო დაკუთლულებული თმის ცქერით ვერ ძლებოდა. ისე გაერთო, რომ ვერც კი შეამჩნია მომვლელი, მისი ამხანაგი, ოთახში როგორ შემოვიდა.

– ეს რა არის? იმან მოგცა? – თქვა მსუქანმა, გულკეთილმა მომვლელმა და სურათისკენ დაიხარა, – ახლა არ მითხრა, ეს მე ვარო.

– აბა, სხვა ვინ იქნება? – ამხანაგს სახეში შეხედა და ღიმილით ჩაილაპარაკა მასლოვამ.

– ეს ვინღაა? თვითონ? ეს დედამისია?

– მამიდაა. მაშ, ვერ მიცნობდი? – შეეკითხა მასლოვა.

– გიცნობდი? ცხოვრებაში ვერ გიცნობდი. სულ სხვა სახეა. ალბათ ათი წელი მაინც იქნება გასული!

– წელი კი არა, ცხოვრება, – თქვა მასლოვამ და მისი გამოცოცხლება წამსვე თითქოს ერთი ხელის მოსმით გაქრა. დასევდიანდა, წარბებს შორის ნაოჭი გაუჩნდა.

– როგორც ჩანს, იქ ადვილი ცხოვრება იყო.

– ჰო, ადვილი, – გაიმეორა მასლოვამ, თვალები დახუჭა და თავი დააქნია, – კატორღაზე უარესი.

– ეს როგორ?

– როგორ და ასე. საღამოს რვიდან დილის ოთხამდე. თანაც ყოველდღე.

– მაშ, რატომ არ მიატოვებენ?

– უნდათ კიდეც, მაგრამ არ შეიძლება. ეჰ, ახლა რაღა სალაპარაკოა! – თქვა მასლოვამ, წამოხტა, ფოტოსურათი მაგიდის უჯრაში მოისროლა, მწარე ცრემლები ძლივს შეიკავა, ღერეფანში გავარდა და კარი გაიჯახუნა. ფოტოსურათს რომ უყურებდა, თავს იმ ქალიშვილად გრძნობდა, რომელიც ზედ იყო გამოსახული, იხსენებდა მაშინდელ ბედნიერ წუთებს და ოცნებობდა, რომ კვლავაც განეცადა იგივე მასთან ერთად. ამხანაგის სიტყვებმა შეახსენა, ვინ იყო იგი ახლა და რას წარმოადგენდა იქ. მოაგონდა იმ ცხოვრების მთელი საშინელება, რომელსაც მაშინ ბუნდოვნად გრძნობდა, მაგრამ ცდილობდა, არ გაეცნობიერებინა. მხოლოდ ახლავს გაიხსენა ცოცხლად ის საშინელი ღამეები, განსაკუთრებით ერთი, ყველიერისას, როდესაც სტუდენტს ელოდებოდა, რომელიც გამოსყიდვას შეჰპირდა. გაახსენდა, სტუმრების გაცილების შემდეგ, ღამის ორი საათისთვის, ცეკვებს შორის შესვენებისას, როგორ მიუჯდა ღია, ღვინოგადასხმული წითელი აბრეშუმის კაბით, მევიოლინის გამზდარ, გაძვალტყავებულ, ოდნავ ხუჭუჭებიან აკომპანიატორ ქალს და თავისი მძიმე ცხოვრების შესახებ შესჩივლა. აღმოჩნდა, რომ ამ აკომპანიატორ ქალსაც უმძიმდა ცხოვრება და მისი შეცვლა სურდა. შემდეგ მათ კლარა შეუერთდა. მოულოდნელად სამივემ გადაწყვიტა, რომ ასე აღარ ეცხოვრათ. ფიქრობდნენ, ეს ღამე უკვე გავიდაო და დაშლას აპირებდნენ, როდესაც წინკარში უეცრად მთვრალი სტუმრები ახმაურდნენ. მევიოლინემ რიტურნელი[2] დაუკრა, აკომპანიატორმა პიანინოზე, ძალზე მზიარული რუსული სიმღერის სახით, კადრილის პირველი ფიგურა ააბრახუნა; პატარა, გაოფლილმა, ღვინის სუნით აყროლებულმა და სლოკინა, თეთრჭალსტუხიანმა კაცუნამ, რომელმაც მეორე ფიგურის დროს თეთრი ფრაკი გაიძრო, ხელი მასლოვას სტაცა. წვერმოშვებულმა, ასევე ფრაკიანმა მსუქანმა კაცმა (ისინი რომელიღაც მეჯლისიდან მოსულიყვნენ) – კლარას და დიდხანს ტრიალებდნენ, ცეკვავდნენ, ყვიროდნენ, სვამდნენ... ასე გავიდა ერთი, ორი, სამი წელი. აბა, როგორ არ შეიცვლებოდა! ამ ყველაფრის მიზეზი ის იყო. უეცრად მასში კვლავ იფეთქა მისდამი უწინდელმა გაბოროტებამ, ნეხლიუდოვის ლანძღვა და გაკიცხვა მოუხდა. ნანობდა, დღეს რომ არ მიახალა პირში კიდეც ერთხელ, კარგად გიცნობ და შენს ჭკუაზე არ გავივლი, ნებას არ მოგცემ, სულიერადაც ისე ისარგებლო ჩემით, როგორც ფიზიკურად ისარგებლე და შენი დიდსულოვნების საგნად მაქციოო. საკუთარი თავისადმი ამ

მტანჯველი გრძნობისა და ნეხლიუდოვისადმი უსარგებლო საყვედურების ჩასაცხრობად დალევა მოუწია. ციხეში რომ ყოფილიყო, სიტყვას გატეხდა და ღვინოს დალევდა. აქ კი სასმლის შოვნა მხოლოდ ფერშალთან შეიძლებოდა, მისი კი ეშინოდა, რადგან იგი გასაქანს არ აძლევდა და მასთან დაახლოება სურდა. ახლა კაცებთან ურთიერთობა მასლოვას ზიზღს ჰგვრიდა. ცოტა ხანს დერეფანში იჯდა სკამზე, მერე კი სენაკში დაბრუნდა, ამხანაგის შეკითხვები უპასუხოდ დატოვა და თავის დაღუპულ ცხოვრებაზე ტირილით გული იჯერა.

XIV

ნეხლიუდოვს პეტერბურგში სამი საჩმე ჰქონდა: მასლოვას საკასაციო თხოვნა სენატში, ფედოსია ბირიუკოვასი თხოვნათა კომისიაში და ვერა ბოგოდუხოვსკაიას დავალებით, შუსტოვას გათავისუფლება და ციხეში მყოფ შვილთან დედის შეხვედრა, რომლის შესახებაც მისგან ბარათი მიიღო ჟანდარმთა სამმართველოში ან მესამე განყოფილებაში. ბოლო ორი ნეხლიუდოვს ერთ საჩმედ მიაჩნდა. მეოთხე საჩმე სექტანტებს შეეხებოდა, რომლებსაც ოჯახებს აშორებდნენ და კავკასიაში ასახლებდნენ სახარების კითხვისა და მისი თავისებურად ახსნის გამო. იგი საკუთარ თავს უფრო დაჰპირდა, ვიდრე მათ, რომ ამ საჩმის განსამართავად ყველაფერს იღონებდა, რაც კი შესაძლებელი იქნებოდა.

მასლენიკოვთან ბოლო ვიზიტისა და, განსაკუთრებით, სოფელში გამგზავრების შემდეგ ნეხლიუდოვმა კი არ გადაწყვიტა, არამედ მთელი არსებით იგრძნო ზიზღი იმ გარემოს მიმართ, რომელშიც იქამდე ცხოვრობდა, სადაც ასე გულმოდგინედ იმალებოდა მილიონობით ადამიანის ტანჯვა მცირერიცხოვანი ჯგუფის კომფორტისა და სიამოვნებისთვის, სადაც იმ გარემოში მყოფნი ვერ ხედავდნენ და ვერც შეძლებდნენ ამ ტანჯვისა და, შესაბამისად, საკუთარი ცხოვრების სასტიკი და დანაშაულებრივი ხასიათის დანახვას. არადა, სწორედ აქეთ ეწეოდა მას წარსულ ცხოვრებაში გამომუშავებული ჩვეულებები, ნათესაობრივი და მეგობრული ურთიერთობები. რაც მთავარია, კიდევ ის, რომ, იმ საჩმის მოსაგვარებლად, რომლითაც სისხლხორცეულად იყო დაინტერესებული – მასლოვასა და ყველა იმ ტანჯულის

დასახსნელად, რომელთა შველაც სურდა, შემწეობისა და დახმარებითვის ისევ ამ გარემოში მყოფი ადამიანებისთვის უნდა მიემართა, მათ მიმართ კი არათუ პატივისცემას არ გრძნობდა, ისინი მასში ხშირად აღშფოთებასა და ზიზღსაც კი იწვევდნენ.

პეტერბურგში ჩასული ნეხლიუდოვი დეიდასთან, გრაფინია ჩარსკაიასთან, ყოფილი მინისტრის მეუღლესთან გაჩერდა და მაშინვე არისტოკრატიული საზოგადოების შუაგულში მოხვდა, რომელიც მისთვის ასე უცხო გამხდარიყო. ეს არ სიამოვნებდა, მაგრამ სხვა გზა არ ჰქონდა. სასტუმროში რომ დაედო ბინა, დეიდას აწყენინებდა. მას კი გავლენიანი ნაცნობები ჰყავდა და უდიდესი დახმარების გაწევა შეეძლო იმ საქმეებში, რომელთა მოგვარებაც სურდა.

– ეს რა მესმის შენ შესახებ? სასწაულია პირდაპირ, – ეუბნებოდა მას კატერინა ივანოვნა, როდესაც ჩამოსვლისთანავე ყავით უმასპინძლდებოდა, – vous posez pour un Howard[3]! დამნაშავეებს ეხმარები. ციხეებში დადიხარ. მათ გამოსწორებას ცდილობ.

– არა, ეს არც მიფიქრია.

– კარგია, თუ ასეა. ოღონდ აქ რაღაც რომანული საქმე უნდა იყოს. აბა, მომიყევი.

ნეხლიუდოვი დეიდას მასლოვასთან თავისი ურთიერთობის შესახებ მოუყვა ყველაფერს, როგორც იყო.

– მახსოვს, მახსოვს, საბრალო ელენი მიყვებოდა რაღაცას, როდესაც მოხუცებთან ცხოვრობდი: მათ, ვგონებ, თავიანთ ალზრდილზე შენი დაქორწინება სურდათ (გრაფინია კატერინა ივანოვნა ყოველთვის არაფრად აგდებდა ნეხლიუდოვის მამიდებს)... მაშ, ეს ის ქალია? Elle est encore jolie[4]?

დეიდა კატერინა ივანოვნა სამოცი წლის ჯანმრთელი, მხიარული, ენერგიული და ლაქლაქა ქალი გახლდათ. მაღალსა და ძალიან მსუქანს, ტუჩზე შავი ღინღლი მოუჩანდა. ნეხლიუდოვს იგი უყვარდა და პატარაობიდანვე მოსწონდა მისი გადამდები ენერგიულობა და მხიარულება.

– არა, ma tante[5], ეს ყველაფერი წარსულს ჩაბარდა. მე მხოლოდ მისი დახმარება მსურს, ჯერ ერთი, იმიტომ, რომ

ტყუილუბრალოდ დასდეს მსჯავრი და ამაში მე ვარ დამნაშავე, მის გაუკუღმართებულ ცხოვრებაშიც მიმიძღვის ბრალი. ვგრძნობ, რომ ვალდებული ვარ, მისთვის ყველაფერი გავაკეთო.

– მაგრამ, როგორც მითხრეს, შენ მასზე დაქორწინებას აპირებ.

– მინდოდა, მაგრამ ის უარზეა.

კატერინა ივანოვნამ შუბლი წინ წამოსწია, გუგები დაუშვა და დისშვილს გაოცებით, უსიტყვოდ მიაჩერდა. უეცრად სახე შეეცვალა და ზედ კმაყოფილება აღებეჭდა.

– ის ქალი შენზე ჭკვიანი ყოფილა. აჰ, როგორი სულელი ხარ! შენ მას ცოლად მოიყვანდი?

– აუცილებლად.

– და ეს მას შემდეგ, რაც მის შესახებ შეიტყვე?

– მით უმეტეს. ყველაფერი ხომ ჩემი ბრალია.

– არა, ნამდვილი ბრიყვი ხარ, – თქვა დეიდამ და ღიმილი შეიკავა, – საშინელი ბრიყვი, მაგრამ სწორედ იმიტომ მიყვარხარ, რომ ასეთი საშინელი ბრიყვი ხარ, – იმეორებდა იგი. როგორც ჩანს, განსაკუთრებით მოსწონდა ეს სიტყვა, რომელიც, მისი აზრით, ზუსტად გამოხატავდა დისშვილის გონებრივ და ზნეობრივ მდგომარეობას. – სხვათა შორის, Aline-ს საოცარი თავშესაფარი აქვს მაგდალინელებისთვის. ერთხელ ვიყავი იქ. საშინელებაა. შინ რომ დავბრუნდი, ყველაფერი დავიბანე. მაგრამ Aline corps et ame[6] ამითაა დაკავებული. მოდი, შენიც მას მივაბაროთ. მის გამოსწორებას Aline-ზე უკეთ ვერავინ შეძლებს.

– მას ხომ კატორლა აქვს მისჯილი. იმიტომ ჩამოვედი, რომ იქნებ კანონი შევაცვლევინო. ესეც ჩემი პირველი საქმე თქვენთან.

– მართლა? მერედა სად არის მისი საქმე?

– სენატში.

– სენატში? იქ ჩემი საყვარელი cousin ლევუშკაა. დიახ, თანაც სულელების დეპარტამენტში, ჰეროლდიაში. ნამდვილი წევრებისგან კი არავის ვიცნობ. ღმერთმა იცის, ვინ არიან: გე,

ფე, დე, – tout l'alphabet[7], ან ნაირ-ნაირი ივანოვები, სემიონოვები, ნიკიტინები, ან ივანენკოები, სიმონენკოები, ნიკიტენკოები, pour varier. Des gens de l'autre monde[8]. ქმარს მაინც ვეტყვი. მათ ის იცნობს. ის ყველას იცნობს. ვეტყვი. ახსნით კი შენ აუხსენი, თორემ ჩემი არასდროს ესმის. რაც უნდა ვუთხრა, ამბობს, ვერაფერი გავიგეო. C'est un parti pris[9]. ყველას ესმის, მას კი – არა.

ამ დროს წინდებიანმა ლაქიამ ლანგრით წერილი შემოიტიანა.

– სწორედ Aline-ს გამოუგზავნია. აი, კიზივეტერსაც მოუსმენ.

– კიზივეტერი ვინ არის?

– კიზივეტერი? გამოიარე დღეს და გაიგებ, ვინც არის. ისე ლაპარაკობს, გამოუსწორებელი დამნაშავეებიც კი მუხლებზე ეცემიან, ტირიან და ინანიებენ.

გრაფინია კატერინა ივანოვნა, როგორ უცნაურადაც არ ჩანდა და ოდნავადაც არ შეესაბამებოდა მის ხასიათს, იმ სწავლების გულმხურვალე მომხრე გახლდათ, რომლის მიხედვითაც ქრისტიანობის არსი მონანიების რწმენა იყო. იგი შეკრებებზე დადიოდა, სადაც იმ დროისთვის მოდურ სწავლებას ქადაგებდნენ და მორწმუნეებს თავის სახლში იწვევდა. მიუხედავად იმისა, რომ ეს ახალი თეორია არა მარტო რელიგიურ წეს-ჩვეულებებსა და ხატებს უარყოფდა, არამედ – საიდუმლოებებსაც, გრაფინია კატერინა ივანოვნას ყველა ოთახში და საწოლის თავზეც კი ხატები ეკიდა. ეკლესიის ყველა მოთხოვნასაც პირნათლად ასრულებდა და ამაში ვერანაირ წინააღმდეგობას ვერ ხედავდა.

– აი, შენს მაგდალინელს რომ მოესმინა მისთვის, ნამდვილად გამოსწორდებოდა, – თქვა გრაფინიამ, – სადამოს კი აუცილებლად შინ იყავი. მოუსმენ და ნახავ, რა საოცარი ადამიანია.

– ეს არ მაინტერესებს, ma tante.

– მე კი გეუბნები, საინტერესოა-მეთქი და აუცილებლად დაესწარი. კარგი, აბა, მითხარი, კიდევ რა გჭირდება ჩემგან? Videz votre sac[10].

– ციხის საქმეა.

– ციხის? მაშინ ბარონ კრიგსმუტთან გაგატან ბარათს. C'est un tres brave home[11]. მას შენც კი იცნობ. მამაშენის ამხანაგი იყო. Il donne dans le spiritisme[12]. ეგ არაფერი. კეთილი კაცია. იქ რაღა გინდა?

– უნდა ვთხოვო, რომ დედას ციხეში მყოფი შვილის ნახვის უფლება მისცენ. როგორც მითხრეს, ეს კრიგსმუტზე კი არა, ჩერვიანსკიზეა დამოკიდებული.

– ჩერვიანსკი არ მიყვარს, მაგრამ ის ხომ მარიეტას ქმარია. შეგვიძლია, ცოლს ვთხოვოთ. ჩემთვის გააკეთებს. Elle est tres gentile[13].

– კიდეც ერთი ქალის საქმეა. უკვე რამდენიმე თვეა ციხეში ზის და არავინ იცის, რატომ.

– თვითონ კი ნამდვილად ეცოდინება, რატომაც. მათ ეს ძალიან კარგად იციან. ახიც არის მაგ თმაგაკრეჭილებზე.

– ჩვენ არ ვიცით, ახია თუ არა. ისინი კი იტანჯებიან. ქრისტიანი ხართ, სახარების გწამთ, თან ასეთი შეუბრალებელი...

– ეს ხელს არაფერს უშლის. სახარება – სახარებად, საზიზღრობა კი – საზიზღრობად. უარესი იქნება, თავი რომ მოვიკატუნო, თითქოს ნიჰილისტები და, რაც მთავარია, თმაშეკრეჭილი ნიჰილისტები მიყვარს, მაშინ, როცა ვერ ვიტან.

– რა მიზეზით ვერ იტან?

– პირველი მარტის შემდეგ მიზეზს კიდეც მეკითხები[14]?

– ყველა ხომ არ არის პირველი მარტის მონაწილე?

– მერე რა, რატომ ერევიან სხვის საქმეში. ეს ქალის საქმე არაა.

– თუმცა მიგაჩნიათ, რომ მარიეტას შეუძლია საქმით დაკავდეს,
– თქვა ნებლიუდოვმა.

– მარიეტას? მარიეტა მარიეტაა. ეს კი ღმერთმა იცის, ვინაა. ვიღაც ხალტიუპკინა ყველას ჭკუას გვასწავლის.

– კი არ გვასწავლის, სურთ, რომ ხალხს დაეხმარონ.

– ისედაც იციან, ვის სჭირდება დახმარება და ვის – არა.

– ხალხს რომ უჭირს? აი, მე სოფლიდან ჩამოვედი. განა

დასაშვებია, რომ გლეხები ქანცის გაწყვეტამდე მუშაობდნენ და მუცელს ვერ ივსებდნენ, ჩვენ კი საოცარ ფუფუნებაში ვცხოვრობდეთ? – ამბობდა ნეხლიუდოვი, რომელსაც დეიდის გულკეთილობამ უეცრად სურვილი გაუჩინა, რომ მისთვის ყველაფერი ეთქვა, რასაც ფიქრობდა.

– შენ რა, გინდა რომ ვიმუშაო და არაფერი ვჭამო?

– არა, მე არ მინდა, რომ თქვენ არაფერი ჭამოთ, – მიუგო ნეხლიუდოვმა და უნებლიეთ გაეღიმა, – მხოლოდ ის მინდა, რომ ყველამ ვიმუშაოთ და ყველამ ვჭამოთ.

დეიდამ კვლავ დაუშვა შუბლი და გუგები და მას ცნობისმოყვარეობით მიაჩერდა.

– Mon cher, vous finirez mal[15], – თქვა მან.

– ვითომ რატომ?

ამ დროს ოთახში მაღალი, მხარბეჭიანი გენერალი შემოვიდა. ეს გრაფინია ჩარსკაიას მეუღლე იყო, გადამდგარი მინისტრი.

– ა, დიმიტრი, გამარჯობა, – უთხრა ნეხლიუდოვს და ახალგაზარსული ლოყა მიუშვირა, – როდის ჩამოხვედი?

შემდეგ მან უსიტყვოდ აკოცა ცოლს შუბლზე.

– Non, il est impayable[16], – მიმართა ქმარს გრაფინია კატერინა ივანოვნამ, – მიბრძანებს, რომ მდინარეზე სარეცხის გასავლებად წავიდე და კარტოფილის გარდა არაფერი ვჭამო. საშინელი სულელია, მაგრამ შენ მაინც გაუკეთე, რასაც გთხოვს. საშინელი ბრიყვია, – შეასწორა მან, – გაიგებდი: ამბობენ, კამენსკაია ისეთი სასოწარკვეთილია, ეშინიათ, თავს რამე არ მოუწიოსო, – უთხრა მან ქმარს, – იქნებ გენახულა.

– ჰო, საშინელებაა, – მიუგო ქმარმა.

– აბა, წადით, ისაუბრეთ, მე კი წერილები უნდა დავწერო.

როგორც კი ნეხლიუდოვი სასტუმროს გვერდით მდებარე ოთახში შევიდა, გრაფინიამ გამოსძახა:

– მაშ, მივწერო მარიეტას?

– თუ არ შეწუხდებით, ma tante.

– მაშინ მე en blanc[17]-ს დავტოვე, რაც შენ თმაშეკრეჭილისთვის გჭირდება, ის კი ქმარს უბრძანებს და გააკეთებინებს. არ იფიქრო, რომ ბოროტი ვარ. ისინი ძალიან საზიზღრები არიან, შენი protégées, მაგრამ je ne leur veux pas de mal[18]. ღმერთი შეეწიოთ. ახლა წადი. მაგრამ საღამოს აუცილებლად შინ იყავი. კიზევეტერს მოუსმენ. ჩვენ ვილოცებთ. თუ არ შეგვეწინააღმდეგები, ca vous fera beaucoup de bien[19]. მე ხომ ვიცი, ელენიცა და თქვენ ყველანი ამას ჩამორჩით. აბა, ნახვამდის.

XV

გრაფი ივან მიხაილოვიჩი გადამდგარი მინისტრი და მტკიცე მრწამსის მქონე ადამიანი იყო. ახალგაზრდობიდანვე სწამდა, რომ, როგორც ჩიტს ახასიათებდა მატლების ჭამა, ფრთებითა და ბუმბულით შემოსვა და ფრენა, მასაც დაჰბედებოდა საუკეთესო მზარეულების მიერ მომზადებული ძვირფასი საკვების მიღება, ყველაზე მოხერხებული და საუცხოო ტანსაცმლის ჩაცმა, ყველაზე თვინიერი და სწრაფი ცხენებით მგზავრობა და ამიტომ ეს ყველაფერი არ უნდა მოჰკლებოდა. გარდა ამისა, გრაფ ივან მიხაილოვიჩს სჯეროდა, რომ რაც უფრო მეტ ფულს მიიღებდა ხაზინიდან, რაც მეტი ორდენი ექნებოდა, აღმასის ნიშნების ჩათვლით, რაც უფრო ხშირად შეხვდებოდა და გაესაუბრებოდა ორივე სქესის გვირგვინოსან პირებს, მით უფრო წაადგებოდა. სხვა ყველაფერი, ამ ძირითად დოგმატებთან შედარებით, გრაფ ივან მიხაილოვიჩს უმნიშვნელოდ და უინტერესოდ მიაჩნდა. ისინი ასეთიც შეიძლებოდა ყოფილიყვნენ და – ისეთიც. ამ რწმენის მიხედვით ცხოვრობდა და მოქმედებდა გრაფი ივან მიხაილოვიჩი პეტერბურგში ორმოცი წლის განმავლობაში და ამ წლების გასვლის შემდეგ მინისტრის თანამდებობას მიაღწია.

აი, ის ძირითადი თვისებები, რომლებიც მას ამ მიზნის მიღწევაში დაეხმარა: ჯერ ერთი, დაწერილი ჟღერდებოდა და კანონებიდან აზრის გამოტანის უნარი შესწევდა, თუმცა დაულაგებლად, მაგრამ მაინც შეეძლო ადვილად გასაგები წერილების შედგენა და ორთოგრაფიული შეცდომების გარეშე წერა; მეორე, ძალზე წარმოსადეგი გარეგნობით გამოირჩეოდა.

საჭიროების მიხედვით, სიამაყის, შეუვალობისა და სიდიადის ჩვენებაც ეხერხებოდა და საზიზღრობამდე მისული პირფერობისაც; მესამე, ვინაიდან ზნეობრივ თუ სახელმწიფოებრივ პრინციპებსა თუ წესებს არად დაგიდევდათ, კვლავაც საჭიროებიდან გამომდინარე, შეეძლო ყველას ან არავის დასთანხმებოდა. ამგვარად მოქცევისას მხოლოდ იმას ცდილობდა, რომ შესაფერისი კილო შეენარჩუნებინა და საკუთარ თავს არ შეწინააღმდეგებოდა, საკუთრივ ქმედებების ზნეობრიობა თუ უზნეობა და ის, თუ რას მოუტანდა ეს რუსეთის იმპერიას ან მსოფლიოს – უდიდეს სიკეთეს თუ უდიდეს ზიანს, სულ არ ადარდებდა.

როდესაც მინისტრი გახდა, არა მხოლოდ ყველა მასზე დამოკიდებულს, ასეთი კი ძალზე ბევრი ადამიანი და დაახლოებული პირი იყო, არამედ თვითონაც და გარეშე ხალხსაც იგი ძალზე ჭკვიან, სახელმწიფოებრივად მოაზროვნე კაცად მიაჩნდა, მაგრამ როდესაც გარკვეული დრო გავიდა და მან ვერაფერი მოაწყო, ვერაფერი აჩვენა და არსებობისთვის ბრძოლის კანონის შესაბამისად, ზუსტად მისნაირებმა, წარმოსადგემა და უპრინციპო ჩინოვნიკებმა, რომლებსაც ქაღალდების შედგენა და წაკითხვა ესწავლათ, შეავიწროეს, იძულებული შეიქნა, გადამდგარიყო. მაშინ ყველასთვის ცხადი გახდა, რომ განსაკუთრებული ნიჭიერებისა და ღრმააზროვნებისა არაფერი ეცხო. ერთი გონებაშეზღუდული და მცირე განათლების მქონე, მაგრამ ძალზე თავდაჯერებული ადამიანი იყო, რომლის შეხედულებებიც ყველაზე უხამსი კონსერვატიული გაზეთების მოწინავე სტატიების დონეს თუ შეესაბამებოდა. აღმოჩნდა, რომ მისი შემვიწროებელი სხვა, მცირედ განათლებული, თავდაჯერებული ადამიანებისგან ოდნავაც არ განსხვავდებოდა. ამას თვითონაც მიხვდა, თუმცა იოტისოდენადაც არ შერყევია იმის რწმენა, რომ ყოველწლიურად ხაზინიდან დიდი რაოდენობის თანხა, საპარადო მუნდირისთვის კი ახალი სამკაულები უნდა მიეღო. ეს ისე მტკიცედ სწამდა, რომ უარს ვერავინ ეუბნებოდა და წლიდან წლამდე იღებდა რამდენიმე ათეულ ათას მანეთს ნაწილობრივ პენსიის, ნაწილობრივ უმაღლესი სახელმწიფო დაწესებულებების წევრობისა და სხვადასხვა კომისიებისა თუ კომიტეტების თავმჯდომარეობისთვის ჯილდოს სახით, ასევე მხრებსა და შარვალზე ახალი სირმების, ფრაკქვეშ კი ახალი ბაფთებისა და ემალის ვარსკვლავების დაკერების უფლებას,

რასაც უდიდეს მნიშვნელობას ანიჭებდა. ყოველივე ამის შედეგად გრაფ ივან მიხაილოვიჩს გავლენიანი ნაცნობები ჰყავდა.

მან ისე მოუსმინა ნეხლიუდოვს, როგორც, ჩვეულებრივ, საქმეთა მმართველის მოხსენებებს ისმენდა და უთხრა, რომ ორ ბარათს დაუწერდა, ერთს სენატორ ვოლოფისტოვის საკასაციო დეპარტამენტიდან.

– მასზე ათას რამეს ჰყვებიან, მაგრამ dans tous les cas c'est un homme tres comme il faut[20], – თქვა მან, – ის ჩემთან ვალშია და ყველაფერს გააკეთებს, რაც შესაძლებელია.

მეორე წერილი თხოვნათა კომისიის გავლენიანი წევრისთვის იყო განკუთვნილი. ნეხლიუდოვის მიერ მოყოლილმა ამბავმა ფედოსია ბირიუკოვას შესახებ გრაფი ივან მიხაილოვიჩი ძალზე დააინტერესა. როდესაც შეიტყო, რომ მისი ცოლის დისშვილი იმპერატორის მეუღლის სახელზე წერილის დაწერას აპირებდა, თქვა, რომ ეს მართლაც ამაღელვებელი საქმე იყო და თუ ხელსაყრელი შემთხვევა მიეცემოდა, ამას იქაც მოჰყვებოდა. მაგრამ ვერაფერს დაჰპირდებოდა. დაე, თხოვნა თავისი გზით წასულიყო. «თუ ისე მოხდა, რომ ხუთშაბათს petit comite[21]-ზე მიმიწვიეს, იქნებ მოვყვე კიდეც», – ფიქრობდა იგი.

მიიღო რა ორი ბარათი გრაფისგან და ერთიც – დეიდისგან მარიეტასთვის გადასაცემად, ნეხლიუდოვი მაშინვე საქმეს შეუდგა.

თავდაპირველად მარიეტასკენ გაემართა. ახსოვდა მოზარდი გოგონა, ხელმოკლე არისტოკრატიული ოჯახი. იცოდა, რომ იგი კარიერისტ კაცს გაჰყვა ცოლად, რომლის შესახებაც ბევრი ცუდი გაეგო, განსაკუთრებით, მისი სისასტიკე ასობით და ათასობით პოლიტიკური პატიმრის მიმართ, რომელთა წვალეზაც მისი საგანგებო მოვალეობა იყო. ნეხლიუდოვს, როგორც ყოველთვის, ახლაც ძალიან უმძიმდა ის, რომ ჩაგრულთა დასახმარებლად მჩაგვრელთა მხარეს დგომა უწევდა. როდესაც სთხოვდა, ცნობილი პირების მიმართ მაინც შეიკავეთ თავი თქვენთვის ჩვეული და, შესაძლოა, შეუმჩნეველი სისასტიკისგანო. ამით თითქოს მათი საქმიანობის კანონიერებას აღიარებდა. ასეთ შემთხვევაში ყოველთვის გრძნობდა შინაგან უთანხმოებას, საკუთარი

თავით უკმაყოფილებასა და ყოყმანს: ეთხოვა თუ არ ეთხოვა, მაგრამ საბოლოოდ მაინც თხოვნისკენ იხრებოდა. საქმე ის იყო, რომ მარიეტასა და მის ქმართან ყოფნა ეუხერხულებოდა, ერცხვინებოდა, არ სიამოვნებდა. სამაგიეროდ, შესაძლოა, ცალკე საკანში მჯდომი უბედური, გაწამებული ქალი გამოეშვათ და ისიც მოისვენებდა და მისი ოჯახიც. გარდა ამისა, სიყალბესაც გრძნობდა, როდესაც იმ ადამიანებს სთხოვდა, რომლებიც უკვე უცხოდ მიაჩნდა, თუმცა ისინი მას თავისიანად აღიქვამდნენ. ხედავდა, რომ ძველებურ, ჩვეულ კალაპოტს უბრუნდებოდა და უნებურად თვითონაც ამ წრეში გამეფებულ ქარაფშუტულ და უზნეო კილოზე გადადიოდა. ეს ერთხელ უკვე განიცადა დეიდასთან, კატერინა ივანოვასთან. დღეს დილით, მასთან სერიოზულ საკითხებზე საუბრისას, უნებლიეთ, სახუმარო ტონი დასჩემდა.

საერთოდ კი პეტერბურგი, სადაც დიდი ხნის არყოფნის შემდეგ ჩამოვიდა, მასზე ჩვეულ, ფიზიკურად გამამხნეველ და ზნეობრივად დამთრგუნველ შთაბეჭდილებას ახდენდა: ყველაფერი სუფთა, მოსახერხებელი და კეთილმოწყობილი იყო და რაც მთავარია, ადამიანებში ზნეობის სიმცირე შეიმჩნეოდა და ცხოვრება განსაკუთრებით იოლი ჩანდა.

შესანიშნავმა, სუფთა, თავაზიანმა მეეტლემ იგი შესანიშნავი, თავაზიანი, სუფთა პოლიციელების გვერდით ჩაატარა, უზადოდ დალაგებული ქვაფენილის გავლით შესანიშნავ, სუფთა შენობებს გასცდა და არხთან მდებარე სახლს მიუახლოვდა, სადაც მარიეტა ცხოვრობდა.

შესასვლელთან თვალსაფრიანი ორი ინგლისური ცხენი იდგა, კოფოზე ამაყად იჯდა ლოყის შუამდე მოშვებული ბაკენბარდებით ინგლისელს დამსგავსებული მეეტლე და ხელში მათრახი ეჭირა.

უჩვეულოდ სუფთა მუნდირში გამოწყობილმა შვეიცარმა გააღო კარი, რომლის უკანაც კიდევ უფრო სუფთა მოსირმულოივრეიანი, გამოსასვლელი ლაქია იდგა საუცხოოდ დავარცხნილი ბაკენბარდებით, აგრეთვე შიკრიკის მოვალეობის შემსრულებელი მორიგე ჯარისკაცი ხიმტითა და ახალი, გაკრიალებული მუნდირით.

– გენერალი არ იღებს. არც გენერლის ცოლი. წასვლას აპირებენ.

ნეხლიუდოვმა გრაფინია კატერინა ივანოვნას წერილი გადასცა,

ბარათი ამოიღო და მაგიდასთან მივიდა, სადაც მნახველთა ჩანაწერების წიგნი იდო და ის იყო, რამდენიმე ზრდილობიანი ფრაზის დაწერა დააპირა, რომ შვეიცარი გარეთ გავიდა და შესძახა: «ჩამოაყენე!» შიკრიკი გაიჟგინა, გაქვავდა და მხოლოდ თვალი გააყოლა თხელ-თხელ ქალბატონს, რომელიც კიბეზე მისი სიარულის მანერისთვის შეუფერებლად სწრაფად ჩამოდიოდა.

მარიეტას დიდი, ფრთიანი შლაპა ეხურა, ახალი შავი ხელთათმანი ეცვა, შავ კაბაზე შავი მოსასხამი მოესხა და სახე ვუაღივით დაეფარა.

ნეხლიუდოვის დანახვაზე მან ვუაღი ასწია, ძალზე სანდომიანი სახე და ელვარე თვალები გამოაჩინა და კაცს კითხვის გამომხატველი მზერა მიაპყრო.

– ა, თავადო, დიმიტრი ივანოვიჩ! – მხიარული, სასიამოვნო ხმით წარმოთქვა მან, – გიცანით...

– როგორ, ჩემი სახელიც გახსოვთ?

– მაშ როგორ, მე და ჩემი და თქვენზე შეყვარებულის კი ვიყავით, – ალაპარაკდა იგი ფრანგულად, – მაგრამ ძალიან შეცვლილხართ. აჰ, რა სამწუხაროა, რომ მივდივარ. თუმცა, დავბრუნდეთ, – თქვა მან, შეყოყმანდა და კედლის საათს შეხედა.

– არა, არ შეიძლება. კამენსკაიასთან პანაშვიდზე მივდივარ. ქალი განადგურებულია.

– ვინ არის ეს კამენსკაია?

– განა არაფერი გაგიგიათ? შვილი დუელში მოუკლეს. პოზენს შეებრძოლა. ერთადერთი ვაჟი. საშინელებაა. დედა დარდისგან გაოგნებულია.

– დიახ, ყური მოვკარი.

– არა, წასვლა აჯობებს, თქვენ კი ან ხვალ მოდით, ან დღეს საღამოს, – თქვა მან და სწრაფი, მსუბუქი ნაბიჯებით გასასვლელისკენ გაემართა.

– დღეს საღამოს არ შემიძლია, – მიუგო ნეხლიუდოვმა და მასთან ერთად პარმალზე გავიდა, – მე ხომ საქმე მაქვს თქვენთან, – დაამატა მან და ჩამომდგარ ორ წითურ ცხენს

თვალი შეავლო.

– რა მოხდა?

– აი, დეიდაჩემის ბარათი ამის შესახებ, – თქვა ნეხლიუდოვმა და დიდვენზელიანი ვიწრო კონვერტი მიაწოდა, – ყველაფერს იქ წაიკითხავთ.

– ვიცი, გრაფინია კატერინა ივანოვნა ფიქრობს, რომ ჩემი ქმრის საქმეებზე გავლენის მოხდენა შემძლია. ცდება. არაფერი შემძლია და არც ჩარევა მსურს. ცხადია, მზად ვარ, გრაფინიასა და თქვენი გულისთვის ამ წესს გადავუხვიო. აბა, რას იტყვით საქმის შესახებ? – იკითხა მან, თან პატარა, შავხელთათმნიანი ხელით ამაოდ ცდილობდა ჯიბის პოვნას.

– ციხეში ერთი ქალიშვილი ზის, ავადაა და არც რამეშია გარეული.

– რა გვარია?

– შუსტოვა. ლიდია შუსტოვა. ბარათში მითითებულია.

– კარგი, შევეცდები გავაკეთო, – თქვა მან და მსუბუქად შევიდა რბილტყავადაკრულ ეტლში, რომლის ლაქწასმული გვერდები მზეზე ელავდა და ქოლგა გაშალა. ლაქია კოფოზე შემოჯდა და მეეტლეს წასვლის ნიშანი მისცა. ეტლი დაიდრა, მაგრამ ქალი მაშინვე ქოლგით შეეხო მეეტლის ზურგს და თხელკანიანი ლამაზმანები, გაინგლისებული ფაშატები გაჩერდნენ და წვრილი ფეხების ადგილზე ცემას შეუდგნენ.

– თქვენ კი მობრძანდით, ოღონდ, თუ შეიძლება, უანგაროდ, – თქვა ქალმა ღიმილით, რომლის ძალაც შესანიშნავად იცოდა და თითქოს წარმოდგენა დაასრულაო, ფარდა დაუშვა. სახე ვუალთ დაიფარა. – აბა, გასწი, – იგი კვლავ შეეხო ქოლგით მეეტლეს.

ნეხლიუდოვმა ქუდი მოიხადა. წმინდა სისხლის წითურმა ფაშატებმა კი ფრუტუნით ააბაკუნეს ნალდაკრული ფეხები ქვაფენილზე, ეტლი სწრაფად გაგორდა, მხოლოდ იშვიათად თუ შეხტებოდა მსუბუქად ახალი სალტეებით უსწორმასწორო გზაზე.

იმ ღიმილის გახსენებაზე, მან და მარიეტამ რომ გაცვალეს, ნეხლიუდოვმა თავი საყვედურით გადააქნია.

«მოხედვას ვერ მოასწრებ, რომ კვლავ ამ ცხოვრებაში ჩაეფლობი», – გაიფიქრა მან. იმ ადამიანების მიმართ ლაქუცი, რომელთაც პატივს არ სცემდა, მასში ყოველთვის გაორებასა და ეჭვს აღძრავდა და ახლაც ასე დაემართა. სწრაფად გაიაზრა, ჯერ სად უნდა წასულიყო, უკან დაბრუნება რომ არ დასჭირვებოდა და სენატისკენ გაემართა. იქ კანცელარიამდე მიაცილეს, სადაც ბრწყინვალე დარბაზში უამრავი უაღრესად თავაზიანი და სუფთა ჩინოვნიკი დახვდა.

მათ ნეხლიუდოვს აუხსნეს, რომ მასლოვას თხოვნა მიეღოთ და განსახილველად და მოხსენებისთვის სენატორ ვოლოფისთვის გადაეცათ, სწორედ იმისთვის, ვისთანაც ბიძამისმა წერილი გამოატანა.

– სენატის სხდომა იმ კვირაში გაიმართება, საეჭვოა, რომ მასლოვას საქმე იქ მოხვდეს. თუ სთხოვთ, შესაძლოა ამ კვირაშიც განიხილონ, ოთხშაბათს, – უთხრა ერთმა.

სენატის კანცელარიაში, სანამ ცნობას ელოდებოდა, ნეხლიუდოვმა კვლავ დუელის შესახებ ლაპარაკს მოჰკრა ყური და დაწვრილებით მოისმინა, თუ როგორ მოკლეს ახალგაზრდა კამენსკი. აქ პირველად შეიტყო იმ საქმის დეტალები, მთელი პეტერბურგი რომ აეფორიაქებინა. ოფიცრები დუქანში ხამანწკას მიირთმევდნენ და, როგორც ყოველთვის, ღვინოსაც ბევრს სვამდნენ. ერთ-ერთმა აგდებულად მოიხსენია პოლკი, რომელშიც კამენსკი მსახურობდა; კამენსკიმ მას მატყუარა უწოდა. ოფიცერმა დაარტყა. მეორე დღეს დუელი შედგა, კამენსკის ტყვია მუცელში მოხვდა და ორ საათში სული დალია. მკვლელი და სეკუნდანტები დააპატიმრეს, მაგრამ ამბობდნენ, მართალია, ჰაუპტვანტში ჩასვეს, ორი კვირის შემდეგ გამოუშვებნო.

სენატის კანცელარიიდან ნეხლიუდოვი თხოვნათა კომისიაში დიდი გავლენის მქონე ჩინოვნიკთან, ბარონ ვორობიოვთან გაეშურა, რომელსაც სახაზინო სახლში ბრწყინვალე ოთახები ეკავა. შვეიცარმა და ლაქიამ ნეხლიუდოვს მკაცრი კილოთი აუხსნეს, რომ ბარონის ნახვა მხოლოდ მიღების დღეებში იყო შესაძლებელი, დღეს იგი ხელმწიფე-იმპერატორთან

ბრძანდებოდა, ხვალ კი ისევ მოხსენება ჰქონდა. ნეხლიუდოვმა წერილი გადასცა და სენატორ ვოლოფთან წავიდა.

ვოლოფს ეს-ეს არის ესაუზმა და ნეხლიუდოვი მიიღო, თან, ჩვეულებისამებრ, საჭმლის მონელებას სიგარის მოწევითა და ოთახში სეირნობით ახალისებდა. ვლადიმირ ვასილიევიჩ ვოლოფი მართლაც un home tres comme il faut იყო, ამ თვისებას ყველაზე მეტად აფასებდა და სხვა ადამიანებს მისი სიმალლიდან დასცქეროდა. ან როგორ არ დაეფასებინა, როდესაც სწორედ მისი წყალობით გაიკეთა ბრწყინვალე კარიერა. სწორედ ისეთი, როგორიც სურდა, ანუ ქორწინებით ქონება იშოვა, რომელსაც შემოსავლის სახით წელიწადში თვრამეტი ათასი მოჰქონდა, თავისი შრომით კი – სენატორის ადგილი. მისი აზრით, იგი არა მარტო un home tres comme il faut იყო, არამედ რაინდული პატიოსნების მქონე ადამიანიც. პატიოსნებაში იმას გულისხმობდა, რომ კერძო პირებისგან ჩუმ-ჩუმად ქრთამი არ უნდა აეღო. მთავრობის ნებისმიერი მოთხოვნის მონურად შესრულების სანაცვლოდ კი ხაზინიდან ყოველგვარი საგზაო, გადაყვანის თუ იჯარის ფულის გამოთხოვა უღირს საქციელად არ მიაჩნდა. სხვების დაღუპვას, გაკოტრებას, საკუთარი ხალხისა და მშობლების რელიგიის ერთგულებისთვის ასობით უდანაშაულო ადამიანის გადასახლება და გამომწყვდევას, როგორც ეს პოლონეთის სამეფოს ერთ-ერთი გუბერნიის გუბერნატორობისას გააკეთა, არათუ უნამუსობად არ თვლიდა, სწამდა, რომ ეს კეთილშობილების, სიმამაცის, პატრიოტიზმის უმაღლესი გამოვლინება იყო. მასზე შეყვარებული ცოლისა და ცოლისდის გაძარცვა უსინდისობად კი არა, პირიქით, ოჯახური ცხოვრების გონივრულ მოწყობად მიაჩნდა.

ვლადიმირ ვასილიევიჩის ოჯახურ ცხოვრებაში მონაწილეობდნენ მისი უსახური ცოლი, ცოლისდა, რომლის ქონებაც აგრეთვე ხელში ჩაიგდო. მამული გაუყიდა და ფული საკუთარ სახელზე შეიტანა. თვინიერი, დაშინებული, ულამაზო ქალიშვილი, რომელსაც მარტოხელა, მძიმე ცხოვრება ხვდა წილად, რომლის ერთადერთ თავშესაქცევადაც ბოლო დროს ევანგელიზმი – Aline-სთან და გრაფინია კატერინა ივანოვასთან გამართული შეკრებები გამზდარიყო.

ვაჟიშვილი კი, გულკეთილი ახალგაზრდა, რომელიც თხუთმეტი წლის ასაკში წვერ-ულვაშით შეიმოსა და, იქიდან

მოყოლებული, ოც წლამდე სმისა და მრუშობის მეტს არაფერს აკეთებდა, ვლადიმირ ვასილიევიჩმა სახლიდან გააგდო იმის გამო, რომ სწავლას გულს ვერ უდებდა, ცუდ წრეში ტრიალებდა, ვალებს იღებდა და მამას სახელს უტეხდა. მამამ ჯერ ერთხელ გაისტუმრა შვილის ვალი ორას ოცდაათი მანეთი, მერე კი მეორედ – ექვსასი მანეთი; თან განუცხადა, რომ ამას უკანასკნელად აკეთებდა. თუ არ გამოსწორდებოდა, სახლიდან გააგდებდა და მასთან ურთიერთობას გაწყვეტდა. გამოსწორების ნაცვლად, შვილმა კიდევ ათასი მანეთი ვალი დააგროვა და თავს უფლება მისცა მამისთვის ეთქვა, რომ სახლში ცხოვრება ტანჯვად გადაქცეოდა. მაშინ ვლადიმირ ვასილიევიჩმა მას განუცხადა, რომ შვილად აღარ ცნობდა და სადაც უნდოდა, იქ წასულიყო. ამის შემდეგ ვლადიმირ ვასილიევიჩი ისე იქცეოდა, თითქოს ვაჟიშვილი არ ჰყავდა, შინაურები ამის შესახებ სიტყვასაც ვერ ძრავდნენ, ვლადიმირ ვასილიევიჩი კი დარწმუნებული იყო, რომ თავისი ცხოვრება საუკეთესოდ მოეწყო.

ვოლფმა კაბინეტში სეირნობა შეწყვიტა, ალერსიანი და ოდნავ დამცინავი ღიმილით შეხედა. ეს მისი მანერა იყო, ადამიანთა უმრავლესობის მიმართ თავისი კომილფოტური[22] უპირატესობის გაცნობიერების უნებურად გამოხატვა. ნეხლიუდოვს მიესალმა და ბარათი წაიკითხა.

– უმორჩილესად გთხოვთ, დაბრძანდეთ, მე კი მაპატიეთ. თუ ნებას მომცემთ, ვივლი, – თქვა მან, ხელები ქურთუკის ჯიბეებში ჩაიწყო და მსუბუქი ნაბიჯებით მკაცრი სტილის კაბინეტი დიაგონალზე გადაჭრა, – ძალიან მიხარია თქვენი გაცნობა და, რა თქმა უნდა, გრაფ ივან მიხაილოვიჩისთვის სიამოვნების მინიჭებაც, – განაგრძობდა იგი, სიგარას ფრთხილად სწევდა ძირს, რათა ფერფლი არ დაეყარა და პირიდან სურნელოვან, მოცისფრო კვამლს უშვებდა.

– მხოლოდ ის მინდა გთხოვოთ, რომ საქმე სწრაფად განიხილონ, რადგან განსასჯელს ციმბირში გამგზავრება მოუწევს, ეს მალე მოხდება, – თქვა ნეხლიუდოვმა.

– დიახ, დიახ, პირველი გემებით ნიჟნიმდე, ვიცი, – მიუგო შემწყნარებლური ღიმილით ვოლფმა, რომელმაც, როგორც კი მასთან საუბარს იწყებდნენ, ყველაფერი ყოველთვის წინასწარ იცოდა, – განსასჯელი რა გვარია?

– მასლოვა...

ვოლფი მაგიდასთან მივიდა და ქაღალდს დახედა, რომელიც საქმეებით სავსე მუყაოზე იდო.

– დიახ, მაშასადამე, მასლოვა. კარგი, ამხანაგებს ვთხოვ. საქმეს ოთხშაბათს მოვისმენთ.

– ადვოკატსაც ასე ვუდეპეშო?

– ადვოკატი გყავთ? რა საჭიროა? თუ ასე გინდათ, რა გაეწყობა.

– კასაციის საბაზი შესაძლოა საკმარისი არ აღმოჩნდეს, – თქვა ნეხლიუდოვმა, – მაგრამ, ვფიქრობ, საქმიდან ჩანს, რომ ბრალი გაუგებრობის გამო დასდეს.

– დიახ, დიახ, იქნებ ასეც იყოს, მაგრამ სენატი საქმეს არსებითად ვერ განიხილავს, – თქვა ვლადიმირ ვასილიევიჩმა მკაცრად და ფერფლს შეხედა, – სენატი მხოლოდ კანონის სწორად გამოყენებასა და მის განმარტებას ადევნებს თვალს.

– ჩემი აზრით, ეს განსაკუთრებული შემთხვევაა.

– ვიცი, ვიცი. ყველა შემთხვევა განსაკუთრებულია. რაც საჭიროა, ყველაფერს გავაკეთებთ.

– პეტერბურგში იშვიათად ხართ ხოლმე? – ჰკითხა ვოლფმა, სიგარა კი ისე ეჭირა, რომ ფერფლი არ ჩამოვარდნილიყო. მაგრამ იგი მაინც შეირხა და მან ის ფრთხილად მიიტანა საფერფლესთან, სადაც ჩაცვივდა კიდეც. – რა საშინელება შეემთხვა კამენსკის, – განაგრძო მან, – შესანიშნავი ახალგაზრდა იყო. ერთადერთი ვაჟიშვილი. დედამისი ძალიან ცუდადაა, – იგი სიტყვასიტყვით იმეორებდა იმას, რასაც კამენსკიზე სხვები ამბობდნენ.

მათ ცოტა კიდეც ისაუბრეს გრაფინია კატერინა ივანოვნასა და ახალი რელიგიური მიმართულებით მისი გატაცების შესახებ, რომელსაც ვლადიმირ ვასილიევიჩი არც გმობდა და არც ამართლებდა, მაგრამ, საკუთარი კომილფოტობის გათვალისწინებით, არაფერში სჭირდებოდა. მან ზარი დარეკა.

ნეხლიუდოვი დაემშვიდობა.

– თუ მოგიხერხდეთ, სადილზე დამეწვიეთ, – თქვა ვოლფმა და ხელი გაუწოდა, – თუნდაც ოთხშაბათს. პასუხსაც დადებითს

მოგცემთ.

უკვე გვიანი იყო და ნეხლიუდოვი შინ, ანუ დეიდასთან, წავიდა.,

XVII

გრაფინია კატერინა ივანოვასთან რვის ნახევარზე სადილობდნენ და სადილი ახლებურად შემოჰქონდათ. ნეხლიუდოვს ამგვარი რამ ჯერ არ ენახა. ლაქიები კერძს მაგიდაზე დებდნენ და მაშინვე მიდიოდნენ. ასე რომ, მოსადილეებს საჭმელი თვითონ უნდა აეღოთ. მამაკაცები ქალებს ზედმეტი მოძრაობებით არ ტვირთავდნენ და როგორც ძლიერ სქესს შეეფერებოდა, ვაჟკაცურად იღებდნენ საკუთარ თავზე ქალებისთვის და თავისთვისაც საჭმლის გადმოღებისა და სასმლის დასხმის სიმძიმეს. ყოველი კერძის გათავების შემდეგ გრაფინია მაგიდაზე ელექტრონული ზარის ღილაკს ხელს აჭერდა, ლაქიები უხმაუროდ შემოდისოდნენ, ნახმარ ჭურჭელსა და დანა-ჩანგალს სწრაფად ცვლიდნენ და ახალი კერძი შემოჰქონდათ. სადილიცა და ღვინოც დახვეწილი გემოვნებით იყო შერჩეული. დიდ, ნათელ სამზარეულოში ფრანგი შეფ-მზარეული და ორი დამხმარე მუშაობდა. ექვსნი სადილობდნენ: გრაფი და გრაფინია, მათი სახემოღუშული ვაჟი, გვარდიის ოფიცერი, იდაყვებით მაგიდას რომ ეყრდნობოდა, ნეხლიუდოვი, ფრანგი ლექტრისა[23] და გრაფის სოფლიდან ჩამოსული მთავარი მმართველი.

საუბარი აქაც დუელს შეეხო. საქმისადმი ხელმწიფის დამოკიდებულების შესახებ მსჯელობდნენ. იცოდნენ, რომ მას გული შესტკიოდა მოკლეულის დედაზე და ამიტომ ყველა განიცდიდა დედის მდგომარეობას. მაგრამ ისიც ცნობილი იყო, რომ ხელმწიფე, მართალია, თანაუგრძნობდა, თუმცა მკვლელის მიმართ, რომელიც მუნდირის ღირსებას იცავდა, განსაკუთრებული სიმკაცრის გამოჩენას არ აპირებდა, ამიტომ ყველანი ასევე შემწყნარებლობას იჩენდნენ მკვლელის მიმართ, მუნდირის ღირსება რომ დაიცვა. მხოლოდ კატერინა ივანოვნამ გაკიცხა იგი მისთვის დამახასიათებელი შეუზღუდავი ფუქსავატობით.

– ლოთობასა და წესიერი ახალგაზრდების მოკვლას მე

ვერაფრით ვაპატიებდი, – თქვა მან.

– ეს კი ნამდვილად არ მესმის, – თქვა გრაფმა.

– ვიცი, რომ ჩემი ნათქვამი არასდროს გესმის, – ჩაილაპარაკა გრაფინიამ და ნეხლიუდოვს მიუბრუნდა, – ყველას ესმის, ჩემი ქმრის გარდა. ვიმეორებ, რომ დედა მეცოდება და არ მინდა, რომ ვინმემ კაცი მოკლას და ამით კმაყოფილი დარჩეს.

მაშინ აქამდე ჩუმად მყოფი შვილი მკვლელს გამოეჭომაგა, დედას თავს დაესხა და საკმაოდ უხეშად შეუდგა იმის მტკიცებას, რომ იგი სხვაგვარად ვერ მოიქცეოდა, წინააღმდეგ შემთხვევაში ოფიცერთა სამსჯავრო მას პოლკიდან გააგდებდა. ნეხლიუდოვი უსმენდა, საუბარში არ ერთვებოდა, როგორც ყოფილ ოფიცერს, კარგად ესმოდა ახალგაზრდა ჩარსკის არგუმენტები, თუმცა მათ არ იზიარებდა. მაგრამ უნებურად ციხეში ნანახი ის პატიმარი, ლამაზი ჭაბუკი ახსენდებოდა, მისთვის ჩხუბის დროს კაცის მოკვლისთვის კატორღა მიესაჯათ. ორივე მკვლელობის მიზეზი სიმთვრალე იყო. ის გლეხი, რომელმაც გაბრაზებულ გულზე მოკლა, ცოლს, ოჯახს, ახლობლებს დააცილეს, ბორკილები დაადეს, თავი გადაჰპარსეს და კატორღაში უნდა გაეგზავნათ. ეს კი ჰაუპტვახტში მშვენიერ ოთახში იჯდა, კარგ ღვინოს მიირთმევდა, წიგნებს კითხულობდა, დღეს-ხვალ გამოუშვებდნენ და ძველებურად იცხოვრებდა, ოღონდ მისდამი ინტერესი გაიზრდებოდა.

მან ის თქვა, რასაც ფიქრობდა. თავდაპირველად გრაფინია კატერინა ივანოვნა დისშვილს თითქოს დაეთანხმა, მაგრამ შემდეგ უეცრად დადუმდა. სხვებმაც პირში წყალი ჩაიგუბეს. ნეხლიუდოვმა იგრძნო, რომ იმ ამბის მოყოლას უწესო საქციელად უთვლიდნენ.

საღამოს, სადილობიდან ცოტა ხანში, დიდ დარბაზში მოჩუქურთმებულზურგიანი მაღალი სკამები ისე ჩაამწკრივეს, როგორც ლექციის დროს, მაგიდის წინ მქადაგებლისთვის სავარძელი მოათავსეს, იქვე წყლით სავსე გრაფინი დაუდგეს და კრებისთვის მოემზადნენ, რომელზეც ჩამოსულ კიზევეტერს უნდა ექადაგა.

სადარბაზო შესასვლელთან ძვირფასი ეტლები იდგა. საუცხოო ავეჯით გაწყობილ დარბაზში აბრეშუმის, ხავერდის, მაქმანებიან სამოსში გამოწყობილი ქალბატონები ისხდნენ

პარიკებითა და ხელოვნურად დაყენებული წელით. მათ შორის მამაკაცები მოთავსდნენ – სამხედროები, სამოქალაქოები და ხუთი მდაბიო: ორი მეეზოვე, მედუქნე, ლაქია და მეეტლე.

კიზევეტერი, მხნე, ჭაღარაშერეული მამაკაცი, ინგლისურად ლაპარაკობდა; ახალგაზრდა, გამხდარი, პენსნიანი ქალიშვილი კი კარგად და სწრაფად თარგმნიდა.

კიზევეტერი ამბობდა, იმდენად დიდი ცოდვა გვაწევს ყველას კისერზე, მათ გამო ისეთი საშინელი და გარდაუვალი სატანჯველი გველის, რომ ამ სასჯელის მოლოდინით ცხოვრება არ შეიძლებაო.

– აბა, დავფიქრდეთ, ძვირფასო დანო და ძმანო, საკუთარ თავზე, ჩვენს ცხოვრებაზე, იმაზე, თუ რას ვაკეთებთ, როგორ ვცხოვრობთ, როგორ ვარისხებთ სიყვარულით აღსავსე ღმერთს, როგორ ვტანჯავთ ქრისტეს და მივხვდებით, რომ არ არსებობს ჩვენთვის შენდობა, არ არის გამოსავალი, ხსნა, ყველანი დასაღუპად ვართ განწირულნი. საშინელი აღსასრული და საუკუნო ტანჯვა გველის, – ამბობდა იგი აცახცახებული, ტირილნარევი ხმით, – როგორ გადავრჩეთ? ძმებო, როგორ დავაღწიოთ თავი ამ საშინელ ხანძარს? მან მთელი სახლი მოიცვა და გასასვლელიც ჩაკეტა.

იგი დადუმდა, ლოყებზე ნამდვილი ცრემლები ჩამოსდიოდა. უკვე რვა წლის განმავლობაში, ყოველთვის, როდესაც ამ ადგილს მიაღწევდა თავის გამოსვლაში, რომელიც ძალიან მოსწონდა, ყელში სპაზმს გრძნობდა, ცხვირში – ლიტინს და ცრემლებს ველარ იკავებდა. ეს ცრემლები გულს კიდევ უფრო უჩვილებდა. ოთახში ქვითინი ისმოდა. გრაფინია კატერინა ივანოვნა მოზაიკურ მაგიდასთან იჯდა, თავით ხელებს დაყრდნობოდა, მსუქანი მხრები უცახცახებდა. მეეტლე გაოცებითა და შიშით შეჰყურებდა გერმანელს, თითქოს იგი ორცხენა ეტლით ცდილობდა მასზე გადავლას, ის კი განზე გაწევას არც კი ფიქრობდა. უმრავლესობა ისეთივე პოზაში იჯდა, როგორშიც კატერინა ივანოვნა. ვოლფის ქალიშვილი, რომელიც მამას ჰგავდა, მოდური კაბით მუხლებზე დამდგარიყო და სახე ხელებით დაეფარა.

მოულოდნელად ორატორმა სახე გახსნა და ზედ ისეთი ღიმილი გამოესახა, რომლითაც მსახიობები სიხარულს გამოხატავენ და ნაზი, ტკბილი ხმით ალაპარაკდა:

– ხსნა კი არსებობს. აი, ისიც, ადვილი და სასიხარულო. ეს ხსნა ღმერთის ერთადერთი ძის მიერ ჩვენთვის დაღვრილი სისხლია, იგი ჩვენი გულისთვის ეწამა. მისი ტანჯვა და სისხლი გადაგვარჩენს, ძმანო და დანო, – კვლავ ცრემლნარევი ხმით თქვა მან, – მაღლობა შევწიროთ უფალს, რომელმაც ერთადერთი ძე ადამიანთა მოდგმის ცოდვების გამოსასყიდად მოგვივლინა. მისი წმინდა სისხლი...

ნეხლიუდოვმა თავი ისე საძაგლად იგრძნო, რომ სირცხვილის ოხვრა ძლივს შეიკავა, შუბლშეჭმუნნილი ჩუმად წამოდგა, ფეხაკრეფით გავიდა და თავისი ოთახისკენ გაემართა.

XVIII

მეორე დღეს, როგორც კი ნეხლიუდოვმა ჩაიცვა და ქვევით ჩასვლა დააპირა, ლაქიამ მოსკოველი ადვოკატის ბარათი მოუტანა. ადვოკატი თავის საქმეებზეც ჩამოსულიყო და სენატში მასლოვას საქმის განხილვასაც დაესწრებოდა, თუ ის მალე გაიმართებოდა. ნეხლიუდოვის მიერ მისთვის გაგზავნილ წერილს გზაში ასცდენოდა. როდესაც მისგან შეიტყო, როდის შედგებოდა მასლოვას საქმის განხილვა და ვინ იქნებოდნენ სენატორები, ადვოკატს გაელიმა.

– მაშასადამე, სამივე ტიპის სენატორი დაესწრება, – თქვა მან, – ვოლოფი პეტერბურგელი ჩინოვნიკია, სკოვოროდნიკოვი – სწავლული იურისტი, ბე კი – პრაქტიკული იურისტი, ამიტომაც მათ შორის ყველაზე მკვირცხლი, – განაგრძო ადვოკატმა, – ყველაზე მეტად მისი იმედი უნდა გვქონდეს. თხოვნათა კომისიაში რა ხდება?

– დღეს ბარონ ვორობიოვთან მივდივარ, გუშინ აუდიენციას ვერ ვეღირსე.

– თუ იცით, რატომ არის ბარონი ვორობიოვი? – ადვოკატი იმ ერთგვარად კომიკურ კილოს გამოეხმაურა, რომლითაც ნეხლიუდოვმა უცხოური ტიტული და ასეთი რუსული გვარი ერთად წარმოთქვა, – პავლემ ბაბუამისი, მგონი, კამერლაქია, რაღაცის გულისთვის ამ ტიტულით დააჯილდოვა. როგორც ჩანს, ძალზე ნასიამოვნები იყო. ბარონად აქცია, ჩემს ზნეს ხელი არ შეუშალოო. სწორედ იქიდან წამოვიდა ბარონი ვორობიოვი.

ამით ძალიან ამაყოფს. ისე კი დიდი გაიძვერაა.

– ჰოდა, მასთან მივდივარ, – თქვა ნეხლიუდოვმა.

– ძალიანაც კარგი, ერთად წავიდეთ. ეტლით მიგიყვანთ.

წასვლამდე წინკარში ლაქიამ ნეხლიუდოვს მარიეტას მიერ მისთვის გამოგზავნილი ბარათი გადასცა, რომელშიც ეწერა:

«Pour vous faire plaisir, j'ai agi tout a fait contre mes principes, et j'ai intercédé de mon mari pour votre protégée. Il se trouve que cette personne peut ktre relachée immédiatement. Mon mari a écrit au commandant. Venez donc უანგაროდ. Je vous attend[24]. მ.».

– როგორია? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა ადვოკატს, – ეს ხომ საშინელებაა. ქალი, რომელიც შვიდი თვის განმავლობაში საკანში მარტო იყო გამომწყვდეული, უდანაშაულო ყოფილა და მის გამოსაშვებად ერთი სიტყვის თქმაც კი საკმარისი აღმოჩნდა.

– ყოველთვის ასე ხდება. რა გინდათ, სასურველს ხომ მაინც მიაღწიეთ.

– დიახ, მაგრამ ეს წარმატება გულს მტკენს. ხომ წარმოგიდგენიათ, იქ რა ხდება? რატომ არ უშვებდნენ?

– ძირისძირობამდე ნულარ ჩავეძიებით. მაშასადამე, მიგიყვანთ, – თქვა ადვოკატმა, როდესაც პარმალზე გავიდნენ და მის მიერ დაქირავებული საუცხოო ეტლი ჩამოდგა, – თქვენ ხომ ბარონ ვორობიოვთან მიდიხართ?

ადვოკატმა მეეტლეს მისამართი უთხრა და ჩინებულმა ცხენებმა მალევე მიიყვანეს ნეხლიუდოვი იმ სახლთან, რომელიც ბარონს ეკავა. იგი შინ იყო. პირველ ოთახში ვიცმუნდირში გამოწყობილი, საოცრად გრძელკისერა, ხვანჩგამოზნეჟილი, უჩვეულოდ მსუბუქად მოსიარულე ახალგაზრდა ჩინოვნიკი და ორი ქალბატონი დახვდა.

– თქვენი გვარი? – ჰკითხა ახალგაზრდა ჩინოვნიკმა ნეხლიუდოვს მას შემდეგ, რაც ქალბატონებისგან მისკენ ჰაეროვნად და გრაციოზულად გადმოინაცვლა.

ნეხლიუდოვმა უპასუხა.

– ბარონი ამბობდა თქვენ შესახებ. ახლავე!

ახალგაზრდა ჩინოვნიკი კარს მიღმა გაუჩინარდა და იქიდან შავებში ჩაცმული, ატირებული ქალბატონი გამოიყვანა, რომელმაც ცრემლების დასამალად გამხდარი თითებით სახეზე ვუალი ჩამოიფარა.

– გთხოვთ, – მიუბრუნდა ახალგაზრდა ჩინოვნიკი ნეხლიუდოვს, მსუბუქი ნაბიჯებით კაბინეტის კარს მიუახლოვდა, გამოაღო და იქვე შეჩერდა.

კაბინეტში შესული ნეხლიუდოვი საშუალო სიმაღლის ჯმუხი, მოკლედ თმაშეკრეჭილი, სერთუკში გამოწყობილი კაცის წინ აღმოჩნდა, რომელიც დიდ საწერ მაგიდასთან სავარძელში იჯდა და წინ მხიარულად იყურებოდა. ნეხლიუდოვის დანახვაზე, თეთრი წვერ-ულვაშით შემოსილ გულკეთილ სახეზე, წითლად აღაჟღაჟებული ლოყებით რომ გამოირჩეოდა, ალერსიანი ღიმილი გამოესახა.

– მოხარული ვარ, რომ გხედავთ, მე და დედათქვენი ძველი ნაცნობები და მეგობრები ვიყავით. თქვენი პატარაობაც მახსოვს და ოფიცრობაც. აბა, დაბრძანდით და მითხარით, რით შემოიქცა გემსახუროთ. დიახ, დიახ, – ამბობდა იგი და ჭაღარა, თმაშეკრეჭილ თავს აქნევდა, სანამ ნეხლიუდოვი ფედოსიას ამბავს უყვებოდა, – ილაპარაკეთ, ილაპარაკეთ, ყველაფერი გასაგებია; დიახ, დიახ, მართლაც გულის ამაჩუყებელია. თხოვნა თუ შეიტანეთ?

– გავამზადე, – უთხრა ნეხლიუდოვმა და ჯიბიდან ქაღალდი ამოიღო, – მაგრამ თქვენთვის მინდოდა მეთხოვა, ვიმედოვნებდი, რომ ამ საქმეს განსაკუთრებულ ყურადღებას მიაქცევდნენ.

– შესანიშნავად მოქცეულხართ. აუცილებლად თვითონ მოვახსენებ, – თქვა ბარონმა, რომლის მხიარული სახეც სრულიად არ შეესაბამებოდა მის მიერ გამოთქმულ თანაგრძნობას, – ძალიან ამაღელვებელია. როგორც ჩანს, ყმაწვილი ქალი იყო, ქმარი უხეშად მოექცა, ვეღარ მოითმინა, მერე დრო გავიდა და შეუყვარდა... დიახ, მოვახსენებ.

– გრაფი ივან მიხაილოვიჩი ამბობდა, რომ იმპერატორის მეუღლესთან აპირებდა თხოვნით შესვლას.

ნეხლიუდოვს ეს წინადადება ჯერ არც კი დაემთავრებინა, რომ ბარონს სახე შეეცვალა.

– თუმცა, თხოვნა კანცელარიაში შეიტანეთ, მე კი, რასაც შევძლებ, ყველაფერს გავაკეთებ, – უთხრა მან ნეხლიუდოვს.

ამ დროს ოთახში ახალგაზრდა ჩინოვნიკი შემოვიდა, რომელიც, როგორც ჩანს, სიარულის მანერით თავს იწონებდა.

– ის ქალბატონი გთხოვთ, რომ ორი სიტყვა კიდეც ათქმევინოთ.

– დაუძახეთ. ოჰ, mon cher, რამდენი ცრემლი მაქვს აქ ნანახი, ყველას ნუგეშისცემა რომ შემეძლოს! იმას ვაკეთებ, რაც შემეძლია.

გამოჩნდა ქალბატონი.

– დამავიწყდა მეთხოვა, არ დაუშვათ, რომ ქალიშვილი მისცეს, თორემ ის ყველაფერზე...

– უკვე გითხარით, ყველაფერს გავაკეთებ-მეთქი.

– ბარონო, ღვთის გულისთვის, დედას გადაარჩინო.

ქალმა ბარონს ხელზე ხელი სტაცა და კოცნა დაუწყო.

– ყველაფერს ვიღონებო.

ქალბატონის წასვლის შემდეგ ნეხლიუდოვიც დამშვიდობებას შეუდგა.

– რასაც შევძლებო, გავაკეთებო. იუსტიციის სამინისტროს დავუკავშირდებით. ისინი გვიპასუხებენ და მაშინ, რაც შესაძლებელი იქნება, გავაკეთებო.

ნეხლიუდოვი გავიდა და კანცელარია გაიარა. აქაც, ისევე, როგორც სენატში, ბრწყინვალე დარბაზში ბრწყინვალე, სამოსითაც და საუბრითაც გამორჩეული – სუფთა, თავაზიანი, კორექტული, მკაფიო და მკაცრი ჩინოვნიკები იმყოფებოდნენ.

«რა ბევრნი არიან, საოცრად ბევრნი, გამაძლარნი, სუფთა ტანსაცმლითა და ხელებით, გაპრიალებული ჩექმებით. მერედა ვინ აკეთებს ყველაფერ ამას? და რა კარგად გრძნობენ თავს არა მარტო პატიმრებთან, არამედ სოფლელებთან შედარებითაც», – კვლავ მისდა უნებურად ფიქრობდა ნეხლიუდოვი.

ადამიანი, ვისაც პეტერბურგში პატიმრების ხვედრის შემსუბუქება შეეძლო, გახლდათ ორდენებით დახუნძლოლი, რომელთაც არ ატარებდა, გარდა ღილ-კილოში ჩამაგრებული თეთრი ჯვრისა. დამსახურებული, მაგრამ, როგორც ამბობდნენ, უკვე გამოჩერჩეებული, გერმანელ ბარონთა წრიდან გამოსული მოხუცი გენერალი. იგი ჯერ კავკასიაში მსახურობდა, სადაც მიიღო კიდეც ეს განსაკუთრებით სასიამოვნო ჯვარი იმისთვის, რომ მისი ხელმძღვანელობით თმაშეკრეჭილმა, მუნდირებში გამოწყობილმა და ხიმტიანი თოფებით შეიარაღებულმა რუსმა გლეხებმა ათასზე მეტი კაცი მოკლეს, რომლებიც საკუთარ თავისუფლებას, სახლებსა და ოჯახებს იცავდნენ. შემდეგ პოლონეთში გაამწესეს. იქაც მრავალი დანაშაულის ჩადენა აიძულა რუს გლეხებს, რისთვისაც ორდენები და მუნდირის დამამშვენებელი ახალი ჯინჯილები დაიმსახურა; მერე კიდეც იყო სადღაც, ბოლოს კი, უკვე დაძაბუნებულ მოხუცს, ამჟამინდელი თანამდებობა მიეღო, რომელიც მას კარგი შენობით, ჯამაგირითა და პატივით უზრუნველყოფდა. ზემოდან წამოსულ მითითებებს მკაცრად ასრულებდა და ამას განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებდა. ეს მითითებები ლამის საკრალურად მიაჩნდა და ეგონა, რომ ამქვეყნად მათ გარდა ყველაფრის შეცვლა შეიძლებოდა. მისი მოვალეობა კაზემატებსა[25] და ცალკე საკნებში პოლიტიკური დამნაშავე კაცებისა და ქალების განთავსება და ისე შენახვა იყო, რომ მათი ნახევარი ათი წლის განმავლობაში იღუპებოდა, ნაწილი გიჟდებოდა, ნაწილი ჭლექით კვდებოდა, ნაწილი კი თავს იკლავდა: შიმშილით, შუშით ვენების გადაჭრით, თავის ჩამოხრჩობით ან დაწვით.

მოხუცმა გენერალმა ეს მშვენივრად იცოდა, რადგან ყველაფერი მის თვალწინ ხდებოდა. მაგრამ ამგვარი შემთხვევები მასში სინდისის ქეჯნას არ იწვევდა, ისევე, როგორც ჭეჭა-ქუხილის, წყალდიდობისა თუ მსგავსი მოვლენების დროს მომხდარი უბედურება. ამ ყოველივეს მიზეზი ზემოდან წამოსული მითითებების ხელმწიფე-იმპერატორის სახელით აღსრულება იყო. ისინი აუცილებლად უნდა შესრულებულიყო, ამიტომ მათ შესაძლო შედეგებზე ფიქრიც არ ღირდა. მოხუცი გენერალი ასეთ საქმეებზე არც ფიქრობდა, თავის პატრიოტულ, ჯარისკაცულ ვალად მიაჩნდა, არ ეფიქრა, რათა ამ, მისი აზრით, უმნიშვნელოვანესი მოვალეობების შესრულებისას არ

მოდუნებულიყო.

...

კვირაში ერთხელ მოხუცი გენერალი, სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულების მიზნით, ყველა კაზემატს მოივლიდა ხოლმე და პატიმრებს ეკითხებოდა, რაიმე თხოვნა ზომ არ გაქვთო. ტუსაღებს სათხოვრის მეტი რა ჰქონდათ. გენერალი მათ მშვიდად, აუღელვებლად, უსიტყვოდ უსმენდა და არასდროს არაფერს ასრულებდა, რადგან არც ერთი მათგანი კანონს არ შეესაბამებოდა.

მაშინ, როდესაც ნეხლიუდოვი მოხუცი გენერლის საცხოვრებელ ადგილს მიუახლოვდა, კოშკზე მოთავსებული საათის კურანტებმა ზანზალაკებით «ვადიდოთ უფალი» დაუკრა, შემდეგ კი ქალაქს ორი საათის დადგომა აუწყა. მათი მოსმენისას ნეხლიუდოვს უნებურად ის გაახსენდა, რაც დეკაბრისტების ჩანაწერებში წაეკითხა, თუ როგორ გამოძახილს პოვებს ეს ყოველსაათობრივი ტკბილი მუსიკა სამუდამოდ დატყვევებულთა სულებში. იმ დროს, როდესაც ნეხლიუდოვის ეტლი მოხუცი გენერლის ბინის შესასვლელთან შედგა, ეს უკანასკნელი ჩაბნელებულ სასტუმრო ოთახში ინკრუსტირებულ მაგიდასთან იჯდა და ახალგაზრდა კაცთან, მხატვართან, ერთ-ერთი ხელქვეითის ძმასთან ერთად ქაღალდის ფურცელზე ლამბაქს ატრიალებდა. მხატვარს თავისი თხელი, ნამიანი, სუსტი თითები მოხუცი გენერლის უხეში, დანაოჭებული, სახსრებში ძვლადქცეული თითებისთვის ჩაევლო და ეს შეერთებული ხელები იმ ფურცელზე გადაყირავებულ ჩაის ლამბაქთან ერთად მოძრაობდა, რომელზეც ანბანის ყველა ასო იყო გამოსახული. ლამბაქი გენერლის მიერ დასმულ შეკითხვას პასუხობდა იმის შესახებ, თუ როგორ იცნობდნენ სულები ერთმანეთს სიკვდილის შემდეგ.

როდესაც ერთ-ერთი დენშიკი, რომელიც კამერდინერის მოვალეობას ასრულებდა, ოთახში შევიდა და ნეხლიუდოვის ბარათი შეიტანა, ლამბაქის პირით იოანა დ'არკის[26] სული ლაპარაკობდა. მას უკვე ეთქვა ასო-ასო სიტყვები: «ერთმანეთს იცნობენ», რაც ჩაეწერათ კიდეც. დენშიკის შემოსვლის მომენტში ლამბაქი ერთხელ «გ»-ზე შეჩერდა, მეორეჯერ – «ა»-ზე, შემდეგ კი «ნ»-ს მიაღწია, გაჩერდა და აქეთ-იქით შეთამაშდა. ეს იმიტომ ხდებოდა, რომ, გენერლის აზრით,

შემდეგი ასო «წ» უნდა ყოფილიყო, ანუ იონა დ'არკს, მისი ვარაუდით, უნდა ეთქვა, რომ სულები ერთმანეთს იცნობდნენ ყოველგვარი მიწიერისგან განწმენდის ან რაიმე ამგვარის შემდეგ, მხატვარი კი ფიქრობდა, რომ ჯერი ასო «ა»-ზე იყო, ანუ იონა დ'არკი იტყოდა, რომ სიკვდილის შემდეგ სულები ერთმანეთს იმ განათების მიხედვით შეიცნობდნენ, რომელსაც ამ სულების ეთეროვანი სხეულები გამოასხივებდნენ. გენერალი მოიღუშა, ხშირი, ჭაღარა წარბები შეჭმუნა, ხელებს დაჟინებით მიაჩერდა, წარმოიდგინა, რომ ლამბაქი თავისით მოძრაობდა და მისი «წ»-სკენ გადახრა სცადა. ახალგაზრდა, ფერმკრთალი მხატვარი კი, ყურებს უკან გადაწეული თხელი თმით, უსიცოცხლო ცისფერი თვალებით სასტუმრო ოთახის ბნელი კუთხისკენ იყურებოდა, ტუჩებს ნერვიულად ამოძრავებდა და მას «ა»-სკენ ექაჩებოდა. გენერალმა მცდელობა შეწყვიტა, შუბლი შეიკრა, წუთიერი დუმის შემდეგ ბარათი აიღო, პენსნე გაიკეთა, წელის ტკივილისგან წამოიყიყინა, წამოდგა, გაიმართა და გაშეშებული თითების სრესას შეუდგა.

– კაბინეტში მოიწვიე.

– თქვენო აღმატებულებავ, თუ ნებას მომცემთ, მარტო დავამთავრებ, – თქვა მხატვარმა და თვითონაც წამოდგა, – ვგრძნობ, რომ აქ არის.

– კარგი, დაამთავრეთ, – გადაჭრით და მკაცრად მიუგო გენერალმა და გამართული ფეხებით, თანაბარზომიერი, მტკიცე, დიდი ნაბიჯებით კაბინეტისკენ გაემართა, – სასიამოვნოა თქვენი დანახვა, – უხეშად უთხრა გენერალმა ნეხლიუდოვს ალერსიანი სიტყვები და საწერ მაგიდასთან მდგარ სავარძელზე მიუთითა, – დიდი ხანია, რაც პეტერბურგში ჩამოხვედით?

ნეხლიუდოვმა უპასუხა, რომ ახალი ჩამოსული იყო.

– კნეინა, დედათქვენი, ხომ ჯანმრთელადაა?

– დედა გარდაიცვალა.

– მაპატიეთ, ძალიან ვწუხვარ. ჩემმა ვაჟმა მითხრა, რომ შეგხვდათ.

გენერლის ვაჟიშვილს მამის მსგავსი კარიერა გაეკეთებინა,

სამხედრო აკადემიის შემდეგ დაზვერვის ბიუროში მუშაობდა და ძალიან ამაყობდა იმ საქმეებით, რომლებსაც იქ ავალებდნენ. ეს საქმიანობა ჯაშუშების მომრავლება იყო.

– დიახ, მამათქვენთან ერთად ვმსახურობდი. მეგობრები, ამხანაგები ვიყავით. თქვენ თუ მსახურობთ?

– არა, არ ვმსახურობ.

გენერალმა თავი უკმაყოფილოდ დახარა.

– თქვენთან თხოვნა მაქვს, გენერალო, – თქვა ნეხლიუდოვმა.

– ძა-ა-ალიან მიხარია. რით შემოიძლია გემსახუროთ?

– თუ ჩემი თხოვნა უადგილოა, გთხოვთ, მაპატიოთ. მაგრამ აუცილებლად უნდა გადმოგცეთ.

– აბა, რა არის?

– თქვენთან ვინმე გურკევიჩი იმყოფება. დედამისი მასთან შეხვედრას ითხოვს, ან მისთვის წიგნების გადაცემას მაინც.

ნეხლიუდოვის ნათქვამზე გენერალს არც კმაყოფილება გამოუხატავს, არც – უკმაყოფილება. სიმართლე ითქვას, არც არაფერს ფიქრობდა და ნეხლიუდოვის თხოვნა არც აინტერესებდა, რადგან კარგად იცოდა, რომ კანონის მიხედვით უპასუხებდა. ამჟამად კი თავში უცხო აზრს არ აჭაჭანებდა და გონებას ასვენებდა.

– მინდა გითხრათ, რომ ეს ჩემზე არაა დამოკიდებული, – თქვა მან მცირე შესვენების შემდეგ, – ნახვის თაობაზე არსებობს იმპერატორის დებულება და მხოლოდ ის შეიძლება, რაც ნებადართულია. რაც შეეხება წიგნებს, ბიბლიოთეკა გვაქვს, სადაც ისეთი საკითხავის არჩევაა შესაძლებელი, რაც დაშვებულია.

– დიახ, მაგრამ მას სამეცნიერო წიგნები ესაჭიროება: მეცადინეობა სურს.

– ეს არ დაიჯეროთ, – თქვა გენერალმა, წამით შეყოვნდა და განაგრძო, – ეს მეცადინეობა კი არა, მოუსვენრობაა და მეტი არაფერი.

– მაგრამ რაიმე ხომ უნდა აკეთონ იმ მძიმე მდგომარეობაში? –

შეეპასუხა ნეხლიუდოვი.

– ისინი გამუდმებით ჩივიან, – თქვა გენერალმა, – ჩვენ ხომ მათ ვიცნობთ, – იგი მათზე ისე ლაპარაკობდა, როგორც რაღაც განსაკუთრებულ, უჯიშო ადამიანებზე, – აქ ისეთ პირობებში იმყოფებიან, საპატიმრო ადგილებში იშვიათად რომ შეხვდებით.

თითქოს თავს იმართლებსო, იგი დაწვრილებით შეუდგა იმ პირობების აღწერას, რასაც პატიმრებს უქმნიდნენ. ისე გამოდიოდა, რომ ამ დაწესებულების მთავარი მიზანი იქ მყოფთათვის სასიამოვნო ადგილსამყოფლის მოწყობა იყო.

– ადრე მართლაც საკმაო სიმკაცრეს იჩენდნენ, მაგრამ ახლა მათ შესანიშნავად უვლიან. სამ კერძს მიართმევენ, ერთი ყოველთვის ხორციანია: კეპილა ან კატლეტი. ამას კვირაობით მეოთხე, ტკბილი კერძი, ემატება. ასე რომ, ღმერთმა ყველა რუსს მისცეს ამგვარი კვების შესაძლებლობა.

გენერალი, მოხუცებისთვის დამახასიათებელი სიჯიუტით, რაღაცას რომ ამოიჩემებენ ხოლმე, სულ ტუსაღების მოთხოვნებისა და უმადურობის შესახებ მრავალჯერ ნათქვამს იმეორებდა.

– მათ სულიერების ამსახველი წიგნებიც ეძლევათ და ძველი ჟურნალებიც. შესაბამისი ბიბლიოთეკაც გვაქვს. მაგრამ ისინი იშვიათად კითხულობენ. თავიდან თითქოს ინტერესდებიან, მერე კი ახალი წიგნები შუამდე გაუჭრელი რჩება. ძველებს აღარც ფურცლავენ. ეშმაკობაც ვიხმარეთ, – გენერალს სახეზე რაღაც ღიმილის მსგავსი გამოესახა, – განზრახ ჩავუდებდით ხოლმე ქაღალდს, რომელიც ხელუხლებელი რჩებოდა. არც წერა ეკრძალებათ, – განაგრძობდა იგი, – ეძლევათ ასპიდის დაფა, გრიფელიც ეძლევათ, ასე რომ, გართობის მიზნით წერა შეუძლიათ. წაშლიან და კვლავ დაწერენ. მაგრამ არ წერენ. არა, ისინი ძალიან მალე უწყინარნი ხდებიან. თავიდან ცოტათი ღელავენ, მერე კი სუქდებიან კიდეც და ხმას თითქმის აღარ იღებენ, – ამბობდა გენერალი და ამ სიტყვების საშინელ მნიშვნელობას არც კი უკვირდებოდა.

ნეხლიუდოვი უსმენდა მის ხრინწიან, ბებრულ ხმას, შეჰყურებდა ამ ძვლადქცეულ ხელებს, ჭადარა წარბებქვეშ მოქცეულ ჩამქრალ თვალებს, გაპარსულ, ჩამოკიდებულ,

სამხედრო საყელოში მოქცეულ ღაწვებს, თეთრ ჯვარს, რომლითაც ასე ამაყობდა ეს ადამიანი, განსაკუთრებით იმიტომ, რომ მრავალთა სისასტიკით გამორჩეული მკვლელობისთვის მიეღო, და ზვდებოდა, რომ შეჰასუხება, მისი სიტყვების მნიშვნელობის ახსნა წყლის ნაყვა იქნებოდა. მაგრამ თავს ძალა მაინც დაატანა და მეორე საქმის, პატიმარ შუსტოვას შესახებაც ჰკითხა, რომლის თაობაზეც დღეს შეიტყო, რომ გათავისუფლებას უპირებდნენ.

– შუსტოვა? შუსტოვა... ყველას სახელი არ მახსოვს. ძალიან ბევრნი არიან, – თქვა გენერალმა და ასე გაკიცხა პატიმრები მათი სიმრავლის გამო. შემდეგ დარეკა და საქმის მწარმოებლის მოყვანა ბრძანა.

მის მოსვლამდე კი ნეხლიუდოვს სამსახურში შესვლისკენ მოუწოდებდა, ეუბნებოდა, რომ პატიოსანი და კეთილშობილი ხალხი, რომელთა შორისაც საკუთარ თავსაც მოიაზრებდა, ძლიერ სჭირდებოდა მეფეს... «და მამულს», – დაამატა მან აშკარად მხოლოდ ფრაზის გასაღამაზებლად.

– აი, მოვხუცდი, მაგრამ მაინც ვმსახურობ, როგორც შემიძლია.

საქმის მწარმოებელი, ძარღვმაგარი, ხმელ-ხმელი კაცი მოუსვენარი ჭკვიანი თვალებით, მოვიდა და მოახსენა, რომ შუსტოვა რომელიღაც უცნაურ საფორტიფიკაციო შენობაში იჯდა და მის შესახებ რაიმე ქაღალდი ჯერ არ მიეღოთ.

– მიღებისთანავე ვგზავნით ხოლმე. აქ არ ვაჩერებთ. მათი ხშირად ნახვის სურვილით არ ვიწვით, – თქვა გენერალმა და კვლავ სცადა მხიარულად გაღიმება, რაც ბებერ სახეს მხოლოდ უბრეცდა.

ნეხლიუდოვი წამოდგა, ცდილობდა, თავი შეეკავებინა ზიზღისა და სიბრაჟულის შერეული გრძნობის გამოხატვისგან, რასაც ამ საშინელი მოხუცის მიმართ განიცდიდა. გენერალს კი მიაჩნდა, რომ მეტიმეტი სიმკაცრე არ უნდა გამოეჩინა თავისი ამხანაგის ქარაფშუტა და აშკარად გზააბნეული შვილის მიმართ და მისთვის რჩევა-დარიგებებს არ იშურებდა.

– მშვიდობით, ჩემო კარგო, მომიტევეთ, მაგრამ ყველაფერს სიყვარულით გეუბნებით. იმ ხალხისგან, რომლებიც ჩვენთან, ციხეში არიან, თავი შორს დაიჭირეთ. უდანაშაულო არავინაა. ესენი კი განსაკუთრებული უზნეობით გამოირჩევიან. ჩვენ ხომ

ვიცით, – თქვა მან ისეთი კილოთი, რომელიც დაეჭვების შესაძლებლობას გამორიცხავდა. მას მართლაც არ ეპარებოდა ეჭვი ამაში, არა იმიტომ, რომ ეს ასე იყო, არამედ იმიტომ, რომ ასე თუ არ იქნებოდა, თავი არა პატივსაცემ გმირად უნდა ეგრძნო, რომელიც ღირსეულად ამთავრებდა კარგ ცხოვრებას, არამედ არამზადად, ადრეც და ახლაც, სიბერეშიც, ნამუსგარეცხილივით რომ იქცეოდა. – ყველაზე უკეთესი სამსახურში შესვლაა, – განაგრძობდა იგი, – პატიოსანი ხალხი ხელმწიფეს სჭირდება... და მამულსაც, – დაამატა მან, – აბა, ყველანი, მათ შორის მეც, თქვენსავით რომ მოვიქცეთ, ვინლა იმსახურებს? ვინლა დარჩებოდა? წესების მიმართ საყვედურს გამოვთქვამთ, მთავრობას კი არაფრით ვეხმარებით.

ნეხლიუდოვმა ღრმად ამოიოხრა, გენერალს თავი მდაბლად დაუკრა, მისკენ შემწყყნარებლურად გამოწვდილ გაძვალტყავებულ, დიდ ხელს საკუთარი შეაგება და ოთახიდან გავიდა.

გენერალმა თავი უკმაყოფილოდ გადააქნია, წელი მოისრისა და კვლავ სასტუმრო ოთახში შევიდა, სადაც მხატვარი ელოდებოდა, რომელსაც ჟანა დ'არკის სულის პასუხი უკვე ჩაეწერა. გენერალმა პენსნე გაიკეთა და წაიკითხა: «ერთმანეთს იცნობენ იმ განათების მიხედვით, რომელსაც ეთეროვანი სხეულები ასხივებენ».

– აჰა, – მოწონების ნიშნად თქვა გენერალმა და თვალები დახუჭა, – მაგრამ როგორ იცნობენ, ყველას თუ ერთნაირი განათება ექნა? – იკითხა მან, მხატვრის თითებს თავისი კვლავ გადააჭდო და მაგიდას მიუჯდა.

ნეხლიუდოვის ეტლი ჭიშკარში გავიდა.

– რა მოწყენილობა ყოფილა აქ, ბატონო, – უთხრა მეეტლემ ნეხლიუდოვს, – კინალამ გადავიფიქრე დალოდება და წავედი.

– ჰო, მოწყენილობაა, – დაეთანხმა ნეხლიუდოვი, ჰაერი ღრმად შეისუნთქა, მშვიდად გახედა ცაზე მცურავ მონაცრისფრო ღრუბლებსა და ნევაზე ნავებისა და გემების მოძრაობისგან წარმოქმნილ მბზინავ ჭავლს.

მეორე დღეს მასლოვას საქმე უნდა განხილულიყო. ნეხლიუდოვი სენატში გაემგზავრა. ადვოკატი მას სენატის შენობის დიდებულ სადარბაზო შესასვლელთან შეხვდა, სადაც უკვე იდგა რამდენიმე ეტლი. როდესაც ბრწყინვალე, საზეიმოდ მორთული კიბით მეორე სართულზე ავიდნენ, ადვოკატი, რომელიც იქაურობას კარგად იცნობდა, მარცხნივ გაემართა, კარისკენ, რომელზეც სასამართლოს წესდებათა შემოღების თარიღი იყო გამოსახული. ფანარინმა პირველ, გრძელ ოთახში პალტო გაიხადა, შვეიცარიისგან შეიტყო, რომ ყველა სენატორი შეკრებილიყო. ბოლო მათგანს ეს-ეს არის ჩაევლო და ფრაკითა და თეთრ მკერდზე ჩამოშვებული თეთრი ჰალსტუხით, მხიარული თავდაჯერებულობით აღვსილი შემდეგ ოთახში გავიდა. აქ, მარჯვნივ, დიდი კარადა, იმის იქით კი მაგიდა იდგა, მარცხნივ ხვეული კიბე მოჩანდა, რომელზეც ვიცმუნდირში გამოწყობილი და ილლიაში პორტფელამოჩრილი ელეგანტური ჩინოვნიკი ჩამოდიოდა. ოთახში ყურადღებას იქცევდა პატრიარქალური შესახედაობის ბერიკაცი, გრძელი თეთრი თმით, პიჯაკითა და ნაცრისფერი შარვლით, რომლის სიახლოვესაც განსაკუთრებული მოკრძალებით იდგა ორი მოხელე.

თეთრთმიანი მოხუცი კარადაში შევიდა და მიიმალა. ამ დროს ფანარინმა ამხანაგს, მასავით თეთრ ჰალსტუხსა და ფრაკში გამოწყობილ ადვოკატს მოჰკრა თვალი და მასთან მაშინვე გაცხოველებული საუბარი გააბა; ნეხლიუდოვი ოთახში მყოფთ ათვალიერებდა. აქ თხუთმეტამდე ადამიანს მოეყარა თავი, მათ შორის ორ ქალბატონი იყო: ერთი – პენსნიანი ახალგაზრდა, მეორე კი – ჭაღარათმიანი. ახლა გაზეთში გამოქვეყნებული ცილისწამების საქმე იხილებოდა და ჩვეულებრივზე მეტი ხალხიც ამიტომ შეკრებილიყო, ძირითადად, ბეჭდვითი სიტყვის სამყაროს წარმომადგენლები.

სასამართლოს ბოქაული, ლოყაწითელი, შესანიშნავ მუნდირში გამოწყობილი ლამაზი ახალგაზრდა, ქალღმერთ ხელში ფანარინთან მივიდა და დაინტერესდა, თუ რომელ საქმესთან დაკავშირებით იყო მოსული, და როდესაც შეიტყო, რომ ეს მასლოვას შეეხებოდა, რაღაც ჩაიწერა და წავიდა. ამ დროს კარადის კარი გაიღო და იქიდან პატრიარქალური შესახედაობის ბერიკაცი გამოვიდა, ოღონდ უკვე პიჯაკი კი არა, მოსირმული და მკერდზე მბზინავბალთებიანი სამოსი ეცვა, რაც ჩიტს ამსგავსებდა.

ამ სასაცილო კოსტიუმში, როგორც ჩანს, თვითონ მოხუციც უხერხულად გრძნობდა თავს, ამიტომ აჩქარებით, ჩვეულებრივზე უფრო სწრაფად შევიდა შემოსასვლელის მოპირდაპირე კარში.

– ეს ბე არის, ღრმად პატივცემული ადამიანი, – უთხრა ფანარინმა ნეხლიუდოვს, თავისი კოლეგა გააცნო და მომავალი, მისი აზრით, ძალზე საინტერესო საქმის შესახებ უამბო, რომელიც ახლა უნდა განეხილათ.

საქმე მალე დაიწყო და ნეხლიუდოვი საზოგადოებასთან ერთად მარცხნივ მდებარე სხდომათა დარბაზში შევიდა. ყველანი, მათ შორის ფანარინიც, გისოსებს იჭით, მაყურებლებისთვის განკუთვნილ ადგილებზე დასხდნენ. მხოლოდ პეტერბურგელი ადვოკატი დაჯდა გისოსებთან მიდგმულ კანტორულასთან.

სენატის სხდომათა დარბაზი საოლქო სასამართლოსაზე უფრო პატარა და უბრალოდ მოწყობილი იყო და მხოლოდ იმით განსხვავდებოდა, რომ მაგიდაზე, რომელსაც სენატორები უსხდნენ, მწვანე მაუდის ნაცვლად, ოქროსსირმებიანი ჟოლოსფერი ხავერდის ქსოვილი ეფარა, მართლმსაჯულების აღსრულების ადგილის ატრიბუტები კი იგივე იყო: ორთავიანი არწივით დამშვენებული სამწახნაგიანი პრიზმა, ხატი და ხელმწიფის პორტრეტი. შემდეგ ყველაფერი ზუსტად ისევე წარიმართა: ბოქაულმა საზეიმოდ გამოაცხადა «სასამართლო მოდის!» ყველანი ადგნენ, შემოვიდნენ მუნდირში გამოწყობილი სენატორები, თავ-თავიანთ მაღალსაზურგიან სავარძლებში მოთავსდნენ, იდაყვებით მაგიდას დაეყრდნენ და ბუნებრივი სახის მიღება სცადეს.

სულ ოთხი სენატორი იყო: თავმჯდომარე ნიკიტინი, ერთიანად გაპარსული, ვიწრო სახითა და ფოლადისებრი თვალებით. ვოლოფი თეთრი ხელებითა და მოკუმული ტუჩებით, სერიოზული სახით. შემდეგ სკოვოროდნიკოვი, მსუქანი, მძიმეტანიანი, ჩოფურა კაცი, სწავლული იურისტი, და მეოთხე – ბე, სწორედ ის პატრიარქალური ბერიკაცი, რომელიც ყველაზე ბოლოს მოვიდა. სენატორებთან ერთად შემობრძანდა ობერმდივანი და ობერპროკურორის ამხანაგი, საშუალო სიმაღლის, ხმელ-ხმელი, სუფთად გაპარსული ახალგაზრდა კაცი ძალიან მუქი ფერის სახითა და სევდიანი, შავი თვალებით. ნეხლიუდოვმა მასში მაშინვე, მიუხედავად იმისა, რომ

უცნაური მუნდირი ეცვა და ექვსი წელი არ ენახა, თავისი სტუდენტობის დროინდელი ერთ-ერთი საუკეთესო მეგობარი შეიცნო.

– ობერპროკურორის ამხანაგი სელენინია? – ჰკითხა მან ადვოკატს.

– დიახ, მერე რა?

– კარგად ვიცნობ, შესანიშნავი ადამიანია...

– და კარგი ობერპროკურორის ამხანაგი, საქმიანი. აი, მისთვის უნდა გეთხოვათ, – თქვა ფანარინმა.

– ყოველ შემთხვევაში, იგი სინდისის კარნახით მოიქცევა, – თქვა ნეხლიუდოვმა და სელენინთან თავისი ახლო ურთიერთობა და მეგობრობა, მისი სიწმინდე და პატიოსნება გაახსენდა, აგრეთვე წესიერება, ამ სიტყვის საუკეთესო გაგებით.

– ახლა მაგის დრო აღარ არის, – წასჩურჩულა ფანარინმა და ყურადღებით შეუდგა საქმის შესახებ მოხსენების მოსმენას.

ამ შემთხვევაში გასაჩივრებული იყო სასამართლო პალატის განაჩენი, რომელსაც საოლქო სასამართლოს გადაწყვეტილება უცვლელად დაეტოვებინა.

ნეხლიუდოვმა ყური მიუგდო და იმაში გარკვევა სცადა, რაც მის წინ ხდებოდა, მაგრამ ისევე, როგორც საოლქო სასამართლოში, ძირითადი სირთულე აქაც ის იყო, რომ მთავარზე კი არა, მეორეხარისხოვანზე საუბრობდნენ. საქმე გაზეთში გამოქვეყნებულ წერილს შეეხებოდა, რომელშიც სააქციო კომპანიის ერთი თავმჯდომარის თაღლითობას ამხელდნენ. თითქოს ყველაზე მნიშვნელოვანი ის უნდა ყოფილიყო, მართლა ძარცვავდა თუ არა სააქციო საზოგადოების თავმჯდომარე თავის რწმუნებულებს, და რა ელონათ ამის აღსაკვეთად. მაგრამ ამის შესახებ სიტყვას არავინ ძრავდა. მხოლოდ იმის შესახებ ლაპარაკობდნენ, ჰქონდა თუ არა კანონის მიხედვით გამომცემელს ფელეტონის გამოქვეყნების უფლება, და რა სახის დანაშაული ჩაიდინა მან ამ ქმედებით – დიფამაცია[27] თუ ცილისწამება. შეიცავდა თუ არა დიფამაცია ცილისწამებას ან ცილისწამება დიფამაციას. რომელიღაც საერთო დეპარტამენტის მიერ უბრალო ადამიანებისთვის

ნაკლებად გასაგებ სტატიებსა და გადაწყვეტილებებსაც ახსენებდნენ.

ნეხლიუდოვმა ერთი ის გაიგო, რომ ვოლფი, რომელიც დღეს მომხსენებელი იყო, გუშინ კი მკაცრად შთააგონებდა მას, სენატს საქმის არსებითი განხილვა არ შეუძლიაო, როგორც ჩანს, მიკერძოებით საუბრობდა პალატის განაჩენის კასაციის სასარგებლოდ; რომ სელენინმა, მისთვის დამახასიათებელი თავშეკავებულობის საწინააღმდეგოდ, მოულოდნელად ცხარედ გამოხატა საწინააღმდეგო აზრი. ყოველთვის თავდაჭერილი სელენინის გაცხარებას, ნეხლიუდოვის გაოცება რომ გამოიწვია, საფუძვლად ის ედო, რომ იგი სააქციო საზოგადოების თავმჯდომარეს ფულთან დაკავშირებულ საკითხებში ბინძურ პიროვნებად იცნობდა და შემთხვევით გაეგო, რომ საქმის მოსმენის წინააღმდეგ ვოლფი ამ საქმოსნის მიერ გამართულ მდიდრულ სადილს დასწრებოდა. ახლა კი, როდესაც ვოლფმა, თუმცა ძალიან ფრთხილად, მაგრამ აშკარად ცალსახად გადმოსცა საქმე, სელენინი გაცხარდა და თავისი აზრი ჩვეულებრივი საქმისთვის შეუფერებლად ნერვიულად გამოთქვა. ამ გამოსვლამ ვოლფი, როგორც ჩანს, შეურაცხყო. იგი წითლდებოდა, ცმუტავდა, გაოცების გამომხატველ უსიტყვო ჟესტებს აკეთებდა, ბოლოს კი სხვა სენატორებთან ერთად სათათბირო ოთახში ძალზე ღირსეული და შეურაცხყოფილი სახით გავიდა.

– თქვენ რომელ საქმეზე ბრძანდებით? – ხელმეორედ შეეკითხა სასამართლოს ბოქაული ფანარინს სენატორების გასვლისთანავე.

– უკვე მოგახსენეთ, მასლოვას საქმეზე-მეთქი, – მიუგო ფანარინმა.

– გასაგებია. საქმე დღეს განიხილება. მაგრამ...

– რა მოხდა? – ჰკითხა ადვოკატმა.

– უნდა გითხრათ, რომ ამ საქმის მოსმენა მხარეთა გარეშეა გათვალისწინებული, ასე რომ, საეჭვოა, ბატონი სენატორები გადაწყვეტილების გამოცხადების შემდეგ გამობრძანდნენ. მაგრამ მე მოვახსენებ...

– ვერ გავიგე, ეს როგორ?..

– მოვახსენებ, მოვახსენებ, – თქვა ბოჭაულმა და ქალაღზე რაღაც ჩაინიშნა.

სენატორებს მართლაც განეზრახათ, რომ ცილისწამების საქმეზე გადაწყვეტილების გამოცხადების შემდეგ ყველა სხვა, მათ შორის მასლოვას შემთხვევა ჩაის სმისა და პაპიროსის წევის დროს, სათათბირო ოთახიდან გაუსვლელად განეხილათ.

XXI

როგორც კი სენატორები სათათბირო ოთახში მაგიდას მიუსხდნენ, ვოლფმა ძალიან ცოცხლად ჩამოაყალიბა ის მოტივები, რომელთა მიხედვითაც განაჩენი კასაციით უნდა გაეუქმებინათ.

თავმჯდომარე, ყოველთვის არაკეთილმოსურნე ადამიანი, დღეს განსაკუთრებით ცუდ ხასიათზე იყო. სხდომის დროს საქმის მოსმენისას მას უკვე ჩამოეყალიბებინა თავისი აზრი, ახლა კი ფიქრებში წასულიყო და ვოლფს საერთოდ არ უსმენდა. გონებაში კი ახლა ის ამოტივტივებოდა, რაც გუშინ თავის მემუარებში დაეწერა იმ თანამდებობაზე ვილიანოვის და არა მისი დანიშვნის შესახებ, რომელზეც ამდენი ხნის განმავლობაში ოცნებობდა. თავმჯდომარე ნიკიტინს გულწრფელად სწამდა, რომ აზრის გამოთქმა პირველი ორი კლასის სხვადასხვა ჩინოვნიკის შესახებ, რომლებთანაც სამსახურებრივი ურთიერთობა უწევდა, ძალზე მნიშვნელოვანი ისტორიული მასალა იყო. დაასრულა რა თავი, რომელშიც გვარიანად გაკენწლა პირველი ორი კლასის ჩინოვნიკები იმის გამო, რომ ხელი შეუშალეს გადაერჩინა, როგორც თვითონ აღნიშნა, რუსეთი დალუპვისაგან, საიტკენაც მას ახლანდელი მმართველები მიაქანებდნენ, სინამდვილეში კი მხოლოდ იმიტომ, რომ ახლანდელზე უფრო მეტი ჯამაგირის მიღების შესაძლებლობა წაართვეს, ამჟამად იმაზე ფიქრობდა, რომ ამ ყველაფრის შესახებ შთამომავლობა სრულიად ახლებურ ხედვას მიიღებდა.

– დიახ, რა თქმა უნდა, – თქვა მან მისდამი ვოლფის იმ მომართვის საპასუხოდ, რომელიც არც კი მოუსმენია.

ბე კი ვოლფს სევდიანი სახით უსმენდა და ქალაღდის

ფურცელზე გირლანდებს ხატავდა. იგი ყველაზე სუფთა წრთობის ლიბერალი გახლდათ, წმინდად ინახავდა სამოციანი წლების ტრადიციებს და თუ ზოგჯერ მკაცრი მიუკერძოებლობიდან გადახვევა უწევდა, მხოლოდ ლიბერალურობის სასარგებლოდ. მოცემულ შემთხვევაში, გარდა იმისა, რომ ცილისწამებისთვის მომჩივან სააქციო საქმოსანს ბინძურ ადამიანად იცნობდნენ, ბე საჩივრის დაუკმაყოფილებლობის მომხრე იმიტომაც იყო, რომ ცილისწამებაში ჟურნალისტის დადანაშაულება ბეჭდვითი სიტყვის თავისუფლების შეზღუდვას ნიშნავდა. როდესაც ვოლფმა თავისი მოსაზრებები დაასრულა, ბემ ხატვა შეწყვიტა და სევდიანად – რადგან ამგვარი ტრუიზმების[28] დასაბუთება უწევდა, – რბილი, სასიამოვნო ხმით, მოკლედ, უბრალოდ და დამაჯერებლად უჩვენა საჩივრის უსაფუძვლობა, შემდეგ თეთრთმიანი თავი დახარა და გირლანდის დასრულება განაგრძო.

ვოლფის პირდაპირ მჯდომ სკოვოროდნიკოვს მსხვილი თითებით გამუდმებით პირისკენ მიჰქონდა წვერ-ულვაში. როგორც კი ბემ სიტყვა დაასრულა, მან წვერის ღეჭვა შეწყვიტა და ხმამაღლა, წრიპინით განაცხადა, მიუხედავად იმისა, რომ სააქციო საზოგადოების თავმჯდომარე დიდი არამზადაა, კანონიერი საფუძვლების არსებობის შემთხვევაში, განაჩენის კასაციის წესით გაუქმების მომხრე ვიქნებოდი, მაგრამ ვინაიდან ასეთი საფუძველს ვერ ვხედავ, ივან სემიონოვიჩის (ბეს) მოსაზრებას ვიზიარებო. თან უნაროდა, რომ ვოლფს კვანტი დაუდო. თავმჯდომარეც სკოვოროდნიკოვის აზრს შეუერთდა და საქმე უარყოფითად გადაწყდა.

ვოლფის განსაკუთრებულ უკმაყოფილებას ის იწვევდა, რომ იგი თითქოს არაკეთილსინდისიერ მიკერძოებაში ამხილეს. მან გულგრილი სახით გადაშალა შემდეგი, მასლოვას საქმე და დეტალებს ჩაუღრმავდა. სენატორებმა კი ამასობაში დარეკეს, ჩაი მოითხოვეს და იმ შემთხვევაზე საუბარს შეუდგნენ, რომელიც ბოლო დროს, კამენსკის დუელთან ერთად, ყველა პეტერბურგელს პირზე ეკერა.

საქმე დეპარტამენტის დირექტორს შეეხებოდა, რომელიც 995-3 მუხლით გათვალისწინებულ დანაშაულში ემხილებინათ.

– რა საძაგლობაა, – ზიზღით წარმოთქვა ბემ.

– რა არის ამაში ცუდი? ჩვენს ლიტერატურაში ერთი გერმანელი მწერლის პროექტს მიგითითებთ, რომელშიც იგი პირდაპირ გვთავაზობს, რომ ეს დანაშაულად არ ჩაითვალოს და დაშვებულ იქნეს მამაკაცებს შორის ქორწინება, – თქვა სკოვოროდნიკოვმა, ხარბად, წკლავუნით მოქაჩა დასრესილი პაპიროსი, იქამდე ხელისგულზე თითების პირველ სახსრებს შორის რომ ეჭირა, და ხმამაღლა გაიცინა.

– შეუძლებელია, – თქვა ბემ.

– ახლავე მოგახსენებთ, – მიუგო სკოვოროდნიკოვმა და ნაშრომის სრულ სახელწოდებასთან ერთად გამოცემის თარიღი და ადგილიც კი მიუთითა.

– ამბობენ, ციმბირის რომელიღაც ქალაქის გუბერნატორად ნიშნავენო, – თქვა ნიკიტინმა.

– ძალიანაც კარგი. არჩიელი მას ჯვრით შეეგებება. ისე, არჩიელიც მისი მსგავსი უნდა იყოს. თუ მკითხავდნენ, ასეთს ვურჩევდი კიდევ, – თქვა სკოვოროდნიკოვმა, პაპიროსის ნამწვი ლამბაქზე დააგდო, წვერ-ულვაში პირისკენ წაიღო და ღეჭვას შეუდგა.

ამ დროს მათთან ბოქაული შევიდა და მოახსენა, რომ ნეხლიუდოვსა და მის ადვოკატს მასლოვას საქმის განხილვაზე დასწრება სურდათ.

– აი, მესმის საქმე, ნამდვილი რომანული თავგადასავალია, – თქვა ვოლოფმა და ყველაფერს მოჰყვა, რაც კი ნეხლიუდოვისა და მასლოვას ურთიერთობის შესახებ იცოდა.

სენატორებმა ცოტა წაისაუბრეს, ჩაი დალიეს და პაპიროსი მოწიეს, შემდეგ სხდომათა დარბაზში გავიდნენ, წინა საქმეზე მიღებული გადაწყვეტილება გამოაცხადეს და მასლოვას საქმის განხილვას შეუდგნენ.

ვოლოფმა წვრილი ხმით დაწვრილებით, კვლავაც არცთუ მიუკერძოებლად გადმოსცა მასლოვას საკასაციო საჩივარი. აშკარად ეტყობოდა, რომ სასამართლოს განჩინების კასაციის წესით გაუქმება სურდა.

– რამეს ხომ არ დაამატებდით? – ჰკითხა თავმჯდომარემ ფანარინს. ფანარინი წამოდგა, თეთრი ფართო მკერდი წინ წამოსწია და პუნქტების მიხედვით, საოცრად დამაჯერებელი

და ზუსტი გამონათქვამებით დაამტკიცა, რომ სასამართლომ ექვს პუნქტში კანონის ჭეშმარიტი ახსნიდან გადაუხვია, შემდეგ თავს უფლება მისცა და მოკლედ, მაგრამ არსებითად შეეხო საქმესა და საოცრად უსამართლო განაჩენს. ამ ხანმოკლე, მაგრამ ძლიერი გამოსვლისას ფანარინს ისეთი კილო ჰქონდა, თითქოს ბოდიშს იხდიდა იმის დაჟინებული მოთხოვნისათვის, რასაც გამჭრიახი და იურიდიული სიბრძნით აღვსილი სენატორები მასზე უკეთ ხედავდნენ და ესმოდათ, ასე კი მხოლოდ მის მიერ ნაკისრი ვალდებულებების გამო იქცეოდა. ფანარინის გამოსვლის შემდეგ იმის იოტისოდენა ეჭვიც კი აღარ რჩებოდა, რომ სენატი სასამართლოს გადაწყვეტილებას გააუქმებდა. სიტყვა რომ დაასრულა, ფანარინმა გამარჯვებული კაცივით გაიღიმა. ადვოკატისა და მისი ღიმილის დანახვაზე ნეხლიუდოვმა ირწმუნა, რომ საქმე მოგებული იყო, მაგრამ როდესაც სენატორებსაც გადახედა, მიხვდა, რომ ფანარინის გარდა არავინ იღიმებოდა და ზეიმობდა. სენატორებსა და ობერპროკურორის ამხანაგს ღიმილისა და ზეიმურობის არაფერი ეცხოთ. პირიქით, მოეწყინათ და თითქოს ამბობდნენ: «კარგად ვიცნობთ თქვენნაირებს, ეს ყველაფერი სრულიად ზედმეტია». კმაყოფილება ყველამ, როგორც ჩანს, მაშინ იგრძნო, როდესაც ადვოკატმა გამოსვლა დაასრულა და მათ უაზროდ ვეღარ დააყოვნებდა. თავმჯდომარე ობერპროკურორის ამხანაგს მიუბრუნდა. სელენინმა მოკლედ, მაგრამ მკაფიოდ და ზუსტად ჩამოაყალიბა აზრი, რომ კასაციისთვის გამოთქმული მოსაზრებები უსაფუძვლოდ მიაჩნდა და განაჩენი არ უნდა შეცვლილიყო. შემდეგ სენატორები ადგნენ და სათათბიროდ გავიდნენ. სათათბირო ოთახში ხმები გაიყო. ვოლფი კასაციას ემხრობოდა; ბე მიხვდა, რაც ხდებოდა, ამხანაგებს თვალნათლივ დაანახვა სასამართლოში მიმდინარე პროცესი, ნაფიც მსაჯულთა მხრიდან აშკარა გაუგებრობის ჩათვლით და მანაც კასაციას დაუჭირა მხურვალედ მხარი. ნიკიტინი, როგორც ყოველთვის, სიმკაცრისა და ფორმულობის მომხრე იყო და წინააღმდეგი წავიდა. ყველაფერს სკოვოროდნიკოვის ხმა წყვეტდა. ეს ხმა კასაციის საპირისპირო მხარეს აღმოჩნდა, ძირითადად, იმიტომ, რომ ნეხლიუდოვის განზრახვა ზნეობრივი მოთხოვნებების სახელით ამ ქალიშვილზე დაქორწინებისა მასში საოცარ ზიზღს იწვევდა.

სკოვოროდნიკოვი მატერიალისტი, დარვინისტი გახლდათ და

განყენებული ზნეობრიობის ან, კიდევ უარესი, რელიგიურობის ყოველგვარი გამოვლინება არა მარტო ზიზღის მომგვრელ სიგიჟედ, არამედ პირად შეურაცხყოფად მიაჩნდა. მეძავთან დაკავშირებით ატეხილი ეს დავიდარაბა და აქ, სენატში, მისი დამცველის, სახელგანთქმული ადვოკატისა და თვით ნეხლიუდოვის ყოფნა უდიდეს ზიზღს ჰგვრიდა. მან პირში წვერის ჩაჩრა და მანჭვა დაიწყო და თავი ბუნებრივად მოიკატუნა, თითქოს ამ საქმის შესახებ არაფერი იცოდა, გარდა იმისა, რომ კასაციისთვის საკმარისი საბაბი არ არსებობდა, ამიტომ თავმჯდომარის აზრს დაეთანხმა საჩივრის დაკმაყოფილებასთან დაკავშირებით.

საჩივარს უარით უპასუხეს.

XXII

– საშინელებაა! – თქვა ნეხლიუდოვმა მისაღებში ადვოკატთან ერთად გამოსვლისას, რომელიც პორტფელს ალაგებდა, – ცხადზე უცხადეს საქმეში ფორმას იმიზეზებენ და უარს ამბობენ. საშინელებაა!

– საქმე სასამართლოშია გაფუჭებული, – უთხრა ადვოკატმა.

– სელენინიც უარზე დადგა. საშინელებაა, საშინელება! – განაგრძობდა ნეხლიუდოვი, – ახლა რა უნდა ვქნათ?

– იმპერატორის სახელზე შევიტანოთ. აჯობებს ეს თვითონ გააკეთოთ, სანამ აქ ხართ. მე დაგიწერთ.

ამ დროს მუნდირითა და ვარსკვლავებით დამშვენებული ტანდაბალი ვოლფი მისაღებში შემოვიდა და ნეხლიუდოვთან მივიდა.

– რა გვექნა, ძვირფასო თავადო. საბაბი საკმარისი არ აღმოჩნდა, – თქვა მან, ვიწრო მხრები აიჩეჩა, თვალები დახუჭა და საქმეზე გავიდა.

ვოლფს სელენინი გამოჰყვა, რომელსაც სენატორებისგან გაეგო, რომ ნეხლიუდოვი, მისი ძველი მეგობარი, აქ იყო და პირდაპირ მასთან მივიდა.

– შენთან შეხვედრას ნამდვილად არ ველოდი, – თქვა მან და

ნეხლიუდოვს ტუჩებით გაუღიმა, თვალები კი კვლავაც სევდიანი ჰქონდა, – არც კი ვიცოდი, პეტერბურგში თუ იყავი.

– არც მე ვიცოდი, რომ შენ ობერპროკურორი...

– ამხანაგი, – შეუსწორა სელენინმა, – შენ და სენატი? – ჰკითხა მან და მეგობარს სევდიანად და უსიცოცხლოდ შეხედა, – შევითყვე, რომ პეტერბურგში ჩამოხვედი, მაგრამ აქ როგორ მოხვდი?

– აქ იმიტომ ვარ, რომ სამართლიანობის პოვნისა და არაფრის გულისთვის მსჯავრდადებული ქალის გადარჩენის იმედი მქონდა.

– რომელი ქალის?

– საქმე, რომელიც ბოლოს განიხილეთ.

– ა, მასლოვას საქმე, – გაახსენდა სელენინს, – სრულიად უსაფუძვლო საჩივარი იყო.

– მთავარი საჩივარი კი არა, ქალია, რომელიც უდანაშაულოა და სასჯელს იხდის.

სელენინმა ამოიოხრა.

– შესაძლოა, ეგრეც იყოს, მაგრამ...

– შესაძლოა კი არა, ნამდვილად...

– რა იცი?

– მე თვითონ ვიყავი ნაფიცი მსაჯული. ვიცი, სად დავუშვით შეცდომა.

სელენინი დაფიქრდა.

– მაშინვე უნდა განგეცხადებინათ.

– განვაცხადე.

– ოქმში უნდა შეგეტანათ. ეს რომ საკასაციო საჩივრის დროს მომხდარიყო...

სელენინს, რომელიც მუდამ დაკავებული იყო და საზოგადოებაში იშვიათად გამოდიოდა, ნეხლიუდოვის რომანის შესახებ, როგორც ჩანს, არაფერი სმენოდა; ეს რომ

შეამჩნია, ნეხლიუდოვმა გადაწყვიტა, რომ მისთვის მასლოვასთან საკუთარი ურთიერთობების შესახებ რაიმეს თქმა საჭირო არ იყო.

– ჰო, მაგრამ ახლაც ხომ აშკარად ჩანდა გადაწყვეტილების აბსურდულობა, – ჩაილაპარაკა მან.

– სენატი ამას ვერ განაცხადებს. სენატმა რომ თავს უფლება მისცეს და კასაციით გააუქმოს სასამართლოს გადაწყვეტილებები მათ სამართლიანობაზე საკუთარი შეხედულების საფუძველზე, ჯერ ერთი, რომ ყოველგვარ საყრდენს დაკარგავს და სამართლიანობის აღდგენის ნაცვლად, სამართლიანობის დაკარგვის რისკი გაიზრდება, – თქვა სელენინმა და წინა საქმე გაახსენდა, – რაც მთავარია, ნაფიც მსაჯულთა გადაწყვეტილებების მნიშვნელობა გაუფასურდებოდა.

– მე მხოლოდ ის ვიცი, რომ ეს ქალი სავსებით უდანაშაულოა და დაუმსახურებელი სასჯელისგან მისი გადარჩენის ბოლო იმედიც დაიკარგა. უმაღლესმა დაწესებულებამ სრული უკანონობა დაამტკიცა.

– არ დაუმტკიცებია, რადგან საქმე არსებითად არ განუხილავს და ეს არც შეეძლო, – თქვა სელენინმა და თვალები მოჭუტა, – შენ, ალბათ, დეიდასთან გაჩერდი, – დაამატა მან, როგორც ჩანს, საუბრის თემის შეცვლის მიზნით, – გუშინ მისგან გავიგე, რომ აქ ხარ. გრაფინიამ მიმიწვია, რათა შენთან ერთად დავსწრებოდი შეკრებაზე ჩამოსული მქადაგებლის გამოსვლას, – სელენინმა კვლავ ტუჩებით გაიღიმა.

– დიახ, ვიყავი, მაგრამ შემზიზღდა და წამოვედი, – ბრაზიანად მიუგო ნეხლიუდოვმა, რომელსაც ეწყინა, რომ სელენინი სიტყვას ბანზე უგდებდა.

– რატომ შეგზიზღდა? მართალია ცალმხრივი, სექტანტური, მაგრამ მაინც რელიგიური გრძნობის გამოვლენაა, – თქვა სელენინმა.

– ეს რაღაც უცნაური უაზრობაა, – დაიჟინა ნეხლიუდოვმა.

– ვერ დაგეთანხმები. უცნაური მხოლოდ ის არის, რომ ასე ცოტა ვიცით ჩვენი ეკლესიის სწავლების შესახებ, და ჩვენივე ძირითადი დოგმატები რაღაც ახალი ზემთაგონება გვგონია, –

თქვა სელენინმა, რომელიც თითქოს ჩქარობდა ყოფილი მეგობრისთვის საკუთარი ახალი შეხედულებები ეხარებინა.

ნეხლიუდოვმა სელენინს გაოცებით, ყურადღებით შეხედა. სელენინმაც მზერა გაუსწორა, თვალებში სევდასთან ერთად არაკეთილმოსურნეობაც ჩასდგომოდა.

– არ მითხრა, რომ ეკლესიის დოგმატიების გჯერა, – უთხრა ნეხლიუდოვმა.

– რასაკვირველია, მჯერა, – მიუგო სელენინმა, რომელიც ნეხლიუდოვს პირადაპირ და უსიცოცხლოდ მისჩერებოდა.

ნეხლიუდოვმა ამოიხვნეშა.

– საოცარია, – თქვა მან.

– ამაზე მერე ვილაპარაკოთ, – თქვა სელენინმა, – მოვდივარ, – მიმართა მან მოკრძალებით მოახლოებულ სასამართლოს ბოქაულს, – აუცილებლად უნდა შევხვდეთ, – დაამატა ნაღვლიანად, – მაგრამ შენ განა კაცი დაგიჭერს? ჩემი პოვნა კი ადვილია, შვიდ საათზე ვსადილობ. ნადეჟდინსკაია, – მან სახლის ნომერიც დაასახელა, – მას შემდეგ ბევრმა წყალმა ჩაიარა, – უთხრა ძველ ამხანაგს დასკვნის სახით, კვლავ ტუჩებით გაუღიმა და წავიდა.

– მოვალ, თუ მოვასწრებ, – უთხრა ნეხლიუდოვმა და იგრძნო, რომ ოდესღაც ახლობელი და ძვირფასი მეგობარი მოულოდნელად, ამ ხანმოკლე საუბრის შემდეგ, მისთვის უცხო, შორეულ, გაუგებარ, იქნებ მტრულად განწყობილ ადამიანადაც კი იქცა.

XXIII

ნეხლიუდოვი სელენინს სტუდენტობიდან იცნობდა. მაშინ ეს იყო შესანიშნავი შვილი, ერთგული ამხანაგი და ასაკის მიხედვით კარგი განათლების მქონე მაღალი წრის კაცი, უაღრესად ტაქტიანი, ყოველთვის ელეგანტური, ლამაზი, უჩვეულოდ ალაღმართალი და პატიოსანი. ყოველგვარი პედანტიზმისა და ზედმეტი ძალისხმევის გარეშე საუცხოოდ სწავლობდა, ნაშრომებისთვის ოქროს მედალსაც ხშირად

იმსახურებდა.

არა მხოლოდ სიტყვიერად, არამედ საქმიანად, თავისი ახალგაზრდული ცხოვრების მიზნად ხალხის სამსახური მიაჩნდა. ეს მას მხოლოდ სახელმწიფო სამსახურის ფორმით წარმოედგინა. ამიტომ კურსის დამთავრებისთანავე დაწვრილებით განიხილა ყველა საქმიანობა, რომლებისთვისაც მთელი თავისი ძალ-ღონის შეღწევა სურდა და გადაწყვიტა, რომ ყველაზე მეტი სარგებლობის მოტანას იმპერატორის კანცელარიის მეორე განყოფილებაში შეძლებდა, რომელიც კანონების შედგენას განაგებდა და იქ შევიდა. მიუხედავად იმისა, რომ ზუსტად და კეთილსინდისიერად ასრულებდა ყველაფერს, რაც ევალებოდა, ამ სამსახურმა იმის განცდა ვერ გაუჩინა, რომ სარგებლობის მოტანა შეეძლო, ვერ აგრძნობინა, რომ იმას აკეთებდა, რაც საჭირო იყო. ძალიან წვრილმან და პატივმოყვარე უშუალო უფროსთან შეჯახების შემდეგ ეს დაუკმაყოფილებლობა ისე გაუძლიერდა, რომ მეორე განყოფილებიდან წავიდა და სენატში გადაინაცვლა. იქ თავი უკეთ იგრძნო, მაგრამ დაუკმაყოფილებლობის გაცნობიერება მაინც მუდამ თან სდევდა.

გამუდმებით გრძნობდა, რომ ეს სულაც არ ჰგავდა იმას, რასაც ელოდა და რაც უნდა ყოფილიყო. აქ, სენატში მუშაობისას, ახლობლებმა იმდენი ქნეს, რომ იგი კამერ-იუნკრად დაანიშვნინეს და ახლა მოქარგული მუნდირით, თეთრი ტილოს წინსაფრით, ეტლით უნდა ევლო სხვადასხვა ადამიანებისთვის მადლობის სათქმელად იმისთვის, რომ ლაქიის თანამდებობაზე გაამწესეს. როგორ არ ცდილობდა, მაგრამ ამ თანამდებობას გონივრული ახსნა ვერაფრით მოუძებნა. კიდევ უფრო მეტად, ვიდრე სამსახურში, გრძნობდა, რომ ეს «ის» არ იყო, მაგრამ ამასთანავე, ერთი მხრივ, მასზე უარს ვერ ამბობდა, რათა მათთვის არ ეწყენინებინა, ვინც დარწმუნებული იყო, რომ ამით მას დიდ სიამოვნებას ანიჭებდნენ. მეორე მხრივ, ეს დანიშვნა მის ქვენა გრძნობებს საამოდ უღიჭინებდა, მოსწონდა სარკეში საკუთარი თავის ოქრომკედით ნაქარგ მუნდირში ხილვა და იმ პატივისცემით სარგებლობა, რომელსაც ეს დანიშვნა ზოგიერთ ადამიანში იწვევდა.

ცოლის მოყვანის დროსაც მსგავსი რამ შეემთხვა. მაღალი საზოგადოების თვალსაზრისით, მას ბრწყინვალე ქორწინება

მოუწყვეს. მაგრამ ამას იგი, ძირითადად, იმიტომ დასთანხმდა, რომ უარის თქმით შეურაცხყოფდა, გულს ატკენდა საცოლეს, რომელსაც მასზე გათხოვება ძლიერ სურდა. თანაც ახალგაზრდა, სანდომიან, დიდგვაროვან ქალიშვილზე დაქორწინება მის თავმოყვარეობას სასიამოვნოდ ელამუნებოდა და კმაყოფილებას ანიჭებდა. ძალიან მალე ქორწინება უფრო მეტად «ის» არ აღმოჩნდა, ვიდრე სამსახური და სამეფო კარის თანამდებობა. პირველი ბავშვის გაჩენის შემდეგ ცოლმა მეტი შვილის ყოლა აღარ ისურვა და მაღალი წრისთვის დამახასიათებელ მდიდრულ ცხოვრებას მიჰყო ხელი, რომელშიც, ნებისთნე უნებლიეთ, სელენინიც მონაწილეობდა. ქალი განსაკუთრებული სილამაზით არ გამოირჩეოდა, მეუღლესაც ერთგულობდა, მაგრამ, მიუხედავად იმისა, რომ ცხოვრების ასეთი წესით ქმარსაც სიცოცხლეს უწამლავდა და თვითონაც ვერანაირ სარგებელს ვერ ნახულობდა, საშინელი ძალისხმევითა და დაღლილობის გარდა, მასზე ცოცხალი თავით უარს მაინც არ ამბობდა. ქმრის ყველა მცდელობა მისი შეცვლისა ქვის კედელს აწყდებოდა – ცოლის ურყევ რწმენას, რომ ეს ასე უნდა ყოფილიყო, რაშიც მისი ნათესავები და ნაცნობებიც მხარს უჭერდნენ.

შვილი, გოგონა გრძელი ოქროსფერი კულულებითა და შიშველი ფეხებით, მამისთვის სრულიად უცხო არსება იყო, განსაკუთრებით იმიტომ, რომ მისი ნებისგან განსხვავებულად ზრდიდნენ. მეუღლეებს შორის ჩვეულებრივი ურთიერთგაუგებლობა დამყარდა, ისინი არც კი ცდილობდნენ, ერთმანეთისთვის გაეგოთ და მათ შორის წყნარი, უსიტყვო, გარეშე თვალთაგან დაფარული და ზრდილობის წესებით გაჯერებული ბრძოლა მიმდინარეობდა, რაც კაცისთვის შინ ცხოვრებას აუტანელს ხდიდა. ასე რომ, ოჯახური ცხოვრება კიდევ უფრო მეტად «ის» არ აღმოჩნდა, ვიდრე სამსახური და სამეფო კარის თანამდებობა.

ყველაზე დიდი დოზით ეს «ის» რელიგიისადმი მის დამოკიდებულებაში გამოვლინდა. მისი დროისა და წრის ადამიანების მსგავსად, მანაც ყოველგვარი ძალისხმევის გარეშე, გონებრივ ზრდასთან ერთად დააღწია თავი იმ რელიგიური ცრურწმენების ხუნდებს, რომლებშიც ბავშვობიდანვე იზრდებოდა, თვითონაც არ იცოდა, მათგან როდის გათავისუფლდა. ადრეული ახალგაზრდობის, სტუდენტობისა და ნეხლიუდოვთან დაახლოების პერიოდში,

როგორც სერიოზული და პატიოსანი ადამიანი, ოფიციალური რელიგიის ცრურწმენებისგან ამ თავისუფლებას არც მალავდა. მაგრამ წლების გასვლასა და სამსახურში წინსვლასთან ერთად, განსაკუთრებით საზოგადოებაში იმ დროს გამეფებული კონსერვატიზმის რეაქციის პირობებში, ეს სულიერი თავისუფლება უკვე ხელს უშლიდა. შინაურ გარემოზე რომ აღარაფერი ვთქვათ, განსაკუთრებით მამის გარდაცვალების შემდეგ მისთვის გამართულ პანაშვიდებზე, დედის სურვილზე, რომ ემარხულა, რასაც, ნაწილობრივ, საზოგადოებრივი აზრიც ითხოვდა. სამსახურებრივადაც განუწყვეტლივ უხდებოდა პარაკლისზე, კურთხევაზე, სამადლობელ და მსგავს წირვაზე ყოფნა: იშვიათად თუ ჩაივლიდა დღე რელიგიის გარეგნულ ფორმებთან რაიმე სახის ურთიერთობის გარეშე, რომლებსაც ვერსად გაექცეოდა. ამგვარ წირვებზე ყოფნისას ორიდან ერთ-ერთი უნდა აერჩია: ან თავი მოეკატუნებინა (რაც თავისი ალაღმართლობის გამო არ შეეძლო), რომ სწამდა ის, რისიც არ სჯეროდა, ან ეს ყველა გარეგნული ფორმა სიცრუედ ეღიარებინა და საკუთარი ცხოვრება ისე მოეწყო, რომ იმაში მონაწილეობა აღარ დასჭირვებოდა, რაც სიცრუედ მიაჩნდა. მაგრამ ამ, ერთი შეხედვით უბრალო ნაბიჯის გადასადგმელად, ბევრი რამ უნდა გაეკეთებინა: გამუდმებით ებრძოლა ახლობლებთან, შეეცვალა თავისი მდგომარეობა, მიეტოვებინა სამსახური და უარი ეთქვა იმ სარგებლობაზე, რომელიც, მისი აზრით, ახლაც მოჰქონდა ხალხისთვის ამ თანამდებობაზე ყოფნით და იმედოვნებდა, რომ მომავალში კიდევ უფრო მეტს მოუტანდა. ამის გასაკეთებლად მტკიცედ უნდა ყოფილიყო დარწმუნებული თავის სიმართლეში. ამაში ეჭვიც არ ეპარებოდა, როგორც ჩვენი დროის ყველა საღად მოაზროვნე განათლებულ ადამიანს, რომელმაც იცის ცოტა ისტორია, რელიგიის წარმოშობა საერთოდ, ეკლესიურ-ქრისტიანული რელიგიის შექმნა და დაყოფა. შეუძლებელია, არ სცოდნოდა, რომ მართალი იყო, როდესაც საეკლესიო სწავლების ჭეშმარიტებას არ აღიარებდა.

მაგრამ ცხოვრებისეული პირობების ზეგავლენით მან, ალაღმართალმა ადამიანმა, პატარა ტყუილი დაუშვა. საკუთარ თავს უთხრა: იმისთვის, რომ უგუნურების უგუნურება ამტკიცო, ჯერ ეს უგუნურება უნდა შეისწავლოო. ეს პატარა ტყუილი იყო, მაგრამ სწორედ მან შეიყვანა იგი დიდ სიცრუეში, რომელსაც ახლა თავს ვეღარ აღწევდა.

თვითონ შეკითხვა, სამართლიანია თუ არა ის მართლმადიდებლობა, რომელშიც დაიბადა და აღიზარდა, რასაც მისგან ყველა გარშემომყოფი ითხოვდა, რომლის აღიარების გარეშეც ხალხისთვის სასარგებლო საქმიანობის გაგრძელება არ შეეძლო, თავის თავში უკვე პასუხსაც შეიცავდა. ამიტომ, საკითხში გასარკვევად, ვოლტერს[29], შოპენჰაუერს[30], სპენსერს ან კონტს[31] კი არ მიმართა, არამედ ჰეგელის[32] ფილოსოფიურ წიგნებსა და ვინესა[33] და ზომიაკოვის[34] რელიგიურ თხზულებებს. და, ბუნებრივია, მათში იმას მიაგნო, რაც სჭირდებოდა: ერთგვარ სიმშვიდესა და იმ რელიგიური სწავლების გამართლებას, რომელშიც აღიზარდა და რომელსაც მისი გონება, დიდი ხანია, ახლოს აღარ იკარებდა, ურომლისოდაც ცხოვრება უსიამოვნებებით ივსებოდა, თუმცა, აღიარების შემთხვევაში, ეს ყველაფერი უკვალოდ ქრებოდა. მან ყველა ჩვეულებრივი სოფიზმი[35] შეითვისა იმის შესახებ, რომ ჭეშმარიტებას მხოლოდ ადამიანთა ერთობლიობა შეიცნობს, შეცნობის ერთადერთი საშუალება გამოცხადებაა, გამოცხადებას კი ეკლესია ინახავს და ასე შემდეგ; იქიდან მოყოლებული, აღარ აწუხებდა იმის შეგნება, რომ ცრუობდა და მშვიდად შეეძლო დასწრებოდა პარაკლისს, პანაშვიდს, წირვას, ემარხულა, ხატის წინ პირჯვარი გადაეწერა და სამსახურებრივი საქმიანობა განეგრძო, რაც იმ აზრსაც უმტკიცებდა, რომ სარგებლობა მოჰქონდა და უსიხარულო ოჯახურ ცხოვრებაშიც ნუგეშს სცემდა. ფიქრობდა, რომ სწამდა, მაგრამ ამასთანავე უფრო მეტად, ვიდრე რაიმე სხვა საქმეში, მთელი არსებით გრძნობდა, რომ ეს «ის» რწმენა სულაც არ იყო.

ამიტომაც მუდამ სევდიანი თვალები ჰქონდა. სწორედ ამ მიზეზით გაახსენდა საკუთარი ახალგაზრდობა ნეხლიუდოვის დანახვაზე, რომელსაც ჯერ კიდევ მაშინ იცნობდა, როდესაც მასში სიცრუის ნასახიც არ იყო. განსაკუთრებული სევდა კი მაშინ დაეუფლა, როდესაც მას ნაჩქარევად მიანიშნა თავისი რელიგიური თვალსაზრისის შესახებ და საოცრად მძაფრად შეიგრძნო, რომ ეს «ის» არ იყო. რაც შეეხება ნეხლიუდოვს, მანაც იგივე იგრძნო ძველი მეგობრის ნახვით გამოწვეული სიხარულის შემდეგ.

სწორედ ამიტომ, მიუხედავად ორივე მათგანის მიერ გამოთქმული სურვილისა განმეორებით შეხვედრის შესახებ, ეს არც ერთს არ სურდა და პეტერბურგში ნეხლიუდოვის ჩამოსვლის იმ ჯერზე ერთმანეთი აღარ უნახავთ.

სენატიდან გამოსული ნეხლიუდოვი ტროტუარს ადვოკატთან ერთად გაუყვა. ამ უკანასკნელმა მეეტლეს უბრძანა, რომ უკან გაჰყოლოდა, თვითონ კი დეპარტამენტის დირექტორის ამბის მოყოლას შეუდგა, რომლის შესახებაც სენატორები ამბობდნენ, თუ როგორ ამხილეს იგი, მაგრამ კატორღის ნაცვლად, რასაც კანონი ითვალისწინებდა, ციმბირში გუბერნატორად ნიშნავდნენ. ამ სისაძაგლის დასრულების შემდეგ მან განსაკუთრებული სიამოვნებით დაიწყო იმის თხრობა, თუ როგორ მოიპარეს სხვადასხვა მაღალჩინოსნებმა იმ დაუმთავრებელი ძეგლისთვის შეგროვილი ფული, რომელსაც მათ ამ დილით ჩაუარეს, როგორ დააგროვა მავანის საყვარელმა ბირჟაზე მილიონები და რომ ვიღაცამ ცოლი გაყიდა, ვიღაცამ კი იყიდა. შემდეგ ადვოკატი სახელმწიფოს იმ უმაღლესი თანამდებობის პირების თაღლითობასა და მათ მიერ ჩადენილ ათასგვარ დანაშაულზე გადაერთო, რომლებიც ციხის ნაცვლად სხვადასხვა დაწესებულებაში თავმჯდომარის სავარძლებში მოკალათებულიყვნენ. ეს ამბები, რომელთა მარაგი, როგორც ჩანს, ამოუწურავი იყო, ადვოკატს განუზომელ სიამოვნებას ანიჭებდა და ნათლად უჩვენებდა, რომ მის მიერ ფულის მოსახვეჭად გამოყენებული საშუალებები სრულიად მართებული და უწყინარი იყო იმათთან შედარებით, რომლებსაც იმავე მიზნით პეტერბურგელი მაღალჩინოსნები იყენებდნენ. ამიტომ იგი ძალიან გაოცდა, როდესაც ნეხლიუდოვმა ბოლომდე აღარ მოისმინა მისი ბოლო ამბავი ამგვარი დანაშაულებების შესახებ, დაემშვიდობა, ეტლი იჭირავა და სანაპიროსკენ, შინ გაემართა.

ნეხლიუდოვი დანაღვლიანებულიყო. ძირითადად იმიტომ, რომ სენატის უარი კიდევ უფრო განამტკიცებდა უდანაშაულო მასლოვას უაზრო წამებას, თანაც მნიშვნელოვნად ართულებდა მისი ურყევი გადაწყვეტილების ასრულებას ქალთან საკუთარი ბედის დაკავშირების შესახებ. ეს სევდა იმ გამეფებული ბოროტების ამსახველმა საშინელმა ამბებმაც გააძლიერა, რომლებსაც ასეთი სიხარულით უყვებოდა ადვოკატი. გარდა ამისა, განუწყვეტლივ ახსენდებოდა ოდესღაც საყვარელი, გულდია, კეთილშობილი სელენინის

ბოროტი, ცივი, საძაგელი მზერა.

შინ დაბრუნებულ ნეხლიუდოვს შვეიცარმა ერთგვარი ზიზღით მიაწოდა ბარათი, რომელიც მის ოთახში, როგორც თვითონ თქვა, ვიღაც ქალს დაეწერა. ეს ქალი შუსტოვას დედა აღმოჩნდა. იგი წერდა, რომ მისი ქალიშვილის კეთილისმყოფელსა და გადამრჩენელთან მადლობის სათქმელად მოსულიყო. ამასთან სთხოვდა, ევდრებოდა, რომ მათთან, ვასილიევსკიზე, მეხუთე ხაზზე, ამა და ამ ბინაში შეეველო. ატყობინებდა, რომ ეს ძალზე მნიშვნელოვანი იყო ვერა ეფრემოვნასთვის. ამშვიდებდა კიდევ, ნუ გეშინიათ, მადლობის თქმით თავს არ მოგაბეზრებთ, ამ თემაზე არაფერს გეტყვით, მხოლოდ თქვენი ნახვა გაგვიხარდება და თუ შეიძლება, ხვალ დილით შემოიარეთო.

მეორე ბარათი ნეხლიუდოვის ყოფილი ამხანაგისგან, ფლიგელ-ადიუტანტ ბოგატირიოვისგან იყო, რომელსაც მან სთხოვა, რომ პირადად გადაეცა ხელმწიფისთვის მის მიერ სექტანტების სახელით დაწერილი არზა. ბოგატირიოვი თავისი მსხვილი, მტკიცე კალიგრაფიით წერდა, რომ თხოვნას, დაპირებისამებრ, ხელში გადასცემდა ხელმწიფეს, მაგრამ თავში ერთი აზრი მოსვლოდა: ხომ არ აჯობებდა, რომ ნეხლიუდოვი ჯერ იმ პირთან მისულიყო და ეთხოვა, ვისზეც ეს საქმე იყო დამოკიდებული.

ნეხლიუდოვს პეტერბურგში ყოფნის ბოლო დღეებში განცდილი შთაბეჭდილებებისგან რაიმეს მიღწევის მცირე იმედიც აღარ შერჩენოდა. მოსკოვში შედგენილი გეგმები ჭაბუკის ოცნებებად ეჩვენებოდა, რომელსაც ცხოვრებასთან შეჯახებისას წინ აუცილებლად იმედგაცრუება ელოდა. მაგრამ მაინც, რახან პეტერბურგში იყო, თავს ვალდებულად თვლიდა, ყველაფერი გაეკეთებინა, რაც განზრახული ჰქონდა და გადაწყვიტა, რომ ხვალვე, ბოგატირიოვის მონახულების შემდეგ, მისი რჩევა ყურად ეღო და იმ კაცთან წასულიყო, ვისზეც სექტანტების საქმე იყო დამოკიდებული.

მან პორტფელიდან სექტანტების თხოვნა ამოიღო და კითხვას შეუდგა, როდესაც კარზე დააკაკუნეს, გრაფინია კატერინა ივანოვნას ლაქია შემოვიდა და შეატყობინა, რომ მას ზევით, ჩაიზე იწვევდნენ.

ნეხლიუდოვმა უთხრა, რომ ახლაც მივიდოდა, ქაღალდები

პორტფელში ჩააწყო და დეიდასთან წავიდა. გზად ფანჯრიდან გარეთ გაიხედა და მარიეტას წყვილი წითური ცხენი დაინახა. მოულოდნელად მაშინვე გამხიარულდა და გაღიმება მოუწია.

მარიეტას ამჯერად შავის ნაცვლად ღია ფერის შლაპა ეხურა, სხვადასხვა ფერში გადაწყვეტილი კაბა ეცვა, გრაფინიას სავარძლის გვერდით ფინჯნით ხელში იჯდა, ტიტინებდა და ლამაზ, მომღიარე თვალებს აელვებდა. სწორედ მაშინ, როდესაც ნეხლიუდოვი ოთახში შედიოდა, მარიეტამ რაღაც ისეთი სახუმარო თქვა, სახუმარო და უხამსი (ნეხლიუდოვმა ეს მათი ხორხოცით დაასკვნა), რომ გულკეთილი და უღვაშა გრაფინია კატერინა ივანოვნა სიცილით გადაბჟირდა და მთელი ტანით აცანცანდა, მარიეტას კი განსაკუთრებულად mischievous[36] გამომეტყველება მიეღო, ოდნავ გაღიმებული ტუჩები მოებრიცა, ენერგიული და მხიარული სახე გვერდზე გადაეხარა და თანამოსაუბრეს უსიტყვოდ შესცქეროდა.

ნეხლიუდოვმა რამდენიმე სიტყვას ყური მოჰკრა და მიხვდა, რომ ისინი იმ დღეებში პეტერბურგში გავრცელებული მეორე ამბის, ციმბირის ახალი გუბერნატორის ეპიზოდის შესახებ საუბრობდნენ და რომ მარიეტამ სწორედ ამასთან დაკავშირებით იხუმრა ისე, რომ გრაფინია დიდხანს ვეღარ დაწყნარდა.

– შენ მე სიცილით მომკლავ, – ამბობდა იგი და თან ახველებდა.

ნეხლიუდოვი მათ მიესალმა და იქვე ჩამოჯდა. ის იყო, მარიეტასთვის საყვდურის თქმა დააპირა ფუქსავატობისთვის, რომ ქალმა მისი სერიოზული და ოდნავ უკმაყოფილო გამომეტყველება შეამჩნია და მაშინვე, მის მოსაწონებლად, რისი სურვილიც მისი პირველად ნახვისთანავე გასჩენოდა, არა მარტო ღიმილი მოისხიპა სახიდან, არამედ სულიერი მდგომარეობაც კი შეიცვალა. უეცრად დასერიოზულდა, საკუთარი ცხოვრებით უკმაყოფილო გახდა, თითქოს რაღაცას ეძებდა, რაღაცისკენ მიისწრაფოდა, თავს კი არ იკატუნებდა, მართლაც ზუსტად შეეთვისებინა ამ წუთში ნეხლიუდოვის სულიერი მდგომარეობა, თუმცა სიტყვებით ამას ვერაფრით გადმოსცემდა.

იგი მისი საქმეებით დაინტერესდა. ნეხლიუდოვი მოუყვა სენატში წარუმატებლობისა და სელენინთან შეხვედრის შესახებ.

– ოჰ! როგორი სპეტაკი ადამიანია! სწორედ რომ chevalier sans peur et sans reproche[37]. უმწიკვლო, – ქალბატონებმა სელენინი იმ მუდმივი ეპითეტებით შეამკეს, რომლებითაც იგი საზოგადოებაში იყო ცნობილი.

– მის ცოლზე რას იტყვით? – შეეკითხა ნეხლიუდოვი.

– მასზე? ცუდს არაფერს, მაგრამ ქმარს ვერ უგებს. როგორ, ნუთუ მართლა წინააღმდეგი წავიდა? – გულწრფელი თანაგრძნობით იკითხა მარიეტამ, – როგორ მეცოდება ის ქალი! – დაამატა მან ამოოხვრით.

ნეხლიუდოვი მოიღუშა და, საუბრის თემის შეცვლის მიზნით, შუსტოვაზე გადავიდა, რომელიც ციხეში იჯდა და მარიეტას შუამდგომლობით გაეთავისუფლებინათ. ქმართან სიტყვის შეწევნისთვის ქალს მადლობა გადაუხადა და უნდოდა ეთქვა, რა საშინელებაა იმაზე ფიქრი, რომ ეს ქალი და მთელი მისი ოჯახი იმიტომ იტანჯებოდნენ, რომ ისინი არავის ახსოვდაო, მაგრამ მარიეტამ სიტყვა აღარ დაასრულებინა და აღშფოთება თვითონ გამოხატა.

– ნუღარ მეტყვით, – თქვა მან, – როგორც კი ქმარმა მითხრა, რომ მისი გამოშვება შეუძლებოდა, სწორედ ამ აზრმა გამიელვა. რატომ არ უშვებდნენ, თუ უდანაშაულო იყო? – წარმოთქვა ის, რის თქმასაც ნეხლიუდოვი აპირებდა, – აღმაშფოთებელია, აღმაშფოთებელი!

გრაფინია კატერინა ივანოვნა ხედავდა, რომ მარიეტა მის დისშვილს ეკეკლუცებოდა და ამაზე გვარიანად გაახალისა.

– იცი რა? – თქვა მან, როდესაც ისინი გაჩუმდნენ, – ხვალ სალამოს Aline-სთან მოდი, კიზევეტერიც იქ იქნება. შენც მოდი, – მიუბრუნდა იგი მარიეტას.

– Il vous a remarque[38], – უთხრა მან დისშვილს, – მითხრა, რომ ყველაფერი, რაც შენ თქვი, – ეს მე მოვუყევი მას, – კარგის ნიშანია და რომ აუცილებლად მიხვალ ქრისტემდე, აუცილებლად მოდი. უთხარით, მარიეტა, რომ მოვიდეს და შენც ასე მოიქეცი.

– გრაფინია, ჯერ ერთი, არავითარი უფლება არ მაქვს, თავადს რაიმე ვურჩიო, – თქვა მარიეტამ, ნეხლიუდოვს შეხედა და ამ მზერით მასთან რაღაც ერთგვარი სრული შეთანხმება დაამყარა

გრაფინიას სიტყვებისა და, საერთოდ, ევანგელიზმის მიმართ, – მეორეც, თქვენ იცით, რომ არცთუ ძალიან მიყვარს...

– შენ ხომ ყველაფერს შენებურად და უკუღმა აკეთებ.

– როგორ თუ ჩემებურად? მე მჯერა, როგორც ჩვეულებრივ დედაკაცს, – თქვა მარიეტამ ღიმილით, – და მესამე, – განაგრძო მან, – ხვალ ფრანგულ თეატრში მივდივარ...

– აჰ! ნახე ის... ო, რა ჰქვია მას? – თქვა გრაფინია კატერინა ივანოვნამ. მარიეტამ სახელგანთქმული ფრანგი მსახიობი ქალის სახელი უკარნახა.

– აუცილებლად დაესწარი, საოცრებაა.

– ჯერ ვინ ვნახო, ma tante, მსახიობი თუ მქადაგებელი? – ღიმილით თქვა ნეხლიუდოვმა.

– ძალიან გთხოვ, სიტყვაზე ნუ მედევენები.

– ვფიქრობ, ჯერ მქადაგებლის ნახვა ჯობია, მერე კი ფრანგი მსახიობის, თორემ ვაითუ, ქადაგებისადმი ინტერესი სულ დამეკარგოს, – თქვა ნეხლიუდოვმა.

– არა, ჯერ ფრანგულ თეატრში წადით, მერე კი მოინანიეთ, – ურჩია მარიეტამ.

– აბა, ჩემი დაცინვა არ გაბედოთ. მქადაგებელი მქადაგებლად, თეატრი კი თეატრად. სულის გადასარჩენად ცხვირის მიწამდე ჩამოშვება და გამუდმებით ტირილი საჭირო არ არის. უნდა გწამდეს, მაშინ მზიარულად იქნები.

– თქვენ, ma tante, ნებისმიერ მქადაგებელზე უკეთ ქადაგებთ.

– იცით რა, – თქვა მარიეტამ ჩაფიქრებით, – მოდით, ხვალ ლოჟაში მეწვიეთ.

– ვშიშობ, რომ ხვალ ვერ...

ამ დროს ლაქია შემოვიდა და მნახველის შესახებ მოახსენა. ეს იმ საჩველმოქმედო საზოგადოების მდივანი იყო, რომელსაც გრაფინია თავმჯდომარეობდა.

– საოცრად მოსაწყენი კაცია. აჯობებს, იქ მივიდო. შემდეგ კი თქვენთან მოვალ. ჩაი დაალევინეთ, მარიეტა, – თქვა გრაფინიამ და დარბაზისკენ მისთვის დამახასიათებელი ფუსფუსით

გაემართა.

მარიეტამ ხელთათმანი გაიძრო და ენერგიული, საკმაოდ ბრტყელი ხელი გაიშეშლა, რომლის არათითზეც ბეჭდები წამოეცვა.

– გნებავთ? – ჰკითხა მან ნეხლიუდოვს, სპირტქურაზე შემომდგარი ჩაიდანი ასწია და ნეკი უცნაურად გაფარჩხა.

იგი ახლა სერიოზულად და სევდიანად გამოიყურებოდა.

– ყოველთვის საშინლად მტკივა გული, როდესაც ვხედავ, რომ ადამიანები, ვისი აზრიც ჩემთვის ძვირფასია, იმ მდგომარეობასთან მაიგივებენ, რომელშიც ვიმყოფები.

ბოლო სიტყვები მან ისე წარმოთქვა, კაცი იფიქრებდა, საცაა ატირდებაო. და თუმცა, თუ ჩაუკვირდებოდი, მისი ფრაზა ან საერთოდ არაფერს ნიშნავდა, ან ძალზე გაურკვეველ აზრს შეიცავდა, ნეხლიუდოვს მასში უჩვეულო სიღრმე, გულწრფელობა და გულკეთილობა მოეჩვენა: საოცრად იზიდავდა შესანიშნავი თვალების მზერა, რომელიც ახალგაზრდა, ლამაზი და კარგად ჩაცმული ქალის სიტყვებს ახლდა თან.

ნეხლიუდოვი უსიტყვოდ მისჩერებოდა ქალს და მისი სახისთვის თვალი ვერ მოეცილებინა.

– ვიცი, გგონიათ, რომ არც თქვენი მესმის და არც ის, რაც თქვენს გულში ტრიალებს. თქვენს მიერ გაკეთებული ხომ ყველასთვის ცნობილია. C'est le secret de polichinelle[39]. აღფრთოვანებული ვარ ამით და თქვენ საქციელსაც ვიწონებ.

– მერწმუნეთ, აღსაფრთოვანებელი არაფერია, ჯერ ძალიან ცოტა რამ თუ გავაკეთე.

– მაგას მნიშვნელობა არ აქვს. მე ვხვდები თქვენს გრძნობას და მესმის კიდეც, – კარგი, კარგი, ამაზე აღარ ვილაპარაკებ, – გააწყვეტინა მან საკუთარ თავს, როდესაც კაცის სახეზე უკმაყოფილება შეამჩნია, – მაგრამ ისიც მესმის, რომ მას შემდეგ, რაც ის ტანჯვა იხილეთ, ის საშინელება, რაც ციხეებში ხდება, – განაგრძობდა მარიეტა და მხოლოდ ერთი რამ სურდა – ქალური ალღოთი გამოეცნო ყველაფერი, რაც კაცისთვის მნიშვნელოვანი და ძვირფასი იყო და იგი თავისკენ მიეზიდა, – გინდათ დაეხმაროთ ბედშავ ხალხს, რომლებიც საშინლად

იტანჯებიან, საშინლად იტანჯებიან ადამიანებისგან, გულგრილობისგან, სისასტიკისგან... მესმის, რომ ამისთვის სიცოცხლეს შეიძლება გასწიროს კაცმა. მეც გავწირავდი, მაგრამ ყველას თავისი ბედი აქვს...

– განა საკუთარი ბედით კმაყოფილი არ ხართ?

– მე? – იკითხა ქალმა, თითქოსდა განცვიფრებულმა, რომ ამგვარი შეკითხვა დაუსვეს, – კმაყოფილი უნდა ვიყო და ვარ კიდევ. მაგრამ არსებობს ჭია, რომელიც იღვიძებს...

– და მას დაძინების საშუალება არ უნდა მივცეთ, ამ ხმას უნდა დავუჯეროთ, – თქვა ნეხლიუდოვმა, რომელიც ქალის სიტყვებს გულუბრყვილოდ ენდო.

მომავალში იგი სირცხვილით არაერთხელ გაიხსენებს ამ საუბარს, ქალის ცრუ, ყალბ სიტყვებსა და სახეს, ვითომდა გულაჩუყებულ ყურადღებას, რომლითაც მას უსმენდა, როდესაც იგი ციხის საშინელებებისა და სოფელში მიღებული შთაბეჭდილებების შესახებ ჰყვებოდა.

გრაფინიას დაბრუნების შემდეგ ისინი ერთმანეთს იმ ძველი, გულითადი მეგობრებით ესაუბრებოდნენ, რომლებიც ბრბოში იდგნენ და მათი არავის ესმოდა.

ლაპარაკობდნენ ხელისუფლების უსამართლობის, გაუბედურებულთა ტანჯვის, ხალხის გასაჭირის შესახებ, მაგრამ არსებითად, მათი თვალები ერთმანეთს ჩუმ-ჩუმად შესცქეროდნენ, განუწყვეტლივ ეკითხებოდნენ: «შეგიძლია, რომ შემიყვარო?» და «შემიძლიაო», პასუხობდნენ. სქესობრივი გრძნობა სრულიად მოულოდნელ და წარმტაც ფორმებს იღებდა და მათ ერთმანეთისკენ იზიდავდა.

წასვლისას ქალმა ნეხლიუდოვს უთხრა, რომ ყოველთვის მზად იყო მის დასახმარებლად, რითაც შეძლებდა და სთხოვა, ხვალ საღამოს აუცილებლად, თუნდაც ერთი წუთით მაინც შემომიარეთ თეატრში, რადგან ერთ მნიშვნელოვან საქმეზე უნდა გელაპარაკოთ.

– ვინ იცის, კიდევ როდის გნახავთ? – დაამატა მან, ამოიოხრა და ფრთხილად შეუდგა ბეჭდებით დაფარულ ხელზე ხელთათმნის წამოცმას, – მითხარით, რომ მოხვალთ.

ნეხლიუდოვი დაჰპირდა.

იმ ღამით, როდესაც თავის ოთახში მარტო დარჩა, ლოგინში დაწვა და სანთელი ჩააქრო, ნეხლიუდოვმა დიდხანს ვერ დაიძინა. გაახსენდა მასლოვა, სენატის გადაწყვეტილება, საკუთარი განზრახვა, რომ მაინც გაჰყოლოდა იქ, სადაც გაგზავნიდნენ, მიწაზე უარის თქმა და მოულოდნელად, როგორც პასუხი ამ შეკითხვებზე, თვალწინ მარიეტას სახე წარმოუდგა, მისი ამოოხვრა და მზერა, როდესაც თქვა, «ვინ იცის, კიდევ როდის გნახავთო?», მისი ღიმილიც, ისე მკაფიოდ, თითქოს ხედავდა და თვითონაც გაეღიმა. «სწორად მოვიქცევი, ციმბირში თუ წავალ? სწორად მოვიქცევი, სიმდიდრეზე უარს თუ ვიტყვი?» – ჰკითხა მან საკუთარ თავს.

ნათელი პეტერბურგული ღამე იდგა, ეს ფანჯარაზე ოდნავ გადაწეული ფარდიდან მოჩანდა. დასმულ შეკითხვებზე ნეხლიუდოვს ზუსტი პასუხები არ ჰქონდა. თავში ყველაფერი არეოდა. მან უწინდელი განწყობისა და აზრების გამოძახება სცადა; მაგრამ ამ აზრებს ის დამაჯერებლობა აღარ ჰქონდა.

«იქნებ ეს ყველაფერი მე მოვიგონე და ასე ცხოვრება ვერ შევძლო: არ ვინანო, რომ სწორად მოვიქცევი», – გაივლო გულში, ამდენ შეკითხვას ველარ გაუძლო და ისეთი სევდა და სასოწარკვეთილება დაეუფლა, რომელიც დიდი ხანია, არ განეცადა. თავგზააბნეულს ბოლოს და ბოლოს ჩაეძინა. მოუსვენარი ძილი ჰქონდა. უწინ ასე მხოლოდ ბანქოში დიდი თანხის წაგების შემდეგ ემართებოდა.

XXV

პირველი, რაც მეორე დღეს ნეხლიუდოვმა გაღვიძებისთანავე იგრძნო, ის იყო, რომ გუშინ რაღაც სისაძაგლე ჩაიდინა.

გახსენება სცადა: სისაძაგლე ვერ აღმოაჩინა, ვერც ცუდი საქციელი. სამაგიეროდ, აზრებს მიაგნო, ცუდ აზრებს იმის შესახებ, რომ მისი ყველა ახლანდელი განზრახვა, კატიუშაზე დაქორწინება და გლეხებისთვის მიწის გადაცემა, განუხორციელებელი ოცნება, ხელოვნური და არაბუნებრივი იყო, რასაც ვერ გაუძლებდა. ამიტომ ძველებურად უნდა ეცხოვრა.

ღიახ, ცუდი საქციელი ვერ აღმოაჩინა, მაგრამ მასზე გაცილებით

უარესს მიაგნო: აზრებს, რომლებიც ყველა ცუდ საქციელს აჩენდა. ცუდ საქციელს კაცი აღარ გაიმეორებდა და მოინანიებდა, ცუდი აზრები კი უამრავ უკეთურ საქციელს შობდა.

თუ ცუდი საქციელი მხოლოდ გზას ტკეპნიდა ცუდი საქციელისკენ, ცუდი აზრები ამ გზაზე დაუოკებლად მიაქანებდა.

ნეხლიუდოვმა თავის წარმოსახვაში წუხანდელი აზრები გაიმეორა და განცვიფრდა: მათ წუთით მაინც როგორ დავუჯერეო. მისთვის სიახლესა და სირთულეს წარმოადგენდა ის, რისი გაკეთებაც განეზრახა, მაგრამ იცოდა, რომ ამჟამად სხვაგვარად ცხოვრებას ვერ შეძლებდა. სამაგიეროდ, ძველ ჩვევებთან დაბრუნება იყო საოცრად ადვილი, თუმცა ეჭვი არ ეპარებოდა, რომ ეს სიკვდილს ნიშნავდა. გუშინდელი საცდური იმას ჰგავდა, კაცი რომ დიდხანს იძინებს და გამოღვიძების მერე ძილი კი არა, ლოგინში წოლა და ნებივრობა სურს, მიუხედავად იმისა, რომ ადგომის დროა და წინ მნიშვნელოვანი და სასიხარულო საქმე ელოდება.

ეს პეტერბურგში ნეხლიუდოვის ყოფნის ბოლო დღე იყო და იგი დილიდანვე ვასილევსკის კუძულზე გაემგზავრა, შუსტოვასთან.

შუსტოვას ბინა მეორე სართულზე მდებარეობდა. ნეხლიუდოვი მეეზოვის დახმარებით სათადარიგო შესასვლელში მოხვდა და სწორი და ძლიერ დაცერებული კიბით პირდაპირ სამზარეულოში მოხვდა, სადაც ცხელოდა და საჭმლის სუნი იდგა. ხანდაზმულ ქალს სახელოები დაეკაპიწებინა, წინსაფარი და სათვალე გაეკეთებინა, ქურასთან იდგა და ქვაბს ურევდა, რომლიდანაც ბოლი ამოდიოდა.

– ვინ გნებავთ? – ჰკითხა მან შემოსულს და სათვალის ზემოდან გამოხედა.

როგორც კი ნეხლიუდოვმა თავისი სახელი წარმოთქვა, ქალს სახეზე შიში და სიხარული გამოეხატა.

– აჰ, თავადო! – შესძახა ქალმა და ხელები წინსაფარზე შეიწმინდა, – აქედან რატომ შემობრძანდით? ჩვენო კეთილისმყოფელო! მე დედამისი ვარ. კინალამ დამილუპეს

გოგო. ჩვენო გადამრჩენელო, – ამბობდა იგი და თან მისთვის ხელზე კოცნას ცდილობდა, – გუშინ თქვენთან ვიყავი. დამ მთხოვა განსაკუთრებით. ის აქ არის. აქეთ, აქეთ გამომყევით, – თქვა დედა შუსტოვამ და ნეხლიუდოვს ვიწრო კარით პატარა, ბნელ დერეფანში გაუძღვა, გზად ხან კაბას ისწორებდა, ხან – თმას. – ჩემი და კორნილოვას, გაგონილი გექნებათ, – ჩურჩულით დაამატა მან და კარის წინ შეჩერდა, – პოლიტიკურ საქმეებში იყო გარეული. უჭკვიანესი ქალია.

დედა შუსტოვამ დერეფნის ერთ-ერთი კარი შეაღო და ნეხლიუდოვი პატარა ოთახში შეიყვანა, სადაც მაგიდის წინ მდგარ დივანზე ტანდაბალი, მსუქანი ქალიშვილი იჯდა, ზოლიანი ჩითის კაბა ეცვა, ძალზე გაფითრებული და მრგვალი სახის გარშემო, რომლითაც დედას ძალიან ჰგავდა, ქერა, ზვეული თმა მოუჩანდა. მის წინ, სავარძელში, რუსულ, მოქარგულსაყელოიან პერანგში გამოწყობილი, ორად მოკეცილი ახალგაზრდა კაცი იჯდა, სახეს წვერი და პატარა უღვაშები უმშვენებდა. ორივენი ისეთი გატაცებით საუბრობდნენ, რომ მხოლოდ მაშინ მოიხედეს, როდესაც ნეხლიუდოვი შიგნით შევიდა.

– ლიდა, ეს თავადი ნეხლიუდოვია, სწორედ ის...

ფერწასული ქალიშვილი ნერვიულად წამოხტა, ყურს უკნიდან გადმოვარდნილი კულუღი შეისწორა და შემოსულს დიდი, ნაცრისფერი, შეშინებული თვალებით მიაშტერდა.

– მაშ, თქვენ ბრძანდებით ის საშიში ქალი, ვისთვისაც ვერა ეფრემოვნამ მთხოვა? – თქვა ნეხლიუდოვმა, გაიღიმა და ხელი გაუწოდა.

– დიახ, მე გახლავართ, – მიუგო ლიდიამ, ჩაწიკწიკებული მშვენიერი კბილები გამოაჩინა და სახეზე კეთილი, ბავშვური ღიმილი გადაეფინა, – თქვენი ნახვა დეიდას უნდოდა ძალიან. – დეიდა! – გასძახა მან კარში სასიამოვნო, ნაზი ხმით.

– ვერა ეფრემოვნა ძლიერ წუხდა თქვენი დაპატიმრების გამო, – თქვა ნეხლიუდოვმა.

– აჯობებს აქ, ან, აი, აქ დაბრძანდეთ, – თქვა ლიდიამ და რბილ, გატეხილ სავარძელზე მიუთითა, რომლიდანაც, ეს-ეს არის, ახალგაზრდა კაცი ადგა. – ჩემი ბიძაშვილია, ზახაროვი, – თქვა მან, როდესაც შეამჩნია, რომ ნეხლიუდოვმა მას მზერა შეავლო.

ახალგაზრდა კაცი სტუმარს ლიდიასავით გულდიად მიესალმა და როდესაც ნეხლიუდოვი მის ადგილას დაჯდა, ფანჯარასთან მდგარი სკამი აიღო და სტუმრის გვერდით მოთავსდა. მეზობელი კარიდან ქერათმიანი, თექვსმეტიოდე წლის გიმნაზიელი გამოვიდა და რაფაზე უსიტყვოდ მოკალათდა.

– ვერა ეფრემოვნა დეიდას დიდი მეგობარია, მე კი მას თითქმის არ ვიცნობ, – თქვა ლიდიამ.

ამ დროს მეზობელი ოთახიდან ძალიან სასიამოვნო და ჭკვიანი შესახედაობის ქალი გამოვიდა თეთრი კოფითა და წელზე შემოვლებული ტყავის ქამრით.

– გამარჯობა, გმადლობთ, რომ მოხვედით, – დაიწყო მან, როგორც კი ლიდიას გვერდით დივანზე ჩამოჯდა, – აბა, ვეროჩკა როგორ არის? თქვენ თუ ნახეთ? როგორ უძლებს თავის მდგომარეობას?

– არაფერს უჩივის, – მიუგო ნეხლიუდოვმა, – ამბობს, რომ ოლიმპიურ განწყობაზეა.

– აჰ, აი, ნამდვილი ვეროჩკა, – ღიმილითა და თავის ქნევით თქვა დეიდამ, – უნდა იცოდეთ, რა ქალია. შესანიშნავი პიროვნებაა. ყველაფერი სხვებისთვის, თავისთვის კი არაფერი.

– დიახ, თავისთვის არაფერი სურდა, მხოლოდ თქვენს დისშვილზე წუხდა. ძირითადად ის ტანჯავდა, რომ, როგორც თვითონ თქვა, არაფრის გულისთვის დაიჭირეს.

– ასეცაა, – თქვა დეიდამ, – საშინელებაა! ჩემ გამო დაზარალდა.

– სულაც არა, დეიდა! – შესძახა ლიდიამ, – მე უთქვენოდაც ავიღებდი ქაღალდებს.

– ჩემზე უკეთ ხომ არ იცი, – განაგრძო დეიდამ და ნეხლიუდოვს მიუბრუნდა, – საქმე ისაა, რომ ერთმა პიროვნებამ გარკვეული დროით ქაღალდების შენახვა მთხოვა, მე კი, რადგან ბინა არ მქონდა, ლიდიასთან წავიღე. მისი სახლი იმავე ღამით გაჩხრიკეს, ქაღალდებიც ამოიღეს, თვითონაც წაიყვანეს და აქამდე აყურყუტეს, მოითხოვდნენ ეთქვა, თუ ვინ გადასცა.

– მე კი არ ვუთხარი, – სწრაფად ჩაილაპარაკა ლიდიამ, თან კულუღს, რომელიც არ აწუხებდა, ნერვიულად აწვალებდა.

– არც ვამბობ, რომ შენ თქვი, – შეეპასუხა დეიდა.

– თუკი მათ მიტინი აიყვანეს, ეს ჩემ გამო არ მომხდარა, – თქვა ლიდიამ, გაწითლდა და ირგვლივ მოუსვენრად მიიხედ-მოიხედა.

– არ გინდა ამაზე ლაპარაკი, ლიდოჩკა, – უთხრა დედამ.

– მე კი მინდა, რომ მოვყვე, – თქვა ლიდიამ. იგი აღარ იღიმებოდა, კიდეც უფრო წითლდებოდა, თმას კი, გასწორების ნაცვლად, თითზე იხვევდა და კვლავ აქეთ-იქით იყურებოდა.

– ხომ იცი, გუშინ რაც მოხდა, როდესაც ამის შესახებ ლაპარაკს მოჰყევი.

– არაფერიც... გეყოფათ, დედა. მე არაფერი მითქვამს, ხმა არ ამომიღია. როდესაც მან ორჯერ დამკითხა დეიდისა და მიტინის შესახებ, არაფერი მითქვამს და განვუცხადე, რომ არაფერს ვიტყოდი. მაშინ იმან... პეტროვმა...

– პეტროვი მაძებარია, ჟანდარმი და დიდი არამზადა, – ჩაურთო დეიდამ, რათა ნეხლიუდოვისთვის დისშვილის სიტყვების მნიშვნელობა აეხსნა.

– მაშინ მან, – აჩქარებით განაგრძო აღელვებულმა ლიდიამ, ჩემი დაყოლიება სცადა. «თუკი რამეს მეტყვით, მითხრა მან, არავის არაფერი დაუშავდება, პირიქით... თუ მეტყვით, უდანაშაულო ხალხს გაათავისუფლებთ, რომლებსაც, შესაძლოა, ტყუილუბრალოდ ვაწვალებთ». მე მაინც ვუთხარი, რომ არაფერს ვეტყოდი. მაშინ მითხრა: «კარგი, ეგრე იყოს, ნურაფერს მეტყვით, მხოლოდ ის არ უარყოთ, რასაც ვიტყვი». იგი ჩამოთვლას შეუდგა და მიტინი დაასახელა.

– ნუ ამბობ-მეთქი, – უთხრა დეიდამ.

– ვაიმე, დეიდა, ხელს ნუ მიშლით... – იგი განუწყვეტლივ ექაჩებოდა კულულს და აქეთ-იქით იხედებოდა, – მოულოდნელად კი, წარმოიდგინეთ, მეორე დღეს ვიგებ – კედელზე კაკუნით გადმომცეს, – რომ მიტინი აიყვანეს. გავიფიქრე, მე ხომ არ გავეცი-მეთქი. ამან ისე შემაწუნა, ისე შემაწუნა, რომ კინაღამ ჭკუაზე შევიშალე.

– და აღმოჩნდა, რომ შენ გამო არ აუყვანიათ, – თქვა დეიდამ.

– მე ხომ ეს არ ვიცოდი. მეგონა – გავეცი. დავდივარ, დავდივარ კედლებს შორის, თავში სულ ეს მიტრიალებს. ვფიქრობ:

გავეცი. დავწვები, დავიფარებ და მესმის – ვიღაც ყურში ჩამჩურჩულებს: გაეცი, ხომ, მიტინი, მიტინი გაეცი. ვიცი, რომ ჰალუცინაციაა, და არ შემიძლია, რომ არ მოვუსმინო. დაძინება მინდა – არ გამომდის, მინდა, არაფერზე ვიფიქრო – ვერც ამას ვახერხებ. საშინელება იყო! – ამბობდა ლილია, სულ უფრო და უფრო ღელავდა, კულულს ხან თითზე დაიხვევდა, ხან შემოიხსნიდა და მოუსვენრად იყურებოდა.

– დაწყნარდი, ლილია, – გაუმეორა დედამ და მხარზე შეეხო.

მაგრამ ლიდოჩკა ვეღარ ჩერდებოდა.

– ეს მით უფრო საშინელება... – დაიწყო მან კიდეც, მაგრამ ამოისლოკუნა, წინადადება აღარ დაასრულა, დივნიდან წამოხტა, სავარძელს გამოედო და ოთახიდან გავარდა. დედა უკან გაჰყვა.

– უნდა ჩამოახრჩო არამზადები, – ჩაილაპარაკა ფანჯარაზე შემოსკუპულმა გიმნაზიელმა.

– რას ამბობ? – ჰკითხა დედამ.

– არაფერს... ისე, – მიუგო გიმნაზიელმა, მაგიდაზე დადებულ პაპიროსს ხელი სტაცა და გააბოლა.

XXVI

– დიახ, ახალგაზრდებისთვის ცალკე საკანში გამომწყვდევა საშინელებაა, – თქვა დეიდამ თავის ქნევით და მანაც პაპიროსი გააბოლა.

– ვფიქრობ, რომ ეს ყველასთვის საშინელებაა, – არ დაეთანხმა ნეხლიუდოვი.

– არა, ყველასთვის არა, – მიუგო დეიდამ, – ნამდვილი რევოლუციონერებისთვის, როგორც მითხრეს, ეს დასვენებაა, დამშვიდება. არალეგალი გამუდმებით საფრთხეშია, ხელმოკლეობას განიცდის, ეშინია საკუთარი თავის, სხვებისა და საქმის გამო. როდესაც აპატიმრებენ, ყველაფერი სრულდება, პასუხისმგებლობა მოხსნილია: იჯექი და დაისვენე. ისიც უთქვამთ, დაკავება კიდეც უხარიათო, ახალგაზრდებისთვის კი, უდანაშაულობისთვის –

თავდაპირველად ყოველთვის უდანაშაულოები მიჰყავთ, ლიდოჩკასავით, – ამათთვის პირველი შოკი საშინელებაა. იმიტომ კი არა, რომ თავისუფლება წაგართვეს, უნებმად გექცევიან, ცუდად გაჭმევენ, ჰაერი არ ვარგა. საერთოდ, ყოველგვარი გასაჭირი – არაფერია. სამჯერ მეტიც რომ ყოფილიყო, მაინც ადვილი გადასატანი იქნებოდა, რომ არა ზნეობრივი შოკი, რომელსაც იქ პირველად მოხვედრის დროს განიცდი.

– ნუთუ თქვენც გამოგიცდიათ?

– მე? ორჯერ ვიჯექი, – სევდიანი, მაგრამ სასიამოვნო ღიმილით თქვა დეილამ, – როდესაც პირველად ამიყვანეს არაფრის გულისთვის, უნდა გითხრათ, – განაგრძობდა იგი, – ოცდაორი წლის გახლდით, შვილი მყავდა, თან ფეხმძიმედ ვიყავი. ძალიან მიმძიმდა თავისუფლების დაკარგვა, ბავშვთან და ქმართან განშორება, მაგრამ ეს არაფერი იყო იმასთან შედარებით, რაც ვიგრძენი, როდესაც მივხვდი, რომ ადამიანის ნაცვლად ნივთად ვიქეცი. ქალიშვილთან დამშვიდობება მინდოდა, მათ კი მითხრეს, წადი და ეტლში ჩაჯექიო. ვკითხე, სად მიგყავართ-მეთქი. როცა მიგიყვანთ, მაშინ გაიგებო. დავინტერესდი, რაში მადანაშაულებთ-მეთქი და პასუხი არ გამცეს. როდესაც დაკითხვის შემდეგ გამხადეს, ტუსაღისნომრიანი კაბა ჩამაცვეს, თაღებქვეშ გამატარეს, კარი გააღეს, ხელისკვრით საკანში შემაგდეს, ჩამკეტეს და წავიდნენ, გარეთ კი თოფიანი გუშაგი დარჩა, რომელიც ხმაამოუღებელივ აქეთ-იქით დადიოდა და ზოგჯერ ჩემი კარის ჭუჭრუტანაში იყურებოდა, თავი საშინლად ცუდად ვიგრძენი. მაშინ, მახსოვს, ყველაზე მეტად იმან იმოქმედა, რომ ჟანდარმმა ოფიცერმა, რომელიც ჩემს დაკითხვას უძღვებოდა, მოწევა შემომთავაზა. მაშასადამე, იცოდა, როგორ უყვართ ადამიანებს მოწევა, აქიდან გამომდინარე, ისიც ეცოდინებოდა, თუ როგორ უყვართ მათ თავისუფლება, დღის სინათლე, როგორ უყვართ დედებს შვილები და შვილებს დედები. მათ კი შეუბრალებლად მომწყვიტეს ყველაფერს, რაც ჩემთვის ძვირფასი იყო და ნადირივით გამომაწყვდიეს. ეს დაუსჯელად არ უნდა შერჩეთ. ვისაც ღმერთის და ხალხის სწამდა, იმისაც, რომ ადამიანებს ერთმანეთი უყვართ, იქ მოხვედრის შემდეგ ამის რწმენას დაკარგავს. მას შემდეგ გავბოროტდი და ხალხის აღარ მჯერა, – დაასრულა მან და გაიღიმა.

კარიდან, საიდანაც ლიდია გავიდა, დედამისი შემოვიდა და განაცხადა, ლიდოჩკა ძალიან განერვიულებულია და ვერ გამოვაო.

– რისთვის ღუპავენ ახალგაზრდა სიცოცხლეს? – თქვა დეიდამ, განსაკუთრებით იმიტომ განვიცდი, რომ მე გავხდი ამის უნებლიე მიზეზი.

– ღვთის წყალობით, სოფლის ჰაერზე გამომჯობინდება, – თქვა დეიდამ, – მამამისთან გავგზავნოთ.

– დიახ, თქვენ რომ არა, უეჭველად დაიღუპებოდა, – თქვა დეიდამ, – გმადლობთ. თქვენი ნახვა კი იმიტომ მინდოდა, რომ ბარათი გადმომეცა ვერა ეფრემოვნასთვის, – თქვა მან და ჯიბიდან წერილი ამოიღო, – დაბეჭდილი არ არის, შეგიძლიათ წაიკითხოთ, მერე კი, თქვენი შეხედულების მიხედვით, ან დახიოთ, ან გადასცეთ, – დაამატა მან, – მაკომპრომეტირებული შიგ არაფერი წერია.

ნებლიუდოვმა წერილი გამოართვა, დაჰპირდა, რომ გადასცემდა, ადგა, დაემშვიდობა და ქუჩაში გავიდა.

წერილი კი წაუკითხავად დალუქა. გადაწყვიტა, რომ დანიშნულებისამებრ გადაეცა.

XXVII

ნებლიუდოვს პეტერბურგში სექტანტების საქმელა აყოვნებდა, რომელთა მეფის სახელზე გამზადებული თხოვნის გადაცემას ყოფილი თანაპოლკელი ამხანაგის, ფლიგელ-ადიუტანტ ბოგატირიოვის დახმარებით აპირებდა. მას დილაადრიან ეწვია და შინ, საუზმობისას მიუსწრო, თუმცა მალე გასვლას აპირებდა. ბოგატირიოვი ტანდაბალი, ჯმუხი, გულკეთილი, პატიოსანი, პირდაპირი, ლიბერალურიც კი და იშვიათი ფიზიკური ძალით დაჯილდოებული ადამიანი გახლდათ: ხელით ნალს ღუნავდა. ამ თვისებების მიუხედავად, სამეფო კართან ძალზე დაახლოებული პირი იყო, ხელმწიფე და მისი ოჯახი ძალიან უყვარდა და რაღაცნაირად იმასაც ახერხებდა, რომ უმაღლეს წრეებში ტრიალის მიუხედავად, მასში მხოლოდ კარგს ხედავდა. ცუდ და უპატიოსნო საქმეებში არ მონაწილეობდა. არასდროს არც ხალხს კიცხავდა, არც

ღონისძიებებს. ან დუმდა, ან გაბედულად, ხმამაღლა, თითქმის ყვირილით ამბობდა სათქმელს, რასაც ხშირად ხმამაღალ სიცილსაც მოაყოლებდა ხოლმე. ამას უტაქტობით კი არ აკეთებდა, არამედ იმიტომ, რომ ასეთი ხასიათი ჰქონდა.

– შესანიშნავია, რომ შემომიარე. ხომ არ ისაუზმებდი? მაშინ დაჯექი. მშვენიერი ბიფშტექსია. მე ყოველთვის მთავარით და ვამთავრებ. ჰა, ჰა, ჰა. მიდი, ღვინო დალიე, – ყვიროდა იგი და ხელს წითელი ღვინით სავსე გრაფინისკენ იშვერდა, – მე კი შენზე ვფიქრობდი. თხოვნას გადავცემ. პირდაპირ ხელში. წყალი არ გაუვა; ოღონდ აზრი მომივიდა, იქნებ ჯერ ტოპოროვისთვის შეგევლო.

ტოპოროვის ხსენებაზე ნეხლიუდოვი შეიჭმუხნა.

– ყველაფერი მასზეა დამოკიდებული. მაინც მას შეეკითხებიან. იქნებ თვითონ დაგეხმაროს.

– თუ მირჩევ, წავალ.

– ძალიან კარგი. პიტერზე[40] რას იტყვი, როგორ მოქმედებს, – შესძახა ბოგატირიოვმა, – მითხარი, ჰა?

– ვგრძნობ, რომ ჰიპნოზს მიკეთებს, – მიუგო ნეხლიუდოვმა.

– დაჰიპნოზებული ხარ? – გაიმეორა ბოგატირიოვმა და ხმამაღლა გაიცინა, – თუ არ გინდა, როგორც გინდა. მან ხელსახოცით ტუჩები მოიწმინდა. – წამოხვალ? ჰა? თუ არ გააკეთებს, მომცემ და ხვალვე გადავცემ, – შესძახა მან, მაგიდიდან წამოდგა, პირჯვარი ფართოდ გადაიწერა, როგორც ჩანს, ისევე გაუცნობიერებლად, როგორც პირი მოიწმინდა, და ქამრის შემორტყმას შეუდგა, – ახლა კი მშვიდობით, უნდა წავიდე.

– ერთად გავიდეთ, – თქვა ნეხლიუდოვმა, კმაყოფილებით შეაგება თავისი ხელი ბოგატირიოვის ძლიერ და ფართო ტორს და როგორც ყოველთვის, რაღაც ჯანსაღის, გაუცნობიერებლის, ახლის სასიამოვნო შთაბეჭდილებით აღვსილი, მას მისივე სახლის პარმალზე დაემშვიდობა.

თუმცა ამ მგზავრობისგან კარგს არაფერს ელოდა, ნეხლიუდოვი, ბოგატირიოვის რჩევით, მაინც წავიდა ტოპოროვთან, იმ პირთან, ვისზეც სექტანტების საქმე იყო დამოკიდებული.

თანამდებობა, რომელიც ტოპოროვს ეკავა, დანიშნულების მიხედვით შინაგანად წინააღმდეგობრივი იყო, რისი შეუმჩნევლობაც მხოლოდ გონებაჩლუნგ და ზნეობის არმქონე ადამიანს თუ შეეძლო.

ტოპოროვს ეს ორივე უარყოფითი თვისება ახასიათებდა. მის თანამდებობასთან დაკავშირებული წინააღმდეგობა კი იმაში გამოიხატებოდა, რომ მას ყველა გარეშე საშუალებით, ძალადობის ჩათვლით, მხარი უნდა დაეჭირა და დაეცვა ის ეკლესია, რომელიც, მხოლოდ თავისი განსაზღვრებითაც კი, ღმერთის მიერ იყო დადგენილი და ვერც ჯოჯოხეთის კარიბჭე და ვერც ვერანაირი ადამიანური ძალისხმევა მას ვერ შეარყევდა. ამ ღვთაებრივ და ღვთის შეურყეველ დაწესებულებას, თავის მხრივ, ადამიანთა იმ დაწესებულებებისთვის უნდა დაეჭირა მხარი და დაეცვა, რომელსაც ტოპოროვი ედგა სათავეში თავის ჩინოვნიკებთან ერთად. ამ წინააღმდეგობას ტოპოროვი ვერ ან არ ხედავდა და ამიტომ ძალზე სერიოზულად იყო შეწუხებული იმით, რომ რომელიმე ქსენქს[41], პასტორს[42] ან სექტანტს ის ეკლესია არ დაენგრია, რომელსაც ჯოჯოხეთის ბჭეც ვერას აკლებდა. ტოპოროვს, ძირითად რელიგიურ გრძნობას, ადამიანთა თანასწორობისა და ძმობის შეგნებას მოკლებული ადამიანების უმრავლესობის მსგავსად, ეჭვიც არ ეპარებოდა, რომ ხალხი მისგან სრულიად განსხვავებული არსებებისგან შედგებოდა, მათ კი ის ესაჭიროებოდათ, რის გარეშეც თვითონ თავს მშვენივრად გრძნობდა. გულის სიღრმეში არაფრის სწამდა და ამგვარი მდგომარეობა ძალზე მოსახერხებლად და სასიამოვნოდ მიაჩნდა, თუმცა ეშინოდა, ვაითუ, ხალხიც მე დამემსგავსოსო. თავის, როგორც თვითონ ამბობდა, წმიდათაწმიდა მოვალეობად, ამგვარი ცვლილებებისგან ხალხის გადარჩენა მიაჩნდა.

ერთ-ერთი სამზარეულოს წიგნში წერია, ცხადია, გადატანითი მნიშვნელობით, კიბოებს უყვართ, როდესაც მათ ცოცხლად ხარშავენო. სწორედ ასევე სწამდა მას, ასევე ფიქრობდა და ამბობდა, ოღონდ პირდაპირი მნიშვნელობით, რომ ხალხს ცრურწმენა უყვარსო.

მათ მიერ გაზიარებული რელიგიისადმი ისეთივე დამოკიდებულება ჰქონდა, როგორიც მექათმეს მძორის

მიმართ, რომლითაც იგი ქათმებს კვებავს: მძორი ძაღზე არასასიამოვნო რამ არის, მაგრამ ქათმებს უყვართ იგი და კარგადაც გეახლებიან, ამიტომ მათ ეს მძორი უნდა აჭამო.

რა თქმა უნდა, ყველა ეს იბერიული, ყაზანური და სმოლენსკური ძაღზე უხეში კერპთაყვანისმცემლობაა, მაგრამ ხალხს უყვარს და სჯერა მისი, ამიტომ მართებული ქმედება ამ ცრურწმენების შენარჩუნება იყო. ასე ფიქრობდა ტოპოროვი, იმას კი ვეღარ ხვდებოდა, რომ ეჩვენებოდა, ვითომ ხალხს ცრურწმენა იმიტომ უყვარდა, რომ ყოველთვის მოიძებნებოდა ისეთი სასტიკი არსებები, როგორიც თვითონ იყო, რომლებიც განათლების მიღების შემდეგ ცოდნას იმისთვის არ იყენებდნენ, რისთვისაც უნდა გამოეყენებინათ: არა უმეცრების წყვდიადიდან თავის დაღწევის მოსურნე ადამიანების დასახმარებლად, არამედ მხოლოდ იმისთვის, რომ ისინი იქ კიდევ უფრო მყარად დაემკვიდრებინათ.

სწორედ იმ დროს, როდესაც ნეხლიუდოვი მის მისაღებში შევიდა, ტოპოროვი თავის კაბინეტში მონაზონს, ილუმენს ესაუბრებოდა, მარჯვე არისტოკრატ ქალს, რომელიც დასავლეთში მართლმადიდებლებად მოსაქცევად ძალით გადმოსახლებულ უნიატებში^[43] მართლმადიდებლობას ავრცელებდა და მხარს უჭერდა.

განსაკუთრებულ დავალებათა ჩინოვნიკმა, რომელიც მისაღებში მორიგეობდა, ნეხლიუდოვს თავისი საქმის შესახებ გამოჰკითხა და როდესაც შეიტყო, რომ იგი ხელმწიფისთვის სექტანტების თხოვნის გადაცემას აპირებდა, ჰკითხა, შეეძლო თუ არა ამ არზის თხოვნა მისთვის თვალის გადასავლებად. ნეხლიუდოვმა თხოვნა გადასცა და ჩინოვნიკმა იგი კაბინეტში შეიტანა. ბარტყულაში გამოწყობილი მონაზონი, ვუალი რომ უფრიალებდა და უკან შავი შლეიფი მოსდევდა, მოვლილფრჩხილებიანი თეთრი ხელებით, რომელშიც ტოპაზის კრიალოსანი ეჭირა, კაბინეტიდან გამოვიდა და გასასვლელისკენ გაემართა. ნეხლიუდოვს კი კვლავაც არ იწვევდნენ. ტოპოროვი თხოვნას კითხულობდა და თავს აქნევდა, მკაფიოდ და ოსტატურად დაწერილ წერილს კითხულობდა და უსიამოვნოდ გაოცებულიყო.

«ეს რომ ხელმწიფის ხელში მოხვდეს, შესაძლოა, არასასიამოვნო შეკითხვები და გაუგებრობა გამოიწვიოს», – გაიფიქრა მან კითხვის დასრულების შემდეგ. მერე ქალაღდი

მაგიდაზე დადო, დარეკა და ბრძანა, რომ ნეხლიუდოვი მოეწვიათ.

მას კარგად ახსოვდა ამ სექტანტების საქმე. მათი თხოვნაც კი ჰქონდა: მართლმადიდებლობას ჩამოცილებული ქრისტიანები, უშედეგო დაყოლიების შემდეგ, სასამართლოს გადასცეს, მაგრამ იქ ისინი გაამართლეს. მაშინ არჩიელმა და გუბერნატორმა, უკანონო ქორწინების საფუძველზე, ქმრების, ცოლებისა და ბავშვების სხვადასხვა ადგილას გადასახლება გადაწყვიტეს. სწორედ ეს მამები და ცოლები ითხოვდნენ, რომ ისინი ერთმანეთისთვის არ დაეშორებინათ. ტოპოროვს გაახსენდა, როგორ ჩაუვარდა საქმე ხელში. მაშინაც ყოყმანობდა, ფიქრობდა, ხომ არ შევწყვიტო. მაგრამ ამ გლეხების ოჯახის წევრების სხვადასხვა ადგილზე გადასახლების განკარგულების დამტკიცება ზიანს ვერ მოიტანდა. მათ დატოვებას კი დანარჩენ მოსახლეობაზე ცუდი გავლენის მოხდენა შეეძლო მართლმადიდებლობიდან მათი ჩამოცილების კუთხით. არჩიელის გულმოდგინებაც ამაზე მიუთითებდა. ამიტომ საქმე ისე წაიყვანა, როგორც მიმართული იყო.

ახლა კი, ნეხლიუდოვის მსგავსი დამცველის ხელში, რომელსაც პეტერბურგში გავლენიანი ნაცნობები ჰყავდა, ხელმწიფისთვის საქმე, შესაძლოა, ისე წარმოეჩინათ, როგორც რაღაც სასტიკი, იქნებ უცხოურ გაზეთებშიც მოხვედრილიყო, ამიტომ მოულოდნელი გადაწყვეტილება მიიღო.

– გამარჯობა, – ფეხზე ამდგარი, ძალზე დაკავებული კაცის სახით მიესალმა იგი ნეხლიუდოვს და მაშინვე საქმეზე გადავიდა.

– ვიცი ეს შემთხვევა. როგორც კი სახელებს დავხედე, ეს უბედური საქმე გამახსენდა, – თქვა მან, თხოვნა აიღო და ნეხლიუდოვს დაანახვა, – ძალზე გიმადლით, რომ შემახსენეთ. გუბერნიის ხელისუფალთ ზედმეტი მოუვიდათ... – ნეხლიუდოვი დუმდა, ცუდი წინათგრძნობით შესცქეროდა ნილაბაფარებულ ფერმკრთალ სახეს, – განკარგულებას გავცემ, რომ სასჯელი გაუქმდეს და ეს ხალხი თავ-თავიანთ საცხოვრებელ ადგილებში დააბინაონ.

– მაშასადამე, შემძლია, ამ თხოვნას მსვლელობა აღარ მივცე? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა.

– რასაკვირველია, ამას მე გპირდებით, – თქვა მან და განსაკუთრებული მახვილი «მე»-ზე დასვა, როგორც ჩანს, ეჭვი არ ეპარებოდა, რომ მისი პატიოსნება და სიტყვა საუკეთესო თავდებობა იყო, – თუმცა აჯობებს, დაგიწეროთ. დაბრძანდით, თუ შეიძლება.

იგი მაგიდასთან მივიდა და წერას შეუდგა. ნეხლიუდოვი არ დამჯდარა, იდგა და ზევდან დაჰყურებდა ამ ვიწრო, მელოტ თავის ქალას, ხელს ლურჯი, მსხვილი ძარღვებით, სწრაფად რომ დაატარებდა კალამს აქეთ-იქით და უკვირდა, რატომ აკეთებს იმას, რასაც აკეთებს, თანაც ასე შეწუხებული, ეს აშკარად გულგრილი ადამიანით?

– ესეც ასე, – თქვა ტოპოროვმა და კონვერტი დაბეჭდა, – ეს თქვენს კლიენტებს გამოუცხადეთ, – დაამატა მან და ტუჩების მოკუმვით ღიმილისმაგვარი გამოსახა.

– რისთვის იტანჯებოდა ეს ხალხი? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა და კონვერტი გამოართვა.

ტოპოროვმა თავი ასწია და ისე გაიღიმა, თითქოს შეკითხვამ სიამოვნება მიანიჭაო.

– ამას ვერ გეტყვით. მხოლოდ იმის თქმა შემიძლია, რომ იმ ხალხის ინტერესები, რომელთა დაცვაც ჩვენი ვალია, ისე მნიშვნელოვანია, რომ რწმენის საკითხებისადმი გადამეტებული გულმოდგინება იმდენად საშიში და მავნებელი არ არის, რამდენადაც მათდამი გადაჭარბებული გულგრილობა.

– მაგრამ როგორ მოხდა, რომ რელიგიის გულისთვის სიკეთის უპირველესი მოთხოვნა ირღვევა, ოჯახები ინგრევა...

ტოპოროვი კვლავაც შემწყნარებლურად იღიმებოდა, როგორც ჩანს, ნეხლიუდოვის ნათქვამი მოსწონდა. რაც უნდა ეთქვა ნეხლიუდოვს, ტოპოროვს ყველაფერი სასიამოვნოდ და ცალმხრივად მოეჩვენებოდა იმ, როგორც თვითონ ფიქრობდა, მნიშვნელოვანი სახელმწიფოებრივი მდგომარეობის სიმაღლიდან, რომელზეც თვითონ იდგა.

– კერძო პირის აზრით ეს, შესაძლოა, ასე მოჩანდეს, მაგრამ სახელმწიფოებრივი თვალსაზრისით იგი ცოტა სხვაგვარად

აღიქმება. თუმცა, კარგად ბრძანდებოდეთ, – თქვა ტოპოროვმა, თავი დახარა და ხელი გაუწოდა.

ნეხლიუდოვმა ხელი ჩამოართვა და უსიტყვოდ, აჩქარებით გავიდა, თან ნანობდა, ასე რატომ მოვიქცეო.

«ხალხის ინტერესები, – გაიმეორა მან ტოპოროვის სიტყვები, – შენი ინტერესები, მხოლოდ შენი», – ფიქრობდა გარეთ გასვლისას.

მას თვალწინ წარმოუდგა ყველა სახე, რომლებზეც იმ დაწესებულებების საქმიანობა აისახებოდა, სამართლიანობის აღდგენით, რწმენის გამტკიცებითა და ხალხის აღზრდით რომ იყო დაკავებული. დედაკაცი ღვინით უპატენტო ვაჭრობისთვის იხდიდა სასჯელს, ახალგაზრდა კაცი – ქურდობისთვის, მაწანწალა – მაწანწალობისთვის, ცეცხლის წამკიდებელი – ცეცხლის გაჩენისთვის, ბანკირი – გაფლანგვისთვის, საბრალო ლიდია – მხოლოდ იმისთვის, რომ მისგან საჭირო ცნობების მიღება შეიძლებოდა, სექტანტები – მართლმადიდებლობის დარღვევისთვის, გურკევიჩი – კონსტიტუციის სურვილისთვის და უჩვეულოდ მკაფიო აზრმა გაუელვა იმის შესახებ, რომ ამ ხალხს სამართლიანობის დარღვევის ან უკანონობის ჩადენის გამო კი არ იჭერდნენ, ამწყვდევდნენ და ასახლებდნენ, არამედ მხოლოდ იმიტომ, რომ ჩინოვნიკებსა და მდიდრებს იმ სიმდიდრის ფლობაში უშლიდნენ ხელს, რომელსაც ისინი მათგან აგროვებდნენ.

ამას კი ხელს უშლიდა უპატენტოდ მოვაჭრე დედაკაცი, ქუჩაში მოხეტიალე ქურდი, ლიდია პროკლამაციებით, ცრურწმენების დამანგრეველი სექტანტები, გურკევიჩი – კონსტიტუციით. ამიტომაც ნეხლიუდოვისთვის სრულიად ცხადი იყო, რომ ეს ჩინოვნიკები, დეიდის ქმრით, სენატორებითა და ტოპოროვით დაწყებული და ყველა იმ პატარა, სუფთა და კორექტული ბატონებით დამთავრებული, სამინისტროებში მაგიდებს რომ უსხდნენ, უხერხულობასაც კი არ გრძნობდნენ უდანაშაულო ადამიანების ტანჯვის გამო, მხოლოდ ის აწუხებდათ, საშიში პიროვნებები თავიდან როგორ მოეცილებინათ.

ასე რომ, არათუ არ იცავდნენ ათობით დამნაშავის პატიების წესს, რათა უდანაშაულოსთვის ბრალი არ დაედოთ, არამედ, პირიქით, ისევე, როგორც დამპალი ნაწილის ამოჭრისას ზედ საღსაც მიაყოლებენ ხოლმე. ერთი, მართლაც რომ საშიში

ადამიანის გასაუვნებლად ათ სრულიად უწყინარ ადამიანს იცილებდნენ თავიდან.

ამგვარი ახსნა იმისა, რაც ხდებოდა, ნეხლიუდოვს ძალიან უბრალოდ და გასაგებად ეჩვენებოდა, მაგრამ სწორედ ეს უბრალოება და სიცხადე აიძულებდა, ეჭვი შეეტანა მასში. შეუძლებელი იყო, რომ ამგვარ რთულ მოვლენას ასეთი მარტივი და საშინელი ახსნა ჰქონოდა, რომ ყველაფერი, რაც სამართლიანობის, სიკეთის, კანონის, რწმენის, ღმერთისა და მისთანების შესახებ ითქმოდა, მხოლოდ სიტყვები იყო და ყველაზე უხეში ანგარებისა და სისასტიკის შენიღბვისთვის გამოიყენებოდა.

XXVIII

ნეხლიუდოვი იმავე საღამოს გაემგზავრებოდა, მაგრამ მარიეტას შეჰპირდა, რომ თეატრში ინახულებდა. თუმცა იცოდა, რომ ეს არ უნდა გაეკეთებინა, საკუთარ თავთან მაინც ითვალთმაქცა და წავიდა, რადგან სიტყვას ვერ გატეხდა.

«შევძლებ თუ არა, ამ საცდურებს წინ აღვუდგე? – არცთუ გულწრფელად ფიქრობდა იგი, – უკანასკნელად ვნახავ».

იგი ფრაკში გამოეწყო და თეატრში «Dame aux camelias[44]» საღამოს წარმოდგენის მეორე აქტისთვის მივიდა, რომელშიც ჩამოსული მსახიობი ახლებურად უჩვენებდა, თუ როგორ იხოცებიან ჭლეტიანი ქალები.

თეატრი ხალხით იყო სავსე და როგორც კი ნეხლიუდოვმა მარიეტას ბენუარი იკითხა, მაშინვე მიუთითეს და არც მისდამი პატივისცემის გამოხატვა დავიწყებიათ.

დერეფანში მდგარმა ლივრეიანმა ლაქიამ მას თავი ნაცნობივით დაუკრა და კარი გაუღო.

მოპირდაპირე ლოჟების რიგებში მსხდომი, მათ უკან მდგომი ფიგურები, ახლო ზურგები, პარტერში მოკალათებული ჭადარა, ნახევრად ჭადარა, მელოტი, ქაჩალი და საცხწასმული, დაკულულებული თავები – ყველა მაყურებელი ყურადღებით უჭვრეტდა აბრეშუმსა და მაქმანებში გამოწყობილ, გაპრანჭულ, გამხდარ, გაძვალტყავებულ მსახიობ ქალს,

რომელიც მონოლოგს არაბუნებრივი ხმით წარმოთქვამდა. როდესაც კარი გაიღო, ვიღაცამ «შშ»-თი სიჩუმისკენ მოუწოდა, ნეხლიუდოვს კი სახეზე ცივი და თბილი ჰაერის ორი ნაკადი მოელამუნა.

ლოჟაში იყვნენ მარიეტა, უცნობი ქალბატონი წითელი მოსასხამითა და დიდი, გაფუჭებული ვარცხნილობით, კიდეც ორი მამაკაცი: გენერალი, მარიეტას ქმარი, ლამაზი, მაღალი კაცი კეხიანი ცხვირით, მკაცრი, იდუმალებით მოცული სახითა და სამხედრო, ბამბითა და ლაინით შელამაზებული მკერდით, ქერათმიანი, მელოტი ადამიანი საზეიმო ბაკენბარდებითა და მათ შორის ნიკაპზე დატოვებული წვერის წვრილი ზოლით. გრაციოზულმა, დახვეწილმა, ელეგანტურმა მარიეტამ დეკოლტეთი, თავისი ძლიერი, დაკუნთული მხრებით, ცერად რომ ეშვებოდა კისრიდან და შეერთების ადგილზე შავი ხალი მოჩანდა, მაშინვე მისკენ მოიხედა, ნეხლიუდოვს მარათი მის უკან მდგარ სკამზე მიუთითა. სახეზე მისალმებისა და იმავდროულად, მადლობის მანიშნებელი, როგორც კაცს მოეჩვენა, მრავალმნიშვნელოვანი ღიმილი გადაეფინა. მისმა ქმარმა, როგორც სჩვეოდა, ნეხლიუდოვს შეხედა და თავი დაუკრა. მისი პოზა და გამომეტყველება, რომლითაც მეუღლის მზერას გამოეხმაურა, თითქოს ყველას აუწყებდა, რომ იგი მბრძანებელი და ლამაზი ცოლის პატრონი იყო.

როდესაც მონოლოგი დასრულდა, დარბაზი კინალამ ტაშით დაინგრა, მარიეტა წამოდგა, მოშრიალე აბრეშუმის კაბას ხელი შეაშველა, ლოჟის უკანა ნაწილში გავიდა და ქმარს ნეხლიუდოვი გააცნო. გენერალმა, რომელიც თვალეებით განუწყვეტლივ იღიმებოდა, თქვა, რომ ძალზე მოხარული იყო, შემდეგ კი კვლავ დადუმდა. მერე მშვიდი და იდუმალი სახე მიიღო.

– დღეს უნდა გავმგზავრებულიყავი, მაგრამ თქვენ შეგპირდით,
– მიმართა ნეხლიუდოვმა მარიეტას.

– თუ ჩემი ნახვა არ გსურთ, შეგიძლიათ, გასაოცარი მსახიობის ხილვით დატკბეთ, – გამოეპასუხა ქალი მის სიტყვებში ჩადებულ აზრს, – რა კარგი იყო ბოლო სცენაში, არა? – უთხრა მან ქმარს.

კაცმა თავი დახარა.

– ეს არ მაღელვებს, – თქვა ნეხლიუდოვმა. – ამ დღეებში იმდენი

ნამდვილი უბედურება ვნახე, რომ...

– დაბრძანდით, მომიყევით.

ქმარი მათ უსმენდა და თვალებით სულ უფრო და უფრო ირონიულად იღიმებოდა.

– იმ ქალთან გახლდით, რომელიც დიდხანს ჰყავდათ დაკავებული და არ უშვებდნენ; თითქმის განადგურებულია.

– ეს ის ქალია, მე რომ გელაპარაკე, – უთხრა მარიეტამ ქმარს.

– დიახ, ძალზე გამიხარდა, მისი გათავისუფლება შესაძლებელი რომ აღმოჩნდა, – მშვიდად თქვა კაცმა, თავი დააქნია და, როგორც ნეხლიუდოვს მოეჩვენა, ულვაშებში ძალიან ირონიულად ჩაიღიმა, – მე მოსაწევად გავალ.

ნეხლიუდოვი იჯდა და ელოდა, რომ მარიეტა მას იმას ეტყოდა, რაც სათქმელი ჰქონდა, მაგრამ იგი არაფერს ეუბნებოდა, თქმას არც კი ცდილობდა, მხოლოდ ხუმრობდა და პიესაზე საუბრობდა, რომელსაც, მისი აზრით, ნეხლიუდოვი განსაკუთრებით უნდა აეღელვებინა.

ნეხლიუდოვი ხედავდა, რომ ქალს მისთვის რაიმეს თქმა კი არა, მხოლოდ თავისი მომხიბლავი სადამოს ტუალეტის, მხრებისა და ხალის ჩვენება სურდა, რაც ერთდროულად სიამოვნებდა კიდევ და ზიზღსაც ჰგვრიდა.

ნეხლიუდოვს არ შემოუცლია მომხიბლაობის ის საბურველი, რომელიც ამ ყველაფერს ფარავდა, მაგრამ ხედავდა, რაც მის ქვეშ იმალებოდა. იგი ტკბებოდა მარიეტას ხილვით, თუმცა იცოდა, რომ ქალი მატყუარა იყო, რომელიც ქმართან ცხოვრობდა, ვისი კარიერაც ასობით და ასობით ადამიანის ცრემლებსა და სიცოცხლეზე იდგა. ეს სულაც არ ადარდებდა; ყველაფერი, რასაც მარიეტა მას გუშინ ეუბნებოდა, სიცრუე იყო; ქალს მხოლოდ ერთი რამ სურდა, კაცის მსგავსად, თავი შეეყვარებინა. ნეხლიუდოვმა რამდენჯერმე დააპირა წასვლა, შლაპასაც კი მოჰკიდა ხელი, მაგრამ მაინც რჩებოდა. ბოლოს, როდესაც ქმარი, ხშირი ულვაში თამბაქოს სუნით რომ გაჟღენთოდა, ლოჯაში დაბრუნდა და მას ისეთი მფარველურ-დამცინავი მზერა მიაპყრო, თითქოს პირველად ხედავდა, ნეხლიუდოვმა კარს დახურვა არ აცალა, დერეფანში გავიდა, პალტო აიღო და თეატრი დატოვა.

შინ ნევის პროსპექტით ბრუნდებოდა. უეცრად წინ მაღალ, შესანიშნავი აღნაგობის, გამომწვევად მორთულ-მოკაზმულ ქალს მოჰკრა თვალი, რომელიც მშვიდად მიუყვებოდა მოასფალტებულ ფართო ტროტუარს. სახეზეც და ფიგურაზეც აშკარად ეტყობოდა, რომ სრულად აცნობიერებდა თავის ბილწ ძალაუფლებას. ვინც კი ჩაუვლიდა, ყველა მას შესცქეროდა. ნეხლიუდოვი ქალზე სწრაფად მიდიოდა და მანაც უნებურად შეხედა მას ლამაზ, როგორც ჩანს, ოდნავ შეღებილ სახეში. ქალმა თვალები მიანათა და გაუღიმა. უცნაური რამ მოხდა. ნეხლიუდოვს მაშინვე მარიეტა გაახსენდა, რადგან ახლაც ისეთივე ლტოლვა და ზიზღი იგრძნო, როგორიც თეატრში. მან სასწრაფოდ გადაასწრო ქალს, მორსკაიაზე შეუხვია, სანაპიროზე გავიდა და პოლიციელის გასაოცრად, იქ წინ და უკან სიარულს მოჰყვა.

«მანაც ასე გამიღიმა თეატრში, როდესაც შევედი, – გაიფიქრა მან, – იმ ღიმილშიც იგივე აზრი იდო. განსხვავება მხოლოდ ისაა, რომ ეს პირდაპირ და გასაგებად ამბობს: «თუ გჭირდება, წამიყვანე. თუ არ გჭირდება, გაიარე». ის კი თავს იკატუნებს, თითქოს ამაზე კი არ ფიქრობს, არამედ რაღაც ამაღლებული, დახვეწილი გრძნობებით ცხოვრობს, საფუძვლად კი იგივე უდევს. ეს გულწრფელი მაინც არის, ის კი ცრუობს. მეტიც, ეს გაჭირვებამ მოიყვანა ამ მდგომარეობამდე, ის კი თამაშობს, ერთობა ამ შესანიშნავი, საძაგელი და საშინელი ვნებით. ეს ქუჩის ქალი აყროლებული, ბინძური წყალია, რომელსაც იმას სთავაზობენ, ვისშიც წყურვილი ზიზღზე ძლიერია; ის კი, თეატრში, საწამლავია, შეუმჩნევლად რომ სპობს ყველაფერს, რასაც კი მიეკარება. ნეხლიუდოვს წინამძღოლის ცოლთან თავისი კავშირი გაახსენდა და სამარცხვინო მოგონებები მოუზღვავდა. – ზიზღის მომგვრელია ადამიანში ჩაბუდებული მხეცი, – ფიქრობდა იგი, – მაგრამ როდესაც იგი სუფთა სახითაა, სულიერი ცხოვრების სიმაღლიდან დაჰყურებ მას და გძულს, დაეცემი. თუ გაუძლებ, იმად რჩები, რაც იყავი; მაგრამ როდესაც ეს ცხოველური მოჩვენებით ესთეტიკურ და პოეტურ გარსშია გახვეული და თაყვანისცემას ითხოვს, ამ ცხოველს აღმერთებ, მთელი არსებით მასში გადადიხარ და კარგს ცუდისგან ველარ არჩევ. ეს კი საშინელებაა».

ნეხლიუდოვი ამას ახლა ისევე მკაფიოდ ხედავდა, როგორც სასახლეებს, გუშაგებს, ციხესიმაგრეს, მდინარეს, ნაკებს, ბირჟას.

როგორც დედამიწაზე არ იყო ამაღამ დამამშვიდებელი, დასვენების მომტანი წყვდიადი და მის ნაცვლად ბუნდოვანი, უსიხარულო, არაბუნებრივი, გაუგებარი წყაროდან წამოსული შუქი მეფობდა, ნეხლიუდოვშიც ასევე გამქრალიყო შვების მომტანი უცოდინარობის სიბნელე. ეჭვი აღარ ეპარებოდა, რომ ყველაფერი, რაც მნიშვნელოვნად და კარგად მიიჩნეოდა, არაფრის მაქნისი და საძაგელი იყო. მთელი ამ ბრწყინვალეებისა და ფუფუნების უკან ძველი, ყველასთვის ჩვეული დანაშაულები იდგა, რომელთაც, დასჯის ნაცვლად, საზეიმოდ რთავდნენ ყველაფრით, რისი მოფიქრებაც კი ადამიანის გონებას შეეძლო.

ნეხლიუდოვს ამ ყველაფრის დავიწყება, დაუნახაობა სურდა, მაგრამ ვერ ახერხებდა. თუმცა ვერ ხედავდა იმ შუქის სათავეს, ყველაფერზე რომ თვალი აუხილა, ისევე, როგორც სინათლის წყაროს, მთელი პეტერბურგი რომ გაენათებინა. იგი ბუნდოვანი, უსიხარულო, არაბუნებრივი ეჩვენებოდა, არ შეეძლო არ დაენახა ის, რაც ამ შუქში მოჩანდა და ამის გამო ერთდროულად სიახარულოსაც გრძნობდა და მღელვარებასაც.

XXIX

მოსკოვში ჩასვლისთანავე ნეხლიუდოვი, პირველ რიგში, ციხის საავადმყოფოში გაემგზავრა, რათა მასლოვასთვის ის სამწუხარო ამბავი ეცნობებინა, რომ სენატმა სასამართლოს გადაწყვეტილება დაამტკიცა და ციმბირში გასამგზავრებლად უნდა მომზადებულიყო.

მართალია, ციხეში მასლოვასთან ხელის მოსაწერად იმპერატორის სახელზე ადვოკატის მიერ შედგენილი და დაწერილი თხოვნა მიჰქონდა, მისი ნაკლებად ეიმედებოდა. უცნაურია, მაგრამ ახლა წარმატების მიღწევა არცკი სურდა. იგი უკვე შესჩვეოდა იმ აზრს, რომ ციმბირში უნდა გამგზავრებულიყო. გადასახლებულთა და კატორღელთა შორის ეცხოვრა. ვერც კი წარმოედგინა, როგორ უნდა მოეწყო საკუთარი და მასლოვას ცხოვრება, თუ ქალს გაამართლებდნენ. გაახსენდა ამერიკელი მწერლის, თოროუს[45] სიტყვები, რომელიც ამბობდა, იმ სახელმწიფოში, სადაც მონათმფლობელობას აკანონებენ და მფარველობენ,

პატიოსანი მოქალაქის შესაფერისი ერთადერთი ღირსეული ადგილი ციხეაო. ზუსტად ასევე ფიქრობდა ნეხლიუდოვი, განსაკუთრებით პეტერბურგში გამგზავრებისა და იმ ყველაფრის შემდეგ, რაც იქ გაიგო.

«დიახ, ამჟამინდელ რუსეთში პატიოსანი მოქალაქის შესაფერისი ერთადერთი ღირსეული ადგილი ციხეა!» – ფიქრობდა იგი. ამას თითქოს უშუალოდ გრძნობდა კიდეც, როდესაც ციხეს მიუახლოვდა და შიგ შევიდა.

საავადმყოფოს შვეიცარმა ნეხლიუდოვი იცნო და მაშინვე შეატყობინა, რომ მასლოვა მათთან აღარ იყო.

– აბა, სად არის?

– ციხეში დააბრუნეს.

– ასე რატომ მოიქცნენ? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა.

– ხომ იცით, რა ხალხია, თქვენო ბრწყინვალეზავ, – მიუგო შვეიცარმა და დამცინავად გაიღიმა, – ფერშალთან ტრფიალი გააბა, ჰოდა, უფროსმა ექიმმა უკან გააბრუნა.

ნეხლიუდოვი ვერაფრით წარმოიდგენდა, რომ მასლოვა და მისი სულიერი მდგომარეობა მისთვის ასე ახლობელი იყო. ამ ცნობამ თავზარი დასცა. ისეთი გრძნობა დაეუფლა, რომელსაც ის ადამიანები განიცდიან, მოულოდნელად თავს დამტყდარი დიდი უბედურების შესახებ რომ შეიტყობენ. გული ძალიან ეტკინა. პირველი, რაც ეწვია, სირცხვილი იყო. საკუთარი თავი სასაცილოდ მოეჩვენა. იგი ხომ სიხარულს აეტანა ქალის თითქოსდა უკეთესობისკენ შეცვლილი სულიერი მდგომარეობის გამო. მისი სიტყვები ნეხლიუდოვის მხრიდან მსხვერპლის გაღების სურვილის უქონლობის შესახებ, აგრეთვე საყვედური და ცრემლები, ეს ყველაფერი, კაცის აზრით, მხოლოდ გაუკუღმართებული ქალის ეშმაკობა იყო, რომელსაც უნდოდა, რომ თავისი მდგომარეობით, შეძლებისდაგვარად, უკეთ ესარგებლა. ეჩვენებოდა, რომ ბოლო ნახვის დროს მასში გამოუსწორებლობის ის ნიშნები დაინახა, რომლებიც ახლა გამჟღავნდა. აი, რამ გაუელვა თავში, როდესაც შლაპას ინსტინქტურად იხურავდა და საავადმყოფოდან გამოდიოდა.

«როგორ მოვიქცე? – ჰკითხა საკუთარ თავს, – კვლავაც

დაკავშირებული ვარ მასთან? თუ მისი საქციელის შემდეგ უკვე გათავისუფლდი?»

მაგრამ ამ შეკითხვის გაჩენისთანავე მიხვდა, რომ თუკი გათავისუფლებას მოიმიზეზებდა და ქალს მიატოვებდა, ამით მას კი არ დასჯიდა, რისი სურვილიც ჰქონდა, არამედ საკუთარ თავს და ძალიან შეეშინდა.

«არა! ის, რაც მოხდა, ვერ შეცვლის ჩემს გადაწყვეტილებას, მხოლოდ გაამყარებს. დაე, ის გააკეთოს, რაც მისი სულიერი მდგომარეობიდან გამომდინარეობს. ფერშალთან ტრფიალი თუ უნდა, მისი საქმეა... მე სინდისის კარნახით ვიმოქმედებ, – უთხრა საკუთარ თავს, – ის კი ჩემი ცოდვის გამოსასყიდად თავისუფლების მსხვერპლად შეწირვას მოითხოვს, ამიტომ მასზე თუნდაც ფიქტიურად დაქორწინების და მასთან ერთად გამგზავრების გადაწყვეტილებას, სადაც უნდა გადაასახლონ, არ შევცვლი», – ავი სიჯიუტით გაიფიქრა მან და საავადმყოფოდან გამოსული მტკიცე ნაბიჯით გაემართა ციხის დიდი ჭიშკრისკენ.

იქ მისულმა მორიგეს სთხოვა, ზედამხედველების უფროსისთვის გადაეცა, რომ მასლოვას ნახვა სურდა. მორიგე ნებლიუდოვს სახეზე ცნობდა და როგორც ნაცნობს, ციხეში მომხდარი მნიშვნელოვანი სიახლე შეატყობინა: კაპიტანი გადამდგარიყო და მის ადგილზე სხვა, მკაცრი ადამიანი დაენიშნათ.

– საშინელი სიმკაცრეა, – თქვა ზედამხედველმა, – ის აქ არის, ახლავე მოახსენებენ.

მართლაც, ზედამხედველების უფროსი ციხეში იყო და ნებლიუდოვთან მალე გამოვიდა. ახალი უფროსი პირქუში, მაღალი, გამხდარი კაცი გახლდათ, ყვრიმალეები წინ წამოსწეოდა, ძალიან ნელა მოძრაობდა.

– ნახვა მხოლოდ გარკვეულ დღეებშია ნებადართული შეხვედრებისთვის განკუთვნილ ოთახში, – უთხრა მან ნებლიუდოვს სახეში შეუხედავად.

– მაგრამ მე ხელმოწერა მჭირდება იმპერატორის სახელზე შედგენილ თხოვნაზე.

– შეგიძლიათ, გადმომცეთ.

– პატიმარი პირადად უნდა ვნახო. აქამდე ყოველთვის ნებას მრთავდნენ.

– ეგ ადრე იყო, – თქვა უფროსმა და ნეხლიუდოვს თვალი სწრაფად შეავლო.

– გუბერნატორის ნებართვა მაქვს, – არ მოეშვა ნეხლიუდოვი და საფულე ამოიღო.

– თუ შეიძლება, – კვლავაც სახეში შეუხედავად უთხრა მას უფროსმა. გრძელი, გამხდარი თითებით (საჩვენებელზე ოქროს ბეჭედი ეკეთა) ნეხლიუდოვს მისთვის გაწვდილი ქაღალდი გამოართვა და ნელა წაიკითხა. – კანტორაში მობრძანდით, – თქვა მან.

კანტორაში ამჯერად არავინ იყო. ზედამხედველების უფროსი მაგიდას მიუჯდა და იქ დადებული ქაღალდების გადარჩევას შეუდგა. როგორც ჩანს, შეხვედრაზე დასწრებას აპირებდა. როდესაც ნეხლიუდოვმა ჰკითხა, პოლიტიკურზე მჯდომი ბოგოდუხოვსკაიას ნახვა თუ შეეძლო, უფროსმა მოკლედ უპასუხა, რომ არ შეიძლებოდა.

– პოლიტიკურების მონახულება ნებადართული არ არის, – თქვა მან და კვლავ ქაღალდებს ჩაუღრმავდა.

ნეხლიუდოვს ჯიბეში ბოგოდუხოვსკაიასთან გამოტანებული წერილი ედო და თავს იმ დამნაშავე ადამიანისგან გრძნობდა, რომელსაც განზრახვას მიუხვდნენ და ჩაუშალეს.

როდესაც მასლოვა კანტორაში შემოვიდა, ზედამხედველების უფროსს არც მისთვის შეუხედავს, არც – ნეხლიუდოვისთვის, ისე გამოაცხადა:

– შეგიძლიათ! – და კვლავ თავის ქაღალდებს მიუბრუნდა.

მასლოვას კვლავინდებურად თეთრი კოფთა და ქვედაწელი ეცვა და თავსაფარი ეკეთა. იგი ნეხლიუდოვს მიუახლოვდა, მისი ცივი, გაბოროტებული სახის დანახვაზე გაწითლდა, თითებით კოფთის კალთის წვალებას შეუდგა და თვალები დახარა. ქალის შეცბუნებამ ნეხლიუდოვი საავადმყოფოს შვეიცრის სიტყვების სისწორეში დაარწმუნა.

უნდოდა, ქალს ძველებურად დალაპარაკებოდა, მაგრამ ისე ძლიერ შეზიზღდა, რომ მისთვის ხელის ჩამორთმევა არ

შეეძლო და არც უნდოდა.

– ცუდი ამბავი მოგიტანეთ, – თქვა მან მშვიდად, თან არც სახეში შეუხედავს და არც ხელი გაუწვდია, – სენატმა უარი თქვა.

– ასეც ვიცოდი, – თქვა ქალმა ისეთი უცნაური ხმით, თითქოს სუნთქვა ეკვროდა.

ადრე ნეხლიუდოვი შეეკითხებოდა, რატომ ამბობთ, ასეც ვიცოდიო; ახლა კი მხოლოდ შეხედა. ქალს თვალები ცრემლით ავსებოდა.

მაგრამ ამან ნეხლიუდოვს გული ვერ მოუღბო, პირიქით, უფრო გააღიზიანა და მის მიმართ მტრულად განაწყო.

ზედამხედველების უფროსი წამოდგა. ოთახში წინ და უკან სიარულს მოჰყვა.

მიუხედავად მასლოვას მიმართ განცდილი ზიზღისა, ნეხლიუდოვმა მაინც საჭიროდ მიიჩნია, რომ სენატის უარის გამო სინანული გამოეთქვა.

– იმედს ნუ გადაიწურავთ, – თქვა მან, – შესაძლოა, იმპერატორის სახელზე შეტანილმა თხოვნამ გაამართლოს და ვიმედოვნებ, რომ...

– მე ამიტომ არ... – წარმოთქვა ქალმა და მას საცოდავად აცრემლებული და ელამი თვალებით შეხედა.

– აბა, რატომ?

– თქვენ საავადმყოფოში იყავით და იქ, ალბათ, ჩემ შესახებ გეტყოდნენ...

– რას ამბობთ, ეს თქვენი საქმეა, – ცივად უპასუხა ნეხლიუდოვმა და მოიღუშა.

როგორც კი ქალმა საავადმყოფო ახსენა, მასში ახალი ძალით იფეთქა შეურაცხყოფილი სიამაყის ერთგვარად მიუყრებულმა სასტიკმა გრძნობამ. «მე, მაღალი წრის საზოგადოების კაცმა, მას შევთავაზე, რომ ცოლად გამომეყოლოდა, რასაც ამ წრის ნებისმიერი ქალიშვილი ბედნიერებად ჩათვლიდა. მან კი ვერ მოითმინა და ფერშალთან ტრფიალი გააბა», – ფიქრობდა იგი და ქალს სიძულვილით შესცქეროდა.

– აი, თხოვნას მოაწერეთ ხელი, – თქვა მან, ჯიბიდან დიდი კონვერტი ამოიღო და მაგიდაზე დადო. მასლოვამ თავსაფრის ყურით ცრემლები მოიწმინდა, დაჯდა და ჰკითხა, სად და რა უნდა დაეწერა, თან მარცხენა ხელით მარჯვენა სახელოს ისწორებდა.

ნეხლიუდოვმა აუხსნა, შემდეგ იდგა და უსიტყვოდ დასჩერებოდა ქალის მაგიდისკენ გადახრილ ზურგს, შეკავებული ქვითინისგან შიგადაშიგ რომ აცანცანდებოდა ხოლმე და მასში ორი გრძნობა ებრძოდა ერთმანეთს, ბოროტება და სიკეთე: შეურაცხყოფილი სიამაყე და ქალისადმი სიბრალოული. ამ უკანასკნელმა გაიმარჯვა.

რაც იქამდე იყო, ჯერ გულით შეიბრალა თუ თავისი თავი და ცოდვები გაახსენდა, აგრეთვე საკუთარი სისაძაგლე იმასთან დაკავშირებით, რასაც საყვედურობდა, არ ახსოვდა, მაგრამ მოულოდნელად თავი დამნაშავედაც იგრძნო და ქალიც შეეცოდა.

მასლოვამ თხოვნას ხელი მოაწერა, დასვრილი თითი ქვედაწელზე შეიწმინდა, წამოდგა და კაცს შეხედა.

– რაც უნდა გამოვიდეს და მოხდეს, ჩემს გადაწყვეტილებას ვერაფერი შეცვლის, – თქვა ნეხლიუდოვმა.

იმის გაფიქრება, რომ ქალს ჰპატიობდა, მასში მისდამი სიბრალოულსა და სინაზეს აძლიერებდა. მისი ნუგეშისცემა უნდოდა.

– რაც ვთქვი, იმას გავაკეთებ. სადაც უნდა გადაგასახლონ, თქვენთან ვიქნები.

– სულ ტყუილად, – საჩქაროდ გააწყვეტინა ქალმა და სახე გაუცისკროვნდა.

– გაიხსენეთ, რა დაგჭირდებათ გზაში.

– მგონი, განსაკუთრებული არაფერი. მადლობას გწირავთ.

მათ ზედამხედველების უფროსი მიუახლოვდა. ნეხლიუდოვი მის შენიშვნას აღარ დაელოდა, ქალს დაემშვიდობა და გავიდა, თან ჩუმ სიხარულს, სიმშვიდესა და ყველა ადამიანისადმი სიყვარულს გრძნობდა, რაც იქამდე არასდროს განეცადა. იმის გაცნობიერება, რომ მასლოვას ვერანაირი საქციელი მისდამი

სიყვარულს ვერაფერს დააკლებდა, ნეხლიუდოვს ახარებდა და ჯერაც შეუცნობელ სიმაღლეზე აჰყავდა. დაე, ეკურკუროს ფერშალს, ეს მისი საქმეა. მას იგი საკუთარი თავისთვის კი არა, მისი და ღმერთის გულისთვის უყვარს.

...

ამასობაში ფერშალთან ტრფიალი, რომლისთვისაც მასლოვა საავადმყოფოდან გააგდეს და რაც ნეხლიუდოვმა დაიჯერა, მხოლოდ იმაში გამოიხატებოდა, რომ იგი ფერშალი ქალის განკარგულებით ბალახის ჩაის წამოსადებად დერეფნის ბოლოში მდებარე აფთიაქში მივიდა, სადაც მხოლოდ ფერშალი, მაღალი, ფერიმჭამელებიანი უსტინოვი დახვდა, რომელიც მას გასაქანს არ აძლევდა და ხელიდან დასასხლტომად ისე ძლიერად ჰკრა ხელი, რომ კაცი თაროს მიეჯახა, საიდანაც ორი შუშა გადმოვარდა და გატყდა. ამ დროს დერეფანში უფროსმა ექიმმა ჩაიარა და გატეხილი ჭურჭლის ხმაურის გაგონებასა და აფთიაქიდან გამოვარდნილი გაწითლებული მასლოვას დანახვაზე გაბრაზებით შესძახა:

– შენ, დედილო, აქაც თუ კურკურს დაიწყებ, გაგაგდებ და ეგ იქნება. რა მოხდა? – ჰკითხა მან ფერშალს და სათვალის ზემოდან მკაცრად გადმოხედა.

ფერშალი ღიმილით შეუდგა თავის მართლებას. ექიმმა მას ბოლომდე არ მოუსმინა, თავი ისე ასწია, რომ სათვალეში წესიერად გაეხედა, პალატიდან გავიდა და იმავე დღეს უთხრა ზედამხედველების უფროსს, რომ მასლოვას ნაცვლად სხვა, უფრო ჭკუადამჯდარი დამხმარე გამოეგზავნათ. აი, სულ ეს იყო მასლოვასა და ფერშალის ტრფიალის ამბავი. საავადმყოფოდან გაგდება, თანაც მამაკაცებთან ინტრიგების გამო, მასლოვასთვის განსაკუთრებით მტკივნეული იმით იყო, რომ ნეხლიუდოვთან შეხვედრის შემდეგ მამაკაცებთან ისედაც შეზღუდული ურთიერთობები კიდევ უფრო შესძაგდა. ის, რომ მისი წარსული და ახლანდელი მდგომარეობიდან გამომდინარე, ყველა, მათ შორის ფერიმჭამელებიანი ფერშალიც, თავს მისი შეურაცხყოფის უფლებას აძლევდა და უკვირდა კიდევ მისი უარი, ქალს გულს საშინლად სტკენდა, მასში საკუთარი თავის მიმართ სიბრაღეულსა და ცრემლებს იწვევდა. ახლა კი, ნეხლიუდოვთან შესულს, უსამართლო ბრალდების უარყოფა სურდა და კაცის მიუკერძოებლობის იმედი ჰქონდა. მაგრამ როდესაც თავის მართლება დაიწყო,

მიხვდა, რომ ნეხლიუდოვს მისი არ სჯეროდა, რომ მისი სიტყვები კაცს ეჭვს კიდევ უფრო უძლიერებდა, თვალზე ცრემლი მოადგა და გაჩუმდა.

მასლოვა კვლავაც ფიქრობდა და საკუთარ თავსაც არწმუნებდა, რომ, როგორც ნეხლიუდოვს განუცხადა, მისთვის არაფერი უპატიებია და სძულდა იგი, მაგრამ სინამდვილეში, დიდი ხანია, ისევ უყვარდა, და თანაც ისე, რომ ყველაფერს უსრულებდა: თავი დაანება სმას, მოწევას, კეკლუცობას და საავადმყოფოში მოსამსახურედ გადავიდა. იცოდა, რომ ეს ნეხლიუდოვს სურდა და იმიტომ აკეთებდა. თუკი ყოველთვის გადაჭრით ამბობდა უარს, რომ მიეღო მსხვერპლი მასზე დაქორწინების სახით, მხოლოდ იმის გამო, რომ იმ ამაყი სიტყვების გამეორება უნდოდა, რომლებიც ერთხელ უთხრა. რაც მთავარია, იცოდა, რომ მასთან დაქორწინება კაცს გააუბედურებდა. მტკიცედ გადაეწყვიტა, რომ მისგან მსხვერპლს არ მიიღებდა. იმავდროულად, ტანჯავდა იმის გაფიქრება, რომ კაცს იგი ეზიზღებოდა. ეგონა, რომ ძველებური ცხოვრების წესს მისდევდა და მასში მომხდარ ცვლილებებს ვერ ხედავდა. კატორღაში გადასახლების საბოლოოდ მიღებული გადაწყვეტილება გაცილებით ნაკლებად აღარდებდა, ვიდრე ის, რომ ნეხლიუდოვს საავადმყოფოში მისი უწესო საქციელის სჯეროდა.

XXX

მასლოვა, შესაძლოა, პირველივე ჯგუფთან ერთად გაეგზავნათ, ამიტომ ნეხლიუდოვიც გასამგზავრებლად ემზადებოდა. მაგრამ იმდენი საქმე დაჰგროვებოდა, რომ, მისი აზრით, მათ ვერასდროს დაასრულებდა. ადრე კი სრულიად საწინააღმდეგო ხდებოდა: ფიქრობდა, ნეტავ რა გავაკეთოო და საქმის ინტერესის შუაგულში მუდამ ის, დიმიტრი ივანოვიჩი ნეხლიუდოვი, იდგა. იმის მიუხედავად, რომ ცხოვრების მთავარი ინტერესი მაშინ დიმიტრი ივანოვიჩი იყო, ყველაფერი მოსაწყენად ეჩვენებოდა. ახლა კი საქმე სხვა ხალხს შეეხებოდა და ყველა მათგანი იზიდავდა და ინტერესს აღუძრავდა. ასეთებს კი თვლა არ ჰქონდა.

მეტიც, თუ ადრე საქმიანობა დიმიტრი ივანოვიჩში წყენასა და

გაღიზიანებას იწვევდა, ახლა სხვისი საქმეები, უმეტესწილად, სასიხარულო განწყობას უქმნიდა.

ის საქმეები, რომლებიც ნეხლიუდოვს აინტერესებდა, სამ ჯგუფად იყოფოდა; მან, მისთვის დამახასიათებელი პედანტურობით, ისინი ასე დაყო და, შესაბამისად, სამ პორტფელში გადაანაწილა.

პირველი მასლოვასა და მის დახმარებას შეეხებოდა. უნდა ეშუამდგომლა იმპერატორის სახელზე შეტანილი თხოვნის დასაკმაყოფილებლად და ციმბირში გასამგზავრებლადაც მომზადებულიყო.

მეორე საქმე მამულების მოწყობა გახლდათ. პანოვოში მიწა გლეხებს გადაეცათ იმ პირობით, რომ მათი საერთო გლეხური ინტერესებისთვის რენტას გადაიხდიდნენ. ამ საქმის დასამტკიცებლად საჭირო იყო პირობის, ასევე ანდერძის შედგენა და ხელმოწერა. კუზმინსკოეში კი ყველაფერი ისევ ისე იყო, როგორც თვითონ მოაწყო, ანუ მიწისთვის ფული თავად უნდა მიეღო, მაგრამ რჩებოდა ვადების დადგენა და იმის განსაზღვრა, თუ რამდენს დაიტოვებდა საარსებოდ და რამდენს გადასცემდა გლეხებს. ვინაიდან ციმბირში გამგზავრება ელოდა და არ იცოდა, რა ხარჯებთან იქნებოდა ეს დაკავშირებული, ამ შემოსავალზე უარის თქმა ვერ გაბედა, თუმცა სანახევროდ კი შეამცირა.

მესამე საქმე პატიმრების დახმარებას ითვალისწინებდა, რომლებიც სულ უფრო ხშირად მიმართავდნენ მას.

თავდაპირველად, იმ პატიმრებთან ურთიერთობის შემდეგ, თავიანთი გაჭირვების შესახებ რომ უამბობდნენ, მაშინვე მათ დახმარებას ცდილობდა, რათა ხვედრი შეემსუბუქებინა; მაგრამ მალე მათი რაოდენობა ისე გაიზარდა, მიხვდა, ყველას ვერ დაეხმარებოდა. უნებურად მეოთხე საქმემდე მივიდა, ბოლო დროს სხვებზე მეტად რომ აინტერესებდა.

ეს მეოთხე საქმე იმ საკითხის გადაწყვეტას შეეხებოდა, თუ რა იყო, საიდან და რისთვის გაჩნდა სისხლის სამართლის სასამართლოდ წოდებული საოცარი დაწესებულება და მისი შედეგი – ციხე, რომლის მკვიდრთ ნაწილობრივ გაეცნო კიდეც. ყველა ის საპატიმრო ადგილი პეტროპავლოვსკის ციხესიმაგრიდან სახალინამდე, სადაც, მისთვის გამოგნებული სისხლის სამართლის კანონის გამო, ასობით და ათასობით

მსხვერპლი იტანჯებოდა.

პატიმრებთან პირადი ურთიერთობის, ადვოკატების, ციხის მღვდლის, ზედამხედველების უფროსის გამოკითხვისა და დაკავებულთა სიების გაცნობის შემდეგ, ნეხლიუდოვმა დაასკვნა, რომ ტუსაღების, ეგრეთ წოდებული დამნაშავეების, შემადგენლობა ხუთ ჯგუფად იყოფოდა.

პირველ ჯგუფში სრულიად უდანაშაულო ხალხი შედიოდა, სასამართლოს შეცდომების მსხვერპლი: ვითომდა ცეცხლის წამკიდებელი მენშოვი, მასლოვა და სხვები. ასეთები ბევრი არ იყვნენ, მღვდლის გაანგარიშებით, დაახლოებით შვიდი პროცენტი, მაგრამ ეს ადამიანები განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევდნენ.

მეორე ჯგუფს ისეთ განსაკუთრებულ ვითარებაში ჩადენილი დანაშაულისთვის გასამართლებული ადამიანები შეადგენდნენ, როგორიცაა გაბოროტება, ეჭვიანობა, სიმთვრალე და ასე შემდეგ. ამგვარ პირობებში, ყველა ის პირიც, თითქმის უეჭველად, ასევე მოიქცეოდა, ვინც მათ ასამართლებდა და სჯიდა. ნეხლიუდოვის დაკვირვებით, ამ ჯგუფში დამნაშავეთა თითქმის ნახევარი შედიოდა.

მესამეში ისინი მოხვედრილიყვნენ, რომლებსაც, მათივე გაგებით, ჩვეულებრივი, კარგი საქციელიც კი ჩაედინათ, მაგრამ ეს მათთვის უცხო, კანონშემოქმედ ადამიანებს დანაშაულად ჩათვალათ. ასეთები იყვნენ ღვინით ფარულად მოვაჭრენი, კონტრაბანდის გადამტანები, კერძო და სახელმწიფო ტყეებში ბალახის მგლეჯნი და შემის შემგროვებელნი. მათვე მიეკუთვნებოდნენ ქურდი მთიელები და ჯერაც ურწმუნო ხალხი, რომლებიც ეკლესიებს ძარცვავდნენ.

მეოთხე ჯგუფში შემავალი ადამიანები დამნაშავეებად მხოლოდ იმიტომ ითვლებოდნენ, რომ ზნეობრივად საზოგადოების საშუალო დონეზე მაღლა იდგნენ: სექტანტები, დამოუკიდებლობისთვის აბუნტებული პოლონელები და ჩერქეზები; ასევე პოლიტიკური დამნაშავეები: ხელისუფლებისთვის წინააღმდეგობის გაწევის გამო გასამართლებული სოციალისტები და გაფიცულები. მათი, საზოგადოების საუკეთესო ნაწილის რიცხვი, ნეხლიუდოვის გაანგარიშებით, ძალიან დიდი იყო.

ბოლოს, მეხუთე ჯგუფში ისინი მოხვდნენ, ვის მიმართაც

საზოგადოებას გაცილებით მეტი ბრალი მიუძღოდა, ვიდრე მათ – საზოგადოების მიმართ. ესენი იყვნენ მიტოვებული, გამუდმებული ჩაგვრითა და საცდურებით გამოლენიებული ადამიანები, თუნდაც ფეხსაწმენდების ამლები ჭაბუკი და ასობით სხვა, რომელთაც ნეხლიუდოვი ციხეში თუ მის გარეთ გადააწყდა. ცხოვრების პირობებს ისინი თითქოს სისტემატურად მიჰყავდა ისეთი საქციელის ჩადენის აუცილებლობამდე, რასაც დანაშაული ეწოდება. ნეხლიუდოვის დაკვირვებით, მათ ძალიან ბევრი ჭურდი და მკვლელი მიეკუთვნებოდა, ზოგიერთთან მას ურთიერთობის დამყარებაც მოესწრო. უფრო ახლოდან გაცნობის შემდეგ, მათ რიცხვში იმ გარყვნილ და გაფუჭებულ ადამიანებსაც მოიაზრებდა, რომელთაც ახალი სკოლა დამნაშავე ტიპს უწოდებს და რომელთა არსებობაც საზოგადოებაში სისხლის სამართლის კანონისა და დასჯის აუცილებლობის მთავარ მტკიცებულებად ითვლება. ეს, ეგრეთ წოდებული გაფუჭებული, დამნაშავე, არანორმალური ტიპები, ნეხლიუდოვის აზრით, ჩვეულებრივი, ისეთივე ადამიანები იყვნენ, როგორიც ისინი, ვის მიმართაც საზოგადოებას გაცილებით მეტი ბრალი მიუძღოდა, ვიდრე მათ საზოგადოების მიმართ, თანაც საზოგადოება უშუალოდ მათ წინაშე კი არ იყო დამნაშავე, არამედ ჯერ კიდევ მათი მშობლებისა და წინაპრების წინაშე.

ამ ადამიანთაგან მასზე განსაკუთრებული შთაბეჭდილება ჭურდმა, რეციდივისტმა ოხოტინმა მოახდინა, მეძავის უკანონო შვილმა, სადამიოში გაზრდილმა, პოლიციელზე მაღალი ზნეობის ადამიანს რომ არასდროს შეხვედროდა. იგი ახალგაზრდობიდანვე ჭურდების ბანდაში მოხვედრილიყო, კომიზმის გასაოცარი ნიჭი დაჰყოლოდა, რითაც ხალხს იზიდავდა. მან ნეხლიუდოვს დახმარება სთხოვა, იმავდროულად კი საკუთარ თავსაც დასცინოდა, მოსამართლეებსაც, ციხესაც და ყველა სისხლის სამართლის თუ ღვთიურ კანონსაც. სულ სხვა იყო ლამაზი ფიოდოროვი, რომლის ბანდასაც მოხუცი ჩინოვნიკი მოეკლა და გაეძარცვა. იგი გლეხი გახლდათ, მამამისს სრულიად უკანონოდ სახლი წაართვეს, რის შემდეგაც ჯარისკაცად წავიდა და იქ იმით დაზარალდა, რომ ოფიცრის საყვარელი შეუყვარდა. ეს იყო მიმზიდველი, ჟინიანი ადამიანი, რომელსაც მხოლოდ ცხოვრებით ტკბობა სურდა, არასდროს ენახა ვინმე, ვინც რაიმე მიზეზით საკუთარ სიამოვნებაზე უარს ამბობდა. არც ის

გაეგონა, რომ ვინმეს ცხოვრებაში სიამოვნების მიღების გარდა სხვა მიზანი ჰქონოდა. ნეხლიუდოვი აშკარად ხედავდა, რომ ბუნებას მათთვის ნიჭი არ დაემადღებინა, ოღონდ შემდეგ თავის ნებაზე მიეშვა და დაემახინჯებინა, როგორც ეს უპატრონოდ მიტოვებულ მცენარეებს ემართება. იგი ერთ მაწანწალას და ერთ მახინჯ ქალსაც შეხვდა, რომლებსაც თავიანთი გონებაჩლოვნობისა და ერთგვარი სისასტიკის გამო საზიზღარი შესახედაობა ჰქონდათ, მაგრამ ვერაფრით აღმოეჩინა მათში დამნაშავეის ის ტიპი, რომელზეც იტალიური სკოლა საუბრობდა; ისინი პირადად მასში მხოლოდ ზიზღს იწვევდნენ, ზუსტად ისეთს, როგორსაც მის გარშემო მყოფი ფრაკიანი, ეპოლეტებიანი და მაქმანებიანი ადამიანები.

ასე რომ, იმ საკითხის შესწავლა, რატომ გამოემწყვდიათ ეს ერთმანეთისგან განსხვავებული ხალხი ციხეში და რატომ დადიოდნენ გარეთ თავისუფლად ზუსტად ასეთივე ადამიანები, რომლებიც მათ ასამართლებდნენ კიდეც, იყო მეოთხე საქმე, ბოლო დროს მომეტებულად რომ აინტერესებდა.

თავდაპირველად ნეხლიუდოვს იმედი ჰქონდა, რომ შეკითხვაზე პასუხს წიგნებში მიაგნებდა, ამიტომ ყველაფერი იყიდა, რაც ამ საკითხს შეეხებოდა. შეიძინა და ყურადღებით წაიკითხა ლომბროზოს, გაროფალოს[46], ფერის[47], ლისტის[48], მოდზლისა[49] და ტარდის წიგნები. მაგრამ რაც უფრო მეტს კითხულობდა, მით უფრო უცრუვდებოდა იმედი. სწორედ ის შეემთხვა, რაც ყოველთვის ემართებათ მათ, ვინც მეცნიერებას მასში მონაწილეობის მისაღებად, დასაწერად, საკამათოდ, შესასწავლად კი არ მიაპყრობს მზერას, არამედ პირდაპირ, მარტივ, ცხოვრებისეულ შეკითხვებზე პასუხების მისაღებად; მეცნიერებაც პასუხობდა მას სისხლის სამართლის კანონთან დაკავშირებულ ათასგვარ ძალიან ემმაკურ და ახირებულ შეკითხვაზე, მაგრამ არა იმაზე, რომლის პასუხსაც ეძებდა. სრულიად მარტივი რამ აინტერესებდა. ეკითხებოდა: რატომ და რა უფლებით ამწყვდევენ, აწვალებენ, ასახლებენ, როზგავენ და ხოცავენ ერთნი სხვებს, როდესაც თვითონაც ზუსტად ისეთები არიან, რომლებსაც აწვალებენ, როზგავენ და ხოცავენ? მას კი აწვდიდნენ მსჯელობას იმის შესახებ, აქვს თუ არა ადამიანს ნებელობის თავისუფლება. შესაძლებელია თუ არა, რომ თავის ქალის გაზომვით და მისთანებით იგი დამნაშავედ ვცნოთ? რა კავშირი აქვს დანაშაულთან

მემკვიდრეობას? არსებობს თუ არა თანდაყოლილი უზნეობა? რა არის ზნეობა? რა არის სიგიჟე? რა არის გადაგვარება? რა არის ტემპერამენტი? როგორ მოქმედებს დანაშაულის ჩადენაზე ჰავა, საკვები, უმეცრება, მიმბაძველობა, ჰიპნოტიზმი, ვნებები? რა არის საზოგადოება? რა ვალდებულებები აქვს მას?

ეს მსჯელობები ნეხლიუდოვს იმ პასუხს აგონებდა, ერთხელ სკოლიდან მომავალი პატარა ბიჭისგან რომ მიიღო. ნეხლიუდოვმა მას ჰკითხა, ისწავლა თუ არა დამარცვლით კითხვა. «ვისწავლე», – მიუგო ბიჭმა. – აბა, დამარცვლე «თათი!» – «რომელი თათი, ძაღლის?» – ეშმაკური სახით უპასუხა ბიჭმა. სწორედ ასეთ, შეკითხვების სახით წარმოდგენილ პასუხებს პოულობდა ნეხლიუდოვი სამეცნიერო წიგნებში თავის ერთ ძირითად შეკითხვაზე.

იქ ძალიან ბევრი ჭკვიანური, მეცნიერული, საინტერესო ეწერა, მაგრამ არ იყო პასუხი მთავარზე: რა უფლებით სჯიდნენ ერთნი მეორეს? ამაზე არათუ პასუხი არ იყო, არამედ ყველა მსჯელობა იქით მიდიოდა, რომ აეხსნათ და გაემართლებინათ სასჯელი, რომლის აუცილებლობაც აქსიომად მიიჩნეოდა. ნეხლიუდოვი ბევრს კითხულობდა, მაგრამ ნაწყვეტ-ნაწყვეტ, პასუხის არარსებობას ზედაპირულ შესწავლას აბრალებდა და მის პოვნას მომავალში იმედოვნებდა. ამიტომ თავს უფლებას აღარ აძლევდა, კვლავაც ერწმუნა იმ პასუხის სამართლიანობა, რომელიც ბოლო დროს თავში სულ უფრო ხშირად უტრიალებდა ხოლმე.

XXXI

ჯგუფის გაგზავნა, რომელშიც მასლოვა იმყოფებოდა, 5 ივლისისთვის იყო დანიშნული. იმავე დღეს გადაწყვიტა მის კვალდაკვალ გამგზავრება ნეხლიუდოვმაც. წასვლის წინაღღეს კი ქალაქში ძმის სანახავად მისი და ჩამოვიდა ქმართან ერთად.

ნეხლიუდოვის და, ნატალია ივანოვნა რაგოჟინსკაია, ათი წლით უფროსი იყო ძმაზე, რომელიც, ნაწილობრივ, მისი გავლენით იზრდებოდა. ქალს ძალიან უყვარდა პატარა ძმა, მერე კი, გათხოვების წინა პერიოდში, თითქმის თანატოლებივით იყვნენ: იგი – ოცდახუთი წლის ქალიშვილი, ბიჭი – თხუთმეტი წლის ყმაწვილი. მაშინ ძმის მეგობარზე,

შემდგომში გარდაცვლილზე, ნიკოლენკა ირტენევზე იყო შეყვარებული. ნიკოლენკა ორივე მათგანს უყვარდა და მასშიც და საკუთარ თავშიც ის მოსწონდათ, რაც კარგი ჰქონდათ და რაც ყველა ადამიანს აერთიანებდა.

იქიდან მოყოლებული, ორივენი გაირყვნენ: კაცი – სამხედრო სამსახურით, ქალი – იმ კაცზე გათხოვებით, რომელიც გრძნობით კი შეიყვარა, მაგრამ რომელსაც არათუ არ უყვარდა ის, რაც ოდესღაც და-ძმას ყველაზე წმინდად და ძვირფასად მიაჩნდა, არამედ არც კი ესმოდა, ეს რა იყო. ზნეობრივი სრულყოფილებისკენ, ხალხის სამსახურში ყოფნისკენ სწრაფვას, რომლითაც ქალი ერთ დროს ცხოვრობდა, მხოლოდ მისთვის გასაგებ, თავმოყვარეობით გატაცებასა და საზოგადოების წინაშე თავის გამოჩენის სურვილს მიაწერდა.

რაგოჟინსკის არც სახელი ჰქონდა და არც რაიმე ქონება ებადა, მაგრამ ძალზე მოხერხებული სამსახურის კაცი იყო, მარჯვედ ლავირებდა ლიბერალიზმსა და კონსერვატიზმს შორის და ამ ორი მიმართულებიდან იმით სარგებლობდა, რომელსაც მოცემულ დროს და მოცემულ შემთხვევაში მისი ცხოვრებისთვის უკეთესი შედეგების მოტანა შეეძლო. რაც მთავარია, რაღაც განსაკუთრებულის წყალობით, რითაც ქალებს მოსწონდათ, მოსამართლის შესანიშნავი კარიერის გაკეთება მოახერხა. არცთუ ახალგაზრდამ საზღვარგარეთ ნეხლიუდოვი გაიცნო, დაახლოებით მისსავე ასაკის ნატაშას თავი შეაყვარა და იგი თითქმის დედის ნების წინააღმდეგ მოიყვანა ცოლად, რომელიც ამ ქორწინებაში mesalliance[50]-ს ხედავდა. ნეხლიუდოვს სძულდა თავისი სიძე, თუმცა ამას საკუთარ თავსაც უმაღლავდა და ებრძოდა კიდეც ამ გრძნობას. მისდამი ანტიპათიურობას რაგოჟინსკის გრძნობათა ვულგარულობა, თავდაჯერებული შეზღუდულობა, ძირითადად კი ნატაშა იწვევდა, რომელსაც შეეძლო ასე გატაცებით, ეგოისტურად, გრძნობით ჰყვარებოდა ეს ღარიბი ბუნების მქონე ადამიანი და მის საამებლად ჩაეხშო ის ყველაფერი კარგი, რაც გააჩნდა. ნეხლიუდოვს ყოველთვის სტანჯავდა იმის გაფიქრება, რომ ნატაშა ამ ბანჯგვლიანი, თავმოტვლექილი, თავდაჯერებული კაცის ცოლი იყო. რატომღაც მისი შვილებისადმიც გასჩენოდა ზიზღი. ყოველთვის, როდესაც შეიტყობდა, რომ და ბავშვის გაჩენას აპირებდა, თანაგრძნობის მსგავსი განცდა ეუფლებოდა, თითქოს ქალს მათთვის უცხო ადამიანისგან რაღაც ცუდი

გადასდებოდა.

რაგოჟინსკები მარტო, უბავშვებოდ ჩამოვიდნენ. მათ ორი შვილი, ბიჭი და გოგო, ჰყავდათ. ისინი საუკეთესო სასტუმროს საუკეთესო ნომერში გაჩერდნენ. ნატალია ივანოვნა მაშინვე დედის ძველი ბინისკენ გაემართა, მაგრამ ძმა იქ არ დახვდა, აგრაფენა პეტროვნასგან შეიტყო, რომ იგი ავეჯით გაწყობილ ბინაში გადასულიყო და იქით გაემშურა. ბნელ დახუთულ დერეფანში, რომელიც დღისით ნათდებოდა, ჭუჭყიანი მსახური შეხვდა და განუცხადა, რომ თავადი შინ არ იყო.

ნატალია ივანოვნამ ძმის ნომერში შესვლა მოისურვა მისთვის ბარათის დასატოვებლად. მეკორიდორე წინ გაუძღვა.

ქალმა ყურადღებით მოავლო თვალი ორ პატარა ოთახს. ყველგან ნაცნობი სისუფთავე და აკურატულობა მოჩანდა. ოღონდ ძმისთვის სრულიად უჩვეულო სისადავემ გააოცა. საწერ მაგიდაზე ძველი პრესპაპიე იდო ბრინჯაოს ძაღლის გამოსახულებით, კონტად ეწყო პორტფელები, ქაღალდები და საწერი მოწყობილობა, აგრეთვე ტომები სასჯელთა დებულების შესახებ, ჰენრი ჯორჯის ინგლისური და ტარდის ფრანგული წიგნი მათში ჩადებული ნაცნობი, მრუდე, მოზრდილი სპილოსძვლის დანით.

იგი მაგიდას მიუჯდა, ბარათი დაწერა, რომელშიც სთხოვდა, რომ აუცილებლად, დღესვე შეევლო მასთან, გაოცებით გადააქნია თავი იქ ნანახზე და სასტუმროში დაბრუნდა.

ნატალია ივანოვნას ძმასთან დაკავშირებით ორი საკითხი აინტერესებდა: კატიუშაზე მისი დაქორწინება, რომლის შესახებაც თავის ქალაქში შეეტყო, რადგან ყველა ამაზე ლაპარაკობდა და გლეხებისთვის მიწის გადაცემა, რაც აგრეთვე ყველასთვის იყო ცნობილი და ბევრს პოლიტიკურ და საშინო თემად მიაჩნდა. კატიუშაზე დაქორწინება ნატალია ივანოვნას, ერთი მხრივ, მოსწონდა კიდევ. პირველ რიგში, გაბედულებით, რაც ძმასაც ახასიათებდა და მასაც ჯერ კიდევ გათხოვებამდე. ამასთანავე შიში იპყრობდა იმის გაფიქრებაზე, რომ მას ცოლად ასეთი საშინელი ქალი მოჰყავდა. ეს ბოლო გრძნობა უფრო ძლიერი იყო, ამიტომ გადაწყვიტა, შეძლებისდაგვარად ემოქმედა მასზე და ეს ნაბიჯი არ გადაედგმევინებინა, თუმცა იცოდა, რომ შეუძლებელს ცდილობდა.

მეორე საქმე, გლეხებისთვის მიწის გადაცემა, გულთან ისე

ახლოს არ მიჰქონდა; სამაგიეროდ, ამით მისი ქმარი იყო აღშფოთებული და მისგან ძმაზე ზემოქმედებას მოითხოვდა. იგნატი ნიკიფოროვიჩს ამგვარი საქციელი უსაფუძვლობის, ქარაფშუტობისა და სიამაყის მწვერვალად მიაჩნდა. თუკი ამ ნაბიჯს რაიმე ახსნა საერთოდ მოეძებნებოდა, ეს მხოლოდ სხვებისგან გამოყოფის, ტრაბახის, მითქმა-მოთქმის ატეხის სურვილი შეიძლებოდა ყოფილიყო.

– აბა, რა აზრი აქვს გლეხებისთვის მიწის გადაცემას, თუ მათ საკუთარ თავს ფული უნდა უხადონ? – ამბობდა იგი, – თუ ამის გაკეთება სურდა, გლეხების ბანკის საშუალებით მიეყიდა. ამას აზრი ექნებოდა. მე თუ მკითხავთ, ეს საქციელი სიგიჟესთან ძალზე ახლოს დგას, – გამოთქვამდა ვარაუდს, უკვე მეურვეობაზეც კი ფიქრობდა და ცოლისგან მოითხოვდა, რომ ძმას ამ უცნაური განზრახვის შესახებ სერიოზულად დალაპარაკებოდა.

XXXII

სალამოს შინ დაბრუნებულმა ნეხლიუდოვმა მაგიდაზე დის მიერ დატოვებული წერილი აღმოაჩინა და მაშინვე მასთან გაემგზავრა. იგნატი ნიკიფოროვიჩი მეორე ოთახში ისვენებდა, ამიტომ ნატალია ივანოვნა ძმას მარტო შეხვდა. შავი აბრეშუმის ქვედაკაბა ეცვა, მკერდზე წითელი ბაფთა მიემაგრებინა, შავი თმა მოდურად აეფუებიანა და დაევარცხნა. როგორც ჩანს, გულმოდგინედ ცდილობდა გაახალგაზრდავებას თანატოლი ქმრისთვის. ძმის დანახვაზე დივნიდან წამოხტა და აბრეშუმის კაბის შრიალით მისკენ აჩქარებით გაემართა. მათ ერთმანეთი გადაკოცნეს და სახეზე ღიმილი გადაეფინათ. საიდუმლო, ენით გამოუთქმელი, მრავლისმეტყველი, სიმართლით აღსავსე მზერის გაცვლა-გამოცვლას სიტყვების ნაკადი მოჰყვა, რომელშიც ის სიმართლე აღარ იყო. მათ ერთმანეთი დედის გარდაცვალების შემდეგ აღარ ენახათ.

– გასუქებულხარ, გაახალგაზრდავებულხარ, – თქვა ძმამ.

ქალს სიამოვნებისგან ტუჩები დაეპრუწა.

– შენ კი გამხდარხარ.

– იგნატი ნიკიფოროვიჩი რასა იქმს? – იკითხა ნეხლიუდოვმა.

– ისვენებს. ღამით არ უძინია.

აქ ბევრის თქმა შეიძლებოდა, მაგრამ სიტყვებს არაფერი უთქვამთ, სამაგიეროდ, მათმა მზერამ თქვა, რომ ის არ ითქვა, რაც უნდა თქმულიყო.

– შენთან ვიყავი.

– ვიცი. სახლიდან გადავედი. იმხელა ოთახებში თავს ძალიან მარტოსულად და მოწყენილად ვგრძნობდი. მე არაფერი მჭირდება. ასე რომ, ყველაფერი წაიღე, ანუ ავეჯი და ნივთები.

– ჰო, აგრაფენა პეტროვნამ მითხრა. იქაც ვიყავი. მადლობის მეტი რა მეთქმის, მაგრამ...

ამ დროს სასტუმროს ლაქიამ ვერცხლის ჩაის სერვიზი შემოიტანა.

სანამ იგი ამ ყველაფერს აწყობდა, ნატალია ივანოვნამ მაგიდის წინ მდგარი სავარძლისკენ გადაინაცვლა და ჩაი უსიტყვოდ ჩაყარა. ნეხლიუდოვი დუმდა.

– აბა, დიმიტრი, მე ყველაფერი ვიცი, – მტკიცედ განაცხადა ნატაშამ და ძმას შეხედა.

– ძალიან მიხარია, რომ იცი.

– ნუთუ იმედი გაქვს, რომ ამგვარი ცხოვრების შემდეგ მის გამოსწორებას შეძლებ? – ჰკითხა ნატალია ივანოვნამ.

ნეხლიუდოვი პატარა სკამზე იდაყვდაუყრდნობლად, წელგამართული იჯდა, დას ყურადღებით უსმენდა, ცდილობდა, მისი ნათქვამი კარგად გაეგო და კარგადვე ეპასუხა. მასლოვასთან ბოლო შეხვედრიდან გამოყოლილი გრძნობები მის სულს კვლავაც მშვიდი სიხარულით აღვსებდა და ყველა ადამიანისადმი კეთილად განაწყობდა.

– მე მისი კი არა, საკუთარი თავის გამოსწორება მინდა, – მიუგო მან.

ნატალია ივანოვნამ ამოიოხრა.

– ქორწინების გარდა, სხვა საშუალებებიც არსებობს.

– ჩემი აზრით, ეს საუკეთესოა; თანაც ამ გზას იმ სამყაროში შევყავარ, სადაც სარგებლობის მოტანა შემიძლია.

- არა მგონია, ამაღ გაგაბედნიეროს, – თქვა ნატალია ივანოვნამ.
- მთავარი ჩემი ბედნიერება როდია.
- ცხადია, მაგრამ ვერც ის ქალი იქნება ბედნიერი; თუ გული აქვს, არ უნდა დაგეთანხმოს.
- მას არც უნდა.
- გასაგებია, მაგრამ ცხოვრება...
- რა, ცხოვრება?
- სხვა რამეს მოითხოვს.
- არაფერს მოითხოვს, გარდა იმისა, რომ, რაც საჭიროა, ის უნდა გავაკეთოთ, – თქვა ნეხლიუდოვმა და დის ჯერაც ლამაზ სახეს შეხედა, თუმცა თვალებთან და პირთან წვრილი ნაოჭებიც შეამჩნია.
- არ მესმის, – თქვა ქალმა და ღრმად ამოისუნთქა.
- «ჩემი საბრალო, საყვარელი! ასე როგორ შეიცვალა?» – ფიქრობდა ნეხლიუდოვი და ის ნატაშა ახსენდებოდა, როგორიც გათხოვებამდე იყო და მისდამი ერთმანეთში გადახლართული ურიცხვი ბავშვური მოგონებებისგან წარმოქმნილ სინაზეს გრძნობდა.
- ამ დროს ოთახში, როგორც ყოველთვის, თავაწეული და წინ წამოწეული მკერდით, მსუბუქი ნაბიჯებით მომავალი იგნატი ნიკიფოროვიჩი გამოჩნდა, სათვალე, მოტვლეპილი თავი და შავი წვერი უბზინავდა.
- გამარჯობათ, გამარჯობათ, – წარმოთქვა მან განზრახ არაბუნებრივი მახვილების დასმით.
- (მიუხედავად იმისა, რომ ქორწინების მერე სიძე-ცოლისძმა ერთმანეთში «შენობით» ლაპარაკზე გადასვლას ცდილობდა, საბოლოოდ ეს მაინც ვერ მოხერხდა და «თქვენობით» საუბრობდნენ.)
- ხელის ჩამორთმევის შემდეგ იგნატი ნიკიფოროვიჩი სავარძელში მსუბუქად ჩაეშვა.
- თქვენს საუბარს ხელი ხომ არ შევუშალე?

– არა, მე არავის ვუმაღავ, რასაც ვამბობ და რასაც ვაკეთებ.

როგორც კი ნეხლიუდოვმა ეს სახე და უხვთმიანი ხელები დაინახა, მფარველური და თავდაჯერებული კილო გაიგონა, მშვიდი განწყობა წამსვე გაუქრა.

– დიახ, ჩვენ მის განზრახვაზე ვსაუბრობდით, – თქვა ნატალია ივანოვნამ, – დაგისხა? – დაამატა მან და ჩაიდანს ხელი მოჰკიდა.

– დიახ, თუ შეიძლება, სახელდობრ, რომელ განზრახვაზე?

– ციმბირში გამგზავრებაზე პატიმართა იმ ჯგუფთან ერთად, რომელშიც ის ქალი შედის, ვის წინაშეც თავს დამნაშავედ ვგრძნობ, – თქვა ნეხლიუდოვმა.

– როგორც გავიგე, მხოლოდ გაყოლას კი არა, გაცილებით მეტსაც აპირებთ.

– დიახ, დაქორწინებას, თუკი თვითონ მოისურვებს.

– მართლა? თუ ეს თქვენში უსიამოვნო გრძნობას არ აღძრავს, იქნებ მოტივები ამიხსნათ. თორემ ვერ გავიგე.

– მოტივი ისაა, რომ ეს ქალი... მისი პირველი ნაბიჯი გარყვნილების გზაზე... – ნეხლიუდოვი საკუთარ თავზე გაბრაზდა, რომ შესაფერის სიტყვებს ვერ პოულობდა, – მოტივი ისაა, რომ დამნაშავე მე ვარ, დასჯით კი ის დასაჯეს.

– თუ დასჯილია, მაშასადამე, არც უდანაშაულო ყოფილა.

– იგი სრულიად უდანაშაულოა, – თქვა ნეხლიუდოვმა და ზედმეტი აღელვებით მოუყვა მთელ საქმეს.

– დიახ, ეს თავმჯდომარის დაუდევრობა და, აქედან გამომდინარე, ნაფიც მსაჯულთა წინდაუხედავი პასუხია. მაგრამ ამგვარი შემთხვევებისთვის სენატი არსებობს.

– სენატმა უარი თქვა.

– რაზან უარი თქვა, ესე იგი, კასაციისთვის საფუძვლიანი საბაბი არ არსებობდა, – თქვა იგნატი ნიკიფოროვიჩმა. იგი, როგორც ჩანს, სრულიად იზიარებდა ცნობილ აზრს იმის შესახებ, რომ ჭეშმარიტება სასამართლო სჯა-პაექრობის ნაყოფი იყო, – სენატი საქმეს არსებითად ვერ განიხილავს. თუ ეს მართლაც

სასამართლოს შეცდომაა, იმპერატორის სახელზე თხოვნა უნდა შეიტანოთ.

– შეტანილია, მაგრამ წარმატების შანსი არ არსებობს. იქიდან სამინისტროს შეეკითხებიან, სამინისტროდან – სენატს, სენატი თავის გადაწყვეტილებას გაიმეორებს და, ჩვეულებისამებრ, უდანაშაულო დაისჯება.

– ჯერ ერთი, სამინისტრო სენატს კი არ შეეკითხება, – შემწყნარებლური ღიმილით თქვა იგნატი ნიკიფოროვიჩმა, – სასამართლოდან საქმეს გამოითხოვს და თუ მასში შეცდომას აღმოაჩენს, შესაბამის დასკვნასაც გასცემს. მეორეც ის, რომ უდანაშაულო ადამიანს არასოდეს, მხოლოდ უიშვიათეს შემთხვევაში თუ სჯიან. მხოლოდ დამნაშავეები ისჯებიან, – აუჩქარებლად, თვითკმაყოფილი ღიმილით ლაპარაკობდა იგნატი ნიკიფოროვიჩი.

– მე კი საწინააღმდეგოში დავრწმუნდი, – თქვა ნეხლიუდოვმა და სიძის მიმართ ბოროტი გრძნობა აღეძრა, – დავრწმუნდი, რომ სასამართლოს მიერ მსჯავრდადებულთა უმეტესობა უდანაშაულოა.

– ეს როგორ?

– უდანაშაულოა ამ სიტყვის პირდაპირი მნიშვნელობით, როგორც მოწამვლაში ბრალეული ქალი; როგორც გლეხი, იგი ახლახან გავიცანი, რომელსაც მკვლელობა არ ჩაუდენია; ასევე დედა და მისი ვაჟი, რომელთაც ცეცხლის წაკიდებას აბრალებდნენ და კინაღამ მსჯავრი დაადეს, არადა ცეცხლი თვითონ პატრონმა გააჩინა.

– დიახ, რასაკვირველია, სასამართლოს შეცდომები ყოველთვის იყო და ამისგან არც მომავალში ვართ დაზღვეული. ადამიანებისგან შემდგარი დაწესებულება სრულყოფილი ვერ იქნება.

– დიდი ნაწილი იმიტომაც უდანაშაულო, რომ ისინი ყველასთვის ცნობილ გარემოში აღიზარდნენ და მათ მიერ ჩადენილ საქციელს დანაშაულად არ თვლიან.

– მომიტევეთ, მაგრამ ეს უსამართლობაა; ყოველმა ქურდმა იცის, რომ ქურდობა ცუდია და არ უნდა მოიპაროს, რომ ქურდობა უზნეობაა, – თქვა იგნატი ნიკიფოროვიჩმა მშვიდი,

თავდაჯერებული, კვლავაც იმ ერთგვარად დამცინავი ღიმილით, ნეხლიუდოვს რომ განსაკუთრებით აღიზიანებდა.

– არა, არ იცის; მას ეუბნებიან, არ მოიპარო, ის კი ხედავს, მან იცის, რომ ფაბრიკანტები მის შრომას იპარავენ, როდესაც გასამრჯელოს უქვითავენ, რომ მთავრობა თავის ჩინოვნიკებიანად განუწყვეტლივ ჰპარავს მას გამოსაღების სახით.

– ეს უკვე ანარქიზმია, – მშვიდად განმარტა იგნატი ნიკიფოროვიჩმა ცოლისძმის სიტყვების მნიშვნელობა.

– არ ვიცი, ეს რა არის. მე იმას ვამბობ, რაც არის, – განაგრძო ნეხლიუდოვმა, – იცის, რომ მთავრობა მას ჰპარავს; იცის, რომ ჩვენ, მიწათმფლობელებმა, იგი კარგა ხნის წინ გავქურდეთ, როდესაც მიწა წავართვით, რომელიც საერთო საკუთრება უნდა ყოფილიყო. მერე კი, როდესაც იგი ამ წართმეული თუ მოპარული მიწიდან ფიჩხს გამოიტანს თავისი ღუმლის გასათბობად, ჩვენ მას ციხეში ვსვამთ და გვინდა დავარწმუნოთ, რომ ის ქურდია. მან ხომ იცის, რომ ქურდი თვითონ კი არა, ისაა, ვინც მას მიწა მოჰპარა, და ყოველგვარი restitution[51] იმისა, რაც მოიპარა, მისი ვალდებულებაა საკუთარი ოჯახის წინაშე.

– არ მესმის და თუ მესმის, არ გეთანხმებით. არ შეიძლება, რომ მიწა ვინმეს საკუთრება არ იყოს. თუ მას გაანაწილებთ, – დაიწყო იგნატი ნიკიფოროვიჩმა სრული და მშვიდი თავდაჯერებულობით იმის შესახებ, რომ ნეხლიუდოვი სოციალისტია და სოციალიზმის თეორიის მოთხოვნის თანახმად, მთელი მიწა თანაბრად უნდა დაიყოს. ასეთი დაყოფა კი დიდი სისულელეა და ამას იგი ადვილად დაამტკიცებს. – თუ თქვენ დღეს მას თანაბრად დაყოფთ, ხვალ ის ისევ უფრო შრომისმოყვარე და ნიჭიერი ადამიანების ხელში გადავა.

– არც არავინ ფიქრობს მიწის თანაბრად დაყოფას, მიწა ვინმეს საკუთრება არ უნდა იყოს. იგი ყიდვა-გაყიდვის ან გაქირავების საგანი არ უნდა გახდეს.

– საკუთრების უფლება ადამიანში დაბადებიდანაა ჩადებული. საკუთრების უფლების გარეშე მიწის დამუშავების ყოველგვარი ინტერესი გაქრება. მოსპეთ საკუთრების უფლება და ჩვენ მაშინვე ველურ მდგომარეობას დავუბრუნდებით, –

ავტორიტეტულად გაიმეორა იგნატი ნიკიფოროვიჩმა ის ჩვეული არგუმენტი მიწაზე საკუთრების უფლების სასარგებლოდ, რომელიც უცილობლად მიიჩნევა და იმას ემყარება, რომ მიწის საკუთრებისადმი სიხარბე მისი აუცილებლობის ნიშანია.

– პირიქით, მიწა მხოლოდ მაშინ არ მოცდება, როგორც ახლა, როდესაც მიწათმფლობელები, რომელთაც მისი ექსპლუატაცია არ შეუძლიათ, ავი ძალღვივით არ უშვებენ მასთან იმ ადამიანებს, ვისაც ეს ძალუძთ.

– მომისმინეთ, დიმიტრი ივანოვიჩ, ეს ხომ სიგიჟეა! განა შესაძლებელია ჩვენს დროში მიწის საკუთრების გაუქმება? ვიცი, რომ ეს თქვენი ძველი dada[52]-ა. მაგრამ, ნება მიბოძეთ, პირდაპირ გითხრათ... – იგნატი ნიკიფოროვიჩი გაფითრდა, ხმა აუთრთოლდა (როგორც ჩანს, ეს საკითხი მას უშუალოდ შეეხებოდა) – გირჩევდით, პრაქტიკული ნაბიჯების გადადგმამდე ყველაფერი კარგად მოგეფიქრებინათ.

– ჩემს პირად საქმეებს გულისხმობთ?

– დიახ. მიმაჩნია, რომ ჩვენ ყველანი გარკვეულ მდგომარეობაში ვიმყოფებით და ის მოვალეობები უნდა შევასრულოთ, რაც ამ მდგომარეობიდან გამომდინარეობს, უნდა შევინარჩუნოთ ის ყოფითი პირობები, რომლებშიც დავიბადეთ და ჩვენი წინაპრებისგან მემკვიდრეობით გვერგო, მერე კი შთამომავლობას გადავცეთ.

– მე არ ვთვლი ჩემს მოვალეობად...

– მოითმინეთ, – სიტყვის გაწყვეტინების უფლება არ მისცა და განაგრძო იგნატი ნიკიფოროვიჩმა, – ამას ჩემთვის და ჩემი შვილებისთვის არ ვამბობ. მათი მდგომარეობა უზრუნველყოფილია, იმდენს გამოვიმუშავებ, რომ ჩვენც უჭირველად ვცხოვრობთ და, ვიმედოვნებ, ისინიც ასევე იცხოვრებენ. ამიტომ ჩემი პროტესტი, თქვენი, ასე ვთქვათ, არცთუ გააზრებული საქციელის წინააღმდეგ, პირადი ინტერესებიდან კი არ გამომდინარეობს, არამედ პრინციპულად არ გეთანხმებით. გირჩევდით, მეტი გეფიქრათ, წაგეკითხათ...

– ნება მიბოძეთ, თვითონ გადავწყვიტო ჩემი საქმეები და ის, თუ რა წავიკითხო და რა – არა, – თქვა ნეხლიუდოვმა და გაფითრდა, იგრძნო, რომ ხელები უცივდებოდა და თავს ველარ

ერეოდა, ამიტომ გაჩუმდა და ჩაის სმას შეუდგა.

XXXIII

– ბავშვები როგორ არიან? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა დას, ცოტა რომ დაწყნარდა.

დამ უთხრა, რომ შვილები ბებიასთან, დედამთილთან, დაეტოვებინათ. კმაყოფილი იყო კაცების კამათის შეწყვეტით და იმის მოყოლას შეუდგა, თუ როგორ თამაშობენ ბავშვები მოგზაურობას, ზუსტად ისე, როგორც ოდესღაც ის, დიმიტრი ერთობოდა ორი თოჯინათი – ზანგითა და ფრანგი დედოფალათი.

– ნუთუ გახსოვს? – ღიმილით ჰკითხა ნეხლიუდოვმა.

– შენ წარმოიდგინე, ისინიც ასე თამაშობენ.

უსიამოვნო საუბარი დასრულდა. ნატაშა დამშვიდდა, მაგრამ ქმრის თანდასწრებით არ უნდოდა იმაზე ელაპარაკა, რასაც მხოლოდ ძმა გაიგებდა, და საერთო საუბრის დასაწყებად პეტერბურგიდან ჩამოღწეული სიახლე ახსენა: კამენსკის დედის მწუხარება, რომელსაც დუელში ერთადერთი ვაჟი მოუკლეს.

იგნატი ნიკიფოროვიჩმა ის წესი დაიწუნა, რომელიც დუელში მკვლელობას საერთო სისხლის სამართლის დანაშაულთა რიცხვს არ მიაკუთვნებდა.

ამ შენიშვნამ ნეხლიუდოვის შეპასუხება გამოიწვია და ისევ გაჩაღდა კამათი იმავე თემაზე, რომელიც, როგორც ჩანს, არ ამოწურულიყო, მამაკაცებს საკუთარი აზრი ბოლომდე არ გამოეთქვათ და ურთიერთგამკიცხავ შეხედულებებს იცავდნენ.

იგნატი ნიკიფოროვიჩი გრძნობდა, რომ ნეხლიუდოვს სძულდა მისი საქმიანობა, გმოხდა მას, ამიტომ ცოლისძმის შეხედულებათა უსამართლობის ჩვენება სურდა. ნეხლიუდოვი კი, იმ წყენაზე რომ აღარაფერი ვთქვათ, რომელსაც მიწასთან დაკავშირებულ მის საქმეებში სიძის ჩარევის გამო განიცდიდა (გულის სიღრმეში გრძნობდა, რომ სიძეს, დას და მათ შვილებს,

როგორც მემკვიდრეებს, ამის უფლება ჰქონდათ), აღშფოთებული იყო იმით, რომ ეს შეზღუდული ადამიანი კვლავაც თავის აზრზე იდგა და სრული გულდაჯერებულობითა და სიმშვიდით სწორად და კანონიერად მიაჩნდა ის საქმე, რომელიც ნეხლიუდოვს ახლა სიგიჟედ და დანაშაულად ეჩვენებოდა. ეს თავდაჯერებულობა აღიზიანებდა კიდეც.

– სასამართლო რას მოიმოქმედებდა? – ჰკითხა მან.

– ორიდან ერთ-ერთ დუელანტს, როგორც ჩვეულებრივ მკვლელს, კატორღას მიუსჯიდა.

ნეხლიუდოვს კვლავ გაუცვივდა ხელები და გაცხარებით წარმოთქვა:

– მერე ეს რა იქნებოდა?

– სამართლიანი გადაწყვეტილება.

– თითქოს სასამართლოს მიზანი სამართლიანობა იყოს, – თქვა ნეხლიუდოვმა.

– სხვა რა?

– წოდებრივი ინტერესების დაცვა. ჩემი აზრით, სასამართლო მხოლოდ ადმინისტრაციული იარაღია არსებული, ჩვენი წოდების ადამიანებისთვის ხელსაყრელი წესრიგის დასაცავად.

– ეს სრულიად ახალი შეხედულებაა, – მშვიდი ღიმილით თქვა იგნატი ნიკიფოროვიჩმა, – ჩვეულებრივ, სასამართლოს ცოტა სხვა დანიშნულებას მიაწერენ.

– თეორიულად და არა პრაქტიკულად, როგორც თვითონ დავრწმუნდი. სასამართლოს მიზანი მხოლოდ საზოგადოების ახლანდელი მდგომარეობის შენარჩუნებაა და მათაც სჯის, ვინც საერთო დონეზე მაღლა დგას და ამ დონის აწევა სურს, ეგრეთ წოდებულ პოლიტიკურ დამნაშავეებს, და მათაც, ვინც უფრო ქვემოთ დგას, ანუ დამნაშავე ტიპებს.

– ვერ დაგეთანხმებით, ჯერ ერთი, იმაში, რომ დამნაშავეებს, ეგრეთ წოდებულ პოლიტიკურებს, იმიტომ სჯიან, რომ საშუალო დონეზე მაღლა დგანან. ისინი, უმეტესწილად, საზოგადოების ნაძირალები არიან, ისევე გაუკუღმართულები, თუმცა ცოტა სხვაგვარად, როგორც ის დამნაშავე ტიპები,

რომელთაც თქვენ საშუალო დონეზე ქვემოთ აყენებთ.

– მე კი ისეთ ადამიანებს ვიცნობ, თავიანთ მოსამართლეებზე გაცილებით მაღლა რომ დგანან; ყველა სექტანტი ზნეობრივი, მტკიცე ხალხია...

მაგრამ იგნატი ნიკიფოროვიჩი, იმ ადამიანის მსგავსად, რომელიც მიჩვეულია, რომ საუბარს არ აწყვეტინებენ, ნეხლიუდოვს არ უსმენდა და მასთან ერთად ლაპარაკს განაგრძობდა, რითაც მას განსაკუთრებით აღიზიანებდა.

– იმაშიც ვერ დაგეთანხმებით, რომ სასამართლოს არსებული წესრიგის დაცვა სურს. მას თავისი მიზანი ამოძრავებს: ან გამოსწორება...

– კარგად კი გამოსწორდებიან ციხეებში, – ჩაუროთ ნეხლიუდოვმა.

– ... ან გამოცალკევება, – ჯიუტად განაგრძობდა იგნატი ნიკიფოროვიჩი, – იმ გაუკუღმართებული და გამხეცებული ადამიანებისა, რომლებიც საზოგადოების არსებობას საფრთხეს უქმნიან.

– საქმეც ის არის, რომ ის არც ერთს აკეთებს და არც – მეორეს. საზოგადოებას არ აქვს ამის განხორციელების საშუალება.

– ეს როგორ? არ მესმის, – ნაძალადევი ღიმილით იკითხა იგნატი ნიკიფოროვიჩმა.

– იმის თქმა მსურს, რომ მხოლოდ ორი გონივრული სასჯელი არსებობს, რომლებიც ძველ დროში გამოიყენებოდა: ფიზიკური დასჯა და სიკვდილით დასჯა, მაგრამ მათ, ზნე-ჩვეულებების შერბილების გამო, სულ უფრო ნაკლებად ვიყენებთ, – თქვა ნეხლიუდოვმა.

– თქვენგან სწორედ ამგვარი სიახლის მოსმენა მაოცებს.

– დიახ, გონივრულია, ატკინო ადამიანს, რათა მან მომავალში იგივე აღარ ჩაიდინოს, რისთვისაც მას ტკივილი მიაყენეს. სავსებით გონივრულია საზოგადოებისთვის მავნე და საშიში წევრისთვის თავის მოკვეთა. ამ ორივე სასჯელს გონივრული საფუძველი უდევს. რა აზრი აქვს უსაქმურობითა და ცუდი მაგალითით გარყვნილი ადამიანის ციხეში, მასავით გაუკუღმართებულების გვერდით, უზრუნველყოფილი და

სავალდებულო უსაქმურობის პირობებში გამომწყვდევას? ან რატომღაც ხაზინის ხარჯზე გადაყვანას, თითოეული ხუთას მანეთზე მეტი ჯდება, ტულის გუბერნიიდან ირკუტსკის ან კურსკის...

– მაგრამ ადამიანებს ეშინიათ ხაზინის ხარჯზე ამგვარი მოგზაურობების. რომ არა ეს მოგზაურობები და ციხეები, მე და თქვენ ახლა ასე არ ვისხდებოდით.

– ეს ციხეები ჩვენს უსაფრთხოებას ვერ უზრუნველყოფს, რადგან იქ ადამიანები სამუდამოდ არ სხედან, მათ ათავისუფლებენ. პირიქით, ამ დაწესებულებებს ეს ადამიანები უკიდურეს ბიწიერებასა და გარყვნილებამდე მიჰყავს, რაც საფრთხეს კიდევ უფრო ზრდის.

– თქვენ იმის თქმა გსურთ, რომ პენიტენციარული სისტემა სრულყოფას საჭიროებს.

– მისი სრულყოფა არ შეიძლება. გაუმჯობესებული ციხეები იმაზე ძვირი დაჯდება, რაც სახალხო განათლებაზე იხარჯება და იმავე ხალხს დააწვება კისერზე.

– მაგრამ პენიტენციარული სისტემის ნაკლოვანებები თვითონ სასამართლოს არ აუფასურებს, – კვლავაც განაგრძობდა იგნატი ნიკიფოროვიჩი და ცოლისძმას ყურს არ უგდებდა.

– ამ ნაკლოვანებების გამოსწორება შეუძლებელია, – ხმას აუწია ნეხლიუდოვმა.

– მაშ, როგორ მოვიქცეთ? მოვკლათ? თუ, როგორც ერთი სახელმწიფოს სამსახურში მყოფი ადამიანი გვთავაზობდა, თვალები დავთხაროთ? – თქვა იგნატი ნიკიფოროვიჩმა და გამარჯვებული სახით გაიღიმა.

– დიახ, ეს სასტიკი, მაგრამ მიზანშეწონილი სასჯელი იქნებოდა. ის კი, რაც ახლა კეთდება, არც სასტიკია და არც მიზანშეწონილი, სამაგიეროდ, იმდენად სულელურია, რომ კაცი ვერაფრით გაიგებს, როგორ შეუძლიათ სულიერად ჯანმრთელ ადამიანებს ისეთ უაზრო და სასტიკ საქმეში მონაწილეობა, როგორიც სისხლის სამართლის სასამართლოა.

– მე კი ვმონაწილეობ მასში, – თქვა იგნატი ნიკიფოროვიჩმა და გაფითრდა.

- ეს თქვენი საქმეა. მაგრამ არ მესმის, ასე რატომ იქცევით.
- ვფიქრობ, რომ თქვენ ბევრი რამ არ გესმით, – თქვა ათრთოლებული ხმით იგნატი ნიკიფოროვიჩმა.
- სასამართლოში საკუთარი თვალთ ვნახე, როგორ ცდილობდა პროკურორის ამხანაგი საბრალო ბიჭის დადანაშაულებას, რომელიც ყველა გაურყვნელ ადამიანში მხოლოდ თანაგრძნობას თუ გამოიწვევდა; ვიცი, როგორ აწარმოებდა სექტანტის დაკითხვას მეორე პროკურორი და სახარების კითხვისთვის სისხლის სამართლის კანონის მიყენება სურდა; სასამართლოების საქმიანობა მხოლოდ ასეთი უაზრო და სასტიკი საქციელისგან შედგება.
- მეც რომ ასე ვფიქრობდე, არ ვიმსახურებდი, – თქვა იგნატი ნიკიფოროვიჩმა და წამოდგა.
- ნეხლიუდოვმა დაინახა, რომ სიძის სათვალის ქვეშ რაღაცამ გაიბრწყინა. «ნუთუ ცრემლებია?» – გაიფიქრა მან. მართლაც, ეს შეურაცხყოფის ცრემლები იყო. იგნატი ნიკიფოროვიჩი ფანჯარასთან მივიდა, ცხვირსახოცი ამოიღო, ხველებ-ხველებით ჯერ სათვალე გაიწმინდა, შემდეგ კი თვალები. დივანთან დაბრუნებულმა სიგარა გააბოლა და მეტი აღარაფერი უთქვამს. ნეხლიუდოვს გული ეტკინა, შერცხვა კიდეც იმის გამო, რომ სიძე და და ასე გაანაწყენა, განსაკუთრებით იმიტომ, რომ მეორე დღეს მიემგზავრებოდა და მათ ვეღარ ნახავდა. შეცბუნებული ორივეს დაემშვიდობა და შინ წავიდა.
- «ძალიანაც შესაძლებელია, რომ სიმართლე ჩემს მხარეს იყოს, – ყოველ შემთხვევაში, იგი არ შემკამათებია. მაგრამ სხვაგვარად უნდა მელაპარაკა. რა ცოტათი შევცვლილვარ, თუ ასე გამიტაცა ბოროტმა გრძნობამ, სიძე შეურაცხვეყავი, საბრალო ნატაშას კი გული ვატკინე», – ფიქრობდა იგი.

XXXIV

ჯგუფი, რომელშიც მასლოვაც იყო, სადგურიდან სამ საათზე გადიოდა, ამიტომ ციხიდან მათი გამოსვლის სანახავად და რკინიგზის ვაგზლამდე ქალის გასაცილებლად ნეხლიუდოვი იქ მისვლას თორმეტ საათამდე გეგმავდა.

ნივთებისა და ქაღალდების ჩალაგებისას მან მზერა თავის დღიურზე შეაჩერა, აიღო და რამდენიმე, მათ შორის ბოლო ჩანაწერიც წაიკითხა. პეტერბურგში გამგზავრების წინ ჩაეწერა: «კატიუშა ჩემგან მსხვერპლს არ იღებს. პირიქით, თვითონ უნდა მსხვერპლის გაღება. მან გაიმარჯვა, მეც გავიმარჯვე. მახარებს ის შინაგანი ცვლილება, რომელიც, როგორც მეჩვენება, თუმცა დაჯერების კი მეშინია, მასში ხდება. დიახ, დაჯერების მეშინია, თუმცა ვხედავ, რომ სულ უფრო მეტი გამოცოცხლება ეტყობა». იქვე მიეწერა: «ძალიან მძიმე და სასიხარულო რამ გადავიტანე. შევიტყვე, რომ საავადმყოფოში ცუდად იქცეოდა. უეცრად თითქოს რაღაც ჩამწყდა. არ მეგონა, ასე თუ მეტკინებოდა. ზიზღითა და სიძულვილით ვესაუბრებოდი მას, მერე კი მოულოდნელად საკუთარი თავი გამახსენდა, თუ რამდენჯერ ვიყავი დამნაშავე იმაში, რისთვისაც იგი მძულდა. თავი შემზიზღდა, ის კი შემეცოდა და საოცრად კარგ ხასიათზე დავდექი. მთავარია, ყოველთვის დროულად დავინახოთ ღირე ჩვენს თვალში და სიკეთეც არ დაიგვიანებს». დღევანდელი რიცხვით კი ჩაწერა: «ნატამასთან ვიყავი და თვითკმაყოფილებამ ბოროტი და ავი გამხადა. გული დამიმძიმდა. მაგრამ რა გაეწყობა? ხვალიდან ახალი ცხოვრება იწყება, ძველს კი სამუდამოდ ვემშვიდობები. ბევრი შთაბეჭდილება დამიგროვდა, თუმცა მათი დალაგება ჯერ ვერ შევძელი».

მეორე დღით, გაღვიძებისთანავე, ნეხლიუდოვმა სინანული იგრძნო სიძესთან მომხდარი უსიამოვნების გამო.

«ასე ვერ გავემგზავრები, – გაიფიქრა მან, – უნდა ვინახულო და ყველაფერი გამოვასწორო».

მაგრამ საათს რომ დახედა, მიხვდა, რომ ცოტა დრო ჰქონდა და უნდა აჩქარებულიყო, რათა ჯგუფის გამოსვლისთვის მიესწრო. სასწრაფოდ გაემზადა, ნივთები ვაგზალზე მისატანად შვეიცარს, ასევე ტარასს, ფედოსიას ქმარს ჩააბარა, რომელიც მასთან ერთად მიემგზავრებოდა, პირველივე შემხვედრ ეტლში ჩაჯდა და ციხისკენ გაემურა. საფოსტო მატარებელი, რომლითაც ნეხლიუდოვს უნდა ემგზავრა, პატიმრებისაზე ორი საათით ადრე გადიოდა, ამიტომ ნეხლიუდოვმა თავისი ნომრის ფული გადაიხადა. უკან დაბრუნებას აღარ აპირებდა.

...

ივლისის მცხუნვარე დღეები იდგა. დახუთული ღამის შემდეგ გაუგრილებელი ქუჩების ქვაფენილი და სახლების კედლები, აგრეთვე რკინის სახურავები, ცხელ და უმოძრაო ჰაერში სითბოს აფრქვევდა. უქარო ამინდი იყო, თუმცა ზოგჯერ მტვრითა და აყროლებული ზეთის საღებავების სუნით გაჯერებული სიო წამოუბერავდა ხოლმე. ქუჩაში კანტიკუნტად თუ ჩაივლიდნენ ადამიანები, რომლებიც ცდილობდნენ, თავი სახლების ჩრდილებისთვის შეეფარებინათ. მხოლოდ ქვაფენილის დამგები გლეხები ისხდნენ ქუჩებში მზისგან გაშავებული სახეებით და ცხელ ქვიშაზე დაწყობილ რიყის ქვებს ჩაქუჩს ურტყამდნენ; ჭუჭყგამძლე კიტელებში გამოწყობილი მოღუშული პოლიციელები რევოლვერების ნარინჯისფერი ზონრებით შუა ქუჩებში იდგნენ და უხალისოდ ტოკავდნენ ერთ ადგილზე; კონკებში თეთრკაპორიანი ცხენები შეებათ, საიდანაც მათ ყურები გამოფშეკოდათ, მზის სხივების შესაკავებლად ცალი მხრიდან ფარდები ჩამოეფარებინათ და ქუჩებში წკარუნით აღმა-დაღმა დაატარებდნენ.

როდესაც ნეხლიუდოვი ციხეს მიუახლოვდა, ჯგუფი ჯერ არ გამოეყვანათ, მაგრამ ოთხი საათიდან გამალებით მიმდინარეობდა გასაგზავნი პატიმრების მიღება-ჩაბარება. ჯგუფში სულ ექვსას ოცდასამი მამაკაცი და სამოცდაოთხი ქალი იყო. ყველა მათგანი მუხლობრივი სიით უნდა შეემოწმებინათ, ავადმყოფები და დასუსტებულები გადაერჩიათ და ბადრაგისთვის გადაეცათ. ზედამხედველების ახალი უფროსი, მისი ორი თანაშემწე, ფერშალი, ბადრაგის ოფიცერი და კანცელარიის მწერალი ეზოში, კედლის ჩრდილში მდგარ მაგიდასთან ისხდნენ, რომელზეც ქაღალდები და საკანცელარიო მოწყობილობები ეწყობოდა და მათთან რიგრიგობით მისულ ტუსაღებს ამოწმებდნენ, რამდენიმე შეკითხვას უსვამდნენ, მათ სახელს ერთმანეთს გადასძახებდნენ და იწერდნენ.

ახლა მზის სხივებს მაგიდა უკვე სანახევროდ გაენათებინა. სიცხე მატულობდა, განსაკუთებით კი ჰაერი იხუთებოდა უქარობისა და იქვე მდგარი პატიმრების სუნთქვისგან.

– ამას ხომ ბოლო არ უჩანს! – ამბობდა მაღალი, მსუქანი, გაწითლებული, მხრებაწეული და მოკლევხლეებიანი ბადრაგის უფროსი, განუწყვეტლივ პაპიროსს რომ ეწეოდა და დიდი

ულვაშები პირს უფარავდა, – გაგვაწამეს. ამდენი სად მოაგროვეთ? ბევრია კიდევ?

კანცელარიის მწერალმა გადაამოწმა.

– კიდევ ოცდაოთხი კაცი და ქალები.

– აბა, რას დადექით, მოდით!.. – გასძახა ბადრაგმა ერთმანეთზე მიჭექყილ, ჯერაც შეუმოწმებელ პატიმრებს.

ტუსალები უკვე სამ საათზე მეტი ხნის განმავლობაში იდგნენ თავიანთი რიგის მოლოდინში, თანაც მზეში და არა ჩრდილში.

ეს სამუშაო ციხის შიგნით მიმდინარეობდა, გარეთ კი, ჭიშკართან, ჩვეულებისამებრ, თოფიანი გუშაგი იდგა, იქვე კი – ოცამდე ფორანი პატიმრების ნივთებითა და ავადმყოფებით. კუთხეში მათი ახლობლები და მეგობრები შეგროვილიყვნენ, რომლებიც პატიმრების გამოსვლას ელოდებოდნენ, რათა ერთხელ კიდევ მოეკრათ მათთვის თვალი და თუ მოახერხებდნენ, დალაპარაკებოდნენ და რამე გადაეცათ. ნეხლიუდოვიც მათ შეუერთდა.

ასე დაახლოებით ერთი საათი გავიდა. შემდეგ გაისმა ბორკილების ჟღარუნი, ნაბიჯების ხმა, დიდკაცური შეძახილები, შეგროვილი ხალხის ჩახველება და ხმადაბალი გადალაპარაკება. ასე გაგრძელდა ხუთიოდე წუთი, რომლის დროსაც კუტიკარში ზედამხედველები შედიოდნენ და გამოდიოდნენ. ბოლოს ბრძანებაც გაისმა.

ჭიშკარი გრუხუნით გაიღო, ბორკილების ჟღარუნი უფრო მკაფიოდ გაისმა, გარეთ თეთრ კიტელებში გამოწყობილი, შეიარაღებული მცველები გამოვიდნენ და, როგორც ჩანს, ნაცნობი და ჩვეული მანევრით, ფართო, სწორ წრეზე განლაგდნენ. ამის შემდეგ გაისმა ახალი ბრძანება და პატიმრებმა წყვილ-წყვილად დაიწყეს გამოსვლა, გადაპარსულ თავებზე ბლინისმაგვარი ქუდები ეხურათ, მხარზე ტომრები მოეგდოთ, ბორკილდადებულ ფეხებს მოაჩოჩიალებდნენ, ერთ ხელს იქნევდნენ, მეორეს კი ზურგს უკან ტომარას აშველებდნენ. წინ კატორღელი მამაკაცები მოდიოდნენ, ერთნაირი ნაცრისფერი შარვლები და ზურგზე ტუზდასმული ხალათები ეცვათ. ყველანი – ახალგაზრდები, მოხუცები, გამხდრები, მსუქნები, ფერმკრთალები, გაწითლებულები, შავები, ულვაშიანები, წვერიანები, უწვეროები, რუსები,

თათრები, ებრაელები, ბორკილების ჟღარუნით გამოდიოდნენ და ხელს ისე მკვირცხლად იქნევდნენ, თითქოს სადღაც შორს უნდა წასულიყვნენ, მაგრამ ათიოდე ნაბიჯის გადადგმის შემდეგ ჩერდებოდნენ და მორჩილად დგებოდნენ ოთხ-ოთხად, ერთმანეთის უკან. მათ ჭიშკრიდან შეუჩერებლივ მოჰყვნენ ასევე თავგადაპარსული, ისეთივე ტანსაცმელში გამოწყობილი ადამიანები. ფეხებზე ბორკილები არ ედოთ, სამაგიეროდ, ხელხუნდებით იყვნენ ორ-ორად გადაბმულნი. ესენი გადასახლებულნი იყვნენ... ისინიც მკვირცხლად გამოდიოდნენ, ჩერდებოდნენ და ოთხ-ოთხად ეწყობოდნენ. შემდეგ მოდიოდნენ საზოგადოებრივები[53], შემდეგ – ქალები: ჯერ კატორღელები ციხის ნაცრისფერი ხიფთნებითა და თავსაფრებით, მათ უკან კი გადასახლებულნი და ნებაყოფლობით მიმავალნი ქალაქური თუ სოფლური სამოსით. ზოგიერთ ქალს ძუძუს ბავშვი ხიფთნის კალთაში გაეხვია და ისე მოჰყავდა.

ქალებს ბავშვები მოსდევდნენ, ბიჭები და გოგონები. ისინი მათ ისე ეტმასნებოდნენ, როგორც კვიცები ეკვრიან დედებს ცხენების რემაში. მამაკაცები უსიტყვოდ ჩერდებოდნენ, იშვიათად თუ ჩაახველებდა რომელიმე მათგანი, ან მოკლედ რაიმეს მოსჭრიდა. ქალები კი ენას არ აჩერებდნენ. ნეხლიუდოვს მოეჩვენა, რომ გამოსვლისას მათში მასლოვა ამოიცნო; მაგრამ შემდეგ იგი სხვებს შეერია და ახლა ნეხლიუდოვი მხოლოდ კაცების უკან მდგომ ნაცრისფერ ბრბოს ხედავდა, რომელსაც ბავშვებიანი და ტომრებიანი, თითქოს ყოველგვარ ადამიანურობას, განსაკუთრებით კი ქალურ თვისებებს მოკლებული არსებები შეადგენდნენ.

მიუხედავად იმისა, რომ ციხის შენობაში ყველა პატიმარი დაეთვალათ, მეზადრაგეები მათ გადათვლასა და გადამოწმებას შეუდგნენ. ეს დიდხანს გაგრძელდა, განსაკუთრებით იმიტომ, რომ ზოგიერთი ტუსადი მოძრაობდა, ერთი ადგილიდან მეორე ადგილზე გადადიოდა და მთვლელებს ხელს უშლიდა. მეზადრაგეები ილანძლებოდნენ, ხელს ჰკრავდნენ პატიმრებს, რომლებიც მათ მშვიდად, მაგრამ გაბოროტებით ემორჩილებოდნენ და თავიდან ითვლიდნენ. როდესაც ესეც დასრულდა, ბადრაგის ოფიცერმა რაღაც ბრძანა და ბრბო აფორიაქდა. ღონემიხდილი კაცები, ქალები და ბავშვები აჩქარებით დაიძრნენ საზიდრებისკენ, ზედ ჯერ თავიანთი ტომრები დააწყვეს, მერე კი თვითონაც შეუდგნენ

აძრომას. ასე ძვრებოდნენ და სხდებოდნენ ქალები აყვირებული ძუძუს ბაღლებით, მზიარული, ადგილისთვის მოკამათე ბავშვები და დაღვრემილი, პირქუში პატიმარი კაცები.

რამდენიმე ტუსადმა ქუდი მოიხადა, ბადრაგის ოფიცერს მიუახლოვდა და რაღაც სთხოვა. ნეხლიუდოვმა მოგვიანებით შეიტყო, რომ მათაც საზიდრებზე დაჯდომა სურდათ. ოფიცერი პაპიროსს უსიტყვოდ ეწეოდა, მთხოვნელს ზედაც არ უყურებდა, მერე კი მოულოდნელად მოკლე ხელი პატიმარს მუქარით მოუქნია, რომელმაც დარტყმის მოლოდინში გადაპარსული თავი მხრებში ჩარგო და უკან გადახტა.

– მაღლა გინდა შემოჯდე? ისე აგამაღლებ აზნაურობამდე, რომ არასდროს დაგავიწყდება! ფეხით წახვალ! – იყვირა ოფიცერმა.

მან საზიდარზე დაჯდომის უფლება მხოლოდ ერთ მაღალ, აქეთ-იქით მოქანავე, ფეხებზე ბორკილდადებულ მოხუცს მისცა. ნეხლიუდოვმა დაინახა, როგორ მოიხადა კაცმა ბლინისმაგვარი ქუდი და პირჯვრის წერით საზიდრისკენ გაემართა, მერე კი დიდხანს წვალობდა ზედ აძრომისას, რადგან ბებრული, ხუნდებიანი ფეხის აწევა უჭირდა. ბოლოს მას ურემზე მჯდომმა დედაკაცმა ხელი გაუწოდა და ასვლაში მიეხმარა.

როდესაც ყველა საზიდარი ტომრებით გაივსო, ზედ კი ისინი მოთავსდნენ, ვისაც ამის უფლება ჰქონდა, ბადრაგის ოფიცერმა ქუდი მოიხადა, ცხვირსახოციტ შუბლი, მელოტი თავი და მსხვილი წითელი კისერი მოიწმინდა და პირჯვარი გადაიწერა.

– ჯგუფო, დავიძარით! – ბრძანა მან.

ჯარისკაცებმა იარაღი ააჟღარუნეს, პატიმრებმა მარცხენა ხელით ქუდი მოიხადეს და პირჯვრის წერას შეუდგნენ, გამცილებლებისა და ტუსადების მხრიდან შეძახილები გაისმა, ქალებმა ბლავილი მორთეს, თეთრკიტელიანი ჯარისკაცებით გარშემორტყმული ჯგუფი ადგილიდან დაიძრა და ბორკილდადებული ფეხების ჩოჩიალით იქაურობა მტვერში გაახვია. წინ ჯარისკაცები მიდიოდნენ. მათ ჯაჭვების ჩხრიალით ოთხ-ოთხად დაწყობილი ბორკილდადებულები მოსდევდნენ, შემდეგ – წყვილ-წყვილად ხელხუნდგადაბმული საზოგადოებრივები, შემდეგ კი – ქალები. სულ ბოლოს ტომრებითა და ღონემიხდილი ადამიანებით დატვირთული

საზიდრები მოგორავდა. ერთ-ერთ მათგანზე შეფუთნილი ქალი შემომჯდარიყო, რომელიც განუწყვეტლივ კიოდა და ქვითინებდა.

XXXV

მსვლელობა იმსიგრძეზე გაჭიმულიყო, რომ, როდესაც წინ მიმავალნი თვალს მიეფარნენ, ტომრებითა და დასუსტებული ადამიანებით დატვირთული ურმები მხოლოდ მაშინ დაიძრნენ. ნეხლიუდოვი ეტლში ჩაჯდა, რომელიც მას იქვე ელოდებოდა და მეეტლეს უბრძანა, პატიმრებისთვის გადაესწრო, რათა ნაცნობი ტუსადებისთვის თვალი მოეკრა. მასლოვა ეპოვა და ეკითხა, მიიღო თუ არა გამოგზავნილი ნივთები. ძალიან ჩამოცხა. ქარი არ ქროდა და შუა ქუჩაში მიმავალი პატიმრების თავზე ათასზე მეტი ფეხისგან წარმოქმნილი მტვრის ბუდი იდგა. ტუსადები სწრაფად გადაადგილდებოდნენ და ნეხლიუდოვის ეტლში შებმული ცხენი, რომელიც ჩორთით არ მიდიოდა, მათ ნელ-ნელა უსწრებდა. უცნაური და საშინელი შესახედაობის არსებები ერთნაირად შემოსილი ფეხებით ერთმანეთს მწკრივებად მისდევდნენ, თავისუფალ ხელებს შეწყობილად იქნევდნენ და ამით თითქოს საკუთარ თავს ამხნევებდნენ. მათი მრავალრიცხოვნება, ერთფეროვნება და ის უცნაური გარემო, რომელშიც იმყოფებოდნენ, ნეხლიუდოვს ზოგჯერ აფიქრებინებდა, რომ მართლაც რაღაც განსაკუთრებულ, საშინელ არსებებს ხედავდა. ეს შთაბეჭდილება მხოლოდ იმან გაუქარწყლა, რომ კატორღელთა შორის ერთი პატიმარი, მკვლელი ფიოდოროვი ამოიცნო, გადასახლებულთა შორის – კომიკოსი ოხოტინი და კიდევ ერთი მაწანწალა, რომელიც მას მიმართავდა. თითქმის ყველა ტუსადი უკან იხედებოდა და აღმაცერად გაჰყურებდა მოახლოებულ ეტლსა და მასში მჯდომ ბატონს. ფიოდოროვმა თავი დაუქნია, ნიშნად იმისა, რომ იცნო; ოხოტინმა თვალი ჩაუკრა. მაგრამ თავი არც ერთ მათგანს დაუკრავს, რადგან ამის უფლება არ ჰქონდათ. როდესაც ქალებს წამოეწია, ნეხლიუდოვმა მაშინვე იცნო მეორე რიგში მიმავალი მასლოვა. განაპირა ადგილი გაწითლებულ, მოკლეფეხება, შავთვალემა, უშნო, ქამარში ხალათჩატანებულ ქალს ეკავა. ეს კონტაპრუწა იყო. მის გვერდით ფეხმძიმე ქალი

იდგა, ფეხებს ძალისძალად რომ ადგამდა. მესამე მასლოვა გახლდათ. მას ტომარა მხარზე მოეგდო და წინ იყურებოდა. მშვიდი და შეუპოვარი სახე ჰქონდა. იმის იქით ფედოსია მიაბიჯებდა მკვირცხლად, ახალგაზრდა ლამაზი ქალი მოკლე ხალათითა და დედაკაცურად წაკრული თავსაფრით. ნეხლიუდოვი ეტლიდან ჩამოვიდა და ქალებს მიუახლოვდა, რათა მასლოვასთვის ნივთებისა და განწყობის შესახებ ეკითხა, მაგრამ იგი მაშინვე შეამჩნია ამავე მხრიდან მიმავალმა ბადრაგის უნტეროფიცერმა და მისკენ გამოიქცა.

– ბატონო, ჯგუფთან მიახლოება არ შეიძლება, – შორიდანვე შესძახა მან, – აკრძალულია.

როდესაც მიუახლოვდა და ხელში ნეხლიუდოვი შერჩა (ციხეში მას უკვე ყველა იცნობდა), მის გვერდით შეჩერდა, სამხედრო წესით მიესალმა და უთხრა:

– ახლა არ შეიძლება, ნებადართული არაა, ვაგზალზე კი შეიძლება. არ ჩამორჩეთ, იარეთ! – უყვირა მან პატიმრებს და სიცხის მიუხედავად, ახალი, კონტა ჩექმებით თავისი ადგილისკენ ჩორთით გაიქცა.

ნეხლიუდოვი ტროტუარზე დაბრუნდა, მეეტლეს უბრძანა, უკან გაჰყოლოდა და გზა ფეხით განაგრძო. სადაც კი ჯგუფი გაივლიდა, იგი ყველგან იქცევდა ყურადღებას, რომელშიც თანაგრძნობაც მოჩანდა და ძრწოლაც. მგზავრები ეტლებიდან თავს გამოჰყოფდნენ ხოლმე და სანამ შეეძლოთ, პატიმრებს თვალს აყოლებდნენ. ფეხით მოსიარულენი ჩერდებოდნენ და საშინელ სანახაობას გაოცებითა და შიშით შეჰყურებდნენ. ზოგი ახლოს მიდიოდა და მათთვის გაღებულ მოწყალებას მებადრაგეებს გადასცემდა. ზოგი კი დაჰიჰნოზებულივით მიჰყვებოდა ჯგუფს, შემდეგ კი ჩერდებოდა, პატიმრებს თავის ქნევითა და მზერით მიაცილებდა. სადარბაზოებიდან, ეზოებიდან და ფანჯრებიდან ხალხი ერთმანეთს გარეთ გამოსვლისკენ მოუწოდებდა, მერე კი ყველანი უსიტყვოდ იდგნენ და ამ საშინელ მსვლელობას მისჩერებოდნენ. ერთ-ერთ გზაჯვარედინზე ჯგუფმა რომელიღაც მდიდრის ეტლს გზა გადაუღობა. კოფოზე სქელსაჯდომიანი, სახელაპლაპებულო, ზურგზე ღილებჩამწკრივებული მეეტლე იჯდა, შიგნით კი ცოლ-ქმარი მოკალათებულიყო: გამზდარი და ფერმკრთალი ქალი ღია ფერის შლაპითა და კაშკაშა ქოლგით და ცილინდრიანი კაცი ასევე ღია ფერის კონტა პალტოთი. მათ წინ

ბავშვები ისხდნენ: გამოწყობილი და ახლად ამოსული ყვავილივით ნორჩი გოგონა გაშლილი ქერა თმით, ისიც კაშკაშა ქოლგით, რვა წლის ბიჭი გრძელი, გამხდარი კისრით, გამოჩრილი ლავიწის ძვლებით და გრძელი ლენტებით მორთული მეზღვაურის ქუდით. ოჯახის მამა გაბრაზებით საყვედურობდა მეეტლეს იმისთვის, რომ მან დროულად ვერ აუარა გვერდი პატიმრების ჯგუფს, დედა კი ზიზღით ჭუტავდა თვალებს და კოპებშეკრულს, მზისა და მტვრისგან თავდასაცავად ქოლგა ლამის სახეზე აეფარებინა. სქელსაჯდომიანი მეეტლე უკმაყოფილოდ იჭმუხნებოდა, პატრონის უსამართლო საყვედურებს ისმენდა, რომელსაც თვითონ ებრძანებინა ამ ქუჩით წამოსვლა და ძლივს აკავებდა ლაპლაპა, აღვირის თავსართავებთან და კისერთან აქაფებულ შავრა ულაყებს, გზის გაგრძელებას რომ ლამობდნენ.

პოლიციელს სულით და გულით უნდოდა ესიამოვნებინა მდიდრული ეტლის პატრონისთვის, პატიმრები გაეჩერებინა და იგი წინ გაეშვა, მაგრამ ამ მსვლელობაში რაღაც პირქუშ ზეიმურობას გრძნობდა, რომლის დარღვევაც ამ შეძლებული კაცისთვისაც კი არ შეიძლებოდა. მას მხოლოდ ხელი მიეტანა ქუდთან მისი სიმდიდრისადმი პატივისცემის ნიშნად და ტუსაღებს ისე მკაცრად შეჰყურებდა, თითქოს მზად იყო, ეტლში მსხდომნი მათგან დაეცვა. ასე რომ, მგზავრებს ლოდიანი მოუხდათ და ადგილიდან მანამ ვერ დაიძრნენ, სანამ ტომრებითა და მასზე შემომჯდარი პატიმარი ქალებით დატვირთულმა უკანასკნელმა საზიდარმა არ ჩაიხრიგინა. ზედ მოკალათებულმა, თითქმის მიყუჩებულმა ისტერიულმა დედაკაცმა, ამ მდიდრული ეტლის დანახვაზე კვლავ კივილი და ქვითინი წამოიწყო. როგორც კი მეეტლემ სადავე ოდნავ აამოძრავა, შავრა ულაყები ადგილიდან მოწყდნენ და ქვაფენილზე ნალდარტყმული ფლოქვების რაკარუკით რბილად გააქანეს მსუბუქად მოხტუნავე, რეზინისსალტებიანი ეტლი აგარაკისკენ, სადაც ცოლ-ქმარი, გოგონა და წვრილკისერა ბიჭი, რომელსაც ლავიწის ძვლები გამოსჩროდა, დროის მხიარულად გატარებას გეგმავდნენ.

შვილებისთვის ნანახის ახსნით მშობლებს თავი არ შეუწუხებიათ. ასე რომ, ბავშვები ყველაფერს თვითონ უნდა მიმხვდარიყვნენ.

გოგონამ დედ-მამის სახის გამომეტყველების მიხედვით

დაასკვნა, რომ მათ წინ სრულიად სხვა, მისი მშობლებისა და ნაცნობებისგან განსხვავებული, ცუდი ადამიანები იდგნენ, რომლებსაც ისე ექცეოდნენ, როგორც იმსახურებდნენ. ამიტომ მხოლოდ ეშინოდა და ძალიან გაუხარდა, როდესაც მათ ველარ ხედავდა.

სხვაგვარად გადაწყვიტა საკითხი ბიჭმა, რომელსაც გრძელი, გამზდარი კისერი ჰქონდა და პატიმრების მსვლელობას ფართოდ გახელილი თვალებით მისჩერებოდა. მან მტკიცედ და დანამდვილებით იცოდა, ეს უშუალოდ ღმერთისგან გაეგო, რომ ისინიც ჩვეულებრივი ადამიანები იყვნენ, როგორც თვითონ, როგორც სხვები, მაგრამ მათთვის ვიღაცას რაღაც ცუდი გაეკეთებინა, ის, რისი გაკეთებაც არ შეიძლებოდა; ეცოდებოდა ეს ხალხი, მაგრამ, იმავდროულად, ძრწოლასაც გრძნობდა ამ ბორკილდადებული და თავგადაპარსული ხალხის, ასევე იმ ადამიანების მიმართაც, ვინც მათ ბორკილები დაადო და თავი გადაჰპარსა. ამიტომ სულ უფრო ებერებოდა ტუჩები, თუმცა ყველანაირად ცდილობდა, არ ატირებულიყო, რადგან მიაჩნდა, რომ ასეთ შემთხვევებში ტირილი სირცხვილი იყო.

XXXVI

ნეხლიუდოვმა პატიმრებს ფეხი აუწყო და მათსავით სწრაფად მიდიოდა, მაგრამ მსუბუქად ჩაცმულსაც კი საშინლად დასცხა და, რაც მთავარია, ქუჩებში ჩამოწოლილი ცხელი ჰაერისგან სული ეხუთებოდა. მეოთხედი ვერსის გავლის შემდეგ ღია ეტლში ჩაჯდა, ჯგუფს გადაასწრო, მაგრამ შუა ქუჩაში მოეჩვენა, რომ კიდეც უფრო ჩამოცხა. შეეცადა, ფიქრებით სიძესთან გამართულ გუშინდელ საუბარზე გადართულიყო, თუმცა ახლა ეს ისე აღარ აღელვებდა, როგორც დილით, რადგან ციხიდან პატიმრების გამოსვლასა და მათ მსვლელობას გაცილებით მეტი შთაბეჭდილება მოეხდინა. თანაც გულის გამაწვრილებლად ცხელოდა. ღობესთან, ხეების ჩრდილში, ჩამუხლოული მენაყინის წინ, რეალური სკოლის ორი ქუდმოხდილი მოსწავლე ბიჭი იდგა. ერთი მათგანი რქის კოვზის ლოკვით ტკბებოდა, მეორე კი ელოდებოდა, როდის გაუვსებდნენ პატარა ჭიქას რაღაც ყვითელი ნუგბარით.

– სად მოიკლავს აქ კაცი წყურვილს? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა თავის მეეტლეს, როდესაც მეტი ველარ აიტანა.

– ახლა კარგი ტრაქტირი იქნება, – მიუგო მეეტლემ, კუთხეში შეუხვია და რომელიღაც შესასვლელთან გაჩერდა, რომლის თავზეც დიდი აბრა ეკიდა.

დახლს იქით მდგარმა, პერანგში გამოწყობილმა მსუქანმა ნოქარმა და ოდესღაც თეთრმა ხელზე მოსამსახურეებმა, კლიენტების არყოლის გამო მაგიდასთან რომ ისხდნენ, უჩვეულო მგზავრი ცნობისმოყვარეობით შეათვალიერეს და თავიანთი სამსახური შესთავაზეს. ნეხლიუდოვმა ზელტერის წყალი მოითხოვა და ფანჯრიდან მოშორებით მდგარ პატარა, მაგიდას მიუჯდა, რომელზეც ჭუჭყიანი სუფრა გადაეფარებინათ.

მის სიახლოვეს ორი კაცს წინ ჩაის ჭურჭელი და თეთრი შუშის ბოთლი ედგა, შუბლიდან ოფლს იწმენდნენ და რაღაცას მშვიდად ანგარიშობდნენ. ერთ-ერთ მათგანს, შავგვრემანსა და გამელოტებულს, კეფაზე იგნატი ნიკიფოროვიჩით ბორდიურივით შერჩენოდა შავი თმა. ამ შედარებამ ნეხლიუდოვს კვლავ სიძესთან წუხანდელი საუბარი და მასთან და თავის დასთან გამგზავრებამდე კიდევ ერთხელ შეხვედრის სურვილი გაახსენა. «ვერ მოვასწრებ, – გაიფიქრა მან, – აჯობებს, წერილი მივწერო». მან ქაღალდი, კონვერტი და მარკა მოითხოვა და ტექსტის მოფიქრებას შეუდგა, თან ახალდასხმულ შუშხუნა წყალს ყლურწავდა. ფიქრები აქეთ-იქით გაურბოდა და წერილის დაწერას ვერ ახერხებდა.

«საყვარელო ნატაშა, არ შემიძლია, რომ იგნატი ნიკიფოროვიჩთან გუშინდელი საუბრის შემდეგ გაჩენილი მძიმე შთაბეჭდილებით გავემგზავრო...» – დაიწყო მან. «ვთხოვ, რომ მაპატიოს, რაც ვუთხარი. მაგრამ მე ის ვთქვი, რასაც ვფიქრობდი. ეგონება, რომ საკუთარ სიტყვებზე უარს ვამბობ. თანაც მისი ეს ჩარევა ჩემს საქმეებში... არა, არ შემიძლია», – მას კვლავ მოაწვა სიძულვილი ამ უცხო, თავდაჯერებული ადამიანისადმი, რომელსაც მისი არ ესმოდა, დაუმთავრებელი წერილი ჯიბეში ჩაიდო, ფული გადაიხადა, გარეთ გავიდა და ჯგუფს დაედევნა.

კიდევ უფრო ჩამოცხა. კედლები და ქვები თითქოს ცხელი ჰაერით სუნთქავდა. გავარვარებულ ქვაფენილს ფეხები ლამის

დაეწვა. იგივე იგრძნო, როდესაც შიშველი ხელით ეტლის გალაქულ გვერდს შეეხო.

ცხენი უხალისო ჩორთით, მტვრიან და უსწორმასწორო ქვაფენილზე ნალების თანაბარი კაკუნით მიუყვებოდა ქუჩებს; მეეტლე განუწყვეტლივ თვლემდა; ნეხლიუდოვი კი იჯდა, არაფერზე ფიქრობდა და წინ გულგრილად იყურებოდა. დაღმართზე, დიდი სახლის ჭიშკართან, რამდენიმე კაცი და შეიარაღებული მეზადრაგე იდგა. ნეხლიუდოვმა ეტლი გააჩერებინა.

– რა მოხდა? – ჰკითხა მეეზოვეს.

– პატიმარს რაღაც შეემთხვა.

ნეხლიუდოვი ეტლიდან ჩამოვიდა და ხალხს მიუახლოვდა. ტროტუართან, უსწორმასწორო, დაფერდებულ ქვაფენილზე, მკერდგანიერი, არცთუ ახალგაზრდა, წითურწვერიანი, წითელსახიანი და ცხვირმიჭყლეტილი კაცი იწვა. ნაცრისფერი ხალათი და შარვალი ეცვა. თავი ფეხებზე ქვემოთ მოქცეოდა. გულადმა გაწოლილს ჭორფლიანი ხელები გაეშალა და ზურგით ზემოთ ეწყო. შიგადაშიგ მაღალი და ძლიერი მკერდი უთრთოდა, სლუკუნებდა და დასისხლიანებული თვალებით ცას შესცქეროდა. თავზე მოღუშული პოლიციელი, მეწვრილმანე, ფოსტალიონი, ნოქარი, ქოლგიანი მოხუცი ქალი და თმაშეკრეჭილი, ცარიელკალათიანი ბიჭი ედგა.

– ციხეში დასუსტდნენ, მოღუნდნენ, ახლა კი ამ პაპანაქებაში მიჰყავთ, – საყვედურობდა ვიღაცას ნოქარი, თან მოახლოებულ ნეხლიუდოვს მიმართავდა.

– ნამდვილად მოკვდება, – ტირილნარევი ხმით ჩაილაპარაკა ქოლგიანმა ქალმა.

– კარგი იქნებოდა, პერანგი რომ შეგვეხსნა, – თქვა ფოსტალიონმა.

პოლიციელი აკანკალებული თითებით პატიმრის დაძარღვულ, გაწითლებულ კისერზე თასმების შეხსნას შეუდგა. როგორც ჩანს, აღელვებული და დარცხვენილი იყო, მაგრამ მაინც ჩათვალა საჭიროდ, რომ ბრბოსთვის მიემართა:

– აქ რას შეგროვილხართ? ისედაც ცხელა. ჰაერს არ უშვებთ.

– ექიმმა უნდა შეამოწმოს და ვინც სუსტადაა, დატოვოს. თორემ ცოცხალ-მკვდარი ხალხი მიჰყავთ, – თავი მოიწონა ნოქარმა კანონების ცოდნით.

პოლიციელმა წაქცეულს თასმები შეუხსნა, წამოდგა და მიიხედ-მოიხედა.

– დაიშაღეთ-მეთქი. რა თქვენი საქმეა? რა, არ გინახავთ? – თქვა მან და თანაგრძნობისთვის ნეხლიუდოვს შეხედა, მაგრამ მის მზერაში მსგავსი რომ ვერაფერი აღმოაჩინა, ახლა მეზადრატეს მიაშტერდა.

მაგრამ მეზადრატე განზე იდგა, თავის მოქცეულ ქუსლს ათვალიერებდა და პოლიციელის გასაჭირს არაფრად აგდებდა.

– ვისი საქმეცაა, ისინი არ ზრუნავენ. ხალხისთვის სულის ამოხდა სადაური წესია?

– მართალია, პატიმარია, მაგრამ მაინც ადამიანია, – გაისმოდა ბრბოში.

– თავი წამოუწიეთ და წყალი დააღვინეთ, – თქვა ნეხლიუდოვმა.

– წყლის მოსატანად წავიდნენ, – მიუგო პოლიციელმა, პატიმარს ხელები ილღიებში ამოსდო და ოდნავ მაღლა ასწია.

– აქ რა თავყრილობაა? – გაისმა უეცრად მტკიცე, დიდკაცური ხმა და პატიმრის გარშემო შემოხვეული ხალხისკენ სწრაფი ნაბიჯებით მომავალი, უზადოდ სუფთა კიტელსა და გაკრიალებულ მაღალ ჩექმებში გამოწყობილი საპოლიციო უბნის უფროსი გამოჩნდა. – დაიშაღეთ! რას უდგახართ! – მიაძახა მან ბრბოს, თუმცა ხალხის შეკრების მიზეზი ჯერ არ იცოდა.

ახლოს რომ მივიდა და მომაკვდავი პატიმარი დაინახა, თავი მოწონების ნიშნად დაიქნია, თითქოს ამას ელოდა კიდეც და პოლიციელს მიმართა:

– როგორ მოხდა?

პოლიციელმა მოახსენა, რომ ჯგუფი მიდიოდა და პატიმარი დაეცა, მეზადრატემ კი მისი დატოვება ბრძანა.

– მერე რა? პოლიციის უბანში უნდა წავიყვანოთ. ეტლი

გვჭირდება.

– მეეზოვე გაიქცა მოსაყვანად, – მიუგო პოლიციელმა და ხელი ქუდთან მხედრულად მიიტანა.

ნოქარი ისევ სიცხის შესახებ ალაპარაკდა.

– რა შენი საქმეა? ჰა? შენს გზაზე წადი, – უთხრა უბნის უფროსმა და ისე მკაცრად შეხედა, რომ ნოქარმა მაშინვე ხმა გაკმინდა.

– წყალი უნდა დავალევინოთ, – თქვა ნეხლიუდოვმა.

უბნის უფროსმა მასაც მკაცრად შეხედა, მაგრამ არაფერი უთქვამს. როდესაც მეეზოვემ ჭიქით წყალი მოიტანა, პოლიციელს უბრძანა, რომ პატიმრისთვის შეეთავაზებინა. მან ტუსაღს თავი წამოუწია და ჭიქა პირთან მიუტანა, მაგრამ დავრდომილმა დალევა ვერ შეძლო, წყალი წვერზე ჩამოედვარა, იქიდან კი ქურთუკი და ხამი ტილოს პერანგი დაუსველა.

– თავზე დაასხი! – ბრძანა უბნის უფროსმა. პოლიციელმა პატიმარს ბლინისმაგვარი ქუდი მოხადა და წყალი წითურ კულულებსა და მოტიტვლებულ თავზე დაასხა.

ტუსაღს თითქოს შეეშინდა და თვალები ფართოდ გაახილა, მაგრამ არ განძრეულა. სახეზე მტვერნარევი წყალი წურწურით ჩამოსდიოდა, პირით კი კვლავ სლუკუნებდა და ტანიც ისევე უთრთოდა.

– ეს აქ რას აკეთებს? ამაში ჩასვით, – მიუბრუნდა უბნის უფროსი პოლიციელს და ნეხლიუდოვის ეტლზე მიუთითა, – ეი, შენ! აქ მოაყენე!

– დაკავებულია, – პირქუშად, თავაუღებლივ მიუგო მეეტლემ.

– ეს ჩემი ეტლია, – თქვა ნეხლიუდოვმა, – მაგრამ წაიყვანეთ. მე გადავიხდი, – გადაულაპარაკა მან მეეტლეს.

– აბა, რას დამდგარხართ? – იყვირა უბნის უფროსმა, – გაინძერით!

პოლიციელმა, მეეზოვეებმა და მეზადრაგემ მომაკვდავი ასწიეს, ღია ეტლში შეიყვანეს და დასვეს. მაგრამ იგი ძალზე ცუდად იყო: თავი უკან უვარდებოდა და სკამიდან ქვემოთ ცურდებოდა.

– დააწვინეთ! – ბრძანა უბნის უფროსმა.

– არაფერია, თქვენო კეთილშობილებავ, ასეც მივიყვან, – თქვა პოლიციელმა, მომაკვდავს გვერდით მიუჯდა, ძლიერი მარჯვენა ხელი მოხვია და იდლიაში ამოუდო.

მებადრაგემ ფეხები აუწია, რომელზეც კოტები კი ეცვა, მაგრამ სახვევები არ ეკეთა, დაადგმევინა და კოფოს ქვეშ გააჭიმვინა.

უბნის უფროსმა ქვაფენილზე დაგდებულ ბლინისმაგვარ ქუდს თვალი მოჰკრა, აიღო და პატიმარს უკან გადავარდნილ სველ თავზე დაახურა.

– წავიდა! – ბრძანა მან.

მეეტლემ გაბრაზებით მოიხედა, თავი დააქნია და მებადრაგის თანხლებით, აუჩქარებლად გაემართა უკან, კერძო სახლისკენ. პატიმრის გვერდით მჯდარი პოლიციელი განუწყვეტლივ იჭერდა მის დაცურებულ სხეულს და აქეთ-იქით მოყანყალე თავს, იქვე მიმავალი მებადრაგე კი ფეხებს უსწორებდა. ნეხლიუდოვიც მათ გაჰყვა.

XXXVII

ეტლი, რომლითაც პატიმარი მიჰყავდათ, მეხანძრე გუშაგს გასცდა, საპოლიციო უბანში შევიდა და ერთ-ერთ შესასვლელთან გაჩერდა.

ეზოში მკლავებდაკაპიწებული მეხანძრეები ხმამაღლა ლაპარაკობდნენ, იცინოდნენ და დროგებს რეცხავდნენ.

მოსულებს მაშინვე შემოეხვია რამდენიმე პოლიციელი. მათ პატიმრის უსიცოცხლო სხეულს იდლიებსა და ფეხებში ხელი ჩაავლეს და მოწრიპინე ეტლიდან გადმოიღეს.

პოლიციელი, რომელიც ტუსადს მოჰყვა, წელში გაიმართა, გაშეშებული ხელი გაიქნ-გამოიქნია, ქუდი მოიხადა და პირჯვარი გადაიწერა. მიცვალებული კი კარის გავლით კიბეზე აიტანეს. ნეხლიუდოვი მათ უკან მიჰყვა. პატარა, ჭუჭყიან ოთახში ოთხი საწოლი იდგა. ორზე ხალათმოცმული ორი ავადმყოფი იჯდა: ერთი – ღრანჭმოქცეული და კისერშეხვეული, მეორე – ჭლექიანი. ორი საწოლი თავისუფალი

იყო. ერთ-ერთზე პატიმარი დააწვინეს. მას სწრაფი, მსუბუქი ნაბიჯით წამსვე მიუახლოვდა პატარა კაცი მბრწყინავი თვალებითა და განუწყვეტლივ მოძრავი წარბებით, რომელსაც მხოლოდ საცვლები და წინდები ეცვა, დახედა, შემდეგ მზერა ნეხლიუდოვზე გადაიტანა და ხმამაღლა გადაიხარხარა. ეს შეშლილი გახლდათ, ამ მისაღები პალატის მკვიდრი.

– ჩემი შეშინება სურთ, – თქვა მან, – მაგრამ არა, არ გამოუვათ.

პოლიციელებს უბნის უფროსი და ფერშალი შემოჰყვათ.

ფერშალი მიცვალებულთან მივიდა, მოყვითალო, ჭორფლიანი, ჯერაც რბილი, მაგრამ მკვდრისებრ ფერწასული ხელი გაუსინჯა, ოდნავ ასწია და გაუშვა, რომელიც ცხედარს მუცელზე უსიცოცხლოდ დაეცა.

– მზადაა, – თქვა ფერშალმა და თავი დააქნია, მაგრამ, ჩვეულებისამებრ, მიცვალებულს სველი, უხეში ტილოს პერანგი შეუხსნა, ყურიდან ხუჭუჭი თმა გადაუწია და თითოთი ჯერ ტუსაღის ერთ ქუთუთოს შეეხო მზერაგაყინული, ღია თვალის ზემოთ, მერე კი – მეორეს.

– ვერ შემაშინებთ, ვერ შემაშინებთ, – იმეორებდა შეშლილი და ფერშლის მიმართულებით იფურთხებოდა.

– რას იტყვით? – იკითხა უბნის უფროსმა.

– რას ვიტყვი? – გაიმეორა ფერშალმა, – საცხედრეში უნდა წაიღოთ.

– ეგრეა საქმე? – შეეკითხა უბნის უფროსი.

– მაგის მეტი რა ვიცი, – თქვა ფერშალმა და რატომღაც მიცვალებულს გახსნილი მკერდი დაუფარა, – მაგრამ მატყვი ივანოვიჩს მაინც დავუძახოთ, მანაც გასინჯოს. პეტროვ, შენ წადი, – თქვა ფერშალმა და მიცვალებულს მოშორდა.

– საცხედრეში წაიღეთ, – ბრძანა უბნის უფროსმა, – შენ კი მერე კანცელარიაში მოდი, ხელს მოაწერ, – მიმართა მან მეზადრეგეს, რომელიც პატიმარს გვერდიდან არ სცილდებოდა.

– მესმის, – მიუგო მეზადრეგემ.

პოლიციელებმა ცხედარი ასწიეს და კვლავ კიბეზე დაეშვნენ. ნეხლიუდოვმა მათთან ერთად დააპირა წასვლა, მაგრამ

შეშლილმა შეაჩერა.

– თქვენ ხომ შეთქმულებაში არ მონაწილეობთ, ჰოდა, პაპიროსი მომეცით, – თქვა მან.

ნეხლიუდოვმა საპაპიროსე ამოიღო და მიაწოდა. შეშლილი წარბების განუწყვეტელი მოძრაობით, ძალიან სწრაფად შეუდგა იმის მოყოლას, თუ როგორ აწვალებდნენ ჩაგონებით.

– ყველანი ჩემ წინააღმდეგ არიან და თავიანთი მედიუმების საშუალებით გამუდმებით მტანჯავენ და მაწამებენ...

– მაპატიეთ, – უთხრა ნეხლიუდოვმა, ბოლომდე აღარ მოუსმინა და გარეთ გავიდა, რათა გაეგო, მიცვალებულს სად დაასვენებდნენ.

პოლიციელებს ცხედართან ერთად ეზო უკვე გაევლოთ და სარდაფში შედიოდნენ. ნეხლიუდოვმა მათთან მისვლა დააპირა, მაგრამ უბნის უფროსმა შეაჩერა.

– თქვენ რა გნებავთ?

– არაფერი, – მიუგო ნეხლიუდოვმა.

– თუ არაფერი, მაშინ მიბრძანდით.

ნეხლიუდოვი დაემორჩილა და თავისი ეტლისკენ გაეშურა, მთვლემარე მეეტლე გააღვიძა და ვაგზალზე გაემგზავრა.

ასი ნაბიჯიც არ გაევლო, რომ შეიარაღებული მცველის თანხლებით მომავალი ფორანი შეხვდა, რომლითაც სხვა, როგორც ჩანს, გარდაცვლილი პატიმარი მოჰყავდათ. იგი ზურგზე იწვა, ბლინისმაგვარი ქუდი ცხვირამდე ჩამოჰფხატოდა და საზიდავის ყოველ ბიძგზე შავწვერა გადაპარსული თავი უყანყალებდა. ცხენს გვერდით მეფორნე ედგა, უკან პოლიციელი მოჰყვებოდა. ნეხლიუდოვი თავის მეეტლეს მხარზე შეეხო.

– რას სჩადიან! – თქვა მეეტლემ და ცხენი გააჩერა.

ნეხლიუდოვი ეტლიდან ჩამოვიდა, ფორანს უკან გაჰყვა, მეხანძრე გუშაგს გასცდა და კვლავ საპოლიციო უბანში შევიდა. მეხანძრეებს დროგები უკვე გაერეცხათ და მათ ადგილას ახლა მაღალი, გამხდარი ბრანდმაიორი იდგა ცისფერი ქუდით, ხელები ჯიბეებში ჩაეწყო და მკაცრად შესცქეროდა ჩალისფერ,

მსხვილკისრიან ულავს, რომელსაც მეხანძრე მის წინ დაატარებდა. ცხენი წინა ფეხით კოჭლობდა, რის გამოც ბრანდმაიორი რაღაცას გაბრაზებით ეუბნებოდა იქვე მდგომ ვეტერინარს.

უბნის უფროსიც აქვე იყო. მეორე მიცვალებულის დანახვაზე იგი ფორანს მიუახლოვდა.

– სად აიყვანეთ? – იკითხა მან და თავი გამკიცხავად გადააქნია.

– ძველ გორბატოვსკიზე, – უპასუხა პოლიციელმა.

– პატიმარია? – იკითხა ბრანდმაიორმა.

– დიახ.

– დღეს უკვე მეორეა, – თქვა უბნის უფროსმა.

– მაგარი ამბებია. თანაც ეს სიცხე... – ჩაილაპარაკა ბრანდმაიორმა და მეხანძრეს მიაძახა, რომელსაც ჩალისფერი ცხენი მიჰყავდა: – განაპირა ბაკში დააყენე! მე შენ გაჩვენებ, ძაღლისშვილო, როგორ უნდა შენისთანა არამზადაზე ძვირი ცხენების დასახიჩრება.

პოლიციელებმა, პირველის მსგავსად, ეს ცხედარიც გადმოიღეს საზიდრიდან და მისაღებ პალატაში აიტანეს. ნეხლიუდოვი დაჰიპნოზებულივით გაჰყვა მათ უკან.

– თქვენ რა გნებავთ? – ჰკითხა ერთ-ერთმა პოლიციელმა.

ნეხლიუდოვმა არაფერი უპასუხა და გზა განაგრძო.

შეშლილი საწოლზე იჯდა და ხარბად ეწეოდა ნეხლიუდოვის მიერ მიცემულ პაპიროსს.

– აჰა, დაბრუნდით! – თქვა მან და გადაიხარხარა, მაგრამ შემდეგ ცხედარი დაინახა და სახე შეეჭმუნა. – ისევ? – თქვა უკმაყოფილოდ, – მე ხომ პატარა აღარ ვარ, რას იტყვით? – ღიმილითა და კითხვის გამომხატველი მზერით მიმართა მან ნეხლიუდოვს.

ამასობაში კი ნეხლიუდოვი მიცვალებულს დასცქეროდა, რომელსაც ახლა არავინ ეფარებოდა, აღარც ქუდი ეხურა და მთელი სახე მოუჩანდა. რამდენადაც პირველი პატიმარი იყო უშნო, იმდენად ეს იყო სახითაც და ტანითაც უჩვეულოდ

ლამაზი, თანაც გაფურჩქნის ხანაში. მიუხედავად პარსვით დამახინჯებული ნახევარი თავისა, შავი, ახლა უკვე უსიცოცხლო თვალების ზემოთ ძალიან ლამაზი, დაბალი და დაქანებული შუბლი ჰქონდა, ისევე, როგორც ოდნავ კენიანი ცხვირი თხელი, შავი ულვაშის თავზე. გალურჯებული ტუჩები ღიმილში გაქვავებოდა; პატარა წვერს სახის ქვედა ნაწილი მოეარშიებინა, გადაპარსულ მხარეს მომცრო, მაგარი და ლამაზი ყური მოუჩანდა. მშვიდი და მკაცრი, თუმცა კეთილი გამომეტყველება ამშვენებდა. აშკარად ეტყობოდა, სულიერი ცხოვრების რა შესაძლებლობები ჩაეკლათ მასში. ხელების, ბორკილდადებული ფეხების, წვრილი ძვლებისა და პროპორციულად განვითარებული მძლავრი კუნთების მიხედვით კაცი ადვილად დაასკვნოდა, რომ ეს იყო შესანიშნავი, ძლიერი და მარჯვე ადამიანური ცხოველი, და, როგორც ასეთი, იმ ჩალისფერ ულაყზე გაცილებით სრულყოფილი, რომლის დაკოჭლებაზეც ასე წუხდა ბრანდმაიორი. არადა, მისთვის სული ამოეხადათ და არავის ებრალებოდა იგი, არათუ როგორც ადამიანი, არამედ როგორც ტყუილუბრალოდ დაღუპული მუშა ცხოველიც კი. ერთადერთი გრძნობა, რასაც იგი ხალხში თავისი სიკვდილით იწვევდა, სინანული იყო იმ ზედმეტი საქმიანობის გამო, რაც მათ უზნებოდათ სხეულის გახრწნით გამოწვეული საფრთხის თავიდან ასაცილებლად.

მისაღებ პალატაში ექიმი, ფერშალი და ბოქაული შემოვიდნენ. ჩასკვნილ, ჯმუხ ექიმს ჩესუჩის[54] პიჯაკი ეცვა, დაკუნთულ ბარძაყებზე ასეთივე ვიწრო შარვალი შემოტმასნოდა. ბოქაული კი მსუქანი კაცი იყო სფეროსავით წითელი სახით, რომელიც დროდადრო კიდევ უფრო უმრგვალდებოდა, რადგან ჩვეულებად ჰქცეოდა ჰაერით ლოყების დაბერვა და ნელ-ნელა გამოშვება. ექიმი საწოლზე დასვენებულ ცხედართან ჩამოჯდა, ფერშალივით შეეხო ხელებზე, გულს მოუსმინა და შარვლის სწორებით წამოდგა.

– ამაზე უფრო მკვდარი აღარ არსებობს, – თქვა მან.

ბოქაულმა ღრმად შეისუნთქა, ლოყები დაბერა და ჰაერი ნელა გამოუშვა.

– რომელი ციხიდანაა? – ჰკითხა მეზადრაგეს.

მეზადრაგემ უპასუხა და ბორკილებზე მიუთითა, რომელიც

მიცვალეზულს ეკეთა.

– ვუბრძანებ, რომ შეხსნან; მადლობა ღმერთს, მჭედელი აქ გვყავს, – თქვა ბოქაულმა, ლოყები კვლავ დაბერა, კართან მივიდა და ნელა ამოისუნთქა.

– ასე რატომ მოხდა? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა ექიმს.

ექიმმა მას სათვალის ზემოდან გადმოხედა.

– რა რატომ მოხდა? მზის დარტყმისგან რატომ კვდებიან? მთელი ზამთარი უმოძრაოდ და უსინათლოდ სხედან, მერე კი აი, ასეთ დღეს, სიცხეში, ჯგროდ მიდიან, ჰაერი აღარ იძვრის. ჰოდა, დარტყმასაც იღებენ.

– მერედა, რატომ გზავნიან?

– ეს მათ ჰკითხეთ. ისე, თქვენ ვინ ბრძანდებით?

– უცხო პირი გახლავართ.

– ა-ა!.. კარგად ბრძანდებოდეთ, არ მცალია, – თქვა ექიმმა, შარვალი ქვემოთ დანანებით დაქაჩა და ავადმყოფების საწოლებისკენ გაემართა.

– აბა, როგორ ხარ? – ჰკითხა მან ღრანჭმოქცეულ, ფერმკრთალ, კისერშეხვეულ კაცს.

ამ დროს კი შეშლილი თავის საწოლზე იჯდა, პაპიროსს აღარ ეწეოდა და ექიმის მიმართულებით იფურთხებოდა.

ნეხლიუდოვი კიბეზე დაეშვა, ეზოში გავიდა, მეხანძრეთა ცხენებს, ქათმებსა და ბრინჯაოსჩაფხუტიან გუშაგს გასცდა. ჭიშკარს მიღმა მდგარ თავის ეტლში ჩაჯდა, მეეტლე გააღვიძა და ვაგზალზე გაემგზავრა.

XXXVIII

როდესაც ნეხლიუდოვი სადგურში მივიდა, პატიმრები უკვე გისოსებიან ვაგონებში ისხდნენ. პლატფორმაზე რამდენიმე გამცილებელი იდგა: მათ ახლოს არ უშვებდნენ. მეზადრაგეებს განსაკუთრებული წუხილი ეტყობოდათ. ციხიდან ვაგზალამდე, გზაში, მზის დარტყმისგან წაქცეული იმ ორი ადამიანის გარდა,

ნეხლიუდოვმა რომ ნახა, კიდეც სამი კაცი მომკვდარიყო: ერთი მათგანი უახლოეს ნაწილში გადაეყვანათ, ორი კი აქვე, ვაგზალზე წაქცეულიყო. მეზადრაგეებს მათი ჯგუფიდან არაფრის გამო ხუთი პატიმრის გარდაცვალება კი არ აწუხებდათ, ეს მათ სულ არ ადარდებდათ, – არამედ ის, რომ ყველაფერი უნდა შეესრულებინათ, რასაც ამ შემთხვევაში კანონი ითხოვდა: ცხედრები, მათი ნივთები და ქაღალდები სათანადო ადგილზე გადაეტანათ და იმ სიებიდან ამოეღოთ, რომლებშიც ნიჟნი-ნოვგოროდში მიმავალი პატიმრები ირიცხებოდნენ, ეს კი შრომას მოითხოვდა, თანაც ასეთ სიცხეში.

სწორედ ამ საქმიანობით იყვნენ დაკავებული მეზადრაგეები და სანამ მას ბოლომდე არ მიიყვანდნენ, ვაგონებთან არც ნეხლიუდოვს უშვებდნენ და არც – სხვებს, რომლებიც ამას ითხოვდნენ. მაგრამ ნეხლიუდოვს ნება მაინც დართეს, ვინაიდან მეზადრაგე უნტეროფიცერს ფული მისცა. მან გაატარა იგი, ოღონდ გააფრთხილა, რომ საუბარი მალე დაემთავრებინა და დაბრუნებულიყო, რათა უფროსს თვალი არ მოეკრა. მატარებელი თვრამეტი ვაგონისგან შედგებოდა და ყველა მათგანი, გარდა უფროსობისა, პატიმრებით იყო გატენილი. ფანჯრებთან ჩავლისას ნეხლიუდოვი ყურს უგდებდა, თუ რა ხდებოდა შიგ. ყველა ვაგონიდან ჯაჭვების ჩხრიალი, ფუსფუსი, უაზრო ბილწსიტყვაობით გაჯერებული ლაპარაკი ისმოდა, თუმცა ერთი სიტყვაც ვერ გაიგონა გზაში გარდაცვლილი ამხანაგების შესახებ. საუბარი მხოლოდ ტომრებს, სასმელ წყალსა და ადგილების შერჩევას შეეხებოდა. ნეხლიუდოვმა ერთ-ერთი ვაგონის ფანჯარაში შეიხედა და დაინახა, რომ შუაში, გასასვლელში, მეზადრაგეები იდგნენ და პატიმრებს ხელხუნდებს ხსნიდნენ. პატიმრები ხელებს უწვდიდნენ, ერთი მეზადრაგე გასაღებით ბორკილებს ხსნიდა, მეორე კი მათ აგროვებდა. ნეხლიუდოვი კაცების ვაგონებს გასცდა და ქალებისას მიუახლოვდა. მეორე მათგანიდან ქალის თანაბარი კვნესა და სიტყვები მოესმა: «ო-ო-ო! ღმერთო ჩემო, ო-ო-ო! ღმერთო ჩემო!»

ნეხლიუდოვი იმ ადგილს გასცდა და მეზადრაგის მითითებით, მესამე ვაგონის ფანჯარასთან მივიდა. იქიდან სახეში ადამიანთა ნაირგვარი სუნით გაჟღენთილი ჰაერი ეცა, აშკარად მოესმა ქალების გამყინავი ხმები. გაწითლებულ, გაოფლილ დედაკაცებს ხალათები და კოფთები ეცვათ, ყველა ძელსკამი შეეკსოთ და ენას არ აჩერებდნენ. გისოსებთან მიახლოებულმა

ნეხლიუდოვის სახემ მათი ყურადღება მიიპყრო. იქვე მსხდომნი გაჩუმდნენ და მისკენ მიჩოჩდნენ. მასლოვა მოპირდაპირე ფანჯარასთან მოკალათებულიყო, თავსაფარი მოეხსნა, მხოლოდ კოფთა ეცვა. აქეთა მხრიდან თეთრი და სახეგაბადრული ფედოსია მისჯდომოდა. ამ უკანასკნელმა ნეხლიუდოვი იცნო, მასლოვას მუჯლუგუნი გაჰკრა და ფანჯრისკენ ხელი გაიშვირა. მასლოვა საჩქაროდ წამოდგა, შავ თმაზე თავსაფარი გაიკეთა, აწითლებული, ოფლიანი, მოღიმარი სახით ფანჯარას მიუახლოვდა და გისოსებს მოეჭიდა.

– ძალიან ცხელა, – თქვა მან და თვალებში სიხარული ჩაუდგა.

– ნივთები ხომ მიიღეთ?

– მივიღე, გმადლობთ.

– კიდეც ხომ არ გინდათ რამე? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა და იგრძნო, როგორ ცხელოდა ღუმელივით გავარვარებულ ვაგონში.

– არაფერი, მადლობელი ვარ.

– აი, წყურვილი რომ მოვიკლათ... – თქვა ფედოსიამ.

– ჰო, წყალი არ გვაწყენდა, – გაიმეორა მასლოვამ.

– განა წყალი არ გაქვთ?

– მოგვიტანეს, მაგრამ უკვე გათავდა.

– ახლავე, – თქვა ნეხლიუდოვმა, – მეზადრატეს ვთხოვ. ნიჟნი-ნოვგოროდამდე ველარ შევხვდებით.

– თქვენც მოდიხართ? – ისე იკითხა მასლოვამ, თითქოს ეს ამბავი ახლა შეიტყო და ნეხლიუდოვს გახარებულმა შეხედა.

– დიახ, შემდეგი მატარებლით.

მასლოვამ არაფერი თქვა. მხოლოდ ღრმად ამოიოხრა რამდენიმე წამის შემდეგ.

– მართალი თუა, ბატონო, რომ ამბობენ, უკვე თორმეტ პატიმარ კაცს ამოხდა სულიო? – იკითხა უხეში, მამაკაცური ხმით ბებერმა მკაცრმა ქალმა.

ეს კორაბლიოვა იყო.

– თორმეტის რა მოგახსენოთ, მე ორი ვნახე, – მიუგო ნეხლიუდოვმა.

– თორმეტიო, თქვეს. ნუთუ ასე შერჩებათ? ნამდვილი ეშმაკები არიან!

– რომელიმე ქალი ავად ხომ არ გამხდარა? – დაინტერესდა ნეხლიუდოვი.

– ქალები უფრო მაგრები ვართ, – სიცილით თქვა დაბალმა ტუსაღმა, – ეგაა, რომ ერთმა მშობიარობა გადაწყვიტა. ხომ გესმით, რას გაჰკივის, – დაამატა მან და ხელი მეზობელი ვაგონისკენ გაიშვირა, საიდანაც კვნესა ისმოდა.

– მეკითხებით, რამე ხომ არ გინდათო, – თქვა მასლოვამ, თან სიხარულის ღიმილის შეკავებას ცდილობდა, – იქნებ უფროსობას უთხრათ და ის ქალი დატოვონ, თორემ ძალიან წვალობს.

– დიახ, ვეტყვი.

– და კიდევ, ხომ არ შეიძლება, რომ ამან ტარასი, თავისი ქმარი ნახოს, – სთხოვა მასლოვამ და თვალებით მოდიმარ ფედოსიაზე მიანიშნა, – ის ხომ თქვენთან ერთად მოდის.

– ბატონო, ლაპარაკი არ შეიძლება, – გაისმა მეზობელზე უნტეროფიცრის ხმა. ეს ის არ იყო, ნეხლიუდოვი რომ გამოუშვა.

ნეხლიუდოვი ვაგონს მოსცილდა და უფროსის მოსაძებნად წავიდა, რათა მშობიარე ქალისა და ტარასის შესახებ ეთხოვა, მაგრამ დიდხანს ვერ მიაგნო, ვერც მეზობელისგან შეიტყო რამე. ისინი თავიანთი საქმით იყვნენ გართული: ზოგს პატიმარი მიჰყავდა სადღაც, ზოგი სურსათ-სანოვარებს იმარაგებდა და საკუთარ ნივთებს ვაგონში აწყობდა, ზოგიც ქალბატონს ემსახურებოდა, რომელიც ბადრაგის ოფიცერთან ერთად მოემგზავრებოდა, ამიტომ ნეხლიუდოვის შეკითხვებს უხალისოდ პასუხობდნენ.

ნეხლიუდოვმა ბადრაგის ოფიცერს თვალი მხოლოდ მეორე ზარის შემდეგ მოჰკრა. იგი მოკლე ხელით პირზე ჩამოფარებულ უღვაშებს ისწორებდა, მხრები აეწია და

ფელდფებელს რაღაცას საყვედურობდა.

– თქვენ რა გაწუხებთ? – ჰკითხა მან ნეხლიუდოვს.

– თქვენთან ერთი ქალი ვაგონში მშობიარობს, ვიფიქრე, იქნებ...

– ჯერ იმშობიაროს და მერე ვნახოთ, – თქვა მეზადრაგემ და ხელების მკვირცხლად ქნევით თავისი ვაგონისკენ გაემართა.

ამ დროს კონდუქტორმა ჩამოიარა, ხელში სასტვენი ეჭირა; გაისმა ბოლო ზარი, სასტვენის ხმა; ბაქანზე მყოფ გამცილებლებსა და ქალთა ვაგონში ტირილი და მოთქმა ატყდა. ნეხლიუდოვი ტარასთან ერთად იდგა და ხედავდა, როგორ ჩაუარა ერთიმეორის მიყოლებით ვაგონებმა გისოსებიანი ფანჯრებით, საიდანაც მამაკაცთა გადაპარსული თავები მოჩანდა. შემდეგ მათ თავშიშველი თუ თავსაფრიანი ქალებით სავსე პირველი ვაგონი გაუსწორდა, შემდეგ – მეორე, საიდანაც მელოგინე ქალის კვნესა მოისმოდა, მერე კი მასლოვას ვაგონის ჯერი დადგა. იგი სხვებთან ერთად ფანჯარასთან იდგა, ნეხლიუდოვს შესცქეროდა და საცოდავად უღიმოდა.

XXXIX

ნეხლიუდოვის სამგზავრო მატარებლის გასვლამდე ორი საათი რჩებოდა. თავდაპირველად იგი დასთან გამგზავრებას აპირებდა, მაგრამ ახლა, ამდენი შთაბეჭდილების შემდეგ, ძალზე აღელვებული იყო და თავს მოწყვეტილივით გრძნობდა. როგორც კი პირველი კლასის დივანზე დაჯდა, მოულოდნელად ისე მოუნდა ძილი, რომ გვერდზე გადაბრუნდა, თავქვეშ ხელი ამოიდო და მაშინვე მკვდარივით ჩაეძინა.

იგი ფრაკში გამოწყობილმა ლაქიამ გააღვიძა, რომელსაც ნიშანი ეკეთა და მკლავზე ხელსახოცი გადაედო.

– ბატონო, ბატონო, თავადი ნეხლიუდოვი თქვენ ხომ არ ბრძანდებით? ქალბატონი გეძებთ.

ნეხლიუდოვი წამოხტა, თვალები მოიფშვნიტა, გაახსენდა, სადაც იყო და ისიც, რაც დილიდან თავს გადახდენოდა.

მის მოგონებებში შედიოდა: პატიმრების მსვლელობა, ცხედრები, გისოსებიანი ვაგონები და იქ გამომწყვდეული

ქალები, რომელთაგანაც ერთს უნდა ემშობიარა და ტკივილებით იტანჯებოდა, მეორე კი ფანჯარასთან იდგა და მას საცოდავად უღიმოდა. სინამდვილეში კი მის წინ სულ სხვა რამ იყო: ბოთლებით, ლარნაკებით, კანდელაბრებითა და სერვიზით სავსე მაგიდა და მის ირგვლივ მოფუსფუსე მარდი ლაქიები; დარბაზის შუაგულში, კარადის წინ, ხილით სავსე ვაზებისა და ბოთლების უკან მებუფეტე და ბუფეტთან მისული მგზავრების ზურგები.

სანამ ნეხლიუდოვი წამოჯდომასა და გამოფხიზლებას ცდილობდა, შეამჩნია, რომ ოთახში მყოფნი ცნობისმოყვარეობით შესცქეროდნენ იმას, რაც კარებში ხდებოდა. იქით გაიხედა და ადამიანების მსვლელობას მოჰკრა თვალი. სავარძლით ქალბატონი მოჰყავდათ, რომელსაც თავი ჰაეროვანი გადასაფარებლით შეეფუთნა. წინა მებარგული ლაქია მოდიოდა და ნეხლიუდოვს მისი სახე ეცნო კიდეც. უკანა კაციც ნაცნობი შვეიცარი აღმოჩნდა მოსირმული ქუდით. სავარძლის უკან წინსაფრიან, ხუჭუჭთმიან, ელეგანტურ მოახლეს ფუთა, ტყავის ბუდეში ჩადებული რაღაც მრგვალი ნივთი და ქოლგები მოჰქონდა. მას თავადი კორჩაგინი მოჰყვებოდა სამგზავრო ქუდით, მომჩვარული სახის კანით, აპოპლექსიური კისრითა და წინ წამოწეული მკერდით. შემდეგ მოდიოდნენ მისი ბიძაშვილი მიშა და ნეხლიუდოვის ნაცნობი დიპლომატი ოსტენი თავისი გრძელი კისრით, თვალსაჩინო ხვანჩითა და ყოველთვის მხიარული გამომეტყველებითა და გუნება-განწყობით. გზადაგზა იგი დამაჯერებლად და, როგორც ჩანს, ხუმრობით უყვებოდა რაღაც ამბავს მოდიმარ მისის, სულ უკან ექიმი მოჩანდა, რომელიც პაპიროსს გაბრაზებით ეწეოდა.

კორჩაგინები ქალაქის სიახლოვეს არსებული თავისი მამულიდან კნეინის მამულში გადადიოდნენ, რომელიც ნიჟნი-ნოვგოროდისკენ მიმავალ გზაზე მდებარეობდა.

მებარგულის, მოახლისა და ექიმის მსვლელობა ქალთა ოთახში დასრულდა და დამსწრეთ ცნობისმოყვარეობა და პატივისცემა აღუძრა. მოხუცმა თავადმა, როგორც კი მაგიდას მიუჯდა, ლაქიას უხმო და რაღაც შეუკვეთა. მისი და ოსტენიც სასადილოში შეჩერდნენ და დასხდომა დააპირეს, როდესაც კარებში ნაცნობს მოჰკრეს თვალი და მისკენ გაეშურნენ. ეს ნაცნობი ნატალია ივანოვნა გახლდათ, რომელიც აგრაფენა პეტროვნას თანხლებით სასადილოში შემოდიოდა და აქეთ-

იქით იყურებოდა. მან მისი და თავისი ძმა თითქმის ერთდროულად დაინახა, ნეხლიუდოვს თავი დაუქნია და ჯერ მისისთან მივიდა, მაგრამ, როგორც კი გადაკოცნა, მაშინვე ძმას მიუბრუნდა.

– ძლივს მოგაგენი, – თქვა მან.

ნეხლიუდოვი წამოდგა, მისის, მიშასა და ოსტენს მიესალმა და საუბარში ჩაერთო. მისიმ სოფლის სახლში გაჩენილი ხანძრის შესახებ უამბო, რის გამოც ახლა დეიდასთან გადადიოდნენ. ოსტენმა დრო იხელთა და ხანძრის თემაზე ანეკდოტის მოყოლას შეუდგა.

ნეხლიუდოვმა მის ლაპარაკს ყურადღება არ მიაქცია და დას მიმართა:

– როგორ მიხარია, რომ მოხვედი, – თქვა მან.

– დიდი ხანია, რაც მოვედით, – მიუგო მან, – მე და აგრაფენა პეტროვნამ, – მან წყალგაუმტარ მოსასხამში გამოწყობილ შლაპიან ქალზე მიუთითა, რომელმაც, ხელი რომ არ შეეშალა, ნეხლიუდოვს შორიდან ალერსიანად, ღირსეულად და დარცხვენით დაუკრა თავი, – სად აღარ გეძებეთ.

– აქ ჩამძინებია. ძალიან მიხარია, რომ მოხვედი, – გაიმეორა ნეხლიუდოვმა, – წერილის მოწერასაც კი ვაპირებდი.

– მართლა? – შიშით თქვა ქალმა, – რის შესახებ?

კავალრებთან ერთად მდგარმა მისიმ შეამჩნია, რომ და-ძმას შორის ინტიმური საუბარი იწყებოდა და განზე გადგა. ნეხლიუდოვი დასთან ერთად ფანჯრის სიახლოვეს ხავერდის დივანზე ჩამოჯდა ვიღაცის ნივთების, პლედისა და ყუთების გვერდით.

– გუშინ, თქვენგან წამოსვლის შემდეგ, უკან დაბრუნება და მონანიება მინდოდა, მაგრამ არ ვიცოდი, ის როგორ მიმიღებდა, – თქვა ნეხლიუდოვმა, – შენს ქმარს ცუდად ველაპარაკე და ეს მაწვალებდა, – დაამატა მან.

– ვიცოდი, დარწმუნებული ვიყავი, – მიუგო დამ, – რომ ეს განზრახ არ გიქნია. შენ ხომ იცი...

მას თვალზე ცრემლი მოადგა. შემდეგ წამს ძმას ხელზე შეეხო. ფრაზა ბუნდოვნად ჟღერდა, მაგრამ ნეხლიუდოვი დას

მიუხვდა და გული აუჩვილდა იმის გამო, რაც მასში იგულისხმებოდა. ქალის სიტყვები ნიშნავდა, რომ მთავარი, ქმრის სიყვარულის გარდა, რომელსაც მთელი მისი არსება მოეცვა, მისთვის ძმისადმი სიყვარულიც მნიშვნელოვანი და ძვირფასი იყო და მასთან განშორება დიდ ტკივილს მიაყენებდა.

– გმადლობთ, გმადლობთ... ოჰ, რომ იცოდეთ, დღეს რა ვნახე, – თქვა ნეხლიუდოვმა, როდესაც უეცრად მეორე გარდაცვლილი პატიმარი გაახსენდა, – ორი ტუსადი მოკლეს.

– როგორ თუ მოკლეს?

– აი, ასე. ამ სიცხეში ფეხით აწოწიალეს. ორი მათგანი მზის დარტყმამ იმსხვერპლა.

– შეუძლებელია! როგორ? დღეს? ახლა?

– დიახ, ახლა. მათი გვამები ვნახე.

– მაგრამ რატომ მოკლეს? ვინ მოკლა? – იკითხა ნატალია ივანოვნამ.

– მათ, ვინც ისინი ძალით წაიყვანა, – გაღიზიანებით თქვა ნეხლიუდოვმა, რომელმაც იგრძნო, რომ ქალი ამ საქმეს ქმრის თვალთ უყურებდა.

– აჰ, ღმერთო ჩემო! – თქვა მათთან მიახლოებულმა აგრაფენა პეტროვნამ.

– დიახ, ჩვენ არაფერი ვიცით იმის შესახებ, რაც ამ უბედურებს სჭირთ, არადა უნდა ვიცოდეთ, – თქვა ნეხლიუდოვმა, თან მოხუც თავადს გახედა, რომელსაც მკერდზე ხელსახოცი აეფარებინა, მაგიდასთან იჯდა, კრუშონს[55] შეეჭყოდა და სწორედ მაშინ გამოიხედა მისკენ.

– ნეხლიუდოვ! – დაიძახა მან, – ხომ არ გაგრილდებოდით? გამგზავრების წინ ამას რა სჯობს!

ნეხლიუდოვმა შეთავაზებაზე უარი თქვა და შეტრიალდა.

– შენ რის გაკეთებას შეძლებ? – ჰკითხა ნატალია ივანოვნამ.

– რასაც მოვახერხებ. არ ვიცი, მაგრამ ვგრძნობ, რომ რაღაც უნდა გავაკეთო. და რასაც შევძლებ, იმას გავაკეთებ.

– ჰო, ჰო, კარგად მესმის. მათთან კი, – ღიმილით თქვა ქალმა და თვალთ კორჩაგინებზე ანიშნა, – ნუთუ ყველაფერი დასრულდა?

– საბოლოოდ, და ვფიქრობ, ორივე მხარისთვის დაუნანებლად.

– სამწუხაროა, ჩემთვის სამწუხაროა. მიყვარს იგი. კარგი, დავუშვათ, ეს ასეა, მაგრამ ხელ-ფეხს რატომ იკრავ? – მორიდებით დაამატა მან, – რატომ მიემგზავრები?

– იმიტომ, რომ ასეა საჭირო, – ისე სერიოზულად და ცივად მიუგო ნეხლიუდოვმა, თითქოს ამ თემაზე ლაპარაკი არ სურდა.

თქვა და მაშინვე შერცხვა დის მიმართ გამოჩენილი სიცივისა. «რატომ ყველაფერს არ ვეუბნები, რასაც ვფიქრობ? – გაიფიქრა მან, – დაე, აგრაფენა პეტროვნამაც გაიგონოს», – გაივლო გულში, როდესაც მოხუც მოახლეს შეხედა. ამ ქალის თანდასწრებით უფრო ძლიერ მოუწდა დისთვის საკუთარი გადაწყვეტილების გამეორება.

– კათიუშაზე ჩემს დაქორწინებას გულისხმობ? მე კი გადავწყვიტე ამის გაკეთება, მაგრამ მან მკაფიო და მტკიცე უარი განმიცხადა, – თქვა მან და ხმა აუკანკალდა. ამ საკითხზე საუბრისას ყოველთვის ასე ემართებოდა, – ჩემგან მსხვერპლის მიღება არ სურს. პირიქით, თვითონ მოაქვს სამსხვერპლოზე ბევრი რამ, თანაც მის მდგომარეობაში. თუ ეს წუთიერი გრძნობაა, ამ მსხვერპლს ვერ მივიღებ. ამიტომაც თან მივყვები, სადაც წავა, მეც იქ ვიქნები და რითაც შევძლებ, დავეხმარები და ხვედრს შევუმსუბუქებ.

ნატალია ივანოვნამ არაფერი თქვა. აგრაფენა პეტროვნა გაოცებით მისჩერებოდა ნატალია ივანოვნას და თავს აქნევდა. ამ დროს ქალთა ოთახიდან იგივე მსვლელობა გაგრძელდა. კნეინა კვლავაც ლამაზ ლაქია ფილიპსა და შვეიცარს მოჰყავდათ. კნეინამ მეზარგულები შეაჩერა, ნეხლიუდოვს თავისთან მოუხმო და შესაბრალისი კვნესით გაუწოდა მას თეთრი, ბეჭდებით დახუნძლული ხელი, თან ძრწოლით ფიქრობდა, ვაითუ, ძალზე მომიჭიროსო.

– Epouvantable[56]! – თქვა მან სიცხის შესახებ, – ძალიან მიჭირს ამის ატანა. Ce climat me tue[57], – მან ცოტა კიდევ ილაპარაკა რუსული ჰავის საშინელებების შესახებ, შემდეგ ნეხლიუდოვი თავისთან მიიპატიჟა და მეზარგულებს ნიშანი მისცა. – ასე რომ,

აუცილებლად გვეწვიეთ, – დაამატა მან და გზად თავისი გრძელი სახე ნეხლიუდოვისკენ მიაბრუნა.

ნეხლიუდოვი ბაქანზე გავიდა. კნეინა მარჯვნივ, პირველი კლასისკენ მიჰყავდათ. ნეხლიუდოვმა კი მეარტელესთან ერთად, ბარგი რომ მოჰქონდა და ზურგზე ტომარამოგდებულ ტარასთან ერთად მარცხნივ გაემართა.

– ეს ჩემი ამხანაგია, – უთხრა დას ნეხლიუდოვმა და ტარასზე მიუთითა, რომლის ამბავიც მისთვის უკვე მოყოლილი ჰქონდა.

– ნუთუ მესამე კლასით? – იკითხა ნატალია ივანოვნამ, როდესაც ნეხლიუდოვი მესამე კლასის ვაგონთან შეჩერდა, ტარასი და ბარგით დატვირთული მეარტელე კი შიგნით შევიდნენ.

– ჩემთვის ასე უფრო მოსახერხებელია, ტარასთან ერთად ვარ, – თქვა ნეხლიუდოვმა. – ჰო, აი, კიდეც რა, – დაამატა მან, – კუზმინსკოეში მიწა გლეხებისთვის ჯერ არ გადამიცია, ასე რომ, ჩემი გარდაცვალების შემთხვევაში ის მემკვიდრეობით შენს შვილებს ერგება.

– კარგი რა, დიმიტრი, – თქვა ნატალია ივანოვნამ.

– რომ გადავცე კიდეც, იმის თქმა შემიძლია, რომ სხვა ყველაფერი მათი იქნება, რადგან ნაკლებად სავარაუდოა, რომ ცოლი მოვიყვანო და თუ მოვიყვანე, შვილები შემეძინოს... ასე რომ...

– დიმიტრი, თუ შეიძლება, ასე ნუ ლაპარაკობ, – თქვა ნატალია ივანოვნა, ამ დროს კი ნეხლიუდოვი ხედავდა, რომ მას ამის გაგონება ძალიან გაუხარდა.

პირველი კლასის წინ ადამიანთა მცირე ჯგუფი შეგროვილიყო და კვლავაც იმ ვაგონს შეჰყურებდა, რომელშიც კნეინა კორჩაგინა შეაბრძანეს. თავისი ადგილი უკვე ყველას დაეკავებინა. დაგვიანებული მგზავრები აჩქარებით მოკაკუნებდნენ ფიცრულ ბაქანზე, კონდუქტორები კარებს ჯახუნით ხურავდნენ, მგზავრებს დასხდომისკენ, გამცილებლებს კი ჩასვლისკენ მოუწოდებდნენ.

ნეხლიუდოვი მზით გავარვარებულ, ცხელ და აყროლებულ ვაგონში შევიდა და მაშინვე ტამბურში გადაინაცვლა.

ნატალია ივანოვნა მუდური შლაპითა და მოსასხამით აგრაფენა პეტროვნას გვერდით იდგა და ამაოდ ცდილობდა საუბრის თემის გამოძებნას. «Ecrivez[58]»-საც კი ვერ იტყოდა, რადგან ძმასთან ერთად კარგა ხანია მგზავრებისთვის დამახასიათებელ ამ ფრაზას დასცინოდა. ფულისა და მემკვიდრეობის შესახებ გამართულმა ხანმოკლე საუბარმა მყის დაანგრია მათ შორის არსებული ნაწი, დაძმური ურთიერთობა: ახლა ერთმანეთს ისე გაუუცხოვდნენ, რომ ნატალია ივანოვნას გაუხარდა კიდეც, როდესაც მატარებელი დაიძრა და შესაძლებელი იყო, მხოლოდ თავი დაექნია და სევდიანი, ალერსიანი სახით ეთქვა: «მშვიდობით, დიმიტრი, მშვიდობით!» მაგრამ როგორც კი ვაგონმა ჩაიარა, გაახსენდა, რომ ძმასთან საუბრის შინაარსი ქმრისთვის უნდა გადაეცა, კვლავ სერიოზული და შეწუხებული სახე მიიღო.

ნეხლიუდოვსაც, მიუხედავად იმისა, რომ გულში დის მიმართ კეთილი გრძნობების გარდა სხვა არაფერი ჰქონდა და მას ყოველთვის გულახდილად ესაუბრებოდა, ახლა მასთან ყოფნა უმძიმდა, თავს უხერხულად გრძნობდა და მისგან გათავისუფლებას ესწრაფოდა. აღმოაჩინა, რომ ის ნატაშა, რომელთანაც ოდესღაც ასე ახლოს იყო, აღარ არსებობდა და მისი ადგილი მისთვის უცხო და უსიამოვნო, შავგვრემანი, ჭარბთმიანი კაცის მონას დაეკავებინა. ეს მან მკაფიოდ დაინახა, რადგან ქალის სახეს მხოლოდ მაშინ დაეტყო განსაკუთრებული გამოცოცხლება, როდესაც საუბარი მისი ქმრისთვის საინტერესო საკითხს, გლეხებისთვის მიწის გადაცემას და მემკვიდრეობას შეეხო. ამას ძალიან ნაღვლობდა.

XL

მთელი დღის განმავლობაში მზით გავარვარებულ და ხალხით სავსე მესამე კლასის დიდ ვაგონში ისე აუტანლად ცხელოდა, რომ ნეხლიუდოვი შიგ ადარ შებრუნებულა და ტამბურში დარჩა. თუმცა იქაც გვარიანი სულის ხუთვა იდგა და ნეხლიუდოვმა თავისუფლად მხოლოდ მაშინ ამოისუნთქა, როდესაც ვაგონები შენობებს გასცდა და ორპირმა ქარმა დაუბერა. «დიახ, მოკლეს», – იმეორებდა იგი დისთვის ნათქვამ სიტყვებს. დღევანდელი დღის შთაბეჭდილებებიდან გონებაში მაშინვე საოცრად ცოცხლად წარმოუდგებოდა მეორე

გარდაცვლილი პატიმრის მშვენიერი სახე, მოღიმარი ტუჩები, მკაცრი შუბლი და მომცრო, მაგარი ყური გადაპარსულ, სილურჯეშეპარულ თავზე. «საშინელება ისაა, რომ მოკლეს და არავინ იცის, ვინ მოკლა. არადა მოკლეს. იგი, სხვა პატიმრების მსგავსად, მასლენიკოვის განკარგულებით წაიყვანეს. მასლენიკოვმა, როგორც ჩანს, მისთვის ჩვეული ბრძანება გასცა, დაბეჭდილსათაურიან ქაღალდზე თავისი სულელური ხვეული ხელმოწერა დასვა და თავს დამნაშავედ რატომ ჩათვლიდა? კიდევ უფრო ნაკლებად იგრძნობდა თავს დამნაშავედ ციხის ექიმი, რომელსაც პატიმრების შემოწმება ევალებოდა. მან აკურატულად შეასრულა თავისი მოვალეობა, სუსტები გამოაცალკევა და ვერაფრით წარმოიდგენდა, რომ მათ ასეთ დროს, ასეთ საშინელ სიცხეში ჯგროდ წაიყვანდნენ. ზედამხედველების უფროსი? მან მხოლოდ მიწერილობა შეასრულა იმის შესახებ, რომ ამა და ამ დღეს ამდენი და ამდენი კატორღელი, გადასახლებული, კაცი და ქალი უნდა გაეგზავნა. ბრალი არც მეზადრატებს მიუძღოდა, რადგან მისი მოვალეობა მხოლოდ ერთ ადგილას გარკვეული რაოდენობის პატიმრის თვლით მიღება და მეორე ადგილას იმავე რაოდენობის ჩაბარება იყო. მას ჯგუფი, ჩვეულებრივ, დადგენილი წესის მიხედვით მიჰყავდა და ვერაფრით წარმოიდგენდა, რომ ისეთი ძლიერი ადამიანები, რომელთაგანაც ორი ნეხლიუდოვმა საკუთარი თვლით ნახა, ვერ გაუძლებდნენ და მოკვდებოდნენ. დამნაშავე არავინ იყო, არადა, ამდენი ხალხი მოკვდა.

ასე იმიტომ ხდება, – ფიქრობდა ნეხლიუდოვი, – რომ ყველა ამ ადამიანს: გუბერნატორებს, ზედამხედველების უფროსებს, ბოქაულებს, პოლიციელებს, მიაჩნიათ, რომ არსებობს ამქვეყნად ისეთი ვითარება, როდესაც ადამიანის მიმართ ადამიანური მოპყრობა სავალდებულო არაა. ისინი: მასლენიკოვი, ზედამხედველების უფროსი თუ მეზადრატე-გუბერნატორები, ზედამხედველების უფროსები და ოფიცრები რომ არ ყოფილიყვნენ, ოცჯერ მაინც დაფიქრდებოდნენ, შეიძლებოდა თუ არა ასეთ სიცხეში ამდენი ხალხის ჯგროდ წაყვანა, გზაში ოცჯერ მაინც გაჩერდებოდნენ და დასუსტებული, სულშეხუთული ადამიანის დანახვაზე, მას ბრბოდან გამოიყვანდნენ, ჩრდილში დააწვენდნენ, წყალს შეასმევდნენ და დაასვენებდნენ, უბედურების დანახვაზე კი თანაგრძნობას გამოხატავდნენ. მაგრამ ეს არ გააკეთეს,

პირიქით, ხელს უშლიდნენ ამაში სხვებს, ვინაიდან ვერც ამ ადამიანებს ხედავდნენ და ვერც საკუთარ მოვალეობებს აცნობიერებდნენ მათ მიმართ, არამედ – მხოლოდ სამსახურს და მის მოთხოვნებს, რომლებსაც ადამიანურ ურთიერთობებზე მაღლა აყენებდნენ. აი, ეს არის ყველაფრის თავიდათავი, – ფიქრობდა ნეხლიუდოვი, – თუ ვაღიარებთ, რომ რამე მაინც არსებობს კაცთმოყვარეობაზე უფრო მნიშვნელოვანი, თუნდაც ერთი საათით, თუნდაც რომელიმე ერთ, განსაკუთრებულ შემთხვევაში, მაშინ ნებისმიერი დანაშაულის ჩადენა შეიძლება ადამიანების მიმართ ისე, რომ თავი დამნაშავედ არ იგრძნო».

ნეხლიუდოვი ფიქრებმა ისე გაიტაცა, რომ ამინდის შეცვლა ვერც კი შეამჩნია: მზე მეწინავე, დაბლა მცურავ, გაგლეჯილ ღრუბელს მოეფარა, დასავლეთის ჰორიზონტიდან ცაზე დიდი, ღია ნაცრისფერი მასა მოიწევდა და სადღაც, შორს, მინდვრებსა და ტყეებს უკვე ბარაქიანად და ცერად აწვიმდა. ღრუბლიდან ნოტიო, წვიმიანი ჰაერი ვრცელდებოდა. ზოგჯერ ცას ელვა აპობდა და ვაგონების გრუხუნს ჭექა-ქუხილიც ერწყმოდა. ღრუბელი სულ უფრო და უფრო ახლოვდებოდა, ქარის მიერ მოტანილი წვიმის წვეთები ცერად ეცემოდა ტამბურსა და ნეხლიუდოვის პალტოს. ნეხლიუდოვი მეორე მხარეს გადავიდა, ხარბად ისუნთქავდა ნოტიო სიგრილესა და წვიმას მოწყურებული მიწიდან წამოსულ პურეულის სუნს, გასცქეროდა გზად ჩავლილ ბაღებს, ტყეებს, სიყვითლეშეპარულ ჭვავის ყანებს, შვრიის ჯერაც მწვანე ზოლებსა და მუქმწვანე, აყვავილებული კარტოფილის შავ ხნულებს. თითქოს ყველაფერს ლაკი ესვა: მწვანე მწვანე ხდებოდა, ყვითელი – ყვითელი, შავი – შავი.

– კიდევ, კიდევ! – ამბობდა ნეხლიუდოვი და მადლიანი წვიმისგან გამოცოცხლებული მინდვრებისა და ბალ-ბოსტნების გამო გული სიხარულით ევსებოდა.

ძლიერი წვიმა დიდხანს არ გაგრძელებულა. ღრუბელი ნაწილობრივ დაიცალა, ნაწილობრივ გაუჩინარდა და სველ მიწაზე ახლა მხოლოდ უკანასკნელი პირდაპირი, ხშირი, წვრილი წვეთები ეცემოდა. მზემ ისევ გამოიხედა, ყველაფერი აელვარდა და აღმოსავლეთით ჰორიზონტზე არცთუ მაღალი, მაგრამ კაშკაშა, იისფრით გამორჩეული, ცალბოლოდამჯდარი ცისარტყელა გადაიჭიმა.

«ჰო, რაზე ვფიქრობდი? – ჰკითხა საკუთარ თავს

ნეხლიუდოვმა, როდესაც ბუნების ცვალებადობა შეწყდა და მატარებელი ამოჭრილი მაღალი ფერდობებისკენ დაეშვა. – დიახ, იმაზე, რომ ეს ხალხი: ზედამხედველების უფროსი, მეზადრაგეები, მოსამსახურეები, უმეტესწილად თვინიერი, კეთილი ადამიანები, ბოროტად მხოლოდ მათმა სამსახურმა აქცია».

მას გაახსენდა მასლენიკოვის გულგრილობა, როდესაც მას ციხეში არსებული მდგომარეობის შესახებ უყვებოდა, ზედამხედველების უფროსის სიმკაცრე, ბადრაგის ოფიცრის სისასტიკე, როდესაც საზიდრებზე პატიმრები არ აუშვა და ყურადღება არ მიაქცია იმას, რომ მატარებელში მშობიარე ქალი ტკივილებისგან იტანჯებოდა. «ყველა ეს ადამიანი, როგორც ჩანს, მოუწყვლელი და ულტობია თუნდაც უბრალო თანაგრძნობის მიმართაც კი და ამის მიზეზი მხოლოდ მათი სამსახურია. ეს მოსამსახურეები ისევე გაუმტარები არიან კაცთმოყვარეობისთვის, როგორც მოკირწყლული მიწა წვიმისთვის, – ფიქრობდა ნეხლიუდოვი და ამოჭრილი ადგილის ნაირფერი ქვებით მოკირწყლულ ქანობს შეჰყურებდა, რომელზეც წყალი ნაკადულებად მოედინებოდა და მიწამდე ვერ აღწევდა, – იქნებ საჭიროა კიდევ ასეთ ადგილებში ქვის დაგება, მაგრამ სევდიანი სანახავია მცენარეულ საფარს მოკლებული მიწის ყურება, რომელსაც პურის, ბალახის, ბუჩქების, ხეების გაჩენა შეუძლია, როგორც ზედა ნაწილში ჩანს. ადამიანების შემთხვევაშიც იგივე ხდება, – ფიქრობდა ნეხლიუდოვი, – იქნებ საჭიროცაა გუბერნატორები, ზედამხედველები, პოლიციელები, მაგრამ საშინელებაა იმ ადამიანების ყურება, რომელთაც მთავარი ადამიანური ღირსება აკლიათ – ერთმანეთის მიმართ სიყვარული და სიბრალოე.

საქმე ისაა, – ფიქრობდა ნეხლიუდოვი, – რომ ის, რაც კანონი არაა, ამ ადამიანებს კანონად მიაჩნიათ და არ აღიარებენ კანონად იმას, რაც მუდმივი, უცვლელი, გადაუდებელი კანონია, ადამიანთა გულებში ღვთის მიერ დაწერილი, ამიტომაც მიმძიმს ამ ადამიანებთან ყოფნა, – უმტკიცებდა საკუთარ თავს ნეხლიუდოვი, – მეშინია მათი. მართლაც, ეს საშინელი ხალხია. ყაჩაღებზე უარესი. ყაჩაღს, შესაძლოა, შეებრალო, ესენი კი არ შეგიცოდებენ: სიბრალოელისგან დაზღვეული არიან, როგორც ეს ქვები – მცენარეებისგან. აი, მათი საშინელების არსი. ამბობენ, პუგაჩოვები და რაზინები ყველას თავზარს სცემდნენო. ეს ხალხი ათასჯერ უფრო

თავზარდამცემია, – განაგრძობდა იგი ფიქრს, – ფსიქოლოგიური ამოცანა რომ განვიხილოთ: რა არის საჭირო იმისთვის, რომ ჩვენს დროში ქრისტიანმა, ჰუმანურმა და, უბრალოდ, კეთილმა ადამიანებმა უსაშინლესი ბოროტმოქმედებები ჩაიდინონ და თავი დამნაშავედ არ იგრძნონ, მას მხოლოდ ერთი ამოხსნა ექნება: საჭიროა სწორედ ის, რაც ახლა არის, რომ ეს ხალხი გუბერნატორებად, ზედამხედველებად, ოფიცრებად, პოლიციელებად მუშაობდნენ. ჯერ ერთი, დარწმუნებული უნდა იყვნენ, არსებობს ისეთი საქმე, სახელმწიფო სამსახურად წოდებული, რომლის დროსაც შეგიძლია ადამიანს ისე მოექცე, როგორც ნივთს, ადამიანური და ძმური დამოკიდებულების გარეშე; და მეორე, ამ სახელმწიფო სამსახურში მყოფნი ერთმანეთს ისე უნდა დაუკავშირონ, რომ ხალხის მიმართ მათი ქმედებების შედეგებზე პასუხისმგებლობა არავის დაეკისროს. უამპირობოდ ჩვენს დროში ისეთი საშინელებების ჩადენა, რაც დღეს ვნახე, შეუძლებელია. აი, მთავარი: ეს ხალხი ფიქრობს, რომ არის ხოლმე ვითარება, როდესაც შეგიძლია ადამიანისადმი სიყვარულის ნასახივ არ გამოამჟღავნო. არადა, ასეთი ვითარება არ არსებობს. უსიყვარულო დამოკიდებულება მხოლოდ ნივთებთან არის შესაძლებელი: ხეს მოჭრი, აგურს დაამზადებ, რკინას გამოჭედავ, მაგრამ ადამიანებთან სიყვარულის გარეშე არ შეიძლება, ისევე, როგორც ფუტკრებთან არის საჭირო სიფრთხილე. ეს ფუტკრების თვისებაა. თუ სიფრთხილეს არ გამოიჩენ, მათაც ავნებ და – საკუთარ თავსაც. იგივეა ხალხის შემთხვევაში. სხვაგვარად შეუძლებელია, რადგან ურთიერთსიყვარული ადამიანთა ცხოვრების ძირითადი კანონია. მართალია, რომ ადამიანი ამას საკუთარ თავს ვერ აიძულებს, ისევე, როგორც – მუშაობას, მაგრამ აქედან სულაც არ გამომდინარეობს, რომ სხვებს უსიყვარულოდ უნდა მოექცე, განსაკუთრებით მაშინ, თუ მათგან რაიმეს ითხოვ. თუ ადამიანების მიმართ სიყვარულს ვერ გრძნობ, წყნარად იჯექი, – კვლავ საკუთარ თავს მიმართავდა ფიქრებში წასული ნეხლიუდოვი, – შენს თავს მიხედ, ნივთებს, რასაც გინდა, ოღონდ – არა ადამიანებს. ჭამა მხოლოდ მაშინ არის უვნებელი და სასარგებლო, როდესაც ჭამა გინდა. ასევე, ადამიანებთან ურთიერთობაც მაშინ შეიძლება სარგებლის მომტანი და უვნებელი იყოს, როდესაც გიყვარს. საკმარისია, თავს უფლება მისცე და მათ უსიყვარულოდ მოექცე, როგორც შენ ეს გუშინ სიძის მიმართ გააკეთე, რომ სხვა ადამიანებისადმი გამოჩენილი სისასტიკე და სიმხეცე უსაზღვრო ხდება, რასაც

დღეს შევესწარი და აღარც ტანჯვას აქვს საზღვარი, როგორც ეს საკუთარ ტყავზე გამოვცადე. დიახ, დიახ, ეს ასეა, – ფიქრობდა ნეხლიუდოვი, – ეს კარგია, კარგი! – იმეორებდა გულში და ორმაგ სიამოვნებას განიცდიდა. – მომქანცველი სიცხის შემდეგ გაგრილებას და იმის გაცნობიერებას, რომ საბოლოოდ გაარკვია მისთვის ეგზომ საინტერესო საკითხი.

XLI

ნეხლიუდოვის ვაგონი ხალხს სანახევროდ შეევსო. აქ იყვნენ მსახურები, ხელოსნები, ფაბრიკის მუშები, ყასბები, ებრაელები, ნოქრები, ქალები, მუშათა ცოლები, იყო ჯარისკაცი, ორი ქალბატონი: ერთი – ახალგაზრდა, მეორე – ხანში შესული, შიშველ ხელზე ასხმული სამაჯურებით, აგრეთვე მკაცრი შესახედაობის მამაკაცი შავი, კოკარდიანი ქუდით. თავ-თავიანთ ადგილებზე მოკალათების შემდეგ ყველა დამშვიდებულიყო, ზოგი მზესუმზირას აკნატუნებდა, ზოგი პაპიროსს ეწეოდა, ზოგიც მეზობელს ესაუბრებოდა გაცხოველებით.

ტარასი ბედნიერი გამომეტყველებით იჯდა გასასვლელის მარჯვნივ, ერთი ადგილი ნეხლიუდოვისთვის შეენახა და ინტერესით ელაპარაკებოდა მის პირდაპირ მჯდომ დაკუნთულ მამაკაცს, რომელსაც მაუდის ზიფთანი შეეხსნა. როგორც ნეხლიუდოვმა მოგვიანებით შეიტყო, იგი მებაღე იყო და სამუშაოდ მიემგზავრებოდა. სანამ ტარასამდე მიაღწევდა, ნეხლიუდოვი გასასვლელში დარბაისლური გარეგნობის, ნაშურისზიფთიან თეთრწვერა მოხუცთან შეჩერდა, რომელიც სოფლურ სამოსში გამოწყობილ ახალგაზრდა ქალს ესაუბრებოდა. ქალის გვერდით მჯდომი შვიდი წლის გოგონა იატაკს ფეხებით ვერ სწვდებოდა, ახალი სარაფანი ეცვა, თითქმის თეთრი თმა ნაწნავად დაეწნა და გაუთავებლად აკნატუნებდა მზესუმზირას. ნეხლიუდოვის დანახვაზე ბერიკაცმა გაპრიალებული ძელსკამიდან, რომელზეც იჯდა, ზიფთის კალთა აიკეცა და ალერსიანად წარმოთქვა:

– აგერ, აქ დაბრძანდით.

ნეხლიუდოვმა მადლობა გადაუხადა და მითითებულ ადგილზე დაჯდა. ქალმა მაშინვე შეწყვეტილი საუბარი

განაგრძო. იგი იმის შესახებ ჰყვებოდა, თუ როგორ მიიღო ქმარმა ქალაქში, საიდანაც ახლა უკან ბრუნდებოდა.

– ყველიერზეც ვიყავი, ღვთის ნებით, ამჯერადაც გახლდით, – ამბობდა იგი, – თუ ღმერთი ინებებს, შობაზეც ჩავალ.

– კარგი საქმეა, – თქვა მოხუცმა და ნეხლიუდოვს გადახედა, – შემოწმება უნდა, თორემ ქალაქში მცხოვრები ახალგაზრდა კაცი თვალსა და ხელს შუა განებივრდება.

– არა, ბაბუა, ჩემი ასეთი არ არის. სისულელეს არ ჩაიდენს, წითელი ქალიშვილივითაა[59]. უკანასკნელ კაპიკსაც კი შინ გზავნის. შვილის ნახვა კი ისე გაუხარდა, სიტყვებით ვერც კი გადმოგცემთ, – ღიმილით თქვა ქალმა.

გოგონამ, მზესუმზირას რომ აკნატუნებდა და დედას უსმენდა, თითქოსდა მისი სიტყვების დასადასტურებლად, მოხუცსა და ნეხლიუდოვს სახეში მშვიდი, გონიერი თვალებით შეხედა.

– თუ ჰკვიანია, კიდევ უკეთესი, – თქვა ბერიკაცმა, – ამასთან როგორ არის? – დაამატა მან და თვალთ ცოლ-ქმარზე მიანიშნა, როგორც Dჩანს, ფაბრიკის მუშებზე, რომლებიც გასასვლელის მეორე მხარეს ისხდნენ.

კაცს, ქმარს, თავი უკან გადაეწია, არყის ბოთლი პირთან მიეტანა და ყლურწავდა, ცოლს ხელში ტომარა ეჭირა, საიდანაც ეს ბოთლი ამოეღო და ქმარს დაჟინებით მისჩერებოდა.

– არა, ჩემი არც სვამს, არც ეწევა, – თქვა ქალმა, ბერიკაცის თანამოსაუბრემ, რომელიც შემთხვევას არ უშვებდა ქმრის შესაქებად, – მისნაირი ხალხი ამქვეყნად ძალიან ცოტაა, ბაბუა. აი, როგორი მყავს, – ახლა ნეხლიუდოვს მიმართა მან.

– მაგას რა ჯობს, – გაიმეორა მოხუცმა და კვლავ მუშას გახედა.

ფაბრიკის მუშამ გვარიანად მოსვა და ბოთლი ცოლს გადააწოდა. ქალმა სიცილითა და თავის ქნევით ჩამოართვა და პირზე მიიყუდა. კაცმა ნეხლიუდოვისა და მოხუცის მზერა იგრძნო და მათ მიმართა:

– რაო, ბატონო? რატომ ვსვამთ? როდესაც ვმუშაობთ, ვერავინ გვამჩნევს, სმისას კი ყველა ჩვენ გვიყურებს. გამოვიმუშავე, ვსვამ და ცოლსაც ვუმასპინძლდები. მეტი არაფერი.

– დიახ, დიახ, – თქვა ნეხლიუდოვმა, რომელმაც არ იცოდა, რა

ეპასუხა.

– ხომ მართალია, ბატონო? ჩემი მეუღლე მაგარი ქალია! კმაყოფილი ვარ მისით, რადგან შებრალება შეუძლია. ხომ ასეა, მავრა?

– კარგი, აჰა, აილე. აღარ მინდა, – თქვა ცოლმა და ბოთლი ქმარს გაუწოდა, – რა უაზროდ ღუდუნებ, – დაამატა მან.

– აი, ასეა, – განაგრძო ფაბრიკის მუშამ, – ხან კარგზე კარგია, ზოგჯერ კი შესაზეთი ურემივით აჭრაჭუნდება. მართალს ვამბობ, მავრა?

მავრამ გაიცინა და ხელი მთვრალი ადამიანისთვის დამახასიათებელი ჟესტით ჩაიჭნია.

– დაიწყო ახლა...

– დიახ, კარგი კი არის, მავრამ მხოლოდ გარკვეულ დრომდე. თუ მიუშვი, ისეთ რამეს გააკეთებს, წარმოდგენაც კი ძნელია... სიმართლეს ვამბობ. თქვენ, ბატონო, მაპატიეთ. ცოტა დავლიე, მერე რა მოხდა, – თქვა მუშამ, თავი მოღიმარი ცოლის მუხლებზე დადო და დასაძინებლად მოემზადა.

ნეხლიუდოვი ცოტა ხანს კიდევ იჯდა მოხუცთან, რომელიც საკუთარ თავზე უყვებოდა, რომ მეღუმელე იყო, უკვე ორმოცდაცამეტი წელი მუშაობდა და ვინ მოთვლის, რამდენი ღუმელი გაეკეთებინა. დასვენებას აპირებდა, მავრამ ვერ იცლიდა. ახლა ქალაქში ახალგაზრდები საქმეზე დაეყენებინა და შინაურების მოსანახულებლად სოფელში მიემგზავრებოდა. ნეხლიუდოვმა მოხუცს ბოლომდე მოუსმინა, შემდეგ წამოდგა და იმ ადგილისკენ გაემართა, რომელიც მისთვის ტარასს შეენახა.

– აბა, დაბრძანდით, ბატონო. ტომარას კი აქ მივიღებთ, – ალერსიანად თქვა ტარასის პირდაპირ მჯდომმა მეზაღემ და ნეხლიუდოვს ქვევიდან ახედა.

– მოსიყვარულე ცოლ-ქმარი ცულის ტარზე დაეციაო, – მღერადი ხმით აუბა მხარი მოღიმარმა ტარასმა, თავისი ორფუთიანი ტომარა მძლავრი ხელებით ბუმბულივით ასწია და ფანჯრისკენ გადადო, – ადგილი ბევრია, ფეხზე დგომაც შეიძლება და მერხქვეშ მოკალათებაც. არხეინად ბრძანდებოდეთ. თორემ ზოგმა რომ კინკლაობა იცის! –

ამბობდა იგი გულკეთილად და ტკბილად.

ტარასმა საკუთარ თავზე თქვა, რომ თუ არ დაღევდა, ვერაფერს ამბობდა, ღვინო კი მასში კარგ სიტყვებს აჩენდა და ყველაფრის თქმა შეეძლო. მართლაც, სიფხიზლეში ტარასი უმეტესწილად დუმდა; როდესაც დაღევდა, რაც ძალზე იშვიათად და განსაკუთრებულ შემთხვევებში ხდებოდა, ძალზე სასიამოვნო მოსაუბრე ხდებოდა. მაშინ ბევრს და კარგად ლაპარაკობდა, უბრალოდ, ალაღად და, რაც მთავარია, ალერსიანად, რაც მის კეთილ, ცისფერ თვალებშიც მოჩანდა და თბილ ღიმილზეც ეტყობოდა.

დღესაც ასეთ მდგომარეობაში იყო. ნეხლიუდოვის მოახლოებამ წამით სიტყვა გააწყვეტინა. მაგრამ ტომარა რომ მიაბინავა, ძველებურად დაჯდა, ძლიერი, მუშა ხელები მუხლებზე დაიწყო, მეზალეს თვალებში მიაჩერდა და თხრობა განაგრძო. ახალ ნაცნობს ცოლის შესახებ დაწვრილებით უყვებოდა, რისთვის გადაასახლეს და ციმბირში რატომ მიჰყვებოდა.

ნეხლიუდოვმა ამ ამბის დეტალები არ იცოდა, ამიტომ ინტერესით უსმენდა. ტარასი უკვე იმ ადგილამდე მისულიყო, როდესაც მოწამვლა უკვე მოხდა და ოჯახში შეიტყვეს, რომ ეს ფედოსიას გაეკეთებინა.

– გულითადი ადამიანი შემხვდა, ერთმანეთს გამოველაპარაკეთ და ჩემი უბედურების შესახებ ვუყვები, – გულლიად და მეგობრულად მიმართა ტარასმა ნეხლიუდოვს.

– დიახ, დიახ, – თქვა ნეხლიუდოვმა.

– ჰოდა, ჩემო ძმაო, ასე შევიტყვეთ, რა მოხდა. დედაჩემმა ერთი კვერი აიღო, «ურიადნიკთან მივდივარო», – თქვა. მამაჩემი ჭკვიანი მოხუცია. «მოიცა, დედაკაცო, ეს ქალი ჯერ ბაღლია, თვითონაც იცოდა, რას აკეთებდა. შევიბრალოთ. იქნებ გონზე მოვიდესო». გაგიგონია? არაფერმა გაჰრა. «სანამ აქ იქნება, ტარაკნებივით ყველას დაგვხოცავს». გასწია, ჩემო ძმაო, ურიადნიკთან. ის მაშინვე გაშმაგებული მოვარდა... თანამოწმეებს უხმო.

– შენ სადღა იყავი? – ჰკითხა მეზალემ.

– მე, ჩემო ძმაო, მუცლის გვრემისგან ძირს ვკოტრიალობდი და ვაღებინებდი. ლამის მთელი შიგნეულობა ამომტრიალებოდა.

სიტყვის თქმას ვერ ვახერხებდი. მამაჩემმა ფორანში ცხენი შეაბა, ზედ ფედოსია დასვა და მაზრაში წავიდა, იქ კი – გამომძიებელთან. ქალმა კი, ძმაო, როგორც თავიდან აღიარა, გამომძიებელსაც ყველაფერი თანამიმდევრობით გადმოუღა – სად იშოვა დარიშხანი და როგორ გამოაცხო კვერი. «ეს რატომ გააკეთე?» – ჰკითხეს. – «მძულს და იმიტომ, მაგასთან ცხოვრებას ციმბირი მირჩევნიაო», მაშასადამე, ჩემთან, – ღიმილით თქვა ტარასმა. – ერთი სიტყვით, ყველაფერი აღიარა. ცხადია, მაშინვე ციხეში უკრეს თავი. მამაჩემი მარტო დაბრუნდა. აქ კი გაგანია მუშაობის დრო მოდის, ქალი კი ერთი გვყავს – დედაჩემი, ისიც ფეხზე ძლივს დგას. ვიფიქრეთ, როგორ მოვქცეულიყავით, იქნებ თავდებში გამოვაშვებინოთ-მეთქი. მამა ჯერ ერთ უფროსთან წავიდა. არაფერი გამოვიდა, წავიდა მეორესთან. ხუთი ასეთი უფროსი მოიარა და უკვე თავის დანებებას ვაპირებდით, როდესაც ბედად ერთი კაცი გავიცანი, უწყებიდან, არაჩვეულებრივად მარჯვე და მოხერხებული. ხუთმანეთიანი მომეცი და გიშველიო, მეუბნება. სამზე შევთანხმდით. რა მექნა, ძმაო, ქალის ტილოები დავაგირავე და მივეცი. როგორც კი დაწერა რაღაც ქაღალდი, – ტარასმა სიტყვა ისე გააგრძელა, თითქოს გასროლაზე საუბრობდა, – ყველაფერი მაშინვე მოგვარდა. იმ დროისთვის უკვე გამოვმჯობინდი და ქალაქში თვითონ წავედი. რომ ჩავედი, ფაშატი ეზოში მივაბარე და ქაღალდიანად ციხესიმაგრეში მივედი. რა გინდაო, მეუბნება ვიღაც. ასე და ასეა, ვეუბნები, ჩემი დიასახლისი თქვენთან არის-მეთქი. ქაღალდი თუ გაქვსო, მეკითხება. ქაღალდი მივაწოდე. დახედა. მოიცადეო, მეუბნება. მერხზე ჩამოვჯექი. მზე გადაიწვერა. გამოდის უფროსი: ვარგუშოვი შენ ხომ არ ხარო? – ეს მე ვარ. – ჰოდა, ჩაიბარეო, – ამბობს. ჭიშკარი გააღეს და ჩემი ქალი თავისივე ტანსაცმელში გამოწყობილი გამოიყვანეს. რაღას უდგახარ, წავიდეთ! – განა ფეხით ხარ? – არა, ცხენით. მივედით ეზოში, დგომის ფული გადავიხადე, ცხენი შევაბი და დარჩენილი თივა დავუყარე. დაჯდა ჩემი ცოლი, თავშალში გაეხვია. დავიძარით. ხმას არ იღებს, მეც ჩუმად ვარ. სახლს რომ მივუახლოვდით, მეკითხება: დედა ცოცხალია? ცოცხალია, – ვპასუხობ. – მამაც ცოცხალია? – ცოცხალია. «მაპატიე, – მეუბნება, – ტარას, ჩემი სისულელისთვის. თვითონაც არ ვიცოდი, რას ვაკეთებდი». მე კი ვეუბნები: ეგ რაღა სალაპარაკოა. დიდი ხანია, გაპატიე. მეტი არაფერი მითქვამს. შინ რომ მივედით, დედას ფეხებში ჩაუვარდა. დედაჩემი

ეუბნება: «ღმერთი გაჰატიებს». მამა მიესალმა და ამბობს: «რაც იყო – იყო. ახლა უკეთესად იცხოვრე. თანაც სხვა დროა, მოსავალია ასაღები. ჭანგების გადაღმა, ნაკელიან მერვედზე, ღვთის მადლით, ისეთი ჭვავი მოვიდა, გრძელკბილა ფოცხიც ვერ უმკლავდება, ერთმანეთში ჩაწნულა და გაწოლილა. მომკა უნდა. ჰოდა, ხვალ შენ და ტარასკამ მომკეთ». იმ წუთიდან, ჩემო ძმაო, მუშაობას ხელი მოჰკიდა. თანაც როგორ. მაშინ სამი დესეტინა ქირით გვქონდა აღებული. ღმერთმა ინება და საოცრად ბევრი შვრია და ქერი მოვიდა. მე ვთიბავ, ის კრავს, ხანაც ორივენი ვმკით. მუშაობაში მარჯვე ვარ, საქმე კარგად გამომდის, ცოლი კი ჩემზე ყოჩაღი აღმოჩნდა, მოხერხებული დედაკაცი, ახალგაზრდა, სისხლ-ხორციით სავსე. ისე თავგამოდებით მუშაობდა, ველარ ვაჩერებდი. მივალთ სახლში, თითები გასივებული გვაქვს, ხელები თითქოს სხვისია, დასვენება მისწრებაა, ის კი საჭმლისკენ არც კი იხედება და ფარდულისკენ გარბის, დილისთვის ძნების შესაკრავად ნამჯის ჩალიჩებს ამზადებს. კინალამ გადავირიეთ!

– შენთანაც ალერსიანი გახდა? – ჰკითხა მებაღემ.

– ნულარ იტყვი, ისე მომეწება, ერთი ხორცი და სული გავხდით. რასაც გავიფიქრებდი, მაშინვე ესმოდა. დედა ხომ როგორი გაბრაზებული იყო, ისიც კი ამბობდა: «ჩვენი ფედოსია თითქოს შეცვალეს. სრულიად სხვანაირი დედაკაცი გახდა». ერთხელ ძნების მოსატანად ორნი მივდივართ, მხოლოდ წინსაფრებით ვსხედვართ. ვეკითხები: რამ მოგაფიქრებინა, ფედოსია, ის საქმე? – როგორ მოვიფიქრე და შენთან ცხოვრება არ მინდოდა. სიკვდილი მერჩივნა. – ახლა? – ვეუბნები. – ახლა კი ჩემს გულში ხარ, – ტარასი შეჩერდა, სახე გაუბრწყინდა, მერე კი თავი გაოცებით გადააქნია. – როგორც კი მინდვრიდან ავიბარგეთ, ქერელი დასასველებლად წავილე, ვბრუნდები შინ და რას ვხედავ, – იგი წამით გაჩუმდა, – უწყება არ მოსულა სასამართლოდან? ჩვენ კი ეს სულ აღარ გვახსოვდა.

– ეს სულ უწმინდურის ბრალია, – თქვა მებაღემ, – აბა, ადამიანი თვითონ ხომ არ წაიწყმედს სულს? ჩვენთან ერთმა კაცმა... – შეუდგა იგი მოყოლას, მაგრამ ამ დროს მატარებელმა სვლა შეანელა.

– მგონი, სადგურია, – თქვა მან, – დალევა არ გვაწყენდა.

საუბარი შეწყდა და მებაღე ვაგონიდან ბაქნის სველ

ფიცარნაგზე გავიდა. ნეხლიუდოვი უკან მიჰყვა.

XLII

ნეხლიუდოვი ჯერ ვაგონიდან არც კი გამოსულიყო, როდესაც სადგურის ეზოში რამდენიმე მდიდრული ეტლი შეამჩნია. ზოგში სამი, ზოგშიც კი ოთხი გამაძლარი, ეჟვნებიანი ცხენი იყო შებმული. წვიმისგან გამუქებულ სველ ბაქანზე რომ შეაბიჯა, პირველი კლასის წინ შეგროვილი ხალხი დაინახა, რომელთა შორისაც ორნი გამოირჩეოდნენ: მაღალი, მსუქანი ქალი ძვირფასფრთებიანი შლაპითა და ულტობი მოსასხამით და ასევე მაღალი, წვრილფეხება ახალგაზრდა კაცი ველოსიპედისტის კოსტიუმითა და უზარმაზარი, ნასუქი, ძვირფასსაყელურიანი ძაღლით. უკან მათ შესახვედრად გამოსული ლაქიები და მეეტლე იდგნენ მოსასხამებითა და ქოლგებით. მთელ ამ პატარა ბრბოს, მსუქანი ქალბატონით დაწყებული და მეეტლით დამთავრებული, გრძელი ხიფთნის კალთები ხელით რომ ეჭირა, აუღელვებელი თავდაჭერილობისა და სიუხვის ბეჭედი ერტყა. მათ გარშემო წამსვე გაჩნდნენ ცნობისმოყვარე და სიმდიდრის მიმართ პირფერულად განწყობილი ადამიანები: წითელქუდიანი სადგურის უფროსი, ჟანდარმი, მძივებიან რუსულ კოსტიუმში გამოწყობილი გამხდარი ქალიშვილი, ყოველთვის რომ ხვდებოდა ზაფხულში ჩამომდგარ მატარებლებს და მგზავრები – მამაკაცები და ქალები.

ძაღლთან ერთად მყოფ ახალგაზრდა კაცში ნეხლიუდოვმა გიმნაზიელი კორჩაგინი ამოიცნო. მსუქანი ქალბატონი კი იმ კნეინის და გახლდათ, რომლის მამულშიც კორჩაგინები გადადიოდნენ. მბრწყინავი სირმებით მორთულმა და გაკრიალებულ ჩექმებში გამოწყობილმა ობერკონდუქტორმა ვაგონის კარი გამოაღო და პატივისცემის ნიშნად, ხელით იჭერდა, სანამ ფილიპსა და თეთრწინსაფრიან მეარტელეს ფრთხილად გამოჰყავდათ დასაკეც სავარძელზე მოკალათებული წაგრძელებულსახიანი კნეინა; დები ერთმანეთს მიესალმნენ; გაისმა ფრანგული ფრაზები იმის შესახებ, თუ რით წავიდოდა კნეინა, ეტლით თუ სავარძლით. მსვლელობა, რომელსაც კულულებიანი მოახლე აბოლოებდა ქოლგებითა და ფუტლარით, სადგურის კარისკენ დაიდრა.

ნეხლიუდოვს მათთან განმეორებით შეხვედრა-გამომშვიდობება არ სურდა, ამიტომ სადგურის კარებიდან მოშორებით დადგა და მსვლელობის მონაწილეთა ჩავლას დაელოდა. კნეინამ, მისმა ვაჟმა, მისიმ, ექიმმა და მოახლემ ჩაიარეს, მოხუცი თავადი კი ცოლისდასთან ერთად შეჩერდა და ნეხლიუდოვს შორიდან მათი ფრანგული საუბრის მხოლოდ ნაწყვეტები ესმოდა. თავადის მიერ წარმოთქმული ერთ-ერთი ასეთი ფრაზა, თავისი ინტონაციითა და ტემბრით, როგორც ხშირად ხდება ხოლმე, ნეხლიუდოვს მეხსიერებაში ჩარჩა.

– Oh! il est du vrai grand monde, du vrai grand monde[60], – ხმამაღლა, თავდაჯერებული ხმით თქვა თავადმა ვილაცის შესახებ და ცოლისდისა და მათ უკან მოწიწებით მომავალი კონდუქტორებისა და მებარგულების თანხლებით სადგურის შენობის კარში შეაბიჯა.

სწორედ ამ დროს ბაქანზე საიდანღაც ქალამნებიანი და ჯუბაჩებიანი მუშების ჯგუფი გამოჩნდა, ზურგზე ტომრები მოეგდოთ. მტკიცე, მაგრამ მსუბუქი ნაბიჯით მიუახლოვდნენ პირველ ვაგონს და შიგ შესვლა დააპირეს, მაგრამ კონდუქტორმა არ დაანება და გაყარა. აწრიალებულმა მუშებმა აჩქარებით განაგრძეს გზა მეზობელი ვაგონისკენ და შიგნით შესვლა დაიწყეს, თან ტომრებს კარებსა და კუთხეებს უხახუნებდნენ, მაგრამ სადგურის შენობიდან მათ სხვა კონდუქტორმა მოჰკრა თვალი და მკაცრი შეძახილით გააფრთხილა. შესულები სწრაფად გამობრუნდნენ გარეთ და კვლავინდებურად მსუბუქი და მტკიცე ნაბიჯით გაუყვნენ გზას შემდეგი ვაგონისკენ, რომელშიც ნეხლიუდოვი იჯდა. კონდუქტორმა ისევ შეაჩერა ისინი. მუშებმა გზის გაგრძელება დააპირეს, მაგრამ ნეხლიუდოვმა თქვა, რომ ვაგონში თავისუფალი ადგილები იყო და შესვლა შეეძლოთ. მათ დაუჯერეს და შელაგდნენ, ნეხლიუდოვი უკან მიჰყვა. მუშები უკვე სხდებოდნენ, მაგრამ ამას კოკარდიანი ბატონი და ორი ქალბატონი შეეწინააღმდეგა. მათ ამ ხალხის საქციელი პირად შეურაცხყოფად მიიღეს და გაძევება დაუპირეს. მოსულებმა, სულ ოცამდე იქნებოდნენ, მოხუცებმაც და ახალგაზრდებმაც, დატანჯული, ნამზეური, გამომშრალი სახეებით, თავი დამნაშავედ იგრძნეს, ტომრებს ხელი დაავლეს და გასასვლელისკენ გაემართნენ. როგორც ჩანს, მზად იყვნენ ქვეყნის დასალიერამდეც ევლოთ და იქ დამსხდარიყვნენ, სადაც უბრძანებდნენ, თუნდაც ლურსმნებზე.

– საით გაგიწევიათ, დალაზვროს ეშმაკმა! აქ მოთავსდით, – უყვია მათ შესახვედრად მომავალმა სხვა კონდუქტორმა.

– Voila encore des nouvelles[61]! – ჩაილაპარაკა ორი ქალბატონისგან უფრო ახალგაზრდამ, აშკარად დარწმუნებულმა, რომ თავისი კარგი ფრანგულით ნეხლიუდოვის ყურადღებას მიიპყრობდა. სამაჯურებიანი ქალი კი ერთთავად ჰაერს ყნოსავდა, იჭმუხნებოდა და რაღაც თქვა კიდეც აყროლებულ გლეხებთან ჯდომით გამოწვეული სიამოვნების შესახებ.

მუშები, თითქოს დიდ განსაცდელს გადაურჩნენო, დამშვიდდნენ და ერთგვარი სიხარულითაც კი შეუდგნენ ვაგონში განთავსებას, თან მხრის მარჯვე მოძრაობით ზურგიდან მძიმე ტომრებს იატაკზე უშვებდნენ და სკამებქვეშ აცურებდნენ.

მებაღე თავის კუთვნილ ადგილზე გადავიდა. ასე რომ, ტარასის გვერდით და წინ სამი სკამი გათავისუფლდა, რომლებიც მაშინვე დაიკავეს მუშებმა, თუმცა, როდესაც მათ ნეხლიუდოვი მიუახლოვდა, მისმა ბატონკაცურმა სამოსმა ისე შეაცბუნა, რომ წამოდგნენ და წასვლა დააპირეს, მაგრამ ნეხლიუდოვმა დარჩენა სთხოვა, თვითონ კი გასასვლელის მხარეს სახელოურზე ჩამოჯდა.

ერთ-ერთმა, ორმოცდაათიოდე წლის მუშამ, გაოცებითა და შიშითაც კი გადახედა ახალგაზრდას. ისინი ძალზე გააოცა და შეაფიქრიანა იმან, რომ ნეხლიუდოვმა მათ ადგილი დაუთმო, ნაცვლად იმისა, რომ, სხვა ბატონების მსგავსად, აყვირებულიყო და იქიდან კინწისკვრით გაეგდო. ერთი პირობა, შეეშინდათ კიდეც, ემანდ რაიმე ცუდს არ გადავეყაროთო. როდესაც დარწმუნდნენ, რომ მათ ხრიკებს არავინ უწყობდა და ნეხლიუდოვი ტარასს მშვიდად ესაუბრებოდა, გულზე მოეშვათ, თავიანთ ახალგაზრდა ამხანაგს ტომარაზე გადაჯდომა უბრძანეს და მოითხოვეს, რომ ნეხლიუდოვს თავისი ადგილი დაეკავებინა. თავდაპირველად ნეხლიუდოვის წინ მოკალათებული ხანში შესული მუშა ერთიანად მოიკუნტა, გულმოდგინედ მალავდა ქალამნებიან ფეხებს, რათა შემთხვევით ბატონისთვის არ მიერტყა, მაგრამ სულ მალე ტარასსაც და ნეხლიუდოვსაც ისე გაუშინაურდა, რომ რაღაც ამბის მოყოლისას ამ უკანასკნელს მუხლზე ზურგით ხელისგულსაც კი დაჰკრავდა ხოლმე ყურადღების

გასამახვილებლად. იგი საკუთარი თავისა და ტორფის ჭაობებში მუშაობის შესახებ ჰყვებოდა, სადაც ორთვე-ნახევარი ემუშავათ და ახლა შინ ბრუნდებოდნენ. თითოეულს ჯიბეში შრომით მოპოვებული ათი მანეთი ედო, რადგან გასამრჯელოს ნაწილი დაქირავებისას წინასწარ მიეცათ. აღმოჩნდა, რომ მთელი დღის განმავლობაში მუხლამდე წყალში უხდებოდათ დგომა. სადილისა და დასვენებისთვის მხოლოდ ორი საათი ჰქონდათ გამოყოფილი.

– მიუჩვევლებს, ცხადია, გაუჭირდათ, – ამბობდა იგი, – მაგრამ თუ მოითმენ, გაუძლებ. ოღონდ სასმელ-საჭმელი იყოს კარგი. თავიდან არ ვარგოდა. მაგრამ შემდეგ, როდესაც ხალხი განაწყენდა და საჭმელი გააუმჯობესეს, მუშაობა თითქოს გაიოლდა კიდეც.

შემდეგ იგი იმას მოჰყვა, თუ როგორ მუშაობდა ოცდარვა წლის განმავლობაში და გასამრჯელოს მთლიანად ჯერ მამას აძლევდა, შემდეგ – უფროს ძმას, ახლა კი – ძმისშვილს, რომელიც მეურნეობას უძღვებოდა, თვითონ კი, წელიწადში გამომუშავებული ორმოცდაათი-სამოცი მანეთიდან ორ-სამს იტოვებდა გასართობად – თამბაქოსა და ასანთისთვის.

– ცოდვაა, როდესაც დაღლილობისგან არაყს გადაჰკრავ, – დაამატა მან და დამნაშავესავით გაიღიმა.

მან ისიც აღნიშნა, რომ სახლის საქმეებს ქალები უძღვებოდნენ, რომ გამგზავრების წინ მენარდე მათ ნახევარი ვედრო არყით გაუმასპინძლდა, ერთი ამხანაგი მოუკვდათ, მეორე კი ავად იყო. ავადმყოფი, რომლის შესახებაც იგი საუბრობდა, იმავე ვაგონში, კუთხეში იჯდა. ეს გახლდათ სრულიად ახალგაზრდა კაცი, ფერმიხდილი, გალურჯებული ტუჩებით. ნეხლიუდოვი მასთან მივიდა კიდეც, მაგრამ ჭაბუკმა ისეთი მკაცრი, ტანჯული სახით შეხედა მას, რომ ნეხლიუდოვმა შეკითხვებით აღარ შეაწუხა, უფროსს კი ურჩია, ჭინაჭინა შეეძინა და წამლის სახელწოდება ქაღალდზე დაუწერა. ფულის მიცემასაც აპირებდა, მაგრამ ასაკიანმა მუშამ უთხრა, საჭირო არ არის, თვითონ ვუყიდო.

– ამდენი ხანია, აღმა-დაღმა დავდივარ და ასეთი ბატონი ჯერ არ შემხვედრია. სხვები წაგვითაქებენ, ამან კი ადგილიც დაგვითმო. გამოდის, რომ ბატონებს შორისაც ყოფილა განსხვავება, – დასკვნის სახით უთხრა მან ტარასს.

«დიახ, სრულიად ახალი, სხვა, ახალი სამყარო», – გაიფიქრა ნეხლიუდოვმა, როდესაც მათ გამზდარ, თუმცა დაკუნთულ ხელ-ფეხს, უხეშ, შინ შეკერილ ტანსაცმელს და მზემოკიდებულ, ალერსიან, განაწამებ სახეებს შესცქეროდა. გრძნობდა, რომ ირგვლივ ახალი ხალხი ეხვია, მათი სერიოზული ინტერესებით, ნამდვილი შრომითი და ადამიანური ცხოვრებისთვის დამახასიათებელი სასიხარულო თუ სამწუხარო ეპიზოდებით.

«აი, ის, ლე ვრავი გრანდ მონდე», – გაუელვა თავში ნეხლიუდოვს, როდესაც თავად კორჩაგინის მიერ ნათქვამი ფრაზა და კორჩაგინების უქმი, ფუფუნებით სავსე, მაგრამ უმნიშვნელო, უბადრუკი ინტერესების მქონე სამყარო გაახსენდა.

იგი იმ მოგზაურით მოეცვა სიხარულს, რომელმაც ახალი, უცნობი და მშვენიერი ქვეყანა აღმოაჩინა.

ნაწილი მესამე

I

მასლოვას ჯგუფმა ხუთი ათას ვერსამდე გაიარა. პერმამდე მატარებლითა და გემით იგი სისხლის სამართლის დამნაშავეებთან ერთად იმყოფებოდა. მხოლოდ ამ ქალაქში მოახერხა ნეხლიუდოვმა პოლიტიკურებთან მისი გადაყვანა, როგორც ამას ამავე ჯგუფში შემავალი ბოგოდუხოვსკაია ურჩევდა.

პერმამდე მასლოვას ფიზიკურადაც გაუჭირდა და სულიერადაც. ფიზიკურად – სივიწროვის, უსუფთაობისა და საძაგელი, აუტანელი მწერების გამო, სულიერად კი საზიზღარი მამაკაცების მიზეზით, რომლებიც, მართალია, ყოველ ეტაპზე იცვლებოდნენ, მაგრამ მწერების მსგავსად, თავს აბეზრებდნენ და გასაქანს არ აძლევდნენ. პატიმარ ქალებსა და კაცებს, ზედამხედველებსა და მეზადრაგეებს შორის ისეთი ცინიკური გარყვნილების წესი დამყარდა, რომ ყოველ, განსაკუთრებით

ახალგაზრდა ქალს, თუ თავისი მდგომარეობით სარგებლობა არ სურდა, მუდამ სიფრთხილე მართებდა. ამ გამუდმებულ შიშსა და ბრძოლაში ყოფნა ადვილი როდი იყო. მასლოვა სხვებზე მეტად განიცდიდა ამგვარ თავდასხმას, როგორც გარეგნული მიმზიდველობის, ისე ყველასთვის ნაცნობი თავისი წარსულის გამო. იგი მტკიცედ ეწინააღმდეგებოდა მასზე გადაკიდებულ მამაკაცებს, რაც მათ შეურაცხყოფდა და ძლიერ აბრაზებდა. ერთადერთი შვება ფედოსიასა და ტარასთან სიახლოვე იყო. ამ უკანასკნელმა მის ცოლზე განხორციელებული თავდასხმების შესახებ რომ შეიტყო, მოითხოვა, რომ იგი, ტარასი, დაეპატიმრებინათ, რადგან მეუღლის დაცვას იქ უკეთ მოახერხებდა. მართლაც, ნიჟნი ნოვგოროდიდან მოყოლებული, როგორც პატიმარი, ტუსაღებთან ერთად მგზავრობდა.

პოლიტიკურების განყოფილებაში გადაყვანით მასლოვას მდგომარეობა ყოველმხრივ გაუმჯობესდა: ისინი შედარებით კარგ პირობებში იმყოფებოდნენ, უკეთესად იკვებებოდნენ, მათ მიმართ ნაკლებადაც უხეშობდნენ. თანაც შეწყდა მამაკაცების მხრიდან მისი დევნა, წამდაუწუმ აღარავინ ახსენებდა მის წარსულს, რომლის დავიწყებასაც ასე ცდილობდა. მთავარი უპირატესობა კი ისეთი ადამიანების გაცნობა იყო, რომლებიც მასზე მნიშვნელოვან და სასიკეთო გავლენას ახდენდნენ.

ეტაპებზე მასლოვას პოლიტიკურებთან ყოფნის უფლება მისცეს, მაგრამ ფეხით გადაადგილებისას, როგორც ჯანმრთელ ქალს, სისხლის სამართლის დამნაშავეების გვერდით უნდა ევლო. ეს ჯერ კიდევ ტომსკიდან დაიწყო. მასთან ერთად ფეხით კიდევ ორი პოლიტიკური მიდიოდა: მარია პავლოვნა ჩშეტიჩინა, სწორედ ის ლამაზი, ბატკნისთვალება ქალიშვილი, რომელმაც ნეხლიუდოვი ბოგოდუხოვსკაიასთან შეხვედრის დროს განაცვიფრა და იაკუტიის ოლქში გადასახლებული ვინმე სიმონსონი, შავგვრემანი თმაგაბურძგნილი კაცი შუბლქვეშ ღრმად ჩამჯდარი თვალებით. იმ შეხვედრისას ნეხლიუდოვმა მასაც მოჰკრა თვალი. მარია პავლოვნა ფეხით იმიტომ მიდიოდა, რომ საზიდარზე თავისი ადგილი სისხლის სამართლის დამნაშავე ფეხმძიმე ქალისთვის დაეთმო; სიმონსონს კი კლასობრივი უპირატესობით სარგებლობა უსამართლობად მიაჩნდა. ეს სამნი, განსხვავებით დანარჩენი პოლიტიკურებისგან, რომლებიც მოგვიანებით საზიდრებით მიემგზავრებოდნენ, სისხლის სამართლის დამნაშავეებთან

ერთად დილაადრიან გადიოდნენ. ასე იყო დიდ ქალაქში ბოლო ეტაპით გამგზავრების წინაც, როდესაც მათი ჯგუფი ახალმა ბადრაგის ოფიცერმა ჩაიბარა.

სექტემბრის ავდრიანი დილა იდგა. ალიონზე ხან თოვდა, ხან წვიმდა. ცივი ქარი უბერავდა. ჯგუფის ყველა პატიმარი, ოთხასი მამაკაცი და ორმოცდაათამდე ქალი, ეტაპისთვის ეზოში გამოეყვანათ. ზოგი ბადრაგის უფროსის სიახლოვეს იმყოფებოდა, რომელიც მამასახლისებს კვებისთვის ორი დღის სამყოფ ფულს ურიგებდა, სხვები ეტაპის ეზოში შემოშვებული მოვაჭრე ქალებისგან საჭმელს იმარაგებდნენ. გარშემო ფულის დათვლითა და სურსათ-სანოვარის შეძენით გართული პატიმრების გუგუნის და გამყიდველთა გამყივანი ხმები ისმოდა.

ჩექმებსა და თავშალშემოხვეულ ჯუბაჩებში გამოწყობილი კათიუშა და მარია პავლოვნა ეტაპის შენობიდან ეზოში გამოვიდნენ და მოვაჭრეებისკენ გაემართნენ, რომლებიც ჩრდილოეთით მდებარე მესერთან, ქარისგან დაცულ ადგილზე ისხდნენ და მყიდველებს ნაირგვარ პროდუქტს სთავაზობდნენ: ახალგამტკიცულ პურს. ღვეზელს, თევზს, ატრიას, ფაფას, ღვიძლს, საქონლის ხორცს, კვერცხს, რძეს; ერთს შემწვარი გოჭიც კი ჰქონდა.

ეზოში სიმონსონიც გამოსულიყო გუტაპერჩის ქურთუკითა და მატყლის წინდებზე წამოცმული და ბაწრებით დამაგრებული კალოშით (იგი ვეგეტარიანელი იყო და მოკლული ცხოველის ტყავს არ იყენებდა) და ჯგუფის გასვლას ელოდებოდა. პარმალზე იდგა და უბის წიგნაკში თავში ახლახან მოსულ აზრს იწერდა. აი, ეს აზრი:

«ბაქტერიას რომ ადამიანის ფრჩხილზე დაკვირვება და მისი გამოკვლევა შეეძლოს, იგი მას არაორგანულ არსებად აღიარებდა. ჩვენც ზუსტად ასე ვაღიარეთ დედამიწა არაორგანულ არსებად მის ქერქზე დაკვირვების შედეგად. ეს არასწორია».

როდესაც მასლოვა ნაყიდ კვერცხს, ბლითების აცმას, თევზს და ახალ პურს ტომარაში აწყობდა, მარია პავლოვნა კი გამყიდველებთან ანგარიშს ასწორებდა, პატიმრები ამოძრავდნენ. ადამიანები უსიტყვოდ შეუდგნენ მწკრივებად დაწყობას. გარეთ გამოსულმა ოფიცერმა გასვლის წინ ბოლო

განკარგულებები გასცა.

ყველაფერი ჩვეული წესით მიმდინარეობდა: ითვლიდნენ პატიმრებს, ამოწმებდნენ ბორკილებს, აწყვილებდნენ ხელხუნდიალებს. მაგრამ უეცრად ოფიცრის მბრძანებლური, მრისხანე ყვირილი, სხეულზე დარტყმის ხმები და ბავშვის ტირილი გაისმა. წამით სიჩუმე ჩამოვარდა, შემდეგ კი იქაურობას ხალხის ყრუ დრტვინვამ გადაუარა. მასლოვა და მარია პავლოვნა ხმაურის ადგილს მიუახლოვდნენ.

II

ისინი შემდეგ სურათს შეესწრნენ: ოფიცერი, ჩასკვნილი კაცი დიდი, ქერა ულვაშით, მარცხენა ხელით მოღუშული სახით ისრესდა მარჯვენა ხელისგულს, რომელიც პატიმრისთვის სახეში დარტყმისას დაეშავებინა და უხამსი და უწმაწური სიტყვებით განუწყვეტლივ ილანძლებოდა. მის წინ მდგარი მაღალი, გამხდარი, ნახევრად თავგადაპარსული, მოკლესალათიანი და კიდევ უფრო მოკლესალათიანი პატიმარი ცალი ხელით გასისხლიანებულ სახეს იწმენდდა, მეორით კი თავშალში გახვეული, ხმამაღლა აჭყივლებული გოგონა ეჭირა.

– მე შენ (უწმაწური გინება) გასწავლი მსჯელობას (კვლავ გინება); დედაკაცებს მისცემ, – ყვიროდა ოფიცერი, – გაუკეთეთ.

ოფიცერი მოითხოვდა, რომ ხელხუნდები დაედოთ საზოგადოებრივისთვის, რომელიც გადასახლებაში მიდიოდა და მთელი გზა ხელით მიჰყავდა გოგონა, რომელიც მისთვის ტომსკში ტიფისგან გარდაცვლილ მეუღლეს დაეტოვებინა. პატიმრის მსჯელობამ, რომ ხელხუნდებით ბავშვის ტარებას ვერ შეძლებდა, ცუდ გუნებაზე მყოფი ოფიცერი გააღიზიანა და ტუსადი იმიტომ გალახა, რომ მას დაუყოვნებლივ არ დაემორჩილა.

ნაცემის გვერდით ბადრაგის ჯარისკაცი და შავწვერა პატიმარი იდგა, რომელსაც ხელზე ხუნდი ედო და ხან ოფიცერს შეხედავდა პირქუშად და წარბშეკვრით, ხან – გალახულ, ბავშვიან ტუსადს. პატიმრების მხრიდან სულ უფრო ხმამაღლა გაისმოდა უკმაყოფილო ბუზღუნნი.

– ტომსკის აქეთ არ დაუდევთ, – ხრინწიანი ხმით წამოიძახა

ვილაცამ უკანა რიგებიდან.

– ლეკვი ხომ არ არის, ბავშვია.

– გოგონას რა უყოს?

– სადაური კანონია, – თქვა კიდევ ვილაცამ.

– ეს ვინ იყო? – გველნაკბენივით შესძახა ოფიცერმა და ბრბოს მივარდა, – მე შენ გიჩვენებ კანონს, ვინ თქვა? შენ? შენ?

– ყველა ამბობს. იმიტომ, რომ... – დაიწყო ფართოსახიანმა, ჯმუხმა პატიმარმა.

მაგრამ დასრულება ვერ მოასწრო, რომ ოფიცერმა ორივე ხელი სახეში დაუშინა.

– ბუნტს მიწყობთ? მე თქვენ გიჩვენებთ ბუნტს. ძაღლებივით ამოგზოცავთ. უფროსები მხოლოდ მადლობას მეტყვიან. გოგონა გამოართვით!

ხალხი გაჩუმდა. ერთმა მეზადრაგემ პატიმარს განწირული ხმით ატირებული ბავშვი გამოსტაცა, მეორემ კი მორჩილად გაწვდილ ხელზე ხუნდი დაადო.

– დედაკაცებს წაუყვანე, – დაუყვირა ოფიცერმა მეზადრაგეს და ხმლის ყაწიმი გაისწორა.

თავშალშემოხვეული გოგონა ხელების ამოყოფას ცდილობდა და სახეგაწითლებული გაუთავებლად გაჰკიოდა. ხალხის ჯგუფს მარია პავლოვნა გამოეყო და მეზადრაგეს მიუახლოვდა.

– ბატონო ოფიცერო, თუ ნებას მომცემთ, გოგონას მე ვატარებ.

ბავშვიანი მეზადრაგე ოფიცერი შეჩერდა.

– შენ ვინ ხარ? – ჰკითხა ოფიცერმა.

– პოლიტიკური.

როგორც ჩანს, მარია პავლოვნას ლამაზმა სახემ და მშვენიერმა ამობურცულმა თვალებმა (მას ერთხელ უკვე ენახა იგი მიღებისას) ოფიცერზე იმოქმედა. იგი უსიტყვოდ მიაჩერდა მას, თითქოს რაღაცას წონიდა.

– ჩემთვის სულერთია, ატარეთ, რახან გინდათ. თქვენ რა გენაღვლებათ, შეიბრალებთ და მორჩა. მე კი, რომ გაიქცეს,

პასუხს მაგებინებენ.

– ბავშვთან ერთად როგორ გაიქცევა? – უთხრა მარია პავლოვნამ.

– თქვენთან სალაპარაკოდ არ მცალია. წაიყვანეთ, თუ გინდათ.

– მიბრძანებთ, მივცე? – იკითხა მეზადრაგემ.

– მიეცი.

– მოდი ჩემთან, – თქვა მარია პავლოვნამ და ბავშვის მიტყუება სცადა.

მაგრამ მეზადრაგის ხელში მყოფი გოგონა წივილით მამისკენ მიიწევდა და მარია პავლოვნასთან მისვლა არ სურდა.

– მოიცადეთ, მარია პავლოვნა, ის ჩემთან მოვა, – თქვა მასლოვამ და ტომრიდან ბლითი ამოიღო.

გოგონამ მასლოვა სახეზე იცნო და ბლითის დანახვაზე მისკენ წავიდა.

კვლავ სიჩუმე ჩამოვარდა. ჭიშკარი გაიღო, ჯგუფი გარეთ გავიდა და მოეწყო; მეზადრაგეებმა ყველა ერთხელაც გადათვალეს; ტომრები შეკრეს და დააწყვეს, დასუსტებულები დასვეს. მასლოვა ხელში ატატებულ გოგონასთან ერთად ქალებთან დადგა, ფედოსიას გვერდით. სიმონსონი, რომელიც მომხდარს ყურადღებით აკვირდებოდა, დიდი, მტკიცე ნაბიჯებით მივიდა ოფიცერთან, რომელსაც განკარგულებების გაცემა დაესრულებინა და თავის ტარანტასში ჯდებოდა.

– თქვენ ცუდად მოიქეცით, ბატონო ოფიცერო, – თქვა სიმონსონმა.

– აქედან გაეთრიეთ, თქვენი საქმე არ არის.

– ჩემი საქმეა გითხრათ და გითხარით კიდევ, რომ ცუდად მოიქეცით, – უთხრა სიმონსონმა და ხშირი წარბების ქვემოდან დაჟინებით მიაჩერდა ოფიცერს სახეში.

– მზადაა? ჯგუფო, იარე, – შესძახა ოფიცერმა ისე, რომ სიმონსონისთვის ყურადღება არ მიუქცევია, მეეტლე-ჯარისკაცს მხარზე დაეყრდნო და ტარანტასში აძვრა.

ჯგუფი დაიძრა, გაიჭიმა და ტალახიან, არხებს შორის მოქცეულ

გაფუჭებულ გზაზე გავიდა, რომელიც ხშირი ტყისკენ მიემართებოდა.

III

ქალაქში ბოლო ექვსი წლის განმავლობაში გარყვნილი, მდიდრული და ნებიერი ცხოვრებისა და ციხეში სისხლის სამართლის დამნაშავეების გვერდით გატარებული ორი თვის შემდეგ, პოლიტიკურებთან ყოფნა, მიუხედავად მძიმე პირობებისა, კატიუშას ძალიან მოსწონდა. ოცი-ოცდაათი ვერსის ფეხით გავლამ, კარგმა საკვებმა და ორი დღის სიარულის შემდეგ დასვენებამ იგი საკმაოდ მოაღონიერა; ახალ ამხანაგებთან ურთიერთობამ კი ისეთი ინტერესები გაუჩინა, რომელთა შესახებაც იქამდე არაფერი იცოდა. ვერც ის წარმოედგინა, რომ ამქვეყნად ამგვარი საუცხოო, როგორც უყვარდა ხოლმე თქმა, ადამიანები არსებობდნენ, ვის გვერდითაც ახლა იმყოფებოდა.

– ვტიროდი, როცა მომისაჯეს, – ამბობდა იგი, – არადა, ამისთვის ღმერთს უნდა ვუმაღლოდე, ის გავიგე, რასაც ვერასდროს შევიტყობდი.

იგი ძალზე ადვილად, ძალდაუტანებლად მიხვდა ამ ადამიანების მამოძრავებელ მოტივებს და როგორც ხალხის წიაღში დაბადებული, მათ მთელი არსებით თანაუგრძნობდა. ისინი ხომ ბატონების წინააღმდეგ, უბრალო მოკვდავთა მხარეს იდგნენ. და ის, რომ ოდესღაც თვითონაც ბატონები იყვნენ, ახლა კი ყველა უპირატესობას, თავისუფლებას და საკუთარ სიცოცხლესაც კი სწირავდნენ სამართლიანობის დასამკვიდრებლად, მასში აღფრთოვანებას იწვევდა.

ახალ ამხანაგებს განსაკუთრებით აფასებდა, აღტაცებული იყო მათი საქციელით; მაგრამ ყველაზე მეტად მარია პავლოვნა აღაფრთოვანებდა, შეუყვარდა კიდევ იგი თავისებურად, მოკრძალებითა და აღტაცებით. განცვიფრებას ვერ მალავდა იმის გამო, რომ მდიდარი გენერლის ოჯახიდან გამოსულ, სამ ენაზე მოლაპარაკე ამ ლამაზ ქალიშვილს თავი უბრალო მუშასავით ეჭირა, რასაც შეძლებული ძმა უგზავნიდა, ყველაფერს სხვებს აძლევდა, უბრალოდ, ღარიბულად იცვამდა და საკუთარ გარეგნობას ყურადღებას არ აქცევდა. ეს თვისება –

კეკლუცობის არარსებობა – მასლოვას განსაკუთრებით აოცებდა და ხიბლავდა. ხედავდა – მარია პავლოვნამ იცოდა და სიამოვნებდა კიდევ იმის ცოდნა, რომ ლამაზი იყო, მაგრამ სულაც არ უხაროდა, რომ კაცებზე შთაბეჭდილებას ახდენდა. პირიქით, ეშინოდა ამის, ტრფიალების მიმართ ზიზღსა და ძრწოლას განიცდიდა. მისმა თანამოაზრეებმა ეს მშვენივრად იცოდნენ და თუ მისდამი ლტოლვას განიცდიდნენ, ამას არ ამჟღავნებდნენ და მას ისე ექცეოდნენ, როგორც მამაკაც ამხანაგს. მაგრამ უცნობები ხშირად აეკიდებოდნენ ხოლმე და, როგორც თვითონ ჰყვებოდა, ასეთ შემთხვევებში საკუთარი ფიზიკური ძალის იმედად იყო, რითაც განსაკუთრებით ამაყოფიერებდა. «ერთხელ, – სიცილით გაიხსენა მან, – ქუჩაში ვიღაც ბატონი ამეტორღილა, აღარ მომეშვა. ჰოდა, ხელი ჩავავლე და ისე შევანჯღრიე, რომ შეეშინდა და გაიქცა».

რევოლუციონერი კი, მისივე თქმით, იმიტომ გახდა, რომ ბავშვობიდანვე ეზიზღებოდა ბატონკაცური ცხოვრება, უბრალო ადამიანების ყოფა იზიდავდა. ყოველთვის ტუქსავდნენ იმიტომ, რომ, სასტუმრო ოთახში ყოფნის ნაცვლად, სულ სამოახლოში, სამზარეულოში ან თავლაში იყო.

– მზარეულებსა და მეეტლეებთან თავს მხიარულად ვგრძნობდი, ბატონებთან და ქალბატონებთან კი – მოწყენილად, – ჰყვებოდა ის, – როდესაც წამოვიზარდე, მივხვდი, რომ არასწორად ვცხოვრობდით. დედა არ მყავდა, მამა არ მიყვარდა, ცხრამეტი წლის ვიყავი, ამხანაგთან ერთად სახლიდან რომ წავედი და ფაბრიკაში მუშად მოვეწყვე.

ფაბრიკის შემდეგ სოფელში ცხოვრობდა, შემდეგ ქალაქში ჩამოვიდა და ბინაში, სადაც საიდუმლო სტამბა მოეწყობო, დააპატიმრეს და კატორღა მიუსაჯეს. მარია პავლოვნა თვითონ არასდროს ჰყვებოდა, მაგრამ კატიუშამ სხვებისგან შეიტყო, რომ ამ განაჩენის მიზეზი იმ გასროლის საკუთარ თავზე აღება იყო, რომელიც ჩხრეკისას სიბნელეში ერთ-ერთმა რევოლუციონერმა განახორციელა.

მას შემდეგ, რაც კატიუშამ მარია პავლოვნა გაიცნო, ხედავდა, რომ (სად და როგორ პირობებშიც უნდა ყოფილიყო) იგი საკუთარ თავზე არასდროს ფიქრობდა, მხოლოდ ის ადარდებდა, სხვებს როგორ დახმარებოდა დიდ თუ პატარა საქმეში. მისი აქაური ამხანაგი, ნოვოდვოროვი, ხუმრობით ამბობდა, მარია პავლოვნა სპორტის ახალი სახეობით –

კეთილისმყოფლობით არის გატაცებულიო. ეს მართლაც ასე იყო. როგორც მონადირე ეძებს ნადირს, ისიც შემთხვევას არ უშვებდა ხელიდან, რომ ვინმეს დახმარებოდა. ეს სპორტი ჩვეულებად, ცხოვრების მთავარ საქმედ ექცა. ამას ისე ბუნებრივად აკეთებდა, რომ ყველა, ვინც მას იცნობდა, ამას მისგან ლამის მოითხოვდა კიდევ.

თავდაპირველად, როდესაც მასლოვა მათთან აღმოჩნდა, მარია პავლოვნამ მის მიმართ ზიზღი იგრძნო. კატიუშამ ეს შეამჩნია, მაგრამ არც ის გამორჩენია, რომ მან საკუთარ თავს ძალა დაატანა და განსაკუთრებული ალერსითა და სითბოთი ექცეოდა. ამ არაჩვეულებრივი ადამიანის ალერსმა და გულკეთილობამ მასლოვა ისე ააღელვა, რომ მთელი არსებით მიენდო მას, გაუცნობიერებლად ითვისებდა მის შეხედულებებს და უნებლიეთ ყველაფერში ჰბაძავდა. ამ ერთგულმა სიყვარულმა მარია პავლოვნას გული აუჩვილა და კატიუშა მასაც შეუყვარდა.

ორ ქალს სქესობრივი სიყვარულისადმი ზიზღიც ააზლოებდა. ერთს ეს სიყვარული იმიტომ სძაგდა, რომ მისი საშინელება საკუთარ თავზე გამოეცადა; მეორეს კი იმიტომ, რომ, მართალია, არ განეცადა, მაგრამ მას ისე შესცქეროდა, როგორც გაუგებარს და, იმავდროულად, საზიზღარსა და ადამიანის ღირსების შეურაცხმყოფელს.

IV

მასლოვა, ერთი მხრივ, მარია პავლოვნას გავლენას განიცდიდა და ემორჩილებოდა კიდევ, რადგან უყვარდა ეს ქალი, მეორე მხრივ – სიმონსონის გავლენას. ამის მიზეზი კი ის იყო, რომ თვითონ სიმონსონს უყვარდა მასლოვა.

ყველა ადამიანი ნაწილობრივ საკუთარი, ნაწილობრივ კი სხვისი აზრების მიხედვით ცხოვრობს და მოქმედებს. სწორედ მათი თანაფარდობა განაპირობებს ძირითად განსხვავებას ადამიანთა შორის. ზოგი, უმეტესწილად, საკუთარ აზრებს ერთგვარ გონებრივ თამაშად მიიჩნევს, თავის გონებას ისე უყურებს, როგორც გადამცემი ღვედის გარეშე მომუშავე ბორბალს, რაიმე ნაბიჯის გადადგმის დროს კი უცხო აზრებს – ზნე-ჩვეულებას, გადმოცემას, კანონს ემორჩილება. ზოგსაც

საქმიანობის მთავარ მამოძრავებელ ძალად მხოლოდ საკუთარი აზრები მიაჩნია, ყოველთვის თავისი გონების მოთხოვნების მიხედვით იქცევა და მხოლოდ ძალზე იშვიათად, ისიც კრიტიკული შეფასების შემდეგ თუ გაითვალისწინებს სხვის ნააზრევს. სიმონსონი სწორედ ასეთი ადამიანი გახლდათ. ყველაფერს გონებით ამოწმებდა და წყვეტდა, და თუ გადაწყვეტდა, ასრულებდა კიდეც.

ჯერ კიდევ გიმნაზიაში სწავლის დროს დაასკვნა, რომ მამამისის, ინტენდანტის ყოფილი ჩინოვნიკის ქონება უპატიოსნო გზით იყო დაგროვილი და მშობელს მისი ხალხისთვის დაბრუნება მოსთხოვა. როდესაც მამამისმა, შვილისთვის ანგარიშის გაწევის ნაცვლად, იგი გვარიანად გაჯორა, სიმონსონი სახლიდან წავიდა და მამის ხარჯზე აღარასოდეს უცხოვრია. მისი აზრით, ყოველგვარი ბოროტება ხალხის გაუნათლებლობის გამო ხდებოდა, ამიტომ, უნივერსიტეტიდან გამოსვლის შემდეგ, ხალხოსნებს დაუკავშირდა, სოფელში მასწავლებლად მოეწყო და თამამად უქადაგებდა მოსწავლეებსა და გლეხებს იმას, რაც სამართლიანად მიაჩნდა, მცდარს კი უარყოფდა.

იგი დააპატიმრეს და გაასამართლეს.

სასამართლოზე გადაწყვიტა, რომ მოსამართლეებს მისი განსჯის უფლება არ ჰქონდათ, და ეს განაცხადა კიდეც. როდესაც მოსამართლეები არ დაეთანხმნენ და მისი გასამართლება განაგრძეს, პასუხის გაცემაზე უარი თქვა და მათ ყველა შეკითხვას ღუმილით ხვდებოდა. მალე არხანგელსკის გუბერნიაში გადაასახლეს. იქ მთელი მისი საქმიანობის განმსაზღვრელი რელიგიური მოძღვრება ჩამოაყალიბა, რომლის თანახმადაც, ამქვეყნად ყველაფერი ცოცხალია, მკვდარი არაფერია. საგნები, ჩვენ რომ უსულო, არაორგანული გვგონია, სინამდვილეში უზარმაზარი ორგანული სხეულის (ჩვენ მას ვერ ჩავწვდებით) ნაწილია, ამიტომ ადამიანის, როგორც დიდი ორგანიზმის ნაწილის, ამოცანაა, დაიცვას ამ ორგანიზმისა და მისი ყველა სულიერი ნაწილის სიცოცხლე.

ამავე მიზეზით, ყოველივე ცოცხლის მოსპობა დანაშაულად მიაჩნდა: წინააღმდეგი იყო ომის, სიკვდილით დასჯის და არა მხოლოდ ადამიანის, არამედ ცხოველების დახოცვისაც. ქორწინებასთან დაკავშირებითაც თავისი თეორია ჰქონდა, რომლის მიხედვითაც ხალხის გამრავლება ადამიანის

უმდაბლესი ფუნქცია იყო, უმაღლესს კი უკვე არსებული ცოცხლის სამსახური წარმოადგენდა. ამ აზრის დასასაბუთებლად სისხლში ფაგოციტების[62] არსებობა მოჰყავდა. მისი შეხედულებით, მარტოხელები იგივე ფაგოციტები იყვნენ და ორგანიზმის სუსტ და ავადმყოფ ნაწილებს უნდა დახმარებოდნენ. ასეც ცხოვრობდა მას შემდეგ, რაც ამ გადაწყვეტილებამდე მივიდა, თუმცა ადრე, ახალგაზრდობაში, გარყვნილებაზეც არ ამბობდა უარს. ახლა საკუთარი თავი, ისევე, როგორც მარია პავლოვნა, მსოფლიო ფაგოციტად მიაჩნდა.

კატიუშას სიყვარული ამ თეორიას არ ეწინააღმდეგებოდა, რადგან პლატონურად უყვარდა და, მისი აზრით, ეს არათუ ხელს არ უშლიდა სუსტების დასახმარებლად წარმოებულ ფაგოციტურ საქმიანობას, არამედ კიდევ უფრო მეტად განაწყობდა ამისკენ.

ზნეობრივის გარდა, პრაქტიკული საკითხების უმრავლესობასაც თავისებურად წყვეტდა. ამასთან დაკავშირებითაც თავისი თეორია შეემუშავებინა: წესები, თუ რამდენი საათი უნდა ემუშავა ადამიანს, რამდენი დაესვენა, რა ეჭამა, რა ჩაეცვა, როგორ გაეხურებინა ღუმელი, რით გაენათებინა სახლი.

ყოველივე ამასთან ერთად, ადამიანებთან ურთიერთობაში სიმონსონი უკიდურესად მორცხვი და მორიდებული იყო. მაგრამ თუ რამეს გადაწყვეტდა, ველარაფერი შეაჩერებდა.

სწორედ ეს ადამიანი ახდენდა მასლოვაზე გადამწყვეტ გავლენას იმით, რომ შეუყვარდა იგი. მასლოვა, ქალური ალღოს წყალობით, ამას მალე მიხვდა და იმის შეგნებამ, რომ ასეთ არაჩვეულებრივ ადამიანს მისდამი სიყვარული აღუძრა, საკუთარ თავალში აამაღლა. ნეხლიუდოვი მას სულგრძელობისა და მათი წარსულის გამო სთავაზობდა დაქორწინებას, სიმონსონს კი ისეთი უყვარდა, როგორიც ახლა იყო, უბრალოდ, უყვარდა და მეტი არაფერი. მასლოვა იმასაც გრძნობდა, რომ სიმონსონი მასში უჩვეულო, ყველასგან განსხვავებულ, მაღალი ზნეობის მქონე ქალს ხედავდა. კატიუშამ კარგად არც კი იცოდა, რა თვისებებს მიაწერდა მას კაცი, მაგრამ ყოველი შემთხვევისთვის, მისთვის იმედი რომ არ გაეცრუებინა, ძალ-ღონეს არ იშურებდა საკუთარ თავში იმ საუკეთესო თვისებების მოსახმობად, რომელთა წარმოდგენაც

კი შეეძლო. ეს აიძულებდა, სულ უფრო და უფრო უკეთესი ყოფილიყო.

ეს ჯერ კიდევ ციხიდან დაიწყო, როდესაც პოლიტიკურებთან შეხვედრისას წინ წამოწეული შუბლისა და წარბების ქვემოდან მისი უბოროტო, კეთილი, მუქი ლურჯი თვალების ძალიან ჯიუტი მზერა იგრძნო. მაშინ ისიც შეამჩნია, რომ ის კაცი განსაკუთრებული იყო და მას განსაკუთრებითაც უცქერდა. არც ის გასაოცარი სახე გამოჩენია, რომელზეც ერთმანეთს ორი გამომეტყველება შერწყმოდა: ერთი მხრივ, სიმკაცრე, რასაც გაფშეკილი თმა და შეჭმუხნილი წარბები ანიჭებდა, და მეორე მხრივ, ბავშვურად კეთილი და მიამიტური გამოხედვა. შემდეგ, ტომსკში, როდესაც მასლოვა პოლიტიკურებთან გადაიყვანეს, მან კვლავ დაინახა იგი და მიუხედავად იმისა, რომ სიტყვაც არ უთქვამთ, მათი მზერა აშკარად მიანიშნებდა, თუ რაოდენ კარგად ახსოვდათ პირველი შეხვედრა და ისიც, რომ ერთმანეთისთვის მნიშვნელოვან არსებებს წარმოადგენდნენ. ბევრი არც მერე უსაუბრიათ, მაგრამ მასლოვა გრძნობდა, რომ მისი თანდასწრებით საუბრისას კაცი მას მიმართავდა, მისთვის ლაპარაკობდა და ცდილობდა, აზრი, რაც შეიძლება, გასაგებად გადმოეცა. ისინი განსაკუთრებით მაშინ დაახლოვდნენ, როდესაც კაცი სისხლის სამართლის დამნაშავეებთან ერთად ფეხით გაუდგა გზას.

V

ნიჟნი-ნოვგოროდიდან პერმამდე ნეხლიუდოვმა კატიუშასთან შეხვედრა მხოლოდ ორჯერ მოახერხა: ერთხელ ჯერ კიდევ ნიჟნიში, სანამ პატიმრებს ბადეგადაჭიმულ კარჭაპზე მოათავსებდნენ, მეორედ კი პერმში, ციხის კანტორაში. ქალი ორივეჯერ გულჩათხრობილი და გაბოროტებული ეჩვენა. როდესაც დაინტერესდა, კარგად თუ იყო და რაიმე ხომ არ სჭირდებოდა, მან ორჭოფულად, შეცბუნებით და, როგორც შეატყო, მტრული საყვედურის გრძნობით უპასუხა, ისე, როგორც პირველი შეხვედრებისას ახასიათებდა. ეს პირქუში განწყობილება, რომელიც მხოლოდ მამაკაცების მხრიდან გაუთავებელი დევნის შედეგი იყო, ნეხლიუდოვს მოსვენებას არ აძლევდა. ეშინოდა, ვაითუ, ერთი ადგილიდან მეორეზე გადასვლისას არსებული მძიმე და გამხრწნელი პირობების

ზეგავლენით, კვლავაც იმ მდგომარეობაში აღმოჩნდეს, როდესაც საკუთარ თავთან უთანხმოებაში მყოფი და ცხოვრებისგან სასოწარკვეთილი გაღიზიანებული მხვდებოდა და ყველაფრის დასავიწყებლად პაპიროსსა და ღვინოს ეძალებოდაო. მაგრამ ვერაფრით დაეხმარებოდა, რადგან გზის დასაწყისში მასთან შეხვედრის შესაძლებლობა არ ჰქონდა. პოლიტიკურებთან მისმა გადასვლამ დაარწმუნა, რომ ტყუილუბრალოდ ეშინოდა. პირიქით, ყოველი შეხვედრის შემდეგ სულ უფრო აშკარად ხედავდა მასში მომხდარ იმ შინაგან ცვლილებას, რომელსაც ასე ნატრობდა. ტომსკში პირველივე შეხვედრისას იგი ისეთი გახდა, როგორიც გამგზავრებამდე იყო. წარბების შეჭმუნისა და დარცხვენის ნაცვლად, ნეხლიუდოვს სიხარულით, უბრალოდ შეხვდა, მადლობა გადაუხადა ყველაფრისთვის, რაც მის გამო გააკეთა, განსაკუთრებით კი იმ ხალხთან გადაყვანისთვის, ვისთან ერთადაც ახლა იმყოფებოდა.

ორთვიანმა ეტაპმა გარეგნობაც შეუცვალა. გახდა, მზე მოეკიდა, თითქოს დაბერდა კიდეც. საფეთქლებსა და პირთან ნაოჭები გაუჩნდა, თმას აღარ იშლიდა, თავსაფარს იკეთებდა. ტანსაცმელში, ვარცხნილობასა და ქცევაში უწინდელი სიკეკლუცის ნიშნები აღარ ეტყობოდა. ეს უკვე მომხდარი და კვლავაც მიმდინარე ცვლილებები ნეხლიუდოვში გამუდმებით იწვევდა განსაკუთრებულ სიხარულს.

ადრე არასდროს განუცდია ის, რასაც მასლოვასადმი ახლა გრძნობდა. ამას არაფერი ჰქონდა საერთო არც პირველ პოეტურ გატაცებასთან, მით უმეტეს, არც შემდგომ ვნებიან სიყვარულთან და არც თვითტკბობასა და მოვალეობის მოხდის შეგნების გრძნობასთან, რამაც სასამართლოს შემდეგ მასზე დაქორწინება გადააწყვეტინა. ეს იყო სიბრალოლისა და გულჩვილობის ყველაზე უბრალო გრძნობა, რომელიც ჯერ მასლოვასთან ციხეში პირველი შეხვედრის დროს გაუჩნდა, შემდეგ კი, ახალი ძალით, საავადმყოფოს შემდეგ, როდესაც ზიზღს სძლია და წარმოსახვაში ფერშალთან არსებული ამბავი აპატია (რომლის უსამართლობაც მოგვიანებით გაირკვა); იგივე გრძნობა იყო, იმ განსხვავებით, რომ მაშინ ეს დროებით ეწვია, ახლა კი – სამუდამოდ. ფიქრობდა თუ რამეს აკეთებდა, სიბრალოლისა და გულის აჩვილების ეს გრძნობა არა მარტო მასლოვას, არამედ ყველა ადამიანის მიმართ, მუდამ თან სდევდა.

ამ გრძნობამ ნეხლიუდოვის სულში თითქოს სიყვარულის ნაკადს გაუხსნა გზა, რომელიც ადრე გამოსასვლელს ვერ პოულობდა, ახლა კი ყველა შემხვედრამდე აღწევდა.

მოგზაურობის განმავლობაში ნეხლიუდოვი ისეთი აღგზნებული იყო, რომ, მისდა უნებურად, ყველა ადამიანის მიმართ თანაგრძნობასა და ყურადღებას იჩენდა, მეეტლითა და ბადრაგის ჯარისკაცით დაწყებული, ციხის უფროსითა და გუბერნატორით დამთავრებული, რომლებთანაც შეხვედრა მოუხდა.

მასლოვას პოლიტიკურებთან გადაყვანის შემდეგ ნეხლიუდოვმა ბევრი მათგანი ჯერ ეკატერინბურგში გაიცნო, სადაც ყველანი ერთ დიდ საკანში მოეთავსებინათ, მერე კი – გზაში, კერძოდ, ხუთი მამაკაცი და ოთხი ქალი, რომლებსაც მასლოვა მიუერთეს. ამ გადასახლებულ პოლიტიკურებთან დაახლოებამ ნეხლიუდოვს მათ შესახებ სრულიად განსხვავებული წარმოდგენა შეუქმნა.

რუსეთში რევოლუციური მოძრაობის დაწყებისთანავე, განსაკუთრებით კი პირველი მარტის შემდეგ, ნეხლიუდოვი რევოლუციონერების მიმართ არაკეთილგანწყობასა და ზიზღს გრძნობდა. ამის უპირველესი მიზეზი მთავრობის წინააღმდეგ წარმოებულ ბრძოლაში მათი უღმრთელობა, ფარული ხერხები და, რაც მთავარია, სისასტიკით გამორჩეული მკვლელობები იყო. ამას ისიც ემატებოდა, რომ ყველა მათგანს საკუთარ თავზე დიდი წარმოდგენა ჰქონდა. მაგრამ როდესაც ისინი უფრო ახლოს გაიცნო და შეიტყო, თუ რამდენი უსამართლობა გადაეტანათ მთავრობის მხრიდან, მიხვდა, რომ სწორედ ისეთი უნდა ყოფილიყვნენ, როგორიც იყვნენ.

საშინელება იყო ის ტანჯვა, რომელსაც ეგრეთ წოდებული სისხლის სამართლის დამნაშავეები განიცდიდნენ, მაგრამ სასამართლომდეც და მის შემდეგაც მათ მიმართ რაღაც კანონიერების მსგავსს მაინც იჩენდნენ; პოლიტიკურებთან დაკავშირებით კი, როგორც ნეხლიუდოვი ჯერ შუსტოვას, შემდეგ კი მრავალი ახალი ნაცნობის საქმის მიხედვით დარწმუნდა, კანონიერების ნასახივ არსად ჩანდა. ამ ადამიანების მიმართ ისე იქცეოდნენ, როგორც ბადით თევზის დაჭერისას: რაც მოხვდებოდათ, ყველაფერი ნაპირზე გამოჰქონდათ, მათგან საჭირო მოზრდილ თევზებს შეარჩევდნენ, პატარებს კი იქვე უპატრონოდ ტოვებდნენ და

ისინიც უწყლოდ იღუპებოდნენ. ასევე აკავებდნენ ასობით ადამიანს, არათუ უდანაშაულოს, არამედ ისეთსაც, მთავრობას ზიანს ვერაფრით რომ მოუტანდა, ციხეში ზოგჯერ წლობით აყურყუტებდნენ, სადაც ზოგი ჭლექით ავადდებოდა, ზოგი ჭკუაზე იშლებოდა, ზოგიც თავს იკლავდა; მათ იქ იმიტომ აჩერებდნენ, რომ გამოშვების მიზეზი არ ჰქონდათ. თანაც, თუ გამოძიებას რაღაც საკითხის გასარკვევად დასჭირდებოდა, იქვე ეყოლებოდათ. მათი – ხშირად მთავრობის თვალსაზრისითაც კი – უდანაშაულო ხალხის ბედი ჟანდარმერიის ან პოლიციის ოფიცრის, ჯაშუშის, პროკურორის, სასამართლოს გამომძიებლის, გუბერნატორისა თუ მინისტრის თვითნებობაზე, თავისუფალ დროსა და ხასიათზე იყო დამოკიდებული. მოსწყინდება ასეთ ჩინოვნიკს ან თავის გამოჩენა მოუწდება – და დააპატიმრებს, შემდეგ კი, საკუთარი ან უფროსობის ხასიათის მიხედვით, ან გამოუშვებს, ან ციხეში დატოვებს. სულ მთავარი უფროსიც, თავის გამოჩენის თუ მინისტრთან დამოკიდებულების შესაბამისად, ან ქვეყნის დასალიერში გაგზავნის, ან საკანში მარტო გამოკეტავს, ან გადასახლებას, კატორღას, სიკვდილით დასჯას გადაუწყვეტს, ანდა გამოუშვებს კიდეც, თუ რომელიმე ქალბატონი სთხოვს.

ადამიანებს ომის წესების შესაბამისად ექცეოდნენ და ისინიც, ბუნებრივია, იმავე საშუალებებით იბრძოდნენ, რასაც მათ წინააღმდეგ იყენებდნენ. სამხედროები ყოველთვის საზოგადოებრივი აზრით გაჯერებულ ატმოსფეროში ცხოვრობენ, რომელიც არა მარტო მალავს მათ მიერ ჩადენილი საქციელის დანაშაულებრივ ხასიათს, არამედ ამ საქციელს გმირობადაც კი წარმოაჩენს. ზუსტად ასევე, პოლიტიკურებისთვისაც ყოველთვის არსებობდა მათივე წრის საზოგადოებრივი აზრის ატმოსფერო, რომელიც მათ მიერ განხორციელებულ სასტიკ ქმედებებს, თავისუფლების, სიცოცხლისა და ყველაფრის, რაც ადამიანისთვის ძვირფასია, დაკარგვის საფრთხე რომ ახლდა თან, არათუ ცუდ საქციელად, სიმამაცედაც კი აღიარებდა. სწორედ ამით აიხსნებოდა ნეხლიუდოვისთვის ის გასაოცარი მოვლენა, რომ ხასიათით ყველაზე უწყინარი ადამიანები, რომელთაც არც ცოცხალი არსებების წვალების ყურება შეეძლოთ და, შესაბამისად, არც სხვებისთვის ტანჯვის მიყენება, მშვიდად ემზადებოდნენ მკვლელობის ჩასადენად და თითქმის ყველა მათგანი აღიარებდა, რომ გარკვეულ შემთხვევებში მკვლელობა

კანონიერი და სამართლიანი საშუალება იყო როგორც თავდაცვის, ასევე უმაღლესი მიზნის – საერთო კეთილდღეობის მიღწევისათვის. საკუთარ საქმეებზე დიდი წარმოდგენა კი ბუნებრივად გამომდინარეობდა იმ მნიშვნელობისგან, რასაც მათ მთავრობა ანიჭებდა, აგრეთვე მათ წინააღმდეგ გამოყენებული სასტიკი სასჯელებიდან. საკუთარ თავზე დიდი წარმოდგენა ძალას აძლევდა იმის გადასატანად, რისი გადატანაც უნდებოდათ.

მათი ახლოდან გაცნობის შემდეგ ნეხლიუდოვი დარწმუნდა, რომ ისინი არც საშინელი ბოროტმოქმედები იყვნენ, როგორც ამას ზოგ-ზოგები წარმოაჩენდნენ და არც გმირები, როგორც სხვები მიიჩნევდნენ. ნეხლიუდოვის წინ ჩვეულებრივი ადამიანები იდგნენ, რომელთა შორისაც, როგორც ყველგან, კარგიც იყო, ცუდიც და საშუალოც. ზოგიერთი მათგანი გულწრფელად თვლიდა თავს ვალდებულად, რომ არსებული ბოროტების წინააღმდეგ ებრძოლა და რევოლუციონერიც ამიტომ გამხდარიყო. ზოგს ეს გზა ეგოისტური, პატივმოყვარე მოტივების გამო აერჩია. უმრავლესობა კი რევოლუციაში ხიფათის, რისკის, საკუთარი სიცოცხლით თამაშის ტკბობის სურვილის – ჩვეულებრივი, ენერგიული ახალგაზრდობისთვის დამახასიათებელი გრძნობის გამო ჩაბმულიყო, რაც ასე ნაცნობი იყო ნეხლიუდოვისთვის ომიანობის დროიდან. უბრალო ადამიანებისგან კი იმით განსხვავდებოდნენ, თანაც უკეთესი კუთხით, რომ მათზე მაღალი ზნეობრივი მოთხოვნილებები ჰქონდათ. მათ შორის სავალდებულოდ ითვლებოდა არა მარტო თავშეკავება, მკაცრ პირობებში ცხოვრება, ალაღმართლობა და უანგარობა, არამედ საერთო საქმისთვის ყველაფრის, სიცოცხლის გაწირვაც კი. ამიტომ მათგან საშუალო დონეზე მაღლა მყოფნი ნეხლიუდოვზე გაცილებით მაღლა იდგნენ და ჭეშმარიტ ზნეობრიობას განასახიერებდნენ. საშუალო დონეზე დაბლა მყოფნი – თავდაჯერებულნი, ამაყნი, ტყუილსა და თვალთმაქცობაზე წამსვლელნი – მასზე გაცილებით დაბლა. ასე რომ, ნეხლიუდოვმა ზოგიერთი ახალი ნაცნობი გულწრფელად შეიყვარა, პატივისცემაზე რომ აღარაფერი ვთქვათ, ზოგის მიმართ კი საოცარ გულგრილობას იჩენდა.

იმ ჯგუფიდან, რომელშიც კატიუშა გადაიყვანეს, ნეხლიუდოვს განსაკუთრებით კატორღაში გადასახლებული ჭლეჩიანი ახალგაზრდა კაცი, კრილცოვი მოსწონდა. მან იგი ჯერ კიდევ ეკატერინბურგში გაიცნო, გზაშიც რამდენჯერმე შეხვდა და ესაუბრა. ერთხელ, ეტაპის დროს, ერთდღიანი შესვენებისას, ნეხლიუდოვს მის გვერდით მოუწია ყოფნამ. კრილცოვს ლაპარაკის საღერღელი აეშალა და მას საკუთარი თავისა და გარეგოლუციონერობის შესახებ მოუყვა. ციხემდელი ცხოვრების ისტორია ძალზე მოკლედ გადმოსცა. მამა, სამხრეთის გუბერნიების მდიდარი მემამულე რომ მოუკვდა, ჯერ კიდევ ბავშვი იყო. ერთადერთი შვილი დედამ აღზარდა. სწავლა გიმნაზიაშიც ეადვილებოდა და უნივერსიტეტშიც და როდესაც კურსი დაასრულა, მათემატიკის ფაკულტეტის პირველ კანდიდატად მიიჩნევდნენ. უნივერსიტეტში დარჩენას და საზღვარგარეთ გაგზავნას სთავაზობდნენ, მაგრამ არ ჩქარობდა. ერთი გოგონა უყვარდა, მასზე დაქორწინებასა და საერო საქმიანობაზე ფიქრობდა. ყველაფერი უნდოდა, მაგრამ ვერაფერი გადაეწყვიტა. ამ დროს უნივერსიტეტელმა ამხანაგებმა საერო საქმისთვის ფული სთხოვეს. იცოდა, რომ ეს რევოლუციურ მოღვაწეობას უკავშირდებოდა, რომელიც სრულებით არ აინტერესებდა, მაგრამ ამხანაგობისა და თავმოყვარეობის გამო – არ იფიქრონ, რომ მეშინიაო, უარი ვერ უთხრა. ამხანაგები ჩაცვივდნენ. ჟანდარმებმა ბარათს მიაგნეს, საიდანაც შეიტყვეს, რომ ფული კრილცოვს მიეცა. იგი დააპატიმრეს, ჯერ უბანში ჩასვეს, იქიდან კი ციხეში გადაიყვანეს.

– ციხე, რომელშიც ჩამსვეს, – უყვებოდა ნეხლიუდოვს კრილცოვი (მკერდჩავარდნილი მაღალ ნარზე იჯდა, მუხლებს დაყრდნობოდა და თანამოსაუბრეს იშვიათად თუ შეხედავდა მბრწყინავი, ციებცხელებიანი, შესანიშნავი, ჭკვიანი და კეთილი თვალებით), – სიმკაცრით არ გამოირჩეოდა: ჩვენ არა მხოლოდ კაკუნით ველაპარაკებოდით ერთმანეთს, არამედ დერეფანშიც დავდიოდით, ვსაუბრობდით, ერთმანეთს სანოვაგესა და თამბაქოს ვუნაწილებდით, საღამოობით ერთად ვმღეროდით კიდევ. კარგი ხმა მქონდა. დიახ. რომ არა დედა, – ლამის თავი მოეკლა ჩემ გამო – ციხეში მშვენივრად ვიქნებოდი, იქაურობა სასიამოვნოდ და საინტერესოდაც კი მეჩვენებოდა. აქ, სხვათა შორის, სახელგანთქმული პეტროვიც გავიცანი (მან შემდეგ

შუშით ყელი გამოიჭრა) და სხვებიც. მაგრამ მე რევოლუციონერი არ ვიყავი. ორ თანამესაკნესაც გამოვეცნაურე. ისინი პოლონურ პროკლამაციებთან დაკავშირებით ჩაცვივდნენ და როდესაც რკინიგზით გადაჰყავდათ, სცადეს, რომ ბადრაგს ხელიდან დასხლტომოდნენ. ერთი მათგანი პოლონელი ლოზინსკი იყო, მეორე – ებრაელი, გვარად როზოვსკი. დიახ. ეს როზოვსკი ამბობდა, ჩვიდმეტი წლის ვარო, მაგრამ თხუთმეტზე მეტს არ მისცემდით. ნამდვილი ბავშვი იყო, გამზდარი, პატარა, შავი მბრწყინავი თვალებით, ცქვიტი და, როგორც ყველა ებრაელი, მუსიკალური. გარდატეხის ასაკში იყო, მაგრამ შესანიშნავად მღეროდა. დიახ. სასამართლოში ორივე ჩემი იქ ყოფნის დროს წაიყვანეს. დილით. საღამოს დაბრუნდნენ და თქვეს, სასიკვდილო განაჩენი გამოგვიტანესო. ამას არავინ ელოდა. ეს ხომ უმნიშვნელო საქმე იყო – მხოლოდ გაქცევა სცადეს, არც არავინ დაუჭრიათ. თანაც ძალზე არაბუნებრივია როზოვსკისნაირი ბავშვის სიკვდილით დასჯა. პატიმრებმა გადავწყვიტეთ, რომ ამით მხოლოდ მათი შეშინება სურდათ და განაჩენს არ დაამტკიცებდნენ. თავდაპირველად ცოტათი კი ავლელდით, მაგრამ შემდეგ დავმშვიდდით და ცხოვრება ძველებურად გაგრძელდა. დიახ. მაგრამ ერთ საღამოს ჩემს კართან დარაჯი მოვიდა და საიდუმლოდ შემატყობინა, დურგლები მოვიდნენ და სახრჩობელა უნდა აღმართონო. უცებ ვერ მივხვდი: რაო? სახრჩობელაო? მაგრამ მოხუცი დარაჯი ისე ღელავდა, როგორც კი შევხედე, მივხვდი, რომ ეს ორი ჩვენიანისთვის მზადდებოდა. მინდოდა ამხანაგებს კაკუნით დავლაპარაკებოდი, მაგრამ შემეშინდა, იმათაც არ გაიგონ-მეთქი. სხვებიც დუმდნენ. როგორც ჩანს, ყველამ იცოდა. დერეფანსა და საკნებში იმ საღამოს სამარისებური სიჩუმე იყო გამეფებული. არც ვაკაკუნებდით, არც ვმღეროდით. ათი საათისთვის დარაჯმა მომაკითხა და განმიცხადა, მოსკოვიდან ჯალათი ჩამოიყვანესო. მითხრა და მაშინვე წავიდა. დავიძახე, რომ მომებრუნებინა. უეცრად მესმის, რომ როზოვსკი თავისი საკნიდან დერეფანში მიყვირის: «რას აკეთებთ? რატომ ეძახით?» რაღაც ვუპასუხე, მგონი, თამბაქო მომიტანა-მეთქი, მაგრამ იგი თითქოს რაღაცას მიხვდა და შეკითხვები დამაყარა: რატომ არ მღერით, რატომ არ აკაკუნებთო. აღარ მახსოვს, რა ვუთხარი, ოღონდ კარს მოვცილდი, რათა მას აღარ დავლაპარაკებოდი. დიახ. საშინელი ღამე იყო. თითოეულ ბგერას გაფაციცებით ვიჭერდით. უეცრად გათენებისას მესმის

– დერეფნის კარი იღება და მოდიან. ბევრნი. სარკმელთან დავდექი. დერეფანში ლამპა ენთო. ჯერ ზედამხედველების უფროსმა ჩაიარა. მსუქანი კაცი იყო, თითქოს თავდაჯერებული და შეუპოვარი, მაგრამ სახეზე ფერი არ ედო: გაფითრებული, თავჩაქინდრული და შეშინებულიც კი ჩანდა. უკან თანაშემწე მოჰყვებოდა – მოღუშული, მტკიცე გამომეტყველებით. მათ გუშაგები მოსდევდნენ. ჩემს კარს ჩაუარეს და მეზობელ საკანთან შეჩერდნენ. მესმის – თანაშემწე რაღაც უცნაური ხმით ყვირის: «ლოზინსკი, ადექით, სუფთა სამოსი ჩაიცვით». დიახ. შემდეგ კარის ჭრიალი გავიგონე – მასთან შევიდნენ, ამას ლოზინსკის ნაბიჯების ხმა მოჰყვა: იგი დერეფნის საწინააღმდეგო მხარეს მიემართებოდა. მე მხოლოდ ზედამხედველების უფროსს ვხედავდი. იდგა და ფერწასული ღილს აწვალებდა – ხან შეიკრავდა, ხან შეიხსნიდა, თან მხრებს იჩეჩდა. დიახ. მოულოდნელად თითქოს რაღაცის შეეშინდა და განზე გადგა. ეს ლოზინსკიმ ჩაუარა და ჩემს კართან მოვიდა. ლამაზი ჭაბუკი იყო, ხომ იცით, ნამდვილი პოლონელები როგორ გამოიყურებიან: ფართო, სწორი შუბლი, ქერა, ხუჭუჭი თხელი თმა, საუცხოო ცისფერი თვალები. ჯან-ღონით, სისხლ-ხორცით სავსე, ჯანმრთელი ყმაწვილი გახლდათ. ჩემს ფანჯარასთან შეჩერდა. მთლიანად ვხედავდი მის სახეს – საზარელს, ლოყებჩაცვივზულს, ნაცრისფერს. «კრილცოვ, პაპიროსი ხომ არ გაქვს?» მიცემას ვაპირებდი, მაგრამ თანაშემწემ, თითქოს დაგვიანების ეშინიაო, თავისი პორტსიგარი ამოიღო და მიაწოდა. მან ერთი პაპიროსი ამოიღო, თანაშემწემ ცეცხლიც მიართვა. ლოზინსკიმ გააბოლა, თან ჩაფიქრდა. უეცრად, თითქოს რაღაც გაახსენდაო, ლაპარაკი დაიწყო: «ეს სისასტიკეა, უსამართლობაა. დანაშაული არ ჩამიდენია. მე...» თეთრი, ახალგაზრდა კისერი, თვალს რომ ვერ ვაცილებდი, შეუტოკდა, სიტყვა გაწყვიტა. დიახ. ამ დროს გავიგონე, რომ როზოვსკი დერეფანში წვრილი, ებრაული ხმით რაღაცას ჰყვიროდა. ლოზინსკიმ ნამწვი გადააგდო და კარს მოშორდა. ახლა როზოვსკი გამოჩნდა. შავ თვალებში ცრემლი ჩასდგომოდა, ბავშვური სახე გასწითლებოდა და ოფლით დანამოდა. მასაც სუფთა ტანსაცმელი ეცვა, შარვალი დიდი ჰქონდა და წამდაუწუმ ორივე ხელით მაღლა იწევდა, კანკალს აეტანა. გასაცოდავებული სახე ფანჯარასთან მოიტანა და მითხრა: «ანატოლი პეტროვიჩ, ხომ მართალია, რომ ექიმმა ტუხტის ჩაი გამომიწერა? შეუძლოდ ვარ, კიდევ დავლევ ტუხტის ჩაის». პასუხი რომ არავინ გასცა, გაოცებული ხან მე

შემომხედავდა, ხან ზედამხედველს. მაინც ვერ მივხვდი, რისი თქმა უნდოდა. დიახ. უეცრად თანაშემწემ მკაცრი სახე მიიღო და კვლავ უცნაურად მწივანა ხმით დაიყვირა: «რა ხუმრობაა? წავიდეთ». როზოვსკის, როგორც ჩანს, ველარ გაეგო, რა ელოდა და ჯერ ფეხს მოუჩქარა, მერე კი სირბილით გადაუსწრო ყველას. მაგრამ ბოლოში გაჯიქდა – მესმოდა მისი გამყინავი ხმა და ტირილი. ატყდა ერთი ამბავი, ფეხების ბრაგაბრუგი, ის კი გულგამგმირავად კიოდა და ტიროდა. შემდეგ ხმა თანდათან მიწყდა, დერეფნის კარი გაჯახუნდა და ყველაფერი მიწყნარდა... დიახ. ჩამოახრჩვეს. ორივეს თოკით მიუღეს ბოლო. დარაჯი, ოღონდ სხვა, ყველაფერს შეესწრო და მერე მომიყვა, რომ ლოზინსკის წინააღმდეგობა არ გაუწევია, როზოვსკი კი დიდხანს იბრძოდა, ბოლოს კი ეშაფოტზე აათრიეს და თავი ყულოფში ძალით გააყოფინეს. დიახ. ეს დარაჯი მოსულელო კაცი იყო. «მეუბნებოდნენ, ბატონო, საშინელება არისო. სულაც არ არის საშინელება. როდესაც ჩამოკიდეს, მხრები მხოლოდ ორჯერ აუთამაშდათ – მან მიჩვენა, როგორ გაშმაგებით ამოძრავდა მხრები ზევით-ქვევით, – შემდეგ ჯალათმა თითოჯერ დაქაჩა, რათა ყულოფი უკეთ შემოსჭეროდა... და მორჩა: მერე აღარ განძრეულან». «სულაც არ არის საშინელება», – გაიმეორა კრილცოვმა დარაჯის სიტყვები და გაღიმება დააპირა, მაგრამ ტირილი აუვარდა.

იგი დიდხანს დუმდა, მძიმედ სუნთქავდა და ყელში მოწოლილ ქვითინს იხშობდა.

– მას შემდეგ რევოლუციონერი გავხდი. დიახ, – თქვა მან, დამშვიდდა და მოკლედ დაასრულა თავისი ამბავი.

იგი ნაროდოვოლცების პარტიის წევრი და მადეზორგანიზებელი ჯგუფის მეთაურიც კი იყო, რომელსაც მთავრობის ტერორიზება განეზრახა, თანაც ისე, რომ მას თვითონ ეთქვა უარი ძალაუფლებაზე და ის ხალხისთვის გადაეცა. ამ მიზნით მოიარა მან პეტერბურგი, საზღვარგარეთი, კიევი, ოდესა და ყველგან წარმატებას მიაღწია. მაგრამ ბოლოს იმ ადამიანმა გასცა, ვისაც ყველაზე მეტად ენდობოდა. იგი დააპატიმრეს, გაასამართლეს და ორი წელი ციხეში ჰყავდათ, შემდეგ კი სიკვდილი მიუსაჯეს, რაც სამუდამო კატორღით შეუცვალეს.

ციხეში დაჭლეჩიანდა და იმ პირობებში, რომელშიც ახლა იმყოფებოდა, რამდენიმე თვის სიცოცხლეა დარჩენოდა. მან

ეს იცოდა და სულაც არ ნანობდა იმას, რაც გაეკეთებინა. პირიქით, ასე ამბობდა, კიდევ ერთი სიცოცხლე რომ მქონდეს, იმასაც ამ საქმისთვის გამოვიყენებდიო – იმ წყობის დასანგრევად, რომლის დროსაც შესაძლებელი იყო ის, რაც საკუთარი თვალთ ენახა.

ამ ადამიანის ამბავმა და მასთან დაახლოებამ ნეხლიუდოვს ბევრ რამეზე აუხილა თვალი, რასაც ადრე ვერ ხვდებოდა.

VII

იმ დღეს, როდესაც ეტაპის დაწყებამდე ბადრაგის ოფიცერსა და პატიმრებს შორის ბავშვის გამო შეხლა-შემოხლა მოხდა, ნეხლიუდოვს, რომელმაც ღამე ფუნდუკში გაათია, გვიან გაეღვიძა, გუბერნიის ქალაქისთვის წერილების გამზადებას შეჰყვა და ამიტომ სახლიდან ჩვეულებრივზე გვიან გამოვიდა. გზად ჯგუფისთვის არ გადაუსწრია, როგორც ამას იქამდე აკეთებდა და სოფელში შებინდებისას მივიდა. ფუნდუკში, რომელიც ხანში შესულ, მსუქან, უჩვეულოდ სქელი და თეთრი კისრის მქონე ქვრივ ქალს ეკუთვნოდა, ნეხლიუდოვმა ტანსაცმელი გაიშრო, ხატებითა და სურათებით სავსე სუფთა ოთახში ჩაი დალია და აჩქარებით გაემართა ეტაპის ეზოსკენ, რათა ოფიცრისთვის ნახვის ნებართვა ეთხოვა.

წინა ექვს ეტაპზე ბადრაგის არც ერთმა ოფიცერმა (მიუხედავად იმისა, რომ იცვლებოდნენ) ნეხლიუდოვი ეტაპის ტერიტორიაზე არ შეუშვა, ასე რომ, კვირაზე მეტი გასულიყო, რაც კატიუშა არ ენახა. ასეთი სიმკაცრე იმას გამოეწვია, რომ მნიშვნელოვანი პირის, ციხის უფროსის ჩავლას ელოდნენ. ახლა იმ უფროსს უკვე ჩაევლო, თან ეტაპისკენ არც გაუხედავს, ამიტომ ნეხლიუდოვს იმედი ჰქონდა, რომ ახალი ბადრაგის ოფიცერი, რომელსაც ჯგუფი დილით ჩაებარებინა, სხვა ოფიცრების მსგავსად, პატიმრების ნახვის უფლებას მისცემდა.

დიახლით ნეხლიუდოვს ტარანტასი შესთავაზა სოფლის ბოლოში განთავსებულ შუაეტაპამდე მისასვლელად, მაგრამ მან ფეხით წასვლა ამჯობინა. ახალგაზრდა მოჯამაგირემ, მხარბეჭიანმა გოლიათმა, რომელსაც უზარმაზარი, სურნელოვანი კუპრით ახალგათხუპნილი ჩექმები ეცვა, მისი გაცილება ითავა. ბურუსი ჩამოწვა და ისე დაბნელდა, რომ,

როგორც კი ყმაწვილკაცი სამიოდე ნაბიჯით გაუსწრებდა იმ ადგილებში, სადაც ფანჯრებიდან შუქი აღარ ეცემოდა, ნეხლიუდოვი მას ველარ ხედავდა და მხოლოდ მისი ჩექმების ტყაპუნი ესმოდა მწებარე და ღრმა ტალახიდან.

ნეხლიუდოვმა გამცილებლის კვალდაკვალ გაიარა მოედანზე მდებარე ეკლესია, გრძელი ქუჩა გაკაშკაშებულფანჯრებიანი სახლებით და სოფლის წყვდიადში ჩაძირულ განაპირა ნაწილში მოხვდა. მაგრამ მალე სიბნელეში, ეტაპის სიახლოვეს, ანთებული ფარნების ბურუსში მოციმციმე სხივები გამოჩნდა. სინათლის მოწითალო ლაქები სულ უფრო დიდი და ნათელი ხდებოდა. დაინახეს მესრის სარები, მოსიარულე გუშაგის შავი ფიგურა, ზოლიანი ბოძი და ჯიხური. გუშაგმა მოახლოებულებს ჩვეული კითხვით მიმართა: «ვინ მოდის?» და როცა გაიგო, რომ მისიანები არ იყვნენ, ისე გამკაცრდა, რომ ღობესთან დალოდების უფლებასაც არ აძლევდა. მაგრამ ნეხლიუდოვის გამცილებელი გუშაგის სიმკაცრეს არ შეუშინდა.

– ეი, შენ, ბიჭო, რას იბღვირები! – თქვა მან, – მიდი, უფროსს დაეკითხე, ჩვენ კი აქ დაგელოდებით.

გუშაგმა არაფერი უპასუხა, ჭიშკარში ვილაცას გასძახა, მერე შეჩერდა და დაჟინებით შესცქეროდა, თუ როგორ აშორებდა ფარნის შუქზე მხარბეჭიანი ყმაწვილკაცი ნაფოტით ნეხლიუდოვის ჩექმებს ზედ მიკრულ ტალახს. მესრის იქით მამაკაცებისა და ქალების ჟრიამული ისმოდა. სამიოდე წუთის შემდეგ რკინამ გაიწკრიალა, ჭიშკარი გაიღო, სიბნელიდან ფარნის შუქზე შინელმოსხმული უფროსი გამოვიდა და ნეხლიუდოვს მოსვლის მიზეზი ჰკითხა. ნეხლიუდოვმა მას ოფიცრისთვის გადასაცემად წინასწარ გამზადებული ბარათი მიაწოდა, რომელშიც პირად საქმეზე მიღებას ითხოვდა. უფროსი გუშაგზე ნაკლებად მკაცრი, სამაგიეროდ, საოცრად ცნობისმოყვარე აღმოჩნდა. მას რაღაცის გამორჩენის მიღების იმედი გაუჩნდა და აუცილებლად სურდა იმის გაგება, თუ ვინ იყო იგი და რატომ უნდოდა ოფიცრის ნახვა. ნეხლიუდოვმა უთხრა, რომ ეს განსაკუთრებულ საქმეს შეეხებოდა და პატივისცემაზე უკან არ დაიხევდა. უფროსმა ბარათი გამოართვა, თავი დაუკრა და წავიდა. ცოტა ხნის შემდეგ ჭიშკარმა ისევ გაიჟღარუნა და იქიდან ქალები გამოლაგდნენ, რომელთაც ხელში კალათები, ხოკერები, ქოთნები და ტომრები ეჭირათ. მათ განსაკუთრებული ციმბირული კილო ჰქონდათ,

წკრიალა ხმით ლაპარაკობდნენ. ყველა ქალაქურად, პალტოსა და ქურქში გამოწყობილიყო, ქვედაკაბები მაღლა აეკეცათ, თავსაფრები შემოეხვიათ და ფარნის შუქზე ცნობისმოყვარეობით შესცქეროდნენ ნეხლიუდოვსა და მის გამცილებელს. ერთს, როგორც ჩანს, გაუხარდა კიდეც მხარბეჭიანი ყმაწვილკაცის დანახვა და ალერსიანი ხმით, ციმბირულად გაუბრაზდა მას.

– ეი, ოჩოპინტრე, საიდან გამოგვეცხადე ან აქ რას აკეთებ, შე ოხერო? – გამოსძახა მან ახალგაზრდას.

– აი, სტუმარი გამოვაცილე, – მიუგო ყმაწვილკაცმა, – შენ რა მოგიტანია?

– რძე და ეგეთები, გვიბრძანეს, დილითაც მოდიოთ.

– ღამით დარჩენა არ შემოგთავაზეს? – ჰკითხა ახალგაზრდამ.

– აი, ენა კი გაგიხმეს, შე ცრუპენტელა, – გაეცინა ქალს, – წამოდი, სოფლამდე ერთად ვიაროთ, გაგვაცილე.

გამცილებელმა ისეთი რაღაც თქვა, რომ მარტო ქალები კი არა, გუშაგიც გააცინა. მერე ნეხლიუდოვს მიუბრუნდა:

– აბა, რას იტყვით, გააგნებთ მარტო? არ დაიკარგებით?

– გავაგნებ, გავაგნებ.

– ეკლესიას, რომ გასცდებით, მეორეა ორიარუსიანი სახლიდან მარჯვნივ. ეს კეტიც თქვენი იყოს, – თქვა მან და ნეხლიუდოვს გრძელი, ადამიანის სიმაღლის ჯოხი მისცა, რომელსაც სიარულის დროს იყენებდა, თვითონ კი უზარმაზარი ჩექმების ტყაპუნით ქალებთან ერთად სიბნელეში გაუჩინარდა.

მისი და ქალების ერთმანეთში არეული ხმები ცოტა ხანს კიდეც ისმოდა ბურუსში. როდესაც ჭიშკარი კვლავ გაიღო, იქიდან უფროსი გამოვიდა და ნეხლიუდოვი ოფიცერთან მიიწვია.

VIII

შუაეტაპი ისე მოეწყოთ, როგორც ყველა სხვა ეტაპი თუ შუაეტაპი ციმბირის გზაზე: მიწაში სარებივით ჩასობილი წვერწამახული მორებით გარშემორტყმულ ეზოში სამი

ერთსართულიანი საცხოვრებელი სახლი იდგა. ყველაზე დიდში, რომელსაც გისოსებიანი ფანჯრები ჰქონდა, პატიმრები მოეთავსებინათ, მეორე ბადრაგს ეკავა, მესამე – ოფიცერსა და კანცელარიას. სამივეში შუქი ენთო, რაც, როგორც ყოველთვის (აქ კი განსაკუთრებით), ცრუ შთაბეჭდილებას ქმნიდა, რომ განათებული კედლების მიღმა სიმშვიდესა და მყუდროებას დაესადგურებინა. თითოეულ პარმალთან თითო, ეზოს გასანათებლად კი კედლებთან ხუთი ფარანი ენთო. უნტერ-ოფიცერმა ფიცრების გავლით ნეხლიუდოვი ყველაზე მომცრო სახლის პარმალთან მიიყვანა. სამი საფეხური რომ აიარეს, მან სტუმარს გზა დაუთმო ნათურით განათებულ, შეხუთული ჰაერით გაჟღენთილ წინკარში შესასვლელად. ღუმელთან მიმჯდარ ჯარისკაცს უხეში პერანგი და შავი შარვალი ეცვა, ჰალსტუხი ეკეთა, ცალი ფეხი ყვითელყელიან ჩექმაში ჩაეყო და წინ გადახრილი მეორე ჩექმის ყელით სამოვარს უბერავდა. ნეხლიუდოვის დანახვაზე ჯარისკაცმა სამოვარი დადგა, სტუმარს ტყავის პალტოს გახდაში მიეხმარა და შიდა ოთახში შევიდა.

– მოვიდა, თქვენო კეთილშობილება.

– რაღას უდგახარ, დაუძახე, – გაისმა გულმოსული ხმა.

– შებრძანდით, – თქვა ჯარისკაცმა და მაშინვე სამოვარს მიუბრუნდა.

ჩამოკიდებული ლამპით განათებულ მეორე ოთახში, მაგიდასთან, რომელზეც სადილის ნარჩენები და ორი ბოთლი მოჩანდა, ფართო მკერდსა და მხრებზე მჭიდროდ შემოტმასნილ ავსტრიულ ქურთუკში გამოწყობილი, ლამაზსახიანი, დიდი, ქერა უღვაშით დამშვენებული ოფიცერი იჯდა. თბილ ოთახში, თამბაქოს გარდა, იაფფასიანი სუნამოს სუნიც იდგა. ნეხლიუდოვის დანახვაზე ოფიცერი წამოდგა და მოსულს ერთგვარი დაცინვითა და ეჭვით მიაჩერდა.

– რა გნებავთ? – თქვა მან, პასუხს აღარ დაელოდა და კარის მიმართულებით დაიძახა: – ბერნოვ! სად არის ამდენ ხანს სამოვარი? როდის იქნება?

– ამწამს.

– აი, რომ შემოგცხებ ამწამს, აღარასოდეს დაგავიწყდება! – შესძახა ოფიცერმა და თვალები დააკვესა.

– მომაქვს! – ხმამაღლა მიუგო ჯარისკაცმა და სამოვარი შემოიტანა.

ნეხლიუდოვი დაელოდა, სანამ სამოვარს დადგამდნენ (ოფიცერი ჯარისკაცს პატარა, ბრაზიანი თვალებით შესცქეროდა, თითქოს უმიზნებდა, სად დაერტყა). შემდეგ ოფიცერმა ჩაი დააყენა, სამგზავრო ყუთიდან კონიაკით შევსებული ოთხკუთხა გრაფინი და ალბერტის ბისკვიტის[63] ნაჭრები ამოიღო, მაგიდაზე დააწყო და კვლავ ნეხლიუდოვს მიუბრუნდა:

– აბა, რით შემიძლია გემსახუროთ?

– ერთი პატიმარი ქალის ნახვა მინდოდა, – თქვა კვლავაც ფეხზე მდგომმა ნეხლიუდოვმა.

– პოლიტიკურია? ამას კანონი კრძალავს, – მიუგო ოფიცერმა.

– ის ქალი პოლიტიკური არ არის, – ჩაილაპარაკა ნეხლიუდოვმა.

– უმორჩილესად გთხოვთ, დაბრძანდეთ, – თავაზიანობა გამოიჩინა ოფიცერმა.

ნეხლიუდოვი დაჯდა.

– იგი პოლიტიკური არ არის, – გაიმეორა მან, – მაგრამ, ჩემი თხოვნით, უმაღლესმა უფროსობამ მას პოლიტიკურებთან ერთად ყოფნის ნება დართო...

– აჰ, ვიცი, – გააწყვეტინა ოფიცერმა, – პატარა, შავგვრემანი, არა? ეს შეიძლება. მოწევას ხომ არ ინებებთ?

მან ნეხლიუდოვისკენ პაპიროსის კოლოფი მიაჩოჩა, აკურატულად დაასხა ჩაი ორ ჭიქაში და ერთი მათგანი სტუმარს დაუდგა.

– გთხოვთ, – თქვა ოფიცერმა.

– გმადლობთ, მაგრამ შეხვედრა მერჩივნა...

– წინ გრძელი ღამეა. მოასწრებთ. ვუბრძანებ, რომ დაუძახონ.

– თუ შეიძლება, რომ მას არ დაუძახოთ და მე შემიშვათ შიგნით? – თქვა ნეხლიუდოვმა.

– პოლიტიკურებთან? კანონით დაუშვებელია.

– რამდენჯერმე უკვე შემიშვეს, თუ იმას უფროსით, რამე არ შევიტანო, გადაცემა ხომ მისთვისაც შემიძლია.

– მაგაში კი ცდებით, მას გაჩხრეკენ, – თქვა ოფიცერმა და უსიამოვნოდ გაიცინა.

– მაშინ მეც გამჩხრიკონ.

– არა, ეს არ დაგვჭირდება, – თქვა ოფიცერმა და თავმოხდილი გრაფინი ნეხლიუდოვის ჭიქასთან მიიტანა, – ნებას მომცემთ? როგორც გენებოთ. ცხოვრობ ამ ციმბირში, განათლებული კაცის დანახვა გიხარია. ჩვენი სამსახური, მოგეხსენებათ, ყველაზე სევდიანია. ძნელია, როდესაც ადამიანი სხვაგვარ ცხოვრებასაა მიჩვეული. ყველას ჰგონია, რომ ბადრაგის ოფიცერი უხეში და გაუნათლებელი კაცია, იმას კი აღარ ფიქრობენ, ადამიანი ამქვეყნად, შესაძლოა, სულ სხვა რამისთვის გაჩნდა.

ოფიცრის წითელი სახე, მისი სუნამო, ბეჭედი, განსაკუთრებით კი უსიამოვნო სიცილი, ნეხლიუდოვში ზიზღს იწვევდა, მაგრამ დღეს, ისევე, როგორც მთელი მოგზაურობის განმავლობაში, ისეთი სერიოზული განწყობილება დაუფლებოდა, რომ თავს ნებას არ აძლევდა დაუფიქრებლად, აგდებულად მიემართა ნებისმიერი ადამიანისთვის, ვინც უნდა ყოფილიყო იგი, და აუცილებლად მიაჩნდა, ყველასთვის ყველაფერი «გადმოელაგებინა», როგორც თვითონ განსაზღვრა ეს დამოკიდებულება. მან ოფიცერს მოუსმინა, მისი სულიერი მდგომარეობა იმგვარად გაიგო, რომ მას მის დაქვემდებარებაში მყოფი ხალხის ტანჯვა ძალიან უმძიმდა და სერიოზულად უთხრა:

– ვფიქრობ, თქვენს თანამდებობაზეც შეიძლება კაცმა შვება პოვოს, თუნდაც იმით, რომ ხალხს ტანჯვა შეუმსუბუქოს.

– ტანჯვა? ეს ხომ სხვანაირი ხალხია.

– რით არის განსაკუთრებული? – თქვა ნეხლიუდოვმა, – სხვებისგან არაფრით განსხვავდებიან. ზოგი უდანაშაულოც კია.

– ცხადია, ასეთებიც არიან და... ისეთებიც. ცხადია, გეცოდება კიდევ. სხვები არაფერს შეარჩენენ, მე კი, სადაც შემიძლია, ვცდილობ, მდგომარეობა შევუმსუბუქო. დაე, მე დავზარალდე და არა ისინი. სხვები, როგორც კი რამე გაფაჩუნდება, მაშინვე

კანონს იშველიებენ, ისვრიან კიდეც, მე კი მეცოდება. ნებას მომცემთ? მიირთვით, – თქვა მან და ჩაიკიდეც დაასხა, – ის ქალი ვინ არის, ვისი ნახვაც გასურთ?

– უბედური ქალია, რომელიც საროსკიპოში მოხვდა, იქ კი შეცდომით მოწამვლა დააბრალეს, ძალიან კარგი ადამიანია, – თქვა ნეხლიუდოვმა.

ოფიცერმა თავი დააქნია.

– დიახ, ხდება ხოლმე. მინდა გითხრათ, რომ ყაზანშიც იყო ერთი – ემა ერქვა. წარმოშობით უნგრელი გახლდათ, თვალები კი სპარსული ჰქონდა, – განაგრძო მან და მოგონებებმა ღიმილი მოჰგვარა, – მისი პეწი გრაფინიასაც კი...

ნეხლიუდოვმა ოფიცერს სიტყვა გააწყვეტინა და წინა თემას დაუბრუნდა.

– ჩემი აზრით, სავსებით შესაძლებელია თქვენი ძალაუფლების ფარგლებში ამ ადამიანების მდგომარეობის შემსუბუქება. დარწმუნებული ვარ, ამგვარი საქციელით საკუთარ თავს დიდ სიხარულს მიანიჭებთ, – ცდილობდა, გარკვევით ელაპარაკა, როგორც უცხოელებთან ან ბავშვებთან საუბრისას.

ოფიცერი ნეხლიუდოვს გაბრწყინებული თვალებით შესცქეროდა და, როგორც ჩანს, მოუთმენლად ელოდებოდა თავის რიგს, რათა მოყოლა განეგრძო სპარსულთვალებიანი უნგრელი ქალის შესახებ, ამჟამად გონებაში რომ ამოუტივდივდა და მთელი მისი ყურადღება მიიპყრო.

– დიახ, ასეა, დავუშვათ, სიმართლეა, – თქვა მან, – მაგრამ იმ ემას შესახებ მინდოდა მომეყოლა. რასაც ის აკეთებდა...

– ეს არ მაინტერესებს, – უთხრა ნეხლიუდოვმა, – პირდაპირ გეტყვით, რომ ადრე მეც სხვანაირი ვიყავი, მაგრამ ახლა მძულს ქალებისადმი ასეთი დამოკიდებულება.

ოფიცერმა ნეხლიუდოვს შიშით შეხედა.

– კიდეც ხომ არ ინებებთ ჩაის? – ჰკითხა მან.

– არა, გმადლობთ.

– ბერნოვ! – დაიძახა ოფიცერმა, – ვაკულოვთან გააცილე,

უთხარი ცალკე საკანში შეუშვას პოლიტიკურებთან... შეუძლია, იქ შემოწმებამდე დარჩეს.

IX

ნეხლიუდოვი შიკრიკის თანხლებით, კვლავ ჩაბნელებულ, წითლად მოციმციმე ფარნებით მკრთალად განათებულ ეზოში გავიდა.

– საით? – ჰკითხა იქ მდგარმა მეზადრაგემ ნეხლიუდოვის გამცილებელს.

– ცალკეში, მეხუთე ნომერში.

– აქედან ვერ შეხვალ, დაკეტილია. იმ პარმადიდან შედით.

– რატომაა დაკეტილი?

– უფროსმა დაკეტა, თვითონ კი სოფელში წავიდა.

– რახან ასეა, აქეთ წამოდით.

ჯარისკაცმა ნეხლიუდოვი მეორე პარმადისკენ წაიყვანა და ფიცრების გავლით შესასვლელს მიაღწა. ეზოშიც კი ისმოდა გუგუნის და ფუსფუსის, როგორც ასაყრელად გამზადებული ფუტკრების კარგ სკაში, მაგრამ როდესაც ნეხლიუდოვი ახლოს მივიდა და კარი გაიღო, გუგუნის გაძლიერდა და ყვირილში, ლანძღვასა და სიცილში გადაიზარდა. გაისმა ჯაჭვების რაკრაკი და ნეხლიუდოვს ცხვირში განავლისა და კუპრის მძიმე, ნაცნობი სუნის ეცა.

ეს რაკრაკიცა და სუნიც მისთვის ყოველთვის რაღაცნაირ, ზნეობრივი გულისრევის მტანჯველ გრძნობად ერთიანდებოდა და ფიზიკურ გულისრევაში გადადიოდა. ორივე მათგანი ერთმანეთს ერწყმოდა და აძლიერებდა.

ნეხლიუდოვი შუაეტაპის წინკარში შევიდა, სადაც უშველებელი აყროლებული კასრი, ეგრეთ წოდებული «პარაშა» იდგა და პირველი, რაც დაინახა, ამ კასრის კიდეზე მჯდარი ქალი და მის პირდაპირ მდგარი მამაკაცი იყო გადაპარსულ თავზე გვერდზე მოქცეული ბლინისმაგვარი ქუდით. ისინი რაღაცაზე საუბრობდნენ. ნეხლიუდოვის დანახვაზე კაცმა მას

თვალი ჩაუკრა და ჩაილაპარაკა:

– მეფე რომ მეფეა, თავს ვერც ის შეიკავებს.

ქალმა ხალათის კალთები ჩამოუშვა და თავი დახარა.

წინკარს დერეფანი მოსდევდა, სადაც რამდენიმე საკნის კარი მოჩანდა. პირველი ოჯახების საკანი იყო, შემდეგ მარტოხელების დიდი კამერა და დერეფნის ბოლოში – ორი პატარა საკანი პოლიტიკურებისთვის. ეტაპის ას ორმოცდაათ კაცზე გათვლილ შენობაში ოთხას პატიმარს მოეყარა თავი და ისეთი სივიწროვე იყო, რომ ის ტუსაღები, რომლებიც შიგნით ვერ ეტეოდნენ, დერეფანში გამოეყვანათ. ზოგი იატაკზე იჯდა ან იწვა, ზოგიც წინ და უკან დადიოდა ცარიელი თუ მდულარე წყლით სავსე ჩაიდნით. მათ რიცხვში ტარასიც შედიოდა. იგი ნეხლიუდოვს დაეწია და თბილად მიესალმა. ტარასს კეთილი სახე დამახინჯებოდა – ცხვირზე და თვალქვეშ მოლურჯო-მეწამულისფერი სისხლჩაქცევები გასჩენოდა.

– რა დაგემართა? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა.

– ასე გამოვიდა, – მიუგო ტარასმა ღიმილით.

– აქ ყველა ჩხუბობს, – ზიზღით თქვა მეზადრაგემ.

– ქალის გულისთვის, – დაამატა მათ უკან მიმავალმა პატიმარმა, – ბრმა ფედკასთან იჩხუბა.

– ფედოსია? – დაინტერესდა ნეხლიუდოვი.

– არა უშავს, ჯანმრთელადაა, აი, ჩაისთვის მდულარე წყალი მიმაქვს, – თქვა ტარასმა და ოჯახურ საკანში შევიდა.

ნეხლიუდოვმა შიგნით შეიხედა. კამერა ხალხით იყო სავსე, მამაკაცები და ქალები ნარებზეც მოკალათებულიყვნენ და ნარების ქვეშაც. სველ ტანსაცმელს აშრობდნენ, ორთქლი იდგა. გაუთავებლად ისმოდა ყვირილით მოლაპარაკე ქალების ხმა. შემდეგი საკანში მარტოხელები ისხდნენ. აქ კიდევ უფრო მეტი ხალხი შეგროვილიყო, კარშიც და დერეფანშიც სველტანსაცმლიანი პატიმრების ხმაურიანი ბრბო რაღაცას იყოფდა თუ წყვეტდა. მეზადრაგემ ნეხლიუდოვს აუხსნა, რომ მამასახლისი სათამაშო ქაღალდით გაკეთებული ბილეთების მიხედვით წინასწარ აღებულ ან წაგებულ ფულს მემადნეს[64] აძლევდა. უნტეროფიცრისა და ვიღაც ბატონის დანახვაზე

შედარებით ახლოს მდგომნი გაჩუმდნენ და მათ არაკეთილმოსურნე მზერა მიაპყრეს. გამყოფთა შორის ნეხლიუდოვმა ნაცნობი კატორღელი ფიოდოროვი შენიშნა, რომელსაც გვერდით ყოველთვის ჰყავდა საცოდავი, წარბეზებული, თეთრი, თითქოს გასივებული ახალგაზრდა კაცი და კიდევ უფრო საზიზღარი შესახედაობის ჩოფურა, უცხვირო მაწანწალა. ამ უკანასკნელს სახელი იმით გაეთქვა, რომ გაქცევისას, ტაიგაში, თითქოსდა ამხანაგი მოეკლა და შეეჭამა. მაწანწალა დერეფანში იდგა, ცალ მხარზე სველი ხალათი გადაეკიდა, ნეხლიუდოვს დამცინავად და თავხედურად შეჰყურებდა და განზე გადგომას არ აპირებდა. ნეხლიუდოვმა მას გვერდი აუარა.

მისთვის კარგად იყო ცნობილი ეს სანახაობა, ხშირად უნახავს ამ სამი თვის განმავლობაში ეს ოთხასი ადამიანი, სისხლის სამართლის დამნაშავე, თანაც სრულიად განსხვავებულ ვითარებაში: სიცხეში, ფეხებზე დადებული ბორკილების მიწაზე თრევით დამდგარ მტვრის ბუღში, გზაზე მოწყობილ დასაფერხ ადგილებში, ეზოში ეტაპების დროს თბილ ამინდში, სადაც დაუფარავი გარყვნილების საშინელი სცენები ხდებოდა. მაგრამ ყოველთვის, როდესაც მათ შორის აღმოჩნდებოდა და მისკენ მოჰყვრობილ ყურადღებას გრძნობდა, მაინც ეუფლებოდა სირცხვილისა და მათ მიმართ საკუთარი ბრალეულობის შეგნების მტანჯველი გრძნობა. მისთვის ყველაზე მძიმე ის იყო, რომ ამ ყველაფერს დაუძლეველი ზიზღი და შეძრწუნებაც ახლდა თან. კარგად იცოდა, რომ არსებულ პირობებში ისინი სხვანაირები უბრალოდ ვერ იქნებოდნენ, მაგრამ მათდამი ზიზღს ვერაფერს უხერხებდა.

– მაგ მუქთამჭამელებს რა ენაღვლებათ, – მოესმა ნეხლიუდოვს, როდესაც უკვე პოლიტიკურების საკანს უახლოვდებოდა, – მათგან რა მიდის; ალბათ, მუცელიც კი არასდროს სტკივათ, – თქვა ვიღაცამ ხრინწიანი ხმით და უწმაწური გინებაც მოაყოლა.

ამას არამეგობრული, დამცინავი სიცილი მოჰყვა.

X

მარტოხელების კამერას რომ გასცდნენ, გამცილებელმა

უნტეროფიცერმა ნეხლიუდოვს უთხრა, რომ შემოწმების წინ მოაკითხავდა და უკან გაბრუნდა. მისი წასვლისთანავე ნეხლიუდოვთან სწრაფი ნაბიჯებით მივიდა ფეხშიშველი პატიმარი, რომელსაც ბორკილები ხელით ეჭირა, ოფლის მძიმე და მჟავე სუნი შეაფრქვია და იდუმალი გამომეტყველებით წასჩურჩულა:

– გამოესარჩლეთ, ბატონო. თითქმის გატეხეს ის საცოდავი. სმას გადააყოლეს. დღეს მიღებაზე თავი კარმანოვად გაასალა. გამოესარჩლეთ, ჩვენთვის არ შეიძლება, მოგვკლავენ, – თქვა პატიმარმა, მოუსვენრად მიიხედ-მოიხედა და ნეხლიუდოვს მაშინვე დაშორდა.

საქმე ის იყო, რომ კატორღელმა კარმანოვმა დაიყოლია სახით მისი მსგავსი, გადასახლებაში მიმავალი ახალგაზრდა, რომ ერთმანეთს ჩანაცვლებოდნენ – კატორღელი გადასახლებაში მოხვდებოდა, ახალგაზრდა კი მის ნაცვლად – კატორღაში.

ნეხლიუდოვმა ამ საქმის შესახებ უკვე იცოდა, რადგან იმავე პატიმარმა ეს ჯერ კიდევ ერთი კვირის წინ შეატყობინა. ნეხლიუდოვმა მას თავი დაუქნია ნიშნად იმისა, რომ გაიგო და რაიმეს იღონებდა და უკან მოუხედავად განაგრძო გზა.

ნეხლიუდოვი ამ ტუსადს ეკატერინბურგიდან იცნობდა, სადაც მან შუამდგომლობა სთხოვა იმაში, რომ მისი ცოლისთვის მასთან ერთად წამოსვლის ნება მიეცათ. ახლა კი გააოცა მისმა საქციელმა. ამ საშუალო სიმაღლის, ნამდვილი გლეხური შესახედაობის ოცდაათიოდე წლის ადამიანისთვის ოთხი წლით კატორღა მიესაჯათ ძარცვისა და მკვლელობის მცდელობისთვის. მაკარ დევკინი ერქვა. ძალზე უცნაური დანაშაული ჩაედინა. თუმცა, როგორც თვითონ მოუყვა ნეხლიუდოვს, ეს მან, მაკარმა კი არა, აი იმან, უწმინდურმა ჩაიდინა. ერთხელ მამამისს ვიღაც გამვლელი მიადგა და ორმოც ვერსზე მდებარე სოფელში ჩასასვლელად ორ მანეთად საზიდარი იჭირავა. მამამ მისი წაყვანა მაკარს უბრძანა. მანაც ცხენი შეაბა, ჩაიცვა და გამგზავრებამდე იმ კაცთან ერთად ჩაიდალია. გამვლელმა უთხრა, რომ ცოლის მოსაყვანად მიდიოდა და თან მოსკოვში დაგროვილი ხუთასი მანეთი მიჰქონდა. ამის გაგონებაზე მაკარი ეზოში გავიდა და მარხილში, ჩალის ქვეშ, ნაჯახი დადო.

– თვითონაც არ ვიცი, ნაჯახი რატომ ავიღე, – ჰყვებოდა იგი, –

«ნაჯახი აიღეო, მითხრა», მეც ავიღე. დავჯექით და გავემგზავრეთ. მივდივართ, არაფერი ხდება. ნაჯახი სულ გადამავიწყდა. აჰა, სოფელსაც მივუახლოვდით – ექვსიოდე ვერსი დაგვრჩა. თემშარიდან შარაგზაზე გადასვლისას აღმართი დაიწყო. ჩამოვედი, მარხილს უკან მივყვები, ის კი ჩამჩურჩულებს: რაზე ფიქრობ? მთაზე ახვალ, შარაგზაზე ხალხი იქნება, სოფელიც იქვეა. თუ რამეს აპირებ, აღარ გადადო, ახლა გააკეთე». მარხილისკენ დავიხარე, ვითომ ჩალას ვასწორებდი. ნაჯახი ხელში თითქოს თავისით ჩამიხტა. კაცმა მოიხედა. «რას აკეთებ?» – მკითხა. ნაჯახი მოვუქნიე, ჩარტყმა მინდოდა. ის კი მკვირცხლი აღმოჩნდა, მარხილიდან ჩამოხტა და გამაკავა. «ეს რა განგიზრახავს, შე არამზადავ?» თოვლზე დამცა, წინააღმდეგობის გაუწევლად დავნებდი. სარტყლით ხელები შემიკრა და მარხილზე დამაგდო. პირდაპირ მაზრის უბანში წამიყვანა. ჩამსვეს. გამასამართლეს. საზოგადოებამ კარგად დამახასიათა, ცუდი არასდროს შეგვიმჩნევიაო. ჩემმა დამქირავებელმაც იგივე თქვა. ადვოკატის ასაყვანი ფული არ მქონდა, – ამბობდა მაკარი, – ამიტომ ოთხი წელი მომისაჯეს.

აი, ასეთმა კაცმა, იცოდა რა, რომ ამ სიტყვებისთვის საკუთარ სიცოცხლეს საფრთხეში აგდებდა, თანამემამულის გადასარჩენად, ნეხლიუდოვს პატიმრების საიდუმლო მაინც შეატყობინა. ციხეში რომ ამის შესახებ შეეტყოთ, მას აუცილებლად მოკლავდნენ.

XI

პოლიტიკურების სადგომი ორი პატარა ოთახისგან შედგებოდა, საიდანაც დერეფნის გადატიხრულ ნაწილში შეიძლებოდა მოხვედრა. პირველი, ვინც იქ შესულმა ნეხლიუდოვმა დაინახა, სიმონსონი იყო. მას ფიჭვის ნაპობი ეჭირა, ქურთუკმოსხმული ღუმელთან ჩაცუცქულიყო და მის გახურებას ცდილობდა.

მან ნეხლიუდოვს გადმოკიდებული წარბების ქვემოდან ახედა და ხელი გაუწოდა, ოღონდ ფეხზე არ წამომდგარა.

– მოხარული ვარ, რომ მოხვედით, თქვენი ნახვა მინდოდა, – თქვა მან სერიოზული სახით და ნეხლიუდოვს თვალებში შეხედა.

– კერძოდ, რა საქმეზე? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა.

– მერე გეტყვით. ახლა არ მცალია.

იგი კვლავ ღუმელს მიუბრუნდა, რომელიც საკუთარი, განსაკუთრებული თეორიის მიხედვით უნდა გაეხურებინა, რაც სითბური ენერგიის უმცირეს დანაკარგებთან იყო დაკავშირებული.

ნეხლიუდოვი უკვე პირველ კარში აპირებდა შესვლას, როდესაც მეორე ოთახიდან წელში მოხრილი მასლოვა გამოვიდა, ცოცხით ღუმლისკენ ნაგვისა და მტვრის დიდ გუნდას მოაგორებდა. თეთრი კოფთა, კალთებაკეცილი ქვედაკაბა და წინდები ეცვა. მტვრისგან თავდასაცავად თეთრი თავსაფარი წარბებამდე ჩამოეწია. ნეხლიუდოვის დანახვაზე წელში გაიმართა, გაწითლებულმა და გამოცოცხლებულმა ცოცხი დადო, ხელები ქვედაკაბაზე შეიწმინდა და მის წინ შეჩერდა.

– აქაურობას აწესრიგებთ? – თქვა ნეხლიუდოვმა და ხელი ჩამოართვა.

– დიახ, ეს ჩემი ძველი საქმიანობაა, – ღიმილით მიუგო ქალმა, იმდენი ჭუჭყი აღმოჩნდა, ვერც კი წარმოიდგენთ. რაც შეგვეძლო, ვწმინდეთ. პლედით თუ გაშრა? – ჰკითხა მან სიმონსონს.

– თითქმის, – უპასუხა კაცმა და ქალს რაღაც განსაკუთრებული მზერა მიაპყრო, რამაც ნეხლიუდოვი გვარიანად განაცვიფრა.

– მაშინ მის წასაღებად მოვალ და ჯუბაჩებსაც მოვიტან გასაშრობად. ჩვენები ყველანი აქ არიან, – უთხრა მან ნეხლიუდოვს და უახლოეს კარზე მიუთითა, თვითონ კი შორეულისკენ გაემართა.

ნეხლიუდოვმა კარი შეაღო და ნარებზე დაბლა დადგმული პატარა ლითონის ლამპით სუსტად განათებულ მომცრო საკანში შევიდა. აქ ციოდა და დაუმჯდარი მტვრის, ნესტისა და თამბაქოს სუნი იდგა. თუნუქის ლამპა მხოლოდ იქვე ანათებდა კარგად, ნარებს კი ვერ სწვდებოდა და კედლებზე ჩრდილები დაცოცავდა.

ყველანი ოთახში იყვნენ, გარდა ორი მამაკაცისა, რომლებიც სურსათ-სანოვავის საქმეს განაგებდნენ და ადუღებული

წყლისა და საკვების მოსატანად წასულიყვნენ. აქ იყო ნეხლიუდოვის ძველი ნაცნობიც, კიდეც უფრო გამხდარი და გაყვითლებული ვერა ეფრემოვნა დიდი შეშინებული თვალებით, შუბლზე დაბერილი ძარღვით, ნაცრისფერი კოფითითა და მოკლე თმით. ქალი გაზეთის ქაღალდზე დაყრილი თამბაქოს წინ იჯდა და მკვეთრი მოძრაობით მას პაპიროსის მასრებში ტენიდა.

აქვე იყო ნეხლიუდოვისთვის ერთ-ერთი ყველაზე სასიამოვნო პოლიტიკური პატიმარი – ემილია რანცევა, რომელიც გარე მეურნეობას უძღვებოდა და მას, ყველაზე მძიმე პირობებშიც კი, მიმზიდველ, ოჯახურ სახეს აძლევდა. იგი ლამპასთან იჯდა, სახელოები დაეკაპიწებინა და მზემოკიდებული, ლამაზი და მარჯვე ხელებით ტოლჩებსა და ფინჯნებს წმენდდა და პირსახოცგადაფარებულ ნარებზე აწყობდა. რანცევა ულამაზო ახალგაზრდა ქალი იყო ჭკვიანური და მშვიდი სახის გამომეტყველებით, მაგრამ გაღიმებისას სრულიად გარდაიქმნებოდა ხოლმე და მხიარული, მხნე და მომხიბლავი ხდებოდა. ახლაც სწორედ ასეთი ღიმილით შეეგება იგი ნეხლიუდოვს.

– გვეგონა, რომ აქედან გაემგზავრეთ, – თქვა მან.

შორეულ კუთხეში, ჩრდილში, მარია პავლოვნა რაღაცაში ეხმარებოდა პატარა, თეთრთავიან გოგონას, რომელიც გაუჩერებლად ტიტინებდა საყვარელი, ბავშვური ხმით.

– რა კარგია, რომ მოხვედით. კატია უკვე ნახეთ? – ჰკითხა მან ნეხლიუდოვს, – ჩვენ კი აი, როგორი სტუმარი გვყავს, – დაამატა მან და გოგონაზე მიუთითა.

ანატოლი კრილცოვიც აქ იყო. ნაბდის ჩექმები ეცვა. ჩამომხმარი და ფერმიხდილი ნარების ბოლოში იჯდა, ფეხები მოეკეცა, წელში მოხრილიყო, ხელები ჯუბაჩის სახელოებში შეეყო, კანკალებდა და ნეხლიუდოვს აგზნებული თვალებით მისჩერებოდა. ნეხლიუდოვმა მასთან მისვლა დააპირა, მაგრამ კარიდან მარჯვნივ გუტაპერჩის ქურთუკში გამოწყობილ, სათვალთან, წითურ, ხუჭუჭთმიან კაცს მოჰკრა თვალი, რომელიც ტომარაში რაღაცას არჩევდა და თან ეშხიან, მოღიმარ გრაბეცს ესაუბრებოდა. ეს სახელგანთქმული რევოლუციონერი ნოვოდვოროვი იყო. ნეხლიუდოვი აჩქარებით გაემართა მისკენ მისასალმებლად. ამის გაკეთებას განსაკუთრებით იმიტომ

ჩქარობდა, რომ ამ ჯგუფში მყოფი პოლიტიკურებიდან მხოლოდ ის არ მოსწონდა. ნოვოდვოროვმა სათვალის უკნიდან ნებლიუდოვს ცისფერი თვალები მიაჩანათა, მოიღუშა და ხელი გაუწოდა.

– აბა, სასიამოვნოდ მოგზაურობთ? – ჰკითხა მან ირონიულად.

– დიახ, საინტერესო ბევრია, – ისეთი სახით მიუგო ნებლიუდოვმა, თითქოს მისი სიტყვები ირონიად კი არა, თავაზიანობის გამოხატვად მიიღო და კრილცოვისკენ გადაინაცვლა.

გარეგნულად ნებლიუდოვი გულგრილი ჩანდა, მაგრამ გულში ნოვოდვოროვისადმი სულაც არ იყო ასე განწყობილი. მისმა სიტყვებმა, რაიმე არასასიამოვნოს თქმის აშკარა სურვილმა, ის გულმხიარული განწყობილება გაუფუჭა, რომელშიც იქამდე იმყოფებოდა. მოიწყინა და დასევდიანდა.

– ჯანმრთელობის საქმე როგორ არის? – ჰკითხა მან კრილცოვს და მის ცივ და აკანკალებულ ხელს საკუთარი შეაგება.

– არა უშავს, ეგაა, რომ ვერაფრით გავთბი, გავილუმპე, – თქვა კრილცოვმა და ხელები კვლავ ჯუბაჩის სახელოებში შეყო, – საშინელი სიცივეა. ფანჯრები ჩამტვრეულია, – მან რკინის გისოსებს მიღმა ორ ადგილას ჩატეხილ ფანჯრის შუშაზე მიუთითა, – თქვენ რატომ არ ჩანდით?

– მკაცრი უფროსობა არ მიშვებდა, მხოლოდ დღეს შემხვდა თავაზიანი ოფიცერი.

– კარგი თავაზიანი კი იყო ამ დილით! – თქვა კრილცოვმა, – ჰკითხეთ მაშას, დილით როგორ იქცეოდა.

მარია პავლოვნა მოჰყვა იმას, რაც გოგონას დილით, ეტაპის დაწყების წინ შეემთხვა.

– ჩემი აზრით, კოლექტიური პროტესტი უნდა განვაცხადოთ, – მტკიცე ხმით თქვა ვერა ეფრემოვნამ, მაგრამ იმავდროულად ყოყმანითა და შიშით ხან ერთს მისჩერებოდა, ხან მეორეს, – ვლადიმირმა მაშინვე თქვა სათქმელი, მაგრამ ეს ცოტაა.

– რა პროტესტი? – წყენით იკითხა სახემოდუმულმა კრილცოვმა. როგორც ჩანს, ვერა ეფრემოვნას ხელოვნური კილო და ნერვიულობა მას კარგა ხანია, აღიზიანებდა, – თქვენ

კატიუშას ეძებთ? – მიმართა მან ნეხლიუდოვს, – სულ მუშაობს, ასუფთავებს. ჯერ ჩვენი, მამაკაცების მხარე მიაღაგა; ახლა ქალებისაზე გადავიდა. ეგაა, რომ რწყილებს ვერაფერს ვუხერხებთ, ლამის შეგვჭამეს. მაშა რას აკეთებს იქ? – დაინტერესდა იგი და თავით იმ კუთხეზე მიანიშნა, სადაც მარია პავლოვნა იჯდა.

– შვილობილს ვარცხნის, – თქვა რანცევამ.

– მკბენარებს ჩვენკენ ხომ არ გამოუშვებს? – იკითხა კრილცოვმა.

– არა, არა, მე აკურატულად ვაკეთებ, ის ახლა სუფთაა, – თქვა მარია პავლოვნამ, – ახლა თქვენ მიხედეთ, – უთხრა მან რანცევას, – მე კი კატიას მივეხმარები. მერე კი პლედსაც წამოვიღებ.

რანცევამ გოგონა აიყვანა, დედობრივი სინაზით მიიხუტა მისი შიშველი და ფუმფულა ხელები, მუხლებზე დაისვა და შაქრის ნატეხი მისცა.

მარია პავლოვნა გავიდა, კამერაში კი ორნი შემოვიდნენ ადუღებული წყლითა და სურსათ-სანოვაგით.

XII

შემოსულთაგან ერთ-ერთი ჯუბაჩამოსხმული და მაღალყელიან ჩექმებში გამოწყობილი დაბალი, ხმელ-ხმელი ახალგაზრდა კაცი იყო. მსუბუქად და სწრაფად მოდიოდა, ცხელი წყლით სავსე ორი დიდი ჩაიდანი მოჰქონდა, რომლებიდანაც ორთქლი ამოდიოდა, ილლიაში კი თავსაფარში გახვეული პური ამოეჩარა.

– აი, ჩვენი თავადიც მოსულა, – თქვა მან და ჩაიდანი ფინჯნებს შორის ჩადგა, პური კი მასლოვას გადასცა, – საუცხოო რაღაც-რაღაცები შევიძინეთ, – განაგრძო მხიარულად, ჯუბაჩა გაიძრო და თავზემოდან ნარების კუთხისკენ მოისროლა, – მარკელმა რძე და კვერცხი იყიდა. დღეს ნამდვილი მეჯლისი გვექნება. კირილოვნა კი ესთეტიკური სისუფთავის გარეშე ვერ ძლებს, – მან ღიმილით შეხედა რანცევას და დაამატა: – აბა, ახლა ჩაი დააყენე.

ამ ადამიანის გარეგნობა, მოძრაობა, ხმის ტემბრი და მზერა სიმხნევესა და მხიარულებას აფრქვევდა. მეორე შემოსული – ასევე ტანდაბალი, გამხდარი, ნაცრისფერ, ლოყებჩაცვივნილ სახეზე წინ წამოწეული ყვრიმალეებით, შესანიშნავი, მომწვანო, შორიშორ განლაგებული თვალებითა და თხელი ტუჩებით – პირიქით, მოღუშული და დაღვრემილი კაცი იყო. მას უბრალო დაბამბული პალტო და კალოშწამოცმული ჩექმები ეცვა. ორი ქოთანი და ორი ხოკერი მოჰქონდა. ტვირთი რანცევას წინ დადო, ნეხლიუდოვს თავი დაუკრა, ისე, რომ მისთვის თვალი არ მოუცილებია, შემდეგ უხალისოდ გაუწოდა გაოფლილი ხელი და ნელა შეუდგა კალათიდან სურსათის ამოლაგებას.

ეს ორივე პოლიტიკური პატიმარი ხალხის წიაღიდან გამოსულიყო: პირველი გახლდათ გლეხი ნაბატოვი, მეორე – ფაბრიკის მუშა მარკელ კონდრატიევი. მარკელი რევოლუციურ მოძრაობაში გვიან, ოცდათხუთმეტი წლის ასაკში ჩაერთო, ნაბატოვი კი თვრამეტი წლიდან. ეს უკანასკნელი, გამორჩეული ნიჭის გამო, სოფლის სკოლიდან გიმნაზიაში მოხვდა, თავი კერძო გაკვეთილებით გაჰქონდა, კურსი ოქროს მედლით დაასრულა, მაგრამ უნივერსიტეტში სწავლის გაგრძელებაზე უარი თქვა, რადგან ჯერ კიდევ მეშვიდე კლასში გადაწყვიტა, რომ ისევ ხალხს დაუბრუნდებოდა და თავის მიტოვებულ თანამოძმეებში მეტ განათლებას შეიტანდა. ასეც მოიქცა: ჯერ კანცელარიის მწერლად მოეწყო დიდ სოფელში, მაგრამ მალე დააკავეს, ვინაიდან გლეხებს წიგნებს უკითხავდა და მათ შორის სამომხმარებლო და მწარმოებლური ამხანაგობა მოაწყო. პირველ ჯერზე რვა თვის პატიმრობა აკმარეს, იქიდან გამოსულს კი ფარული თვალთვალი დაუწესეს. როგორც კი გათავისუფლდა, მაშინვე სხვა გუბერნიას მიაშურა, ერთ-ერთ სოფელში მასწავლებლის ადგილი იშოვა და იქაც იგივე გააკეთა. კვლავ დააპატიმრეს და ამჯერად ციხეში წელიწადი და ორი თვე აყურყუტეს, მაგრამ იქ უფრო მეტად განიმტკიცა მრწამსი.

მეორე პატიმრობის შემდეგ პერმის გუბერნიაში გადაასახლეს, მაგრამ გამოიქცა. ისევ დაიჭირეს და შვიდი თვის მერე არხანგელსკის გუბერნიაში უკრეს თავი. იქიდან, ახალი მეფისთვის ფიცის მიცემაზე უარის თქმის გამო, იაკუტიის ოლქში გადასახლება მიუსაჯეს; ასე რომ, შეგნებული ცხოვრების ნახევარზე მეტი ციხეებსა და გადასახლებაში გაეტარებინა. ამდენმა თავგადასავალმა ოდნავადაც ვერ

გააბოროტა იგი, ვერც დააძაბუნა – პირიქით, მომეტებული ენერგიით განაგრძობდა საქმეს. მოძრავი ადამიანი იყო, შესანიშნავი საჭმლის მომნელებელი აპარატით, ყოველთვის ერთნაირად საქმიანი, მხნე და მხიარული. არასდროს ნანობდა რამეს და არც შორს მიმავალ გეგმებს აწყობდა, მთელ თავის გონებას, მოხერხებულობასა და პრაქტიკულობას ყოველდღიურ საქმეებს ახმარდა. ციხის გარეთ ყოფნისას დასახული მიზნის განსახორციელებლად მუშაობდა, კერძოდ, მშრომელი ხალხის, უპირატესად, გლეხების გასანათლებლად და დასარაზმად. პატიმრობაშიც ენერგიულად და პრაქტიკულად მოქმედებდა გარე სამყაროსთან კავშირის დასამყარებლად და ცხოვრების პირობების გასაუმჯობესებლად არა მხოლოდ თავისთვის, არამედ იმ წრისთვისაც, რომელშიც ტრიალებდა. საზოგადოებისთვის იყო დაბადებული. პირადად მას, თითქოს არაფერი სჭირდებოდა, მცირედიც აკმაყოფილებდა, მაგრამ ამხანაგების საზოგადოებისთვის ბევრს ითხოვდა და ნებისმიერ სამუშაოს – ფიზიკურსა თუ გონებრივს – თავდაუზოგავად ასრულებდა, აღარც ძილი ახსოვდა და აღარც – ჭამა-სმა. როგორც გლეხი, შრომისმოყვარე, მუშაობაში გამჭრიახი და მარჯვე, ბუნებრივად თავშეკავებული და ძალდაუტანებლად თავაზიანი და ყურადღებიანი იყო როგორც სხვების გრძნობების, აგრეთვე აზრების მიმართაც. ნაბატოვს მოხუცი დედა ჰყავდა, უწიგნური, ცრურწმენებით აღსავსე, გლეხის ქვრივი და მას ყოველთვის ხელს უმართავდა, ნახულობდა, როცა ციხეში არ იჯდა. სახლში ყოფნისას მისი ცხოვრების წვრილმანებით ინტერესდებოდა, ყველაფერში ეხმარებოდა, თან არც ყოფილი ამხანაგები, სოფლელი ბიჭები ავიწყდებოდა. მათთან ერთად ქაღალდში გახვეულ თუთუნსაც ეწეოდა, მუშტი-კრივშიც მონაწილეობდა, ცდილობდა დაერწმუნებინა, რომ ყველანი მოტყუებულნი იყვნენ, ასწავლიდა, როგორ დაეხსნათ თავი იმ სიცრუისგან, რომელშიც მათ ამყოფებდნენ. როდესაც იმის შესახებ ფიქრობდა ან საუბრობდა, თუ რას მისცემდა ხალხს რევოლუცია, ყოველთვის იმავე ადამიანებს წარმოიდგენდა, ვინც მის გარშემო იყო, თითქმის ისეთივე პირობებში, ოღონდ მიწით და ბატონებისა და ჩინოვნიკების გარეშე. მისი წარმოდგენით, რევოლუციას ხალხის ცხოვრების ძირითადი ფორმები არ უნდა შეეცვალა – ამაში მას უთანხმოება ჰქონდა ნოვოდვოროვთან და მის მიმდევარ მარკელ კონდრატიევთან, – ყველაფერი კი არ უნდა დაენგრია, არამედ მხოლოდ

სხვაგვარად გაენაწილებინა ოთახები და სათავსები ამ მშვენიერი, მყარი, უზარმაზარი, ძველი შენობისა, ასე მხურვალედ რომ უყვარდა.

რელიგიის კუთხითაც ტიპური გლეხივით იქცეოდა: არასდროს ფიქრობდა მეტაფიზიკურ საკითხებზე, პირველსაწყისზე, საიქიო ცხოვრებაზე. მისთვის, ისევე, როგორც არაგოსთვის[65], ღმერთი ჰიპოთეზა იყო, რომელიც ჯერ არაფერში დასჭირვებოდა. არ აინტერესებდა, როგორ გაჩნდა ყველაფერი მოსეს თუ დარვინის[66] მიხედვით და მისი ამხანაგებისთვის ეგზომ მნიშვნელოვანი დარვინიზმი მისთვის ისეთივე გონების სათამაშოს წარმოადგენდა, როგორც ექვს ღლეში სამყაროს შექმნა.

ღიახ, მას არ აინტერესებდა, თუ როგორ გაჩნდა სამყარო, რადგან მისთვის მთავარი ყოველთვის ის იყო, ამ სამყაროში უკეთ როგორ ეცხოვრათ. არც მომავალ ცხოვრებაზე ფიქრობდა ოდესმე. ისევე, როგორც ყველა მიწათმოქმედს, გულის სიღრმეში მასაც მტკიცედ სწამდა წინაპრებისგან მემკვიდრეობით მიღებული შეხედულება იმის შესახებ, რომ ცხოველთა და მცენარეთა სამყაროში არაფერი მთავრდება, არამედ ერთი ფორმა მუდმივად მეორედ გარდაიქმნება: ნეხვი – მარცვლად, მარცვალი – ქათმად, თავკომბალა – ბაყაყად, მატლი – პეპლად, რკო – მუხად. ასევე არც ადამიანი ნადგურდება, მხოლოდ იცვლება. მას სჯეროდა ეს და ამიტომ ყოველთვის მხნედ და მხიარულადაც კი შეჰყურებდა თვალეებში სიკვდილს და უდრტვინველად უძლებდა ყველა იმ ტანჯვას, რომელსაც მისკენ მიჰყავდა, მაგრამ ამაზე ლაპარაკი არ უყვარდა და არც ეხერხებოდა. სამაგიეროდ, მუშაობა უყვარდა, ყოველთვის პრაქტიკული საქმით იყო დაკავებული და ამხანაგებსაც ამისკენ მოუწოდებდა.

ამ ჯგუფში ხალხის წიაღიდან გამოსული მეორე პოლიტიკური პატიმარი, მარკელ კონდრატიევი, განსხვავებული ყაიდის ადამიანი იყო. თხუთმეტი წლიდან შეუდგა მუშაობას და მოწევასა და სმასაც მიჰყო ხელი, რათა ჩაეხშო ბუნდოვანი შეგნება იმისა, რომ აწყენინეს. ეს წყენა კი პირველად შობის დღესასწაულზე იგრძნო, როდესაც ფაბრიკანტის ცოლის მიერ მოწყობილ ნაძვის ხეზე მიიყვანეს, სადაც მას და მის ამხანაგებს ერთკაპიკიანი სალამური, ვაშლი, ოქროთი დაფერილი კაკალი და ლელვი მისცეს, ფაბრიკანტის შვილებს კი – სათამაშოები,

რომლებიც ჯადოქრის ძღვნად მოეჩვენა და, როგორც შემდეგ შეიტყო, ორმოცდაათ მანეთზე მეტი ღირდა. ოცი წლის იყო, როდესაც ფაბრიკაში სამუშაოდ ცნობილი რევოლუციონერი ქალი მივიდა. მან შეამჩნია კონდრატიევის განსაკუთრებული ნიჭი და მას წიგნებსა და ბროშურებს აძლევდა, ესაუბრებოდა, უხსნიდა თავის მდგომარეობას, ამ მდგომარეობის წარმომშობ მიზეზებსა და გაუმჯობესების გზებს. როდესაც მან ნათლად დაინახა ჩაგრული მდგომარეობიდან როგორც საკუთარი თავის, ისე სხვების გათავისუფლების შესაძლებლობა, არსებული ყოფის უსამართლობა უწინდელზე უფრო სასტიკი და საშინელი ეჩვენა, საოცრად მოუწონდა არა მარტო გათავისუფლება, არამედ იმათი დასჯაც, ვინც ეს მოაწყო და ვინც ყველაფერს აკეთებდა მის შესანარჩუნებლად. ამ შესაძლებლობას, როგორც აუხსნეს, ცოდნა იძლეოდა და კონდრატიევიც გატაცებით დაეწაფა მას. მისთვის გაუგებარი იყო, როგორ მიიღწეოდა სოციალისტური იდეალი ცოდნის საშუალებით, მაგრამ სჯეროდა – როგორც ცოდნამ აუხილა თვალი იმ მდგომარეობის უსამართლობაზე, რომელშიც იმყოფებოდა, ამ უსამართლობასაც იგივე ცოდნა გამოასწორებდა. გარდა ამისა, ცოდნა მას საკუთარ თავში სხვებზე მაღლა აყენებდა. ამიტომ სმასა და მოწევაზე უარი თქვა და მთელ თავისუფალ დროს, რომელიც ახლა უფრო მეტი ჰქონდა, როდესაც მეკუჭნავედ დანიშნეს, სწავლას უთმობდა.

რევოლუციონერი ქალი მას ასწავლიდა, თან განცვიფრებული იყო იმით, თუ როგორ ხარბად ნთქავდა იგი ყოველგვარ ცოდნას. ორ წელიწადში შეისწავლა ალგებრა, გეომეტრია, ისტორია, რომელიც განსაკუთრებით უყვარდა, გადაიკითხა ზღვა მხატვრული, კრიტიკული და, რაც მთავარია, სოციალისტური ლიტერატურა.

რევოლუციონერი დააპატიმრეს და კონდრატიევიც ზედ მიაყოლეს, რადგან აკრძალული წიგნები უპოვეს. ჯერ ციხეში ჩასვეს, შემდეგ ვოლოგდის გუბერნიაში გადასახლეს. იქ მან ნოვოდვოროვი გაიცნო, მრავალი რევოლუციური წიგნიც წაიკითხა, ყველაფერი დაიმახსოვრა და სოციალისტური შეხედულებები კიდევ უფრო გაუმყარდა. გადასახლებიდან დაბრუნებული მუშათა დიდ გაფიცვას ხელმძღვანელობდა, რაც ფაბრიკის დარბევითა და დირექტორის მკვლელობით დამთავრდა. იგი დააპატიმრეს, უფლებები აჰყარეს და კვლავ გადასახლება მიუსაჯეს.

რელიგიისადმი ისეთივე უარყოფითი დამოკიდებულება ჰქონდა, როგორც არსებული ეკონომიკური წყობის მიმართ. როდესაც იმ რწმენის უაზრობას მიხვდა, რომელშიც გაიზარდა, გარკვეული ძალისხმევით და თავდაპირველად შიშით, შემდეგ კი აღფრთოვანებითაც კი გათავისუფლდა მისგან და მომავალში მუდამ გესლიანად და ღვარძლიანად დასცინოდა მღვდლებს და რელიგიურ დოგმატებს, რითაც ერთგვარად შურს იძიებდა იმ სიცრუისთვის, რასაც განუწყვეტლივ ჩასჩიჩინებდნენ მასაც და მის წინაპრებსაც.

ჩვევებით ასკეტს ჰგავდა, მცირედითაც კმაყოფილდებოდა. მუშაობას ბავშვობიდანვე მისჩვეოდა, კუნთებიც ხელს უწყობდა, ამიტომ ყოველგვარ ფიზიკურ სამუშაოს ადვილად და მარჯვედ ასრულებდა, მაგრამ ყველაზე მეტად თავისუფალ დროს უფროთხილდებოდა, რათა ციხეებშიც და ეტაპებზეც სწავლა განეგრძო. ამჟამად იგი მარქსის პირველ ტომს[67] კითხულობდა და ამ წიგნს, როგორც მნიშვნელოვან საგანძურს, ტომარაში დიდი მზრუნველობით ინახავდა. ამხანაგების მიმართ თავშეკავებას, გულგრილობას იჩენდა, ნოვოდვოროვის გამოკლებით, რომელსაც განსაკუთრებით ერთგულობდა და მის აზრს ნებისმიერ საკითხთან დაკავშირებით უცილობელ ჭეშმარიტებად მიიჩნევდა.

ქალებს ისე უყურებდა, როგორც დაბრკოლებას მნიშვნელოვან საქმეში და მათ მიმართ გადაულახავ ზიზღს გრძნობდა. მაგრამ მასლოვა ეცოდებოდა, მასში მაღალი კლასის მიერ დაბლის ექსპლუატაციის ნიმუშს ხედავდა და მისდამი სიბოროს არ იშურებდა. ამავე მიზეზით არ მოსწონდა ნეხლიუდოვი, მასთან ლაპარაკს გაურბოდა და მისალმების საპასუხოდ მხოლოდ ხელს გაუწვდიდა ხოლმე.

XIII

ღუმელი დაანთეს, გაახურეს, ჩაი დააყენეს, ტოლჩებსა და ფინჯნებში ჩამოასხეს, რძით შეათეთრეს, დააწყვეს ბლითები, ახალი პური, მოხარშული კვერცხი, კარაქი, ხბოს თავ-ფეხი. ყველანი იმ ნარებს მიუჩოჩდნენ, სადაც მაგიდა მოეწყოთ, სვამდნენ, ჭამდნენ და საუბრობდნენ. რანცევა ყუთზე იჯდა და ჩაის ასხამდა, დანარჩენები გარს შემოხვეოდნენ, გარდა

კრილცოვისა, რომელსაც სველი ჯუბაჩა გაეხადა, მშრალ პლედში გახვეულიყო, თავის ადგილზე იწვა და ნეხლიუდოვს ელაპარაკებოდა.

მგზავრობის დროს სიცივე და სინესტე გადაიტანეს, აქ მოსულებს სიბინძურე და არეულობა დახვდათ, იშრომეს, ყველაფერი მოაწესრიგეს, ახლა კი საჭმელი და ცხელი ჩაი მიირთვეს, ამიტომ ყველა სასიამოვნო, მხიარულ გუნებაზე იყო.

ის, რომ კედლის მიღმა სისხლის სამართლის დამნაშავეების ბრახაბრუნი, ყვირილი და ლანძღვა ისმოდა, რაც თითქოს ახსენებდა მათ, სადაც იმყოფებოდნენ, მყუდროების შეგრძნებას კიდევ უფრო აძლიერებდა. თავს ისე გრძნობდნენ, როგორც კუნძულზე, სადაც დამცირებასა და ტანჯვას დროებით გამოქცეოდნენ და ამის გამო ხალისიან, აღგზნებულ მდგომარეობაში იყვნენ. ყველაფერზე საუბრობდნენ, გარდა საკუთარი თავისა და იმისა, რაც ელოდათ. ერთმანეთის მიმართ შეთანხმებული თუ შეუთანხმებელი, სხვადასხვაგვარად გადახლართული სასიყვარულო ურთიერთობები ჩამოუყალიბდათ, რაც ახალგაზრდა მამაკაცებსა და ქალებს ყოველთვის ახასიათებთ, განსაკუთრებით მაშინ, თუ ისინი მათსავით ძალით არიან ერთად თავმოყრილნი. ნოვოდვოროვს ეშხიანი და მოღიმარი გრაბეცი უყვარდა. გრაბეცი ახალგაზრდა კურსისტი იყო, რევოლუციურ საკითხებზე ძალიან ცოტას ფიქრობდა და მათ მიმართ სრულ გულგრილობას იჩენდა. მაგრამ დროის ზეგავლენას დაემორჩილა, რადგან საკუთარი თავის კომპრომეტირება მოახდინა და გადასახლებაში მოხვდა. ციხემდე მისი ცხოვრების მთავარი ინტერესი მამაკაცებს შორის წარმატების მოპოვება იყო. ეს დაკითხვებზე, ციხესა და გადასახლებაშიც გაგრძელდა. ახლა, ეტაპის დროს, თავს იმით ინუგეშებდა, რომ მისით ნოვოდვოროვი მოიხიბლა, თვითონაც შეუყვარდა. ვერა ეფრემოვნამ ადვილად იცოდა შეყვარება, თვითონ სიყვარულისთვის ვერავის აღაგზნებდა, თუმცა ხან ნაბატოვი უყვარდა, ხან – ნოვოდვოროვი და საპასუხო გრძნობის იმედს არ კარგავდა. კრილცოვს კი მარია პავლოვნა შეჰყვარებოდა, მაგრამ იცოდა ქალის დამოკიდებულება ამ საკითხის მიმართ და ოსტატურად მალავდა ამას და ხან მეგობრობას იშველიებდა, ხან – მაღლიერებას იმის გამო, რომ ქალი მასზე გამორჩეული სინაზით ზრუნავდა. ნაბატოვსა და რანცევას ძალზე რთული სასიყვარულო ურთიერთობა აკავშირებდათ. თუ მარია პავლოვნა სრულიად უმანკო

ქალიშვილი იყო, რანცევა ქმრის მიმართ სრულიად უმწიკვლო ცოლი და ქალი გახლდათ.

მას ჯერ კიდევ გიმნაზიაში სწავლისას, თექვსმეტი წლის ასაკში შეუყვარდა რანცევი, პეტერბურგის უნივერსიტეტის სტუდენტი, სამი წლის შემდეგ ცოლად გაჰყვა მას, როდესაც იგი ჯერაც იქ სწავლობდა. მეოთხე კურსზე ახალგაზრდა კაცი რაღაც საუნივერსიტეტო საქმეში გაერია, რისთვისაც პეტერბურგიდან გაასახლეს და რევოლუციონერი გახდა. ქალმაც მაშინვე მიატოვა სამედიცინო კურსები, მასთან ერთად გაემგზავრა და თვითონაც რევოლუციონერად იქცა. მისი ქმარი ის ადამიანი რომ არ ყოფილიყო, რომელიც დედამიწის ზურგზე ყველაზე კარგ და ჭკვიან კაცად მიაჩნდა, არ შეიყვარებდა და შესაბამისად, არც ცოლად გაჰყვებოდა. მაგრამ, რადგან შეიყვარა და ცოლადაც გაჰყვა (მისი რწმენით, დედამიწის ზურგზე ყველაზე კარგ და ჭკვიან კაცს), ბუნებრივია, რომ ცხოვრებასა და ცხოვრების მიზანზე ზუსტად მისნაირად ფიქრობდა. თავდაპირველად რანცევს ეგონა, რომ ამქვეყნად უმთავრესი სწავლა იყო, და რანცევაც ასე თვლიდა. შემდეგ კაცი რევოლუციონერი გახდა, ქალმაც მას მიჰბაძა. რანცევას მშვენივრად შეეძლო იმის დასაბუთება, რომ არსებული წესრიგი აუტანელი იყო და ყველას უნდა ებრძოლა მის წინააღმდეგ და ისეთი პოლიტიკური და ეკონომიკური წყობის დასამკვიდრებლად, რომლის დროსაც პიროვნება თავისუფლად განვითარებას შეძლებდა, და ა.შ. და ა.შ. მას ეჩვენებოდა, რომ მართლაც ასე ფიქრობდა და გრძნობდა, მაგრამ სინამდვილეში სჯეროდა, რომ ქმრის ნააზრევი ჭეშმარიტება იყო და ერთადერთი სურვილი ამოძრავებდა – სრული თანხმობა, ქმრის სულთან შერწყმა, მხოლოდ ამაში პოულობდა ზნეობრივ სიამოვნებას.

ძალიან გაუჭირდა ქმართან და ბავშვთან განშორება, რომელიც დედამისმა წაიყვანა, მაგრამ სიმტკიცესა და სიმშვიდეს არ ჰკარგავდა, იცოდა, რომ ამას ქმრისა და იმ საქმისთვის აკეთებდა, რაც უცილობელ ჭეშმარიტებად მიაჩნდა, წინააღმდეგ შემთხვევაში, ქმარი მას ხელს არ მოჰკიდებდა. ფიქრებით ყოველთვის მასთან იყო და როგორც ადრე არ უყვარდა ვინმე ქმრის გარდა, ახლაც ვერავის შეიყვარებდა. მაგრამ ნაბატოვის ერთგული და წმინდა სიყვარული გულს უჩვილებდა და აღელვებდა. ეს ზნეობრივი და მტკიცე ადამიანი, მისი მეუღლის მეგობარი, ცდილობდა, რომ დაძმური

ურთიერთობა ჰქონოდათ, თუმცა ზოგჯერ უფრო მეტიც გამოკრთებოდა ხოლმე, და ეს რაღაც «მეტი» ორივე მათგანს აშინებდა და, იმავდროულად, მძიმე ცხოვრებას ულამაზებდა.

ასე რომ, ამ წრეში მხოლოდ მარია პავლოვნასა და კონდრატიევს არ სწვეოდათ სიყვარული.

XIV

ნეხლიუდოვი იმედოვნებდა, რომ კატიუშას ერთი ერთზე დაელაპარაკებოდა, როგორც ამას, ჩვეულებრივ, საერთო ჩაისა და ვახშმის შემდეგ აკეთებდა, ამიტომ ახლა კრილცოვს ესაუბრებოდა. სხვათა შორის, მაკარის თხოვნისა და მისი დანაშაულის შესახებ უამბო. კრილცოვი მას ყურადღებით უსმენდა და აღგზნებულ მზერას არ აშორებდა.

– დიახ, – თქვა მან მოულოდნელად, – ხშირად მიფიქრია, აი, მივდივართ ერთად, მათ გვერდით, მაგრამ ვინ არიან ისინი? ადამიანები, ვისი გულისთვისაც მივდივართ. მაგრამ ჩვენ არა მარტო არ ვიცნობთ მათ, არამედ არც კი გვინდა ვიცნობდეთ. ამ ხალხს კი, რაც კიდევ უფრო უარესია, ვძულვართ და მტრად მივაჩნივართ. ეს საშინელებაა.

– სულაც არ არის საშინელება, – თქვა ნოვოდვოროვმა, რომელმაც მათ საუბარს ყური მოჰკრა, – მასები ყოველთვის მხოლოდ ძალას აღმერთებენ, – განაგრძო მან გაბზარული ხმით, – დღეს მთავრობა მბრძანებლობს – ისინი მას აღმერთებენ და ჩვენ ვძულვართ; ხვალ ჩვენ მოვალთ ხელისუფლებაში – და ისინი ჩვენ გაგვადმერთებენ...

ამ დროს მეზობელ ოთახში გინება, კედელზე მიხლა-მოხლა, ბორკილების ჩხრიალი, კივილი და ყვირილი ატყდა. ვილაცას ურტყამდნენ. «ყარაულო!» – გაისმა შეძახილი.

– აი, მხეცები! როგორ შეიძლება, მათთან რაიმე საერთო გვქონდეს? – მშვიდად თქვა ნოვოდვოროვმა.

– მხეცებიო, ამბობ. ნეხლიუდოვმა კი ცოტა ხნის წინ აი, რა მიაბო, – შეეპასუხა გაღიაზიანებული კრილცოვი და მათ იმის შესახებ მოუყვა, თუ როგორ იგდებდა მაკარი თავს საფრთხეში თანამემამულის გამო, – ეს სიმხეცე კი არა, გმირობაა.

– სენტიმენტალობა! – ირონიულად თქვა ნოვოდვოროვმა, – ჩვენთვის რთულია ამ ხალხის ემოციებისა და მათი საქციელის მოტივების გაგება. შენ აქ დიდსულოვნებას ხედავ, არადა, ეს, შესაძლოა, მხოლოდ შური იყოს იმ კატორღელის მიმართ.

– როგორ არ გინდა სხვაში რაიმე კარგის დანახვა, – მოულოდნელად გაცხარებით თქვა მარია პავლოვნამ (იგი ყველას «შენობით» მიმართავდა).

– რაც არ არსებობს, იმის დანახვა შეუძლებელია.

– როგორ თუ არ არსებობს, როდესაც კაცი თავს საშინელ საფრთხეში იგდებს?

– ჩემი აზრით, – თქვა ნოვოდვოროვმა, – თუ საქმის კეთება გვსურს, ამის პირველი პირობა ისაა (კონდრატიევმა წიგნი გადადო, რომელსაც ლამპის გვერდით კითხულობდა, და სმენად იქცა), რომ ფანტაზიორობას შევეშვათ და საგნებს რეალურად შევხედოთ. ყველაფერი უნდა ვაკეთოთ ხალხის მასებისთვის, მათგან კი არაფერს უნდა ველოდოთ; მასები ჩვენი საქმიანობის ობიექტია, მაგრამ თანამშრომლებად არ გამოგვადგებიან, სანამ ასეთი ინერტულები არიან, – ისე დაიწყო მან, თითქოს ლექციას კითხულობდა, – ამიტომ ილუზიაა და მეტი არაფერი მათი მხრიდან დახმარების მიღების ლოდინი განვითარების პროცესის განხორციელებამდე, რომლისთვისაც ჩვენ მათ ვამზადებთ.

– რა განვითარების პროცესი, – ჩაერთო ერთიანად გაწითლებული კრილცოვი, – ვამბობთ, რომ თვითნებობასა და დესპოტიზმს ვებრძვით, მაგრამ განა ეს სწორედ საშინელი დესპოტიზმი არ არის?

– სად ხედავთ დესპოტიზმს? – მშვიდად მიუგო ნოვოდვოროვმა, – მე მხოლოდ იმას ვამბობ, რომ ვიცი და შემძლია ვაჩვენო გზა, რომლითაც ხალხმა უნდა იაროს.

– მაგრამ რატომ ხარ დარწმუნებული, რომ შენ მიერ მითითებული გზა ჭეშმარიტია? განა დესპოტიზმიდან არ წამოვიდა ინკვიზიცია, დიდი რევოლუციის დროს კი სიკვდილით დასჯა? მათაც იცოდნენ მეცნიერულად ერთადერთი ჭეშმარიტი გზა.

– მათი შეცდომა სულაც არ ამტკიცებს იმას, რომ მეც ვცდები.

თანაც საკმაოდ დიდი განსხვავებაა იდეოლოგიების ბოდვასა და დადებითი ეკონომიკური მეცნიერების მონაცემებს შორის.

ნოვოდვოროვის ხმა მთელ საკანში გაისმოდა. ის ლაპარაკობდა, სხვები დუმდნენ.

– ყოველთვის ასე კამათობენ, – თქვა მარია პავლოვნამ, როდესაც კაცი ერთი წუთით შეჩერდა.

– თქვენ რას ფიქრობთ ამის შესახებ? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა მარია პავლოვნას.

– ვფიქრობ, ანატოლი მართალია, არ შეიძლება ხალხისთვის ჩვენი შეხედულებების თავს მოხვევა.

– თქვენ რას იტყვით, კათიუშა? – ღიმილით იკითხა ნეხლიუდოვმა და დამფრთხალი დაელოდა მის პასუხს – ვაითუ, რამე ისე არ თქვასო.

– ვფიქრობ, უბრალო ხალხი გულნატკენია, – თქვა ქალმა და სახე წამოენთო, – ძალიან გულნატკენია უბრალო ხალხი.

– მართალია, მიხაილოვნა, მართალი, – შესძახა ნაბატოვმა, – ძლიერ გულნატკენია. მათ გული არავინ უნდა ატკინოს. სწორედ ეს არის ჩვენი მთავარი საქმე.

– უცნაური წარმოდგენაა რევოლუციის ამოცანებზე, – თქვა ნოვოდვოროვმა, გაჩუმდა და გულმოსულმა პაპიროსი გააბოლა.

– არ შემიძლია მასთან საუბარი, – ჩაიჩურჩულა კრილცოვმა და დადუმდა.

– გაცილებით აჯობებს, თუ არ ილაპარაკებთ, – თქვა ნეხლიუდოვმა.

XV

მიუხედავად იმისა, რომ ნოვოდვოროვს ყველა რევოლუციონერი დიდ პატივს სცემდა, ჭკვიან კაცად მიიჩნევდნენ და ფრიად განსწავლულიც იყო, ნეხლიუდოვი მას იმ რევოლუციონერთა რიგში აყენებდა, რომლებიც ზნეობრივი თვისებებით საშუალო დონეს ვერ აღწევდნენ და, შესაბამისად,

მასზეც გაცილებით დაბლა იდგნენ. ამ ადამიანს დიდი გონებრივი შესაძლებლობები – მრიცხველი ჰქონდა, მაგრამ საკუთარ თავზე წარმოდგენა – მნიშვნელი – მას გაცილებით აღემატებოდა და დიდი ხანია, მისთვის გადაესწრო.

იგი სულიერი ცხოვრების წესით სიმონსონისგან სრულიად განსხვავდებოდა. სიმონსონი ერთ-ერთი იმ ადამიანთაგანი იყო, ძირითადად მამაკაცური ყაიდისა, რომელთა საქციელსაც აზრის აქტიურობა ქმნის და განსაზღვრავს. ნოვოდვოროვი კი უპირატესად ქალური ყაიდის ადამიანთა რიცხვს მიეკუთვნებოდა, რომელთა აზრის მოქმედება ნაწილობრივ გრძნობების მიერ მოწოდებული მიზნების მისაღწევად, ნაწილობრივ კი გრძნობებით გამოწვეული საქციელის გასამართლებლად არის მიმართული.

ნოვოდვოროვის მთელი რევოლუციური საქმიანობა, მიუხედავად იმისა, რომ მჭევრმეტყველოურად შეეძლო მისი ახსნა ძალზე დამაჯერებელი მოსაზრებებით, ნეხლიუდოვის აზრით, მხოლოდ პატივმოყვარეობასა და ხალხის თვალში პირველობის სურვილს ეფუძნებოდა. თავიდან, სწავლის პერიოდში, სხვათა აზრების სწრაფად ათვისებისა და ზუსტად გადმოცემის ნიჭის წყალობით მასწავლებელთა და მოსწავლეთა წრეში, სადაც ეს უნარი განსაკუთრებით ფასობს (გიმნაზიაში, უნივერსიტეტში, სამაგისტროში), პირველობდა და კმაყოფილებასაც გრძნობდა. მაგრამ, როდესაც დიპლომი მიიღო, სწავლა დაამთავრა და ეს პირველობა შეწყდა, მან მოულოდნელად, როგორც ნეხლიუდოვს კრილცოვმა უამბო, რომელსაც ნოვოდვოროვი არ უყვარდა, ახალ სფეროში დასაწინაურებლად, შეხედულებები სრულიად შეიცვალა და თანდათანობითი ლიბერალიდან წითლად, ნაროდნოვოლცად გადაიქცა. ზნეობრივი და ესთეტიკური თვისებების უქონლობის გამო, რომლებიც ეჭვსა და ყოყმანს იწვევს, ძალიან სწრაფად ამაღლდა პარტიის ხელმძღვანელის მდგომარეობამდე და რევოლუციურ სამყაროში საკუთარი თავმოყვარეობაც დაიკმაყოფილა. რახან ერთხელ აირჩია მიმართულება, ეჭვებსა და ყოყმანზე საბოლოოდ უარი განაცხადა და დარწმუნებული იყო, რომ არასდროს ცდებოდა. ყველაფერი უჩვეულოდ მარტივად, ცხადად და უდავოდ ეჩვენებოდა. მისი შეხედულების შეზღუდულობისა და ცალმხრივობის გამო, ეს მართლაც ასე იყო და, მისივე თქმით, მხოლოდ ლოგიკურობაც სავსებით კმაროდა. მისმა

თავდაჯერებულობამ ისეთ მასშტაბებს მიაღწია, რომ ადამიანი ან უნდა ჩამოშორებოდა, ან დამორჩილებოდა. და ვინაიდან საქმიანობა ძალზე ახალგაზრდა ადამიანების გარემოში უზღებოდა (რომლებსაც მისი უსაზღვრო თავდაჯერებულობა ღრმააზროვნობად და სიბრძნედ ეჩვენებოდათ), უმრავლესობა ემორჩილებოდა და რევოლუციურ წრეებში დიდი წარმატება ჰქონდა. მისი საქმიანობის მიზანი აჯანყების მომზადება იყო, რომლის შედეგადაც ძალაუფლებას ხელში ჩაიგდებდა და კრებას მოიწვევდა. ამ კრებაზე იგი მის მიერ შედგენილ პროგრამას წარმოადგენდა. მტკიცედ სწამდა, რომ ეს პროგრამა ყველა შეკითხვას ამომწურავად პასუხობდა და მისი შესრულება აუცილებელი იყო.

ამხანაგები გაბედულებისა და შეუპოვრობისთვის პატივს სცემდნენ, მაგრამ არ უყვარდათ. თვითონ არავინ უყვარდა, ყველა გამოჩენილი ადამიანი თავის მეტოქედ მიაჩნდა და შესაძლებლობა რომ ჰქონოდა, სიამოვნებით მოექცეოდა მათ ისე, როგორც მოზრდილი მამრი მაიმუნები ექცევიან ახალგაზრდებს – სხვა ადამიანებს გონებასა და ყველანაირ უნარს სრულად ამოაცლიდა, რათა საკუთარი ნიჭის გამოვლენაში ხელი არ შეშლოდა. კარგად მხოლოდ იმ ადამიანებს ექცეოდა, ვინც მის წინაშე ქედს იხრიდა. ასეთ დამოკიდებულებას იჩენდა მისი პროპაგანდის ზეგავლენის ქვეშ მყოფი კონდრატიევის, აგრეთვე ვერა ეფრემოვნასა და ეშხიანი გრაბეცის მიმართ, რომლებიც მასზე შეყვარებული იყვნენ. თუმცა ქალთა საკითხს პრინციპულად უჭერდა მხარს, გულის სიღრმეში ყველა ქალი სულელად და არარაობად მიაჩნდა, მათი გამოკლებით, ვისზეც ხშირად სენტიმენტალურად იყო შეყვარებული, ისე, როგორც ახლა გრაბეცი უყვარდა და ასეთ შემთხვევებში მათ არაჩვეულებრივ ქალებს უწოდებდა, რომელთა ღირსებების შემჩნევა მხოლოდ თვითონ შეეძლო.

სქესობრივი ურთიერთობა, ყველა სხვა საკითხის მსგავსად, მისთვის ძალზე მარტივი და გასაგები იყო და მის გადაწყვეტას თავისუფალი სიყვარულის აღიარებაში ხედავდა.

ერთი ფიქტიური, ერთიც ნამდვილი ცოლი ჰყავდა, რომელსაც გაეყარა, როდესაც დარწმუნდა, რომ მათ შორის ჭეშმარიტი სიყვარული არ არსებობდა. ახლა კი გრაბეცთან აპირებდა თავისუფალ ქორწინებას.

ნეხლიუდოვი იმიტომ ეზიზღებოდა, რომ იგი, მისი თქმით, მასლოვას «ეპრანჭებოდა», განსაკუთრებით კი იმიტომ, რომ თავს უფლებას აძლევდა არსებული წყობის ნაკლოვანებებსა და მათ გამოსწორებაზე ეფიქრა არა ზუსტად ისე, როგორც ის, ნოვოდვოროვი ფიქრობდა, არამედ თავისებურად, თავადურად, ანუ სულელურად. ნეხლიუდოვმა იცოდა ნოვოდვოროვის მისდამი დამოკიდებულების შესახებ და მისდა სამწუხაროდ, გრძნობდა, რომ, მიუხედავად იმ გულმზიარული დამოკიდებულებისა, რომელიც ამ მოგზაურობის დროს დაუფლებოდა, სამაგიეროს იმავეთი უხდიდა და ამ ადამიანის მიმართ საშინელი ანტიპათია ვერაფრით დაეძლია.

XVI

მეზობელ საკანში მბრძანებლური ხმა გაისმა. ყველაფერი მიუყრდა და სულ მალე უფროსი შემოვიდა ორი მეზობლის თანხლებით. მან ყველა გადათვალა, თან თითოეული მათგანისკენ თითს გაიშვერდა ხოლმე. ნეხლიუდოვს რომ მიაღება, გულკეთილად, ფამილარულად უთხრა:

– შემოწმების შემდეგ დარჩენა აღარ შეიძლება. უნდა წახვიდეთ.

ნეხლიუდოვმა იცოდა, ეს რასაც ნიშნავდა, მიუახლოვდა და წინასწარ გამზადებული სამი მანეთი ჩაუკუჭა.

– აღარ ვიცი, რა მოგიხერხოთ! კარგი, ცოტა ხანს კიდევ იჯექით.

უფროსი უკვე გასვლას აპირებდა, როდესაც მეორე უნტეროფიცერი შემოვიდა. მას მაღალი, გამხდარი, თვალჩალურჯებული, მეჩხერწვერიანი პატიმარი შემოჰყვა.

– გოგონასთან მოვედი, – თქვა ტუსადმა.

– ეს ჩემი მამიკოა, – გაისმა წკრიალა, ბავშვური ხმა და რანცევას გვერდით თეთრთმიანი თავი გამოჩნდა. ქალს ქვედაკაბა გაემეტებინა და ახლა მარია პავლოვნასა და კატიუმასთან ერთად მას ახალ ტანსაცმელს უკერავდა.

– მე ვარ, შვილო, მე, – ალერსიანად უთხრა ბუზოვკინმა.

– აქ თავს კარგად გრძნობს, – თქვა მარია პავლოვნამ და თანაგრძნობით შეხედა ბუზოვკინის დაშავებულ სახეს.

– ქალბატონები ახალ სამოსს მიკერავენ, – თქვა გოგონამ და მამას რანცევას ნამუშევარზე მიუთითა, – ისეთი კარგია, ისეთი ლამაზი, – ტიტინებდა იგი.

– დარჩები ღამით ჩვენთან? – ჰკითხა მას რანცევამ და მოეფერა.

– კი. მამაც დარჩეს.

რანცევას სახე ღიმილმა გაუნათა.

– მამასთვის არ შეიძლება, – თქვა მან, – იქნებ დაგეტოვებინათ, – მიმართა მან ბავშვის მამას.

– აჯობებს, დატოვოთ, – ჩაილაპარაკა კარში გაჩერებულმა უფროსმა და უნტეროფიცერთან ერთად გარეთ გავიდა.

მათი გასვლისთანავე ნაბატოვი ბუზოვკინს მიუახლოვდა, მხარზე ხელით შეეხო და ჰკითხა:

– ძმაო, გავიგეთ, კარმანოვი ვილაცასთან გაცვლას აპირებსო, მართალია?

ბუზოვკინს გულკეთილი, ალერსიანი სახე დაუსევდიანდა და თვალებზე თითქოს ლიბრი გადაეკრა.

– ჩვენ არაფერი გაგვიგია, – ჩაილაპარაკა მან და იმავე გამომეტყველებით დაამატა: – კარგი, აქსიუტა, აქ დარჩი, ქალბატონებთან.

ეს თქვა და იქაურობას აჩქარებით გაეცალა.

– ყველაფერი იცის. როგორც ჩანს, სიმართლე ყოფილა, – თქვა ნაბატოვმა, – რას მოიმოქმედებთ?

– ქალაქში უფროსობას ვეტყვი. სახით ხომ ორივეს ვიცნობ, – მიუგო ნეხლიუდოვმა.

ყველა ღუმდა, კამათის განახლებას ერიდებოდნენ.

სიმონსონი, რომელიც აქამდე ნარის კუთხეში ჩუმად იჯდა და ხელები კისერზე შემოეჭდო, მკვირცხლად წამოდგა, იქ მსხდომთ გვერდი ფრთხილად აუარა და ნეხლიუდოვთან მივიდა.

– შეგიძლიათ, რომ მომისმინოთ?

– რა თქმა უნდა, – უთხრა ნეხლიუდოვმა და ადგა, რათა უკან გაჰყოლოდა.

ამ დროს კატიუშამ მას შეხედა, მისი მზერა დაიჭირა, გაწითლდა და თავი საგონებელში ჩავარდნილივით გადააქნია.

– საქმე შემდეგს შეეხება, – დაიწყო სიმონსონმა, როდესაც ნეხლიუდოვთან ერთად დერეფანში გავიდა. აქ უკვე გარკვევით ისმოდა სისხლის სამართლის დამნაშავეთა გუგუნის და ხმამაღალი შეძახილები. ნეხლიუდოვი შეიჭმუხნა, სიმონსონს კი, როგორც ჩანს, ეს დიდად არ ანაღვლებდა, – ვიცი რა თქვენი დამოკიდებულება კატერინა მიხაილოვნას მიმართ, – განაგრძო მან და კეთილი თვალებით ნეხლიუდოვს სახეში ყურადღებით შეხედა, – თავს ვალდებულად ვთვლი... – აქ იგი იძულებული გახდა, სიტყვა შეეწყვიტა, რადგან ორი პატიმარი ზედ კარის სიახლოვეს ყვირილით შეუდგა საქმის გარჩევას:

– გეუბნები, ჩემი არ არის-მეთქი, – იძახდა ერთი.

– ყელში გაგეჩხირება, ეშმაკმა წაგიღოს! – ხრინწიანი ხმით პასუხობდა მეორე.

ამ დროს დერეფანში მარია პავლოვნა გამოვიდა.

– აბა, აქ როგორ ილაპარაკებთ, – თქვა მან, – აქეთ წამოდით, აქ მხოლოდ ვეროჩკაა, – იგი მეზობლად მდებარე ნამცეცა, როგორც ჩანს, ერთი პატიმრისთვის განკუთვნილ ოთახში შევიდა, რომელიც ახლა პოლიტიკური ქალების განკარგულებაში გადაეცათ. ნარზე ვერა ეფრემოვნა იწვა და თავზე მოსასხამი წაეფარებინა.

– შაკიკი აქვს, სძინავს, ვერაფერს გაიგებს, მე კი წავალ! – თქვა მარია პავლოვნამ.

– პირიქით, დარჩი, – უთხრა სიმონსონმა, – არავისგან არაფერი მაქვს დასამალი, მით უმეტეს, შენგან.

– თუ ასეა, კარგი, – თქვა მარია პავლოვნამ, ტანი შეარხია, ნარის სილრმეში მოკალათდა, მოსასმენად მოემზადა და ლამაზი, ბატკანივით თვალებით სადღაც შორს გაიხედა.

– მაშასადამე, საქმე ის არის, – გაიმეორა სიმონსონმა, – რომ, ვიცი რა თქვენი და კატერინა მიხაილოვნას ურთიერთობა, თავს

ვალდებულად ვთვლი, მისდამი ჩემი დამოკიდებულების შესახებაც გაუწყოთ.

– ანუ რა? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა, რომელიც, მისდა უნებურად, სიმონსონის უბრალოებითა და ალაღმართლობით ტკბებოდა.

– ის, რომ კატერინა მიხაილოვნაზე დაქორწინება მსურს...

– საოცარია! – თქვა მარია პავლოვნამ და სიმონსონს მიაშტერდა.

– ... და გადავწყვიტე ვთხოვო, რომ ჩემი ცოლი გახდეს, – განაგრძო სიმონსონმა.

– მე რა შემიძლია? ეს მასზეა დამოკიდებული, – მიუგო ნეხლიუდოვმა.

– დიახ, მაგრამ იგი ამ საკითხს უთქვენოდ არ გადაწყვეტს.

– რატომ?

– იმიტომ, რომ სანამ თქვენი ურთიერთობა საბოლოოდ არ გარკვეულა, იგი არჩევანს ვერ გააკეთებს.

– ჩემი მხრიდან საკითხი საბოლოოდ არის გადაწყვეტილი. მინდა ის გავაკეთო, რასაც საჭიროდ ვთვლი და თან მდგომარეობაც შევუმსუბუქო, თუმცა მისი შეწუხება აზრადაც არ მომსვლია.

– დიახ, მაგრამ მას არ უნდა, რომ თქვენ მსხვერპლი გაიღოთ.

– ეს მსხვერპლის გაღება არაა.

– ისიც ვიცი, რომ იგი ამ გადაწყვეტილებას არ შეცვლის.

– მაშ, რისი თქმა გსურთ ჩემთვის?

– კატიუშას სჭირდება, რომ ეს თქვენც აღიაროთ.

– როგორ შემიძლია ვაღიარო, რომ ის არ უნდა გავაკეთო, რისი გაკეთებაც საჭიროდ მიმაჩნია. მხოლოდ იმას გეტყვით, რომ მე თავისუფალი არ ვარ, ის კი თავისუფალია.

სიმონსონი ჩაფიქრდა.

– კარგი, ასე გადავცემ. არ იფიქროთ, რომ მასზე ვარ

შეყვარებული, – განაგრძო მან, – მე იგი მიყვარს, როგორც შესანიშნავი, იშვიათი, მრავალტანჯვამოვლილი ადამიანი. მისგან არაფერი მინდა, მხოლოდ დახმარება მსურს, მისი მდგომარეობის შემ...

ნეხლიუდოვი გაოცდა, როდესაც სიმონსონს ხმა აუთრთოლდა.

– ... მისი მდგომარეობის შემსუბუქება, – კვლავ განაგრძობდა სიმონსონი, – თუ თქვენგან არ სურს დახმარების მიღება, ჩემგან მაინც მიიღოს. თუ დამთანხმდება, მოვითხოვ, რომ მასთან ერთად გადამასახლონ. ოთხი წელი არც ისე ბევრია. მის გვერდით ვიქნებოდი და ხვედრს შევუმსუბუქებდი... – აღელვებამ მას ისევ გააწყვეტინა სიტყვა.

– აბა, რა გითხრათ? – მიუგო ნეხლიუდოვმა, – მიხარია, თქვენნაირი მფარველი რომ გამოუჩნდა...

– სწორედ ამის გაგება მსურდა, – თქვა სიმონსონმა, – თუ იგი გიყვართ და მისთვის სიკეთე გსურთ, მიგაჩნიათ თუ არა, რომ ჩემთან ქორწინება მას სიკეთეს მოუტანს?

– ოჰ, დიახ, – უყოყმანოდ მიუგო ნეხლიუდოვმა.

– საჭმე მხოლოდ მას ეხება, მე მხოლოდ ის მინდა, რომ ამ ტანჯულმა სულმა დაისვენოს, – თქვა სიმონსონმა და ნეხლიუდოვს ისეთი ბავშვური სინაზით შეხედა, როგორიც ამ პირქუში შესახედაობის კაცისგან წარმოუდგენელი იყო.

სიმონსონი წამოდგა, ნეხლიუდოვს მკლავში ხელი ჩაავლო, მისკენ გაიწია, მორცხვად გაიღიმა და გადაკოცნა.

– მაშასადამე, ზუსტად ასე გადავცემ, – თქვა მან და გავიდა.

XVII

– აბა, როგორია? – თქვა მარია პავლოვნამ, – შეყვარებულია, ნამდვილად შეყვარებულია. ვერაფრით წარმოვიდგენდი, რომ ვლადიმირ სიმონსონს ასე სულელურად, ბავშვურად შეუყვარდებოდა. საოცარია, და არ დაგიმალავთ, სამწუხაროც, – დაასკვნა მან და ამოიოხრა.

– კატიაზე რას იტყვით? როგორ ფიქრობთ, ამ ყველაფერს

როგორ მიიღებს? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა.

– კატია?.. მინდა გითხრათ, რომ, მიუხედავად მისი წარსულისა, ბუნებით ერთ-ერთი ყველაზე ზნეობრივი ნატურაა... ყველაფერს ზედმიწევნით გრძნობს... მას უყვარხართ თქვენ, ნამდვილად უყვარხართ, და ბედნიერი იქნება, თუ თქვენთვის სიკეთის გაკეთებას მაინც შეძლებს და ნებას არ მოგცემთ, თქვენი ბედი მისას დაუკავშიროთ. მისთვის თქვენთან ქორწინება საშინელი დაცემა იქნებოდა, უწინდელზე უარესი, ამიტომ ამას არასდროს დათანხმდება. არადა, თქვენი აქ ყოფნა აშფოთებს.

– მაშასადამე, უნდა გავქრე? – იკითხა ნეხლიუდოვმა.

მარია პავლოვნამ საყვარლად, ბავშვურად გაუღიმა:

– დიახ, ნაწილობრივ.

– ნაწილობრივ როგორ გავქრე?

– მის შესახებ მინდოდა მეთქვა, რომ იგი, კატია, ალბათ ხედავს მისდამი სიმონსონის რაღაცნაირად აღტაცებულ, უცნაურ სიყვარულს (თუმცა კაცს მისთვის არაფერი უთქვამს), ეს სიამოვნებს, თუმცა, ეშინია კიდეც მისი. მოგეხსენებათ, ასეთ საქმეებში კომპეტენტური არ ვარ, მაგრამ მეჩვენება, რომ სიმონსონის მხრიდან ეს ჩვეულებრივი მამაკაცური გრძნობაა, ოღონდ შენიღბული. ამბობს, ჩემი სიყვარული პლატონურია და მხოლოდ ენერგიით აღმავსებსო. კარგად ვიცი, რომ თუ ეს განსაკუთრებული სიყვარულია, მას საფუძვლად აუცილებლად მაინც საძაგლობა უდევს... როგორც ნოვოდვოროვისა და ლიუბოჩკას შემთხვევაში.

მარია პავლოვნამ საკითხს გადაუხვია და თავის საყვარელ თემას შეეხო.

– როგორ მოვიქცე? – იკითხა ნეხლიუდოვმა.

– ვფიქრობ, ყველაფერი კათიას უნდა უთხრათ. სიცხადე ყოველთვის უკეთესია. დაელაპარაკეთ, მე დავუძახებ. გინდათ? – თქვა მარია პავლოვნამ.

– თუ არ შეწუხდებით, – მიუგო ნეხლიუდოვმა. მარია პავლოვნა გავიდა.

ნეხლიუდოვს უცნაური გრძნობა დაეუფლა, როდესაც პატარა

საკანში მარტო დარჩა და ვერა ეფრემოვნას მშვიდ, შიგადაშიგ კვნესანარევ სუნთქვას უსმენდა, ორ კარს იქიდან კი სისხლის სამართლის დამნაშავეების გუგუნი მოისმოდა.

სიმონსონის ნათქვამი საკუთარ თავზე აღებული ვალდებულებისგან ათავისუფლებდა, რომელიც სისუსტის წუთებში მძიმედ და უცნაურად ეჩვენებოდა, მაგრამ, იმავდროულად, რაღაც არ სიამოვნებდა, მეტიც – სტკიოდა. სიმონსონის წინადადება ანგრევდა მისი საქციელის განსაკუთრებულობას, აუფასურებდა მის მიერ გაღებულ მსხვერპლს, როგორც საკუთარ, ისე ხალხის თვალში: თუ ასეთ კარგ ადამიანს, კატიუშასთან არაფრით დაკავშირებულს, მასთან საკუთარი ბედის მიბმა სურდა, მისი მსხვერპლი ისეთი მნიშვნელოვანი აღარ იყო. ამას, შესაძლოა, ეჭვიანობაც ერთვოდა თან: ისე მისჩვეოდა კატიუშას მხრიდან მისდამი სიყვარულს, ვერც კი წარმოედგინა, თუ იგი სხვას შეიყვარებდა. საგულდაგულოდ შედგენილი გეგმაც ეშლებოდა – სასჯელის მოხდამდე მის გვერდით ყოფნა. თუ კატიუშა სიმონსონს გაჰყვებოდა ცოლად, აქედან აბარგება და ცხოვრების ახალი გეგმის მოფიქრება მოუწევდა. საკუთარ გრძნობებში ბოლომდე გარკვევა ვერ მოასწრო, რომ გაღებულ კარში სისხლის სამართლის დამნაშავეების გაძლიერებული გუგუნი გაისმა (როგორც ჩანს, მათთან რაღაც განსაკუთრებული ხდებოდა) და საკანში კატიუშა შემოვიდა.

იგი ნეხლიუდოვისკენ სწრაფი ნაბიჯებით გაემართა.

– მარია პავლოვნამ გამომგზავნა, – თქვა მან და მის გვერდით შეჩერდა.

– დიახ, უნდა დაგელაპარაკოთ. დაჯექით. ვლადიმირ ივანოვიჩი მესაუბრა.

ქალი დაჯდა და ხელები მუხლებზე დაიწყო. მშვიდად გამოიყურებოდა, მაგრამ როგორც კი ნეხლიუდოვმა სიმონსონის სახელი ახსენა, ჭარხალივით გაწითლდა.

– რის შესახებ გესაუბრათ? – ჰკითხა მან.

– მითხრა, რომ თქვენზე დაქორწინება სურს.

ქალს უეცრად სახე შეეჭმუხნა და ზედ ტანჯვა გამოესახა. მან არაფერი თქვა და მხოლოდ თვალები დახარა.

– ჩემგან თანხმობის ან რჩევის მიღება უნდოდა. ვუთხარი, რომ ყველაფერი თქვენზეა დამოკიდებული, რომ თქვენ უნდა გადაწყვიტოთ.

– აჰ, რატომ? რისთვის? – ჩაილაპარაკა ქალმა და ნეხლიუდოვს ის უცნაური, ირიბი მზერა მიაპყრო, რომელიც მასზე ყოველთვის განსაკუთრებული ძალით მოქმედებდა. რამდენიმე წამის განმავლობაში ისინი უსიტყვოდ მისჩერებოდნენ ერთმანეთს თვალებში. ამ მზერამ ორივე მათგანს ბევრი რამ უთხრა.

– თქვენ უნდა გადაწყვიტოთ, – გაიმეორა ნეხლიუდოვმა.

– რა უნდა გადავწყვიტო? – თქვა ქალმა, – დიდი ხანია, ყველაფერი გადაწყვეტილია.

– არა, თქვენ უნდა გადაწყვიტოთ, იღებთ თუ არა ვლადიმირ ივანოვიჩის წინადადებას, – აუხსნა ნეხლიუდოვმა.

– სადაური ცოლი ვარ – კატორღელი? ვლადიმირ ივანოვიჩიც დავლუპო? – თქვა კათიუშამ და შუბლი შეიკრა.

– ჰო, მაგრამ შეწყალება რომ გამოვიდეს? – არ მოეშვა ნეხლიუდოვი.

– აჰ, თავი დამანებეთ. სალაპარაკო არაფერია, – მოუჭრა ქალმა, წამოდგა და საკნიდან გავიდა.

XVIII

კათიუშას კვალდაკვალ მამაკაცთა კამერაში დაბრუნებულ ნეხლიუდოვს ყველა აღელვებული დახვდა. ნაბატოვს, რომელიც ყველგან დადიოდა, ყველასთან ადვილად ამყარებდა კავშირს და ყველაფერს აკვირდებოდა, განსაცვიფრებელი ახალი ამბავი მოეტანა – კედელზე კატორღამისჯილი რევოლუციონერ პეტლინის მიერ გაკეთებული წარწერა აღმოეჩინა. ყველას ეგონა, რომ პეტლინი, კარგა ხანია, კარაზე[68] იმყოფებოდა, მოულოდნელად კი შეიტყვეს, რომ მას ახლახან ჩაევლო ამავე გზით სისხლის სამართლის დამნაშავეებთან ერთად.

«17 აგვისტოს, – იუწყებოდა იგი, – მარტო გამგზავნეს სისხლის

სამართლის დამნაშავეებთან ერთად. ნევეროვი ჩემთან ერთად იყო, მერე კი ყაზანში, საგიჟეთში, თავი ჩამოიხრჩო. მე ჯანმრთელად და მხნედ ვარ და კარგის იმედით ვცოცხლობ».

ყველა პეტლინის მდგომარეობასა და ნევეროვის თვითმკვლელობის მიზეზებზე საუბრობდა. კრილცოვი დაძაბული სახით დუმდა და აღგზნებული თვალებით წინ გაშტერებული იყურებოდა.

– ქმარმა მითხრა, რომ ნევეროვს პეტრეპავლოვსკის ციხეში მოჩვენებები უნახავს, – თქვა რანცევამ.

– დიახ, პოეტი, ფანტაზიორი, ასეთი ხალხი მარტოობას ვერ უძლებს, – განაცხადა ნოვოდვოროვმა, – მე, მაგალითად, როდესაც ცალკე საკანში მამწყვდევდნენ, წარმოსახვას მუშაობას ვუკრძალავდი და დროს სისტემატურად ვანაწილებდი. ამიტომ ყოველთვის კარგად ვიტანდი.

– რა არის გადასატანი? ხშირად მიხაროდა კიდეც იქ ჩაჯდომა, – მკვირცხლად წარმოთქვა ნაბატოვმა, როგორც ჩანს, პირქუში განწყობილების გასაფანტავად, – თორემ ყველაფრის გეშინია: რომ თვითონაც გაებმები და სხვებსაც გარეც, საქმესაც გააფუჭებ. როგორც კი ჩაგსვამენ, აღარც პასუხისმგებლობა გადარდებს და დასვენებაც შეგიძლია. იჯექი და აბოლე, რამდენიც გინდა.

– ახლოდან იცნობდი? – ჰკითხა მარია პავლოვნამ და შეშფოთებით შეავლო თვალი კრილცოვის უეცრად შეცვლილ, ლოყებჩაცვივრულ სახეს.

– ნევეროვი და ფანტაზიორობა? – წარმოთქვა უეცრად კრილცოვმა, მას სუნთქვა ეკვროდა, თითქოს ბევრი ეყვირა ან ემღერა, – ნევეროვი ისეთი ადამიანი გახლდათ, რომლის მსგავსიც, როგორც ჩვენი შვეიცარი ამბობდა, იშვიათად თუ გაჩნდება დედამიწაზე... დიახ... კრისტალური, სრულიად გამჭვირვალე. დიახ... არათუ ტყუილის თქმა, თავის მოკატუნებაც არ ეხერხებოდა. თხელკანიანი კი არა, კანგაცლილი გახლდათ, ყველა ნერვი გაშიშვლებოდა. დიახ... რთული, მდიდარი ბუნების ადამიანი, და არა ისეთი... ეჰ, აბა, რა გითხრათ!... – იგი გაჩუმდა, მოიღუშა და შემდეგ განაგრძო: – ჩვენ ვკამათობთ, რა უკეთესია – ჯერ ხალხში განათლების შეტანა და შემდეგ ცხოვრების ფორმების შეცვლა თუ პირიქით? და რა სახის ბრძოლა – მშვიდობიანი პროპაგანდა თუ ტერორი?

დიახ, ვდამბობ. ისინი კი არ დამბობენ, იციან თავიანთი საქმე და მათთვის სულერთია, დაიღუპება თუ არ დაიღუპება ათობით, ასობით ადამიანი, თანაც როგორი ხალხი! პირიქით, მათ საუკეთესოების დაღუპვა აწყობთ. დიახ, გერცენი ამბობდა, როდესაც დეკაბრისტები ხმარებიდან ამოიღეს, საერთო დონე დაადაბლესო. დაადაბლეს და მერე როგორ! შემდეგ ხმარებიდან თვითონ გერცენი და მისი თანატოლები ამოიღეს. ახლა ნევეროვები...

– ყველას ვერ მოსპობენ, – ცოცხალი ხმით თქვა ნაბატოვმა, – სანაშენედ მაინც დარჩებიან.

– არა, არ დარჩებიან, თუ მათ შევიცოდებთ, – ხმას აუწია კრილცოვმა და სიტყვის გაწყვეტის უფლება არ მისცა, – პაპიროსი მომეცი.

– შენ ხომ შეუძლოდ ხარ, ანატოლი, – უთხრა მარია პავლოვნამ, – იქნებ არ მოგეწია.

– აჰ, კარგი რა! – თქვა გულმოსულმა კრილცოვმა და გააბოლა, მაგრამ მაშინვე ხველა აუვარდა, ლამის ღებინება დააწყებინა. ფურთხებას რომ მორჩა, განაგრძო: – არა, იმას არ ვაკეთებთ, რაც საჭიროა. ამდენ მსჯელობას აჯობებს, ერთ მუშტად შევიკრათ... და გავანადგუროთ. დიახ.

– ისინიც ხომ ადამიანები არიან, – ჩაუერთო ნეხლიუდოვმა.

– არა, არ არიან – ისინი, ვისაც იმის გაკეთება შეუძლია, რასაც სჩადიან... აი, ამბობენ, ბომბები და რაღაც ბალონები გამოუგონიათ. სწორედ ამ ბალონით ზემოთ უნდა ავიდეთ და ის ბომბები თავზე დავაყაროთ ამ ბაღლინჯოებს, სანამ სულ არ გაწყდებიან... დიახ. ვინაიდან... – მოულოდნელად წამოჭარხლდა, ძლიერი ხველა აუტყდა და პირიდან სისხლი წასკდა.

ნაბატოვი თოვლის მოსატანად გაიქცა. მარია პავლოვნამ ვალერიანის წვეთები ამოიღო და შესთავაზა, მაგრამ კრილცოვმა იგი გამხდარი, თეთრი ხელით მოიშორა. მძიმედ და აჩქარებით სუნთქავდა. როდესაც თოვლითა და ცივი წყლით ცოტათი დაამშვიდეს და დასაძინებლად გაამზადეს, ნეხლიუდოვი ყველას დაემშვიდობა და უნტეროფიცერთან ერთად, რომელიც დიდი ხნის წინ მოსულიყო და მას ელოდებოდა, გასასვლელისკენ გაემართა.

სისხლის სამართლის დამნაშავეები მიუყრებულებიყვნენ, უმრავლესობას ეძინა. მიუხედავად იმისა, რომ საკნებში ხალხი ნარებზეც იწვა, ნარებქვეშაც და გასასვლელებშიც, მაინც ვერ ეტეოდნენ, თავი ტომრებზე დაედოთ და ტანზე ნოტიო ხალათები წაეფარებინათ.

საკნების კარებიდან ხვრინვა, კვნესა და ნამძინარევი ლაპარაკი ისმოდა. ყველა მხარეს ხალათგადაფარებული ადამიანები მოჩანდნენ. მხოლოდ კუთხეში მოკალათებულიყო რამდენიმე კაცი სანთლის ნამწვთან, რომელიც ჯარისკაცის დანახვისთანავე ჩააქრეს. ვიღაც მოხუცი დერეფანში, ლამპის ქვეშ იჯდა, ტანზე გაეხადა და პერანგს მკბენარებისგან ასუფთავებდა. აქაურ აყროლებულ სულის ხუთვასთან შედარებით, პოლიტიკურების საკნის მოწამლული ჰაერი კაცს დილის მაცოცხლებელ სიოდ მოეჩვენებოდა. მბოლავი ლამპა თითქოს ბურუსში მოჩანდა, სუნთქვა ჭირდა. იმისათვის, რომ დერეფანში დაწოლილი ხალხისთვის ზედ არ გადაევლოთ, ჯერ წინ ფეხის დასადგმელად ადგილი უნდა შეეთვალაიერებინათ. სამი კაცი ვერც დერეფანში დატეულიყო და წინკარში იწვა, აყროლებული კასრის – პარაშის გვერდით, რომელსაც გაბზარული კედლებიდან სითხე გასდიოდა. ერთ-ერთი მათგანი მოსულელყო მოხუცი იყო, რომელიც ნეხლიუდოვს გზაში ხშირად ენახა, მეორე – ათიოდე წლის ბიჭი. ბავშვი ორ პატიმარს შორის იწვა, ხელი ლოყის ქვეშ ამოედო და ერთ-ერთი მათგანის ფეხზე ეძინა.

ეზოში გამოსული ნეხლიუდოვი შეჩერდა, ფილტვები დაბერა და ცივი ჰაერი რამდენჯერმე ღრმად შეისუნთქა.

XIX

ცაზე ვარსკვლავები მოჩანდა. ატალახებული გზა ყველგან გამყარებულიყო. ნეხლიუდოვი ფუნდუკში დაბრუნდა და ჩაბნელებულ ფანჯარაზე დააკაკუნა. ფეხშიშველა, მხარბეჭიანმა მოჯამაგირემ კარი გაუღო და შიგნით შეუშვა. წინკარის მარჯვნივ, შავი ქოხიდან, მეეტლეების ხმამაღალი ხვრინვა ისმოდა. წინ, კარს მიღმა, ეზოში, ცხენების რემა შვრიას ახრამუნებდა. მარცხნივ სუფთა ოთახი მდებარეობდა, სადაც აბზინდისა და ოფლის სუნი იდგა. ტიხარს იქით ვიღაც

მძლავრი ფილტვებით თანაბრად, სტვენით ზვრინავდა. ხატის წინ მდგარ წითელ შუშაში კანდელი იწვოდა. ნეხლიუდოვმა გაიხადა, მუშამბაგადაკრულ დივანზე პლედი დააფინა, ტყავის მუთაქა დაიდო და დაწვა. გონებაში ყველაფერმა გაურბინა, რაც დღეს ენახა და გაეგონა. ყველაზე თავზარდამცემი შთაბეჭდილება ბიჭს მოეხდინა, პარაშიდან გამოსულ წუმპეში რომ იწვა და თავი პატიმრის ფეხზე დაედო.

საღამოს სიმონსონსა და კათიუშასთან მოულოდნელი და მნიშვნელოვანი საუბრების მიუხედავად, ნეხლიუდოვმა ამ მოვლენებზე ყურადღება არ გაამახვილა: ამ საკითხებისადმი რთული და ბოლომდე ჯერაც გაურკვეველი დამოკიდებულება ჰქონდა, ამიტომ მათზე ფიქრს ერიდებოდა. თვალწინ ის საცოდავი, დახუთულ ჰაერში მყოფი, აყროლებული კასრიდან გადმოღვრილ სითხეში მიყრილ-მოყრილი ხალხი ედგა, განსაკუთრებით – კატორღელის ფეხზე მიწოლილი უმანკო სახის ბავშვი.

ერთია იცოდე, რომ სადღაც შორს ვიღაც ადამიანები სხვებს რყვნიან, წარმოუდგენლად ამცირებენ და ტანჯავენ, და მეორეა, სამი თვის განმავლობაში ამას განუწყვეტლივ, საკუთარი თვალთ ხედავდე. ნეხლიუდოვი სწორედ ამგვარ განცდებში იყო. არაერთხელ გაუფიქრია, მე ვარ შეშლილი, იმას რომ ვხედავ, რასაც ვერავინ ამჩნევს, თუ ისინი გაგიჟდნენ, რომლებიც იმას აკეთებენ, რასაც ვხედავო. მაგრამ ადამიანები (ასეთები ბევრნი იყვნენ) ისე მშვიდად და გულდაჯერებით აკეთებდნენ იმას, რაც მას ასე აოცებდა და თავზარს სცემდა, ისე დარწმუნებული იყვნენ, რომ ეს ძალზე მნიშვნელოვანი და სასარგებლო საქმე იყო, რომ მათ ნორმალურობაში ეჭვს ვერ შეიტანდა. გიჟად ვერც საკუთარ თავს მიიჩნევდა, რადგან გრძნობდა, რომ მკაფიოდ აზროვნებდა. ამიტომაც მუდამ გაურკვევლობაში იმყოფებოდა.

ის, რაც ამ სამი თვის განმავლობაში ენახა, ნეხლიუდოვს ასე წარმოედგინა: ადამიანების ჯგუფი სასამართლოსა და ადმინისტრაციის საშუალებით ყველაზე ნერვიულ, ფიცხ, ადვილად აღგზნებად, ნიჭიერ და ძლიერ, სხვებზე ნაკლებად ეშმაკ და ფრთხილ ხალხს არჩევდა და, თუმცა ისინი არც გარეთ დარჩენილებზე მეტად იყვნენ რაიმეში დამნაშავე ან საზოგადოებისთვის საფრთხის შემცველნი, მათ ციხეებში, ეტაპებსა და კატორღაში ამწყვდევდა, სადაც თვეობითა და

წლობით აყურყუტებდა ყოველგვარი საქმის გარეშე, მატერიალური უზრუნველყოფით, ბუნებიდან, ოჯახიდან, შრომითი საქმიანობიდან, ანუ ადამიანის ბუნებრივი და ზნეობრივი ცხოვრების პირობებიდან შორს. ეს ერთი. მეორე ის, რომ ამ დაწესებულებებში მათ ყოვლად უაზროდ ამცირებდნენ – ბორკილებით, თავის გადაპარსვით, სამარცხვინო ტანსაცმლით, ანუ ხელიდან აცლიდნენ სუსტი ადამიანებისთვის ნორმალური ცხოვრების მთავარ მამოძრავებელს – საზოგადოების აზრის გათვალისწინების, სირცხვილისა და ადამიანური ღირსების შეგრძნების უნარს. მესამე, მათ სიცოცხლეს განუწყვეტლივ საფრთხე ემუქრებოდა – მზის დარტყმის, წყალში დახრჩობის, ხანძრის განსაკუთრებულ შემთხვევებზე რომ აღარაფერი ვთქვათ – პატიმრობის ადგილებში გავრცელებული გადამდები დაავადებების, დაუძლურებისა და ცემა-ტყეპისგან ისინი გამუდმებით ისეთ მდგომარეობაში იმყოფებოდნენ, რომელშიც ყველაზე კეთილი და ზნეობრივი ადამიანიც კი, თავის გადარჩენის მიზნით, თვითონაც სჩადის და სხვასაც პატიობს სისასტიკით გამორჩეულ დანაშაულს. მეოთხე, ამ ხალხს იძულებით ამყოფებდნენ განსაკუთრებით გამორჩეული გარყვნილების (ამას ყველაზე მეტად ეს დაწესებულებები უწყობდა ხელს), მკვლელებისა და ბოროტმოქმედების გვერდით, რომლებიც ისე მოქმედებდნენ მათზე, ვინც ამ საშუალებებით ბოლომდე ჯერაც არ გარყვნილიყო, როგორც საფუარი ცომზე. დაბოლოს, მეხუთე, ამ ზემოქმედების ქვეშ მყოფ ხალხს დამაჯერებელი მეთოდებით შთააგონებდნენ, რომ სწორედ მათ მიმართ ჩადენილი ათასგვარი არაადამიანური საქციელით, ბავშვების, ქალების, მოხუცების წვალებით, ცემით, გაროზგვით, გაწკეპვლით, იმ პირებზე პრემიების გაცემით, ვინც გაქცეულ პატიმარს ცოცხალს ან მკვდარს მოიყვანდა, ცოლებისა და ქმრების ერთმანეთისგან დაშორებით და სხვათა ცოლებსა და ქმრებს შორის სქესობრივი კავშირის დამყარებისთვის მათი ერთად შეყრით, დახვრეტით, ჩამოხრჩობით, – ყველაზე დამაჯერებელი საშუალებებით შთააგონებდნენ, რომ ყოველგვარი ძალადობა, სისასტიკე, მხეცობა არათუ აკრძალული არ არის მთავრობის მიერ, პირიქით, ნებადართულიცაა, როცა ეს მისთვის ხელსაყრელია და მით უფრო დაშვებულია მათთვის, ვინც ტყვეობაში, სიღარიბესა და გაჭირვებაში იმყოფება.

ყველა ეს დაწესებულება თითქოს განზრახ გამოეგონათ უკიდურესი გარყვნილებისა და ბიწიერების მისაღებად, რომლის მიღწევაც სხვაგვარად შეუძლებელი იყო, რათა შემდეგ ფართო მასშტაბით მთელ ქვეყანაში გაევრცელებინათ. «თითქოს ამოცანა ჰქონდათ მოცემული, რომ საუკეთესო, უტყუარი საშუალებით რაც შეიძლება მეტი ხალხი გაერყვნათ», – ფიქრობდა ნეხლიუდოვი, როდესაც ციხეებში და ეტაპებზე მომხდარი ახსენდებოდა. ყოველწლიურად ასობითათას ადამიანს უკიდურესად ხრწნიდნენ, შემდეგ კი გარეთ უშვებდნენ, რათა იქ ათვისებული გარყვნილება მთელ ხალხში გაევრცელებინათ.

ტიუმენის, ეკატერინბურგის, ტომსკის ციხეებში, აგრეთვე ეტაპებზე, ნეხლიუდოვი ხედავდა, რომ ეს მიზანი, რომელიც, თითქოსდა, საზოგადოებას მიზნად დაესახა, წარმატებით ხორციელდებოდა. რუსული საზოგადოებრივი, გლეხური, ქრისტიანული ზნეობის მოთხოვნილებების მქონე უბრალო, ჩვეულებრივი ადამიანები ამ ცნებებს ივიწყებდნენ და ახალს, ციხისას ითვისებდნენ, რაც, ძირითადად, იმაში გამოიხატებოდა, რომ პიროვნების ყოველგვარი შეურაცხყოფა, მასზე ძალადობა, მისი განადგურება ნებადართულია, როცა ეს ხელსაყრელია. ციხეში ნამყოფი ხალხი მთელი არსებით შეიცნობდა, რომ იმის მიხედვით, რაც მათ თავს ხდებოდა, საეკლესიო და ზნეობრივი მასწავლებლების მიერ ნაქადაგარი, ადამიანის პატივისცემისა და თანაგრძნობისკენ მიმართული ზნეობის კანონები სინამდვილეში გაუქმებინათ, და ამიტომ არც მათ მოეთხოვებოდათ მათი დაცვა. ნეხლიუდოვი ამაში ნაცნობი პატიმრების – ფიოდოროვისა და მაკარის, აგრეთვე ტარასის მაგალითზეც კი დარწმუნდა, რომელმაც ეტაპებზე ყოფნის ორთვიანი პერიოდის შემდეგ იგი უზნეო მსჯელობით გააოცა. ნეხლიუდოვმა ისიც შეიტყო, რომ ტაიგაში გაქცევის წინ მაწანწალები რომელიმე ამხანაგს დაიყოლიებდნენ, გზაში კლავდნენ და მისი ხორცი იკვებებოდნენ. საკუთარი თვალთაყვანის კი ნახა ერთ-ერთი ასეთი ცოცხალი ადამიანი, რომელსაც ამგვარი ბრალდება ედღიარებინა. საშინელება ის იყო, რომ კაციჭამიობის შემთხვევები ხშირად მეორდებოდა.

მხოლოდ ბიწიერების განსაკუთრებული კულტივირების პირობებში, როგორც ეს ამ დაწესებულებებში ხდებოდა, შეიძლებოდა რუსი ადამიანის მაწანწალების მდგომარეობამდე მიყვანა, რომლებმაც დროულად განჭვრიტეს ნიცშეს[69]

უახლესი თეორია და მიაჩნდათ, რომ ყველაფერი შეიძლებოდა, არაფერი იკრძალებოდა და ეს სწავლება ჯერ პატიმრებს შორის გაავრცელეს, შემდეგ კი მთელ მოსახლეობაში.

არსებულ ვითარებასთან ბრძოლის ერთადერთ გზად აღკვეთა, დაშინება, გამოსწორება და კანონიერი შურისძიება რჩებოდა, როგორც ამას წიგნებში წერდნენ. სინამდვილეში კი მსგავსი არაფერი ხდებოდა. აღკვეთის ნაცვლად დანაშაული უფრო მეტად ვრცელდებოდა. დაშინების ნაცვლად დამნაშავეების წახალისება შემოედოთ, რომელთაგანაც ბევრი, მაწანწალების მსგავსად, ნებით მიდიოდა ციხეში. გამოსწორებას ყველანაირი ბიწიერებით სისტემატური დასნებოვნება ცვლიდა. შურისძიების მოთხოვნილებას მთავრობის სასჯელები ვერ ამცირებდა და იგი იმ ხალხშიც ვრცელდებოდა, სადაც ჯერ ფეხი არ მოეკიდა.

«მაშ, რისთვის აკეთებენ ამას?» – ეკითხებოდა ნეხლიუდოვი საკუთარ თავს და პასუხს ვერ პოულობდა.

ყველაზე მეტად ის აოცებდა, რომ ეს ყველაფერი უცაბედად, გაუგებრობით, ერთეულ შემთხვევებში კი არ ხდებოდა, არამედ – მუდმივად, ასეულობით წლის განმავლობაში, იმ განსხვავებით, რომ უწინ ცხვირსა და ყურს აჭრიდნენ, შემდეგ დაღავდნენ, წკეპლავდნენ, ახლა კი ხელხუნდებს ადებდნენ და საზიდრების ნაცვლად, ორთქლის ძალის გამოყენებით გადაჰყავდათ.

მსჯელობა იმის შესახებ, რომ ის, რაც მის გულისწყრომას იწვევდა, პატიმრობისა და გადასახლების ადგილების არასრულყოფილების გამო ხდებოდა და ყველაფრის გამოსწორება ახალი ტიპის ციხეების მოწყობით შეიძლებოდა, ნეხლიუდოვს არ აკმაყოფილებდა, გრძნობდა, რომ იმის მიზეზი, რაც მას აღაშფოთებდა, პატიმრობის უკეთესი თუ უარესი ადგილები არ იყო. მას ბევრი წაეკითხა ელექტრული ზარებით აღჭურვილი ციხეებისა თუ ტარდის მიერ რეკომენდებული დენით წამების შესახებ და გაუმჯობესებული ძალადობა მასში კიდევ უფრო მეტ აღშფოთებას იწვევდა.

ნეხლიუდოვის გულისწყრომის ძირითადი მიზეზი ის იყო, რომ სასამართლოებსა და სამინისტროებში მსხდომი პირები ხალხისგან აგროვილი ფულით დიდ ჯამაგირს იმაში იღებდნენ,

რომ მათივე მსგავსი, იმავე მოტივებით მოქმედი ჩინოვნიკების მიერ დაწერილ კანონებში იქეჩებოდნენ, ამ კანონების დამრღვევებს გარკვეულ მუხლებს უსადაგებდნენ და ისეთ ადგილებში ისტუმრებდნენ, სადაც მათ უკვე ველარ ხედავდნენ, და სადაც სასტიკი და გაუხეშებული მებადრაგეების, ზედამხედველებისა და მათი უფროსების ხელში მილიონობით ტუსადი სულიერად და ფიზიკურად ილუპებოდა.

ნეხლიუდოვმა ციხეები და ეტაპები ახლოდან ნახა და მიხვდა, რომ პატიმრებს შორის გავრცელებული ბიწიერება: ლოთობა, თამაში, სისასტიკე და მრავალი საშინელი დანაშაული, თვით კაციჭამიობაც კი, შემთხვევითობა, დანაშაულებრივი ტიპის მოვლენა, გადაგვარება და სიმახინჯე კი არ იყო, როგორც ამას მთავრობისთვის ხელსაყრელი კუთხით აფასებდნენ სულელი მეცნიერები, არამედ გარდაუვალი შედეგი იმ გაუგებარი, მცდარი აზრისა, რომ ადამიანებს სხვისი დასჯა შეუძლიათ. ნეხლიუდოვი ხედავდა, რომ კაციჭამიობა ტაიგაში კი არ იწყებოდა, არამედ – სამინისტროებში, კომიტეტებსა და დეპარტამენტებში, და ტაიგაში მხოლოდ მთავრდებოდა; რომ მის სიძეს, მაგალითად, აგრეთვე ყველა სასამართლოს მოხელეს და ჩინოვნიკს, ბოქაულიდან მინისტრამდე, სამართლიანობა და ხალხის კეთილდღეობა, სხვების გასაგონად რომ გაიძახოდნენ, სულ არ ადარდებდათ. მათ მხოლოდ მანეთები სჭირდებოდათ, რომელსაც იმაში უხდიდნენ, რომ ის გაეკეთებინათ, რასაც გახრწნა და ტანჯვა მოჰყვებოდა. ეს მისთვის სრულიად ცხადი იყო.

«ნუთუ ყველაფერი მხოლოდ გაუგებრობით კეთდებოდა? რა არის საჭირო იმისთვის, რომ ეს ჩინოვნიკები ჯამაგირითაც უზრუნველვყოთ და პრემიაც არ დავიშუროთ, ოღონდაც ის აღარ გააკეთონ, რასაც აკეთებენ?» – ფიქრობდა ნეხლიუდოვი. მამალმა უკვე მეორედ იყივლა, როდესაც ამ ფიქრებში წასულს, მიუხედავად რწყილებისა, ყოველ განძრევაზე შადრევნის შხეფებივით რომ გრძნობდა ტანზე, ღრმად ჩაეძინა.

XX

როდესაც ნეხლიუდოვს გაეღვიძა, მეეტლეები უკვე დიდი ხნის

წასულები იყვნენ, დიასახლისს ჩაი დაელია და იმის სათქმელად მოსულიყო, რომ ეტაპის ჯარისკაცს მისთვის წერილი მოეტანა, თან წამდაუწუმ სქელ, ოფლიან კისერს ცხვირსახოცით იწმენდდა. ბარათი მარია პავლოვნას გამოეგზავნა. იტყობინებოდა, კრილცოვის შეტევა იმაზე ძლიერი აღმოჩნდა, ვიდრე გვეგონაო. «გადავწყვიტეთ, დაგვეტოვებინა და მასთან დავრჩენილიყავით, მაგრამ ამის ნება არ მოგვცეს, ასე რომ, თან წავიყვანთ, მაგრამ ძალიან გვეშინია. შეეცადეთ, ქალაქში ისე მოაწყოთ, რომ, თუ მას დატოვებენ, რომელიმე ჩვენგანი მიუჩინონ. თუ ამისთვის საჭირო იქნება, რომ ცოლად გავყვე, ცხადია, ასეც მოვიქცევი».

ნეხლიუდოვმა ცხენებისთვის სადგურში ყმაწვილკაცი გაგზავნა და აჩქარებით შეუდგა ბარგის მომზადებას. ჯერ მეორე ჭიქაც არ დაელია, რომ ფოსტის სამცხენა ეტლი ზანზალაკების წკარუნითა და გაყინულ ტალახზე, თითქოს ქვაფენილიაო, ბორბლების გრიალით პარმალს მოადგა. ნეხლიუდოვმა სქელკისერა დიასახლისს ანგარიში გაუსწორა, სწრაფად გავიდა, ალათაზე დაჯდა და მეეტლეს უბრძანა, ჩქარა ევლო, რათა ჯგუფს დასწეოდა. საძოვრის ჭიმკრის სიახლოვეს მართლაც დაეწია ტომრებითა და ავადმყოფებით დატვირთულ საზიდრებს, რომლებიც ტკეპნადაწყებულ გაყინულ ტალახზე მირახრახებდნენ (ოფიცერი არ ჩანდა, დაწინაურებულიყო). ჯარისკაცებს, როგორც ჩანს, დაელიათ, უკან, გზის ორივე მხარეს მიდიოდნენ და მზიარულად მასლაათობდნენ. ბევრი საზიდარი მოჩანდა. წინ მიმავლებში ექვს-ექვსი შეუძლოდ მყოფი სისხლის სამართლის დამნაშავე ჩაეკვებებინათ, უკანა სამზე სამ-სამი პოლიტიკური იჯდა: სულ ბოლოზე ნოვოდვოროვი, გრაბეცი და კონდრატიევი ისხდნენ, მეორეზე – რანცევა, ნაბატოვი და ის სუსტი, რევმატიზმიანი ქალი, რომელსაც მარია პავლოვნამ თავისი ადგილი დაუთმო. მესამეზე, თივასა და ბალიშებზე, კრილცოვი იწვა. კოფოზე, მის გვერდით, მარია პავლოვნა იჯდა. ნეხლიუდოვმა ეტლი გააჩერებინა და კრილცოვისკენ გაემართა. ნასვამმა მეზადრაგემ მას ხელი დაუქნია, მაგრამ ნეხლიუდოვმა ყურადღება არ მიაქცია, საზიდარს მიუახლოვდა, ხელი ლატანს მოჰკიდა და ფეხით გაჰყვა. კრილცოვს ტყაპუჭი ეცვა, კრაველის ქუდი ეხურა, პირზე ცხვირსახოცი აეკრა. კიდევ უფრო მეტად გამზდარი და გაფითრებული ჩანდა. შესანიშნავი, თითქოსდა გადიდებული თვალები უელავდა. ოღროჩოღრო გზებზე

სიარულისგან ტანი უყანყალებდა. იგი ერთთავად ნეხლიუდოვს შესცქეროდა და როდესაც იგი მისი ჯანმრთელობით დაინტერესდა, თვალები დახუჭა და თავი გაბრაზებით დააქნია. მთელ ენერგიას, როგორც ჩანს, საზიდრის ბიძგების გადატანას ახარჯავდა. მარია პავლოვნა ურმის მეორე მხარეს იჯდა. მან ნეხლიუდოვს მრავლისმეტყველი მზერა მიაპყრო, რომელშიც კრილცოვის მდგომარეობის გამო მისი წუხილი იკითხებოდა, შემდეგ კი მხიარული ხმით წარმოთქვა:

– შერცხვა, ალბათ, ოფიცერს, – დაიყვირა მან, რათა ბორბლების გრუხუნში ნეხლიუდოვს რამე მაინც გაეგო, – ბუზოვკინს ხელბორკილები მოხსნეს. ახლა თვითონ მიჰყავს შვილი, მათთან ერთად კატია, სიმონსონი და ჩემ ნაცვლად მყოფი ვეროჩკაა.

კრილცოვმა რაღაც თქვა, რაც ხმაურის გამო არ ისმოდა, მარია პავლოვნაზე მიუთითა, შუბლი შეიკრა და ხველის გასაჩერებლად თავის ქნევას მოჰყვა. ნეხლიუდოვი ახლოს მივიდა, რათა ნათქვამი გაეგონა. მაშინ კრილცოვმა ცხვირსახოცი მოიცილა და წაიჩურჩულა:

– ახლა გაცილებით უკეთ ვარ. მთავარია, არ გავცივდე.

ნეხლიუდოვმა თანხმობის ნიშნად თავი დაუქნია და მარია პავლოვნას გადახედა.

– სამი სხეულის პრობლემაზე რას იტყვით? – წაიჩურჩულა ისევ კრილცოვმა და გაჭირვებით, მძიმედ გაიღიმა, – ბრძნულ გადაწყვეტილებას თუ მიაგენით?

ნეხლიუდოვი ვერ მიხვდა, მაგრამ მარია პავლოვნამ აუხსნა, რომ ეს ცნობილი მათემატიკური პრობლემა სამი სხეულის – მზის, მთვარისა და დედამიწის ურთიერთდამოკიდებულებას შეეხებოდა, კრილცოვს კი ხუმრობით, მათ ნაცვლად, ნეხლიუდოვი, კატიუშა და სიმონსონი ჩაესვა. კრილცოვმა თავი დააქნია, იმის ნიშნად, რომ მარია პავლოვნას ყველაფერი სწორად აეხსნა.

– გადაწყვეტილებას მე არ ვიღებ, – თქვა ნეხლიუდოვმა.

– ჩემს ბარათს მიიღებდით, გააკეთებთ? – ჰკითხა მას მარია პავლოვნამ.

– აუცილებლად, – მიუგო ნეხლიუდოვმა და, კრილცოვის

უკმაყოფილო სახე რომ შენიშნა, თავის ოთხთვალასთან დაბრუნდა, ჩაზნექილ ალათაზე დაჯდა, ხელით კიდეს მოეჭიდა, რათა გაუტკეპნელ გზაზე ჯაყჯაყისგან არ გადმოვარდნილიყო და სვლას უმატა – სურდა, რომ მთელ ვერსზე გადაჭიმული, ნაცრისფერ ხალათებსა და ჯუბაჩებში გამოწყობილი, ბორკილებიანი და წყვილ-წყვილად ხელხუნდდადებული ტუსადების ჯგუფისთვის გადაესწრო. გზის მოპირდაპირე მხარეს კატიუშას ლურჯი თავსაფარი ეცნო, აგრეთვე ვერა ეფრემოვნას შავი პალტო, სიმონსონის ქურთუკი, მოქსოვილი ქუდი და თასმებით სანდლების მსგავსად შეკრული მატყლის თეთრი წინდები. ეს უკანასკნელი ქალებთან ერთად მიდიოდა და რაღაცას გაცხარებით ამტკიცებდა.

ნეხლიუდოვის დანახვაზე, ქალებმა მას თავი დაუკრეს, სიმონსონმა კი, მისალმების ნიშნად, ქუდი დიდი ამბით მოიხადა. ნეხლიუდოვს მათთვის სათქმელი არაფერი ჰქონდა, ამიტომ ეტლი აღარ შეუჩერებია და მათაც გადაასწრო. გატკეპნილ გზაზე გადასვლის შემდეგ მეეტლემ სიჩქარეს უმატა, მაგრამ განუწყვეტლივ უხდებოდა გადახვევა, რათა შემხვედრი ალაღისთვის გვერდი აეჭცია.

ღრმა ნაურმალებით გადათხრილი გზა ბნელ, წიწვოვან ტყეში გადიოდა, რომელიც ორივე მხრიდან არყისა და ლარიქსის ხეებზე ჯერაც შემორჩენილი კაშკაშა, ქვიშასავით ყვითელი ფოთლებით აჭრელებულიყო. შუა გზაზე ტყე დამთავრდა, გვერდებიდან ელანები (მინდვრები) გადაიშალა, გამოჩნდა ეკლესიის ჯვრები და გუმბათები. დღემ იმძლავრა, ღრუბლები გაიფანტა, მზე ტყეს თავზე მოეჭვა და სველი ფოთლები, გუბეები, ეკლესიის გუმბათები და ჯვრები გააბრწყინა. წინ, მარჯვნივ, მტრედისფერ შორეთში, შეთეთრებული მთები იდგა. სამცხენა ეტლი მოზრდილ სოფელში შევიდა. ქუჩაში უამრავი ხალხი ირეოდა: როგორც რუსები, ასევე უცნაურ ხალათებსა და ქუდებში გამოწყობილი უცხოელები. დუქნებთან, ტრაქტირებთან, სამიკიტნოებსა და დატვირთულ ურმებთან მთვრალი თუ ფხიზელი მამაკაცები და ქალები დაფუსფუსებდნენ და ყაყანებდნენ. ქალაქის სიახლოვე იგრძნობოდა.

მეეტლემ მარჯვენა, განაპირა ცხენს მათრახი გადაუჭირა, სადავე მარჯვნიდან დაიჭირა, კოფოზე გვერდულად დაჯდა,

თავმომწონედ, სიჩქარის დაუგდებლად გაუყვა დიდ ქუჩას და მალე მდინარეს მიუახლოვდა, რომელზეც ბორნით უნდა გადასულიყვნენ. ბორანი ამჟამად სწრაფი მდინარის შუაგულში იმყოფებოდა და მათკენ მოძრაობდა. ნაპირზე მას ოცამდე დატვირთული ურემი ელოდებოდა. ნეხლიუდოვს ლოდინი ცოტა ხანს მოუხდა. დინების საწინააღმდეგოდ მაღლა ასულ ბორანს წყლის სწრაფი ნაკადი ქვევით მოაქანებდა და მალე იგი ნავმისადგომის ფიცრებსაც მიაღწა.

ჯუბაჩებსა და რეზინის მაღალყელიან ჩექმებში გამოწყობილმა მაღალმა, მხარბეჭიანმა, დაკუნთულმა და სიტყვაძუნწმა გადამყვანებმა ბაგირები ჩვეული ოსტატობით ისროლეს, ბოძებზე დაამაგრეს, ჩამკეტი ღერძი გასწიეს და ბორანზე მდგარი ურემები ნაპირზე გამოუშვეს, შემდეგ კი კვლავ მის დატვირთვას შეუდგნენ რიგში ჩამდგარი ოთხთვალებითა და წყლის სიახლოვეთ დამფრთხალი ცხენებით. სწრაფი, ფართო მდინარე ბორნის კიდეებს ეხეთქებოდა და ბაგირებს ჭიმავდა. როდესაც ბორანი გაივსო და ნეხლიუდოვის ცხენებგამოხსნილი, ყოველი მხრიდან ურემებში მოქცეული საზიდავი ერთ-ერთ ნაპირთან აღმოჩნდა, გადამყვანებმა ჩამკეტი ღერძი დააყენეს, უყურადღებოდ დატოვეს მათი თხოვნა, ვისაც ადგილი არ შეხვდა, ბაგირები ჩახსნეს და ბორანი დაძრეს. სიჩუმეს დაესადგურებინა. მხოლოდ გადამყვანების ფეხის ხმა და ფიცრებზე ცხენების ფლოქვების ბაკიბუკი ისმოდა.

XXI

ნეხლიუდოვი ბორნის კიდესთან იდგა და ფართო, სწრაფ მდინარეს გაჰყურებდა. მის წარმოსახვაში ერთმანეთს ორი გამოსახულება ენაცვლებოდა: მომაკვდავი, გაბოროტებული კრილცოვის ჯაყჯაყისგან მოცახცახე თავი და სიმონსონთან ერთად გზისპირზე მხნედ მიმავალი კატიუშას ფიგურა. ერთი შთაბეჭდილება – მომაკვდავი, სიკვდილთან შესახვედრად მოუმზადებელი კრილცოვი – მძიმე და სევდიანი იყო, მეორეს – გამოცოცხლებულ კატიუშას, სიმონსონისნაირი კაცის სიყვარული რომ სწვეოდა და მტკიცედ და ერთგულად მიუყვებოდა სიკეთისკენ მიმავალ გზას, – მასში თითქოს სიხარული უნდა აღეძრა, მაგრამ ნეხლიუდოვს ესეც უმძიმდა

და ეს სიმძიმე კერაფრით დაედლია.

ქალაქიდან მდინარემდე ეკლესიის დიდი ზარის გუგუნმა და სპილენძის ძაგძაგმა მოატანა. ნეხლიუდოვის გვერდით მდგარმა მეეტლემ და მებორნეებმა ერთიმეორის მიყოლებით მოიხადეს ქუდი და პირჯვარი გადაიწერეს. ასე მხოლოდ მოაჯირთან ყველაზე ახლოს მყოფი ტანდაბალი, თმაგაბურძგნილი მოხუცი არ მოიქცა, რომელიც ნეხლიუდოვმა თავდაპირველად ვერც კი შეამჩნია. მან მხოლოდ თავი ასწია და ნეხლიუდოვს მიაჩერდა. მოხუცს დაბეზკილი გრძელკალთიანი ხიფთანი, მაუდის შარვალი და რეზინის მაღალყელიანი გაცვეთილი, დაკერილი ჩექმები ეცვა, მხარზე პატარა ჩანთა მოეგდო, თავზე მაღალი, გახეხილი ბეწვის ქუდი ეხურა.

– შენ რატომ არ ლოცულობ, ბერიკაცო? – ჰკითხა მას ნეხლიუდოვის მეეტლემ, როდესაც ქუდი ისევ დაიხურა და კარგად მოირგო, – იქნებ მოუნათლავი ხარ?

– ვის აღვუვლინო ლოცვა? – მტკიცედ, შეუპოვრად და სწრაფად მიუგო თმაგაბურძგნილმა მოხუცმა.

– ცხადია, ვისაც – ღმერთს, – ირონიულად წარმოთქვა მეეტლემ.

– აბა, ერთი, მაჩვენე, სად არის იგი, ეგ ღმერთი?

იყო მოხუცის გამომეტყველებაში რაღაც სერიოზული და მტკიცე. მეეტლემ იგრძნო, რომ მის წინ ძლიერი ადამიანი იდგა, ოდნავ შეცბუნდა, მაგრამ არ შეიმჩნია და, რათა ცნობისმოყვარეთა თვალწინ დუმილით თავი არ შეერცხვინა, სწრაფად უპასუხა:

– სად არის? ცხადია, სადაც – ზეცაში.

– შენ იქ ყოფილხარ?

– ვყოფილვარ თუ არ ვყოფილვარ, ყველამ იცის, რომ ღმერთისთვის უნდა ვილოცოთ.

– ღმერთი არასოდეს არავის უნახავს. მხოლოდშობილმა ძემ, მამის წიაღში მყოფმა, გააცხადა, – კვლავაც სხაპასხუპით წარმოთქვა მოხუცმა და მოიღუშა, სახე გაუმკაცრდა.

– შენ, როგორც გატყობ, უღმერთო ყოფილხარ, მენახვრეტე. ნახვრეტისთვის ლოცულობ[70], – თქვა მეეტლემ, მათრახი ქამარში გაირჭო და განაპირა ცხენს საბარკული შეუსწორა.

ვილაცას გაეცინა.

– ბაბუა, შენ რომელი სარწმუნოების გწამს? – იკითხა არცთუ ახალგაზრდა კაცმა, რომელიც დატვირთული ურმით ბორნის კიდესთან იდგა.

– სარწმუნოება არ გამაჩნია. იმიტომ, რომ არავისი მჯერა, საკუთარი თავის გარდა, – ისევ სწრაფად და გადაჭრით მიუგო მოხუცმა.

– საკუთარი თავის როგორ უნდა გწამდეს? – ჩაერთო საუბარში ნეხლიუდოვი, – ხომ შეიძლება, რაღაც შეგეშალოს.

– არასოდეს, – მტკიცედ უპასუხა ბერიკაცმა და თავი გადააქნია.

– მაშ, სხვადასხვა სარწმუნოება რატომ არსებობს? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა.

– იმიტომ არსებობს, რომ სხვებს უჯერებენ, საკუთარ თავს კი – არა. მეც მჯეროდა ხალხის და ისე დავხეტიალებდი, როგორც ტაიგაში. გზა დავკარგე და იქიდან გამოღწევის იმედი აღარ მქონდა. ძველმორწმუნეები, ახალმორწმუნეები, მეშაბათეები, ხლისტები, უმღვდლოები, მღვდლიანები, ავსტრიაკები, მალაკნები თუ სკოპცები[71], ყველა ერთია. ყოველი სარწმუნოება მხოლოდ თავის თავს აქებს. ჰოდა, დაფოფნავენ ბრმა ლეკვებივით. სარწმუნოება ბევრია, სული კი – ერთი. შენშიც, ჩემშიც, მასშიც. მაშასადამე, ყველამ თავის სულს უნდა დაუჯეროს და ერთმანეთთან კავშირიც ასე მიიღწევა. თითოეული ისეთი იყოს, როგორიც არის – ესაა საყოველთაო ერთიანობა.

მოხუცი ხმამაღლა ლაპარაკობდა და სულ აქეთ-იქით იყურებოდა, როგორც ჩანს, სურდა, რომ რაც შეიძლება მეტი მსმენელი ჰყოლოდა..

– დიდი ხანია, ასე ქადაგებთ? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა.

– მე? დიდი ხანია. ისინი კი ოცდასამი წელია, რაც მღევნიან.

– როგორ თუ გღევნიან?

– როგორც ქრისტეს ღევნიდნენ, მეც ისე მღევნიან. მტაცებენ ხელს და დამატრევენ სასამართლოებში, მღვდლებთან – მწიგნობრებთან, ფარისევლებთან; საგიჟეთშიც ჩამსვეს. მაგრამ ვერაფერს დამაკლებენ, რადგან თავისუფალი ვარ. «რა გქვიაო,

მეკითხებიან». ჰგონიათ, რომ ვინმეს სახელს მივითვისებ. მე კი სხვისი სახელი არ მჭირდება. ყველაფერზე უარი ვთქვი: არც სახელი მაქვს, არც საცხოვრებელი, არც სამშობლო – არაფერი. ჩემთვის ვარ. რა მქვია? ადამიანი. «რამდენი წლის ხარ?» ვეუბნები, არ ვითვლი-მეთქი. და ვერც დავითვლი, ვინაიდან მე ყოველთვის ვიყავი და მუდამ ვიქნები. «დედ-მამა ვინ გყავსო, მეკითხებიან». ვპასუხობ, არც დედა მყავს და არც – მამა, ღვთისა და მიწის გარდა. ღმერთი – მამაა, მიწა – დედა. «მეფეს თუ აღიარებო?» რატომ არ უნდა ვაღიარო? ის თავისთვისაა მეფე, მე – ჩემთვის. «აბა, რაღა გელაპარაკოთო». ვუთხარი, მე არც გთხოვთ, რომ მელაპარაკოთ-მეთქი. აი, ასე მაწვალებენ.

– ახლა საით გაგიწევიათ? – დაინტერესდა ნეხლიუდოვი.

– საითაც ღმერთი წამიყვანს. ვმუშაობ; თუ სამუშაო არ მაქვს, ვმათხოვრობ, – დაასრულა მოხუცმა, როდესაც შეამჩნია, რომ ბორანი მეორე ნაპირს უახლოვდებოდა და მსმენელებს გამარჯვებული სახით გადმოხედა.

ბორანი ნაპირს მიაღწა. ნეხლიუდოვმა საფულე ამოიღო და მოხუცს ფული შესთავაზა. მან უარი განაცხადა.

– ამას არ ვიღებ. მხოლოდ – პურს, – თქვა მან.

– მაშინ, მშვიდობით.

– ეგ შეიძლება. შენ ჩემთვის არ გიწყენინებია. თუმცა მე არაფერი მწყინს, – თქვა მოხუცმა და მხარზე ჩანთის მოკიდებას შეუდგა. ამასობაში სამცხენა ეტლიც გამოაგორეს და ცხენების შებმას შეუდგნენ.

– ნეტავ, რა ძალა გადგათ, ბატონო, ამდენ ხანს რომ ესაუბრეთ, – უთხრა მეეტლემ ნეხლიუდოვს, როდესაც მან ჯანმამარ მებორნეებს წვრილმანი გასამრჯელო დაუმატა და საზიდავზე აძვრა, – ეგ ხომ გზააბნეული მაწანწალაა.

XXII

აღმართს რომ შეუყვანენ, მეეტლე ნეხლიუდოვს მოუბრუნდა.

– რომელ სასტუმროში წაგიყვანოთ?

- რომელია უკეთესი?
- «სიბირსკაიას» რა სჯობს. თუმცა დიუკოვისაც კარგია.
- საითაც გინდა.

მეეტლე კვლავ გვერდულად დაჯდა და სვლას მოუჩქარა. ჩვეულებრივი ქალაქი იყო: ისეთივე, მეზონინიანი და მწვანესახურავიანი სახლები, ისეთივე ეკლესია, დუქნები და მაღაზიები მთავარ ქუჩაზე, ისეთივე პოლიციელები. ეგაა, რომ თითქმის ყველა სახლი ხის იყო და ქუჩები – მოუკირწყლავი. ერთ-ერთ ყველაზე უფრო ხალხმრავალ ქუჩაზე მეეტლემ ცხენები სასტუმროს შესასვლელთან შეაყენა. მაგრამ იქ თავისუფალი ნომრები არ აღმოჩნდა, ასე რომ, მეორეში უნდა წასულიყვნენ. ასეც მოიქცნენ. მეორე სასტუმროში ნეხლიუდოვს უფრო გაუმართლა და პირველად ორი თვის შემდეგ კვლავაც ჩვეულ, შედარებით სუფთა და კომფორტულ პირობებში აღმოჩნდა. ნომერი ფუფუნებით დიდად არ გამოირჩეოდა, მაგრამ მაინც საოცარი შვება იგრძნო ეტლით მუდმივად მგზავრობის, ფუნდუკებისა და ეტაპების შემდეგ. უპირველეს ყოვლისა, ტილებისგან უნდა გათავისუფლებულიყო, რომელთა მოცილებასაც ამაოდ ცდილობდა ხოლმე ეტაპების სტუმრობის მერე. ბარგი დააწყო თუ არა, მაშინვე აბანოში წავიდა, იქიდან კი, მიიღო რა ქალაქური იერი – ჩაიცვა გახამებული პერანგი, ნაკეცებიანი შარვალი, სერთუკი და პალტო, – მხარის უფროსთან გაემართა. სასტუმროს შვეიცრის მიერ მოყვანილმა მეეტლემ, რომელსაც მოჟღერიალე ღია ეტლში მაძლარი, დიდრონი ყირგიზულა შეება, ნეხლიუდოვი დიდ, ლამაზ შენობასთან მიიყვანა, რომლის შესასვლელსაც პოლიციელი და გუშაგები იცავდნენ, სახლის წინაც და უკანაც ბაღი გაეშენებინათ, სადაც ფოთლებშემოცლილ და ტოტებგაფარჩხულ ვერხვისა და არყის ხეებს შორის მუქმწვანედ შეფერილი ნაძვი, ფიჭვი და სოჭიც მრავლად მოჩანდა.

გენერალი შეუძლოდ ბრძანდებოდა და არავის იღებდა. ნეხლიუდოვმა მაინც სთხოვა ლაქიას თავისი ბარათის გადაცემა, რომელიც ცოტა ხანში სასურველი პასუხით დაბრუნდა:

- მობრძანდით, გთხოვთ.

წინკარი, ლაქია, შიკრიკი, კიბე, დარბაზი გაპრიალებული

იატაკით – ყველაფერი პეტერბურგს ჰგავდა, ოღონდ მეტი დიდებულება და ნაკლები სისუფთავე ახასიათებდა. ნეხლიუდოვს კაბინეტში შეუძღვნენ.

გენერალი, სანგვინიკოსი შემუშებული სახით, კარტოფილივით ცხვირით, შუბლსა და მოტვლეპილ თავზე გამოსული კოპებითა და გუდალი თვალებით, თათრულ აბრეშუმის ხალათში გამოწყობილიყო, ხელში პაპიროსი ეჭირა და ვერცხლის საჭიქეში ჩასმული ჭიქიდან ჩაის მიირთმევდა.

– გამარჯობა, ბიძიკო! მაპატიეთ, რომ ხალათით ვარ, მაგრამ მიუღებლობას ისევ ასე სჯობს, – თქვა მან და ნაკეცებიან, სქელ კისერზე უკნიდან ხალათი მჭიდროდ შემოიხვია, – ცოტათი შეუძლოდ გახლავართ და ვისვენებ, ჩვენს ცხრა მთას იქით მდებარე სამეფოში რამ გადმოგადგოთ?

– ტუსაღების ჯგუფს მოვყვებოდი, რომელშიც ჩემი ახლობელი შედიოდა, – თქვა ნეხლიუდოვმა, – გეწვიეთ, რომ ნაწილობრივ ამ პიროვნების შესახებ და კიდევ ერთი გარემოების შესახებ გთხოვოთ.

გენერალმა ნაფაზი დაარტყა, ჩაი მოსვა, პაპიროსი მალაქიტის საფერფლეში ჩააქრო, თან ვიწრო, მოჭუტულ, მბრწყინავ თვალებს ნეხლიუდოვს არ აცილებდა და ყურადღებით უსმენდა. მხოლოდ ერთხელ გააწყვეტინა სიტყვა, ისიც მხოლოდ იმიტომ, რომ პაპიროსი შეეთავაზებინა.

გენერალი სწავლულ სამხედროთა იმ ტიპს მიეკუთვნებოდა, რომლებსაც თავის პროფესიასთან ლიბერალობისა და ჰუმანურობის შეთავსება შესაძლებლად მიაჩნდათ. მაგრამ, როგორც ბუნებით ჭკვიანი და კეთილი ადამიანი, ძალიან მალე მიხვდა ამგვარი შეთავსების შეუძლებლობას, და ის შინაგანი წინააღმდეგობა რომ არ დაენახა, რომელშიც გამუდმებით იმყოფებოდა, სულ უფრო მეტად მიჰყო ხელი ღვინის სმას – სამხედროებს შორის ამ ფრიად გავრცელებულ ჩვეულებას, და ამან ისე გაიტაცა, რომ ოცდათხუთმეტწლიანი სამხედრო სამსახურის შემდეგ იმ ადამიანად იქცა, ვისაც ეჭიმები ალკოჰოლიკს უწოდებენ. თავიდან ფეხებამდე ღვინით იყო გაჟღენთილი. თრობას უკვე ნებისმიერი სითხის მიღებისას გრძნობდა. ღვინის სმა კი ისეთ მოთხოვნილებად ჰქცეოდა, ურომლისოდაც ცხოვრება არ შეეძლო. ამიტომ ყოველ საღამოს მთვრალი იყო. თუმცა ამ მდგომარეობასაც ისე მოერგო, რომ არ

ქანაობდა და განსაკუთრებულ სისულელეებს არ ლაპარაკობდა. და თუ წამოსცდებოდა კიდეც, ისეთი მნიშვნელოვანი და უპირატესი მდგომარეობა ეკავა, რომ მის ნებისმიერ სისულელეს ჭკვიანურ გამონათქვამად აღიქვამდნენ. მხოლოდ დილით, სწორედ იმ დროს, როდესაც მას ნეხლიუდოვი ეწვია, ჰგავდა გონიერ ადამიანს, შეეძლო გაეგო, რას ეუბნებოდნენ და მეტ-ნაკლებად ამართლებდა იმ ანდაზას, რომლის გამეორებაც ასე უყვარდა: «მთვრალია, ოღონდ ჭკვიანი მთვრალიო». უმაღლესმა ხელისუფლებამ იცოდა, რომ ლოთობდა, მაგრამ რადგან სხვებზე მეტი განსწავლულობით გამოირჩეოდა (თუმცა განათლებაში იმ ადგილზე შეჩერებულიყო, სადაც ლოთობამ მოუსწრო), თანაც გამბედავი, მოხერხებული, წარმოსადეგი გარეგნობის გახლდათ და ტაქტის გრძნობა სიმთვრალეშიც კი არ ღალატობდა, ამ მნიშვნელოვან და საპასუხისმგებლო თანამდებობაზე დანიშნეს და მისი მუშაობით კმაყოფილი იყვნენ.

ნეხლიუდოვმა უამბო მას, რომ პიროვნება, რომელიც მას აინტერესებდა, უსამართლოდ მსჯავრდადებული უდანაშაულო ქალი იყო, რის გამოც ხელმწიფე-იმპერატორის სახელზე თხოვნა შეეტანათ.

– გასაგებია. მერე? – თქვა გენერალმა.

– პეტერბურგიდან დამპირდნენ, რომ ამ ქალის ბედის შესახებ არა უგვიანეს ამ თვისა და აქ შემატყობინებენ...

გენერალმა ისე, რომ ნეხლიუდოვისთვის თვალი არ მოუცილებია, მოკლეთითებიანი ხელი მაგიდისკენ გაიწვდინა, ზარი დარეკა და უსიტყვოდ განაგრძო მოსმენა, თან პაპიროსს აბოლებდა და განსაკუთრებით ხმამაღლა ახველებდა.

– მინდოდა მეთხოვა, რომ, თუ შესაძლებელია, ეს ქალი აქ იმ დრომდე დაგვეტოვებინა, სანამ შეტანილ თხოვნაზე პასუხი არ მოვიდოდა.

შემოვიდა ლაქია, სამხედრო ყაიდაზე ჩაცმული დენშჩიკი.

– გაიგე, ანა ვასილიევნა ხომ არ ადგა, – უთხრა მას გენერალმა, – და ჩაიც მოიტანე კიდეც. განაგრძეთ, გთხოვთ, – მიმართა მან ნეხლიუდოვს.

– მეორე თხოვნა, – თქვა ნეხლიუდოვმა, – ამავე ჯგუფში მყოფ პოლიტიკურ პატიმარს შეეხება.

– მართლა? – წარმოთქვა გენერალმა და თავი მრავალმეტყველად დააქნია.

– იგი მძიმე ავადმყოფია – მომაკვდავი. მას, ალბათ, აქ, საავადმყოფოში დატოვებენ და ერთ-ერთ პოლიტიკურ ქალს მასთან დარჩენა სურს.

– მისი ახლობელია?

– არა, მაგრამ მზად არის, ცოლად გაჰყვეს, თუ ეს დარჩენის შესაძლებლობას მისცემს.

გენერალი უსმენდა, გამუდმებით ეწეოდა, ღუმდა და თანამოსაუბრეს მოელვარე თვალებით დაჟინებით მისჩერებოდა, თითქოს მისი შეცბუნება განეზრახა.

როდესაც ნეხლიუდოვმა დაასრულა, მან მაგიდიდან წიგნი აიღო და ფურცვლას შეუდგა, თან თითებს ნერწყვით სწრაფ-სწრაფად ისველებდა, მალე ქორწინების შესახებ მუხლს მიაგნო და წაიკითხა.

– ქალს რა აქვს მისჯილი? – იკითხა გენერალმა და წიგნს თვალი მოსწყვიტა.

– კატორღა.

– არ შეიძლება, რომ მსჯავრდადებულის მდგომარეობა ქორწინების შემდეგ გაუმჯობესდეს.

– მაგრამ...

– მოითმინეთ. ქალი თავისუფალ ადამიანს რომ გაჰყვეს ცოლად, სასჯელი ზუსტად ასევე უნდა მოიხადოს. საკითხი ასე დგას: ვინ უფრო მკაცრად დასჯილი – კაცი თუ ქალი?

– განაჩენის მიხედვით, ორივე კატორღელია.

– მაშინ ბარიბარში ყოფილან, – გაეცინა გენერალს, – რაც – ერთს, ის – მეორეს. კაცის დატოვება ავადმყოფობის გამო შესაძლებელია, – განაგრძო მან, – და, ცხადია, ყველაფერი გაკეთდება მისი ხვედრის შესამსუბუქებლად, მაგრამ ქალი, ცოლადაც რომ გაჰყვეს, აქ მაინც ვერ დარჩება...

– ქალბატონი ყავას მიირთმევს, – მოახსენა ლაქიამ.

გენერალმა თავი დაუქნია და განაგრძო:

– თუმცა კიდევ ვიფიქრებ. თუ შეიძლება, მათი გვარები დამიწერეთ.

ნეხლიუდოვმა დაწერა.

– არც ეს შემიძლია, – უთხრა გენერალმა ნეხლიუდოვს მის თხოვნაზე, რომ ავადმყოფის მონახულების ნება მიეცა, – თქვენში ეჭვი არ შემაქვს, – თქვა მან, – მაგრამ პატიმრებით ინტერესდებით, შეძლებული კაცი ბრძანდებით. ჩვენთან კი ყველა ხელებში შემოგცქერით. მეუბნებიან, მექრთამეობა უნდა მოისპოსო. მაგრამ როგორ უნდა მოისპოს, როდესაც ირგვლივ ყველა მექრთამეა? მით უფრო დაბალჩინოსნებში. რა დავინახო ხუთი ათას ვერსზე? ის იქ არის პატარა მეფე, ისევე, როგორც მე – აქ, – მას გაეცინა, – თქვენ ხომ, ალბათ, ნახეთ პოლიტიკურები, ფული მიეცით და შეგიშვეს, – დაამატა ღიმილით, – ხომ ასეა?

– დიახ, ასეა.

– კარგად მესმის, რომ ასე უნდა მოიქცეთ. პოლიტიკურის ნახვა გინდათ, გეცოდებათ. ზედამხედველი ან მეზადრაგე კი იმიტომ იღებს, რომ ორაბაზიანი ჯამაგირით ოჯახი უნდა არჩინოს, სხვაგვარად ვერ მოიქცევა. მის და თქვენს ადგილზეც მეც მსგავსად მოვიქცეოდი. მაგრამ ჩემს ადგილზე თავს კანონიდან გადახვევის უფლებას ვერ მივცემ. ვინაიდან ადამიანი ვარ და, შესაძლოა, სიბრალოლმა გამიტაცოს. მე გულმოდგინე შემსრულებელი გახლავართ, საქმე გარკვეული პირობებით ჩამაბარეს და ეს ნდობა უნდა გავამართლო. კარგი, ეს საკითხიც დავასრულებთ. ახლა კი მომიყევით, მეტროპოლიაში რა ხდება?

გენერალი თან ნეხლიუდოვს ეკითხებოდა, თან ლაპარაკობდა, როგორც ჩანს, ერთდროულად ახალი ამბების გაგებაც სურდა და საკუთარი მნიშვნელობისა და ჰუმანურობის წარმოჩენაც.

XXIII

– აბა, სად გაჩერდით? დიუკთან? იქაც ცუდია. აჯობებს, სადილად გვეწვიოთ, – თქვა გენერალმა, თან

ნეხლიუდოვისთვის თვალი არ მოუცილებია, – ხუთ საათზე. ინგლისურად თუ საუბრობთ?

– დიან, ვსაუბრობ.

– ჰოდა, შესანიშნავია. მინდა გითხრათ, რომ ჩვენთან ერთი ინგლისელი მოგზაური ჩამოვიდა. ციმბირის ციხეებსა და გადასახლების ამბებს შეისწავლის. ისიც იქნება. აუცილებლად მობრძანდით. ხუთზე ვსადილობთ. ამ მხრივ, მომთხოვნი მეუღლე მყავს. პასუხსაც მაშინ გაგცემთ იმ ქალთან დაკავშირებით, ავადმყოფის შესახებაც. შესაძლოა, მოხერხდეს კიდევ, რომ მასთან ვინმე დარჩეს.

ნეხლიუდოვი გენერალს დაემშვიდობა და განსაკუთრებით აღგზნებული და საქმიანი განწყობით ფოსტისკენ გაეშურა.

ფოსტამტი დაბალჭერიანი, თაღებიანი ოთახი იყო. კანტორულასთან ჩინოვნიკები ისხდნენ და იქ თავმოყრილ ხალხს ემსახურებოდნენ. ერთ-ერთ მათგანს თავი გვერდზე გადაეხარა და შეუჩერებლად ურტყამდა ბეჭედს მარჯვენდ მიჩოჩებულ კონვერტებს. ნეხლიუდოვს დიდხანს არ ალოდინეს. როგორც კი მისი გვარი გაიგეს, მაშინვე საკმაოდ დიდი რაოდენობის კორესპონდენცია მისცეს, მათ შორის ფული, რამდენიმე წერილი, წიგნი და «სამამულო ჩანაწერების» ბოლო ნომერი. ნეხლიუდოვი ხის მერხთან მივიდა, სადაც უკვე იჯდა ჯარისკაცი, რომელსაც ხელში წიგნი ეჭირა და რაღაცას ელოდებოდა, გვერდით მიუჯდა და მიღებული წერილები გადაათვალიერა. მათ შორის ერთი დაზღვეულიც იყო – ხასხასა წითელი ლუქით დაბეჭდილი კონვერტი. საჩქაროდ გახსნა, დაინახა, რომ ეს სელენინის მიერ გამოგზავნილი წერილი იყო კატიუშას საქმესთან დაკავშირებით, რაღაც ოფიციალურ ქაღალდთან ერთად, და იგრძნო, რომ სახეში სისხლი მოაწვა და გული შეეკუმშა. ნეტავ რა გადაწყვიტეს? ნუთუ უარია? ნეხლიუდოვმა სწრაფად გადაავლო თვალი წვრილი, კლაკნილი ასოებით შედგენილ, ძნელად გასარჩევ ნაწერს და შვებით ამოისუნთქა. სასურველი გადაწყვეტილება მიეღოთ.

«ძვირფასო მეგობარო! – წერდა სელენინი, – ჩვენმა ბოლო საუბარმა ჩემზე ძლიერი შთაბეჭდილება მოახდინა. მასლოვასთან დაკავშირებით მართალი იყავი. ყურადღებით გადავხედე საქმეს და დავინახე, რომ მის მიმართ აღმაშფოთებელი უსამართლობა გამოეჩინათ. ამის

გამოსწორება მხოლოდ თხოვნათა კომისიას შეეძლო, რომელსაც შენ მიმართე კიდევ. ორიოდ სიტყვა მეც შევაწიე და აი, გიგზავნი შეწყალების ასლს გრაფინია Eკატერინა ივანოვნას მიერ მოცემულ მისამართზე. დედანი კი იმ ციხეში გაგზავნეს, სადაც განსასჯელი სასამართლოს დროს იმყოფებოდა. იქიდან, ალბათ, დაუყოვნებლივ ციმბირის მთავარ სამმართველოში გადაამისამართებენ. ვჩქარობ, რომ ეს სასიამოვნო ამბავი შეგატყობინო. მეგობრულად გართმევ ხელს. შენი სელენინი».

ქალაქში კი შემდეგი ეწერა: «მისი საიმპერატორო დიდებულების სახელზე დაწერილი თხოვნების მიმღები კანცელარია. ესა და ეს საქმე, საქმისწარმოება. ესა და ეს მაგიდა, ესა და ეს რიცხვი, წელი. ხელმწიფე-იმპერატორის სახელზე შემოტანილი თხოვნების მიმღები, მისი საიმპერატორო დიდებულების კანცელარიის უფროსის ბრძანებით, ეცნობოს მეშჩან ეკატერინე მასლოვას, რომ მისმა საიმპერატორო დიდებულებამ, წარდგენილ მოხსენებაზე დაყრდნობით, შეისმინა მასლოვას თხოვნა, გამოიჩინა კეთილი ნება და ბრძანა, რომ მას კატორღა ციმბირის არცთუ ისე შორს მდებარე ადგილებში ცხოვრებით შეეცვალოს».

სასიხარულო და მნიშვნელოვანი ცნობა იყო: აღსრულდა ის, რაც ნეხლიუდოვს კათიუშასთვის უნდოდა და საკუთარი თავისთვისაც. თუმცა ამჟამინდელ პირობებში ეს ახალ სირთულეებსაც წარმოქმნიდა. თუ ქალი კატორღაში დარჩებოდა, ქორწინება, რომელსაც იგი მას სთავაზობდა, ფიქტიური იქნებოდა და მხოლოდ მისი მდგომარეობის შემსუბუქებას ითვალისწინებდა. ახლა მათ ერთობლივ ცხოვრებას ხელს არაფერი უშლიდა. ნეხლიუდოვი კი ამისთვის მზად არ იყო. ამას სიმონსონიც ემატებოდა. რას ნიშნავდა კათიუშას გუშინდელი სიტყვები? თუ იგი სიმონსონის შეთავაზებას დასთანხმდებოდა, ეს კარგი იქნებოდა თუ ცუდი? ნეხლიუდოვს ეს საკითხები ჯერაც ვერ გაერკვია, ამიტომ მათზე ფიქრი კვლავ გადადო. «ყველაფერი თავისით მოგვარდება, – გაიფიქრა მან, – მთავარია, რაც შეიძლება სწრაფად ვნახო იგი, ეს სასიხარულო ამბავი ვახარო და გავათავისუფლო». მისი აზრით, ასლი, რომელიც ხელში ეჭირა, ამისთვის საკმარისი აღმოჩნდებოდა. ნეხლიუდოვი ფოსტის კანტორიდან გამოვიდა და მეეტლეს ციხეში წაყვანა უბრძანა.

მართალია, გენერალმა დილით ციხეში შესვლის უფლება არ

მისცა, ნეხლიუდოვმა გამოცდილებით იცოდა, რომ ხშირად ის, რაზეც უმაღლესი უფროსობა უარს ამბობდა, დაბალი დონის ჩინოვნიკებთან ძალიან ადვილად მიიღწეოდა. ამიტომაც გადაწყვიტა, რომ ციხეში შეღწევა მაინც ეცადა, კატიუშასთვის სასიხარულო ამბავი ეცნობებინა, იქნებ გაეთავისუფლებინა კიდეც, კრილცოვის ჯანმრთელობის მდგომარეობაც შეეტყუო და მისთვის და მარია პავლოვნასთვის გენერლის ნათქვამიც გადაეცა.

ციხის ზედამხედველების უფროსი ძალიან მაღალი და მსუქანი, მედიდური კაცი აღმოჩნდა ულვაშებითა და პირის კუთხეებამდე მოშვებული ბაკენბარდებით. მან ნეხლიუდოვი ძალიან მკაცრად მიიღო და პირდაპირ განუცხადა, რომ უფროსობის ნებართვის გარეშე ნახვის უფლებას ვერ მისცემდა. ნეხლიუდოვის შენიშვნაზე, დედაქალაქებშიც კი მიშვებდნენო, მან ასე განაცხადა:

– სავსებით შესაძლებელია, მაგრამ მე ვერ შეგიშვებთ, – რაც სინამდვილეში შემდეგს ნიშნავდა: «თქვენ, დედაქალაქელი ბატონები ფიქრობთ, რომ გაგვაოცებთ და გაგვაოგნებთ; მაგრამ ჩვენ აღმოსავლეთ ციმბირშიც კი ვიცით კანონები და ამას დაგანახვებთ კიდეც».

ზედამხედველზე ვერც მისი საიმპერატორო დიდებულების კანცელარიის დოკუმენტის ასლმა იმოქმედა. მან ნეხლიუდოვს ციხეში შეშვებაზე უარი სტკიცა, მის გულუბრყვილო წინადადებაზე კი, რომ ამ ასლის მიხედვით მასლოვას გათავისუფლება შეიძლებოდა, დამცინავად გაიღიმა და განუმარტა, რომ ვინმეს გათავისუფლებისთვის მისი უშუალო უფროსის განკარგულება იყო საჭირო. იგი ნეხლიუდოვს მხოლოდ იმას დაჰპირდა, რომ მასლოვას შეწყალების თაობაზე აცნობებდა და როგორც კი ხელმძღვანელობისგან მითითებას მიიღებდა, ქალს ზედმეტად ერთ საათსაც არ გააჩერებდა.

მან ნეხლიუდოვს არც კრილცოვის ჯანმრთელობის მდგომარეობის შესახებ შეატყობინა რაიმე. მისი თქმით, ისიც კი არ იცოდა, ასეთი პატიმარი თუ ჰყავდათ. ნეხლიუდოვს სხვა რაღა დარჩენოდა, ეტლში ჩაჯდა და სასტუმროში დაბრუნდა.

ზედამხედველის სიმკაცრე, ძირითადად, იმას გამოეწვია, რომ ციხეში, სადაც დასაშვებ ნორმაზე ორჯერ მეტი ტუსაღი დაემწყვდიათ, ტიფი მძვინვარებდა. გზაში მეეტლემ

ნეხლიუდოვს უამბო, რომ «ციხეში ძალიან ბევრი ხალხი ილუპება. მათ რაღაც სენი დაერია და ყოველდღიურად ოცამდე კაცს მარხავენ».

XXIV

ციხეში განცდილმა წარუმატებლობამ ნეხლიუდოვის მხნე, აღზნებულ და საქმიან განწყობილებას ვერაფერი დააკლო. იგი გუბერნატორის კანცელარიაში გაემგზავრა, ფიქრობდა, იქნებ მასლოვას შეწყალების ქაღალდი მიიღესო. იქაც რომ უარი მიიღო, აღარ გადადო და ამის შესახებ მაშინვე სელენინსა და ადვოკატს მისწერა. შემდეგ საათს დახედა: გენერალთან სადილზე წასვლის დრო დამდგარიყო.

გზაში კვლავ ის გაიფიქრა, ნეტავ კატიუშა შეწყალებას როგორ შეხვდებაო. სად შეასახლებდნენ? როგორ იცხოვრებდა მასთან ერთად? სიმონსონი რას იზამდა? როგორი დამოკიდებულება ჰქონდა მასთან კატიუშას? გაახსენდა ქალში მომხდარი თვისება და მის წარსულსაც გადაავლო თვალი.

«უნდა დავივიწყო, ამოვშალო, მერე გამოჩნდება, რა და როგორ», – უმეორებდა საკუთარ თავს. შეეცადა, ქალი დროებით გონებიდან ამოეგდო და იმაზე დაფიქრებულიყო, გენერლისთვის რა ეთქვა.

გენერალთან გამართული სადილი, რომელიც ნეხლიუდოვისთვის ჩვეული, მდიდარი ადამიანებისთვის დამახასიათებელი ფუფუნებით მოეწყობოთ და მნიშვნელოვანი ჩინოვნიკებიც მოეწვიათ, მას განსაკუთრებით სიამოვნებდა, რადგან ამდენი ხნის მანძილზე უბრალო კომფორტიც კი არ ღირსებოდა.

დიასახლისი პეტერბურგული ძველი აღთქმის grande dame[72] გახლდათ, ნიკოლოზის სამეფო კარის ყოფილი ფრეილინა, ბუნებრივად საუბრობდა ფრანგულად და არაბუნებრივად – რუსულად. თავი უაღრესად გამართულად ეჭირა და ხელების მოძრაობისას იდაყვებს წელს არ აშორებდა. ქმარს მშვიდად, ოდნავ სევდიანი პატივისცემით მიმართავდა, სტუმრებს კი – ძალზე ალერსიანად, ოღონდ ყველას განსხვავებული, მათთვის შესაფერისი ნიუანსების გათვალისწინებით. ნეხლიუდოვი

თავისიანივით მიიღო, განსაკუთრებით ფაქიზი, შეუმჩნეველი პირფერობით, რამაც მას კვლავ აგრძნობინა საკუთარი ღირსებები და სიამოვნებაც მიანიჭა. ქალმა მიახვედრა, რომ იცოდა მისი ორიგინალური, მაგრამ პატიოსანი საქციელის შესახებ, რამაც იგი ციმბირში მოიყვანა და განსაკუთრებულადამიანადაც მიაჩნდა. ამ მოხდენილმა პირფერობამ და გენერლის სახლისთვის დამახასიათებელმა დახვეწილი ფუფუნების გარემომ ის მოიტანა, რომ ნეხლიუდოვი მთელი სულითა და გულით მიეცა ირგვლივ არსებული სილამაზით, გემრიელი კერძებითა და მისთვის ჩვეული წრის კარგად აღზრდილ ადამიანებთან მსუბუქი და სასიამოვნო ურთიერთობით ტკბობას და ყველაფერი, რითაც ბოლო თვეების განმავლობაში ცხოვრობდა, ახლა სიზმარი ეგონა, რომლისთვისაც თავი დაედო და სინამდვილეს დაბრუნებოდა.

სადილზე, შინაურების – გენერლის ქალიშვილის, სიძისა და ადიუტანტის გარდა, მოწვეული სტუმრებიც იყვნენ: ინგლისელი, ოქროს მრეწველი ვაჭარი და ციმბირის შორეული ქალაქის გუბერნატორი. მათ ნეხლიუდოვზე სასიამოვნო შთაბეჭდილება მოახდინეს,

ბრგე და ლოყებლაჟლაჟა ინგლისელი ფრანგულად ძალიან ცუდად მეტყველებდა, სამაგიეროდ, ინგლისურად ლაპარაკობდა შესანიშნავად და ორატორივით შთამბეჭდავად. მას ბევრი ენახა და საინტერესოდ ჰყვებოდა ამერიკის, ინდოეთის, იაპონიისა და ციმბირის შესახებ.

ახალგაზრდა ოქროს მრეწველ ვაჭარს, წარმოშობით გლეხის შვილს, ლონდონში შეკერილი, ბრილიანტის საკინძებიანი ფრაკი ეცვა. მას დიდი ბიბლიოთეკა ჰქონდა, ქველმოქმედებით გამოირჩეოდა და ევროპაში გავრცელებულ ლიბერალურ შეხედულებებს იზიარებდა. ჯანსაღ გლეხურ ძირზე დამყნობილი ევროპული განათლებისა და კულტურის ეს სრულიად ახალი და კარგი ტიპი ნეხლიუდოვს სასიამოვნო და საინტერესო პიროვნებად მოეჩვენა.

შორეული ქალაქის გუბერნატორი დეპარტამენტის სწორედ ის ყოფილი დირექტორი აღმოჩნდა, რომელზეც ამდენს ლაპარაკობდნენ ნეხლიუდოვის პეტერბურგში ყოფნისას. ეს გახლდათ ფუმფულა, წელს ქვემოთ ძალიან მსუქანი კაცი მეჩხერი ხუჭუჭი თმით, ნაზი ცისფერი თვალებით,

ბეჭდებასხმული, სათუთად მოვლილი თეთრი ხელებითა და სასიამოვნო ღიმილით. მასპინძელი ამ გუბერნატორს ძალიან აფასებდა, რადგან ერთადერთი იყო, ვინც ქრთამს არ იღებდა. გენერლის ცოლის, მუსიკის დიდი მოყვარულისა და შესანიშნავი პიანისტის კეთილგანწყობა კი, უპირველეს ყოვლისა, იმით დაემსახურებინა, რომ თვითონაც კარგი მუსიკოსი იყო და მასთან ერთად ოთხ ხელში უკრავდა. კარგ ხასიათზე მყოფ ნეხლიუდოვს ამ ადამიანის მიმართ მცირედი უსიამოვნო შეგრძნებაც კი არ გასჩენია.

მხიარული, ენერგიული, მოლურჯო ნიკაპის მქონე ოფიცერ-ადიუტანტი, ყველას თავის სამსახურს სთავაზობდა და გულმხიარულობით საზოგადოებას სიამოვნებას ანიჭებდა.

ყველაზე კარგი შთაბეჭდილება ნეხლიუდოვზე ახალგაზრდა სანდომიანმა ცოლ-ქმარმა – გენერლის ქალიშვილმა და მისმა მეუღლემ დატოვა. საკმაოდ ულამაზო, გულუბრყვილო ქალი თავის ორ ბავშვზე იყო გადაყოლილი. მისი ქმარი, რომელსაც იგი მშობლებთან ხანგრძლივი ბრძოლის შედეგად სიყვარულით გაჰყვა, მოსკოვის უნივერსიტეტის ლიბერალური კანდიდატი გახლდათ. მუშაობდა და სტატისტიკით იყო გატაცებული, განსაკუთრებით არარუსი მოსახლეობის მდგომარეობა აინტერესებდა, რომელთა ცხოვრებასაც სწავლობდა, უყვარდა ისინი და გადაშენებისგან მათ დაცვას ცდილობდა.

ნეხლიუდოვის მიმართ სითბოსა და პატივისცემის გამოხატვას არავინ იშურებდა, როგორც ჩანს, მათ წრეში ახალი და საინტერესო პიროვნების გამოჩენა უხაროდათ. გენერალი სტუმრებთან სამხედრო სერთუკითა და კისერზე ჩამოკიდებული თეთრი ჯვრით გამოვიდა, ნეხლიუდოვს ძველი ნაცნობივით მიესალმა და მამაკაცებს არაყი და ცივი საუზმეული შესთავაზა. გენერლის შეკითხვაზე, თუ რას აკეთებდა მისგან წასვლის შემდეგ, ნეხლიუდოვმა უპასუხა, რომ ფოსტაში იყო, სადაც იმ პირის შეწყალების ამბავი შეიტყო, ვის შესახებაც დღეს დილით ესაუბრა, ახლა კი კვლავ ციხეში შესვლის ნებართვის აღება სურდა.

გენერალს უკმაყოფილება შეეტყო, სუფრაზეც რომ საქმეს შეეხნენ და შუბლი შეიკრა, მაგრამ არაფერი უთქვამს.

– არაყი ხომ არ გნებავთ? – ფრანგულად მიმართა მან

მოახლოებულ ინგლისელს. ინგლისელმა არაყი დალია და უამბო, რომ დღეს ეკლესიასა და ქარხანას სწევოდა, მაგრამ დიდი გადასაგზავნი ციხის ნახვაც სურდა.

– შესანიშნავია, – თქვა გენერალმა და ნეხლიუდოვს მიუბრუნდა, – შეგიძლიათ ერთად წახვიდეთ. საშვი გამოუწერეთ, – უთხრა მან ადიუტანტს.

– როდის გირჩევნიათ წასვლა? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა ინგლისელს.

– მიმაჩნია, რომ ციხეების ნახვა საღამოს უკეთესია, – მიუგო ინგლისელმა, – ყველა ადგილზეა, არც რაიმე მზადება მიმდინარეობს, ყველაფერი ისეა, როგორც უნდა იყოს.

– აჰ, თუ უნდა, რომ მათი ყოფის მომზიდვა საკუთარი თვალთა იხილოს, ნება მისია. მე დავწერე, მაგრამ არ მისმენენ. ახლა ეს უცხოელებისგან შეიტყონ, – თქვა გენერალმა და სადილის მაგიდას მიუახლოვდა, სადაც დიასახლისმა სტუმრებს მათთვის განკუთვნილ ადგილებზე მიუთითა.

ნეხლიუდოვი დიასახლისსა და ინგლისელს შორის აღმოჩნდა. მის პირდაპირ გენერლის ქალიშვილი და დეპარტამენტის ყოფილი დირექტორი ისხდნენ.

სადილზე დროგამოშვებით საუბრობდნენ – ხან ინდოეთზე, სადაც ინგლისელს ემოგზაურა, ხან ტონკინის ექსპედიციაზე[73], რომელსაც გენერალი მკაცრად გმობდა, ხანაც ციმბირში გამეფებულ საყოველთაო თაღლითობასა და მეჭრთამეობაზე. მსგავსი საუბრები ნეხლიუდოვს ნაკლებად აინტერესებდა.

მაგრამ სადილის შემდეგ, სასტუმრო ოთახში ყავის სმის დროს, იგი გლადსტონის[74] შესახებ ძალიან საინტერესო საუბარში ჩაერთო ინგლისელთან და დიასახლისთან ერთად, მოეჩვენა, რომ საკმაოდ ჰკვიანურად ილაპარაკა, რაც თანამოსაუბრეებს შეუმჩნეველი არ დარჩენიათ. კარგმა სადილმა, ღვინომ, ყავამ, რბილმა სავარძელმა, გულთბილ და ზრდილობიან ხალხთან ურთიერთობამ ნეხლიუდოვს დიდი სიამოვნება მიანიჭა. როდესაც ინგლისელის თხოვნით დიასახლისი და დეპარტამენტის ყოფილი დირექტორი ფორტეპიანოს მიუსხდნენ და ბეთჰოვენის კარგად შესწავლილი მეხუთე სიმფონია დაუკრეს, ნეხლიუდოვი საკუთარი თავით სრული

კმაყოფილების დიდი ხნის წინ მივიწყებულ სულიერ მდგომარეობაში აღმოჩნდა, თითქოს ახლავა შეიტყო, თუ რაოდენ მშვენიერი პიროვნება ყოფილა.

საუცხოო როიალი იყო, სიმფონიასაც კარგად უკრავდნენ. ყოველ შემთხვევაში, ასე მოეჩვენა ნეხლიუდოვს, რომელმაც იცოდა ეს ნაწარმოები და უყვარდა კიდევ იგი. შესანიშნავი ანდანტეს მოსმენისას საკუთარი ზნეობრიობისა და სათნოებისგან გული აუჩვილდა და ცხვირში პწკენა იგრძნო.

ნეხლიუდოვმა დიასახლისის მადლობა გადაუხადა იმ დიდი სიამოვნებისთვის, რომელიც კარგა ხანია, აღარ განეცადა, და დამშვიდობებასა და წასვლას აპირებდა, როდესაც გენერლის ქალიშვილი გაბედულად მიუახლოვდა, გაწითლდა და უთხრა:

– თქვენ ჩემი შვილების შესახებ მკითხეთ; მათი ნახვა ხომ არ გნებავთ?

– ჰგონია, რომ მისი შვილები ყველას აინტერესებს, – თქვა დედამ და ქალიშვილის გულუბრყვილო უტაქტობაზე გაელიმა, – იქნებ თავადს ეს სულაც არ სურს.

– პირიქით, ძალიან, ძალიან საინტერესოა, – თქვა ნეხლიუდოვმა, რომელიც ამ ბედნიერი ქალის უკიდევანო დედობრივმა სიყვარულმა ააღელვა, – მანახვეთ, გთხოვთ.

– თავადი თავისი პატარების სანახავად მიჰყავს, – სიცილით შესძახა ბანქოს მაგიდასთან მჯდომმა გენერალმა, რომელიც სიძეს, ოქროს მრეწველსა და ადიუტანტს ეთამაშებოდა, – აბა, მოიხადეთ სამხედრო ბეგარა, მოიხადეთ.

ამასობაში კი ახალგაზრდა ქალი, როგორც ჩანს, აღელვებული, რომ მისი შვილები უნდა გაესამართლებინათ, ნეხლიუდოვს წინ სწრაფი ნაბიჯებით გაუძღვა. მესამე, მაღალჭერიან, თეთრშპალერიან, მომცრო მუქაბაჟურიანი ლამპით განათებულ ოთახში გვერდიგვერდ ორი პატარა საწოლი იდგა, რომელთა შორისაც თეთრ პელერინაში გამოწყობილი, კეთილსახიანი, ციმბირულად ღაწვმაღალი ძიძა იჯდა. იგი წამოდგა და მათ თავი დაუკრა. დედა პირველი საწოლის თავზე დაიხარა. ორი წლის გოგონას ბალიშზე ხვეული, აწეწილ-დაწეწილი თმა გაშლოდა, პირი დაეღო და მშვიდად ეძინა.

– ეს კატიაა, – თქვა დედამ და ცისფერზოლებიანი საბანი

გაასწორა, საიდანაც პატარა თეთრი ფეხის ტერფი მოჩანდა, –
კარგია, არა? იგი ხომ მხოლოდ ორი წლისაა.

– მშვენიერია!

– ეს კი ვასიუკია, ბაბუა ასე ეძახის. სულ სხვა ტიპია.
ციმბირელი. არ მეთანხმებით?

– შესანიშნავი ბიჭია, – თქვა ნეხლიუდოვმა და მუცელზე
დაწოლილ ფუმფულა ბავშვს დახედა.

– მართლა? – გაუხარდა დედას და მრავლისმეტყველად
გაიღიმა.

ნეხლიუდოვს ბორკილები, გადაპარსული თავები, ცემა-ტყეპა,
გარყვნილება, მომაკვდავი კრილცოვი და კატიუშა გაახსენდა
თავის წარსულიანად. შეშურდა, თვითონაც მოუნდა ასეთი
დახვეწილი და სუფთა, როგორც ახლა ეჩვენებოდა,
ბედნიერება.

მან ბავშვები რამდენჯერმე შეაქო და ნაწილობრივ მაინც
დააკმაყოფილა მათი დედა, რომელიც ხარბად ისრუტავდა მის
ყოველ სიტყვას, შემდეგ კი მასთან ერთად სასტუმრო ოთახში
დაბრუნდა, სადაც ინგლისელი ელოდებოდა, რათა,
შეთანხმებისამებრ, ციხეში გამგზავრებულიყვნენ. ის და
უცხოელი გენერლის სახლის პარმალზე გავიდნენ.

ამინდი შეცვლილიყო. ბარდნიდა. ყველგან თოვლი იდო –
გზაზე, სახურავზე, ბაღში ამოსულ ხეებზე, სადარბაზო
შესასვლელთან, ეტლზე, ცხენის ზურგზე. ინგლისელს
საკუთარი ეკიპაჟი ჰყავდა. ნეხლიუდოვმა მის მეეტლეს
უბრძანა, რომ ციხესთან მისულიყო, თვითონ კი თავის ღია
ეტლში ჩაჯდა და უსიამოვნო მოვალეობის შესრულების მძიმე
გრძნობით თოვლით დაფარულ, რბილ, ძნელად სავალ გზას
გაუყვდა.

XXV

ციხის მოქურუხებული შენობა გუშაგითა და ჭიშკრის თავზე
ჩამოკიდებული ფარნით, მიუხედავად თეთრი საფარვლისა,
შესასვლელს, სახურავსა და კედლებს რომ გადაჰფარებოდა,

მთელი ფასადის გასწვრივ განათებული ფანჯრებით დილანდელზე პირქუშ შთაბეჭდილებას ტოვებდა.

მედიდური მთავარი ზედამხედველი ალაყაფთან გამოვიდა, ფარნის შუქზე ნეხლიუდოვისა და ინგლისელის მიერ გაწვდილი საშვები შეამოწმა, მძლავრი მხრები გაოცებით აიჩეჩა, მაგრამ ბრძანებას დამორჩილდა და მნახველები შიგნით მიიწვია. ჯერ ეზოში შეუძღვა, იქიდან კი, მარჯვნივ მდებარე კარისა და კიბის გავლით, კანტორაში დაჯდომა შესთავაზა და მათი მოსვლის მიზეზით დაინტერესდა. როდესაც შეიტყო, რომ ნეხლიუდოვს მასლოვას ნახვა სურდა, ზედამხედველი მის მოსაყვანად გაგზავნა, თვითონ კი შეკითხვებზე პასუხის გასაცემად მოემზადა, რომელიც ინგლისელმა ნეხლიუდოვის დახმარებით დააყარა.

– რამდენ კაცზეა გათვლილი ეს ციხე? – ეკითხებოდა ინგლისელი, – რამდენი პატიმარია? რამდენი მამაკაცი, ქალი და ბავშვია? რამდენი კატორღელი, გადასახლებული, ნებაყოფლობით მიმავალია? რამდენი ავადმყოფია?

ნეხლიუდოვი ინგლისელისა და ზედამხედველების უფროსის სიტყვებს თარგმნიდა და მათ აზრში ჩაწვდომას არც კი ცდილობდა, რადგან, მისთვის სრულიად მოულოდნელად, მომავალ შეხვედრას საკმაოდ აელელებინა. როდესაც შუა წინადადებაში, ინგლისელს რომ უთარგმნიდა, მოახლოებული ნაბიჯების ხმა მოესმა, კანტორის კარი გაიღო და, როგორც ეს მრავალჯერ მომხდარა, ზედამხედველი და მის უკან მომავალი თავსაფრიანი, პატიმრის კოფთაში გამოწყობილი კატიუშა დაინახა, მძიმე გრძნობა დაეუფლა.

«ცხოვრება მინდა, ოჯახი, შვილები, ადამიანური ცხოვრება», – გაუელვა თავში, როდესაც თავდახრილი ქალი სწრაფი ნაბიჯებით ოთახში შემოდიოდა.

იგი წამოდგა და მისკენ შესახვედრად რამდენიმე ნაბიჯი გადადგა. ქალს თითქოს მკაცრი და უსიამოვნო გამომეტყველება ჰქონდა. ისევე გამოიყურებოდა, როგორც მაშინ, როდესაც საყვედურობდა, წითლდებოდა, ფითრდებოდა, კოფთის კალთას გაშმაგებით აწვალებდა, ხან შეხედავდა და ხანაც თვალებს ძირს ხრიდა.

– გაიგეთ, შეწყალება რომ გამოვიდა? – ჰკითხა ნეხლიუდოვმა.

– დიახ, ზედამხედველმა მითხრა.

– ასე რომ, როგორც კი ქალაქი მოვა, შეგიძლიათ აქაურობა დატოვოთ და იქ დასახლდეთ, სადაც მოისურვებთ. ჩვენ მოვიფიქრებთ...

ქალმა სასწრაფოდ გააწყვეტინა:

– საფიქრალი რა მაქვს? სადაც ვლადიმირ ივანოვიჩის გაუშვებენ, მეც იქ ვიქნები.

მიუხედავად აღელვებისა, მან თვალები ნეხლიუდოვს მიაპყრო და ეს ისე სწრაფად და მკაფიოდ წარმოთქვა, თითქოს წინასწარ საგანგებოდ მოემზადებინა.

– აი, თურმე რა ყოფილა! – ჩაილაპარაკა ნეხლიუდოვმა.

– რა გაეწყობა, დიმიტრი ივანოვიჩ, რახან უნდა, რომ მასთან ვიცხოვრო, – იგი შეშინებული შეჩერდა და ნათქვამი შეასწორა, – რომ მასთან ვიყო. ჩემთვის ამაზე უკეთესი რა უნდა იყოს? ეს ხომ ბედნიერებად უნდა მივიღო. მეტი რაღა მინდა?..

«ორიდან ერთია: ან სიმონსონი შეუყვარდა და სულაც არ უნდოდა ის მსხვერპლი, რომელიც, ჩემი ჭკუით, მის გამო გავიღე, ან კვლავაც ვუყვარვარ და ჩემზე უარს ჩემივე კეთილდღეობისთვის ამბობს, რისთვისაც უკან დასახევ გზებს აღარ იტოვებს და თავის ბედს სიმონსონს უკავშირებს», – გაიფიქრა ნეხლიუდოვმა და შერცხვა. იგრძნო, რომ წითლდებოდა.

– თუ თქვენ იგი გიყვართ... – თქვა მან.

– ეჰ, შეყვარება, გადაყვარება... ამას უკვე თავი დავანებე, თანაც ვლადიმირ ივანოვიჩი ხომ სრულიად განსაკუთრებულია.

– დიახ, რასაკვირველია, – დაიწყო ნეხლიუდოვმა, – იგი შესანიშნავი ადამიანია და ვფიქრობ, რომ...

ქალმა კვლავ გააწყვეტინა, თითქოს შეეშინდა, კაცს ზედმეტი არაფერი წამოსცდენოდა ან თვითონ სათქმელი ბოლომდე ვერ დაესრულებინა.

– არა, დიმიტრი ივანოვიჩ, უნდა მაპატიოთ, ისე თუ არ ვაკეთებ, როგორც თქვენ გინდათ, – თქვა მან და კვლავ თავისი იდუმალი, ირიბი მზერა მიაპყრო, – როგორც ჩანს, ასე გამოდის.

თქვენც ხომ გინდათ ცხოვრება.

მან სწორედ ის თქვა, რასაც ნეხლიუდოვი საკუთარ თავს ცოტა ხნის წინ ეუბნებოდა, მაგრამ ამაზე ახლა აღარ ფიქრობდა. სრულიად სხვა ფიქრი და განცდა სწვეოდა. არა მარტო რცხვენოდა, არამედ ენანებოდა ის ყველაფერი, რასაც ქალთან ერთად კარგავდა.

– ამას არ ველოდი, – თქვა მან.

– აქ რატომ უნდა იცხოვროთ და დაიტანჯოთ. ისედაც ბევრი წვალება გამოიარეთ, – უთხრა ქალმა და უცნაურად გაიღიმა.

– არ მიწვალთ, თავს კარგად ვგრძნობდი, კვლავაც სიამოვნებით გემსახურებით, შესაძლებლობა რომ მომეცეს.

– ჩვენ, – ხაზგასმით თქვა ქალმა და ნეხლიუდოვს შეხედა, – არაფერი გვჭირდება. თქვენ ისედაც იმდენი გააკეთეთ ჩემთვის... თქვენ რომ არა... – მას რაღაცის თქმა სურდა, მაგრამ ხმა აუკანკალდა.

– მე კი ნამდვილად არ უნდა მიხდიდეთ მადლობას, – მიუგო ნეხლიუდოვმა.

– ვინ იცის? ჩვენ შორის ყველაფერს ღმერთი განსჯის, – ჩაილაპარაკა ქალმა და შავი თვალები ზედ მომდგარი ცრემლებისგან გაუბრწყინდა.

– რა კარგი ქალი ხართ! – შესძახა ნეხლიუდოვმა.

– ეს მე ვარ კარგი? – თქვა კატიუშამ ცრემლნარევი ხმით და სახე სიბრაულის გამომხატველმა ღიმილმა გაუნათა.

– Are you ready[75]? – იკითხა ამ დროს ინგლისელმა.

– Directly[76], – მიუგო ნეხლიუდოვმა და ქალს კრილცოვის შესახებ ჰკითხა.

კატიუშამ აღელვებას სძლია და მშვიდად მოუყვა, რაც იცოდა: გზაში კრილცოვი ძალზე დასუსტებულიყო და მაშინვე საავადმყოფოში დაეწვინათ. მარია პავლოვნა ძალიან წუხდა, მომვლელად დარჩენა უნდოდა, მაგრამ ამის უფლება არ მისცეს.

– მაშ, წავიდე? – იკითხა მან, როდესაც მომლოდინე ინგლისელი

შეამჩნია.

– არ გემშვიდობებით, კიდეც გნახავთ, – უთხრა ნეხლიუდოვმა.

– მაპატიეთ, – ჩაილაპარაკა ქალმა ძლივს გასაგონად. მათ ერთმანეთს შეხედეს და უცნაურმა, ირიბმა მზერამ და სიბრაღულის გამომხატველმა ღიმილმა, რომლითაც მან «მაპატიეთ» წარმოთქვა და არა «მშვიდობით», ნეხლიუდოვი მიახვედრა, რომ კატიუშას გადაწყვეტილების ნამდვილი მიზეზი მის მიერ ნავარაუდები ორი ვერსიიდან მეორე იყო: ქალს იგი უყვარდა და ფიქრობდა, რომ თუ ნეხლიუდოვს დასთანხმდებოდა, ამით მას ცხოვრებას გაუფუჭებდა, სიმონსონთან დარჩენით კი ნეხლიუდოვს ათავისუფლებდა და უხაროდა, რაც უნდოდა, იმას რომ მიაღწია, თუმცა, იმავდროულად, მასთან განშორებითაც იტანჯებოდა.

კატიუშამ მას ხელი ჩამოართვა, სწრაფად შეტრიალდა და გავიდა.

ნეხლიუდოვი ინგლისელს მიუბრუნდა და წასასვლელად მოემზადა, მაგრამ როდესაც დაინახა, რომ მისი თანამგზავრი უბის წიგნაკში რაღაცას იწერდა, ხელი აღარ შეუშალა, კედელთან მიდგმულ ხის პატარა დივანზე ჩამოჯდა და უეცრად საშინელი დაღლილობა იგრძნო. უძილო ღამეს, მოგზაურობას ან მღელვარებას კი არ დაეღალა, არამედ თვით ცხოვრებას. საზურგეს მიეყრდნო, თვალები დახუჭა და მაშინვე მკვდარივით ჩაეძინა.

– აბა, კამერებს ხომ არ დაათვალიერებდით? – იკითხა ზედამხედველების უფროსმა.

ნეხლიუდოვი გამოფხიზლდა და გაუკვირდა, ეს სად ვარო. ინგლისელს წერა დაესრულებინა და საკნების ნახვას ეშურებოდა. დაღლილი ნეხლიუდოვი მას უხალისოდ გაჰყვა.

XXVI

ზედამხედველების თანხლებით ინგლისელმა, ნეხლიუდოვმა და უფროსმა ზედამხედველმა წინკარი და გულისამრევად აყროლებული დერეფანი გაიარეს, სადაც, მათდა გასაკვირად, ორი პატიმარი ზედ იატაკზე შარდავდა და კატორღელების

პირველ საკანში შევიდნენ. ყველა ტუსადი, დაახლოებით სამოცდაათი კაცი, შუაგულში მდგარ ნარებზე გვერდიგვერდ იწვა, თავები ერთმანეთზე მიედოთ. მნახველების შემოსვლისთანავე ბორკილების ჩხრიალით ფეხზე წამოხტნენ და ნარებთან დადგნენ, ნახევრად ახალგადაპარსული თავები ულაპლაპებდათ. მხოლოდ ორი მათგანი არ წამომდგარა: ახალგაზრდა, გაწითლებული, როგორც ჩანს, სიცხიანი კაცი და გამუდმებით მკვნესარე მოხუცი.

ინგლისელმა იკითხა, რამდენი ხანია, ეს ახალგაზრდა ავადმყოფობსო. დილიდანო, მიუგო ზედამხედველების უფროსმა, მოხუცი კი თურმე დიდი ხნის განმავლობაში იტკივებდა მუცელს, მაგრამ ვერსად გადაჰყავდათ, რადგან ლაზარეთი გადავსებული იყო. ინგლისელმა თავი უკმაყოფილოდ გადააქნია, თქვა, რომ ამ ხალხისთვის რამდენიმე სიტყვის თქმას აპირებდა და ნეხლიუდოვს გადათარგმნა სთხოვა. აღმოჩნდა, რომ ინგლისელის მოგზაურობის მიზანი, ციმბირში გადასახლებისა და პატიმრობის ადგილების მონახულების გარდა, რწმენითა და მონანიებით გადარჩენის ქადაგებაც იყო.

– უთხარით, რომ, ქრისტეს ებრალებოდა და უყვარდა ისინი, – თქვა ინგლისელმა, – და მათთვის მოკვდა. თუ ამას ირწმუნებენ, გადარჩებიან, – სანამ იგი ლაპარაკობდა, პატიმრები ნარებთან გაჭიმულიყვნენ და ხმას არ იღებდნენ, – გადაეცით, რომ ეს წიგნი, – დაასრულა მან, – სწორედ ამის შესახებ მოგვითხრობს. კითხვა თუ იცის ვინმემ?

აღმოჩნდა, რომ წერა-კითხვა ოცზე მეტმა პატიმარმა იცოდა. ინგლისელმა პატარა ტომრიდან რამდენიმე, ყდაში ჩასმული ახალი ალთქმა ამოიღო. ტუსალების ნაწილმა ერთმანეთის ჯიკავ-ჯიკავით მისკენ ფრჩხილებჩაშავებული, დაკუნთული ხელები გაიწვდინა. ინგლისელმა მათ ორი სახარება გადასცა და შემდეგი საკნისკენ გაემართა.

აქაც იგივე ხდებოდა: ისეთივე სულის ხუთვა, სიმყრალე იდგა. წინ, ფანჯრებს შორის ხატი ეკიდა, კარიდან მარჯვნივ პარაშა მოჩანდა. გვერდიგვერდ ჩაწყობილი პატიმრები წამოხტნენ და გაიჯგიმნენ. სამი ტუსადი ვერც აქ წამოდგა – ორი მათგანი წამოჯდა, ერთს კი შემოსულებისკენ არც კი გაუხედავს. ესენი ავადმყოფები იყვნენ. ინგლისელმა ზუსტად იგივე სიტყვები წარმოთქვა და მათ ორი სახარება გადასცა.

მესამე საკნიდან ყვირილისა და ბლლარძუნის ხმა გამოდიოდა. ზედამხედველების უფროსმა დააბრახუნა და «სმენაო!» შესძახა. როდესაც კარი გააღეს, ყველა კვლავ ნარებთან გაიჭიმა, გარდა რამდენიმე ავადმყოფისა და ორი მოჩხუბრისა, რომლებიც ბრაზისგან დამახინჯებული სახით ერთმანეთს თმასა და წვერში ჩასჭიდებოდნენ და მანამ არ დაწყნარდნენ, ვიდრე მათთან ზედამხედველმა არ მიიღბინა. ერთს ცხვირი გასტეხოდა და წვინტლს, ნერწყვსა და სისხლს ხიფთნის სახელოთი იწმენდდა. მეორე კი ხელიდან წვერის ნაგლეჯებს იცილებდა.

– მამასახლისო! – მკაცრად შესძახა ზედამხედველების უფროსმა.

წინ ლამაზი, ღონიერი კაცი გამოვიდა.

– ვერაფრით დავაწყნარე, თქვენო მაღალკეთილშობილება, – თქვა მამასახლისმა და თვალებით მხიარულად გაიღიმა.

– მაგათ მე მოვუვლი, – წარბი შეიკრა უფროსმა.

– What did they fight for[77]? – იკითხა ინგლისელმა.

ნებლიუდოვმა მამასახლისს ჩხუბის მიზეზი ჰკითხა.

– ფეხსახვევის გულისთვის, თავისი ეგონა, – კვლავაც ღიმილით თქვა მამასახლისმა, – ამახ ხელი ჰკრა, იმან ხურდა დაუბრუნა.

ნებლიუდოვმა ნათქვამი ინგლისელს გადასცა.

– მათთვის რამდენიმე სიტყვის თქმა მინდოდა, – მიმართა მან ზედამხედველების უფროსს.

ნებლიუდოვმა გადათარგმნა. უფროსმა ნება დართო. მაშინ ინგლისელმა ტყავში ჩასმული სახარება ამოიღო.

– თუ შეიძლება, გადაუთარგმნეთ, – უთხრა მან ნებლიუდოვს, – თქვენ წაკამათდით და იჩხუბეთ, ქრისტემ კი, რომელიც თქვენი გულისთვის ეწამა, ჩხუბის სხვა გზით მოგვარება გვასწავლა. ჰკითხეთ მათ, იციან თუ არა, ქრისტეს კანონის მიხედვით როგორ უნდა მოვექცეთ ადამიანს, რომელმაც გვაწყენინა.

ნებლიუდოვმა ინგლისელის სიტყვები და შეკითხვა

გადათარგმნა.

– უფროსობას მოვახსენოთ, ის გაარკვევს? – იკითხა ერთმა და მედიდურ მთავარ ზედამხედველს აღმაცერად გადახედა.

– კარგად მივტყუიპოთ, რომ სხვა დროს აღარ გაბედოს, – თქვა მეორემ.

გაისმა მოწონების გამომხატველი სიცილი. ნეხლიუდოვმა ინგლისელს მათი პასუხები კვლავ უთარგმნა.

– უთხარით, რომ საღმრთო რჯულის მიხედვით, პირიქით მოქცევაა საჭირო: თუ ერთ ლოყაში გაგარტყამენ, მეორე უნდა მიუშვირო, – თქვა ინგლისელმა და ჟესტით თვითონაც თითქოს ლოყა მიუშვირა.

ნეხლიუდოვმა ესეც თარგმნა.

– იქნებ თვითონ ესინჯა, – გაისმა ვილაცის ხმა.

– მეორეშიც რომ გაგარტყამს, მერე რაღა უნდა მიუშვირო? – იკითხა ერთ-ერთმა მწოლიარე ავადმყოფმა.

– ასე ხომ ძვალ-რბილს გაგიერთიანებს.

– აბა, სცადე, – თქვა ვილაცამ უკნიდან და მხიარულად გაიცინა. მთელი კამერა თავშეუკავებლად ახარხარდა, იმ ცხვირგატეხილმაც კი გაიცინა, სისხლი და წვინტლი რომ სდიოდა. ავადმყოფებიც იცინოდნენ.

ინგლისელი ოდნავადაც არ შეცბუნებულა და ნეხლიუდოვს სთხოვა მათთვის გადაეცა, რომ, რაც ერთი შეხედვით შეუძლებელი ჩანს, მორწმუნეებისთვის შესაძლებელი და ადვილი ხდება.

– ჰკითხეთ, სმა თუ უყვართ?

– დიახ, ბატონო, – გაისმა ვილაცის ხმა, რასაც კვლავ ფრუტუნის და ხარხარი მოჰყვა.

საკანში სულ ოთხი ავადმყოფი იყო. ინგლისელის შეკითხვაზე, რატომ ყველას ერთად არ მოუყრიდნენ თავს, ზედამხედველების უფროსმა უპასუხა, რომ ეს მათ თვითონ არ სურდათ, გადამდები არაფერი სჭირდათ, ფერშალი კი თითოეულ მათგანს აკვირდებოდა და დახმარებას უწევდა.

– მეორე კვირაა, თვალთ ალარ გვინახავს, – თქვა ხმამ.

უფროსმა ზედამხედველმა არაფერი უპასუხა და შემდეგი კარისკენ გადაინაცვლა. ისევ გააღეს კარი, ისევ ადგნენ და გაჩუმდნენ ტუსალები, ინგლისელმა კვლავ სახარება დაარიგა. მეხუთეშიც იგივე მოხდა, მეექვსეშიც, მარჯვნივაც და მარცხნივაც, ორივე მხარეს.

კატორღელებიდან გადასახლებულებთან გადავიდნენ, იქიდან – საზოგადოებრივებთან და ნებაყოფლობით წამოსულებთან. ყველგან ერთი და იგივე მდგომარეობა იყო: ცივი, მშვიდი, უსაქმური, სხვადასხვა დაავადებით დასნებოვნებული, შერცხვენილი და დამწყვდეული ხალხი მხეცებს დამსგავსებოდა.

ინგლისელმა დაგეგმილი რაოდენობის სახარება დაარიგა, მეტს ალარ გასცემდა და ალარც სიტყვით გამოდიოდა. მძიმე სანახაობამ და, რაც მთავარია, სულშემხუთველმა ჰაერმა მასზე, როგორც ჩანს დამრთგუნველად იმოქმედა, საკნიდან საკანში გადადიოდა და მთავარი ზედამხედველის მიერ პატიმრების შესახებ მოწოდებულ ინფორმაციაზე მხოლოდ «All right»[78]-ს პასუხობდა. ნეხლიუდოვს კი თითქოს ეძინა, დაღლილობა და უიმედობა დაუფლებოდა, მაგრამ გზის გაგრძელებაზე უარის თქმისა და წასვლის თავიც არ ჰქონდა.

XXVII

გადასახლებულთა ერთ-ერთ საკანში ნეხლიუდოვმა, მისდა გასაოცრად, დილით ბორანზე ნანახი უცნაური მოხუცი აღმოაჩინა. თმაგაბურძგნილი, სულ მთლად დანაოჭებული, ჭუჭყიანი, ფერფლისფერი, მხარზე გახეული პერანგითა და ასეთივე შარვლით შემოსილი, ნარების გვერდით, იატაკზე, ფეხშიშველა იჯდა. შემოსულებს მკაცრი, კითხვის გამომხატველი მზერა მიაპყრო. ჭუჭყიანი პერანგის ნახვრეტებიდან გასაცოდავებული, დასუსტებული, დაძაბუნებული სხეული მოუჩანდა, მაგრამ უფრო დაძაბული და სერიოზული გამომეტყველება ჰქონდა, ვიდრე ბორანზე. სხვა კამერების მსგავსად, უფროსობის შემოსვლაზე აქაც ყველა წამოხტა და გაიჯგინა, მხოლოდ მოხუცი განაგრძობდა ჯდომას, თვალები უელავდა და წარბები მრისხანედ შეეჭმუხნა.

– ადექი! – უყვირა მთავარმა ზედამხედველმა.

მოხუცი არ განძრეულა, მან მხოლოდ დამცინავად გაიღიმა.

– შენ წინ მსახურები დგანან. მე კი შენი მსახური არ ვარ. ბეჭედი გაზის... – წარმოთქვა მოხუცმა და ხელი ზედამხედველების უფროსის შუბლისკენ გაიშვირა.

– რაო? – მრისხანედ შესძახა უფროსმა და მისკენ დაიძრა.

– მე ვიცნობ ამ ადამიანს, – იჩქარა ჩარევა ნეხლიუდოვმა, – რისთვის დააკავეს?

– პოლიციამ გამოგზავნა უპასპორტობის გამო. ვთხოვეთ, ნულარ გვიგზავნით-მეთქი, მაგრამ თავისას არ იშლიან, – მიუგო ზედამხედველების უფროსმა და გულმოსულმა მოხუცს ცერად გადახედა.

– როგორც ვხედავ, შენც ანტიქრისტეს ბანაკიდან ყოფილხარ, არა? – მიმართა მოხუცმა ნეხლიუდოვს.

– არა, მე მნახველი ვარ, – უთხრა ნეხლიუდოვმა.

– მოხვედი, რომ ნახო და გაოცდე, ანტიქრისტე ხალხს როგორ აწვალეbs? აჰა, შეხედე. ჯარისტოლა ხალხი გალიაში გამოამწყვდია. ადამიანებმა საკუთარი ოფლით უნდა მოიპოვონ პური არსობისა, მან კი გამოკეტა ისინი, უსაქმოდ ამყოფებს, ღორებივით აჭმევს და ამხეცებს.

– რას ამბობს? – დაინტერესდა ინგლისელი.

ნეხლიუდოვმა აუხსნა, რომ მოხუცი ზედამხედველების უფროსს ამ ხალხის გამომწყვდეvas საყვედურობდა.

– აბა, ჰკითხეთ, მისი აზრით, როგორ უნდა მოექცნენ მათ, ვინც კანონს არ ემორჩილება? – თქვა ინგლისელმა.

ნეხლიუდოვმა თხოვნა შეუსრულა.

მოხუცმა უცნაურად გაიცინა და კბილები დაკრიჭა.

– კანონი! – გაიმეორა მან ზიზღით, – ჯერ ყველა გაძარცვა, ხალხს მიწა და სარჩო-საბადებელი წაართვა, მიითვისა, წინააღმდეგობის გამწევები თავიდან მოიცილა, მერე კი დაჯდა და კანონი დაწერა, აღარ ძარცვოთ და აღარ მოკლათო. ეს კანონი ადრე უნდა დაეწერა.

ნებლიუდოვმა გადათარგმნა. ინგლისელს გაელიმა.

– ჰკითხეთ, ახლა როგორ უნდა მოვექცეთ ქურდებსა და მკვლელებს.

ნებლიუდოვი ასეც მოიქცა. მოხუცს სახე გაუმკაცრდა.

– გადაეცი, რომ ანტიქრისტეს ბეჭედი მოიცვილოს. მაშინ აღარც ქურდები იქნებიან და აღარც მკვლელები. აი, ასე უთხარი.

– He is crazy[79], – თქვა ინგლისელმა, როდესაც მოხუცის პასუხი შეიტყო, მხრები აიჩეჩა და საკნიდან გავიდა.

– შენ შენი საქმე აკეთე, მათ კი თავი დაანებე. ყველა საკუთარი ცხოვრებით ცხოვრობს. ღმერთმა იცის, ვინ დასაჯოს და ვინ შეიწყალოს, ჩვენ კი არ ვიცით, – ჩაილაპარაკა მოხუცმა, – თვითონ უნდა იყო საკუთარი თავის უფროსი და მაშინ სხვა უფროსი საჭირო აღარ იქნება. წადი, წადი, – დაამატა მან, გულმოსულად შეიჭმუხნა და თვალები დააკვესა, როდესაც ნებლიუდოვი საკანში შეყოვნდა, – ხომ გაძეხი იმის ცქერით, როგორ ასუქებენ ანტიქრისტეს მსახურები ტილებს ხალხის ხარჯზე. წადი, წადი-მეთქი.

როდესაც ნებლიუდოვი ღერეფანში გავიდა, ინგლისელი ზედამხედველების უფროსთან ერთად ცარიელი საკნის გამოღებულ კართან იდგა და მას ამ კამერის დანიშნულებაზე ეკითხებოდა. მთავარმა ზედამხედველმა განუმარტა, რომ ეს საცხედრე იყო.

– ო-ო, – თქვა ინგლისელმა, როდესაც ნებლიუდოვმა გადაუთარგმნა და შესვლა მოისურვა.

საცხედრეს ჩვეულებრივი, მომცრო საკანი ეკავა. კედელზე დამაგრებული ნათურა სუსტად ანათებდა ერთ კუთხეში მიყრილ ტომრებსა და შეშას და მარჯვნივ, ნარებზე ოთხ მიცვალებულს. პირველს უხეში ტილოს პერანგი ეცვა და ფეხსახვევები ეკეთა. ეს იყო მაღალი კაცი მოკლე, წვეტიანი წვერითა და ნახევრად გადაპარსული თავით. სხეული გაქვავებოდა. გალურჯებული ხელები, როგორც ჩანს, მკერდზე ეწყო, მაგრამ ერთმანეთს დასცილებოდა. შიშველი ფეხებიც გაფარჩხოდა და ტერფებით ქვემოთ შეტრიალებოდა. მის გვერდით თეთრი ქვედაკაბითა და კოფთით შემოსილი, თავშიშველი მოხუცი ქალი იწვა უჩვეულოდ მოკლე ნაწნავით,

პატარა, დანაოჭებული ყვითელი სახითა და წვეტიანი ცხვირით. მის იქით ლილისფერ ქსოვილში გახვეული მამაკაცის გვამი მოჩანდა. ამ ფერმა ნეხლიუდოვს რაღაც გაახსენა.

მასთან ახლოს მივიდა და დააკვირდა.

პატარა, წაწვეტებული, მაღლა აშვერილი წვერი, ძლიერი, ლამაზი ცხვირი, თეთრი, მაღალი შუბლი, მეჩხერი, ხუჭუჭი თმა. უყურებდა ნაცნობ ნაკვთებს და თვალებს არ უჯერებდა. ჯერ კიდევ გუშინ იგი აღგზნებულ, გაბოროტებულ, დატანჯულ სახეს ხედავდა. დღეს კი ის მშვიდად, გაუნძრევლად და მშვენივრად გამოიყურებოდა.

დიახ, ეს კრილცოვი იყო, ან თუნდაც მისი მატერიალური არსებობისგან დარჩენილი კვალი.

«რატომ იტანჯებოდა? რისთვის ცხოვრობდა? ახლა მაინც თუ მიხვდა?» – ფიქრობდა ნეხლიუდოვი და ეჩვენებოდა, რომ ამ შეკითხვაზე პასუხი არ არსებობდა და საერთოდ არაფერი არსებობდა, სიკვდილის გარდა. მან თავი შეუძლოდ იგრძნო.

ნეხლიუდოვი ინგლისელს აღარ დამშვიდობებია და მთავარ ზედამხედველს ეზომდე გაცილება სთხოვა. გრძნობდა, რომ მარტო დარჩენა სურდა, რათა ყველაფერზე ეფიქრა, რაც ამ საღამოს განიცადა, ამიტომ გეზი სასტუმროსკენ აიღო.

XXVIII

ნეხლიუდოვი დასაძინებლად არ დაწოლილა, დიდხანს დადიოდა წინ და უკან სასტუმროს ნომერში. კატიუმასთან მისი ურთიერთობა დასრულდა. იგი ქალს არაფერში სჭირდებოდა და ამის გამო სევდასაც შეეპყრო და სირცხვილსაც. მაგრამ ამჟამად ეს როდი ტანჯავდა. მისი მეორე საქმე არათუ არ დასრულებულიყო, არამედ მას კიდევ უფრო აწვალებდა, ვიდრე ოდესმე და მისგან აქტიურ მოქმედებას მოითხოვდა.

საშინელი ბოროტება (რომელიც ამ საზარელ ციხეში ბოლო დროის განმავლობაში და განსაკუთრებით დღეს ნახა, და რომელმაც სასიამოვნო შესახედაობის კრილცოვი შეიწირა) მეფობდა და ზეიმობდა და არათუ მისი დამარცხების

შესაძლებლობა არ ჩანდა, ვერც კი გაეგო, ეს როგორ უნდა მოეხერხებინა.

მის წარმოსახვაში გულგრილი გენერლების, პროკურორებისა და ზედამხედველების მიერ მოწამლული ჰაერით გაჯერებულ საკნებში გამოკეტილი ასობით და ათასობით შერცხვენილი ადამიანი წამოიძვრათა, აგრეთვე უფროსობის მამხილებელი თავისუფალი მოხუცი და სიბრაზეში გარდაცვლილი კრილცოვის მშვენიერი, უსიცოცხლო, ცვილის სახე. და უწინდელი შეკითხვა, თვითონ იყო შეშლილი თუ ის ადამიანები, რომლებიც თავს გონიერ არსებებად მიიჩნევდნენ და ამ ყველაფერს სჩადიოდნენ, ახალი ძალით წამოიჭრა მის წინაშე და პასუხს ითხოვდა.

ამდენმა სიარულმა და ფიქრმა დაღალა, ლამპის წინ დივანზე დაჯდა და მექანიკურად გადაშალა, ინგლისელმა რომ აჩუქა ის სახარება. «ამბობენ, რომ მასში ყველაფერია ახსნილი», – გაიფიქრა მან და იქიდან დაიწყო კითხვა, სადაც შემთხვევით გადაშალა. მათე, თავი XVIII.

1. იმ დროს მივიდნენ მოწაფეები იესოსთან და უთხრეს: «ვინ უფრო დიდია ცათა სასუფეველში?»

2. იესომ დაუძახა ბავშვს და ჩააყენა მათ შუა.

3. და უთხრა: «ჭეშმარიტად გეუბნებით თქვენ: თუ არ მოიქცევით და არ იქნებით, როგორც ბავშვები, ვერ შეხვალთ ცათა სასუფეველში».

4. ამრიგად, ვინც თავს დაიმდაბლებს, როგორც ეს ბავშვი, ის იქნება უდიდესი ცათა სასუფეველში.

«ჰო, ჰო, ეს ასეა», – გაუელვა თავში და გაახსენდა, რომ ცხოვრებაში სწორედ იმდენად განიცდიდა სიმშვიდესა და სიხარულს, რამდენადაც თავს იმდაბლებდა.

5. და ვინც მიიღებს ერთ ასეთ ბავშვს ჩემი სახელით, მე მიმიღებს.

6. ხოლო ვინც ერთს ამ მცირეთაგანს, რომელსაც ჩემი სწამს, აცდუნებს, მისთვის აჯობებდა წისქვილის ქვა დაეკიდათ კისერზე და ზღვის უფსკრულში ჩაეძირათ.

«რა საჭიროა აქ «ვინც მიიღებს»? და სად მიიღებს? რას ნიშნავს

«ჩემი სახელით»? – ჰკითხა მან საკუთარ თავს და იგრძნო, რომ ეს სიტყვები არაფერს ეუბნებოდა... და რატომ წისქვილის ქვა კისერზე და ზღვის უფსკრული? არა, აქ რაღაც ისე არ არის: უზუსტობაა, გაურკვეველია», – გაიფიქრა მან და მოაგონდა, რომ ცხოვრებაში რამდენჯერმე დაეწყო სახარების კითხვა, მაგრამ როგორც კი ასეთ ადგილებს წააწყდებოდა, გული უცრუვდებოდა. მან მე-7, მე-8, მე-9 და მე-10 მუხლებიც წაიკითხა საცდურებისა და მათი ამქვეყნად მოსვლის, გენიის ცეცხლით ადამიანების დასჯის, აგრეთვე ბავშვების ანგელოზების შესახებ, რომლებიც ზეციერი მამის სახეს ხედავდნენ. «რა სამწუხაროა, რომ ასე დაულაგებლად არის გადმოცემული, – გაიფიქრა მან, – არადა იგრძნობა, რომ აქ რაღაც კარგი უნდა იყოს».

11. ვინაიდან კაცის ძე დაღუპულის სახსნელად მოდიოდა, – განაგრძო მან კითხვა.

12. რა გგონიათ თქვენ, კაცს რომ ასი ცხვარი ჰყავდეს და ერთ მათგანს გზა აებნეს, განა მთებში არ მიატოვებს ოთხმოცდაცხრამეტს და არ წავა გზააბნეულის მოსაძებნად?

13. თუ მოხდება და იპოვის მას, ჭეშმარიტად გეუბნებით თქვენ, უფრო მეტად გაიხარებს იმაზე, ვიდრე ოთხმოცდაცხრამეტზე, რომლებსაც გზა არ აბნევიათ.

14. ასევე არ სურს თქვენს ზეციერ მამას, რომ დაიღუპოს ერთი ამ მცირეთაგანი.

«დიახ, არ უნდოდა მამას, რომ ისინი დაღუპულიყვნენ, არადა ასობით, ათასობით იღუპებიან... და ვერაფრით გადაგვირჩენია», – გაიფიქრა მან.

21. მაშინ მივიდა მასთან პეტრე და უთხრა: უფალო, რამდენგზის შემცოდნოს მე ჩემმა ძმამ და მივუტევო მას? შვიდგზის?

22. უთხრა მას იესომ: არ გეუბნები შენ შვიდგზის, არამედ – სამოცდაათჯერ შვიდგზის.

23. ამიტომ ჰგავს ცათა სასუფეველი კაცსა მეფესა, რომელმაც მოისურვა თავისი მონებისთვის ანგარიშის გასწორება.

24. როცა დაიწყო ანგარიში, წარუდგინეს მას ერთი, რომელსაც ათი ათასი ტალანტი ემართა მისი.

25. და რაკი არაფერი გააჩნდა, რომ გადაეხადა, ბატონმა ბრძანა გაეყიდათ იგი, მისი ცოლი, შვილები და ყოველივე, რაც კი ებადა და გადაეხადა.

26. მონა დაემხო პირქვე, თაყვანი სცა და უთხრა: სულგრძელი იყავ ჩემ მიმართ და ყველაფერს გადაგიხდიო.

27. ბატონს შეებრაღა ის მონა, გაუშვა და ვალიც აპატია.

28. ამ მონას გამოსვლისთანავე შეხვდა ერთი თავისი თანამონა, რომელსაც მისი ასი დინარი ემართა, დაიჭირა, ყელში სწვდა და უთხრა: გადამიხადე, რაც გმართებსო.

29. პირქვე დაემხო თანამონა, შეევედრა და უთხრა: სულგრძელი იყავ ჩემ მიმართ და ყველაფერს გადაგიხდიო.

30. მაგრამ მან არ ინდომა, არამედ წავიდა და ჩააგდო იგი საპყრობილეში, ვიდრე ვალს არ გადაუხდიდა.

31. მისმა თანამონებმა რომ ნახეს, რაც მოხდა, შეწუხდნენ, მივიდნენ თავიანთ ბატონთან და აუწყეს ყოველივე მომხდარი.

32. მაშინ დაიბარა იგი მისმა ბატონმა და უთხრა: «ბოროტო მონავ! რაკი მთხოვე, მე მთელი ვალი გაპატიე.

33. განა არ გმართებდა, შეგეწყალებინა შენი თანამონა, როგორც მე შენ შეგიწყალე?»

– ნუთუ მხოლოდ ეს არის? – უეცრად ხმამაღლა შესძახა ნეხლიუდოვმა ამ სიტყვების წაკითხვისას და შინაგანმა ხმამ დაუდასტურა: «დიახ, მხოლოდ ეს».

და ნეხლიუდოვს ის შეემთხვა, რაც ხშირად ემართებათ ხოლმე იმ ადამიანებს, რომლებისთვისაც მთავარი სულიერი ცხოვრებაა. ყოველდღიურობა სულ უფრო ხშირად ადასტურებდა იმ აზრის სისწორეს, თავდაპირველად უცნაურობად, პარადოქსად და ხუმრობადაც კი რომ მოეჩვენა და ბოლოს ეს აზრი ძალიან მარტივი და უდავო ჭეშმარიტების სახით წარმოუდგა. მისთვის აშკარა გახდა, რომ ერთადერთი და უთუო საშუალება იმ საშინელი ბოროტებისგან გადასარჩენად, რაც ხალხს ასე ტანჯავდა, ის იყო, რომ ღვთის წინაშე თავი ყოველთვის დამნაშავედ ეცნოთ და უარი ეთქვათ სხვათა დასჯასა და გამოსწორებაზე. საპყრობილეებსა და ციხეებში საკუთარი თვალთნანახი საშინელი ბოროტებისა და

მათი განმხორციელებლების მშვიდი თავდაჯერებულობის მიზეზად ის მიაჩნდა, რომ ამ ადამიანებს შეუძლებელი რამ განეზრახათ: თავადაც ბოროტებს ბოროტების გამოსწორება სურდათ. უზნეო ადამიანების ერთ ჯგუფს უზნეოთა მეორე ჯგუფის გამოსწორება უნდოდა და ამის მიღწევას მექანიკური გზით ცდილობდა. მაგრამ აქედან მხოლოდ ის გამოვიდა, რომ ხელმოკლე და ანგარებიანმა ადამიანებმა სხვათა მოჩვენებითი დასჯა და გამოსწორება პროფესიად გაიხადეს. თვითონაც უკიდურესად გაიხრწნენ და იმათაც განუწყვეტლივ ხრწნიდნენ, ვისაც აწვალებდნენ. ნეხლიუდოვმა თვალნათლივ დაინახა, თუ რა იწვევდა მის მიერ ნანახ ყველა საშინელებას და რა უნდა გაკეთებულიყო მის გასანადგურებლად. პასუხი, რომელიც ვერაფრით ეპოვა, სწორედ ის აღმოჩნდა, რაც ქრისტემ პეტრეს უთხრა: საჭირო იყო შენდობა, ყოველთვის, ყველასი, ურიცხვჯერ შენდობა, რადგან არ არსებობს ადამიანი, თვითონაც რომ არ იყოს დამნაშავე და სხვისი დასჯა ან გამოსწორება შეეძლოს.

«შეუძლებელია, რომ ეს ასე მარტივად წყდებოდეს», – იმეორებდა გულში ნეხლიუდოვი და ამასთანავე აშკარად ხედავდა, რომ, როგორ უცნაურადაც არ ეჩვენებოდა თავდაპირველად, საწინააღმდეგოს მიჩვეულს (ეს, ყოველ მიზეზს გარეშე, საკითხის არა მარტო თეორიული, არამედ ყველაზე პრაქტიკული გადაწყვეტაც იყო) მუდმივად დასმული შემხვედრი კითხვა – აბა, ბოროტმოქმედებს დაუსჯელად ხომ არ დავტოვებთ? – მას აღარ აშფოთებდა. საწინააღმდეგო აზრს მხოლოდ იმ შემთხვევაში ექნებოდა მნიშვნელობა, თუ დამტკიცდებოდა, რომ დასჯა დანაშაულის შემცირებასა და დამნაშავეთა გამოსწორებას უწყობს ხელს; მაგრამ როდესაც სრულიად საპირისპიროა დამტკიცებული და აშკარაა, რომ ადამიანთა ერთ ნაწილს სხვების გამოსწორების უფლება არა აქვს, ერთადერთი გონივრული საქციელი, რისი გაკეთებაც შეგიძლიათ, ის არის, რომ აღარ გააკეთოთ ის, რაც არა მარტო უსარგებლო, არამედ მავნებელი და მასთან ერთად უზნეო და სასტიკიცაა. «თქვენ საუკუნეების განმავლობაში სიკვდილით სჯით ადამიანებს, რომელთაც დამნაშავეებად აღიარებთ. განა ისინი გადაშენდნენ? კი არ გადაშენდნენ, პირიქით, მათი რაოდენობა გაიზარდა იმ დამნაშავეების ხარჯზე, რომლებსაც სასჯელით ხრწნიან. მათ ემატებიან ის დამნაშავე მოსამართლეები, პროკურორები, გამომძიებლები და ციხის

ზედამხედველები, რომლებიც არხეინად სხედან და ხალხისთვის სასჯელი გამოაქვთ». ნეხლიუდოვი მიხვდა, რომ საზოგადოება და წესრიგი იმიტომ კი არ არსებობს, რომ ამქვეყნად დაკანონებული დამნაშავეები, მათი გამსამართლებლები და დამსჯელები არიან, არამედ იმიტომ, რომ, მიუხედავად ამგვარი გახრწნისა, ადამიანებს მაინც ეცოდებათ და უყვართ ერთმანეთი.

იმ იმედით, რომ ამ აზრის დადასტურებას იმავე სახარებაში აღმოაჩენდა, ნეხლიუდოვი თავიდან ჩაუჯდა მას. როდესაც მთაზე ქადაგება წაიკითხა, რომელიც ყოველთვის აღელვებდა, მასში პირველად დაინახა არა განყენებული, შესანიშნავი აზრები და უმეტესწილად გაზვიადებული და შეუსრულებელი მოთხოვნები, არამედ მარტივი, მკაფიო და პრაქტიკულად ადვილად განსახორციელებელი მცნებები. მათი შესრულების შემთხვევაში (რაც სავსებით რეალური იყო), იქმნებოდა ადამიანთა სრულიად ახალი საზოგადოებრივი წყობა, სადაც, ჯერ ერთი, თავისთავად ქრებოდა ყოველგვარი ძალადობა, ასე რომ აღაშფოთებდა ნეხლიუდოვს, და მეორე, შესაძლებელი ხდებოდა იმ უდიდესი სიკეთის მოპოვება, რისი მიღწევაც ადამიანს ხელეწიფებოდა – დედამიწაზე ღვთის სასუფეველის დამკვიდრება.

ასეთი ხუთი მცნება იყო.

პირველი მცნების (მათე, V, 21-26) თანახმად, ადამიანმა არათუ არ უნდა მოკლას, არამედ არც კი უნდა განურისხდეს ძმას, არავინ ჩათვალოს არარაობად, «რაკად[80]» და თუ ვინმეს წაეჩხუბება, უნდა შეურიგდეს, სანამ ღმერთს საჩუქარს მიუძღვნის, ანუ ილოცვს.

მეორე მცნების (მათე, V, 27-32) მიხედვით, ადამიანმა არათუ არ უნდა იმრუშოს, ქალის სილამაზით ტკბობასაც უნდა მოერიდოს. რაკილა ერთხელ შეეყრება ქალს, მის ღალატს გულშიც კი ველარ გაივლებს.

მესამე მცნება (მათე, V, 33-37) გვეუბნება, რომ ადამიანმა არასდროს უნდა დაიფიცოს რაიმე.

მეოთხე მცნების (მათე, V, 38-42) თანახმად, ადამიანმა არათუ სამაგიერო არ უნდა გადაუხადოს სხვას, არამედ მეორე ლოყა მიუშვიროს, თუ ერთში დაარტყამენ, წყენა აპატიოს და მორჩილად აიტანოს, არავინ გაისტუმროს უარით, როდესაც

მასთან სათხოვნელად მიდიან.

მეხუთე მცნება (მათე, V, 43-48) გვასწავლის, რომ ადამიანს არ უნდა სძულდეს მტრები, არ უნდა ებრძოდეს მათ, არამედ უნდა უყვარდეს, დაეხმაროს და ემსახუროს.

ნეხლიუდოვი ლამპის შუქს მიაჩერდა და გაირინდა. გაახსენდა ცხოვრების უგვანობა და ცხადად წარმოიდგინა, როგორი შეიძლებოდა იგი ყოფილიყო, ადამიანები ამ წესების მიხედვით რომ აღეზარდათ. კარგა ხანია, ასეთი აღფრთოვანება არ განეცადა. თითქოს ხანგრძლივი ტანჯვა-წამების შემდეგ მოულოდნელად სულიერ სიმშვიდესა და თავისუფლებას მიაგნო.

მთელი ღამე არ ეძინა და როგორც ეს ბევრს ემართება სახარების კითხვისას, პირველად ჩასწვდა სიტყვების მნიშვნელობას, რომლებიც ბევრჯერ ამოეკითხა და უყურადღებოდ დაეტოვებინა. ღრუბელივით ისრუტავდა ყოველივე საჭიროს, არსებითსა და სასიხარულოს, რასაც ეს წიგნი სთავაზობდა. ყველაფერი, რასაც კითხულობდა, ნაცნობი ეჩვენებოდა და თითქოს უდასტურებდა, თანაც მეტ აზრს მატებდა იმას, რაც იქამდეც იცოდა, მაგრამ სრულად ვერ აცნობიერებდა და არ სჯეროდა.

მაგრამ მთავარი მხოლოდ იმის გაცნობიერება და რწმენა როდი იყო, რომ ამ მცნებების შესრულებით ადამიანი მისთვის ხელმისაწვდომ უდიდეს სიკეთეს მიაღწევდა. მას მტკიცედ სჯეროდა და სწამდა, რომ თითოეულ ადამიანს სხვა არაფერი ევალებოდა, თუ არა ამ მცნებების შესრულება, რომ მხოლოდ ეს იყო ადამიანთა ცხოვრების ერთადერთი არსი და მისგან ყოველგვარი გადახვევა შეცდომას ნიშნავდა, რასაც დაუყოვნებლივ სასჯელი მოჰყვებოდა. ეს ამ სწავლებიდან გამომდინარეობდა და განსაკუთრებით მკაფიოდ და შთამბეჭდავად იგავში ვენახის მუშაკების შესახებ იყო გადმოცემული. ამ მუშაკებმა ჩათვალეს, რომ ბაღი, სადაც პატრონის დავალებით უნდა ემუშავათ, მათ საკუთრებას წარმოადგენდა, მათთვის შეექმნათ და ამ ბაღში ცხოვრებით ტკბობის მეტი არაფერი ევალებოდათ. დაივიწყეს პატრონი და ყველას სიცოცხლეს უსწრაფებდნენ, ვინც კი მას და მისდამი მოვალეობებს ახსენებდა.

«ჩვენც ასე ვიქცევით, – ფიქრობდა ნეხლიუდოვი, – რატომღაც

გვჯერა, რომ თვითონ განვაგებთ საკუთარ ცხოვრებას, რომ იგი მხოლოდ სიამოვნების მისაღებად გვერგო. არადა, ეს ხომ სისულელეა. თუ ჩვენ აქ გამოგვგზავნეს, მაშასადამე, ეს ვილაცის ნებითა და გარკვეული მიზნით მოხდა. ჩვენ კი გადავწყვიტეთ, რომ მხოლოდ საკუთარი ბედნიერებისთვის ვარსებობთ და ბუნებრივია, რომ ცუდად ვართ, როგორც ცუდად იქნება მუშაკი, პატრონის ნებას რომ არ ემორჩილება. პატრონის ნება კი ამ მცნებებშია ჩამოყალიბებული. თუ ადამიანები მათ შეასრულებენ, დედამიწაზე ღვთის სასუფეველი დამკვიდრდება და ჩვენთვის ხელმისაწვდომ უდიდეს სიკეთეს ვეზიარებით.

თქვენ კი უწინარეს ღვთის სასუფეველი ეძიეთ და მისი სიმართლე, და ეს ყოველივე შეგემატებათ. ჩვენ კი იმ ყოველივეს ვეძებთ და, როგორც ჩანს, ვერ ვპოულობთ.

აი, ისიც – ჩემი ცხოვრების საქმე. ერთი დასრულდა თუ არა, მეორე დაიწყო».

...

იმ ღამიდან ნეხლიუდოვისთვის ახალი ცხოვრება დაიწყო. არა იმდენად იმიტომ, რომ სრულიად უცხო პირობებში აღმოჩნდა, არამედ იმიტომ, რომ ყველაფერს, რაც აქამდე თავს გადახდენოდა, მისთვის უწინდელისგან განსხვავებული მნიშვნელობა შეეძინა. რით დამთავრდება მისი ცხოვრების ეს ახალი პერიოდი, ამას მომავალი გვიჩვენებს.

დასასრული

[1] რამოლი – მოხუცებულობისგან დაძაბუნებული, ჭკუასუსტობასთან ახლოს მყოფი ადამიანი.

[2] რიტურნელი – მოკლე ინსტრუმენტული პასაჟი, ჩანართი, რომელიც პაუზებში მეორდება.

[3] შენ ჰოვარდად მოგაქვს თავი (ფრ.). ჯონ ჰოვარდი (1725-1790 წ.წ.) – ინგლისელი ფილანთროპი, იბრძოდა ციხის რეჟიმის შემსუბუქებისთვის.

[4] ის კვლავაც ლამაზია? (ფრ.)

- [5] დეიდა (ფრ.).
- [6] ალინი სულიერად და ფსიქიკურად (ფრ.).
- [7] მთელი ანბანი (ფრ.).
- [8] მრავალფეროვნებისთვის. სხვა წრის ხალხია (ფრ.).
- [9] წინასწარ აქვს გადაწყვეტილი (ფრ.).
- [10] ყველაფერი გადმოალაგე (ფრ.).
- [11] ის ღირსეული ადამიანია (ფრ.).
- [12] სპირიტიზმითაა გატაცებული (ფრ.).
- [13] მშვენიერი ქალია (ფრ.).
- [14] 1881 წლის 1-ელ მარტს «ნაროდოვოლცებმა» მოკლეს რუსეთის იმპერატორი ალექსანდრე II.
- [15] ცუდად დაამთავრებ, ჩემო კარგო (ფრ.).
- [16] არა, ის შეუდარებელია (ფრ.).
- [17] ცარიელი ადგილი (ფრ.).
- [18] მე მათთვის ცუდი არ მინდა (ფრ.).
- [19] ეს შენ წაგადგება (ფრ.).
- [20] ყოველ შემთხვევაში, სავსებით წესიერი ადამიანია (ფრ.).
- [21] პატარა ინტიმური შეკრება (ფრ.).
- [22] კომილფოტობა – მაღალი წრის საზოგადოების წესებთან, კარგ ტონთან შესაბამისობა.
- [23] ლექტრისა – ქალი, რომლის მოვალეობაც ვინმესთვის რაიმეს ხმამაღლა წაკითხვა იყო.
- [24] რათა თქვენთვის სიაშოვნება მომენიჭებინა, საკუთარი პრინციპის წინააღმდეგ წავედი და თქვენს პროტეჟეს ჩემს მეუღლესთან ვუშუამდგომლე. აღმოჩნდა, რომ ეს პიროვნება შესაძლებელია დაუყოვნებლივ გათავისუფლდეს. ქმარმა კომენდანტს მისწერა. ასე რომ, მობრძანდით. გელოდებით (ფრ.).

[25] კაზემატი – მიწისქვეშა ან მიწისზედა თავდაცვითი ნაგებობა.

[26] ჟანა დ'არკი (1412-1431 წ.წ.) – ორლენელი ქალწული, საფრანგეთის სახალხო გმირი.

[27] დიფამაცია – ვისიმე სახელის გასატეხი ცნობების (ნამდვილისა თუ მოგონილის) გამოქვეყნება პრესაში.

[28] ტრუიზმი – საყოველთაოდ ცნობილი, გაცვეთილი ჭეშმარიტება.

[29] ვოლტერი (ნამდვილი სახელი ფრანსუა მარი არუე, 1694-1778 წ.წ.) – ფრანგი მწერალი, დრამატურგი და ფილოსოფოსი, განმანათლებელი.

[30] არტურ შოპენჰაუერი (1788-1860 წ.წ.) – გერმანელი ფილოსოფოსი.

[31] ოგიუსტ კონტი (1798-1857 წ.წ.) – ფრანგი ფილოსოფოსი, პოზიტივიზმისა და სოციოლოგიის ერთ-ერთი ფუძემდებელი.

[32] გეორგ ვილჰელმ ფრიდრიხ ჰეგელი (1770-1831 წ.წ.) – გერმანელი ფილოსოფოსი, გერმანული კლასიკური ფილოსოფიის წარმომადგენელი.

[33] ალექსანდრე რუდოლფ ვინე (1797-1847 წ.წ.) – შვეიცარიელი ღვთისმეტყველი და ლიტერატურის ისტორიკოსი.

[34] ხომიაკოვი ალექსეი სტეპანოვიჩი (1804-1860 წ.წ.) – რუსი მწერალი და ფილოსოფოსი, სლავიანოფილობის ერთ-ერთი ფუძემდებელი.

[35] სოფიზმი – ფორმალურად სწორი, მაგრამ არსებითად მცდარი დასკვნა, რომელიც ემყარება ცნებათა ორაზროვნებას, ამოსავალ დებულებათა განზრახ უმართებულოდ შერჩევას.

[36] ცელქი, კეკლუცი (ინგლ.).

[37] უშიშარი და თავმდაბალი რაინდი (ფრ.).

[38] მან შეგამჩნია (ფრ.).

[39] ყველასთვის ცნობილი საიდუმლოებაა (ფრ.).

[40] პიტერი – პეტერბურგი.

- [41] ქსენდი – პოლონეთში: კათოლიკე მღვდელი.
- [42] პასტორი – პროტესტანტების მღვდელი.
- [43] უნიატები – საეკლესიო უნიის მიმდევრები.
- [44] «ქალი კამელიებით» (ფრ.) – ფრანგი დრამატურგის, ალექსანდრე დიუმა (უმცროსის) (1824-1895 წწ.) რომანი.
- [45] თოროუ ჰენრი დეივიდი (1817-1862 წწ.) – ამერიკელი მწერალი და პუბლიცისტი. აქტიურად იბრძოდა მონათმფლობელობის წინააღმდეგ.
- [46] რაფაელ გაროფალო (1851-1934 წ.წ.) – იტალიელი კრიმინალისტი.
- [47] ენრიკო ფერი (1856-1929 წ.წ.) – იტალიელი კრიმინალისტი.
- [48] ფრანც ლისტი (1851-1919 წ.წ.) – ავსტრიელი იურისტი, სისხლის სამართლის პროფესორი.
- [49] ჰენრი მოდზლი (1835-1918 წ.წ.) – ინგლისელი ფილოსოფოსი, პოზიტივისტი, ფსიქიატრი.
- [50] უთანასწორო ქორწინება (ფრ.).
- [51] ანაზღაურება (ფრ.).
- [52] მუდმივი სასაუბრო საგანი (ფრ.).
- [53] საზოგადოებრივები – გლეხური «საზოგადოების» განაჩენის მიხედვით მსჯავრდადებულები.
- [54] ჩესუჩი – აბრეშუმის მკვრივი შეუღებავი ქსოვილი, იყენებენ საზაფხულო კოსტიუმებისა და კაბებისთვის.
- [55] კრუშონი – «პატარა დოქი» თეთრი ღვინო, რომელშიც შერეულია კონიაკი ან რომი და ჩათლილია ხილი.
- [56] საშინელებაა! (ფრ.)
- [57] ეს კლიმატი ჩემზე საშინლად მოქმედებს (ფრ.).
- [58] მომწერე (ფრ.).
- [59] წითელი ქალიშვილი – ძალიან მორცხვი, მორიდებული ადამიანი.

[60] ოჰ! ის ჭეშმარიტად მაღალი წრის საზოგადოებიდანაა, ჭეშმარიტად მაღალი წრის საზოგადოებიდან (ფრ.).

[61] ესეც ახალი ამბავი! (ფრ.).

[62] ფაგოციტი – უჯრედი, რომელსაც ბაქტერიების შთანთქმის უნარი აქვს.

[63] ალბერტის ბისკვიტი – ერთგვარი ნამცხვარი ჩაისთან მისაყოლებლად.

[64] მემაიდნე – პატიმარი, რომელიც ციხეში არაყს ჩუმად ყიდდა.

[65] არაგო დომინიკ ფრანსუა (1786-1853 წ.წ.) – ფრანგი ფიზიკოსი.

[66] ჩარლზ რობერტ დარვინი (1809-1882 წ.წ.) – ინგლისელი ნატურალისტი და მოგზაური, რომელმაც შექმნა მოძღვრება ბუნებრივი გადარჩევის გზით ორგანიზმთა წარმოშობისა და განვითარების შესახებ.

[67] მარქსის პირველი ტომი – კარლ მარქსის «კაპიტალის» პირველი ტომი.

[68] კარა – მდინარე იმიერბაიკალეთის აღმოსავლეთ ნაწილში. აქ მდებარეობდა ოქროს საბადოები, სადაც პოლიტიკურ კატორღელებს ამუშავებდნენ.

[69] ფრიდრიხ ვილჰელმ ნიცშე (1844-1900 წ.წ.) – გერმანელი ფილოსოფოსი.

[70] ნახვრეტისთვის ლოცულობ – სექტა, რომლის წევრებიც ლოცვისთვის სახლის აღმოსავლეთ კედელში ხვრელს აკეთებენ.

[71] ძველმორწმუნეები, ახალმორწმუნეები, მეშაბათეები, ხლისტები, უმღვდლოები, მღვდლიანები, ავსტრიაკები, მალაკნები – მართლმადიდებლობის მიმართ მტრულად განწყობილი სხვადასხვა რელიგიური სექტები და მიმდინარეობები რუსეთში.

[72] მაღალი წრის საზოგადოების ქალი (ფრ.).

[73] ტონკინის ექსპედიცია – საფრანგეთის მიერ წამოწყებული

სამხედრო ავანტიურა ინდოჩინეთის პროვინცია ტონკინის დასაპყრობად.

[74] უილიამ ევარტ გლადსტონი (1809-1898 წ.წ.) – ინგლისელი პოლიტიკური მოღვაწე, ლიბერალების ლიდერი.

[75] მზად ხართ? (ინგლ.)

[76] ახლავე (ინგლ.).

[77] რატომ ჩხუბობდნენ? (ინგლ.).

[78] შესანიშნავია (ინგლ.).

[79] ცოტათი შეშლილია (ინგლ.).

[80] რაკა – აქ: თავქარიანი, შეშლილი ადამიანი; მათე, 5, 22.